102

శ్రీ

ఆంధ్ర రఘువంశము.

ఆదిపూడి సోమనాథరాయ

ప్రణీతము

పద్యకావ్యము

సంపూర్ణ సంస్కృత రఘువంశసమేతము

మొదటికూర్పు.

[illegible] రాయ ఆంధ్ర [illegible]

[illegible]

[illegible] కాకినాడ: [illegible]

స్కేప్ అండ్ కంపెనియందు

ముద్రితము.

౧౯౧౩

పీఠిక

నిర్గతాసు న వా కస్య కాళిదాసస్య సూక్తిషు
ప్రీతిర్మధురసార్ద్రాసు మంజరీష్వివ జాయతే। † (బాణకవి.)

మహోన్నతదశ ననుభవించిన ప్రతిదేశమునకును లలామభూతుఁడైన యొక కవి యుండును. ఇతరకవులను గుఱించి దేశస్థు లెట్టియభిప్రాయభేదములు కలవారైనను ఆ కవిశేఖరుని యెడమాత్ర మనన్యసామాన్యగౌరవము కలవారలై యుందురు. ఆకవిపుంగవుని దివ్యవాణియే యాదేశమందలి వాఙ్మయవృక్షమునకు నాలవాలంబు. జనుల యున్నత భావాభివృద్ధికి నదియే ముఖ్యాధారంబు. ఇంతయేల? ఆదేశమందలి జనుల నిత్యకృత్యము లందును ఆకవిసార్వభౌముని ప్రతిభయే ప్రతిబింబితంబగుచుండును. గ్రీసుదేశపు హోమరు, ఇటలీవాఁడగు డ్యాంటి, ఇంగ్లీషువారి షేక్స్పియరు, మన కాళిదాసుఁడు మొదలగు మహనీయు లాయాదేశపుఁ గవిపుంగవులకుఁ గులగురువులై యున్నారు. హోమరున్ కవినిగూర్చి గ్రీకువా రపరిమితభక్తిప్రేరితులై ఏడు పట్టణములవారు 'అతఁడు మాపట్టణముననే పుట్టె' నని హోరాహోరిగ వాదాడుచుండిరి. డ్యాంటే కవినిగుఱించి యిటాలియనులకు నభిమానము మెండు. షేక్స్పియరు విషయమై యింగ్లీషువారికిఁ గలభక్తి 'హిందూదేశమునైన వదులుకొందుముగాని షేక్స్పియరును వదల' మని యొకానొక పండితుఁడు చెప్పినమాటవలననే స్పష్టమగుచున్నది! మన దేశమగు భరతఖండంబునందంతటను వేలకొలఁది సంవత్సరములనుండియుఁ 'గవి కులగురుం' డనియుఁ, 'గవితా దేవికి విలాసం' బనియు * ననమానయశంబువడసినవాఁడు కాళిదాసుఁడు. ఈతఁడీఖండంబునఁ గాక ఖండాంతరంబులయందును రసికులచేఁ గవిశ్రేష్ఠుండని పొగడ్తగన్నవాఁడు ‡ కావున హిందూదేశముయొక్క జాతీయకవి కాళిదాసుఁడనియే చెప్పవలసియున్నది.

ఇట్లు కవిసార్వభౌముఁడైన కాళిదాసునికీర్తిదుందుభి యీదేశమునందు వేలకొలఁది సంవత్సరములనుండియు నెడతెగక మ్రోగుచున్నను మనవారికిఁగల [illegible]మైన యౌదాసీన్యమువలన, మనకు నీకవిశ్రేష్ఠుని గుఱించి యేమియుఁ దెలియదు. [illegible]

† తేనెతో మాగి యార్ద్రతఁ జెందినమంజరిఁ జూచిన నెట్టియానందము కలుగునో, కాళిదాసుని చక్కని కవిత్వము వినిన నట్టియానంద మేరికిఁ గలుగకుండును?

* 'కవి కులగురుః కాళిదాసో విలాసః' అను జయదేవునివాక్యము సుప్రసిద్ధమే.

‡ శాకుంతలనాటకముఁ జూచి యానందముఁ బట్టలేక జర్మన్యపండితుండగు గటి నృత్యముచేసెనన్న జనవార్త యింగ్లీషుభాషాజ్ఞానము గలవారందఱు నెఱింగినదియే.

ఏజాతివాఁడు? ఎచ్చటివాఁడు? ఏకాలపువాఁడు? అతని తలిదండ్రులెవ్వరు? అను ప్రశ్నములకు నిశ్చయాత్మకంబులయిన ప్రత్యుత్తరంబు లిచ్చుటకు నేమియు సాధనములు లేవు. పౌరస్త్యపాశ్చాత్యపండితులుకొంద ఱిందునుగుఱించి యిదమిత్థమని తేల్చుటకు వాఙ్మయంబునంతయుఁ బెక్కుతెఱంగులఁ బరిశోధించి చూచిరి. కాని యేదియు నిశ్చయముగఁ జెప్పఁజాలరైరి. కాళిదాసుఁడు సారస్వతుఁడని యొక్కఁడును, ఆంధ్రుఁడని మఱియొక్కఁడును; కాశ్మీరజుఁడని యొక్కఁడును, ఉజ్జయినీ నివాసుఁడని మఱియొక్కఁడును; విక్రమార్కుని కాలమువాఁడని యొక్కఁడును, భోజరాజ సమకాలికుఁడని మఱియొక్కఁడును, చెప్పుచుఁ బండితులు పలుపోకలఁ బోవుచున్నారు!

వేర్వేఱు వాదములన్నియుఁ జూడ శాకుంతల రఘువంశాది కావ్యకర్తయగు కాళిదాసుఁడు గౌడబ్రాహ్మణుఁడనియు, ఉజ్జయినీ నివాసుఁడనియు, ఆఱవ శతాబ్దమునందుండినవాఁడనియుఁ బెక్కుపండితుల యభిప్రాయమైయున్నట్లు కానవచ్చుచున్నది.

కాళిదాసునిచే రచింపఁబడిన కావ్యములు నాలుగు: రఘువంశము, కుమారసంభవము, మేఘసందేశము, ఋతుసంహారము; నాటకములు మూఁడు: శాకుంతలము, విక్రమోర్వశీయము, మాళవికాగ్నిమిత్రము. ఇవన్నియు గుమ్మడికాయయంతేసి ముత్యములే. కాని యిందును భేదము చేయవలయునన్న కావ్యములలో రఘువంశమును, నాటకములలో శాకుంతలమును ననుపమేయకావ్యసృష్టియని చెప్పవలసియున్నది.

ప్రస్తుతవిషయము రఘువంశము, దాని యాంధ్రీకరణము. ఇది గీర్వాణప్రౌఢప్రబంధములకు శిరోభూషణము. 'తేనెసోఁక నోరు తియ్యనగురీతి' సాధారణవ్యుత్పత్తిజ్ఞానముగలవారికిని జక్కఁగనర్థమిచ్చు ద్రాక్షాపాకంబునకు సొగసైన తార్కాణంబు. ఇందు సూర్యవంశపు రాజపుంగవులవంశము పందొమ్మిది సర్గములలో వర్ణింపఁబడియున్నది. మొదటి పదునేడుసర్గములలో దిలీపుఁడు, రఘువు, అజుఁడు, దశరథుఁడు, రాముఁడు, కుశుఁడు, అతిథి యను రాజులవర్ణనంబును, పదునెనిమిదవసర్గమునందు నతిథివంశజులవర్ణనంబును, పందొమ్మిదవసర్గమునందుఁ జివరవాఁడైన యగ్నివర్ణుని శృంగారచేష్టావర్ణనంబును గలవు.

ఈమహాకావ్యమును ఇదివఱకుఁ దెనుఁగుచేసిన పూర్వకవి అవుసూరి కిచ్చయ్య. కాని యాతని భాషాంతరమునకును, శ్రీ సోమనాథరావుగారి యాంధ్రీకరణమునకును భేదముకలదు. కిచ్చయ మూలమును శబ్దశః తెనిఁగింపలేదు. మూలమందలి భావమును మనస్సునందిడుకొని దానిని దన యిష్టము వచ్చినశబ్దముల వర్ణించెను. శ్రీయుత సోమనాథరావుగారు, మూలమందలి శబ్దముతోడను, అర్థముతోడను భాషాంతరము తులఁదూఁగినట్లుండవలయు నన్నయుద్దేశముతోఁ దెలిఁగించియున్నారు. అందుచే మూలమునందు లేని పదముగాని, భావముగాని వీరిభాషాంతరమునందు కనఁబడదు. ఇట్లు భాషాంతరము చేయు

లం గో ఈయుభయకవులును వేఱుత్రోవలఁబోయిరి. సంస్కృతగ్రంథములను తెలిఁగించిన నన్నయ తిక్కనాది పూర్వకవులందఱును కిచ్చయ మార్గమునె యవలంబించియున్నారు. అనఁగా వారు మూలమునందలి కథను మాత్రము గైకొని స్వతంత్రకావ్యములను రచించిరి. వారియుద్దేశము స్వతంత్రకావ్యములను వ్రాయుట. ఇప్పుడు సోమనాథరావుగారు త్రొక్కినది నూతనమార్గము. ఇట్లు చేయుట ప్రతిపదార్థము చెప్పుటయే. గద్యమునందుఁ బ్రతిపదార్థము చెప్పుట సులభము గాని భావయుక్తమైన యర్థమునవ్వునట్లు పద్యమునందుఁ జెప్పుట మిక్కిలి కష్టసాధ్యము. శ్రీ సోమనాథరావుగారు మూలమునందలి యొక్కొకపద్యములోని యర్థము తెలుఁగున నొక్కొకపద్యమునందు వర్ణించిరి. కిచ్చయ కవిత్వమునకును సోమనాథరావుగారి కవిత్వమునకును గలభేదము తెల్పుటకై యీక్రింది యుదాహరణముల నిచ్చుచున్నాఁడను:—

మూలము. సర్గ. ౧. శ్లో. ౩.

మందఃకవియశః ప్రార్థీ గమిష్యా మ్యుపహాస్యతాం
ప్రాంశులభ్యే ఫలేలోభా దుద్బాహురివ వామనః॥

కిచ్చయ్య

ఉ॥ ఉన్నతమర్త్యలభ్యపద ♦ మొందెదనన్న స్మృతి నూర్ధ్వబాహుఁడై
యున్న సగర్వఖర్వమను ♦ జోత్తముకైవడి మందబుద్ధి గై
కొన్న నరుండు సాధుకవి ♦ కుంజరకీర్తిఁ హింపనెంచినన్
సన్నుతి చేయఁబోవుదురొ ♦ సత్కవులైన సమస్తరాజనుల్॥

సోమనాథరావుగారు

మందుఁడను నేను గవియశ ♦ మందఁగోరి । పరమపరిహాసమున కిలఁ ♦ బాత్రుఁడగుదుఁ
బొడుగువానికి నందఁగఁ ♦ బోలుఫలముఁ । బడయఁ గేలెత్తు నప్పొట్టి ♦ వానికరణి॥

మూలము. సర్గ. ౬. శ్లో. ౨౮.

అనేనపర్యాసయతాశ్రుబిందూన్ । ముక్తాఫలస్థూలతమాన్ స్తనేషు
ప్రత్యర్పితాః శత్రువిలాసినీనా । మున్ముచ్యసూత్రేణవినైవహారాః॥

కిచ్చయ్య

చ॥ పొలఁతిరో! విమ్మముత్తియపుఁ ♦ బూసలఁ బోలెడు బాష్పవారిబిం
దులఁ బరిపంథి ధాత్రిపవ♦ధూస్తనపాళిని బ్రస్తరించు నీ
కవితమహారాజుఁడైన మహి♦కాంతునిచేత సమర్పితంబులై
యలరె గృహీతసూత్రకము♦లై తమమౌక్తికతారహారముల్॥

[IV]

సోమనాథరావుగారు

అశ్రుబిందులు ముత్తెమ్ములంత జేసి । వైరికాంతలచనుల పైఁ బ్రస్తరించి
యితఁడు మున్గొన్నసరులకుఁ బ్రతిగ నిచ్చె । దారములులేనిదండల తీరుగొలిపె॥

మహానదీప్రవాహం బెచ్చటఁ జూచినను కనులకు మనోహరంబుగఁ గానఁబడునట్లు ఈకావ్యమందలి ప్రతిసర్గమును, ప్రతిశ్లోకమును కవియొక్క యపూర్వప్రతిభను వెల్లడిచేయుచుఁ, జదువరులచిత్తవృత్తిని ఆకర్షించుకొనును. కావున నీకావ్యమునం దీభాగము బాగున్నది. ఈభాగము బాగులేదు, అని చెప్పుట యసాధ్యము. అయినను ౨ వ సర్గములోని సింహదిలీపుల సంవాదము. ౩ వ సర్గములోని ఇంద్రరఘువుల సంవాదము. ౬ వ సర్గములోని ఇందుమతీస్వయంవరము. ౭ వ సర్గములోని యుద్ధవర్ణనము. ౮ వ సర్గములోని అజునిశోకము. ౯ వ సర్గములోని వసంతర్తువర్ణనము. ౧౩ వ సర్గములోని పుష్పకారూఢుఁడైన రామునిచేఁజేయఁబడిన భూస్థలాదివర్ణనము. ౧౬ వ సర్గములోని స్త్రీరూపధారిణియైన అయోధ్యాపురికిని కుశునకును జరగిన సంవాదము. చివరసర్గమునందలి శృంగారవర్ణనము. అనునవి ఈకావ్యమను రత్నరాశిలోని కించిత్ స్థూలరత్నములు. ఈకథాభాగముల నెన్నిసారులు చదివినను తనివితీరదనియే నాయభిప్రాయము. కావున రఘువంశమును ఆంధ్రీకరించినకవి యీఘట్టముల నెట్లు తెనిఁగించెనో చూచినఁజాలును ఈవర్ణనములు రసవంతములుగనున్న కావ్యమంతయు రసవంతముగ నున్నదనియే యర్థము.

పైవర్ణింపఁబడిన ప్రకరణములన్నియు శ్రీసోమనాథరావుగారి రఘువంశమునందు రసవంతములుగ వర్ణింపఁబడుటయె గాక జనసామాన్యమునకుఁగూడ సహజముగ నర్థమగునట్లు సులభశైలిని వ్రాయఁబడినవి.

ఇట్లు శ్రీయుతసోమనాథరావుగారు ఈమహాకవియొక్క మహాకావ్యమందలి యర్థమంతయు గీర్వాణభాష నెఱుఁగనివారుకూడ సులభముగఁ దెలిసికొనునట్లు తెనిఁగించి యాంధ్రలోకముయొక్క కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులైరని చూచుటకు వారిమిత్రుఁడనగు నేనెంతయు సంతసించుచున్నాఁడను.

కె. వి. లక్ష్మణరావు.

ఉపోద్ఘాతము.

మత్పుత్రికారత్నంబగు శ్రీమతి మండువ శకుంతలాదేవి ౧౮౯౬ వ సం॥రము మే ౭ వ తేదీకి సరియగు దుర్ముఖినామసంవత్సర వైశాఖ బహుళ ౧౧ శుక్రవారమున నుదయించెను. అంత విద్యావంతురాలు కాకపోయినను సుగుణసంపదలో మాత్ర మేస్త్రీరత్నమునకును దీసిపోక కనికరము, అడఁకువ, యోర్పు, పరిశుద్ధమైన ఋజువర్తన, దైవభక్తి మొదలగు సుగుణములచే నొప్పారుచుండెను. ఈ సుగుణసౌందర్యరాశిని ౧౬ వ యేఁట అనఁగా ౧౯౧౧ వ సం॥రం జూన్ ౧౧ వ తేదీకి సరియయిన విరోధికృన్నామ సంవత్సర జ్యేష్ఠ శుద్ధపూర్ణిమా భానువాసరమున హైదరాబాదు బాకారములోని మన్మిత్రులగు మ॥ శ్రీ దిట్టకవి లక్ష్మీనారాయణరావు పంతులుగారి తోఁటలోఁ జిత్రకళావిశారదులగు మ॥ శ్రీ మండువ వేంకటరావు పంతులుగారికిచ్చి మత్పోషకులగు పిఠాపురముననగాలభూపతుల సహాయంబున యథావిధిగ వివాహంబు జరగింపఁ గలిగితిని. బంధువులయొక్కయుఁ గొందఱు మిత్రులయొక్కయు నాదరణకు దూరముగావలసివచ్చినను సరకుగొనక కేవలము సుగుణసంపదనే వరియించి బీదరాలైన నాకుమార్తెను వివాహముచేసికొన్నందులకై మ॥ శ్రీ వేంకటరావు పంతులుగారికి నేనెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

వివాహానంతరము కొన్నిమాసములకు శకుంతలాదేవి జబ్బుపడినందున భార్యాభర్తలిరువురును పిఠాపురమునకు వచ్చి దసరా దీపావళులు దీరిన తరువాత వేంకటరావుగారు బొంబాయికి వెళ్లి ౮౦ రూపాయల వేతనముమీఁద నొక ఫొటోగ్రాఫిక్ కంపెనీలోఁ గుదురుకొని శకుంతలమ్మను బంపుమని వ్రాసిరి. ౧౯౧౨ వ సం॥ర ఫిబ్రవరి ౯ వ తేదీని స్వయముగా నేనే మాయమ్మాయిని దీసికొనివెళ్లి ౧౧ వ తేదీని బొంబాయిలో నామె భర్తగారి స్వాధీనముచేసి వచ్చితిని. అదే మార్చి ౧౦ వ తేది సాయంకాలము గదిలోఁ గూర్చుండి శ్రీమద్భాగవతములోని ప్రహ్లాదచరిత్రను జదువుచుండఁగాఁ బైవెలుఁగుచున్న దీపముయొక్క గాజుబుప్పె పగిలి యొకముక్క శకుంతలమ్మపైఁ బడెను. భయపడి తటాలున నెగురఁగా దీపము తలక్రిందుగ నేలపైఁబడి కిరసనాయిలుతో గూడఁ బడి చీరయంతయు నొక్కసారిగ నంటుకొని భగ్గున మండఁజొచ్చెను. ఇంతలో వెలుపలనున్న భర్త పరుగెత్తుకొనివచ్చి చేయిమాతులఁ గాల్చుకొని యెన్నియోవిధముల నార్పఁ బ్రయత్నించినను గార్యములేకపోయెను. శకుంతల తత్సమయమున భర్తనుగూర్చి మీరు చేతులను గాల్చుకొనకుఁడని యెన్నియోవిధముల వేఁడికొనెనఁట. ఇంతలో నిరుగుపొరుగులవారు వచ్చి కాలియున్న శకుంతల దేహముపై నీరుదెచ్చి పైచిరి. దానితో శరీరమంతయు నిముసములో నుబ్బిపోయెను. తత్క్షణమే సమీపమందున్న తేజపాల్ వైద్యశాలకుఁ గొంపోవఁ

బడెను. పోవునపుడు పరమేశ్వరునిగూర్చి 'పరమాత్మా! నాకెవ్వరును లేరు. నీవె తల్లివి, నీవె తండ్రివి' అని బిగ్గఱగా విలపించెనఁట.

ఇట్లు నాప్రియపుత్రిక బొంబాయి వైద్యశాలలో ౧౯౧౨ వ సం॥ మార్చి ౧౧ వ తేదికి సరియగు విరోధికృన్నామసంవత్సర ఫాల్గుణ బహుళ అష్టమీ సోమవారము రాత్రి ౮ గంటలకుఁ బరమేశ్వరుని పాదారవిందములఁ జేరికొనియెను. నేనును నాధర్మపత్నియు నపారమైన దుఃఖసాగరములో మునిఁగిపోయితిమి.

నన్నోదార్చుటకై యొకనాఁడు వసిష్ఠులవంటి బ్ర॥ శ్రీ పురాణపండ మల్లయ్యశాస్త్రిగారు నాయింటికి విజయముచేసి పైనుండి పుష్పహారముపడి మృతినొందిన రఘువంశములోని యిందుమతీదేవియొక్క చరిత్రను దెలిపి నన్నూరడించిరి. అప్పుడే నాచేతనైనట్లు రఘువంశమును దెనిఁగించి మాయమ్మాయికి నంకితమొనర్పవలెననెడికోరిక నాకు జనియించెను. ఏప్రల్ ౧౦ వ తేదీనాఁడు ప్రారంభించి మధ్య నెన్నియంతరాయములు తటస్థించినను బరమేశ్వరుని సంపూర్ణానుగ్రహముచే అక్టోబరు 26 వ తేదీనాటికి ముగింపఁగలిగితిని. నాకుఁ గలిగిన కొన్నిసందేహములనుగూడ బ్ర॥ శ్రీ మల్లయ్యశాస్త్రిగారే నివారించుచు వచ్చిరి. బ్ర॥ శ్రీ పేరి వేరయ్యశాస్త్రిగారు మిక్కిలి యోపికతో ౧౦ సర్గలను జరిశీలించిరి. బ్ర॥ శ్రీ శృంగారకవి సర్వారాయఁడుగారు దీనిని అవ్యాజవాత్సల్యముతో నామూలాగ్రముగఁ బరికించి యచ్చుతప్పులనుగూడ దిద్ది నాకు మహోపకారమొనర్చిరి. నాశ్రేయస్సునే యెప్పుడునుగోరు మన్మిత్రులగు మ॥ శ్రీ కే. వి. లక్ష్మణరావు పంతులు ఎం. ఏ. గారు ఎన్నియో గొప్పకార్యములుండినను గూడఁ దీరికచేసికొని దీనికిఁ బీఠికను వ్రాసిరి. శోకసమయమున నన్నెందఱో మిత్రులు పరామర్శించిరి. ఎందఱో స్నేహితులు నేను 'దేహి' యని చేయిచాపఁగానే ధనమునొసంగి యీపుస్తకము వెలువడునట్లు చేసిరి. స్కేప్ అండ్ కంపెనీవారు తమచేతనైనంత చవుకగను జక్కగను శీఘ్రముగను దీని నచ్చొత్తించిరి. వీరి కందఱికిని నాకృతజ్ఞతాపూర్వక వందనముల హృదయపూర్వకముగా సమర్పించుచున్నాఁడను. మా శకుంతలమ్మను ఈపుస్తకరూపముగాఁ జిరకాలము జీవింపఁజేయుటకుఁ బరమకరుణాళువగు పరమేశ్వరునిం బ్రార్థించుచు నింతటితో విరమించుచున్నాఁడను.

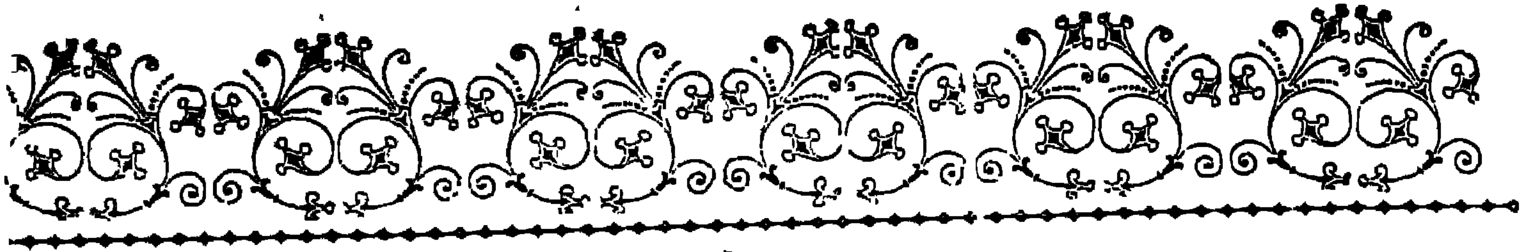
ఇట్లు విన్నవించు
సజ్జనసేవకుఁడు,
ఆదిపూడి సోమనాథరావు.

పిఠాపురము,
౨౦ మార్చి ౧౯౧౩

అంకితము.

గీ. శ్రీకరుని దుఃఖహరుని లో ♦ కైకగురునిఁ
గవివరమనోంబుజాతభా ♦ స్కరునిఁ గొలిచి
కాళిదాసుని రఘువంశ ♦ కావ్యమునకుఁ
దెనుఁగుఁగావించి నానేర్పు ♦ తీరునందు. ౧

గీ. ఇందుమతివలె మరణము ♦ నందినట్టి
విమలగుణమణిఖని యయి ♦ వెలిఁగినట్టి
సుతశకుంతలకిడితి నం ♦ కితముగాఁగ
దనరుగాకిది యాచంద్ర ♦ తారకముగ. ౨

శ్రీ

రఘువంశమ్

ప్రథమః సర్గః.

—:o:—

వాగర్థావివసంపృక్తౌ । వాగర్థప్రతిపత్తయే
జగతః పితరౌవందే । పార్వతీ పరమేశ్వరౌ॥ ౧

క్వసూర్యప్రభవోవంశః । క్వచాల్ప విషయామతిః
తితీర్షుర్దుస్తరంమోహా । దుడుపేనాస్మిసాగరం॥ ౨

మందఃకవియశఃప్రార్థీ । గమిష్యామ్యుపహాస్యతాం
ప్రాంశులభ్యేఫలేలోభా । దుద్బాహురివవామనః॥ ౩

అథవాకృతవాగ్ద్వారే । వంశేస్మిన్పూర్వసూరిభిః
మణౌవజ్రసముత్కీర్ణే । సూత్రస్యేవాస్తిమేగతిః॥ ౪

సోహమాజన్మశుద్ధానా । మాఫలోదయకర్మణాం
ఆసముద్రక్షితీశానా । మానాకరథవర్త్మనాం॥ ౫

యథావిధిహుతాగ్నీనాం । యథాకామార్చితార్థినాం
యథాపరాధదండానాం । యథాకాలప్రబోధినాం॥ ౬

త్యాగాయసంభృతార్థానాం । సత్యాయమితభాషిణాం
యశసేవిజిగీషూణాం । ప్రజాయైగృహమేధినాం॥ ౭

శైశవేభ్యస్త విద్యానాం । యౌవనే విషయైషిణాం
వార్ధకేమునివృత్తీనాం । యోగేనాంతేతనుత్యజాం॥ ౮

రఘూణామన్వయంవక్ష్యే । తనువాగ్విభవోపిసన్
తద్గుణైః కర్ణమాగత్య । చాపలాయప్రచోదితః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ప్రథమాశ్వాసము.

గీతములు.

వాక్కు నర్థంబు గలసిన ♦ పగిదిఁ గలసి । యఖిలజగములతల్లిదండ్రు ♦ లయినయట్టి
పార్వతీపరమేశుల ♦ భక్తిఁ గొలుతు । నమలవాగర్థ విజ్ఞాన ♦ మమరుకొఱకు. ౧

అల్పమాన దుమతి యేడ ♦ యతులమైన । సూర్యవంశ చరిత్రంపు ♦ సుద్ది యేడ
తెలివితక్కువచేఁ జిన్న ♦ తెప్ప నెక్కి । దాటఁగోరితి నేర దు♦స్తరపుజలధి॥ ౨

మందుఁడను నేను గవియశ ♦ మందఁగోరి । పరమపరిహాసమున కిలఁ ♦ బాత్రుఁడగుదుఁ
బొడుగువానికి నందంగఁ ♦ బోలుఫలము । బడయఁ గేలెత్తు నప్పొట్టి♦వానికరణి॥ ౩

కాని యీవంశమునఁ బూర్వ♦కవివిచిత్ర ♦ వాగ్విచిత్రమైన ద్వారంబు ♦ వఱలుఁగాదె
వజ్రికృతరత్నరంధ్రంబుఁ ♦ బట్టిపోవు । దారమునుబోలెఁ బోయెద ♦ దానిఁబట్టి॥ ౪

జన్మమాదిగ శుద్ధులై ♦ చనుచునుండ్రు । ఫలములగుదాఁకఁ గార్యముల్ ♦ సలుపుచుండ్రు.
జలధిపఱకున్న ధరనేలి ♦ చెలఁగుచుండ్రు । నాకపర్యంతరథమార్గ ♦ మమరియుండ్రు॥

విధివిహితమైనయట్టి స♦ద్విధిని వేల్చి । తగిన కామితములనర్థి♦తతులఁ దనిపి
తప్పులను నెల్ల సరియైన ♦ దండమొసఁగి । సమయవిస్ఫూర్తి సతతంబు ♦ సంచరింత్రు॥

కడుఁ ధనమ్ము గడింత్రు త్యా♦గమ్ముకొఱకు । సతిమితమ్ము వచింత్రు స♦త్యమ్ముకొఱకు
గెల్వఁగోరుచునుందురు ♦ కీర్తికొఱకుఁ । గాంతురు గృహస్థధర్మమ్ము ♦ సంతుకొఱకు॥ ౭

అఖిలవిద్యలు బాల్యాన ♦ నభ్యసించి । యౌవనంబున విషయసౌ♦ఖ్యములఁ గాంచి
ముదిమి గదిసిన మునివృత్తిఁ ♦ బొదలుచుండి । యంతమున యోగులగుచు దే♦హము త్యజింత్రు॥

ఇట్టి రఘువంశవీరుల ♦ యిద్ధచరిత । నుడివెదను వాక్సమృద్ధి ♦ న్యూనమైనఁ
గర్ణములఁజేరి తద్గుణ ♦ గణము నాకు । గొప్పచాపల్యమును బురి♦కొల్పఁగాన॥ ౯

తంసంతః శ్రోతుమర్హంతి । సదసద్వ్యక్తిహేతవః
హేమ్నః సంలక్ష్యతేహ్యగ్నౌ । విశుద్ధిః శ్యామికాపివా॥

వైవస్వతో మనుర్నామ । మాననీయోమనీషిణాం
ఆసీన్మహీక్షితామాద్యః । ప్రణవశ్ఛందసామివ॥

తదన్వయే శుద్ధిమతి । ప్రసూతే శుద్ధిమత్తరః
దిలీపఇతిరాజేందు । రిందుః క్షీరనిధావివ॥

వ్యూఢోరస్కోవృషస్కంధః । సాలప్రాంశుర్మహాభుజః
ఆత్మకర్మక్షమందేహం । క్షాత్రోధర్మ ఇవాశ్రితః॥

సర్వాతిరిక్తసారేణ । సర్వతేజోభిభావినా
స్థితః సర్వోన్నతేనోర్వీం । క్రాన్త్వామేరురివాత్మనా॥

ఆకార సదృశప్రజ్ఞః । ప్రజ్ఞయాసదృశాగమః
ఆగమైః సదృశారంభ । ఆరంభ సదృశోదయః॥

భీమకాంతైర్నృపగుణైః । స్సబభూవోపజీవినాం
అధృష్యశ్చాభిగమ్యశ్చ । యాదోరత్నైరివార్ణవః
రేఖామాత్రమపిక్షుణ్ణా । దామనోర్వర్త్మనః పరం
నవ్యతీయుః ప్రజాస్తస్య । నియంతుర్నేమివృత్తయః॥

ప్రజానామేవ భూత్యర్థం । సతాభ్యోబలిమగ్రహీత్
సహస్రగుణముత్స్రష్టు । మాదత్తే హిరసంరవిః॥

సేనాపరిచ్ఛదస్తస్య । ద్వయమేవార్థసాధనం
శాస్త్రేష్వకుంఠితాబుద్ధి । ర్మౌర్వీధనుషిచాతతా॥

తస్యసంవృతమంత్రస్య । గూఢాకారేంగితస్యచ
ఫలానుమేయాః ప్రారంభాః । సంస్కారాః ప్రాక్తనాఇవ॥

జుగోపాత్మానమత్రస్తో । భేజేధర్మమనాతురః
అగృధ్నురాదదేసోర్థ । మసక్తః సుఖమన్వభూత్॥

జ్ఞానేమౌనం క్షమాశక్తౌ । త్యాగేశ్లాఘావిపర్యయః
గుణాగుణానుబంధిత్వా । త్తస్యసప్రసవాఇవ॥

వైఁడినిర్మలమో కాదో ♦ వహ్నియందె । యరయఁదగి యుండునట్టులే ♦ యార్యులెన్నఁ
దప్పులొప్పుల నరయఁగాఁ ♦ దగినవారు । గాన వారలె పరికింత్రు ♦ గాకదీని॥ ౧౦

వేదములకెట్టు లోంకార ♦ మాదియగునొ । యట్లె ధరణీశులకునెల్ల ♦ నాదియగుచుఁ
దనరె వైవస్వతుండను ♦ మనువుపుట్టి । బుధజనావళికెల్లను ♦ బూజ్యుఁడగుచు॥ ౧౧

అతనిపరిశుద్ధవంశాన ♦ నవతరించెఁ । బరమపావనుఁడగు దిలీ♦ప ప్రభుండు
రాజచంద్రుండు చంద్రుండు ♦ తేజమొప్ప । క్షీరవార్ధిఁబుట్టిన ♦ చెన్నుదోఁప॥ ౧౨

ఆనృపస్కంధ మురమెన్న ♦ నతివిశాల । మమ్మహాభుజుదీర్ఘ దే♦హమ్ముచూడ
సాలవృక్షాభ మాతఁడో ♦ స్వక్రియార్హ । తనువుఁదాలిచిపొల్చు క్షా♦త్రముదలంప॥ ౧౩

సర్వమునుమించి శక్తి తే♦జములచేత । విక్రమంబున నుర్వర ♦ నాక్రమించి
మించెనానృపు దేహంబు ♦ మేరువట్లు । ఉర్వి సర్వోన్నతంబయి ♦ యొప్పుమండి॥ ౧౪

అతని మూర్తికిఁదగియుండు ♦ నతనిప్రజ్ఞ । యతని ప్రజ్ఞకుఁదగియుండు ♦ నతనివిద్య
యతని విద్యకుఁదగియుండు ♦ నతనిపనులు । అతనిపనులకు ఫలములు ♦ నట్లెయుండు॥ ౧౫

గమ్యుఁడు నగమ్యుఁడైయొప్పె ♦ సౌమ్యభీమ । రాజగుణముల నాశ్రిత♦రాజి కతఁడు
రత్నములఁ గ్రూరజలచర ♦ వ్రాతములను । రాజిలుచునుండు నామహా♦ర్ణవముకరణి॥ ౧౬

మనువునుండియు నలిగిన ♦ మార్గమందు । నొక్కగీఁతయు దాఁటకా ♦ యుర్విపాలు
ప్రజలు నడచుచునుందురు ♦ రథనియంత । నేర్పుమీఱఁగ నడపిన ♦ నేమిగతిని॥ ౧౭

ప్రజలయభివృద్ధియే దృష్టి ♦ పథమునందు । నునిచి యారాజు పన్నులఁ ♦ గొనుచునుండు
వేయి మడుఁగుల నియ్యఁగా ♦ వేఁడివెలుఁగు । కోరియే కాదె రసమును ♦ గొనుచునుండు॥

అతని పరికరమెన్నఁగా ♦ నతని బలమె । యర్థసాధకములు రెండె ♦ యతని కవని
శాస్త్రములఁజొచ్చి చెదరని ♦ సారబుద్ధి । యతులమైవింట నొప్పెడు ♦ నల్లెత్రాడు॥

గుప్తమైన విచారమ్ము ♦ గూఢమైన । హావభావము గల యట్టి ♦ యానృపాలు
కార్యజాతమ్ము పూర్వ సం♦స్కారమట్లు । ఫలముచేతనె యూహింప ♦ వలసియుండు॥

భయములేకయె తన్నుఁ గా♦పాడికొనియె । నాతురములేకయే ధర్మ ♦ మాచరించె
నాసలేకయె గ్రహియించె ♦ నర్థములను । సక్తి లేకయె భోగించె ♦ సౌఖ్యములను॥ ౨౧

జ్ఞానమం దొప్పె మౌనంబు ♦ శక్తియందు । క్షమయుఁ ద్యాగంబునందు శ్లా♦ఘావిరక్తి
యాతనిలోఁ జలనిట్లు గు♦ణాలి గలసి । తనరుచుండెను మిగుల సో♦దరులపగిది॥ ౨౨

అనాకృష్టస్యవిషయై । ర్విద్యానాం పారదృశ్వనః
తస్యధర్మరతేరాసీ । ద్వృద్ధత్వంజరసావినా॥ ౨౩

ప్రజానాం వినయాధానా । ద్రక్షణాద్భరణాదపి
సపితాపితరస్తాసాం । కేవలం జన్మహేతవః॥ ౨౪

స్థిత్యైదండయతోదండ్యా । న్పరిణేతుః ప్రసూతయే
అప్యర్థకామౌతస్యాస్తాం । ధర్మఏవమనీషిణః॥ ౨౫

దుదోహగాం సయజ్ఞాయ । సస్యాయమఘవాదివం
సంపద్వినిమయేనోభౌ । దధతుర్భువనద్వయం॥ ౨౬

నకిలానుయయుస్తస్య । రాజానోరక్షితుర్యశః
వ్యావృత్తాయత్పరస్వేభ్యః । శ్రుతౌతస్కరతాస్థితా॥ ౨౭

ద్వేష్యోపిసంమతశ్శిష్ట । స్తస్యార్తస్యయథౌషధం
త్యాజ్యోదుష్టః ప్రియోప్యాసీ । దంగులీవోరగక్షతా॥ ౨౮

తంవేధావిదధేనూనం । మహాభూతసమాధినా
తథాహిసర్వేతస్యాస । న్పరార్థైకఫలాగుణాః॥ ౨౯

సవేలావప్రవలయాం । పరిఖీకృతసాగరాం
అనన్యశాసనాముర్వీం । శశాసైకపురీమివ॥ ౩౦

తస్యదాక్షిణ్యరూఢేన । నామ్నామగధవంశజా
పత్నీసుదక్షిణేత్యాసీ । దధ్వరస్యేవదక్షిణా॥ ౩౧

కళత్రవంతమాత్మాన । మవరోధేమహత్యపి
తయామేనేమనస్విన్యా । లక్ష్మ్యాచవసుధాధిపః॥ ౩౨

తస్యామాత్మానురూపాయా । మాత్మజన్మసముత్సుకః
విలంబితఫలైఃకాలం । సనినాయమనోరథైః॥ ౩౩

సంతానార్థాయవిధయే । స్వభుజాదవతారితా
తేనధూర్జగతోగుర్వీ । సచివేషునిచిక్షిపే॥ ౩౪

అథాభ్యర్చ్యవిధాతారం । ప్రయతౌపుత్రకామ్యయా
తౌదంపతీవశిష్ఠస్య । గురోర్జగ్మతురాశ్రమం॥ ౩౫

ఇంద్రియమ్ముల నానృపుఁ ♦ డీడ్వఁబడక । యతుల విద్యావిశారదుఁ ♦ డగుచుఁ వెలిఁగి
ధర్మరతుఁడౌట నతని సృ♦ద్ధర్మమొండె । జరనుగల్గదు వికృతి లే♦శమ్ము లేక॥ ౨౩

జనులరక్షించి పోషించి ♦ సంస్కరించి । యెంతయునుదయ నాధరా ♦ కాంతుఁ డేలి
వాస్తవంబగు తండ్రిగాఁ ♦ బరిణమింప । జన్మమునకునుమాత్రమే ♦ జనకులైరి॥ ౨౪

అమలశీలుఁడు విద్వాంసుఁ ♦ డవ్విభుండు । స్థితికి శిక్షార్హులౌవారి ♦ శిక్ష సేయ
బిడ్డలను గాంచఁగాఁ గోరి ♦ పెండ్లియాడ । నర్థకామమ్ములతని ధ♦ర్మార్థమ్ముఁ జేసె॥ ౨౫

అవనిపతియజ్ఞమునకయి ♦ యవనిఁ బిదికె । దేవపతి సస్యములకయి ♦ దివిని బిదికె
నిరువురిట్టులు తమతమ ♦ సిరులమార్చి । పోషణమొనర్చుచుండిరి భువిని ♦ దివిని. ౨౬

ప్రజలరక్షించునాతని ♦ భవ్యయశముఁ । జరధరాధిపు లనుకరిం♦పంగఁగలరె
పరధనమునుండి విడివడి ♦ సరగవచ్చి । తస్కరత్వంబుశ్రుతిలోనె ♦ తగులువడియె॥ ౨౭

ఆర్తునకు నౌషధంబట్టు ♦ లతనికెప్రుడు । శత్రువైనను శిష్టుండు ♦ సమ్మతుండు
పాముకఱచిన వ్రేలట్లు ♦ పరమమిత్రుఁ । డైనఁ ద్యాజ్యుండు దుష్టుఁడౌ ♦ మానవుండు॥ ౨౮

ఆమహాభూతముల దేన ♦ నావిధాత । చేసెనో దానిచేతనే ♦ చేసెనతనిఁ
గాకయుండిన నాపరా♦ర్థైకఫలమె । యతని సర్వగుణమ్ముల ♦ నట్టులున్నె॥ ౨౯

ప్రబలమావార్ధి పరిఖయై ♦ పరిఢవిల్ల । వేలచుట్టును బరిఖయై ♦ వేడ్కనింప
నన్యశాసనమింతయు ♦ నందనట్టి । ధరణి నేలెను దానొక్క ♦ పురముఁబోలె॥ 30

శుద్ధదాక్షిణ్య సుగుణ ప్ర♦సిద్ధురాలు । మగధవంశానఁ బుట్టిన ♦ మాన్యురాలు
యజ్ఞదక్షిణకరణి వి♦ఖ్యాతురాలు । వరసుదక్షిణ యాతని♦పత్ని యయ్యె॥ 3౧

అంతిపురమున నెందఱో ♦ యతివలున్న । నామనస్విని తనపత్ని ♦ యగుటవలనఁ
గోరి సామ్రాజ్యలక్ష్మిఁ గై♦కొనుటవలనఁ । దన్ను సుకళత్రవంతుఁగఁ♦దలఁచెనతఁడు॥ 3౨

ఆమెలోఁ దన్నుఁబోలిన ♦ యాత్మజన్ముఁ । బడయఁగాఁ గోరి వాంఛిత ♦ ఫలముగనక
దీర్ఘమౌ కాలమునుబుచ్చె ♦ దేవియిపుడొ । యపుడొ గర్భిణియగునను♦నాసతోడ॥ 33

సంతతికినైన విధులను ♦ సలుపు కొఱకుఁ । దన భుజమ్ములనుండిన ♦ ధరణిభార
మెల్లమెల్లన డించియు ♦ నృపవరుండు । చక్కఁగానుంచె సాగసి♦సచివులందు॥ 34

ఆపవిత్రులు దంపతు ♦ లంతభక్తి । బ్రహ్మనర్చించి పుత్త్రునిఁ ♦ బడయఁ గాంచి
గురుఁడగువసిష్ఠుఁ జూచెడు ♦ కోర్కెమీఱ । నతని యాశ్రమమునుగూర్చి ♦ యరిగిరపుడు॥

స్నిగ్ధగంభీరనిర్ఘోష । మేకంస్యందనమాస్థితౌ
ప్రావృషేణ్యంపయోవాహం । విద్యుదైరావతావివ॥ ౩౬

మాభూదాశ్రమపీడేతి । పరిమేయపురస్సరౌ
అనుభావవిశేషాత్తు । సేనాపరిస్కృతావివ॥ ౩౭

సేవ్యమానౌసుఖస్పర్శైః । సాలనిర్యాసగంధిభిః
పుష్పరేణూత్కిరైర్వాతై । రాధూతవనరాజిభిః॥ ౩౮

మనోభిరామాః శృణ్వంతౌ । రథనేమిస్వనోన్ముఖైః
షడ్జసంవాదినీః కేకా । ద్విధాభిన్నాః శిఖండిభిః॥ ౩౯

పరస్పరాక్షిసాదృశ్య । మదూరోజ్ఝితవర్త్మసు
మృగద్వంద్వేషుపశ్యంతౌ । స్యందనాబద్ధదృష్టిషు॥ ౪౦

శ్రేణీబంధాద్వితన్వద్భి । రస్తంభాంతోరణస్రజం
సారసైఃకలనిర్హ్రాదైః । క్వచిదున్నమితాననౌ॥ ౪౧

పవనస్యానుకూలత్వాత్ । ప్రార్థనాసిద్ధిశంసినః
రజోభిస్తురగోత్కీర్ణై । రస్పృష్టాలకవేష్టనౌ॥ ౪౨

సరసీష్వరవిందానాం । వీచివిక్షోభశీతలం
ఆమోదముపజిఘ్రంతౌ । స్వనిఃశ్వాసానుకారిణం॥ ౪౩

గ్రామేష్వాత్మవిసృష్టేషు । యూపచిహ్నేషుయజ్వనాం
అమోఘాః ప్రతిగృహ్ణంతా । వర్ఘ్యానుపదమాశిషః॥ ౪౪

హైయంగవీనమాదాయ । ఘోషవృద్ధానుపస్థితాన్॥
నామధేయానిపృచ్ఛంతౌ । వన్యానాం మార్గశాఖినాం॥ ౪౫

కాప్యభిఖ్యాతయోరాసీ । ద్వ్రజతోఃశుద్ధవేషయోః
హిమనిర్ముక్తయోర్యోగే । చిత్రాచంద్రమసోరివ॥ ౪౬

తత్తద్భూమిపతిఃపత్న్యై । దర్శయన్ప్రియదర్శనః
అపిలంఘితమధ్వానం । బుబుధేనబుధోపమః॥ ౪౭

సదుష్ప్రాపయశాఃప్రాప । దాశ్రమంశ్రాంతవాహనః
సాయంసంయమినస్తస్య । మహర్షేర్మహిషీసఖః॥ ౪౮

మధురగంభీరనినదస♦మ్మానితంబు । స్యందనంబెక్కి వారున్న ♦ యప్పుడుచూడ
వర్ష మేఘముమీఁదను ♦ వఱలుచుండు । విద్యు దైరావతమ్ముల ♦ విధముదోఁచె॥ ౩౬

పీడ యాశ్రమములకిడఁ ♦ గూడదనుచు । నుచితపరివారమే వెంట ♦ నునిచికొనిన
వారి మహనీయతరనుప్ర♦భావగరిమ । నెంతయోసేన యున్నటు ♦ లింపునింపె॥ ౩౭

సాలవృక్షాళిలోపలి ♦ సౌరభమును । దాల్చివనరాజి నిటునటు ♦ వాల్చివాల్చి
పుష్పాడినిగూడి చల్లఁగాఁ♦బొదలి మెదలు । మందమారుతమున సేవ్య ♦ మానులైరి॥ ౩౮

నేమిశబ్దోన్ముఖంబులై ♦ నెమ్మలంత । స్వాంతముప్పొంగు షడ్జము ♦ స్వరముచేత
రెండువిధములఁ గూయఁగా ♦ నిండువేడ్క । వినిరివారలు వీనుల ♦ విందుగాఁగ॥ ౩౯

దృష్టిసారించి సారించి ♦ తేటివంకఁ । గొంతదూరమ్మునందుండి ♦ వింతవింత
చూచు మృగమిథునమ్ముల ♦ చూడ్కులందు । నంచితానోన్యదృష్టి సా♦మ్యంబుఁగనిరి॥

స్తంభములులేని తోరణ ♦ స్రజమువోలెఁ । జాలుగాఁదీఱి మధుర ని♦స్వనముఁ జేసి
పొదలు సారసపక్షుల ♦ పోల్కివారు । మోము లఱమెత్తిచూచి స♦మ్మదముఁగనిరి॥ ౪౧

కోర్కిసిద్ధించుననియెడు ♦ గురుతుగాఁగఁ । బవనుఁడనుకూలముగ వీచి ♦ పరఁగుకతన
నశ్వరింఖాసముద్భూత ♦ మైనరజము । ముంగురుల వేష్టనమ్మును ♦ ముట్టదయ్యె॥

అలలచేఁ గల్గుశైత్యమ్ము ♦ నలవరించి । హారియాతమనిశ్వాస ♦ మనుకరించు
సరసిలోపలి యరవింద ♦ సౌరభమును । నాసికానందముగఁ గ్రోలి ♦ రాసతీఱ॥ ౪౩

అమలమా యూపచిహ్నాళి ♦ నలరుచుండి । మున్నుఁ దమచేతనీఁబడి ♦ చెన్నువీఱు
గ్రామముల యాజికులువచ్చి ♦ ప్రేమనిచ్చు । నర్ఘ్యములతోడి దీవెన ♦ లందికొనిరి॥

అపుడుకాచిన కమ్మని ♦ యావునెయ్యి । గోపవృద్ధులు గొనిరాఁగఁ ♦ గూర్మి నెఱపి
మార్గముననున్న తరుల నా♦మముల నెల్ల । నడిగి తెలియుచు నరిగె నా ♦ యవనివిభుఁడు॥ ౪౫

శిశిరమునుదాఁటి చంద్రుండు ♦ చిత్తతోడ । వెలుఁగుతీరిని వెలిఁగిరి ♦ విమలధౌత
వస్త్రములఁదాల్చి వారని♦ర్వాచ్యమైన ♦ దివ్యసౌందర్య విభవసం♦దీప్తులగుచు॥ ౪౬

ధరణిపతియగు నాప్రియ♦దర్శనుండు । బుధసముఁడు ధర్మపత్నికిఁ ♦ బుణ్యవతికి
నదియునిదియునుజూపుచు ♦ నరుగుకతన । నెంతమార్గముగడచెనో ♦ యెఱుఁగఁడయ్యె॥

సంజయొదమెడుసరికి దు♦ష్ప్రాపయశుఁడు । పట్టమహిషీసఖుండగు ♦ ప్రభువరుండు
సంయమీ ఋషీంద్రునాశ్రమ♦స్థలము సేరె । హయము లెంతయుఁబరుగిడి ♦ యలసియుండ॥

వనాంతరాదుపావృత్తైః । సమిత్కుశఫలాహరైః
పూర్యమాణమదృశ్యాగ్ని । ప్రత్యుద్యాతైస్తపస్విభిః॥ ౪౯

ఆకీర్ణమృషిపత్నీనా । ముటజద్వారరోధిభిః
అపత్యైరివనీవార । భాగధేయోచితైర్మృగైః॥ ౫౦

సేకాంతేమునికన్యాభి । స్తత్క్షణోజ్ఝితవృక్షకం
విశ్వాసాయవిహంగానా । మాలవాలాంబుపాయినాం॥ ౫౧

ఆతపాత్యయసంక్షిప్త । నీవారాసునిషాదిభిః
మృగైర్వర్తితరోమంథ । ముటజాంగణభూమిషు॥ ౫౨

అభ్యుత్థితాగ్నిపిశునై । రతిథీనాశ్రమోన్ముఖాన్
పునానంపవనోద్ధూతై । ర్ధూమైరాహుతిగంధిభిః॥ ౫౩

అథయంతారమాదిశ్య । ధుర్యాన్విశ్రామయేతిసః
తామవారోపయత్పత్నీం । రథాదవతతారచ॥ ౫౪

తస్మైసభ్యాఃసభార్యాయ । గోప్త్రేగుప్తతమేంద్రియాః
అర్హణామర్హతేచక్రు । ర్మునయోనయచక్షుషే॥ ౫౫

విధేఃసాయంతనస్యాంతే । సదదర్శతపోనిధిం
అన్వాసితమరుంధత్యా । స్వాహయేవహవిర్భుజం॥ ౫౬

తయోర్జగృహతుఃపాదా । న్రాజారాజ్ఞీచమాగధీ
తౌగురుర్గురుపత్నీచ । ప్రీత్యాప్రతిననందతుః॥ ౫౭

తమాతిథ్యక్రియాశాంత । రథక్షోభపరిశ్రమం
పప్రచ్ఛకుశలంరాజ్యే । రాజ్యాశ్రమమునింమునిః॥ ౫౮

అథాథర్వనిధేస్తస్య । విజితారిపురఃపురః
అర్థ్యామర్థపతిర్వాచ । మాదదేవదతాంవరః॥ ౫౯

ఉపపన్నంనను శివం । సప్తస్వంగేషుయస్యమే
దైవీనాం మానుషీణాంచ । ప్రతిహర్తాత్వమాపదాం॥ ౬౦

తవమంత్రకృతోమంత్రై । ర్దూరాత్ప్రశమితారిభిః
ప్రత్యాదిశ్యంతఇవమే । దృష్టలక్ష్యభిదఃశరాః॥ ౬౧

అంతఁ బరిసరవనముల ♦ యందునుండి । ఫలసమిత్కుశలను దాల్చి ♦ పాణులందుఁ
దాపసులువచ్చి నిండిరి ♦ తద్వనమునఁ । బొదలితమ్మ నసూర్యాగ్ని ♦ గొదురుకొనఁగ॥

ద్వారమునకడ్డముగనిల్చి ♦ తమకుఁ గాఁగఁ । బెట్టునివ్వరిధాన్యంబుఁ ♦ బ్రీతిఁదినుచు
మిగులమచ్చికఁ జెలఁగిన ♦ మృగచయంబు । మునిసతులకడ్డపట్టివి ♦ యూఁగియుండె॥ ౫౦

తరులకు జలంబువోసిన ♦ తత్క్షణంబ । తలఁగుచుండిరి మునికన్య ♦ లెలమితోడఁ
బాదులను నీరములుద్రాగు ♦ పక్షులకును । బూర్ణవిశ్వాస మెసలోనఁ ♦ బుట్టుకొఱకు॥

ఆరఁబోసిన నివ్వరి ♦ నాతపాంత । మందునొకమూల పర్ణశా ♦ లాంగణమునఁ
గుప్పవోసిన నటవచ్చి గుంపుగూడి । నెమరువేసెను మృగములు ♦ నెమ్మిమీఱ॥ ౫౨

ప్రజ్వలితమైనవహ్నిని ♦ బ్రకటపఱచి । యాహుతి సుగంధయుక్తమై ♦ యనిలధూత
మైనధూమమ్ము చేత నా♦యతిథిజనులు । పూతులై పొల్చిరాశ్రమో♦న్ముఖులు సుఖులు॥

అంత సారథిఁజూచి య♦య్యశ్వములకుఁ । దగినవిశ్రాంతి యీఁజెల్పి ♦ తానుగథము
డిగ్గి మెల్లఁగఁదనపత్ని ♦ డించుకొనియె । నాదిలీపనృపాలుఁ డా♦హ్లాదకరుఁడు॥ ౫౪

అర్హుఁడు సభార్యుఁడును మఱి ♦ న్యాయరక్షుఁ । డైన యాగతునిని సభ్యు♦లైనమునులు
మించి యింద్రియచయము ని♦గ్రహించినట్టి । వారు పూజించి రథిలోప♦చారములను॥ ౫౫

స్వాహతోఁ గూడియొప్పెడు ♦ వహ్నివోలె । నయ్యరుంధతి తోఁగొల్వు♦ నానసిష్ఠ
మునితపోనిధిఁ గాంచిరి ♦ యుచితపనుల । నాచరించినమీఁద సం♦ధ్యాంతమందు॥ ౫౬

మగధవంశజయగు పట్ట♦మహిషితోడ । వారిపాదాబ్జములనంటె ♦ వసుమతీశుఁ
డంతగురుఁడును గురుపత్ని ♦ యమితదయను । వారిదీవించిచేసిరి ♦ గారవమును॥ ౫౭

రథగమనవేగకల్పిత ♦ శ్రమము నెల్ల । నతిథిసత్కారములఁబాసి ♦ యలరుచుండు
రాజ్యమనునాశ్రమము నేలు ♦ రాజఋషిని । ఋషియడిగె రాజ్యకుశలాది♦విషయములను॥

అంత నరిపురములనోర్చి ♦ యశముగన్న । ధనపతి దిలీపనృపతి యా♦థర్వనిధిని
నవ్వసిష్ఠునిగూర్చి స♦మంచితార్థ । భరిత గంభీరవాక్కులఁ ♦ బలికెనిట్లు॥ ౫౯

నాకుఁగల్గెడు దైవమా♦నవములైన । యాపదల హరియింపంగ ♦ నర్హులగుచు
మీర్లుండఁగ మానిందు ♦ మేలెకాక । యన్యమెటుకల్గు నాదు స♦ప్తాంగమందు॥ ౬౦

దూరమందుండి వైరులఁ ♦ ద్రుంచునట్టి । తావకసుమంత్రరచితమం♦త్రములచేత
దృష్టిపథలక్ష్యములనె ఛే♦దించునట్టి । మామకశరాళియున్నది ♦ మఱ్ఱినట్లు॥ ౬౧

హవిరావర్జితంహోత । స్త్వయావిధివదగ్నిషు
వృష్టిర్భవతిసస్యానా । మవగ్రహవిశోషిణాం॥ ౬౨

పురుషాయుషజీవిన్యో । నిరాతంకానిరీతయః
యన్మదీయాః ప్రజాస్తస్య । హేతుస్త్వద్బ్రహ్మవర్చసం॥ ౬౩

త్వయైవంచింత్యమానస్య । గురుణాబ్రహ్మయోనినా
సానుబంధాఃకథంనస్యుః । సంపదోమేనిరాపదః॥ ౬౪

కింతువధ్వాంతవైతస్యా । మదృష్టసదృశప్రజం
నమామవతిసద్వీపా । రత్నసూరపిమేదినీ॥ ౬౫

నూనంమత్తః పరంవంశ్యాః । పిండవిచ్ఛేదదర్శినః
నప్రకామభుజశ్శ్రాద్ధే । స్వధాసంగ్రహతత్పరాః॥ ౬౬

మత్పరందుర్లభంమత్వా । నూనమావర్జితంమయా
పయఃపూర్వైస్స్వనిశ్శ్వాసైః । కవోష్ణముపభుజ్యతే॥ ౬౭

సోహమిజ్యావిశుద్ధాత్మా । ప్రజాలోపనిమీలితః
ప్రకాశశ్చాప్రకాశశ్చ । లోకాలోకఇవాచలః॥ ౬౮

లోకాంతరసుఖంపుణ్యం । తపోదానసముద్భవం
సంతతిశ్శుద్ధవంశ్యాహి । పరత్రేహచశర్మణే॥ ౬౯

తయాహీనంవిధాతర్మాం । కథంపశ్యన్నదూయసే
సిక్తంస్వయమివస్నేహా । ద్వంధ్యమాశ్రమవృక్షకం॥ ౭౦

అసహ్యపీడంభగవ । న్నృణమంత్యమవేహిమే
అరుంతుదమివాలాన । మనిర్వాణస్యదంతినః॥ ౭౧

తస్మాన్ముచ్యేయథాతాత । సంవిధాతుంతథార్హసి
ఇక్ష్వాకూణాందురాపేర్థే । త్వదధీనాహిసిద్ధయః॥ ౭౨

ఇతివిజ్ఞాపితోరాజ్ఞా । ధ్యానస్తిమితలోచనః
క్షణమాత్రమృషిస్తస్థౌ । సుప్తమీనఇవహ్రదః॥ ౭౩

సోపశ్యత్ప్రణిధానేన । సంతతేః స్తంభకారణం
భావితాత్మాభువోభర్తు । రథైనంప్రత్యబోధయత్॥ ౭౪

విధివిహితమైనవిధమున ♦ వీతిహోత్రు । నందునీవిడునట్టి హ♦వ్యమ్మువోయి
యయ్యగ్రహాశుష్కస ♦ స్యములఁబోచు । వర్షముగ మాఱివచ్చు బ్ర♦హ్మర్షివర్య॥ ౧౨

ఈతిబాధలు లేక ని♦ర్భీతులగుచుఁ । బూర్ణమైనట్టి యాయువుఁ ♦ బొందినారు
ప్రజలు వర్ధిల్లుటెల్ల నీ ♦ ప్రబలమైన । బ్రహ్మవర్చసమునఁగాదె ♦ భవ్యమూర్తి॥ ౧౩

గురువులును బ్రహ్మపుత్త్రులై ♦ పరఁగుమీరు । నాకు మేలొడగూర్ప న♦న్నాఁదగాన
నాపదకునన్నుఁజేరఁగా ♦ నలవియగునె । సంపదనిరంతరాయమై ♦ సాగుచున్న॥ ౧౪

కాని సంతానరత్నంబు ♦ గాంచకుండు । నట్టి మీకొడలినిగాంచు ♦ నట్టినాకు
ద్వీపములతోడిమణులీను ♦ పృథ్వియిడదు । హర్షమింతయువినుము మ♦హర్షితిలక॥ ౧౫

నాదుపిమ్మటఁ బిండ వి♦చ్ఛేదమగుటఁ । గాంచిముందుగ స్వధ సం♦గ్రహించుతమిని
దినరుగాఁబోలు పితరులు ♦ తృప్తిగాను । శ్రాద్ధములయందునిప్పుడు ♦ సిద్ధసఖ్య॥ ౧౬

నాయనంతర మివిలభ్య♦మా యటంచు । వేఁడియూర్పులఁ బితరులు ♦ వెచ్చఁజేసి
నేనొసంగెడు తర్పణ♦నీరములను । ద్రాగుచుండుదురని తోఁచుఁ ♦ దాపసేంద్ర॥ ౧౭

యజ్ఞములఁజేసినే విశు♦ద్ధాత్ముఁడయ్యు । సంతులేనికొఱంతఁ దే♦జమ్ముమాసి
చీఁకటియు వెల్తురునుగూడఁ ♦ జెందియున్న । చక్రవాళంబుఁబోలితి♦సంయమీంద్ర॥ ౧౮

దానతపములనుద్భవ ♦ మైనయట్టి । వరసుకృతమిచ్చు సౌఖ్యంబు ♦ పరమునందు
ధన్యసద్వంశజన్యసం♦తాన మెన్నఁ । బరమసౌఖ్యంబులిడు నిహ♦పరములందు॥ ౧౯

స్వయముగానీరువోసి యా♦శ్రమమునందుఁ । బ్రేమతోఁ బెంపవంధ్యపా♦వృక్షమునకు
వగచువిధమున నాత్మసం♦భవవిహీనుఁ । డైననాకేలుగలవు ♦ హావిధాత॥ ౨౦

అంతిమఋణమ్ముదీర్పని ♦ యట్టిచింత । నోర్వఁగాఁజాలకున్నాఁడ ♦ నోమహాత్మ
జలకమొదవక గొలనుచేఁ ♦ గలఁగుమర్మ । భేకముగు బాధకోర్వని ♦ ద్వీపమువొలె॥ ౨౧

తండ్రి! నాచింతదీర్పఁగాఁ ♦ దగుదువీవె । యొందునిక్ష్వాకుకులులకు ♦ నందరాని
యర్థములయందుఁ దచ్ఛిద్ధి ♦ యార్యవినుత । నీయధీనంబెయగునుగా ♦ నిర్మలాత్మ॥ ౨౨

పృథ్విపతి యివ్విధంబున ♦ విన్నవింప । మౌనిచంద్రుఁడు నేత్రప♦ద్మములుమోడ్చి
క్షణముధ్యానస్థితుండయి ♦ కదలకుండె । మత్స్యములునిద్రవోయిన ♦ మడుఁగుమాడ్కి॥ ౨౩

అట్లుప్రణిధానమునఁజూచి ♦ యమ్మహర్షి । సంతతిస్తంభకారణ ♦ మంతఁ దెలిసి
భవ్యమహిమ విభూతిసం♦భరితుఁడతఁడు । భూపతికి నివ్విధంబున ♦ బోధపఱిచె॥ ౨౪

ప్రథమః సర్గః

పురాశక్రముపస్థాయ । తవోర్వీంప్రతియాస్యతః
ఆసీత్కల్పతరోచ్ఛాయా । మాశ్రితాసురభిఃపథి॥

ధర్మలోపభయాద్రాజ్ఞీ । మృతుస్నాతామిమాంస్మరన్
ప్రదక్షిణక్రియార్హాయాం । తస్యాంత్వంసాధునాచరః॥

అవజానాసిమాంయస్మా । దతస్తేనభవిష్యతి
మత్ప్రసూతిమనారాధ్య । ప్రజేతిత్వాంశశాపసా॥

సశాపోనత్వయారాజన్ । నచసారథినాశ్రుతః
నదత్యాకాశగంగాయాః । స్రోతస్యుద్దామదిగ్గజే॥

ఈప్సితంతదవజ్ఞానా । ద్విద్ధిసార్గళమాత్మనః
ప్రతిబధ్నాతిహిశ్రేయః । పూజ్యపూజావ్యతిక్రమః॥

హవిషేదీర్ఘసత్రస్య । సాచేదానీంప్రచేతసః
భుజంగపిహితద్వారం । పాతాళమధితిష్ఠతి॥

సుతాంతదీయాంసురభేః । కృత్వాప్రతినిధింశుచిః
ఆరాధయసపత్నీకః । ప్రీతాకామదుఘాహిసా॥

ఇతివాదినఏవాస్య । హోతురాహుతిసాధనం
అనింద్యానందినీనామ । ధేనురావవృతేవనాత్॥

లలాటోదయమాభుగ్నం । పల్లవస్నిగ్ధపాటలా
బిభ్రతీశ్వేతరోమాంకం । సంధ్యేవశశినంనవం॥

భువంకోష్ణేనకుండోధ్నీ । మేధ్యేనావభృథాదపి
ప్రస్రవేణాభివర్షంతీ । వత్సాలోకప్రవర్తినా॥

రజఃకణైఃఖురోద్ధూతైః । స్పృశద్భిర్గాత్రమంతికాత్
తీర్థాభిషేకజాంశుద్ధి । మాదధానామహీక్షితః॥

తాంపుణ్యదర్శనాందృష్ట్వా । నిమిత్తజ్ఞస్తపోనిధిః
యాజ్యమాశంసితావంధ్య । ప్రార్థనంపునరబ్రవీత్॥

అదూరవర్తినీంసిద్ధిం । రాజన్విగణయాత్మనః
ఉపస్థితేయంకల్యాణీ । నామ్నికీర్తితఏవయత్॥

మున్నొకప్పుడు నీవు ప్ర♦మోదమతిని । సురపతినిఁగొల్చి యుర్వికి ♦ మరలుతఱిని
గల్పకము నీడ దారిలోఁ ♦ గామధేను । వెంతయును శాంతితోడ వి♦శ్రాంతినుండె॥ ౭౫

నీ ఋతుస్నాతయౌ రాణి ♦ నీవుదలఁచి । ధర్మలోపభయంబునఁ ♦ దరలిపచ్చు
నప్పుడు ప్రదక్షిణక్రియ ♦ కర్హమైన । యాసురభి లెక్కఁగొనవైతి ♦ వవనిపాల॥ ౭౬

నన్ను నవమానమొనరించి ♦ నావు గాన । నోరి! నాబిడ్డ నర్చింప ♦ కుండ నీకు
సంతు గల్గనుపోయంచు ♦ శాపమిచ్చెఁ । గోపభరమున నగ్గోవు ♦ భూపతిలక॥ ౭౭

తనప్రవాహములోన సు♦ద్దామగరిమ । దిగ్గజంబులు క్రీడింప ♦ దివిజగంగ
మ్రోయుచుండెను గాన నా ♦ మ్రోఁతలోన । నీకు సారథి కడి చెవి ♦ సోకదయ్యె॥ ౭౮

ఆయవజ్ఞయె నీవాంఛి ♦ తార్థములకు । నడ్డమయ్యెను దెలియుమో ♦ యార్యవర్య
పూజ్యపూజావ్యతిక్రమం♦బులు సలంపఁ । బ్రబలప్రతిబంధకములు శు♦భంబులకును॥ ౭౯

క్షితిఁబాతాళమందుఁ బ్ర♦చేతసుండు । దీర్ఘసత్రము సల్పుచు ♦ దివ్యసురభి
హవికిఁ గొంపోయె నది యిప్పు♦డచట నుండు । భుజగములు ద్వారముల యందు ♦ కాపులుండు॥

దానిబిడ్డను బ్రతినిధి♦గాను జేసి । బద్ధకముమాని త్రికరణ ♦ శుద్ధితోడఁ
బూజసల్పుము పత్నితో ♦ భూమిపాల । మెచ్చి నీ కామితమ్ముల ♦ నిచ్చునదియు॥ ౮౦

ఇట్లు పలుకుచునుండ మ♦హీంద్రమౌళి । యడవియందుండి యేతెంచె ♦ సతిపవిత్ర
యాకనియాహుతి సాధన ♦ మైనయట్టి । నందినీధేను వంద ఆ♦నందమొంద॥ ౮౧

క్రొంజిగురుచాయ నునుమేను ♦ కొమరు మిగుల । నుదుటనల్పవంకరగనుండి ♦ పొదలుచుండు
శ్వేతరోమాంక మెంతయుఁ ♦ జెన్నుమీఱ । రంజిలెను నూత్నశశితోడి ♦ సంజవోలె॥ ౮౨

అంతగుండంత పొదుగుతో ♦ నలరుధేను । నవభృథ జలమ్ములను మించి ♦ యమలమగుచుఁ
గ్రొత్తపుజా వినయాంతనె ♦ చేఁపిపాలు । వెచ్చనౌ క్షీరధారలఁ ♦ బృథివిఁ దడిపె॥ ౮౩

గోరిసెలను బుట్టుదుమ్ముతోఁ ♦ దఱిసి నృపతి । నంగమును దాఁకి సకలశ♦[illegible]
ముల జనించెడు శుద్ధిని ♦ గలుగఁజేసె । [illegible] ♦ మైనగోవు॥ ౮౪

కాంచువారికిఁ బుణ్యమ్ము ♦ నించునట్టి । ధేనువున్ జూచి శకునజ్ఞుఁ ♦ డైనమౌని
యత్తపస్సిద్ధిప్రార్థనల్ ♦ రిత్తవోని । యాజ్యునకు రాజునకు మఱి ♦ యనియెనిట్లు॥ ౮౫

దివ్యమంగళమూర్తి యీ ♦ ధేనువిటకుఁ । దడవినంతనె యరుదెంచెఁ ♦ [illegible]
[illegible]

ప్రథమః సర్గః

వన్యవృత్తిరిమాంశశ్వ । దాత్మానుగమనేనగాం
విద్యామభ్యసనేనేవ । ప్రసాదయితుమర్హసి॥

ప్రస్థితాయాంప్రతిష్ఠేథాః । స్థితాయాంస్థితిమాచరేః
నిషణ్ణాయాం నిషీదాస్యాం । పీతాంభసిపిబేరపః॥

వధూర్భక్తిమతీచైనా । మర్చితామాతపోవనాత్
ప్రయతాప్రాతరన్వేతు । సాయంప్రత్యుద్వ్రజేదపి॥

ఇత్యాప్రసాదాదస్యాస్త్వం । పరిచర్యాపరోభవ
అవిఘ్నమస్తుతేస్థేయాః । పితేవధురిపుత్రిణాం॥

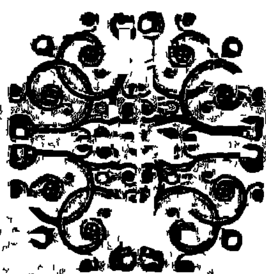
తథేతిప్రతిజగ్రాహ । ప్రీతిమాన్సపరిగ్రహః
ఆదేశందేశకాలజ్ఞః । శిష్యశ్శాసితురానతః॥

అథప్రదోషేదోషజ్ఞః । సంవేశాయవిశాంపతిం
సూనుస్సూనృతవాక్స్రష్టు । ర్విససర్జోర్జితశ్రియం॥

సత్యామపితపఃసిద్ధౌ । నియమాపేక్షయామునిః
కల్పవిత్కల్పయామాస । వన్యామేవాస్యసంవిధాం॥

నిర్దిష్టాంకులపతినాసపర్ణశాలా । మధ్యాస్యప్రయతపరిగ్రహద్వితీయః
తచ్ఛిష్యాధ్యయననివేదితావసానాం । సంవిష్టఃకుశశయనేనిశాంనినాయ॥

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీకాళిదాసకృతౌ వసిష్ఠాశ్రమాభి గమనోనామ ప్రథమఃసర్గః॥

కందమూలఫలాలు నీ ♦ కడుపునించి । యనుదినముదీని విహునక ♦ యనుసరించి
కడఁగియభ్యాసమున విద్యఁ ♦ గాంచునట్లు। గనుముదీనియనుగ్రహం ♦ బనఘ నీవు॥ ౧౮

వెడలినప్పుడుదీనితో ♦ వెడలవలయు । నిలిచినప్పుడుదీనితో ♦ నిలువవలయుఁ
గూరుచుండినఁనీవును ♦ గూరుచుండి । త్రాగజలమును నీవును ♦ ద్రాగవలయు॥ ౧౯

భక్తి నీదేవి దీని ప్ర♦భాతవేళఁ । బూజసేసితపోవన ♦ భూమిదాఁటి
నంతకును వెంబడించి సా♦యంతనమున । నెదురుకొని తెచ్చుఁగాక పృ♦థ్వీశచంద్ర॥ ౨౦

ఇప్పగిదినీవు నందిని ♦ మెప్పునడయు । వఱకుఁ బరిచర్యలందుఁ ద♦త్పరుఁడవగుము
జయమగునుగాక నీకు నీ ♦ జనకునట్లు । పుత్త్రవంతుల కగ్రణిఁ ♦ బొల్తుగాక॥ ౨౧

అనిన నాదేశకాలజ్ఞుఁ ♦ డైననృపుఁడు । చిత్తమనిభార్యతోఁగూడ ♦ శిరమువంచి
గురువొసంగిన యాజ్ఞలఁ ♦ గూర్మితోడ । స్వీకరించెను లోకసం ♦ ప్రీతికరుఁడు॥ ౨౨

రాత్రిదరిసినవంత నా♦బ్రహ్మసుతుఁడు । దోషవిదుఁడును మతిసత్య ♦ భాషణుండు
సెలవొసంగెను నిద్రింప ♦ లలితమతికి । సెన్నరానన్ని సిరులను ♦ గన్నపతికి॥ ౨౩

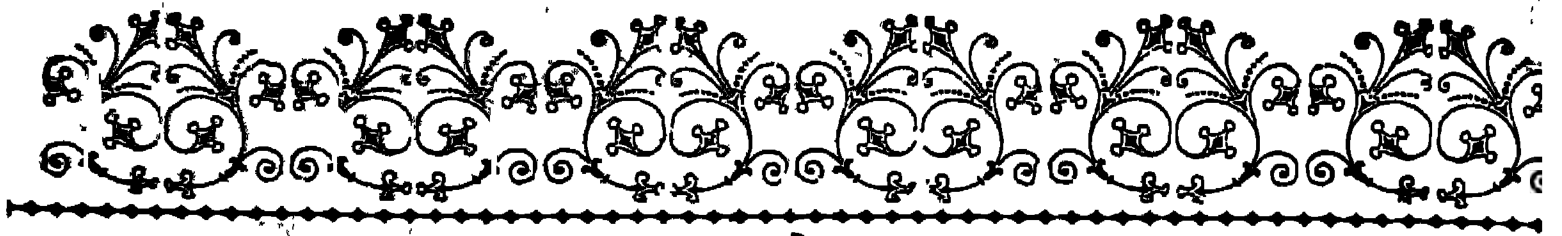
తాఁదపస్సిద్ధుఁడై యుంట ♦ తథ్యమయ్యె । నవ్వసిష్ఠుఁడు రాజేంద్రు ♦ నంతనుండి
ప్రీతినిగాఁజేయుకోర్కెతో ♦ వన్యమైన । తల్పసామగ్రియొదిగించెఁ ♦ గల్పమతిఁగ॥ ౨౪

చంపకము.

కులపతియౌవసిష్ఠముని ♦ కూర్మినిఁజూపిన పర్ణశాలలో
పలఁ గుశశయ్యపై నృపుఁడు ♦ పత్నియుతోడుగ రాత్రిఁబుచ్చి తాఁ
దెలిసె నిశాంతమంచు ముని♦శిష్యమణిశిష్యులు సేయుచుండు నా
సలలితవేదపాఠములు ♦ శ్రావ్యముగాఁ జెవిసోఁకుచుండుటన్॥ ౨౫

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబాబుచ్చి
వేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయప్రణీతంబైన యాంధ్రరఘువంశమ్మునందు వసి
ష్ఠాశ్రమాభిగమనమ్మను ప్రథమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ద్వితీయః సర్గః

—:o:—

అథ ప్రజానామధిపః ప్రభాతే । జాయాప్రతిగ్రాహితగంధమాల్యాం
వనాయ పీతప్రతిబద్ధవత్సాం । యశోధనో ధేనుమృషేర్ముమోచ ॥

తస్యాః ఖురన్యాసపవిత్రపాంసు । మపాంసులానాం ధురి కీర్తనీయా
మార్గం మనుష్యేశ్వర ధర్మపత్నీ । శ్రుతేరివార్థం స్మృతిరన్వగచ్ఛత్ ॥

నివర్త్య రాజా దయితాం దయాలు । స్తాం సౌరభేయీం సురభిర్యశోభిః
పయోధరీభూతచతుస్సముద్రాం । జుగోప గోరూపధరామివోర్వీం ॥

వ్రతాయ తేనానుచరేణ ధేనో । ర్న్యషేధి శేషోఽప్యనుయాయివర్గః
న చాన్యతస్తస్య శరీరరక్షా । స్వవీర్యగుప్తా హి మనోః ప్రసూతిః ॥

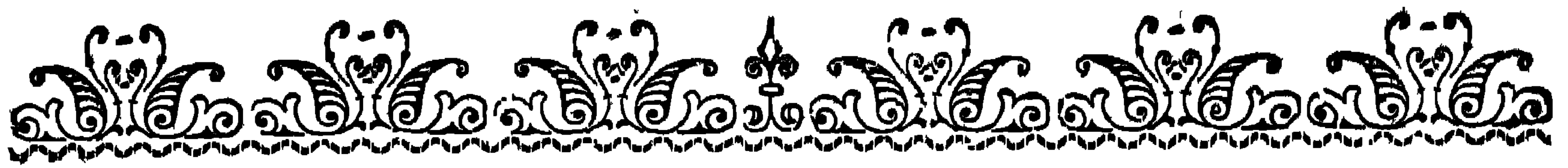
ఆస్వాదవద్భిః కవలైస్తృణానాం । కండూయనైర్దంశనివారణైశ్చ
అవ్యాహతైః స్వైరగతైః స తస్యాః । సమ్రాట్ సమారాధనతత్పరోఽభూత్ ॥

స్థితః స్థితాముచ్చలితః ప్రయాతాం । నిషేదుషీమాసనబంధధీరః
జలాభిలాషీ జలమాదదానాం । ఛాయేవ తాం భూపతి రన్వగచ్ఛత్ ॥

స న్యస్తచిహ్నామపి రాజ్యలక్ష్మీం । తేజోవిశేషానుమితాం దధానః
ఆసీదనావిష్కృతదానరాజి । రంతర్మదావస్థ ఇవ ద్విపేంద్రః ॥

లతాప్రతానోద్గ్రథితైః స కేశై । రధిజ్యధన్వా విచచార దావం
రక్షాపదేశాన్మునిహోమధేనో । ర్వన్యాన్వినేష్యన్నివ దుష్టసత్త్వాన్ ॥

విసృష్టపార్శ్వానుచరస్య తస్య । పార్శ్వద్రుమాః పాశభృతా సమస్య
ఉదీరయామాసు రివోన్మదానా । మాలోకశబ్దం వయసాం విరావైః

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

గీతములు.

అంతఁ దనపత్ని గంధమా♦ల్యాదికములఁ । బూజసేసినముని ధేను♦వును విభుండు
వనమువంకకువదలెఁ బ్ర♦భాతవేళఁ । బాలుద్రాగినదూడను ♦ బట్టి కట్టి॥ ౧

శ్రుతిననుసరించు స్మృతివోలె ♦ సురభిపుత్రి । యడుగుఁదమ్ముల(ఁ)బావన ♦ మైనపథము
సతులలోనగ్రగణ్యయై ♦ చన్నయట్టి । యాయశోధను సుకళత్రి ♦ మనుగమించె॥ ౨

సంద్రములునాలుగును దన♦చనులు గాఁగ । నవనిగోరూపముధరించె ♦ ననఁగనొప్పు
నావు రక్షింపవెడలె భా♦గ్యనుమరల్చి । పరమకరుణాళువైన యా♦భవ్యయశుఁడు॥ ౩

అంత వ్రతమతిగోవుతో ♦ నరుగునృపతి । యనుచరులడించి చనెఁ దపో♦వనమునందె
యాత్మతేజంబెప్రాపుగా ♦ నలరుచుండు । మనుకులజుఁ డంగరక్షకై ♦ కొను నెపరుల॥ ౪

మంచిపచ్చికదినిపించి ♦ మించుప్రేమ । వాలుదోమలనీఁగలఁ ♦ దోలిదువ్వి
యిచ్చవచ్చినగతి నేగ ♦ నిచ్చిదాని । సేవఁజేయుచునుండెఁ బృ♦థ్వీవరుఁడు॥ ౫

ఏగ నేగును నిల్చిన ♦ నెలమినిల్చుఁ । గూరుచుండినఁగుదిపడి ♦ కూరుచుండు
జలములనుగ్రోలుచుండఁగా ♦ జలముఁగ్రోలు । ఛాయవలె దానివెంబడి ♦ సంచరించు॥ ౬

దానరేఖలు వెలుపలఁ ♦ దాల్పకుండ । లోనమదమునఁబొదలెడు ♦ సేనుఁగట్లు
చిహ్నవర్జితరాజ్యల♦క్ష్మినిధరించి । మించుతేజాన నృపుఁ డను♦మేయుఁడయ్యె॥ ౭

తీఁగెపొదలఁగేశముల్ ♦ తీర్చికట్టి । యెక్కిడినచాపమును ధరి♦యించిచేతఁ
గానఁదిరిగెను మునిగోవుఁ♦గాచుమిషను । గ్రూరమృగములకును శిక్షఁ ♦ గూర్చునట్లు ౮

అనుచరులవీడి యడవిలో ♦ నరుగునతని । వరుణసదృశునినిరుగడ ♦ వల్లులతరులు
ఖగకులము లేచిచేసెడు ♦ కలరవముల ♦ జయజయనినాదములుసల్పు ♦ పగిదిఁదోఁచె॥ ౯

మరుత్ప్రయుక్తాశ్చ మరుత్సఖాభం । తమర్చ్యమారాదభివర్తమానం
అవాకిరన్బాలలతాః ప్రసూనై । రాచారలాజైరివ పౌరకన్యాః॥ ౧౦

ధనుర్భృతోఽప్యస్య దయార్ద్రభావ । మాఖ్యాతమంతఃకరణైర్విశంకైః
విలోకయన్త్యో వపురాపురక్ష్ణాం । ప్రకామవిస్తారఫలం హరిణ్యః॥ ౧౧

సకీచకైర్మారుతపూర్ణరంధ్రైః । కూజద్భిరాపాదితవంశకృత్యం
శుశ్రావ కుంజేషు యశః స్వముచ్చై । రుద్గీయమానం వనదేవతాభిః॥ ౧౨

పృక్తస్తుషారైర్గిరినిర్ఝరాణా । మనోకహాకంపితపుష్పగంధీ
తమాతపక్లాంతమనాతపత్ర । మాచారపూతం పవనః సిషేవే॥ ౧౩

శశామ వృష్ట్యాపి వినా దవాగ్ని । రాసీద్విశేషా ఫలపుష్పవృద్ధిః
ఊనం న సత్త్వేష్వధికో బబాధే । తస్మిన్వనం గోప్తరి గాహమానే॥ ౧౪

సంచారపూతాని దిగంతరాణి । కృత్వా దినాంతే నిలయాయ గంతుం
ప్రచక్రమే పల్లవరాగతామ్రా । ప్రభా పతంగస్య మునేశ్చ ధేనుః॥ ౧౫

తాం దేవతాపిత్రతిథిక్రియార్థా । మన్వగ్యయౌ మధ్యమలోకపాలః
బభౌ చ సా తేన సతాం మతేన । శ్రద్ధేవ సాక్షాద్విధినోపపన్నా॥ ౧౬

సపల్వలోత్తీర్ణవరాహయూథా । న్యావాసవృక్షోన్ముఖబర్హిణాని
యయౌ మృగాధ్యాసితశాద్వలాని । శ్యామాయమానాని వనాని పశ్యన్॥ ౧౭

ఆపీనభారోద్వహనప్రయత్నా । ద్గృష్టిర్గురుత్వాద్వపుషో నరేంద్రః
ఉభావలంచక్రతురంచితాభ్యాం । తపోవనావృత్తిపథం గతాభ్యాం॥ ౧౮

వసిష్ఠధేనోరనుయాయినం త । మావర్తమానం వనితా వనాంతాత్
పపౌ నిమేషాలసపక్ష్మపంక్తి । రుపోషితాభ్యామివ లోచనాభ్యాం॥ ౧౯

పురస్కృతా వర్త్మని పార్థివేన । ప్రత్యుద్గతా పార్థివధర్మపత్న్యా
తదంతరే సా విరరాజ ధేను । ర్దినక్షపామధ్యగతేవ సంధ్యా॥ ౨౦

ప్రదక్షిణీకృత్య పయస్వినీం తాం । సుదక్షిణా సాక్షతపాత్రహస్తా
ప్రణమ్య చానర్చ విశాలమస్యాః । శృంగాంతరం ద్వారమివార్థసిద్ధేః॥ ౨౧

వత్సోత్సుకాపి స్తిమితా సపర్యాం । ప్రత్యగ్రహీత్సేతి ననందతుస్తౌ
భక్త్యోపపన్నేషు హి తద్విధానాం । ప్రసాదచిహ్నాని పురఃఫలాని॥ ౨౨

అగ్ని తేజంబుతోఁ బోల్చు ♦ నా నృపాలు । కెలనగాలిని జిన్నతీఁ ♦ గెలనువీడి
రాలుపూలెన్న నిజ్జన ♦ పాలుమీఁద । బాలికలు పురిఁజల్లు పే ♦ లాలఁబోలె ॥ ౧౦

చేతధనువున్నఁ గరుణార్ద్ర ♦ చిత్తుఁడంచు । నంతరాత్మ నెఱింగింప ♦ నా నృపేంద్రుఁ
జూచె నిశ్శంకతో హరి ♦ ణీచయంబు । వెడఁదకన్నులు సఫలతఁ ♦ బడయునట్లు ॥ ౧౧

వెదురులం గలరంధ్రాల ♦ వీచుగాలి । వేణుమధురనినాదమై ♦ వేడ్కఁ గొలుప
దానికనువుగ వనదేవ ♦ తాచయంబు । తనయశముఁ గుంజములఁ బాడ ♦ వినెనతండు ॥ ౧౨

అతఁడాచారపూతుఁడై ♦ యాతపత్ర । మును ధరింపమి నెండచేఁ ♦ దనువువాడ
గిరిఝరతుషారచయముతోఁ ♦ బరులఁగల్గు । నలరుగంధముతో గాలి ♦ సలిపె సేవ ॥ ౧౩

పాలకుఁడతండు వనములోఁ ♦ గాలుపెట్ట । జల్లులేకయె దావాగ్ని ♦ చల్లనయ్యె
వృక్షములఁ బుష్పఫలములు ♦ వృద్ధియయ్యె । నధికసత్త్వాళిబాధ దీ ♦ నాళికుడిగె ॥ ౧౪

అమలసంచారములను ది ♦ గంతములను । నెంపయొను శుద్ధిపటిమచే ♦ నాంతమందుఁ
దలిరుకెంజాయతోడను ♦ ధనువ్రలలర । నినుఁడు గోవును మున్సరి ♦ యింటివంక ॥ ౧౫

పిత్రతిథిదేవతార్చన ♦ విధులయందు । నిభిగనుం దోఁచునందిని ♦ నృపవరేణ్యుఁ
దనుగమింపంగ నతనితో ♦ నలరుగోవు । ధర్మవిధితోడి శ్రద్ధనాఁ ♦ దనరుచుండె ॥ ౧౬

అడుసునెల్వాసు వనవరా ♦ హములదాని । జమతరులఁ జేరఁ జను మయూ ♦ రములదాని
లేళ్ళఁ బచ్చికయొప్పుబ ♦ యళ్ళదాని । శ్యామలవనమ్ముఁ జూచుచుఁ ♦ జనియె ఱేఁడు ॥ ౧౭

లేఁతప్రాయమునొక్కటే ♦ యీఁతగల్గి । పొదుగుభారము నోర్వక ♦ పొదలునావు
ఎలిసినశరీరమొప్పెడు ♦ పార్థివుండు । మార్గము నలంకరించిరి ♦ మరలి సుగతి ॥ ౧౮

మునివసిష్ఠుని గోవుతో ♦ ననుసరించి । వనమునందుండి మరలిన ♦ భర్త నపుడు
ఱెప్పవేయక పతిభక్తి ♦ నొప్పమీఱఁ । గాంచెఁ దత్పత్ని కన్నుల ♦ కఱవుదీఱ ॥ ౧౯

వెనుక నారాజశేఖరుఁ ♦ డనుగమింప । రాజ్ఞి ముందు నెదుర్కొని ♦ రాఁగ నడుమఁ
గటికిని రాత్రికిని మధ్యఁ ♦ బరఁగుచుండు । సంధ్యకైవడిఁ జెలువొందె ♦ సౌరభేయి ॥ ౨౦

వుచుట్టు సుదక్షిణఁ ♦ గూర్మిఁ దిరిగి । పాణితలమున నక్షత ♦ పాత్రిఁ దాల్చి
ర్థసిద్ధిమహాద్వార ♦ మనఁగ నొప్పు । శృంగమధ్యంబుఁ బూజించెఁ ♦ జేరి మ్రొక్కి ॥ ౨౧

త్సమును జూచుకుతుకమ్ము ♦ ప్రబలమైన । శాంతితోఁ బూజఁ గొనెనని ♦ సంతసిల్లి
క్తులందు మహాత్ములు ♦ ప్రకటపఱచు । నెమ్మి సూచించు ఫలము స ♦ న్నిహితమంచు ॥ ౨౨

గురోఃసదారస్య నిపీడ్యపాదౌ । సమాప్యసాంధ్యంచవిధిందిలీపః
దోహావసానే పునరేవదోగ్ధ్రీం । భేజేభుజోచ్ఛిన్నరిపుర్నిషణ్ణాం॥ ౨౩

తామంతికన్యస్త బలిప్రదీపా । మన్వాస్యగోప్తా గృహిణీసహాయః
క్రమేణసుప్తామనుసంవివేశ । సుప్తోత్థితాంప్రాతరనూదతిష్ఠత్॥ ౨౪

ఇత్థంవ్రతంధారయతఃప్రజార్థం । సమంమహిష్యామహనీయకీర్తేః
సప్తవ్యతీయుస్త్రిగుణానితస్య । దినానిదీనోద్ధరణోచితస్య॥ ౨౫

అన్యేద్యురాత్మానుచరస్యభావం । జిజ్ఞాసమానామునిహోమధేనుః
గంగాప్రపాతాంతనిరూఢశష్పం । గౌరీగురోర్గహ్వరమావివేశ॥ ౨౬

సాదుష్ప్రధర్షామనసాపిహింస్రై । రిత్యద్రిశోభాప్రహితేక్షణేన
అలక్షితాభ్యుత్పతనోనృపేణ । ప్రసహ్యసింహఃకిల తాంచకర్ష॥ ౨౭

తదీయమాక్రందితమార్తసాధో । ర్గుహానిబద్ధప్రతిశబ్దదీర్ఘం
రశ్మిష్వివాదాయనగేంద్రసక్తాం । నివర్తయామాసనృపస్యదృష్టిం॥ ౨౮

సపాటలాయాంగవితస్థివాంసం । ధనుర్ధరః కేసరిణందదర్శ
అధిత్యకాయామివధాతుమయ్యాం । లోధ్రద్రుమంసానుమతఃప్రఫుల్లం॥ ౨౯

తతోమృగేంద్రస్యమృగేంద్రగామీ । వధాయవధ్యస్యశరంశరణ్యః
జాతాభిషంగోనృపతిర్నిషంగా । దుద్ధర్తుమైచ్ఛత్ప్రసభోద్ధృతారిః॥ ౩౦

వామేతరస్తస్యకరఃప్రహర్తు । ర్నఖప్రభాభూషితకంకపత్రే
సక్తాంగులిఃసాయకపుంఖఏవ । చిత్రార్పితారంభ ఇవావతస్థే॥ ౩౧

బాహుప్రతిష్టంభవివృద్ధమన్యు । రభ్యర్ణమాగస్కృతమస్పృశద్భిః
రాజాస్వతేజోభిరదహ్యతాంత । ర్భోగీవమంత్రౌషధిరుద్ధవీర్యః॥ ౩౨

తమార్యగృహ్యం నిగృహీతధేను । ర్మనుష్యవాచామనువంశకేతుం
విస్మాయయన్ విస్మితమాత్మవృత్తౌ । సింహోరుసత్త్వం నిజగాదసింహః॥ ౩౩

అలంమహీపాలతవశ్రమేణ । ప్రయుక్తమప్యస్త్రమితోవృథాస్యాత్
నపాదపోన్మూలనశక్తి రంహః । శిలోచ్చయేమూర్ఛతిమారుతస్య॥ ౩౪

కైలాసగౌరంవృషమారురుక్షోః । పాదార్పణానుగ్రహపూతపృష్ఠం
అవేహిమాంకింకరమష్టమూర్తేః । కుంభోదరంనామనికుంభతుల్యం॥ ౩౫

గురువునకు గురుపత్నికిఁ ♦ గూర్మి మ్రొక్కి । సాంధ్యవిధిఁదీర్చి భుజజిత♦శత్రుఁడంత
క్షీరములనిచ్చి తిన్నగాఁ ♦ గూరుచున్న । ధేనువునుగొల్వవచ్చెఁ బృ♦థ్వీధవుండు॥ ౨౩

దీపమును మేఁతవెట్టి నం♦దినికిముందు । రాణితోఁగూడఁగూర్చుండి ♦ రక్షకుండు
క్రమముగానది నిద్రింపఁ ♦ గనులుమూసి । రేపకడనది లేచిన ♦ నృపుఁడు లేచె॥ ౨౪

ధన్యతరకీర్తి దీనసం ♦ త్రాణమూర్తి । పార్థివేంద్రుండు సంతతిఁ ♦ బడయ నెంచి
రాణితో నివ్విధంబున ♦ వ్రతమొనర్ప । దినములిరువదియొక్కటి ♦ చనియెనంత॥ ౨౫

మఱుదినమ్మున నృపచంద్రు♦మనము నరయ । కాంక్షఁ జేరెనుగోవు గం♦గాప్రపాత
పరిసరప్రాంతజనితశా♦ద్వలముచేత । సుందరంబగు హిమగిరి ♦ కందరంబు॥ ౨౬

క్రూరమృగతతులీగోవుఁ ♦ జేరఁదలఁచి । బ్రదుకు నేయని శైలప్ర♦భావములను
దృష్టిపఱపిననరపతి ♦ యెఱుఁగకుండ । నొక్కసింహంబు దానిపై ♦ కుఱికిపట్టె॥ ౨౭

గుహలుమార్మ్రోయునట్లుగా ♦ గోవుసేయు । దీర్ఘహాక్రందనధ్వని ♦ దీనబంధుఁ
డైన యాతనిగిరిసక్త ♦ మైనదృష్టి । లాగివైచెను త్రాటిచే ♦ లాగినట్లు॥ ౨౮

ధాతుమయమయియొప్పు నె♦త్తమ్ము మీఁదఁ । బూచి పొలుపొందులోధ్రంపు♦భూజమట్లు
క్రొంజిగురుచాయగల్గిన ♦ గోవుమీఁద । నున్నమృగనాథుఁగనియె నా♦యోధుఁడపుడు॥

సింహగమనుండు నరపాల♦సింహుఁ డార్త । రక్షణచణుండు శౌర్యవి♦చక్షణుండు
పరిభవముడింప వధ్యమౌ ♦ హరినిద్రుంపఁ । దీవ్రశరమును బొదినుండి ♦ తీయఁదొడఁగె॥

గోళ్ళగరులకుఁ గ్రొంజిగిఁ ♦ గొల్పుచుండ । వ్రేళ్ళు శరపుంఖమునఁజిక్కి ♦ వెసలకుండఁ
జిత్తరువునందువలె నిల్చెఁ ♦ జిత్రఘణితి । క్షణములోఁగొట్టనున్న ద♦క్షిణకరంబు॥ ౩౧

బద్ధభుజుఁడౌట నారాజు ♦ క్రుద్ధుఁడగుచు । సిద్ధమంత్రౌషధంబుల ♦ రుద్ధవీర్య
మైన యహివలెమండె లో♦లోననప్పు । డట్లు డాసిన యపరాధి♦ నంటఁగామి॥ ౩౨

కేసరిబలుండు మనువంశ♦కేతు విట్టు । లాత్మచరితకు వెఱగంద ♦ నతనిఁగూర్చి
యావుఁ బట్టినహర్యక్షు ♦ మంతకంటె । నచ్చెరువుగూర్చు మనుజవా♦క్యములననియె॥

చాలుఁ జాలును భూపాల ♦ శ్రమము దేల । బాణమేసిన నదియును ♦ భగ్నమగును
దరులఁ బెకలించునేకాని ♦ గిరులఁగూల్పఁ । జాలునే గాలి యెంతటి ♦ శక్తియున్న॥ ౩౪

వెండిమలవలె వెల్లనౌ ♦ వృషభమెక్కు । నపుడు నాపృష్ఠమందు నా ♦ యష్టమూర్తి
పాదముల మెట్టి నన్నుఁ బా♦వనము సేయుఁ । గూర్మిఁగుంభోదరుండ ని♦కుంభసఖుఁడ॥

అముంపురః పశ్యసి దేవదారుం । పుత్రీకృతో౽సౌ వృషభధ్వజేన
యో హేమకుంభస్తననిఃసృతానాం । స్కందస్యమాతుః పయసాంరసజ్ఞః॥ ౩౬

కండూయమానేన కటంకదాచి । ద్వన్యద్విపేనోన్మథితాత్వగస్య
అథైనమద్రేస్తనయాశుశోచ । సేనాన్యమాలీఢమివాసురాస్త్రైః॥ ౩౭

తదాప్రభృత్యేవవనద్విపానాం । త్రాసార్థమస్మిన్నహమద్రికుక్షౌ
వ్యాపారితః శూలభృతావిధాయ । సింహత్వమంకాగతసత్త్వవృత్తి॥ ౩౮

తస్యాలమేషాక్షుధితస్యతృప్త్యై । ప్రదిష్టకాలాపరమేశ్వరేణ
ఉపస్థితాశోణితపారణామే । సురద్విషశ్చాంద్రమసీసుధేవ॥ ౩౯

సత్వంనివర్తస్వ విహాయలజ్జాం । గురోర్భవాన్దర్శితశిష్యభక్తిః
శస్త్రేణరక్ష్యం యదశక్యరక్షం । నతద్యశః శస్త్రభృతాంక్షిణోతి॥ ౪౦

ఇతిప్రగల్భంపురుషాధిరాజో । మృగాధిరాజస్యవచోనిశమ్య
ప్రత్యాహతాస్త్రోగిరిశప్రభావా । దాత్మన్యవజ్ఞాంశిథిలీచకార॥ ౪౧

ప్రత్యబ్రవీచ్చైన మిషుప్రయోగే । తత్పూర్వభంగేవితథప్రయత్నః
జడీకృతస్త్ర్యంబక వీక్షితేన । వజ్రంముముక్షన్నివవజ్రపాణిః॥ ౪౨

సంరుద్ధచేష్టస్యమృగేంద్రకామం । హాస్యంవచస్తద్యదహంవివక్షుః
అంతర్గతంప్రాణభృతాంహివేద । సర్వంభవాన్భావమతో౽భిధాస్యే॥ ౪౩

మాన్యఃసమేస్థావరజంగమానాం । సర్గస్థితిప్రత్యవహారహేతుః
గురోరపీదంధనమాహితాగ్నే । ర్నశ్యత్పురస్తాదనుపేక్షణీయం॥ ౪౪

సత్వంమదీయేన శరీరవృత్తిం । దేహేననిర్వర్తయితుంప్రసీద
దినావసానోత్సుకబాలవత్సా । విసృజ్యతాంధేనురియంమహర్షేః॥ ౪౫

అథాంధకారంగిరిగహ్వరాణాం । దంష్ట్రామయూఖైః శకలానికుర్వన్
భూయఃసభూతేశ్వరపార్శ్వవర్తీ । కించిద్విహస్యార్థపతింబభాషే॥ ౪౬

ఏకాతపత్రంజగతః ప్రభుత్వం । నవంవయఃకాంతమిదంవపుశ్చ
అల్పస్యహేతోర్బహుహాతుమిచ్ఛన్ । విచారమూఢః ప్రతిభాసిమేత్వం॥ ౪౭

భూతానుకంపాతవచేదియంగౌ । రేకాభవేత్స్వస్తిమతీత్వదంతే
జీవన్పునఃశశ్వదుపప్లవేభ్యః । ప్రజాఃప్రజానాథ పితేవపాసి॥ ౪౮

అదిగో యాదేవదారువు ♦ నావృషాంకుఁ । డాత్మపుత్త్రునిలీలఁ దా ♦ నరయుచుండు
వినుకుమారునితల్లిదౌ ♦ కనకకుంభ । కుచపయోధారరుచిఁగాంచి ♦ కొమరుమిగులు॥

వనగజంబొండు తీఁటవో♦వఁగను దీనిఁ । జెక్కులను బెట్టిరాయఁగాఁ ♦ జెక్కలెత్తె
ననురశరముల సేనాని ♦ కయిన గాయ । ములకుఁ బొక్కినయట్లులు ♦ పొక్కగౌరి॥ ౩౮

అదిమొదలు నాకు శూలి సిం♦హత్వమిచ్చి । యంకగతసత్వములఁదిన ♦ నాజ్ఞయొసఁగి
కాననంబునఁ దిరిగెడు ♦ కరులకెల్లఁ । దాఁసమిడనుంచె నీ గుహాం♦తరమునందు॥ ౩౯

ఈశ్వరునిచేత నిర్వాధి ♦ నిష్పడోదవె ! క్షుధితుఁడైనట్టి నాతృప్తి ♦ కొఱకుఁగాను
రక్తమయభోజనం బిది ♦ రాహువునకుఁ । జంద్రసుధవోలె నిదిచాలు ♦ సార్వభౌమ॥

వీడెఁజ్జను దీనిని ♦ విడిచినీవు । శిష్యభక్తిని గురుని ద♦ర్శింపఁ బొమ్ము
శస్త్రముల రత్ష్యరక్ష య♦శక్యమేని । కలదె యపకీర్తి శస్త్రధా♦రులకు జగతి॥ ౪౦

పౌఢముగనిట్లు మృగరాజు ♦ పల్కుటయును । రాజువినఁగానె తనయస్త్ర♦రాజమునకు
భవునిచేఁ గల్గినట్టియా ♦ భంగపాటు । వలనఁబొడమిన యాచింత ♦ తొలఁగెఁగొంత॥ ౪౧

వజ్రమునవైవనుండఁగా ♦ ఫాలనేత్రు । వాఁడిచూపుల జడుఁడైన ♦ వజ్రివోలె
నెన్నఁడు శరప్రయోగమం♦దింతవుఁదు । భంగమెఱుఁగని యాఱేఁడు ♦ పలికెనిట్లు॥ ౪౨

కట్టువడినట్టి నాదువా♦క్యమ్ము నీకు । నోమృగేంద్రమ పరిహాస ♦ యోగ్యమైనఁ
బ్రాణులమనంబులందుండు ♦ భావములను । దెలియువాఁడవుగావునఁ ♦ బలుకువాఁడ॥ ౪౩

జంగమస్థావరమ్ముల ♦ జననభరణ ! నాశకారణునకు వంద♦నంబొనర్తు
నాహితాగ్నియు గురువగు ♦ నతనిధనము । నాశమగుటోర్వ నీలీల ♦ నాదుప్రోలు॥ ౪౪

ఆఁకలినిదీర్చుకొనుము నా♦యంగమునను । సంజఁదల్లిని జూచెడు ♦ సంభ్రమమున
నుండు దూడకు సంతోష ♦ మొదవునట్లు । విడువుము ఋషీంద్రుధేనువు♦వేఁడికొనెద॥

అనిన గిరిగహ్వరంబుల ♦ యంధకార । మంతయును గోరపన్నుల ♦ కాంతిఁదొలఁగఁ
జిన్నినగవుననవ్వి వీ♦క్షించినృపునిఁ । బలికెఁ దానిట్టులీశ్వర ♦ పార్శ్వవర్తి॥ ౪౬

అవనికిని నీప్రభుత్వమే♦కాతపత్ర । మంగమోకాంతిమంతము ♦ యౌవనంబు
నందునున్నాఁడ విపిరొల్ల ♦ నల్పమునకు । వీడు నీవెన్న మతిలేని♦వాఁడు ఱేఁడ॥ ౪౭

దయదలఁచితేని నీకు నం♦తంబుగలిగి । ధేనువొక్కటి సేమంబుఁ ♦ బూనఁగలదు
నీవు గలిగిన నరపాల ♦ నిఖిలజనుల । యాపదలువాపి తండ్రిగా ♦ నరయఁగలవు॥ ౪౮

అథైకధేనోరపరాధచండా । ద్గురోః కృశానుప్రతిమాద్బిభేషి
శక్యోఽస్య మన్యుర్భవతా వినేతుం । గాః కోటిశః స్పర్శయతా ఘటోధ్నీః॥ ౪౯

తద్రక్ష కల్యాణపరంపరాణాం । భోక్తారమూర్జస్వలమాత్మదేహం
మహీతలస్పర్శనమాత్రభిన్న । మృద్ధం హి రాజ్యం పదమైంద్రమాహుః॥ ౫౦

ఏతావదుక్త్వా విరతే మృగేంద్రే । ప్రతిస్వనేనాస్య గుహాగతేన
శిలోచ్చయోఽపి క్షితిపాలముచ్చైః । ప్రీత్యా తమేవార్థమభాషతేవ॥ ౫౧

నిశమ్య దేవానుచరస్య వాచం । మనుష్యదేవః పునరప్యువాచ
ధేన్వా తదధ్యాసితకాతరాక్ష్యా । నిరీక్ష్యమాణః సుతరాం దయాలుః॥ ౫౨

క్షతాత్కిల త్రాయత ఇత్యుదగ్రః । క్షత్రస్య శబ్దో భువనేషు రూఢః
రాజ్యేన కిం తద్విపరీతవృత్తేః । ప్రాణైరుపక్రోశమలీమసైర్వా॥ ౫౩

కథం ను శక్యోఽనునయో మహర్షే । ర్విశ్రాణనాచ్చాన్యపయస్వినీనాం
ఇమామనూనాం సురభేరవేహి । రుద్రౌజసా తు ప్రహృతం త్వయాస్యాం॥ ౫౪

సేయం స్వదేహార్పణనిష్క్రయేణ । న్యాయ్యా మయా మోచయితుం భవత్తః
న పారణా స్యాద్విహతా తవైవం । భవేదలుప్తశ్చ మునేః క్రియార్థః॥ ౫౫

భవానపీదం పరవానవైతి । మహాన్ హి యత్నస్తవ దేవదారౌ
స్థాతుం నియోక్తుర్న హి శక్యమగ్రే । వినాశ్య రక్ష్యం స్వయమక్షతేన॥ ౫౬

కిమప్యహింస్యస్తవ చేన్మతోఽహం । యశఃశరీరే భవ మే దయాలుః
ఏకాంతవిధ్వంసిషు మద్విధానాం । పిండేష్వనాస్థా ఖలు భౌతికేషు॥ ౫౭

సంబంధమాభాషణపూర్వమాహు । ర్వృత్తః స నౌ సంగతయోర్వనాంతే
తద్భూతనాథానుగ నార్హసి త్వం । సంబంధినో మే ప్రణయం విహంతుం॥ ౫౮

తథేతి గాముక్తవతే దిలీపః । సద్యః ప్రతిష్టంభవిముక్తబాహుః
స న్యస్తశస్త్రో హరయే స్వదేహ । ముపానయత్పిండమివామిషస్య॥ ౫౯

తస్మిన్ క్షణే పాలయితుః ప్రజానా । ముత్పశ్యతః సింహనిపాతముగ్రం
అవాఙ్ముఖస్యోపరి పుష్పవృష్టిః । పపాత విద్యాధరహస్తముక్తా॥ ౬౦

ఉత్తిష్ఠ వత్సేత్యమృతాయమానం । వచో నిశమ్యోత్థితముత్థితః సన్
దదర్శ రాజా జననీమివ స్వాం । గామగ్రతః ప్రస్రవిణీం న సింహం॥ ౬౧

ధేనువొక్కటి; గురువో కృ♦శానుమూర్తి । దండియపరాధమని నీవు ♦ తలఁకఁబోకు
కోపమును బాప నీవిటఁ ♦ గోట్లకొలఁది । మొదవులుండవె కుండంత♦పాడుగలవి॥ ౪౯

అమల సౌఖ్యపరంపర ♦ లనుభవింప । బలముగలనీదు తనువుఁ గా♦పాడికొనుము
ప్రబలు రాజ్యంబు దేవేంద్ర ♦ పదవిగాదె । యొక్క భూస్పర్శమున భేద♦ముండుఁగాని॥ ౫౦

అని మృగేంద్రుఁడు విరమింప ♦ నానగేంద్రుఁ । డెంతయును దానియర్థమీ ♦ పృథ్వీపతికిఁ
దనగుహాలఁగల్గు నాప్రతి ♦ ధ్వనులచేతఁ । గంఠమెత్తి వచించిన ♦ కరణిఁదోఁచె॥ ౫౧

అంతయును విని యాధరా♦కాంతుఁడంత । ఘోరసింహంబుచేఁబడ్డ ♦ గోవు భీతిఁ
బఱపు దైన్యంపుఁజూపులఁ ♦ గరఁగిపోవు । మానసంబున నిట్టులు ♦ మాఱువలికె॥ ౫౨

నాశమందుండి కాచునన్ ♦ ఖ్యాతమైన । యర్థ మాక్షత్రపదమున ♦ నమరియుండ
దానికి విరోధవృత్తిచే ♦ సైనయట్టి । రాజ్యమేల నికృష్టమా ♦ ప్రాణమేల॥ ౫౩

అన్యగోవుల మౌనీంద్రు ♦ ననునయింప । శక్యమా! యీపయస్విని ♦ స్వర్గధేను
వసు సురభితోడఁ దులఁదూఁగు ♦ హరుని మహిమఁ । గొట్టితివి గాని పశులను ♦ ముట్టనగునె॥

కాన నాకాయమని యొడు ♦ క్రయ మొసంగి । దీని నీవుండి కొనుట న్యా♦యానుమతము
దీనిచే నీదుపారణ ♦ హానికాని । మౌనికార్యార్థలోపమ్ము ♦ కాని కాదు॥ ౫౫

భూరియత్నమ్ముచే దేవ ♦ దారుతరయు । నీవు పరతంత్రుఁడగుట న♦న్నెఱుఁగఁగలవు
స్వామి ముందట నిల్వంగ ♦ శక్తుఁడగునె । రక్ష్యము నశింపఁజూచు ని♦రక్షితుండు॥ ౫౬

నన్ను హింసింపరాదని ♦ యెన్నుదేని । కరుణచూపుము నాయశః ♦ కాయమందు
భౌతికానిత్యపిండ సం♦జాతమందు । వాంఛగల్గునె నాబోటి ♦ వారికెందు॥ ౫౭

ధాత్రి సంభాషణంబున ♦ మైత్రిగల్గు । నండ్రు మనకది గల్గె వ♦నాంతరమున
దివ్యసఖుఁడవు నాకోర్కి ♦ దీర్పకుంట । యర్హమే స్వామి భూతనా♦థానుగామి॥ ౫౮

అనిన నాఁగాకయని సింహ ♦ మావునదలెఁ । దద్దిలీపుని బాహుబం♦ధమ్ము వీడె
నతఁడు శస్త్రంబుపడవైచి ♦ హరికిముందుఁ । బెట్టె దేహమ్ము మాంసంపుఁ♦బిండమట్లు॥ ౫౯

ధరణిఁజూచుచుఁగూర్చుండె ♦ ధారుణీంద్రుఁ । డుగ్రసింహంబు దనమీఁది♦కుఱుకునంచు
నప్పు డవనతముఖుఁడగు ♦ నతనిమీఁదఁ । గురిసె విద్యాధరులచేతి ♦ కుసుమవృష్టి॥ ౬౦

వత్స లెమ్మను నమృతంపు ♦ వచనమొండు । వినఁబడిన లేచి నరపతి ♦ వేడ్కఁజూడఁ
దనయెదుటఁ బాలఁజేపుచు ♦ జననివోలె । ధేనువుండెను సింహం బ♦దృశ్యమయ్యె॥ ౬౧

తంవిస్మితంధేనురువాచసాధో । మాయాంమయోద్భావ్యపరీక్షితోఽసి
ఋషిప్రభావాన్మయి నాంతకోఽపి । ప్రభుఃప్రహర్తుంకిముతాన్యహింస్రాః॥ ౬౨

భక్త్యాగురౌమయ్యనుకంపయాచ । ప్రీతాస్మితేపుత్రవరంవృణీష్వ
నకేవలానాంపయసాంప్రసూతి । మవేహిమాంకామదుఘాంప్రసన్నాం॥ ౬౩

తతఃసమానీయసమానితార్థీ । హస్తౌస్వహస్తార్జితవీరశబ్దః
వంశస్యకర్తారమనంతకీర్తిం । సుదక్షిణాయాంతనయంయయాచే॥ ౬౪

సంతానకామాయతథేతికామం । రాజ్ఞేప్రతిశ్రుత్యపయస్వినీసా
దుగ్ధ్వాపయఃపత్త్రపుటేమదీయం । పుత్రోపభుంక్ష్వేతితమాదిదేశ॥ ౬౫

వత్సస్యహోమార్థవిధేశ్చశేషం । ఋషేరనుజ్ఞామధిగమ్యమాతః
ఊధస్యమిచ్ఛామితవోపభోక్తుం । షష్ఠాంశముర్వ్యాఇవరక్షితాయాః॥ ౬౬

ఇత్థంక్షితీశేనవసిష్ఠధేను । ర్విజ్ఞాపితాప్రీతతరాబభూవ
తదన్వితాహైమవతాచ్చకుక్షేః । ప్రత్యాయయావాశ్రమమశ్రమేణ॥ ౬౭

తస్యాఃప్రసన్నేందుముఖఃప్రసాదం । గురుర్నృపాణాంగురవేనివేద్య
ప్రహర్షచిహ్నానుమితంప్రియాయై । శశంసవాచాపునరుక్తయేవ॥ ౬౮

సనందినీస్తన్యమనిందితాత్మా । సద్వత్సలోవత్సహుతావశేషం
పపౌవసిష్ఠేనకృతాభ్యనుజ్ఞః । శుభ్రంయశోమూర్తమివాతితృష్ణః॥ ౬౯

ప్రాతర్యథోక్తవ్రతపారణాంతే । ప్రాస్థానికంస్వస్త్యయనంప్రయుజ్య
తౌదంపతీస్వాంప్రతిరాజధానీం । ప్రస్థాపయామాసవశీవసిష్ఠః॥ ౭౦

ప్రదక్షిణీకృత్యహుతంహుతాశ । మనంతరంభర్తురరుంధతీంచ
ధేనుంసవత్సాంచనృపఃప్రతస్థే । సన్మంగలోదగ్రతరప్రభావః॥ ౭౧

శ్రోత్రాభిరామధ్వనినారథేన । సధర్మపత్నీసహితఃసహిష్ణుః
యయావనుద్ఘాతసుఖేనమార్గం । స్వేనేవపూర్ణేనమనోరథేన॥ ౭౨

తమాహితౌత్సుక్యమదర్శనేన । ప్రజాఃప్రజార్థవ్రతకర్శితాంగం
నేత్రైఃపపుస్తృప్తిమనాప్నువద్భి । ర్నవోదయంనాథమివౌషధీనాం॥ ౭౩

పురందరశ్రీఃపురముత్పతాకం । ప్రవిశ్యపౌరైరభినంద్యమానః
భుజేభుజంగేంద్రసమానసారే । భూయఃసభూమేర్ధురమాససంజ॥ ౭౪

అచ్చెరువుగన్న యతనితో ♦ ననియెనావు । పన్నితిని మాయ యోవత్స ♦ నిన్ను నరయ
మునిమహిమ నన్నుయముఁడైనఁ ♦ జెనకలేఁడు । తక్కు గ్రూరమృగమ్ములఁ ♦ దడవనేల॥

పరమదయచేత నన్నుస♦ద్భక్తిచేత । గురుని మెప్పించితివి పుత్ర ♦ కోరువరము
మెచ్చినను బాలెగాక యే ♦ యిచ్చునైనఁ । దీర్పఁగల వేఁడుమనియె నా♦ధేనువంత॥ ౧౩

స్వబలమునఁగన్న వీరశ♦బ్దంబువాఁడు । పాలితార్థి మహీపతి ♦ కేలుమోడ్చి
వంశకర్తయు సత్కీర్తి ♦ నంతుఁడగుమ । నలరు సుతునానుదక్షిణ ♦ యందుఁగోరె॥ ౧౪

సంతతినిగోరు నారాజ ♦ చంద్రమునకు । నట్లెయగుఁగాక యనిపల్కి ♦ యతని కూర్చి
పత్రపాత్రంబులోఁ దన ♦ పాలునిచ్చి । క్రోలుమని యానతియొసంగె ♦ గోమతల్లి॥ ౧౫

హోమవత్సంబులకుఁబోఁగ ♦ నుండునీదు । పాలుత్రాగెద ఋషియాజ్ఞ ♦ వడసిమాత
నేను బాలించుచుర్వర ♦ లోనయుండి । యెలమి షష్ఠాంశము నె గ్రహి♦యింతుమనట్లు॥ ౧౬

ఋషివసిష్ఠుని ధేను వా♦నృపతివాక్య । ములకుఁ దానుమతింత స♦మ్మోదమంది
వీడి యగ్గుహానాతని ♦ తోడఁగూడి । యాశ్రమంబుగఁ జేరె నా♦యాశ్రమంబు॥ ౧౭

అలరు చంద్రునివలెముఖ ♦ మమరునృపతి । నందినిప్రసన్నురాలైన ♦ చందమతని
హర్షమే తెల్పఁ బునరుక్తి ♦ యట్లు మునికి । విన్నవించెను దరువాత ♦ వినిచె సతికి॥ ౧౮

క్రోలె నతికుతుకంబున ♦ గురునియాజ్ఞ । వత్సహోమావశిష్టంబు ♦ పావనంబు
కీర్తిమూర్తీభవించిన ♦ క్రియను గ్రాలు । నందినీస్తన్య మానర♦నాథమౌళి॥ ౧౯

అంత నుదయాన వ్రతపార ♦ ణాంతమందు । సమయసముచిత శుభకార్య♦చయము దీర్చి
రాజదంపతులను దమ ♦ రాజధానిఁ । జేర నియమించె జ్ఞాని వ♦సిష్ఠమౌని॥ ౨౦

హోమవహ్నికి గురునకు ♦ నామహర్షి । సతికరుంధతికిని మాతృ♦సరణినొప్పు
సురభినుతకును దూడకుఁ ♦ జుట్టుఁదిరిగి । తరలెజనపతి మంగళో♦దగ్రమూర్తి॥ ౨౧

శ్రావ్యనినదాభిరామమౌ ♦ రథమునందు । నాత్మపూర్ణమనోరథ ♦ మందుఁబోలె
సౌఖ్యముగసాగె మార్గంబు ♦ సహనశీలుఁ । డైన నృపతికిఁ బత్నితో ♦ నలరుపతికి॥ ౨౨

కనఁబడక దీర్ఘకాల ము♦త్కంఠఁగొలిపె । శిశువుఁ గాంక్షించి వ్రతముఁ ♦ జిక్కియున్న
విభుని బ్రజతృప్తిదీఱని ♦ వేడ్కఁగాంచె । బాలుఁడై వట్టియోషధీ ♦ పతినిబోలె॥ ౨౩

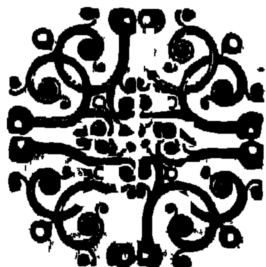
పౌరులలరఁ బురందర ♦ వైభవుండు । భూమిభుజగేంద్రబలుఁడు నా ♦ భూభుజుండు
వరపతాకాభిశోభిత ♦ పురముఁజొచ్చి । బాహువునఁదాల్చె మరలభూ♦భారమెల్ల॥ ౨౪

ద్వి తీ యః స ర్గః.

అథనయనసముత్థం జ్యోతిరత్రేరివద్యౌః । సురసరిదివ తేజో వహ్నినిష్ఠ్యూతమైశం
నరపతికులభూత్యై గర్భమాధత్త రాజ్ఞీ । గురుభిరభినివిష్టం లోకపాలానుభావైః॥ ౭౫

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ నందినీవర
ప్రదానో నామ ద్వితీయఃసర్గః

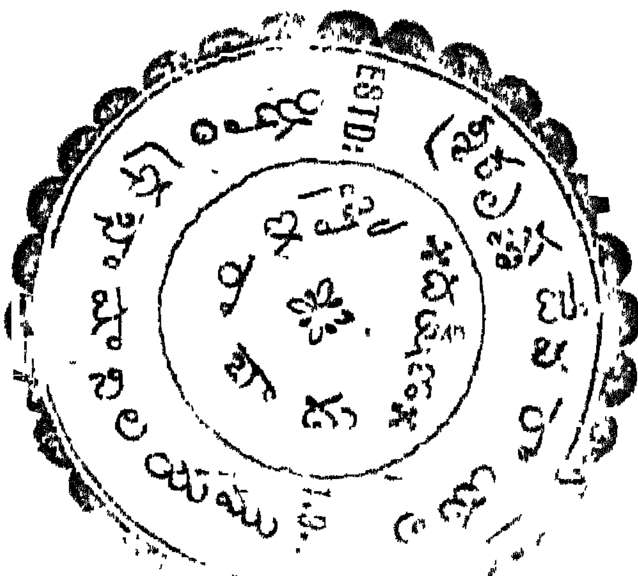
చంపకము.

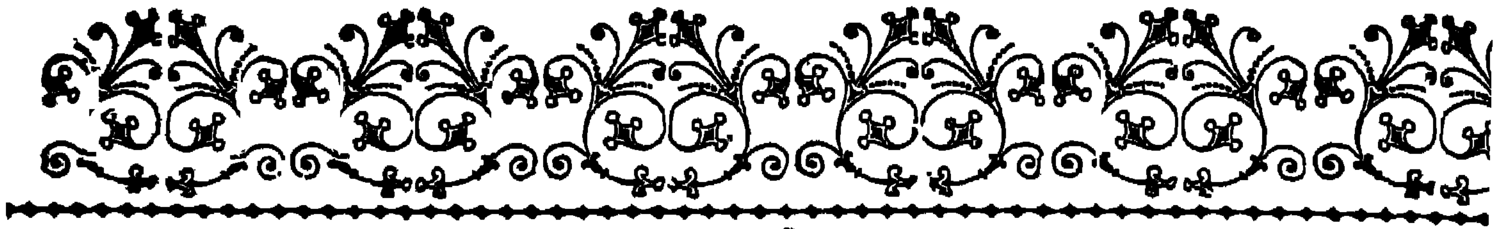
దివి తనయందు నత్రిముని ♦ దృక్కులఁగల్గినచంద్రుఁబోలె జా
హ్నవి తనయందు వహ్నియెడ ♦ నట్టి శివాంశముఁబోలె రాణియున్
బవిమలగర్భమందు నృప♦వంశవిభూతికి లోకపాలకుల్
దివిభువిమెచ్చఁగా నిడిన ♦ తేజముఁదాల్చి వెలింగె నంతయున్॥ ౭౫

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు నందినీవరప్రదానంబను ద్వితీయాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

తృతీయస్సర్గః

—:o:—

అథేప్సితం భర్తు రుపస్థితోదయం । సఖీజనోద్వీక్షణ కౌముదీముఖం
నిదాన మిక్ష్వాకుకులస్య సంతతేః । సుదక్షిణా దౌహృదలక్షణం దధౌ॥

శరీరసాదా దసమగ్ర భూషణా । ముఖేన సాలక్ష్యత లోధ్రపాండునా
తనుప్రకాశేన విచేయతారకా । ప్రభాతకల్పా శశినేవ శర్వరీ॥

తదాననం మృత్సురభి క్షితీశ్వరో । రహస్యుపాఘ్రాయ న తృప్తిమాయయౌ
కరీవ సిక్తం పృషతైః పయోముచాం । శుచివ్యపాయే వనరాజిపల్వలం॥

దివం మరుత్వానివ భోక్ష్యతే భువం । దిగంతవిశ్రాంతరథో హి తత్సుతః
అతో౽భిలాషే ప్రథమం తథావిధే । మనో బబంధాన్యరసాన్విలంఘ్య సా॥

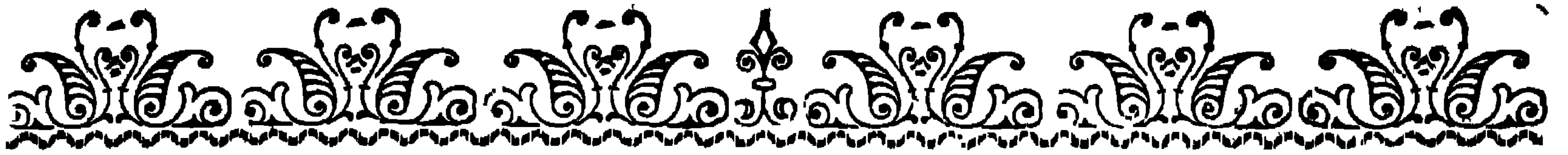
న మే హ్రియా శంసతి కించిదీప్సితం । స్పృహావతీ వస్తుషు కేషు మాగధీ
ఇతి స్మ పృచ్ఛత్యనువేలమాదృతః । ప్రియాసఖీరుత్తర కోసలేశ్వరః॥

ఉపేత్య సా దోహద దుఃఖశీలతాం । యదేవ వవ్రే తదపశ్యదాహృతం
న హీష్ట మస్య త్రిదివే౽పి భూపతే । రభూదనాసాద్య మధిజ్యధన్వనః॥

క్రమేణ నిస్తీర్య చ దోహదవ్యథాం । ప్రచీయమానావయవా రరాజ సా
పురాణపత్రాపగమా దనంతరం । లతేవ సన్నద్ధ మనోజ్ఞపల్లవా॥

దినేషు గచ్ఛత్సు నితాంతపీవరం । తదీయమానీల ముఖం స్తనద్వయం
తిరశ్చకార భ్రమ రాభిలీనయోః । సుజాతయోః పంకజకోశయోః శ్రియం॥

నిధానగర్భామివ సాగరాంబరాం । శమీమివాభ్యం తరలీనపావకాం
నదీమివాంతస్సలి లాంసరస్వతీం । నృపః ససత్త్వాం మహిషీమమన్యత॥

శ్రీ

రఘువంశము.

తృతీయాశ్వాసము.

గీతములు.

తిమనోరథమునకుఁ బ్ర ♦ భాత మగుచు । వరసఖీదృష్టికౌముదీ ♦ పర్వ మగుచు
ని తేక్ష్వాకువంశని ♦ దాన మగుచు । సతినుదక్షిణగర్భల ♦ క్షణము దనరె॥ ౧

నువుకృశమాట మితభూష ♦ లనుధరించి । లొద్దుగట్టులువెల్లనా ♦ ముద్దుమోము
లుగునకాంత చంద్రుని ♦ కాంతి దఱుగఁ । దారకలుజారుప్రాభాత ♦ తమిని బోలె॥ ౨

ృత్సురభి నొప్పుసతిమోము ♦ నృపతితిలక । మెంతలోలోనమూర్కొన్నఁ ♦ దృప్తిగనఁడు
సవికిఁ దుదఁజినుకుల ♦ విపినరాజిఁ । దడిసియుపడియలఘ్రాణించు ♦ దంతిమాడ్కి॥ 3

ప్రమూతిదిగంత వి ♦ శ్రాంతరథుఁడు । దివినినింద్రుండువోలెఁ దా ♦ భువిభుజించు
చు మదినెంచికాఁబోలు ♦ నప్పుడామె । యన్నిరుచులనుమాని తా ♦ మన్నదినుట॥ ౪

స్వచేనాకుఁదెల్ప దీ ♦ ప్సితమొకింత । మాగధికిఁ గోర్కి దేనిలో ♦ మగువలార
నుమ నుత్తరకోసలా ♦ వనిపుఁ డడుగుఁ । బల్మఱును సాదరమునఁ ద ♦ త్ప్రాణసఖుల॥ ౫

మె వేవిళ్ళఁబడుచు నే ♦ మేమిగోరు । నన్నియును దత్క్షణంబున ♦ నచటఁజూచు
పశిరోమణి యతఁడు వి ♦ ల్లెక్కువెట్ట । నందరానిది త్రిదినము ♦ నందునున్నె॥ ౬

లులఁబాసి క్రమముగా ♦ వెలఁదిదేహ । మంతకంతకుఁ బొదలంగ ♦ నపుడు కాంత
డుటాకులురాలిపోఁ ♦ బల్లవముల । తోడఁ జెలువొందు తీఁగెనాఁ ♦ దోఁచి మెఱసె॥ ౭

ు దినములుగడవంగ ♦ వృద్ధినొంది । యింతినీలముఖంపుఁబా ♦ లిండ్లురెండు
ఫుగాభృంగతతి నావ ♦ రింపఁబడిన । తమ్మిమొగ్గలసిరుల న ♦ దల్చుచుండె॥ ౮

నిధులుదాల్చు సాంగరాం ♦ బరవిధాన । దహనుధరియించు నాశమీ ♦ తరువుమాడ్కి
రువకసరస్వతి ♦ యట్టు లామె । గర్భవతియని యద్ధరా ♦ కాంతుఁ డెఱిఁగె॥ ౯

ప్రియానురాగస్య మన స్సముున్నతే । ర్భుజార్జితానాంచ దిగంతసంపదాం
యథాక్రమం పుంసవనాదికాః క్రియా । ధృతేశ్చధీరః సదృశీర్వ్యధత్త సః॥ ౧౦

సురేంద్రమాత్రాశ్రిత గర్భగౌరవాత్ । ప్రయత్నముక్తాసనయా గృహాగతః
తయోపచారాంజలి ఖిన్నహస్తయా । ననంద పారిప్లవనేత్రయా నృపః॥ ౧౧

కుమారభృత్యా కుశలైరనుష్ఠితే । భిషగ్భిరాప్తై రథగర్భభర్మణి
పతిః ప్రతీతః ప్రసవోన్ముఖీం ప్రియాం । దదర్శకాలే దివమభ్రితామివ॥ ౧౨

గ్రహైస్తతః పంచభిరుచ్చ సంశ్రయై । రసూర్యగైః సూచిత భాగ్యసంపదం
అసూతపుత్రం సమయే శచీసమా । త్రిసాధనాశక్తి రివార్థ మక్షయం॥ ౧౩

దిశః ప్రసేదుర్మరుతోవవుః సుఖాః । ప్రదక్షిణార్చిర్హవిరగ్ని రాదదే
బభూవసర్వం శుభశంసితత్క్షణం । భవోహిలోకాభ్యుదయాయ తాదృశాం॥ ౧౪

అరిష్టశయ్యాం పరితోవిసారిణా । సుజన్మనస్తస్యనిజేన తేజసా
నిశీథదీపాః సహసాహతత్విషో । బభూవురాలేఖ్య సమర్పితా ఇవ॥ ౧౫

జనాయశుద్ధాంత చరాయశంసతే । కుమార జన్మామృత సమ్మితాక్షరం
అదేయమాసీత్త్రయమేవ భూపతేః । శశిప్రభంఛత్రముభేచచామరే॥ ౧౬

నివాతపద్మస్తిమితేనచక్షుషా । నృపస్యకాంతంపిబతః సుతాననం
మహోదధేః పూరఇవేందుదర్శనా । ద్గురుఃప్రహర్షః ప్రబభూవనాత్మని॥ ౧౭

సజాతకర్మణ్యఖిలే తపస్వినా । తపోవనాదేత్యపురోధసాకృతే
దిలీపసూనుర్మణిరాకరోద్భవః । ప్రయుక్తసంస్కారఇవాధికంబభౌ॥ ౧౮

సుఖశ్రవామంగళతూర్యనిస్వనాః । ప్రమోదనృత్యైఃసహవారయోషితాం
నకేవలంసద్మనిమాగధీపతేః । పథివ్యజృంభంత దివౌకసామపి॥ ౧౯

నసంయతస్తస్యబభూవరక్షితు । ర్విసర్జయేద్యం సుతజన్మహర్షితః
ఋణాభిధానాత్స్వయమేవకేవలం । తదాపితౄణాం ముముచేసబంధనాత్॥ ౨౦

శ్రుతస్యయాయాదయమంతమర్భక । స్తథాపరేషాంయుధిచేతిపార్థివః
అవేక్ష్యధాతోర్గమనార్థమర్థవి । చ్చకారనామ్నారఘుమాత్మసంభవం॥ ౨౧

పితుఃప్రయత్నాత్ససమగ్రసంపదః । శుభైశ్శరీరావయవైర్దినేదినే
పుపోషవృద్ధిం హరిదశ్వదీధితే । రనుప్రవేశాదివబాలచంద్రమాః॥ ౨౨

రాణియందలి తన యను♦రాగమునకు । నాత్మయందలి యౌదార్య ♦ హర్షములకు
నిజభుజార్జిత సంపదా♦నీకమునకు । నర్థవిధిసల్పెఁ బుంసవ ♦ నాదిక్రియలు॥ ౧౦

రాణివాసముఁ బతిచేర ♦ రాణి యపుడు । దివ్యగర్భభరమ్మునఁ ♦ దివిరిలేచి
యొార్పుతో నంజలులఁగూర్చి ♦ యుపచరించి । తరలవీక్షణములఁజూచి ♦ తని పెవిభుని॥ ౧౧

శిశుచికిత్సాదివిద్యలఁ ♦ గుశలురైన । బుధులచే గర్భరక్షణ ♦ విధి నొనర్చి
ప్రియనుబ్రిసవోన్ముఖినిజా చెఁ♦బ్రీతినృపతి । కాలమునమబ్బగోనుదివిం♦గాంచునట్లు॥ ౧౨

భాగ్యసూచకమై గ్రహ♦పంచకంబు । రవినిగూడక యుచ్చమై ♦ కాల్రఁ దటిని
నక్షయధనంబు ముప్పాత ♦ మైనశక్తి । పడయుగతిఁ బుత్రుఁగనె శచి♦వంటిగరిత॥ ౧౩

వీచెగాలిసుఖమ్ముగ ♦ వెలిఁగెదిశలు । అగ్నికుడివైపుదిరుగుచు ♦ హవినిగొనియె
నన్నిశుభము నెసూచించె ♦ నాక్షణమున । నభ్యుదయకారిగాదె మ♦హాత్మభవము॥ ౧౪

పురిటిపరుపునఁబన్నుండి ♦ పూతజాతుఁ । డాశిశువుపుట్టుఁ బఱపిన ♦ యమలతేజ
మునను నడుగెయి దీపముల్ ♦ మినుకులెడలి । చిత్తరువులోనిదీపాల ♦ చెన్నుఁగనియె॥

పుత్రజన్మసుధాక్షర ♦ ములనుదెచ్చి । చెవినిజేర్చునశుద్ధాంత ♦ సేవకులకు
నియ్యనివిమూఁడెభూపతి ♦ యిందుఁబోలు । ఛత్రమొక్కటిమఱిరెండు♦చామరములు॥ ౧౬

గాలిలేమిని గదలని ♦ కమలములను । బోలుకన్నులఁబుత్రిని ♦ ముద్దుమోము
లీలఁగని హర్షమునుబట్టఁ ♦ జాలకుండెఁ । జంద్రుఁగనివార్ధి పొంగాపఁ♦జాలనట్లు॥ ౧౭

తపసియగునవ్వసిష్ఠుఁడు ♦ దరలివచ్చి । జాతకర్మాదులొనరింప ♦ జనపసుతుఁడు
గనినిబుట్టినమణికి సం♦స్కారమిడిన । వెలుఁగునట్టులు మిక్కిలి ♦ వెలుఁగఁజొచ్చె॥ ౧౮

శ్రావ్యమంగళతూర్య సం♦రావములును । హృద్యతరవారకామినీ ♦ నృత్యములును
జెలఁగె నామాగధీశుని ♦ నిలయమందె । గాక దివిజులుచనెడుమా♦ర్గమునఁగూడ॥ ౧౯

కొడుకుపుట్టినహర్షాన ♦ విడిచిపుచ్చ । బద్ధుఁడెవ్వఁడు లేమి నృ♦పాలకుండు
దాను బితరులఋణమను ♦ తథ్యమైన । బంధనమునుండి తనుఁదానె ♦ పాసికొనియె॥ ౨౦

శాస్త్రపారంగతుండయి ♦ శత్రుతతుల । నాలమునమించిపోవు నీ♦యర్భకుండు
తథ్యముగనంచు గమనార్థ ♦ ధాతుపరసి । యర్థవిదుడిడె రఘునామ ♦ మాత్మజునకు॥ ౨౧

భానుకిరణాళితనలోనఁ ♦ బ్రతిఫలింప । బాలచంద్రుండు నానాఁట ♦ బ్రబలునట్లు
వైభవసమగ్రుఁడౌ తండ్రి ♦ భవ్యయత్న । ములనుబాలుఁడువర్ధిల్లెఁ ♦ బుష్టిఁబ్రాప్తి॥ ౨౨

ఉమావృషాంకౌశరజన్మనాయథా । యథాజయంతేన శచీపురందరౌ
తథానృపఃసాచసుతేనమాగధీ । ననందతుస్తత్సదృశేనతత్సమౌ॥ ౨౩

రథాంగనామ్నోరివభావబంధనం । బభూవయత్ప్రేమపరస్పరాశ్రయం
విభక్తమప్యేకసుతేనతత్తయోః । పరస్పరస్యోపరిపర్యచీయత॥ ౨౪

ఉవాచధాత్ర్యాప్రథమోదితంవచో । యయౌతదీయామవలంబ్యచాంగుళిం
అభూచ్చనమ్రః ప్రణిపాతశిక్షయా । పితుర్ముదంతేనతతాననసోర్భకః॥ ౨౫

తమంకమారోప్యశరీరయోగజైః । సుఖైర్నిషించంతమివామృతంత్వచి
ఉపాంతసంమీలితలోచనోనృప । శ్చిరాత్సుతస్పర్శరసజ్ఞతాంయయౌ॥ ౨౬

అమంస్తచానేనపరార్థ్యజన్మనా । స్థితేరభేత్తాస్థితిమంతమన్వయం
స్వమూర్తిభేదేనగుణాగ్ర్యవర్తినా । పతిఃప్రజానామివసర్గమాత్మనః॥ ౨౭

సవృత్తచూలశ్చలకాకపక్షకై । రమాత్యపుత్రైః సవయోభిరన్వితః
లిపేర్యథావద్గ్రహణేనవాఙ్మయం । నదీముఖేనేవసముద్రమావిశత్॥ ౨౮

అథోపనీతం విధివద్విపశ్చితో । వినిన్యురేనం గురవోగురుప్రియం
అవంధ్యయత్నాశ్చబభూవురత్రితే । క్రియాహివస్తూపహితాప్రసీదతి॥ ౨౯

ధియఃసమగ్రైఃసగుణైరుదారధీః । క్రమాచ్చతస్రశ్చతురర్ణవోపమాః
తతారవిద్యాఃపవనాతిపాతిభి । ర్దిశోహరిద్భిర్హరితామివేశ్వరః॥ ౩౦

త్వచంసమేధ్యాం పరిధాయరౌరవీ । మశిక్షతాస్త్రంపితురేవమంత్రవత్
నకేవలంతద్గురురేకపార్థివః । క్షితావభూదేకధనుర్ధరోపిసః॥ ౩౧

మహోక్షతాంవత్సతరఃస్పృశన్నివ । ద్విపేంద్రభావంకలభఃశ్రయన్నివ
రఘుఃక్రమాద్యౌవనభిన్నశైశవః । పుపోషగాంభీర్యమనోహరంవపుః॥ ౩౨

అథాస్యగోదానవిధేరనంతరం । వివాహదీక్షాంనిరవర్తయద్గురుః
నరేంద్రకన్యాస్తమవాప్యసత్పతిం । తమోనుదందక్షసుతాఇవాబభుః॥ ౩౩

యువాయుగవ్యాయతబాహురంసలః । కవాటవక్షాః పరిణద్ధకంధరః
వపుఃప్రకర్షాదజయద్గురుంరఘు । స్తథాపినీచైర్వినయాదదృశ్యత॥ ౩౪

తతఃప్రజానాం చిరమాత్మనాధృతాం । నితాంతగుర్వీంలఘయిష్యతాధురం
నిసర్గసంస్కారవినీతఇత్యసౌ । నృపేణచక్రేయువరాజశబ్దభాక్॥ ౩౫

శైలజాశివులెట్టులా ◆ స్కందుతోడ । నాశచీశక్రులెట్లు జ◆యంతుతోడఁ
దత్సములు రాణిరాజులు ◆ దత్సమానుఁ । డైన తనయునితోఁగూడి ◆ యలరిరట్లు॥ ౨౩

వారినిర్వుర బంధించి ◆ నళులుప్రేమ । యాత్మజునిచేత విభజిత ◆ మయ్యెఁ గూడ
నంతకంతకువర్ధిల్లె ◆ నద్భుతముగఁ, జక్రవాకంబులందలి ◆ చందమునను॥ ౨౪

దాదిచెప్పినమాటలె ◆ తానునుడివి । దానిప్రేళ్ళనుగొన్ని ముందుఁ ◆ దరలుచుండి
తెలిపిచూపినవారికిఁ ◆ దలనువంచి । తండ్రి కానందమును బెంచెఁ ◆ దనయుఁడపుడు॥ ౨౫

బాలునంటుటచేఁగన్న ◆ పరమసౌఖ్య । మంగమునకు సుధాసేక ◆ మగుడు సుతుని
జనకుఁడంకానఁజేర్చి క◆న్గొనలమోడ్చి । తనయసంస్పర్శరుచి చిర ◆ మనుభవించె॥ ౨౬

స్రష్టతనసృష్టితనదగు ◆ సత్యగుణపు । టమలమూర్తులరక్షిత ◆ మంచునెంచె
స్థితిపతిప్రశస్తుఁడా యాత్మ ◆ సుతునివలన । నన్వయంబునురక్షిత ◆ మంచునెంచె॥ ౨౭

చౌలమునుగాంచి తనయాడు ◆ సచివసుతులఁ । గాకపక్షముగలవారిఁ ◆ గలసిరఘువు
మొదటివర్ణాళియను నదీ◆ముఖమువలన । వాఙ్మయంబనువార్ధిలో◆పలికిఁ జొచ్చె॥ ౨౮

అంతనుపనీతుఁడైనయా ◆ యధిపసుతుఁడు । గురులకుఁబ్రియుండుఁబుధులచేఁ◆గఱచెశిక్ష
గొడ్డువోలేదుయత్నమ్ము ◆ గురులకచటఁ । గ్రియఫలింపదపాత్రమా ◆ క్షేత్రమందు॥ ౨౯

ధీసమగ్రుఁడువారుఁ డా◆దివ్యగుణుఁడు । నాల్గుసంద్రమ్ములనుబోలు ◆ నాల్గువిద్య
లధిగమించెను సూర్యుఁడ ◆ య్యనిలగతిని । మించునశ్వాళిదిశల లం◆ఘించునట్లు॥ 30

అమలమైనట్టిరురుచర్మ ◆ మతఁడుఁదాల్చి । యేకపార్థివుఁడుసుమతి ◆ యేకధన్వి
జనకుఁడౌటను శస్త్రాస్త్ర ◆ శాస్త్రమెల్ల । మంత్రియుతముగఁబడసె నా◆మాన్యవలన॥

వత్సము మహార్షభత్వంబుఁ ◆ బడసినట్లు । కలభము ద్విపేంద్రభావంబుఁ ◆ గాంచినట్లు
శైశవముమీఱియౌవనా ◆ శ్రియముజెంది । యతఁడుగంభీరచారుదే◆హముభరించె॥ 3౧

అంత గోదానవిధిఁజేసి ◆ యలరుచుండు । తనయునకుఁబెండ్లిగావించె ◆ జనవిభుండు
రాజకన్యలు తత్పతి ◆ రఘునిగూడి । యబ్జతోనున్నదక్షసు ◆ తాళిఁబోల॥ 33

పొడువుగాఁ గాడివలెనుండు ◆ భుజయుగమ్ము । పటుతరగ్రీవ మురము క◆వాటసమము
గలిగితనువునఁదండ్రిని ◆ గెలిచియున్నఁ । దనదువినయమ్ముచేఁజాలఁ ◆ దగ్గియుండె॥ 3౪

తండ్రిచిరకాలముగను దాఁ◆దాల్చియున్న । పాలనాభారమునుగొంత ◆ వఱకుడింప
సహజసంస్కారవినయ వి◆స్తారుఁడైన । తనయు యువరాజపదమునఁ ◆ దనరఁజేసె॥ 3౫

నరేంద్రమూలాయతనాదనంతరం । తదాస్పదం శ్రీర్యువరాజసంజ్ఞితం
అగచ్ఛదంశేన గుణాభిలాషిణీ । నవావతారం కమలాదివోత్పలం॥ ౩౬

విభావసుః సారథినేవ వాయునా । ఘనవ్యపాయేన గభస్తిమానివ
బభూవ తేనాతితరాం సుదుఃసహః । కటప్రభేదేన కరీవ పార్థివః॥ ౩౭

నియుజ్య తం హోమతురంగరక్షణే । ధనుర్ధరం రాజసుతైరనుద్రుతం
అపూర్ణమేకేన శతక్రతూపమః । శతం క్రతూనామవిఘ్నమాప సః॥ ౩౮

తతః పరం తేన మఖాయ యజ్వనా । తురంగముత్సృష్టమనర్గళం పునః
ధనుర్భృతామగ్రత ఏవ రక్షిణాం । జహార శక్రః కిల గూఢవిగ్రహః॥ ౩౯

విషాదలుప్తప్రతిపత్తి విస్మితం । కుమారసైన్యం సపది స్థితం చ తత్
వసిష్ఠధేనుశ్చ యదృచ్ఛయాగతా । శ్రుతప్రభావా దదృశేఽథ నందినీ॥ ౪౦

తదంగనిస్యందజలేన లోచనే । ప్రమృజ్య పుణ్యేన పురస్కృతః సతాం
అతీంద్రియేష్వప్యుపపన్నదర్శనో । బభూవ భావేషు దిలీపనందనః॥ ౪౧

స పూర్వతః పర్వతపక్షశాతనం । దదర్శ దేవం నరదేవసంభవః
పునః పునః సూతనిషిద్ధచాపలం । హరంతమశ్వం రథరశ్మిసంయతం॥ ౪౨

శతైస్తమక్ష్ణామనిమేషవృత్తిభి । ర్హరిం విదిత్వా హరిభిశ్చ వాజిభిః
అవోచదేనం గగనస్పృశా రఘుః । స్వరేణ ధీరేణ నివర్తయన్నివ॥ ౪౩

మఖాంశభాజాం ప్రథమో మనీషిభి । స్త్వమేవ దేవేంద్ర సదా నిగద్యతే
అజస్రదీక్షాప్రయతస్య మద్గురోః । క్రియావిఘాతాయ కథం ప్రవర్తసే॥ ౪౪

త్రిలోకనాథేన సదా మఖద్విష । స్త్వయా నియమ్యా నను దివ్యచక్షుషా
స చేత్స్వయం కర్మసు ధర్మచారిణాం । త్వమంతరాయో భవసి చ్యుతో విధిః॥ ౪౫

తదంగమగ్ర్యం మఘవన్మహాక్రతో । రముం తురంగం ప్రతిమోక్తుమర్హసి
పథః శ్రుతేర్దర్శయితార ఈశ్వరా । మలీమసామాదదతే న పద్ధతిం॥ ౪౬

ఇతి ప్రగల్భం రఘుణా సమీరితం । వచో నిశమ్యాధిపతిర్దివౌకసాం
నివర్తయామాస రథం సవిస్మయః । ప్రచక్రమే చ ప్రతివక్తుముత్తరం॥ ౪౭

యదాత్థ రాజన్యకుమార తత్తథా । యశస్తు రక్ష్యం పరతో యశోధనైః
జగత్ప్రకాశం తదశేషమిజ్యయా । భవద్గురుర్లంఘయితుం మమోద్యతః॥ ౪౮

అపుడు నృపుఁడనుమూలాల ♦ యంబునుండి । వచ్చియువరాజసంజ్ఞచేఁ ♦ బిక్కనొప్పు
రఘువులోనంశమునఁగోరి ♦ రమపసించె । వీడితమ్మిని జెంగల్వఁ ♦ జేరునట్లు॥ ౩౬

వాయుసారథ్యమున విభా ♦ వసుఁడువోలె । ధూతమేఘాళిచేఁగన ♦ ద్యుమణివోలె
గండభేదమ్ముచేతను ♦ గజమువోలె । రాజు దుస్సహుఁడయ్యె నా♦రఘువుచేత॥ ౩౭

హోమతురగంబురక్షింప ♦ యోధవరుని । రఘుని నియమించి వెనువెంట ♦ రాజసుతుల
నుంచి నిర్విఘ్నముగఁజేసె ♦ నొకటిదక్క । క్రతువులొకనూఱుతచ్ఛత ♦ క్రతుసముండు॥

మరలఁ దురగంబువిడిచెను ♦ మఖముకొఱకు । విమలగుణరాజియాయాజి ♦ విచ్చలవిడి
యానిచాపమ్ము రక్షకు ♦ లుండఁగానె । గూఢముగశక్రుఁడశ్వంబుఁ ♦ గొంచునరిగె॥ ౩౯

అక్కుమారునిసైన్య మ♦త్యంతమైన । విస్మయ విచారములచేత ♦ వెరవుదక్కి ౪౦
యుండ వచ్చెవసిష్ఠుని ♦ హోమధేను । వైనవందిని మహిమాఢ్య ♦ యాటకుస్వేచ్ఛ॥

ఆదిలీపునినందనుఁ ♦ డమలమూర్తి । దానియంగంబులందుండి ♦ తొరలుపుణ్య
తోయములచేత నేత్రముల్ ♦ దుడిచికొనుడు । నింద్రియాతీతములఁజూచు♦దృష్టియమరె॥

యజ్ఞతురగంబురథమున ♦ కంటఁగట్టి । దానియుద్ధతిసారథి ♦ తలఁచునణఁప
నేగుగిరిపక్షవిచ్ఛేది ♦ నిందుఁజూచె । నపుడు తూర్పున నన్నరేం ♦ ద్రాత్మజుండు॥ ౪౧

ఱెప్పవేయనికనులు వే♦యొప్పుచుంట । హరులు హరివర్ణమునసుంట ♦ హరిగఁదెలిసి
యతనిపథమునకవరోధ ♦ మునఁగ రఘువు । ధీరవాక్కులనిట్లనె ♦ దివినిముట్ట॥ ౪౩

యాగభాగముభుజియించు ♦ నమరులందు । నెప్పుడునునిన్ను నాద్యుగా ♦ నెంత్రుబుధులు
అనవరతయజ్ఞదీక్షచే ♦ నలరునాదు । జనకుకార్యవిఘాతంబు ♦ సలుపుదేల॥ ౪౪

యజ్ఞవైరుల నోత్రిలో♦కాధినాథ । దివ్యచక్షుండవౌటను ♦ దెలిసినొంపఁ
దగిననీవే స్వయమ్ముగా ♦ ధర్మచరుల । కడ్డమైతేని విధులెల్ల ♦ నడఁగిపోవె॥ ౪౫

యజ్ఞముఖ్యాంగమైన యీ♦హయమునిపుడె । విడిచిపుచ్చుటయోగ్యంబు ♦ విబుధవర్య
శ్రుతిపథముఁజూపువట్టి వి♦శుద్ధమూర్తు । లెందు మలినంపుపద్ధతి ♦ నరధఁగలరె॥ ౪౬

ప్రౌఢముగనిట్లు రఘువు దాఁ♦బల్కుటయును । విని సురేంద్రుఁడు విస్మయా♦వివశుఁడగుచు
రథమునుమరల్చి కాంచి త♦దాత్మజసుతుని । మాఱుపల్కెను విశ్రుతో ♦ దారుఁడపుడు॥ ౪౭

నృపతినుత నీదువచనమ్ము ♦ నిజమెకాని । కీర్తిరత్నాపరులుగారె ♦ కీర్తిధనులు
నంతెనీతండ్రిలోకవి ♦ ఖ్యాతమైన । మన్యశంబెల్లమఖముచే ♦ మాపసించె॥ ౪౮

హరిర్యథైకః పురుషోత్తమః స్మృతో । మహేశ్వరస్త్ర్యంబక ఏవ నాపరః
తథా విదుర్మాం మునయః శతక్రతుం । ద్వితీయగామీ న హి శబ్ద ఏష నః॥ ౪౯

అతోऽయమశ్వః కపిలానుకారిణా । పితుస్త్వదీయస్య మయాపహారితః
అలం ప్రయత్నేన తవాత్ర మా నిధాః । పదం పదవ్యాం సగరస్య సంతతేః॥ ౫౦

తతః ప్రహాస్యాపభయః పురందరం । పునర్బభాషే తురగస్య రక్షితా
గృహాణ శస్త్రం యది సర్గ ఏష తే । న ఖల్వనిర్జిత్య రఘుం కృతీ భవాన్॥ ౫౧

స ఏవముక్త్వా మఘవంతమున్ముఖః । కరిష్యమాణః సశరం శరాసనం
అతిష్ఠదాలీఢవిశేషశోభినా । వపుఃప్రకర్షేణ విడంబితేశ్వరః॥ ౫౨

రఘోరవష్టంభమయేన పత్త్రిణా । హృది క్షతో గోత్రభిదప్యమర్షణః
నవాంబుదానీకముహూర్తలాంఛనే । ధనుష్యమోఘం సమధత్త సాయకం॥ ౫౩

దిలీపసూనోః స బృహద్భుజాంతరం । ప్రవిశ్య భీమాసురశోణితోచితః
పపావనాస్వాదితపూర్వమాశుగః । కుతూహలేనేవ మనుష్యశోణితం॥ ౫౪

హరేః కుమారోऽపి కుమారవిక్రమః । సురద్విపాస్ఫాలనకర్కశాంగులౌ
భుజే శచీపత్రవిశేషకాంకితే । స్వనామచిహ్నం నిచఖాన సాయకం॥ ౫౫

జహార చాన్యేన మయూరపత్త్రిణా । శరేణ శక్రస్య మహాశనిధ్వజం
చుకోప తస్మై స భృశం సురశ్రియః । ప్రసహ్య కేశవ్యపరోపణాదివ॥ ౫౬

తయోరుపాంతస్థితసిద్ధసైనికం । గరుత్మదాశీవిషభీమదర్శనైః
బభూవ యుద్ధం తుములం జయైషిణో । రధోముఖైరూర్ధ్వముఖైశ్చ పత్త్రిభిః॥ ౫౭

అతిప్రబంధప్రహితాస్త్రవృష్టిభి । స్తమాశ్రయం దుష్ప్రసహస్య తేజసః
శశాక నిర్వాపయితుం న వాసవః । స్వతశ్చ్యుతం వహ్నిమివాద్భిరంబుదః॥ ౫౮

తతః ప్రకోష్ఠే హరిచందనాంకితే । ప్రమథ్యమానార్ణవధీరనాదినీం
రఘుః శశాంకార్ధముఖేన పత్త్రిణా । శరాసనజ్యామలునాద్బిడౌజసః॥ ౫౯

స చాపముత్సృజ్య వివృద్ధమత్సరః । ప్రణాశనాయ ప్రబలస్య విద్విషః
మహీధ్రపక్షవ్యపరోపణోచితం । స్ఫురత్ప్రభామండలమస్త్రమాదదే॥ ౬౦

రఘుర్భృశం వక్షసి తేన తాడితః । పపాత భూమౌ సహ సైనికాశ్రుభిః
నిమేషమాత్రాదవధూయ తద్వ్యథాం । సహోత్థితః సైనికహర్షనిస్వనైః॥ ౬౧

హరికె పురుషోత్తమపదంబు ♦ త్ర్యంబకునకె । యమ్మహేశ్వరపదమెప్పు ♦ డన్వయించు
మునులు నన్ను శతక్రతుఁ ♦ డనుచుఁ బిలుతు । రెందు నివి మాకె చెల్లును ♦ జెందవొరుల॥ ౪౯

కాన నీతండ్రిదగు తుర♦గంబుదీని । నపహరించితి నేఁ గపి♦లానుసరణి
విడువుము ప్రయత్న మిఁకఁ జాలు ♦ వెడలి పొమ్ము । సగరసుతుల పథంబునఁ ♦ జనకుమునిన॥

వాజిరక్షాపరుండు ని♦ర్భయుఁడు రఘుఁడు । మరల నిట్లనె సొపురం♦దరునకప్రుడు
ఇదియె నిజమేని శస్త్రంబు ♦ నింద్రగొనుము । కృతి వెనీ వెన్న రఘుని ని♦ర్జింపకున్న॥ ౫౧

ఇట్లు పల్కుచు శక్రున ♦ కెదురు దిరిగి । వింట బాణంబు సంధించి ♦ వీరమూర్తి
ధరణి నాలీఢగతి నిల్చి ♦ తనువుఁ బెంప । నొప్పె రెండవయీశ్వరుఁ ♦ డోయనఁగ॥ ౫౨

సంభ్రమోద్దామ రఘుని ని♦శాతశరము । వక్షమును గాయపఱచిన ♦ వజ్రి కెరలి
క్షణము నవమేఘచయపతా♦కముగ మెఱయఁ । జాపమునఁ గూర్చె మిడివోని ♦ సాయకంబు॥

దనుజరక్తమ్ము నే కాని ♦ మనుజశోణి । తమ్ముఁ జవిగాంచియెఱుఁగని ♦ తమకమునను
ద్రావెనోయనఁ గ్రోలెనా ♦ రాజసుతుని । యురమునను జొచ్చి నెత్తు ర♦య్యుగ్రశరము॥

అమరకరిఁదట్టికఱకులౌ ♦ నంగుళులును । శచియు శివపత్రచిహ్నముల్ ♦ రుచిరములుగ
నమరు దేవేంద్రభుజమున ♦ నక్కుమార । విక్రముఁడు నాటెఁ దన పేర♦ వెలయు నలుఁగు॥

మఱి మయూరపుగఱులొప్పు ♦ శరము చేత । నింద్రుని మహాశనిధ్వజ ♦ మిలకుఁ ద్రోసె
నమరలక్ష్మి శిరోజము ♦ లట్టె యూడ్చె । నట్లు తోఁచి నరఘునిపై ♦ నలిగె వజ్రి॥ ౫౬

అప్పుడిరువురదరినున్న ♦ యమరమనుజ । సైనికులు పక్షసంయుక్త ♦ సర్పములను
బోలి భయపెట్టెడు నథోర్ధ్వ ♦ ముఖశరముల । సంకులంబుగఁ బోరిరి ♦ జయముగోరి॥ ౫౭

ఎడ తెగక రెంతగురిసిన ♦ నిషుచయంబుఁ । బ్రబల తేజోనివాసమౌ ♦ రఘుని నార్పఁ
జాలకుండెను శక్రుండు ♦ జలదమాత్మ । జనితమౌనగ్నిఁ జల్లార్పఁ ♦ జాలనట్లు॥ ౫౮

చందనాంకితమణిబంధ ♦ మందుఁ గ్రాలి । నిర్మథనసింధుగంభీర ♦ నినదమొప్పు
నర్ధచంద్రాస్త్రమున రఘు ♦ వడరఁజేసి । యాపురందరు శింజిని ♦ నట్టె త్రుంచె॥ ౫౯

చాపముటనుంచి శక్రుండు ♦ కోపగించి । ప్రబలుఁడౌ రిపుఁద్రుంప భా♦వమున నెంచి
గిరుల రెక్కలఖండించు ♦ క్రీడమించు । చిత్రికళ నిందమైదువఁ ♦ జేతఁబట్టె॥ ౬౦

పక్షమది దాఁక రఘువంత ♦ వసుధమీఁద । సైనికాశ్రులతోఁ బాటు ♦ దానుబడియె
నొక్కనిముసానదానిని ♦ లెక్కగొనక । సైనికుల హర్షశబ్దంబు ♦ తోన లేచె॥ ౬౧

తథాపి శస్త్రవ్యవహారనిష్ఠురే । విపక్షభావే చిరమస్య తస్థుషః
తుతోష వీర్యాతిశయేన వృత్రహా । పదం హి సర్వత్ర గుణైర్నిధీయతే॥ ౬౨

అసంగమద్రిష్వపి సారవత్తయా । న మే త్వదన్యేన విసోఢమాయుధం
అవేహి మాం ప్రీతమృతే తురంగమాత్ । కిమిచ్ఛసీతి స్ఫుటమాహ వాసవః॥ ౬౩

తతో నిషంగాదసమగ్రముద్ధృతం । సువర్ణపుంఖద్యుతిరంజితాంగుళిం
నరేంద్రసూనుః ప్రతిసంహరన్నిషుం । ప్రియంవదః ప్రత్యవదత్సురేశ్వరం॥ ౬౪

అమోచ్యమశ్వం యది మన్యసే ప్రభో । తతః సమాప్తే విధినైవ కర్మణి
అజస్రదీక్షాప్రయతః స మద్గురుః । క్రతోరశేషేణ ఫలేన యుజ్యతాం॥ ౬౫

యథా చ వృత్తాంతమిమం సదోగతః । త్రిలోచనైకాంశతయా దురాసదః
తవైవ సందేశహరాద్విశాంపతిః । శృణోతి లోకేశ తథా విధీయతాం॥ ౬౬

తథేతి కామం ప్రతిశుశ్రువాన్ రఘో । ర్యథాగతం మాతలిసారథిర్యయౌ
నృపస్య నాతిప్రమనాః సదోగృహం । సుదక్షిణాసూనురపి న్యవర్తత॥ ౬౭

తమభ్యనందత్ప్రథమం ప్రబోధితః । ప్రజేశ్వరః శాసనహారిణా హరేః
పరామృశన్ హర్షజడేన పాణినా । తదీయమంగం కులిశవ్రణాంకితం॥ ౬౮

ఇతి క్షితీశో నవతిం నవాధికం । మహాక్రతూనాం మహనీయశాసనః
సమారురుక్షుర్దివమాయుషః క్షయే । తతాన సోపానపరంపరామివ॥ ౬౯

అథ స విషయవ్యావృత్తాత్మా యథావిధి సూనవే
నృపతికకుదం దత్త్వా యూనే సితాతపవారణం
మునివనతరుచ్ఛాయాం దేవ్యా తయా సహ శిశ్రియే
గలితవయసామిక్ష్వాకూణామిదం హి కులవ్రతం॥ ౭౦

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ రఘురాజ్యాభిషేకో
నామ తృతీయస్సర్గః.

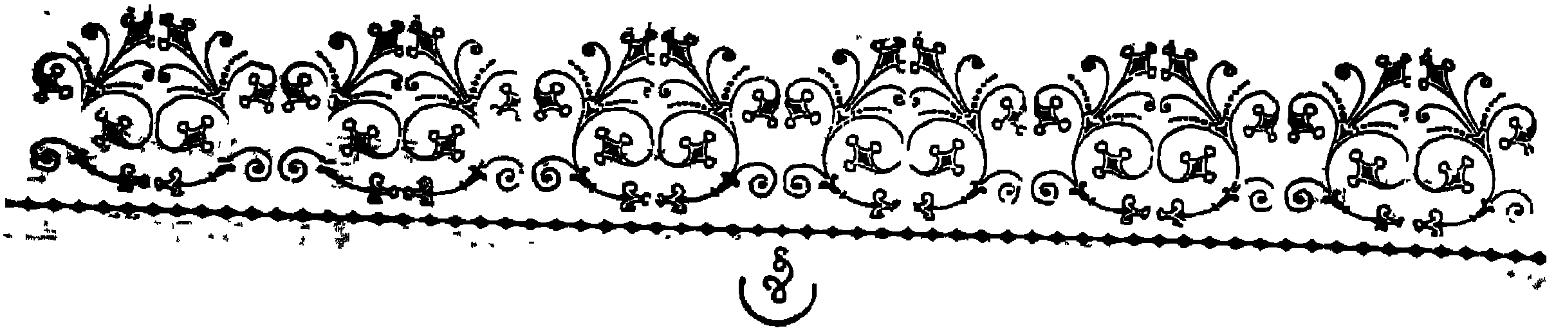
క్రూరశస్త్రాస్త్రములు మీఁదఁ ♦ గురిసికురిసి । పరుషతనుజూపి వైరులై ♦ పరఁగుచున్న
నారఘుని తేజమునకు నృ♦త్రారి మెచ్చె । భవ్యగుణమంజరికిఁ బూజ్య ♦ పదముగాదె॥ ౬౨
నిల్వలేదెవ్వరునదీన ♦ నీవుదక్క । నదుర్లఁదనుజెడదు నా♦యాయుధంబు
తురగమును గాకకోరు మే♦నరముసైన । నంచు స్వప్నముగాఁ బల్కె ♦ నమరవిభుఁడు॥ ౬౩
జేవపుణ్యద్యుతులు వేళ్ల ♦ కింపునింపఁ । దనద పాదనఁడితీయఁ జుం♦డినశరంబు
మరలిచి నరేంద్రపుత్రుఁడు ♦ మహితయశుఁడు । ప్రియము వెల్వడఁ బజ్రికి ♦ వినిచెనిట్లు॥
హయముఃదలంగఁ గాదేని ♦ యమరవర్య । నిత్యదీక్షాపరుఁడను ♦ నిర్మలాత్ముఁ
డైన మద్గురునకు నిమ్ము ♦ యాగమెల్లఁ । బూర్ణవిధిఁ జేసినట్టియా ♦ పుణ్యఫలము॥ ౬౫
సహస్రగృహవర్తి నృపతి యీ♦శానమూర్తి । యతనిఁ జేరంగ నోరుల శ♦క్యంబుగాదు
ఈసువార్తను బంపు లో♦కేశ నీవె । దూతచే నాతఁడాలించు ♦ రీతిననిన॥ ౬౬
దానికొని వచ్చిన ♦ దారిఁబట్టి । మాతలిని సారథిగఁగొన్న ♦ మాన్యుఁడరిగె
మరలెను సుదక్షిణాసుతుఁ♦డాత్మజనకు । యజ్ఞశాలనుగూర్చి ప్ర♦హర్షవిరతి॥ ౬౭
ముందె యింద్రునిదూతచేఁ ♦ జందమెల్ల । నెఱిఁగియుంటను నందను ♦ నెలమిఁజూచి
జడిమ హర్షానఁగొన్న హ♦స్తంబుచేత । తనయుకులిశవ్రణాంకిత ♦ తనువునిమిరె॥ ౬౮
ఆయువంతంబు నొందిన ♦ యపుడు తనకు । స్వర్గమెక్కఁగ సోపాన ♦ పంక్తిగాఁగఁ
దొంబదికిమీఁదఁ దొమ్మిది ♦ తురగమేధ । ములను మహనీయశాసనుఁ♦డిలనొనర్చె॥ ౬౯

శార్దూలము.

ఆతండంత జితాత్ముఁడై తనయు న♦త్యానందసంవర్ధనున్
శ్వేతచ్ఛత్రముతోడ రాజ్యరమకున్ ♦ జెల్వొందఁగాఁగూర్చి సం
ప్రీతిన్ బత్నిసుదక్షిణంగలసి సే♦వించెన్ వనిన్ వృద్ధుఁడై
యీతీరేగద రాజులెల్లరకు నీ♦యిక్ష్వాకువంశంబునన్॥ ౭౦

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు రఘురాజ్యాభిషేకమను తృతీయా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

చతుర్థః సర్గః

సరాజ్యం గురుణాదత్తం । ప్రతిపద్యాధికంబభౌ
దినాంతేనిహితం తేజః । సవిత్రేవ హుతాశనః॥ ౧

దిలీపానంతరంరాజ్యే । తంనిశమ్య ప్రతిష్ఠితమ్
పూర్వం ప్రధూమితోరాజ్ఞాం । హృదయేగ్నిరివోత్థితః॥ ౨

పురుహూత ధ్వజస్యేవ । తస్యోన్నయన పంక్తయః
నవాభ్యుత్థాన దర్శిన్యో । ననందుః సప్రజాః ప్రజాః॥ ౩

సమమేవ సమాక్రాంతం । ద్వయం ద్విరదగామినా
తేనసింహాసనం పిత్ర్య । మఖిలం చారిమండలం॥ ౪

ఛాయామండల లక్ష్యేణ । తమదృశ్యాకిల స్వయం
పద్మా పద్మాతపత్రేణ । భేజేసామ్రాజ్య దీక్షితం॥ ౫

పరికల్పిత సాన్నిధ్యా । కాలే కాలేచవందిషు
స్తుత్యం స్తుతిభిరర్థ్యాభి । రుపతస్థే సరస్వతీ॥ ౬

మనుప్రభృతిభిర్మాన్యై । ర్భుక్తా యద్యపిరాజభిః
తథాప్యనన్యపూర్వేవ । తస్మిన్నాసీ ద్వసుంధరా॥ ౭

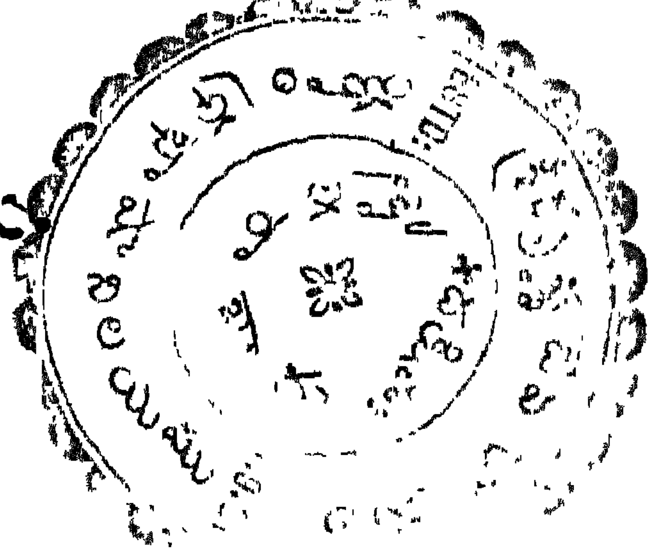
హిసర్వస్య లోకస్య । యుక్త దండతయా మనః
దదేనాతి శీతోష్ణో । నభస్వానివ దక్షిణః॥ ౮

మందోత్కంఠాఃకృతాస్తేన । గుణాధికతయా గురౌ
లేన సహకారస్య । పుష్పోద్గమ ఇవప్రజాః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము

చతుర్థాశ్వాసము.

—:o:—

అగ్ని రవిదీప్తిఁ బడసి ది♦నాంతమందు । నంతకంతకుఁ బ్రబలమై ♦ యలరునట్లు
జనకుఁ డొసఁగినపూర్వరా♦జ్యంబుఁ దాల్చి । యంతకంతకుఁ బ్రబలుఁడై ♦ యలరె రఘువు॥

ఆదిలీపు ననంతర ♦ మాప్రభుత్వ । మందు రఘువు ప్రతిష్ఠితుఁ ♦ డగుటఁ దెలిసి
రాజులమనంబులను మున్నె ♦ రాజుచున్న । మత్సరాగ్ని మహోద్ధతి ♦ మండఁ జొచ్చె॥ ౨

ఇంద్రకేతూదయంబున ♦ కెట్లు ప్రజలు । దృష్టిపఱతురో యట్టులే ♦ యెల్లవారు
భూమిపతి రఘు నూతనా♦భ్యుదయమునకు । దృష్టిపఱచుచునుండిరి ♦ హృష్టమతిని॥ ౩

ఏకసమయాన నాతఁ డి♦భేంద్రగామి । యాక్రమించెను రెండు మ♦హాద్భుతముగ
నందొకటి పైతృకంబు సిం♦హాసనంబు । మఱియొకటిచూడ నిఖిలారి ♦ మండలంబు॥ ౪

అమలసామ్రాజ్యదీక్షితుఁ ♦ డైన రఘుని ♦ నెవరుగానని తెఱఁగున ♦ నెలమిఁ దానె
పద్మ పద్మాతపత్రంబుఁ ♦ బట్టికొలిచె ♦ నతనిఛాయయె సాక్షి యీ♦యంశమునకు॥ ౫

ఆసర్వతివందుల ♦ యందు నిలిచి । సార్థకములైననుతులను ♦ సలుపుచుండి
స్తోత్రముల కర్హుఁడైన యా ♦ సుగుణనిధిని । మించుభక్తిని నెపుడు సే♦వించుచుండె॥ ౬

మనువు మొదలుగ నెందఱో ♦ మానధనులు । మనుజనాథులు మున్ను ద♦న్ననుభవించి
వనినవసుమతి రఘుని రా♦జ్యంబునందుఁ । బరులు దన్నంటిరోయిటుఁగని ♦ పగిది మెఱసె॥ ౭

ఉచితదండనమొసఁగు నా♦యుర్విధవుఁడు । యుక్తశీతోష్ణములచేత ♦ నొప్పుమీఱి
దక్షిణమునుండి వీచు వా♦తమ్ముకరణి । నెల్లవారికి నెంతయు ♦ హృద్యుఁడయ్యె॥ ౮

తనయుఁడు రఘుండు గుణములఁ ♦ దండ్రిమీఱఁ । దగ్గఁగుతుకంబు ప్రజలకుఁ ♦ దండ్రియందు
మావిపండును గాంచిన ♦ మావిపూఁత।లోని యుత్కంఠ తఱుఁగదే ♦ లోకులకును॥ ౯

నయవిద్భిర్నవే రాజ్ఞి । సదసచ్చోపదర్శితం
పూర్వ ఏవాభవత్పక్ష । స్తస్మిన్నాభవ దుత్తరః॥ ౧౦

పంచానామపి భూతానా । ముత్కర్షం పుపుషుర్గుణాః
నవేతస్మిన్ మహీపాలే । సర్వం నవమివాభవత్॥ ౧౧

యథా ప్రహ్లాదనాచ్చంద్రః । ప్రతాపా త్తపనోయథా
తథైవ సోభూదన్వర్థో । రాజా ప్రకృతి రంజనాత్॥ ౧౨

కామం కర్ణాంత విశ్రాంతే । విశాలే తస్యలోచనే
చక్షు ష్మత్తాతు శాస్త్రేణ । సూక్ష్మకార్యార్థ దర్శినా॥ ౧౩

లబ్ధప్రశమనస్వస్థ । మథైనం సముపస్థితా
పార్థివ శ్రీర్ద్వితీయేవ । శరత్పంకజలక్షణా॥ ౧౪

నిర్వృష్ట లఘుభిర్మేఘై । ర్ముక్త వర్త్మా సుదుఃసహః
ప్రతాపస్తస్య భానోశ్చ । యుగపద్వ్యా న శేదిశః॥ ౧౫

వార్షికం సంజహారేంద్రో । ధనుర్జైత్రం రఘుర్దధౌ
ప్రజార్థ సాధనే తౌహి । పర్యాయోద్యత కార్ముకౌ॥ ౧౬

పుండరీకాతపత్రస్తం । వికసత్కాశ చామరః
ఋతుర్విడంబయామాస । నపునః ప్రాపతచ్ఛ్రియం॥ ౧౭

ప్రసాదసుముఖే తస్మిం । శ్చంద్రేచ విశదప్రభే
తదా చక్షుష్మతాంప్రీతి । రాసీత్సమరసాద్వయోః॥ ౧౮

హంసశ్రేణీషు తారాసు । కుముద్వత్సుచవారిషు
విభూతయ స్తదీయానాం । పర్యస్తా యశసామివ॥ ౧౯

ఇక్షుచ్ఛాయ నిషాదిన్య । స్తస్యగోప్తు ర్గుణోదయం
ఆకుమారకథోద్ఘాతం । శాలిగోప్యో జగుర్యశః॥ ౨౦

ప్రససాదో దయాదంభః । కుంభయోనే ర్మహౌజసః
రఘో రభిభవాశంకి । చుక్షుభే ద్విషతాంమనః॥ ౨౧

మదోదగ్రాః కకుద్మంతః । సరితాంకులముద్రుజాః
లీలాఖేల మనుప్రాపు । ర్మహోక్షాస్తస్య విక్రమం॥ ౨౨

నీతికోవిదు లానూత్న ♦ నృపునియెదుట । సదసదాత్మక యుద్ధప్ర♦శంస సేయఁ
బ్రథమము గ్రహించె సత్పథ ♦ రాజమంచు । రెండవది వీడె నతఁడు ని♦కృష్టమంచు॥ ౧౦

భూవిభుఁడు క్రొత్తవాఁడౌట ♦ భూమియందు । నన్నియును గ్రొత్తభావంబె♦యావహించె
భూమిమొదలగు నాపంచ♦భూతములకు । నతిశయంబగు గంధాదు ♦ లమరఁజొచ్చె॥

చంద్రుఁడాహ్లాదకరుఁడౌటఁ ♦ జంద్రపదము । తపనుఁడు ప్రతాపియౌటను ♦ దపనపదము
సార్థమాగతిఁ బ్రకృతిరం♦జనము వలన । రఘునికిన్ సార్థకంబయ్యె ♦ రాజపదము॥ ౧౨

అతఁడు కర్ణాంత విశ్రాంత ♦ మైచెలంగు । వెడఁదకన్నులుగలభూమి♦విభుఁడెయయ్యు
సూక్ష్మకార్యార్థములనెల్లఁ ♦ జూపునట్టి । శాస్త్రమను కన్ను చేతనే ♦ సతముఁ జూచు॥

సర్వము సురక్షితము సేసి ♦ జనవిభుండు । నెమ్మదిగనుండ నరుదెంచె ♦ నృపునిరాజ్య
రమణఁ దోడుగ వచ్చిన ♦ రమయనంగ ♦ సరసిజానందమగు శర♦త్సమయ మపుడు॥ ౧౪

నీరములువోయి తేలెడు ♦ నీరదములు । తొలఁగఁగా దుస్సహుండయి ♦ తోఁచు నినుని
ధారుణీంద్రుని రఘుని ప్ర♦తాపమప్పు । డొక్కుమ్మడిగ వ్యాపించె ♦ దిక్కులందు॥ ౧౫

వానకై కొన్నధనువును ♦ వజ్రివీడ । గెలుపుకై చాపమును బట్టెఁ ♦ గేల నృపతి
ప్రజల కర్థంబు గూర్చెడు ♦ పనులకొఱకె । క్రమముగా వారు దాల్చిరి ♦ కార్ముకముల॥

పుండరీకాతపత్రంపుఁ ♦ బోలుపుఁగన్నఁ । గాశచామరముల నువి♦కాస మున్న
నానృపుని బోల నెంతయా♦యత్తమైన । నాప్రకాశంబు నాబుతు ♦ వందదయ్యె॥ ౧౬

అపుడు కనులున్నవారల ♦ కందఱకును । సమముగా హర్షమిడినవి ♦ జగతి రెండె
యతిప్రసన్నత నొప్పెడు ♦ నతనిమోము । చారుచంద్రికలనుజల్లు ♦ చందమామ॥ ౧౭

వరమరాళమనోహర ♦ పంక్తులందుఁ । దారలందుఁ గుముద్వతీ♦వారియందుఁ
బ్రభునతంసుని సత్కీర్తి ♦ వైభవములు । భవ్యముగఁ బ్రసరించిన ♦ పగిదిఁదోఁచె॥ ౧౮

శాలిసస్యమ్ములను గాచు ♦ సతులుగూడి । చెఱకుఁదోఁటల నీడల ♦ దరిని నిలిచి
బాల్యముననుండి పరఁగిన ♦ భవ్యయశుని । గురుగుణోదయమును బాడి ♦ కొనిరి చెలఁగి॥ ౨౦

అయ్యగస్త్యోదయంబున ♦ నన్నికడల । సలిలములు శుభ్రతరములై ♦ చెలఁగఁజొచ్చె
నురుపరాక్రముఁడౌ రఘు ♦ వుదయమంద । ఖలరిపులచిత్తములుభీతిఁ♦గలఁగఁజొచ్చె॥ ౨౧

గొప్పమూపురములతోడ ♦ నొప్పుమీఱి । మదముచే మించు వృషభముల్ ♦ నదులదరుల
నలుపుతమకేళియందు నా ♦ సార్వభౌము । ననుపమపరాక్రమక్రమ ♦ మనుకరించె॥ ౨౨

ప్రసవైః సప్తపర్ణానాం । మదగంధిభిరాహతాః
అసూయయేవ తన్నాగాః । సప్తధైవ ప్రసుస్రువుః॥ ౨౩

సరితః కుర్వతీ గాధాః । పథశ్చా శ్యానకర్దమాన్
యాత్రాయై చోదయామాస । తంశక్తేః ప్రథమం శరత్॥ ౨౪

తస్మై సమ్యగ్ఘుతో వహ్ని । ర్వాజినీరాజనావిధౌ
ప్రదక్షిణార్చి ర్వ్యాజేన । హస్తేనేవ జయందదౌ॥ ౨౫

సగుప్త మూలప్రత్యంతః । శుద్ధపార్ష్ణి రయాన్వితః
షడ్విధం బలమాదాయ । ప్రతస్థే దిగ్జిగీషయా॥ ౨౬

అవాకిర న్వయోవృద్ధా । స్తం లాజైః పౌరయోషితః
పృషతైర్మందరోద్ధూతైః । క్షీరోర్మయ ఇవాచ్యుతం॥ ౨౭

సయయౌ ప్రథమం ప్రాచీం । తుల్యః ప్రాచీన బర్హిషా
అహితాననిలోద్ధూతై । స్తర్జయన్నివ కేతుభిః॥ ౨౮

రజోభిః స్యందనోద్ధూతై । ర్గజైశ్చ ఘనసన్నిభైః
భువస్తల మివవ్యోమ । కుర్వన్వ్యోమేవ భూతలం॥ ౨౯

ప్రతాపోగ్రే తతః శబ్దః । పరాగ స్తదనంతరం
యయౌపశ్చా ద్రథాదేతి । చతుఃస్కంధేవసా చమూః॥ ౩౦

మరుపృష్ఠా న్యుదంభాంసి । నావ్యాః సుప్రతరానదీః
విపినాని ప్రకాశాని । శక్తిమత్వాచ్చకార సః॥ ౩౧

ససేనాం మహతీం కర్షన్ । పూర్వసాగర గామినీం
బభౌహరజటా భ్రష్టాం । గంగామివ భగీరథః॥ ౩౨

త్యాజితైః ఫలముత్ఖాతై । ర్భగ్నైశ్చ బహుధానృపైః
తస్యాసీ దుల్బణోమార్గః । పాదపైరివ దంతినః॥ ౩౩

పౌరస్త్యా నేవమాక్రామం । స్తాంస్తాన్జనపదాన్ జయీ
ప్రాపతాలీవనశ్యామ । ముపకంఠం మహోదధేః॥ ౩౪

అనమ్రాణాం సముద్ధర్తు । స్తస్మాత్సింధురయాదివ
ఆత్మాసంరక్షితః సుహ్మై । ర్వృత్తి మాశ్రిత్య వైతసీం॥ ౩౫

చారుమదగంధమీనెడు ♦ సప్తపర్ణ। పాదపసుమాళి కోర్వని ♦ పగిదిఁదోఁప
నామహీధవు సమదగ♦జాళి గార్చె। దానధారలు సప్త రం♦ధ్రములనుండి॥ ౨౩

దాఁటుటకునర్హముగ నదుల్ ♦ దనరఁజేసి। యడుసులేనట్లు పథముల ♦ నలరఁజేసి।
తచ్ఛరత్కాలమాతని ♦ దండయాత్ర। కరుగఁ బురికొల్పె నతఁ డను♦కొనకమున్నె॥

వాజి నీరాజనంబని ♦ పరఁగువిధిని। వహ్ని వేల్పంగఁబడి కుడి♦వైపు దిరిగి
హస్తమననొప్పు జ్వాలతో ♦ నవనిపతికి। సకల సద్గుణజలధికి ♦ జయమొసంగె॥ ౨౫

ప్రాంతదుర్గమ్ములను బురి ♦ భద్రపఱచి। వెన్క గాపానరించి ష♦డ్విధబలమ్ము
నెమ్మిఁ గొల్వంగ దిగ్విజ ♦ యమ్ము వెడలె। మంగళోదగ్రుఁ డానృప ♦ పుంగవుండు॥

కర్పూరం గొండచేతఁ బా♦ల్కడలిఁ జిలుకఁ। బాలతుంపర హరి కప్పఁ ♦ బడినయట్లు
పౌరవృద్ధాంగనలు చల్లు ♦ భవ్యలాజ। తతులచేఁ గప్పఁబడియె నా♦క్షితిపమాళి॥ ౨౭

ఇంద్రసముఁడగు నాధర ♦ ణీశ్వరుండు। దరలెఁ దోలుదొల్తఁ దూర్పుకై ♦ ధ్వజపటమ్ము
లఖిలరిపుకోటులకు గుండె ♦ లదరునట్టు। లనిలనిర్ధూతమై యల్ల ♦ లాడుచుండ॥ ౨౮

రథగమనవేగమున లేచు ♦ రజముచేత। వ్యోమతలమును మార్చెను ♦ భూమిగాను
గాఱు మేఘమ్ములను బోలు ♦ కరులచేత। భూమితలమును మార్చెను ♦ వ్యోమముగను॥

విక్రమము దారిచూపఁగా ♦ వెంటనరిగె। శబ్దములు వానివెంటను ♦ జనె పరాగ
మంత్రఁ జతురంగబలము నె♦న్నంటి వెడలె। నాల్గు వ్యూహమ్ములనుబోలి ♦ నడిచెనిట్లు॥ ౩౦

నీరపూరముఁ గొల్పె సె♦డారులందు। వరపథమ్ములు వెలయించె ♦ వనములందు
నాపలనుదాఁట యోగ్యమా♦నదులయందు। సులభసాధనములఁ గూర్చె ♦ సుబలుఁడందు॥

పూర్వసాగరమును గూర్చి ♦ పోవుచుండు। నమ్మహాసేన నడిపెడు ♦ నారఘుండు
హరజటాజూటమును వీడి ♦ యరుగుచుండు। గంగనడుపు భగీరథు♦కరణి నుండె॥ ౩౨

భగ్ననిర్మూలగతఫల ♦ బహునృపాల। వితతియుతమైన యాతని ♦ విశదపథము
భగ్ననిర్మూల గతఫల ♦ పాదపముల। గములు గలిగిన దంతిమా♦ర్గమును బోలె॥ ౩౩

విజయశీలుఁడు పూర్వ ది♦గ్విజయయాత్ర। వెడలియయ్యాయి దేశముల్ ♦ గడచి యిట్లు
చారుతాళీవనాళిచే ♦ శ్యామలమయి। క్రాలెడు మహార్ణవంబు తీ♦రమునుజేరె॥ ౩౪

నమ్రతను జూపకుండెడు ♦ నరపతులను। జేరి నిర్మూలమొనరించు ♦ నారఘునకు
సింధురత్రయమునఁ బ్రబ్బలి ♦ శిరము వాల్చు। పగిది నతులయి సుంభాలు ♦ బ్రదుకఁగనిరి॥

వంగా నుత్ఖాయ తరసా । నేతా నౌసాధనోద్యతాన్
నిచఖాన జయస్తంభాన్ । గంగాస్రోతోఽన్తరేషు సః॥ ౩౬

ఆపాద పద్మప్రణతాః । కలమా ఇవ తేరఘుం
ఫలైః సంవర్ధయామాసు । రుత్ఖాత ప్రతిరోపితాః॥ ౩౭

సతీర్త్వా కపిశాం సైన్యై । ర్బద్ధ ద్విరదసేతుభిః
ఉత్కలాదర్శిత పథః । కలింగాభిముఖో యయౌ॥ ౩౮

సప్రతాపం మహేంద్రస్య । మూర్ధ్ని తీక్ష్ణం న్యవేశయత్
అంకుశం ద్విరదస్యేవ । యంతా గంభీర వేదినః॥ ౩౯

ప్రతిజగ్రాహ కాలింగ । స్తమస్త్రై ర్గజసాధనః
పక్షచ్ఛేదోద్యతం శక్రం । శిలావర్షీవ పర్వతః॥ ౪౦

ద్విషాం విషహ్య కాకుత్స్థ । స్తత్ర నారాచదుర్దినం
సన్మంగళస్నాత ఇవ । ప్రతిపేదే జయశ్రియం॥ ౪౧

తాంబూలీనాం దళై స్తత్ర । రచితాపానభూమయః
నారికేళాసవం యోధాః । శాత్రవంచ పపుర్యశః॥ ౪౨

గృహీత ప్రతిముక్తస్య । సధర్మ విజయీ నృపః
శ్రియం మహేంద్రనాథస్య । జహారనతు మేదినీం॥ ౪౩

తతో వేలా తటేనైవ । ఫలవత్పూగమాలినా
అగస్త్యా చరితామాశా । మనాశా స్యజయో యయౌ॥ ౪౪

ససైన్య పరిభోగేన । గజదాన సుగంధినా
కావేరీం సరితాంపత్యుః । శంకనీయామి వాకరోత్॥ ౪౫

బలైరధ్యుషితా స్తస్య । విజిగీషో ర్గతాధ్వనః
మారీచో ద్భ్రాంతహారీతా । మలయాద్రేరుపత్యకాః॥ ౪౬

ససంజురశ్వక్షుణ్ణానా । మేలానా ముత్పతిష్ణవః
తుల్యగంధిషు మత్తేభ । కటేషు ఫలరేణవః॥ ౪౭

భోగివేష్టన మార్గేషు । చందనానాం సమర్పితం
నాస్రస త్కరిణాం గ్రైవం । త్రిపదీచ్ఛేదినామపి॥ ౪౮

నావలనుగూర్చి తాఁకి స♦న్నద్ధులైన । వంగదేశస్థులను గెల్చి ♦ తుంగశక్తి
శతఁడు గంగామహాప్రవా♦హాంతరమున । నొప్పుభువిని జయస్తంభ ♦ మొకటినాటి॥ ౩౬

పాతులగలింపఁబడి మఱి ♦ పాతఁబడినఁ । గలమసస్యంబు ఫలమిచ్చు ♦ కరణిమరలఁ
దమ యథాస్థానముల నిల్పఁ ♦ దనరునృపులు । ప్రభునికాళ్ళకుమ్రొక్కి క♦ప్పములనిడిరి॥

ద్విరదతతిసైన వింతవం♦తెనల మీఁదఁ । గపిశయనునది దాఁటి యు♦త్కలులు చూపు
మార్గమున నాకళింగ భూ♦మండలమును । గూర్చి సేనలతోఁజనెఁ ♦జేర్చి రఘువు॥ ౩౮

అమ్మహేంద్రుని యుత్తమాం♦గమ్మునందుఁ । దనదు దుస్సహమైన ప్ర♦తాపమునిచె
వారవరి నియంతగంభీర ♦ వేదియనెడు । నిభముతలమీఁద నంకుశం ♦ బిడెడుమాడ్కి॥

తుంగగజసైన్యయుతుఁడు క♦ళింగవిభుఁడు । ప్రతిఘటించుచు నిలిచె న♦స్త్రయులచేత
బక్షములఁ గొట్టవచ్చిన ♦ వజ్రిమీఁద । శిలలఁగురియుచు నిలుచునా ♦ శిఖరివోలె॥ ౪౦

శత్రు నారాచవర్షంబు ♦ శాంతినోర్చి । యక్కుస్థకులుండు మ♦హాద్రిధీరుఁ
డంతఁ జయలక్ష్మిఁ జేకొనె ♦ నంతమందు । మంగళస్నాతవలె నృప ♦ పుంగవుండు॥ ౪౧

తమతమకుఁ గల్పితములైన ♦ స్థలములందుఁ । దమలపాకులనైన పా♦త్రములయందు
నారికేళాసవముదాల్చి ♦ వీరులెల్ల । దాయల యశంబుతోఁబాటు ♦ ద్రావిరపుడు॥ ౪౨

ధర్మమునెగోరి జయమును ♦ దాల్చునృపతి । యంతఁ దాఁబట్టివిడిచిన ♦ యమ్మహేంద్ర
నాథునుండి కరమ్ము ధ♦నమ్ముగొనియెఁ । గాని మేదిని నావంత ♦ యేని గొనఁడు॥ ౪౩

అంత ఫలయుత పూగవృ♦క్షాళితోడఁ । గ్రాలు వేలాతటంబున ♦ తామ్రపరుండు
చరలె నాకుంభజన్మని ♦ దాశిపట్టి । యంతరాయంబు జయపథ ♦ మంటనట్లు॥ ౪౪

రఘువు నదులకుఁ బతియయి ♦ క్రాలునట్టి । వారిధికేఁ గొల్వైశంక కా♦వేరియందు
మించిసేనలు దానిభో♦గించునపుడు । దానగంధంబు దానిని ♦ దాఁకుకతన॥ ౪౫

అతఁడు దిగ్విజయముగోరి ♦ యతులసేన । గొని చనుచునిట్లు మిరియపు ♦ వనులనెగయు
చనుపుపిట్టల చేతను ♦ భవ్యమైన । మలయగిరిచెంత విడిసె న♦త్కులికతోడ॥ ౪౬

అశ్వరింఖాసముద్ధూత ♦ మగుచ లేచి । యలరుచుండెడు నేలాఫ♦లాళిరజము
తనసుగంధాన కెనయయి ♦ తనరుచుండు । గంధగజమదగండ భా♦గములనంటె॥ ౪౭

ద్విరదములు కాళ్లసంకెళ్లఁ♦ద్రెంచుకొనియు । సర్పములు చుట్టుకొనుట చేఁ♦జందనంపు
చెట్టులను గల్గు జాడలఁ ♦ గట్టఁబడిన । కంఠబంధము దొఁగుదీతిఁ ♦ గాంచనయ్యె॥ ౪౮

దిశిమందాయతే తేజో । దక్షిణస్యాం రవేరపి
తస్యామేవ రఘోః పాండ్యాః । ప్రతాపం నవిషేహిరే॥ ౪౯

తామ్రపర్ణీ సమేతస్య । ముక్తాసారం మహోదధేః
తేనిపత్య దదుస్తస్మై । యశః స్వమివ సంచితం॥ ౫౦

సనిర్విశ్య యథాకామం । తటేష్వాలీనచందనౌ
స్తనా వివదిశ స్తస్యాః । శైలౌ మలయదుర్దురౌ॥ ౫౧

అసహ్య విక్రమః సహ్యం । దూరాన్ముక్త ముదన్వతా
నితంబమివ మేదిన్యాః । స్రస్తాం శుకమలంఘయత్॥ ౫౨

తస్యానీకైర్విసర్పద్భి । రపరాంత జయోద్యతైః
రామాస్త్రోత్సారి తోప్యాసీత్ । సహ్యలగ్న ఇవార్ణవః॥ ౫౩

భయోత్సృష్ట విభూషాణాం । తేనకేరళ యోషితాం
అలకేషు చమూరేణు । శ్చూర్ణ ప్రతినిధీ కృతః॥ ౫౪

మురలామారు తోద్ధూత । మగమత్కైతకం రజః
తద్యోధవార బాణానా । మయత్న పటవాసతాం॥ ౫౫

అభ్యభూయత వాహానాం । చరతాంగాత్రశింజితైః
వర్మభిః పవనోద్ధూత । రాజతాళీ వనధ్వనిః॥ ౫౬

ఖర్జూరీ స్కంధనద్ధానాం । మదోద్గార సుగంధిషు
కటేషు కరిణాంపేతుః । పున్నాగేభ్యః శిలీముఖాః॥ ౫౭

అవకాశం కిలోదన్వాన్ । రామాయాభ్యర్థితో దదౌ
అపరాంత మహీపాల । వ్యాజేన రఘవేకరం॥ ౫౮

మత్తేభ రదనోత్కీర్ణ । వ్యక్త విక్రమ లక్షణం
త్రికూటమేవ తత్రోచ్చై । ర్జయస్తంభం చకారసః॥ ౫౯

పారసీకాంస్తతోజేతుం । ప్రతస్థే స్థలవర్త్మనా
ఇంద్రియాఖ్యానివరిపూన్ । స్తత్త్వజ్ఞానేన సంయమీ॥ ౬౦

యవనీముఖ పద్మానాం । సేహే మధుమదం నసః
బాలాతపమివాబ్జానా । మకాల జలదోదయః॥ ౬౧

తెల్లమేగద దక్షిణ ♦ దిక్కునందుఁ । దరణికిని గూడఁ దేజంబు ♦ తగ్గుచుంట
కాని యచ్చటి పాండ్యులు ♦ ఘనుని రఘుని । యుగ్రతేజంబు నోర్వఁగా ♦ నోపరైరి॥

వారలా తామ్రపర్ణితో ♦ వఱలుచుండు । సాగరమునుండి కొన్నట్టి ♦ సారచారు
మౌక్తికావళి రఘునృప ♦ మౌళికిడిరి । సంచితంబైన కీర్తి నో♦సంగినట్లు॥ ౫౦

ఆతఁ డాదిశయను కాంత ♦ కందమగుచుఁ । దటులఁ జందనమును గూడి ♦ స్తనములట్లు
వరలుచుండెడు మలయదు♦ర్దురము లనెడు । గిరులఁ దగు సౌఖ్యములఁ దేలి ♦ తరలితరలి॥

సాగరమునుండి దూరమై ♦ క్ష్మారమణికిఁ । జీరతొలఁగిన యక్కటి ♦ సీమయనఁగఁ
గ్రాలుచుండెడు సహ్యప♦ర్వతము దాఁటి । వినుతశీలుఁడు దుస్సహ ♦ విక్రముండు॥ ౫౨

అపర దిగ్జయమునుగోరి ♦ యరుగునతని । వెంటఁ జను సేన సహ్యాద్రి ♦ నంటియుండఁ
బరశురాముని శరహతిఁ ♦ బాటికూడ । నగ్గిరిని నబ్ధియంటి యు♦న్నట్లు తోఁచె॥ ౫౩

భయముచే భూషణమ్ములఁ ♦ బాఱవైచి । నట్టి కేరళ యువతుల ♦ యలకలందుఁ
జారు కుంకుమచూర్ణ ప్ర♦చారమునకు । మాఱునైనిక రేణు సం♦హార మొదవె॥ ౫౪

అతని భటకంచుకాళి క♦యత్నముగను । బదిమళముగొల్పు భటుఁడయ్యె ♦ మరుళ యనెడు
నదిని బుట్టెడు గాలిచేఁ ♦ బొదలుచుఁడి । మోదమిడునట్టి కేతకీ ♦ పుష్పరజము॥ ౫౫

వర్మములు దాల్చి చెలఁగెడు ♦ వారువముల । గాత్రములనుండి వెడలు వి♦చిత్రరవము
గాలిచేరాజ తాళి వ♦నాళినుండి । వచ్చుశబ్దమ్మునకుఁ దల♦వంపుఁ గొలిపె॥ ౫౬

కరులు ఖర్జూరతరులకుఁ ♦ గట్టియుండ । మానిపున్నాగ సుమముల ♦ మధుపచయము
కరముమద సౌరభంబునఁ ♦ గ్రాలుచుండు । వానిగండస్థలంబుల ♦ వ్రాలెఁదమిని॥ ౫౭

తన్ను యాచింపయాచింప ♦ దయఁదలంచి । జామదగ్నికి నొకయింత ♦ స్థలమొసంగెఁ
బడమటి నృపాలురనుమిషఁ ♦ బరమభక్తిఁ । గప్పమొసఁగెను రఘునకు ♦ నప్పయోధి॥ ౫౮

మదగజేంద్రాళి కొమ్ముల ♦ మలిచినట్టి । వికృమక్రమచిహ్నాలు ♦ వెలయు కతనఁ
దత్త్రికూటంబె తనజయ ♦ స్తంభముగను । వఱలఁజేసెను రఘు ధరా♦వల్లభుండు॥ ౫౯

పారసీకుల నోర్వంగఁ ♦ బార్థివుఁడు । వెడలె భూమార్గమునఁ నంత ♦ విక్రమించి
సంయమీంద్రుఁడు తత్త్వ వి♦జ్ఞానమునను । విషయరిపులను నిర్జింప ♦ వెడలునట్లు॥ ౬౦

యవనకాంతా ముఖాబ్జము ♦ లందుఁగలుగు । మధుమదముఁ జూడనోర్వఁడా♦మనుజవిభుఁడు
అయ్యకాలపునీరద ♦ మంటుజాతో । ముదమును సూర్యాతపము గాంచ ♦ నోర్వనట్లు॥ ౬౧

సంగ్రామ స్తుముల స్తస్య । పాశ్చాత్త్యైరశ్వ సాధనైః
శార్ఙ్గకూజిత విజ్ఞేయ । ప్రతియోధే రజస్యభూత్॥ ౬౨

భల్లాప వర్జితైస్తేషాం । శిరోభిః శ్మశ్రులైర్మహీం
తస్తార సరఘావ్యాప్తైః । సక్షౌద్ర పటలైరివ॥ ౬౩

అపనీత శిరస్త్రాణాః । శేషాస్తం శరణం యయుః
ప్రణిపాత ప్రతీకారః । సంరంభోహి మహాత్మనాం॥ ౬౪

వినయంతే స్మతద్యోధా । మధుభిర్విజయ శ్రమం
ఆస్తీర్ణాజిన రత్నాసు । ద్రాక్షావలయ భూమిషు॥ ౬౫

తతః ప్రతస్థే కౌబేరీం । భాస్వానివ రఘుర్దిశం
శరైరు స్రైరివోదీచ్యా । నుద్ధరిష్యన్ రసానివ॥ ౬౬

వినీతాధ్వశ్రమా స్తస్య । సింధుతీర విచేష్టనైః
దుధువుర్వాజినః స్కంధా । ల్లగ్న కుంకుమ కేసరాన్॥ ౬౭

తత్రహూణావరోధానాం । భర్తృషు వ్యక్తవిక్రమం
కపోలపాటలాదేశి । బభూవ రఘుచేష్టితం॥ ౬౮

కాంభోజాః సమరేసోఢుం । తస్యవీర్య మనీశ్వరాః
గజాలాన పరిక్లిష్టై । రక్షోటైః సార్ధమానతాః॥ ౬౯

తేషాంసదశ్వ భూయిష్ఠా । స్తుంగద్రవిణ రాశయః
ఉపదావివిశుః శశ్వ । న్నోత్సేకాః కోసలేశ్వరం॥ ౭౦

తతో గౌరీగురుం శైల । మారురోహాశ్వసాధనః
వర్ధయన్నివతత్కూటా । నుద్ధూతైర్ధాతు రేణుభిః॥ ౭౧

శశంస తుల్య సత్త్వానాం । సైన్యఘోషేప్య సంభ్రమం
గుహాశయానాం సింహానాం । పరివృత్యావ లోకితం॥ ౭౨

భూర్జేషు మర్మరీభూతాః । కీచకధ్వని హేతవః
గంగా శీకరిణోమార్గే । మరుతస్తం నిషేవిరే॥ ౭౩

విశశ్రముర్నమేరూణాం । ఛాయాస్వధ్యాస్య సైనికాః
దృషదోవాసితోత్సంగా । నిషణ్ణమృగనాభిభిః॥ ౭౪

వాజియుతమైనపాశ్చాత్య ♦ బలముతోడ । రఘునకోదవెను ఘోర సం♦గ్రామమపుడు
[illegible]టంకారములఁ బర♦స్వరముఁ దెలిసి । పోరిరి రజమ్ము దట్టమై ♦ పొలుపుమెఱయ॥ ౧౨

అతఁడు శరముల రిపులపై ♦ నడరఁజేయఁ । దునిసి భువిఁబడ్డ గడ్డాల ♦ తోడి తలలు
తేనెటీఁగెలు మూఁగిన ♦ తెట్టెలట్లు । గనఁబడుచునుండె సంగరాం ♦ గణమునందు॥ ౧౩

అంతఁ దలపాగలను వీడి ♦ యవనవిభుని । యంఘ్రి వ్రాలిరి హతశేషు ♦ లైనవారు
మనుజులకోపమ్మునకుఁ బ్రతీ♦కారమరయ । వచ్చి వారలశరణంబు ♦ చొచ్చుటొకటె॥ ౧౪

పుల్లద్రాక్షావనమ్ముల ♦ వీరులెల్లఁ । జేరి మృగచర్మములమీఁదఁ ♦ గూర్చుమండ
[illegible]గాం మటలోఁబడ్డ ♦ శ్రమము దీఱ । మధువు నానుచు సంతోష ♦ మగ్నులైరి॥ ౧౫

రణములరసముం బీల్చి ♦ తరణి కరణిఁ । గలకుటమ్ముల శత్రుల ♦ గర్వమెల్లఁ
[illegible]ల్చుచుం జనె నంతఁ బృ♦థ్వీశ్వరుండు । రఘుఁడు కౌబేరదిశకు సం♦భ్రమము మీఱ॥ ౧౬

దారినడచిన బడలిక ♦ దీఱునట్లు । హయములు సింధుతటంబునఁ ♦ దిరుగుచుండి
[illegible] నంటిన కుంకుమ ♦ రాలునట్లు । తఱచుఁ దమయంగములను గ♦దల్చుచుండె॥ ౧౭

అచటి హూణులశుద్ధాంత ♦ నిచయమునకు । నెఱుపు చెక్కిళ్ళమీఁదను ♦ నెఱపసేర్చె
వారిభర్తలయందు సు♦వ్యక్తమైన । విక్రమంబను రఘుని చే♦ప్రాక్రమంబు॥ ౧౮

అతని తేజంబునకు ముందు ♦ నాలమందు । నిలువఁజాలక కాంభోజ ♦ నృపులు వచ్చి
[illegible]రులకట్టుల చేతను ♦ గరము వంగు । నచటి యంకోలతరులతో ♦ నట్టె వ్రాలి॥ ౧౯

[illegible]యిఁబయిని గాన్కలొసఁగిన ♦ వారలిచ్చు । స్వర్ణరాసులు వాజిరా♦జములు గములు
[illegible] నేకాని గర్వంబు ♦ పొందలేదు । కొంచెమేనియుఁ గూడ నా ♦ కోసలేంద్రుఁ॥ ౨౦

అశ్వసేనాళితోఁ గూడి ♦ యాతఁడంత । గౌరిగురుఁడని ప్రఖ్యాతిఁ ♦ గన్నయట్టి
[illegible]శిఖరి నెక్కె శృంగాల ♦ నెగయునట్టి । ధాతురేణులతోఁ బెంపఁ ♦ దలఁచినట్లు॥ ౨౧

సమబలముఁ గాంచి గుహల వి♦శ్రాంతిమించి । యాఱుతలను ద్రిప్పి వఱపు హ♦ర్యక్షతతుల
[illegible]తఱ్ఱమ్ములు సేనల ♦ విపుల ఘోష । ములకు వెఱవని భావంబుఁ ♦ దెలియఁబఱచె॥ ౨౨

భూర్జపత్రాళి గలగల ♦ పొదలఁజేసి । యంచితధ్వని వెదురుల♦యందు నించి
[illegible]శీకరములఁ దాల్చి ♦ క్రాలువాత । మతని సేవించె మార్గ మ♦ధ్యమ్మునందు॥ ౨౩

ఆ రఘుని యోద్ధవరులు ని♦మేరుతరుల । నీడఁ గస్తూరిమృగముల ♦ క్రీడచేతఁ
పరిమళముగన్న యూరుశిలా ♦ ఫలకములను । హాయిగా విశ్రమించి రా♦యాసమెడల॥

సరళాసక్త మాతంగ । గ్రైవేయ స్ఫురితత్విషః
ఆసన్నోషధయో నేతు । ర్నక్తమస్నేహ దీపికాః॥ ౭౫

తస్యోత్సృష్ట నివాసేషు । కంఠరజ్జుక్షతత్వచః
గజవర్ష్మ కిరాతేభ్యః । శశంసు ర్దేవదారవః॥ ౭౬

తత్రజన్యం రఘోర్ఘోరం । పర్వతీయైర్గణై రభూత్
నారాచ క్షేపణీయాశ్మ । నిష్పేషో త్పతితానలం॥ ౭౭

శరై రుత్సవ సంకేతా । నకృత్వా విరతోత్సవాన్
జయోదాహరణం బాహ్వో । ర్గాపయామాస కిన్నరాన్॥ ౭౮

పరస్పరేణ విజ్ఞాత । స్తేషూ పాయన పాణిషు
రాజ్ఞా హిమవతః సారో । రాజ్ఞః సారో హిమాద్రిణా॥ ౭౯

తత్రాక్షోభ్యం యశోరాశిం । నివేశ్యావరురోహ సః
పౌలస్త్య తులితస్యాద్రే । రాదధాన ఇవ హ్రియం॥ ౮౦

చకంపే తీర్ణలౌహిత్యే । తస్మిన్ ప్రాగ్జ్యోతిషేశ్వరః
తద్గజాలానతాం ప్రాప్తైః । సహ కాలాగురు ద్రుమైః॥ ౮౧

నప్రసేహే స రుద్ధార్క । మధారావర్ష దుర్దినం
రథవర్త్మ రజోప్యస్య । కుతఏవ పతాకినీం॥ ౮౨

తమీశః కామరూపాణా । మత్యాఖండల విక్రమం
భేజే భిన్న కటైర్నాగై । రన్యా నుపరురోధ యైః॥ ౮౩

కామరూపే శ్వరస్తస్య । హేమపీఠాధి దేవతాం
రత్న పుష్పోపహారేణ । ఛాయామానర్చ పాదయోః॥ ౮౪

ఇతిజిత్వా దిశో జిష్ణుః । న్యవర్తత రథోద్ధతం
రజో విశ్రామయన్ రాజ్ఞాం । ఛత్రశూన్యేషు మౌళిషు॥ ౮౫

సవిశ్వజితమాజహ్రే । యజ్ఞం సర్వస్వదక్షిణం
ఆదానం హి విసర్గాయ । సతాం వారిముచామివ॥ ౮౬

సత్రాంతే సచివసఖః పురస్క్రియాభి
ర్గుర్వీభిః శమిత పరాజయ వ్యలీకాన్

సరళతరువులఁగట్టిన ♦ కరులమెడలఁ । గ్రాలుగ్రైవేయకమ్ములఁ ♦ బ్రతిఫలించు
నోషధులకాంతులయ్యె నా ♦ యుర్విపతికిఁ । జమురులేకయె వెల్గు దీ ♦ పములు రాత్రి॥ ౨౬

కంఠరజ్జుక్షతంబయి ♦ క్రాలుచుండు । దేవదారువులే చెప్పు ♦ దేవసముని
రఘుని కరుల ప్రమాణ మ్మ ♦ రణ్యచరుల । కతఁడు విడిసిన నెలవుల ♦ యందునచట॥ ౨౭

ఉర్విపతికిని బర్వతీ ♦ యులకు నంతఁ । బ్రాప్తమయ్యెను ఘోరసం ♦ గ్రామమచట
భీమనారాచ పాషాణ ♦ భిండివాల । గణము నిప్పుల నుమిసె సం ♦ ఘట్టనమున॥ ౨౮

అంతనుత్సవసంకేతు ♦ లనెడిరిపుల । నోర్చి శరముల నుత్సవ ♦ మార్చి రఘువు
నిజభుజార్జిత జయగీత ♦ నిచయములను । గిన్నరులచేతఁ బాడించెఁ ♦ గీర్తిఁబెంచె॥ ౨౯

పర్వతీయులు తమతమ ♦ ప్రాణులందుఁ । గాన్కలనుబట్టి భూవరు ♦ కడకు రాఁగ
నృపుఁడెటింగెను హిమవంతుఁ ♦ డెట్టివాఁడొ । యెఱిఁగె హిమవంతుఁడును నృపుఁ ♦ డెట్టివాఁడొ

అఘనగీంద్రుమీఁద న ♦ మోఘమైన । కీర్తిరాశినిఁగూర్చి స ♦ త్కీర్తి రఘువు
తత్పులస్త్య సుతుండు క ♦ దల్చినట్టి । యద్రికిని లజ్జఁగొల్పనో ♦ యనఁగ దిగియె॥ ౩౦

అంత లౌహిత్యనదిదాఁటి ♦ యచటనృపతి । హస్తితతిఁ గట్టివైచిన ♦ నగురు తరులం
నాప్రదేశపుఁ బ్రాగ్జ్యోతి ♦ షాధిపతియు । నొక్కమాఱుగఁ గంపంబు ♦ నొందిరపుడు॥ ౩౧

ఆకసమునందు నర్కుని ♦ కడ్డమగుచు । వృష్టిలేనట్టి మబ్బుగా ♦ విస్తరిలిన
రఘువు రథరాజి లేచిన ♦ రజమెయోర్వ । లేనియావైరి నిలుచునే ♦ సేనయెదుట॥ ౩౨

అన్యుల జయింప సాయమై ♦ యధికమదము । చేతఁ గటములు పగిలిన ♦ సింధురముల
నింద్రవిక్రముఁడైన న ♦ రేంద్రమణికిఁ । గామరూపాధిపతియిచ్చెఁ ♦ గాన్కగాఁగ॥ ౩౩

హేమపీఠాధిదేవత ♦ నామహీంద్రుఁ । గామరూపేశ్వరుఁడు చేరి ♦ కాంతతోడ
నతని పాదాబ్జములఛాయ ♦ కర్చసల్పె । రత్నపుష్పోపహార మ ♦ ర్పణముసేసి॥ ౩౪

దిగ్విజయమిట్లు లొనరించి ♦ దీప్తిమించి । ఛత్రశూన్యుల రిపుల శీ ♦ ర్షములమీఁద
రథరయోద్ధూతమైనట్టి ♦ రజముఁగొలిపి । రాజధానికి మరలె నా ♦ రాజమౌళి॥ ౩౫

సర్వమును దక్షిణగఁబెట్టి ♦ సల్పునట్టి । విశ్వజిద్యాగ మొనరించె ♦ విమలకీర్తి
జలదముల కట్టులో సజ్జ ♦ నులకు నల్లె । యార్జనంబెల్లఁ ద్యాగార్థ ♦ మానుగాదె॥ ౩౬

చ॥ నృపతి కకుస్థవంశమణి ♦ నీతివిదుండు మఖాంతమందుఁ దా
స్వపతులఁబాసి గాసిలెడు ♦ సాధ్యులకెంతయు సంతసంబుగా

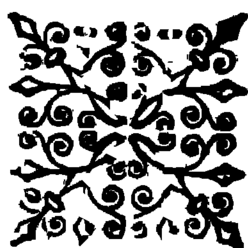
చతుర్థః సర్గః

కాకృత్స్న శ్చిరవిరహో త్సుకావరోధా౯
రాజన్యా న్స్వపుర నివృత్తయేను మేనే॥ ౮౭

తే రేఖాధ్వజ కులిశాతపత్ర చిహ్నం
సమ్రాజశ్చరణయుగం ప్రసాదలభ్యం
ప్రస్థాన ప్రణతిభిరంగులీషు చక్రు
ర్మౌలి ప్రచ్యుతమకరంద రేణుగౌరం॥ ౮౮

గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ రఘుదిగ్విజ
యోనామ చతుర్థఃసర్గః

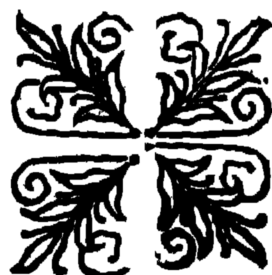

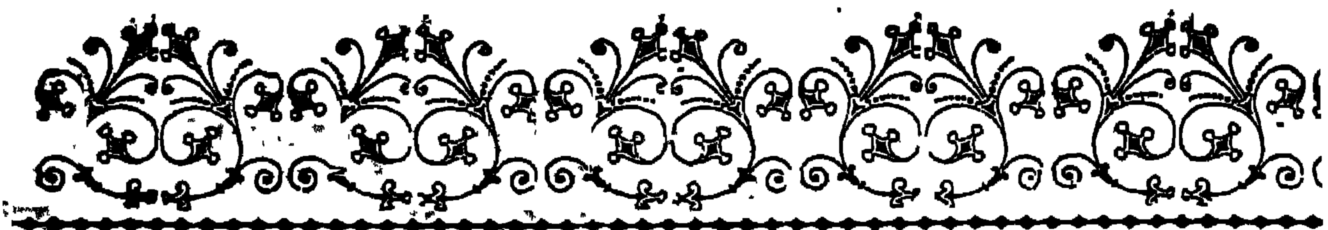
వవజయచింతఁ బోఁవోలఁచి ♦ యంచిత సత్కృతులన్ గృహోమతిన్
స్వపురములేగ నాజ్ఞయిడె ♦ సర్వమహీధవపాళి కంతటన్॥ ౮౭

చ॥ నిజనగరమ్ము లేగుధర♦ణీపతులెల్లఁ బ్రసాదలభ్యమా
ధ్వజకులిశాదిరేఖలను ♦ భాసిలుచుండు నరేంద్రు నంఘ్రులన్
ఋజుమతి వ్రాలి రంగుళుల ♦ కెంజనికాంతులు మాలిబద్ధమా
స్రజములనుండి జారెడు మ♦రందరజమ్ములచేత నించుచున్॥ ౮౮

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు రఘు
దిగ్విజయంబను చతుర్థాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

పంచమః సర్గః

—:o:—

తమధ్వరేవిశ్వజితిక్షితీశం । నిఃశేషవిశ్రాణితకోశజాతం
ఉపాత్తవిద్యోగురుదక్షిణార్థీ । కౌత్సఃప్రపేదేవరతంతుశిష్యః॥

సమృణ్మయేవీతహిరణ్మయత్వాత్ । పాత్రేనిధాయార్ఘ్యమనర్ఘశీలః
శ్రుతప్రకాశంయశసాప్రకాశః । ప్రత్యుజ్జగామాతిథిమాతిథేయః॥

తమర్చయిత్వావిధివద్విధిజ్ఞ । స్తపోధనంమానధనాగ్రయాయీ
విశాంపతిర్విష్టరభాజమారాత్ । కృతాంజలిఃకృత్యవిదిత్యువాచ॥

అప్యగ్రణీర్మంత్రకృతామృషీణాం । కుశాగ్రబుద్ధే కుశలీగురుస్తే
యతస్త్వయాజ్ఞానమశేషమాత్తం । లోకేనచైతన్యమివోష్ణరశ్మేః॥

కాయేనవాచామనసాపిశశ్వ । ద్యత్సంభృతంవాసవధైర్యలోపి
ఆపాద్యతేనవ్యయమంతరాయైః । కచ్చిన్మహర్షేస్త్రివిధంతపస్తత్॥

ఆధారబంధప్రముఖైఃప్రయత్నైః । సంవర్ధితానాంసుతనిర్విశేషం
కచ్చిన్నవాయ్వాదిరుపప్లవోవః । శ్రమచ్ఛిదామాశ్రమపాదపానాం॥

క్రియానిమిత్తేష్వపివత్సలత్వా । దభగ్నకామామునిభిఃకుశేషు
తదంకశయ్యాచ్యుతనాభినాలా । కచ్చిన్మృగీణామనఘాప్రసూతిః॥

నిర్వర్త్యతేయైర్నియమాభిషేకో । యేభ్యోనివాపాంజలయః పితౄణాం
తాన్యుంఛషష్ఠాంకితసైకతాని । శివానివస్తీర్థజలానికచ్చిత్॥

నీవారపాకాదికడంగరీయై । రామృశ్యతేజానపదైర్నకచ్చిత్
కాలోపపన్నాతిథికల్ప్యభాగం । వన్యంశరీరస్థితిసాధనంవః॥

శ్రీ

రఘువంశము.

పంచమాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

విశ్వజిద్యాగ మొనరించి ♦ విత్తమెల్ల । వెచ్చపెట్టిన రఘుఁజేర ♦ వచ్చెఁ గౌత్సుఁ
డమలవరతంతు శిష్యుఁడా ♦ గమములెల్ల । నేర్చి గురుదక్షిణార్థంబు ♦ గూర్చుకొఱకు॥

స్వర్ణపాత్రము లేమి మృ ♦ త్పాత్రయందు । నఖిల పూజార్థసామగ్రి ♦ ననువుపఱచి
బ్రహ్మతేజున కతిథికి ♦ భవ్యకీర్తి । యెదురుగాఁ జనె నతిథుల ♦ నేలు నృపతి॥ ౨

ఆత్తపోధను నుపవిష్టు ♦ నర్చఁజేసి । ధర్మకార్యజ్ఞుఁడును మాన ♦ ధనుఁడు రఘువు
తత్సమీపాసనంబునఁ ♦ దనరుచుండి । యంజలి యొనర్చి యతనితో ♦ ననియె నిట్లు॥ 3

ఇనుఁడు జగతికిఁ జైతన్య ♦ మిడెడునట్లు । నఖిల విద్యల మీకిడి ♦ నట్టివాఁడు
మంత్రకర్తయు ఋషులలో ♦ మాన్యతముఁడు । నైన గురుఁడు సుఖుండె కు ♦ శాగ్రబుద్ధి॥

శక్రు మనమున ధైర్యంబు ♦ సడలఁజేసి । వాఙ్మనః కాయకర్మముల్ ♦ వదలకుండి
వర్ధిలు ఋషీంద్రు త్రివిధ త ♦ పమ్ము నేఁడుఁ । గొఱఁత పడలేదుగా విఘ్న ♦ కోటివలన॥

పాదికట్టుట నీరిడు ♦ టాదిక్రియల । సుతుని బ్రోచుటకంటెను ♦ నతిశయముగఁ
జెఁశ్రమఁదీర్చు నాశ్రమ ♦ వృక్షములకుఁ । గీడు మూడదుగా గాలిఁ ♦ గీలివలన॥ ౬

శయనస్థానమగు సా ♦ ధనము లైన । కుశలు దినినను నోర్తురా ♦ కూర్మిమానసులు
ఒడిలో దనఁద్రెంచు బిడ్డలు ♦ కీడుదాఁకె । యట్టి లేఁజింకలకు నిర్భ ♦ యంబె యచట॥ ౭

నిత్యవిధులగు స్నానాది ♦ కృత్యములకు । దోయిట నొసఁగు పితరుల ♦ తోయములకు
మునిరచితోంఛషష్ఠాంక ♦ పులినములకు । నెలవులౌ పుణ్యతీర్థమ్ము ♦ లలరుచున్నె॥ ౮

తనువెల చుకొనటకుఁ ♦ దాఁజేసి పచ్చు । నతిథులను బ్రోచుకొఱకు మీ ♦ రనువుపఱచు
వన్యఫలముల నీవార ♦ ధాన్యములను । బట్టిన గ్రామపశువులు ♦ బొక్కవుగద॥ ౯

అపి ప్రసన్నేన మహర్షిణా త్వం । సమ్యగ్వినీయానుమతో గృహాయ
కాలో హ్యయం సంక్రమితుం ద్వితీయం । సర్వోపకారక్షమమాశ్రమం తే॥

తవార్హతో నాభిగమేన తృప్తం । మనో నియోగక్రియయోత్సుకం మే
అప్యాజ్ఞయా శాసితురాత్మనా వా । ప్రాప్తోసి సంభావయితుం వనాన్మామ్॥

ఇత్యర్ఘ్యపాత్రానుమితవ్యయస్య । రఘోరుదారామపి గాం నిశమ్య
స్వార్థోపపత్తిం ప్రతి దుర్బలాశః । స్తమిత్యవోచద్వరతంతుశిష్యః॥

సర్వత్ర నో వార్తమవేహి రాజన్ । నాథే కుతస్త్వయ్యశుభం ప్రజానాం
సూర్యే తపత్యావరణాయ దృష్టేః । కల్పేత లోకస్య కథం తమిస్రా॥

భక్తిః ప్రతీక్ష్యేషు కులోచితా తే । పూర్వాన్మహాభాగ తయాతిశేషే
వ్యతీతకాలస్త్వహమభ్యుపేత । స్త్వామర్థిభావాదితి మే విషాదః॥

శరీరమాత్రేణ నరేంద్ర తిష్ఠ । న్నాభాసి తీర్థప్రతిపాదితర్ద్ధిః
ఆరణ్యకోపాత్తఫలప్రసూతిః । స్తంబేన నీవార ఇవావశిష్టః॥

స్థానే భవానేకనరాధిపః స । న్నకించనత్వం మఖజం వ్యనక్తి
పర్యాయపీతస్య సురైర్హిమాంశోః । కలాక్షయః శ్లాఘ్యతరో హి వృద్ధేః॥

తదన్యతస్తావదనన్యకార్యో । గుర్వర్థమాహర్తుమహం యతిష్యే
స్వస్త్యస్తు తే నిర్గళితాంబుగర్భం । శరద్ఘనం నార్దతి చాతకోపి॥

ఏతావదుక్త్వా ప్రతియాతుకామం । శిష్యం మహర్షేర్నృపతిర్నిషిధ్య
కిం వస్తు విద్వన్గురవే ప్రదేయం । త్వయా కియద్వేతి తమన్వయుంక్త॥

తతో యథావద్విహితాధ్వరాయ । తస్మై స్మయావేశవివర్జితాయ
వర్ణాశ్రమాణాం గురవే స వర్ణీ । విచక్షణః ప్రస్తుతమాచచక్షే॥

సమాప్తవిద్యేన మయా మహర్షి । ర్విజ్ఞాపితోభూద్గురుదక్షిణాయై
స మే చిరాయాస్ఖలితోపచారాం । తాం భక్తిమేవాగణయత్పురస్తాత్॥

నిర్బంధసంజాతరుషార్థకార్శ్య । మచింతయిత్వా గురుణాహముక్తః
విత్తస్య విద్యాపరిసంఖ్యయా మే । కోటీశ్చతస్రో దశ చాహరేతి॥

సోహం సపర్యావిధిభాజనేన । మత్వా భవంతం ప్రభుశబ్దశేషం
అభ్యుత్సహే సంప్రతి నోపరోద్ధు । మల్పేతరత్వాచ్ఛ్రుతనిష్క్రయస్య॥

విద్దెలను నేర్చి గార్హస్థ్య ♦ విధికి మీరు । నాజ్ఞయిచ్చినాఁడె ప్రీతితో ♦ నమ్మహర్షి
యఖిలలోకోపకారక ♦ మనఁగనొప్పు । తద్ద్వితీయాశ్రమమునకుఁ ♦ దగుదురిపుడు|| ౧౦

అర్హతామూర్తిరాఁగానె ♦ యగునెత్తృప్తి । మానితముక్తంబునెఱవేర్చి ♦ మించిగాక
నన్నుమాన్యునిజేయ వ♦నమ్మునుండి । స్వయముగనో లేక గురునాజ్ఞ ♦ వచ్చినావొ|| ౧౧

అనఘు నుదారవాక్యమ్ము ♦ లాలకించి । యర్ఘ్యపాత్రింబెయతని వ్య♦యమ్ముదెల్ప
స్వార్థలాభంబునందు ని♦రాశఁజెంది । పలికె వరతంతు శిష్యుండు ♦ ప్రభునకిట్లు|| ౧౨

అన్నిటనుమానసేనుంబె ♦ యనిపాల । పతివిపీవుండఁ బ్రజ కశు♦భంబుగలదె
విత్రిభానుఁడువెలుఁగఁగాఁ ♦ జీఁకటియొటు । జనుల చూపులఁగ్రమ్మంగఁ ♦ జాలుఁజెపుమ||

యోగ్యసత్కృతినీకుఁ గు♦లోచితంబు । మించు మహిమను బూర్వుల ♦ మించినావు
కాలమునతిక్రమించి నీ♦కడకునిట్టు । లర్థిగావచ్చినందుల ♦ కాత్మనగతు|| ౧౪

పాత్రలను నున్న దంతయుఁ ♦ బంచిపెట్టి । దేహమాత్రావశిష్టుఁడౌ ♦ దేవనీవు
ఫలమునంతయు వనజన ♦ పాలికొసఁగి । కాలునీవారకాండంబుఁ ♦ బోలినావు|| ౧౫

సార్వభౌముఁడవయ్యును ♦ సవనమునను । ధనవిహీనుఁడవౌట యెం♦తయునుదగును
క్రమము గాదేవతలచేతఁ ♦ ద్రాగఁబడెడు । క్షీణచంద్రుండె శ్లాఘ్యుఁడై ♦ చెలఁగుఁగాదె||

గురువుగోరినదక్షిణ ♦ గూర్చనలుకు । వేఱుపనిసేయ ధనమన్య ♦ వేడఁబోదు
నీకుఁగల్గుతశుభములు ♦ నీరులేని । శారదఘనంబుఁగోరునే ♦ చాతకంబు|| ౧౭

ఆనుమఁబోవఁగనున్న మ♦హర్షిశిష్యు । నాపి నరపతియిట్లనె ♦ నతనితోడ
నద్ది మఱియెంతగురువకు ♦ నీయవలెనొ । తెల్పవేడెద సచ్ఛీల ♦ ధీవిశాల|| ౧౮

అనవధివిహీతంబుగా ♦ నధ్వరంబు । సలిపిగర్వంబునొందక ♦ శాంతమతిని
సర్వవర్ణాశ్రమంబుల ♦ నిర్వహించు । రఘునకిట్లని తెల్పె నా ♦ బ్రహ్మచారి|| ౧౯

విద్యముగించి గురువకు ♦ వినతిసల్పి । దక్షిణనుగోరుమని వేడఁ ♦ దనకుభక్తి
నేకొనర్చినసేవల ♦ నెల్లవప్పు । డెన్న మొదలిడె మాని ప్ర♦పన్నమతిని|| ౨౦

ఒత్తివేసినాగ్రహ ♦ యత్తుఁదగుమ । ధనవిహీనుఁడ నేనౌటఁ ♦ దలఁపకుండ
విద్యకనురూపసంఖ్యయౌ ♦ విత్తమిమ్ము । పదియునాలుగుకోట్లనెఁ ♦ బార్థివేంద్ర|| ౨౧

అర్ఘ్యపా[illegible]ఁ జూచిన ♦ యంతలోనె । యీవుపభ్రిభుపదశేషుఁడం ♦ చెఱిఁగినేను
బ్రీన్నతమునిన్ను నిర్బంధ ♦ పఱుపనైతి । విద్యవెలకొద్దిగావని ♦ వేద్యముగుట|| ౨౨

ఇత్థంద్విజేనద్విజరాజకాంతి । రావేదితోవేదవిదాంవరేణ
ఏనోనివృత్తేంద్రియవృత్తిరేనం । జగాదభూయోజగదేకనాథః॥ ౨౩

గుర్వర్థమర్థీశ్రుతపారదృశ్వా । రఘోస్సకాశాదనవాప్యకామం
గతోవదాన్యాంతరమిత్యయంమే । మాభూత్పరీవాదనవావతారః॥ ౨౪

సత్వంప్రశస్తేమహితేమదీయే । వసంశ్చతుర్థోగ్నిరివాగ్న్యగారే
ద్విత్రాణ్యహాన్యర్హసిసోఢుమర్హన్ । యావద్యతేసాధయితుంత్వదర్థం॥ ౨౫

తథేతితస్యావితథంప్రతీతః । ప్రత్యగ్రహీత్సంగరమగ్రజన్మా
గామాత్తసారాంరఘురప్యవేక్ష్య । నిష్క్రష్టుమర్థంచకమేకుబేరాత్॥ ౨౬

వసిష్ఠమంత్రోక్షణజాత్ప్రభావా । దుదన్వదాకాశమహీధరేషు
మరుత్సఖస్యేవబలాహకస్య । గతిర్విజఘ్నేనహితద్రథస్య॥ ౨౭

అథాధిశయ్యప్రయతఃప్రదోషే । రథంరఘుఃకల్పితశస్త్రగర్భం
సామంతసంభావనయైవధీరః । కైలాసనాథంతరసాజిగీషుః॥ ౨౮

ప్రాతఃప్రయాణాభిముఖాయతస్మై । సవిస్మయాఃకోశగృహేనియుక్తాః
హిరణ్మయీంకోశగృహస్యమధ్యే । వృష్టింశశంసుఃపతితాంనభస్తః॥ ౨౯

తంభూపతిర్భాసురహేమరాశిం । లబ్ధంకుబేరాదభియాస్యమానాత్
దిదేశకౌత్సాయసమస్తమేవ । పాదంసుమేరోరివవజ్రభిన్నం॥ ౩౦

జనస్యసాకేతనివాసినస్తౌ । ద్వావప్యభూతామభినంద్యసత్వౌ
గురుప్రదేయాధికనిఃస్పృహోర్థీ । నృపోర్థికామాదధికప్రదశ్చ॥ ౩౧

అథోష్ట్రవామీశతవాహితార్థం । ప్రజేశ్వరంప్రీతమనామహర్షిః
స్పృశన్కరేణానతపూర్వకాయం । సంప్రస్థితోవాచమువాచకౌత్సః॥ ౩౨

కిమత్రచిత్రంయదికామసూర్భూ । ర్వృత్తేస్థితస్యాధిపతేఃప్రజానాం
అచింతనీయస్తుతవప్రభావో । మనీషితంద్యౌరపియేనదుగ్ధా॥ ౩౩

ఆశాస్యమన్యత్పునరుక్తభూతం । శ్రేయాంసిసర్వాణ్యధిజగ్ముషస్తే
పుత్రంలభస్వాత్మగుణానురూపం । భవంతమీడ్యంభవతఃపితేవ॥ ౩౪

ఇత్థంప్రయుజ్యాశిషమగ్రజన్మా । రాజ్ఞేప్రతీయాయగురోస్సకాశం
రాజాపిలేభేసుతమాశుతస్మా । దాలోకమర్కాదివజీవలోకః॥ ౩౫

అనుచు వేదవిదగ్రణి ♦ తనకుఁ దెలుపఁ । బాపములువాయ నింద్రియ ♦ పాళిఁ ద్రోచ్చి
ముందుకాంతిని వెల్గు లో♦కైకవిభుఁడు । మాఱుపల్కెను దద్విజ ప్ర♦మణికి నిట్లు॥ ౨౩

వేదపారంగతుండగు ♦ ద్విజుఁడు రఘుని । గురునిదక్షిణకై డాసి ♦ కోర్కె గనమిఁ
గోరఁజనెనన్యుననిరొడి ♦ కీర్తి తనింద । యుర్విలో నన్ను నంటక ♦ యుండుఁగాక॥ ౨౪

ప్రాజ్యపూజ్యమదీయాగ్ని ♦ భవనమందు । నధివసింపుఁడు నాల్గవ ♦ యగ్నివోలె
రెండుమూఁడుదినంబులు ♦ నిండుమదిని । జతనమొనరింతు మీయభీ♦ప్సితముదీర్ప॥ ౨౫

అనినసౌఁగాకయనియుండె ♦ నచటమౌని । యతనిప్రీతిన యమోఘమం♦చని యెఱింగి
స్వామినిస్సారమగుటను ♦ భూవిభుండు । గోరెధనమునులాగఁ గు♦బేరునుండి॥ ౨౬

ఆతనిరథము వశిష్ఠుని ♦ యమలమంత్ర । మలనబ్రోక్షింపఁబడియుంట ♦ జలధిశైల
గగనములదానికడ్డంబు ♦ గలుగదెపుడు । గాలిఁగూడిన మేఘంబు ♦ గతికిఁబోలె॥ ౨౭

మహితుఁ గైలాసనాథుసా ♦ మంతుఁగాఁగ । నెంచిబలమున నతని జ♦యింపఁగోరి
రఘుఁడుధీరుఁడు శస్త్రముల్ ♦ రథమునందుఁ । బెట్టి శయనించెనప్రదోష♦వేళయందు॥

తెల్లవారినరఘుఁడంత ♦ నుల్లసిల్లి । వెడలనుండెడు సమయాన ♦ విస్మయంబు
మీఱ రక్షకులరుదెంచి ♦ విఁటనుండి । కోశమున స్వర్ణవర్షంబు ♦ గురిసెననిరి॥ ౨౯

అంతఁదానెత్తి పోనున్న ♦ యాకుబేరు । వలనలక్షించి దేవేంద్రు ♦ వజ్రహతిని
బడినమేరువుపాదంబు ♦ వగిదనొప్పు । స్వర్ణరాశిని మునికిచ్చెఁ ♦ బూర్ణముగను॥ 30

గురునికోర్కెకెక్కువకాని ♦ గొనఁడుద్విజుఁడు । కోర్కెకెక్కువ యర్థికిఁ ♦ గూర్చునృపుఁడు
వీరియిర్వురనిస్పృహా ♦ వృత్తిఁ గలరి । బొగడిరెంతయు సాకేత ♦ పురముప్రజలు॥ 3౧

వందలకొలంది నొంటెల ♦ వారవముల । ధనముఁగొనిపోవనిచ్చి య♦త్యంతభక్తి
వాల్చితనపూర్వకాయమ్ము ♦ నిల్చినట్టి । యారఘుని మౌని కరముల ♦ నంటిపలికె॥ 3౨

రాజవృత్తస్థిరుండయి ♦ ప్రజలనేలు । స్వామి కోర్కెలభూమియిచ్చు ♦ కేమివింత?
కామితమ్ములదివిపితు ♦ కంగఁజేయు । నీమహిమ నెన్నశక్యమే ♦ నృపవరేణ్య॥ 33

అన్నిశుభములఁబడసిన ♦ యధిపనీకు । వేఱుదీవెన పునరుక్తి ♦ విధముగానఁ
బూజ్యుఁడౌనీవు తండ్రికిఁ ♦ బొందమినట్లు । పొడముఁగావుతనీకు నీ♦బోటిసుతుఁడు॥ 3౪

అనుచు[illegible]నదీవించి ♦ యగ్రజన్ముఁ । డాశ్రమగురుప్రసుచేరఁగా ♦ నరిగెనంతఁ
దద్వరంబున సుతుఁగాంచె ♦ ధరణిధవుఁడు । గాంతిరవినుండి జీవులు ♦ గాంచునట్లు॥ 3౫

బ్రాహ్మే ముహూర్తే కిల తస్య దేవీ । కుమారకల్పం సుషువే కుమారం
అతః పితా బ్రహ్మణ ఏవ నామ్నా । తమాత్మజన్మానమజం చకార॥ ౩౬

రూపం తదోజస్వి తదేవ వీర్యం । తదేవ నైసర్గికమున్నతత్వం
న కారణాత్స్వాద్బిభిదే కుమారః । ప్రవర్తితో దీప ఇవ ప్రదీపాత్॥ ౩౭

ఉపాత్తవిద్యం విధివద్గురుభ్య । స్తం యౌవనోద్భేదవిశేషకాంతం
శ్రీః సాభిలాషాపి గురోరనుజ్ఞాం । ధీరేవ కన్యా పితురాచకాంక్షే॥ ౩౮

అథేశ్వరేణ క్రథకైశికానాం । స్వయంవరార్థం స్వసురిందుమత్యాః
ఆప్తః కుమారానయనోత్సుకేన । భోజేన దూతో రఘవే విసృష్టః॥ ౩౯

తం శ్లాఘ్యసంబంధమసౌ విచింత్య । దారక్రియాయోగ్యదశం చ పుత్రం
ప్రస్థాపయామాస ససైన్యమేనం । ఋద్ధాం విదర్భాధిపరాజధానీం॥ ౪౦

తస్యోపకార్యారచితోపచారా । వన్యేతరా జానపదోపదాభిః
మార్గే నివాసా మనుజేంద్రసూనో । ర్బభూవురుద్యానవిహారకల్పాః॥ ౪౧

స నర్మదారోధసి సీకరార్ద్రై । ర్మరుద్భిరానర్తితనక్తమాలే
నివేశయామాస విలంఘితాధ్వా । క్లాంతం రజోధూసరకేతు సైన్యం॥ ౪౨

అథోపరిష్టాద్భ్రమరైర్భ్రమద్భిః । ప్రాక్సూచితాంతఃసలిలప్రవేశః
నిర్ధౌతదానామలగండభిత్తి । ర్వన్యః సరితో గజ ఉన్మమజ్జ॥ ౪౩

నిఃశేషవిక్షాలితధాతునాపి । వప్రక్రియామృక్షవతస్తటేషు
నీలోర్ధ్వరేఖాశబలేన శంస । ద్దంతద్వయేనాశ్మవికుంఠితేన॥ ౪౪

సంహారవిక్షేపలఘుక్రియేణ । హస్తేన తీరాభిముఖః సశబ్దం
బభౌ స భిందన్బృహతస్తరంగా । న్వార్యర్గలాభంగ ఇవ ప్రవృత్తః॥ ౪౫

శైలోపమః శైవలమంజరీణాం । జాలాని కర్షన్నురసా స పశ్చాత్
పూర్వం తదుత్పీడితవారిరాశిః । సరిత్ప్రవాహస్తటముత్ససర్ప॥ ౪౬

తస్యైకనాగస్య కపోలభిత్త్యో । ర్జలావగాహక్షణమాత్రశాంతా
వన్యేతరానేకపదర్శనేన । పునర్దిదీపే మదదుర్దినశ్రీః॥ ౪౭

సప్తచ్ఛదక్షీరకటుప్రవాహ । మసహ్యమాఘ్రాయ మదం తదీయం
విలంఘితాధోరణతీవ్రయత్నాః । సేనాగజేంద్రా విముఖా బభూవుః॥ ౪౮

అక్కుమారునిబోలిన ♦ యక్కుమారు । నమలబ్రహ్మముహూర్తాన ♦ నతనిదేవి
గనెనుగావున బ్రహ్మకుఁ ♦ గ్రాలునట్టి । యజుఁడ నెడిపేరు రఘువిడె ♦ నాత్మజునకు|| ౩౬

ఆదియెరూపంబు బలమును ♦ నదియె తేజ । మదియెస్వాభావికౌన్నత్య ♦ మదియెగుణము
కారణమునుండియింతయు ♦ మాఱఁడతఁడు । వరప్రదీపానఁబుట్టు దీ♦పంబు పగిది|| ౩౭

విధివిహితరీతిగురులచే ♦ విద్యగాంచి । పూర్ణయౌవనకాంతిచేఁ ♦ బొలుచునజుని
జేరఁగోరియురా లచ్చి ♦ ధీరయైన । కన్యవలెఁదండ్రియాజ్ఞకై ♦ కాచియుండె|| ౩౮

భోజుఁడనుకథకైశిక ♦ రాజరత్న । మతనితోఁబుట్టువౌ యిందు ♦ మతికిజరగు
నుస్వయంవరమునరఘు ♦ నూనుదేఁగ । నంపె నొకదూతనాప్తుఁడై ♦ యలరువాని|| ౩౯

అతనిసంబంధమెంతయు ♦ నర్థమంచుఁ । గొమరుఁ డుద్వాహమున కను♦కూలుఁడంచు
నమితసైన్యంబుతోరఘు ♦ వంపెనజునిఁ । దద్విదర్భాధిపతి రాజ♦ధాని కపుడు|| ౪౦

అతఁడునెగుచోట్ల నిర్మిత ♦ మైనయట్టి । పటకుటీరావికమ్ములు ♦ పరికరములు
పల్లెలకాన్కల వన్యభా♦వమును వీడ । నజునికారామకేళిగా ♦ నలరెఁబథము|| ౪౧

దుమ్ముగవిసిన ధ్వజముల ♦ తోడఁగూడి । బడలియున్నట్టి సేనల ♦ విడియఁజేసె
నతఁడుచల్లనిగాలికి ♦ నల్లలాడు । కానుకగనొప్పునర్మదా ♦ క్రాంతతటిని|| ౪౨

ఏఁచినదినుండిలేచె వ♦న్యేభమొకటి । మున్నుటనుమీఁది తుమ్మెదల్ ♦ ముందెతెలుప
మదజలమువోయిశుభ్రమై ♦ పొదలు గండ।యుగము మజ్జనమొనరించి ♦ యుంటఁజూప||

ధాతువులువోయి శుభ్రమై ♦ దంతయుగము । చిత్రనీలోర్ధ్వరేఖలఁ ♦ జెలఁగుచుంట
ఋక్షవంతముశటుల ను♦తీక్ష్ణడసల్పు । శిలలచే మొక్కవోయిన ♦ చెలువుఁదెలిపె|| ౪౪

తుంగరవమునఁబొంగు త♦రంగములను । సారెసారెకుముడుచుచుఁ ♦ జాచుచుండు
తొండమునఁద్రచ్చితటిఁజేరు ♦ చుండుదంతి । బంధములుద్రెంచుకొనివచ్చు ♦ పగిదిఁదోఁచె||

పర్వతముఁబోలు నక్కరి ♦ పాముసామ । నురము చేనూన్చికొనివచ్చి ♦ యొడ్డుఁజేర
నందుచేతనుగల్గిన ♦ యట్టిపరద । ముందుగావచ్చితీరము ♦ నందుఁజేర|| ౪౬

అప్పటికినీటఁదోఁగుట ♦ నాగియున్న । గండమదధార లావన♦గంధకరికిఁ
దత్పురగజాళిఁజూచిన ♦ తత్క్షణంబ । వర్షలక్ష్మిగ వృద్ధియై ♦ పొఱిఁబొచ్చె|| ౪౭

సప్తపర్ణ ల ట్ల♦సహ్యమైన । దానిమదజలగంధంబు ♦ సేనలోని
కరులుమూర్కొని మాఱుమొ♦గమ్ముపెట్టి । పరువులిడె మావటీలకు ♦ వశముగాక|| ౪౮

సంఛిన్నబంధద్రుతయుగ్యశూన్యం । భగ్నాక్షపర్యస్తరథం క్షణేన
రామాపరిత్రాణవిహస్తయోధం । సేనానివేశం తుములం చకార॥ ౪౯

తమాపతంతం నృపతేరవధ్యో । వన్యః కరీతి శ్రుతవాన్కుమారః
నివర్తయిష్యన్విశిఖేన కుంభే । జఘాన నాత్యాయతకృష్టశార్ఙ్గః॥ ౫౦

సవిద్ధమాత్రః కిల నాగరూప । ముత్సృజ్య తద్విస్మితసైన్యదృష్టః
స్ఫురత్ప్రభామండలమధ్యవర్తి । కాంతం వపుర్వ్యోమచరం ప్రపేదే॥ ౫౧

అథ ప్రభావోపనతైః కుమారం । కల్పద్రుమోత్థైరవకీర్య పుష్పైః
ఉవాచ వాగ్మీ దశనప్రభాభిః । సంవర్ధితోరఃస్థలతారహారః॥ ౫౨

మతంగశాపాదవలేపమూలా । దవాప్తవానస్మి మతంగజత్వం
అవేహి గంధర్వపతేస్తనూజం । ప్రియంవదం మాం ప్రియదర్శనస్య॥ ౫౩

సచానునీతః ప్రణతేన పశ్చా । న్మయా మహర్షిర్మృదుతామగచ్ఛత్
ఉష్ణత్వమగ్న్యాతపసంప్రయోగా । చ్ఛైత్యం హి యత్సా ప్రకృతిర్జలస్య॥ ౫౪

ఇక్ష్వాకువంశప్రభవో యదా తే । భేత్స్యత్యజః కుంభమయోముఖేన
సంయోక్ష్యసే స్వేన వపుర్మహిమ్నా । తదేత్యవోచత్స తపోనిధిర్మాం॥ ౫౫

సంమోచితః సత్త్వవతా త్వయాహం । శాపాచ్చిరప్రార్థితదర్శనేన
ప్రతిప్రియం చేద్భవతో న కుర్యాం । వృథా హి మే స్యాత్స్వపదోపలబ్ధిః॥ ౫౬

సంమోహనం నామ సఖే మమాస్త్రం । ప్రయోగసంహారవిభక్తమంత్రం
గాంధర్వమాదత్స్వ యతః ప్రయోక్తు । ర్న చారిహింసా విజయశ్చ హస్తే॥ ౫౭

అలం హ్రియా మాం ప్రతి యన్ముహూర్తం । దయాపరోభూః ప్రహరన్నపి త్వం
తస్మాదుపచ్ఛందయతి ప్రయోజ్యం । మయి త్వయా న ప్రతిషేధరౌక్ష్యం॥ ౫౮

తథేత్యుపస్పృశ్య పయః పవిత్రం । సోమోద్భవాయాః సరితో నృసోమః
ఉదఙ్ముఖః సోస్త్రవిదస్త్రమంత్రం । జగ్రాహ తస్మాన్నిగృహీతశాపాత్॥ ౫౯

ఏవం తయోరధ్వని దైవయోగా । దాసేదుషోః సఖ్యమచింత్యహేతు
ఏకో యయౌ చైత్రరథప్రదేశా । న్సౌరాజ్యరమ్యానపరో విదర్భాన్॥ ౬౦

తంతస్థివాంసం నగరోపకంఠే । తదాగమారూఢగురుప్రహర్షః
ప్రత్యుజ్జగామ క్రథకైశికేంద్ర । శ్చంద్రం ప్రవృద్ధోర్మిరివోర్మిమాలీ॥ ౬౧

బంధములుఁ ద్రెంచుకొని హారుల్ ♦ పరువులెత్తె । నిరుసులెడలి రథమ్ములు ♦ ధరణిఁ గూలె
సైనికులు దత్తరిల్లిరి ♦ సఖులఁ గావ । క్షణములో శిబిరం బెల్ల ♦ సంచలించె॥ ౪౯

వనగజమ్ము నృపావధ్య ♦ మనుచు నెఱుఁగు । రాఘవుం డేచు కరిని మ♦రల్చుటకును
గుణము గొంచెమ్ము గాలాగి ♦ గురి నిజూచి । బాణమునఁ గొట్టె దానికుం♦భమ్ము దాఁక॥ ౫౦

తాఁకినంతనె వన్య దం♦తావళంబు । రూపమును బాసి ఖేచర ♦ రూపమొందెఁ
జుట్టు ధగధగ దీప్తులు ♦ ముట్టి వెలుఁగ । శిబిరమునఁ జూచువారి క♦చ్చెరువు గాఁగ॥ ౫౧

స్వభావంబుచేత సం♦ప్రాప్తమైన । సురతరు సుమాళిఁ జల్లి రా♦ట్సుతుని మీఁద
దంతకాంతులఁ దదురస్థ♦తారహార । దీప్తి వర్ధిల్లఁ జేయుచుఁ ♦ దెలిపె నిట్లు॥ ౫౨

ఈ మతంగజమైతి నే ♦ నా మతంగు । శాపమున గర్వకారణ♦పాపమునను
దనరు ప్రియదర్శనాఖ్య గం♦ధర్వనాథుఁ । డతని సుతుఁడఁ బ్రియంవదుఁ ♦ డనెడువాఁడ॥

అంతఁ బతిమాలి నే మ్రొక్క ♦ నమ్మహర్షి । చిత్తమెంతయు దయచేత ♦ మెత్తనయ్యె
నుష్ణమంతయు నగ్నిసం♦యోగమున నె । జలమునకుఁ జల్లదనము గా ♦ సహజగుణము॥ ౫౪

ఎన్నఁ డిక్ష్వాకుకులసము♦త్పన్నుఁ డజుఁడు । చీరనీ కుంభమును వాఁడి♦ నారసమున
నాఁడు నీ దివ్యతనువుతోఁ ♦ గూడఁగలవు । పొమ్మనియె నత్తపోనిధి ♦ పుణ్యజలధి॥ ౫౫

చిరముగాఁ గోరితి నినీదు ♦ దరిసెనమును । సత్త్వశాలివి నీచేత ♦ శాపమెడలె
నీకుఁ బ్రతికృతి చేయంగ ♦ నేర నేని । వ్యర్థముగాదె యీ పద ♦ ప్రాప్తి నాకు॥ ౫౬

స్నేహితుఁడ! చూడు నాదు సం♦మోహనాస్త్ర । మిది ప్రయోగింప నరినొవ్వఁ♦డోదవు జయము
విడువ మరలింప మంత్రిముల్ ♦ వేఱువేఱు । దనరు గాంధర్వమిది గయి ♦ కొనుము దయను॥

చాలననుఁ గూర్చి లజ్జింప ♦ నేల నీకుఁ । గొట్టినప్పుడె దయను జూ♦పెట్టితీవు
గాన నాకోరికె నుదోసి ♦ కఠినవృత్తిఁ । జూపఁ బోకుము నాయందు ♦ శుద్ధచరిత॥ ౫౮

అనిన నాఁగాక యని రాజ♦తనయుఁ డంత । నిర్మలంబగు నర్మదా ♦ నీరమునను
వారిచి యుదఙ్ముఖుండయి ♦ భక్తిఁ గొనియె । నస్త్రవిదుఁ డస్త్రమంత్రమ్ము ♦ లతని నుండి॥

ఇట్టులిర్వురు దారి ని♦ర్హేతుకముగ । దైవయోగమ్ము చే మైత్రిఁ ♦ దనరి యంత
నొకరు చైత్రరథంబున ♦ కొకరు మంచి । రాజు చేరమ్యమగు విద♦ర్భకును జనిరి॥ ౬౦

అంత నక్షత్రకంఠమ్ము ♦ నజుఁడు చేరె । నని తెలిసి హర్షభరమున ♦ నవ్విదర్భ
నేలు క్రథకైశికేశ్వరుఁ ♦ డెదురుకొనియె । సంద్రము పొంగు కళలచేఁ ♦ జంద్రునట్లు॥ ౬౧

ప్రవేశ్యచైనంపురమగ్రయాయీ । నీచైస్తథోపాచరదర్పితశ్రీః
మేనేయథాతత్రజనస్సమేతో । వైదర్భమాగంతుమజంగృహేశం॥ ౬౨

తస్యాధికారపురుషైః ప్రణతైః ప్రదిష్టాం
ప్రాగ్ద్వారవేదివినివేశితపూర్ణకుంభాం
రమ్యాంరఘుప్రతినిధిస్సనవోపకార్యాం
బాల్యాత్పరామివదశాంమదనోధ్యువాస॥ ౬౩

తత్రస్వయంవరసమాహృతరాజలోకం
కన్యాలలామకమనీయమజస్యలిప్సోః
భావావబోధకలుషాదయితేవరాత్రౌ
నిద్రాచిరేణనయనాభిముఖీబభూవ॥ ౬౪

తంకర్ణభూషణనిపీడితపీవరాంసం
శయ్యోత్తరచ్ఛదవిమర్దకృశాంగరాగం
సూతాత్మజాస్సవయసః ప్రథితప్రబోధం
ప్రాబోధయన్నుషసివాగ్భిరుదారవాచః॥ ౬౫

రాత్రిర్గతామతిమతాంవరముంచశయ్యాం
ధాత్రాద్విధైవననుధూర్జగతోవిభక్తా
తామేకతస్తవబిభర్తిగురుర్వినిద్ర
స్తస్యాభవానపరధుర్యపదావలంబీ॥ ౬౬

నిద్రావశేనభవతాప్యనవేక్షమాణా
పర్యుత్సుకత్వమబలానిశిఖండితేవ
లక్ష్మీర్వినోదయతియేనదిగంతలంబీ
సోపిత్వదాననరుచింవిజహాతిచంద్రః॥ ౬౭

తద్వల్గునాయుగపదున్మిషితేనతావత్
సద్యఃపరస్పరతులామధిరోహతాంద్వే
ప్రస్పందమానపరుషేతరతారమంత
శ్చక్షుస్తవప్రచలితభ్రమరంచపద్మం॥ ౬౮

వృంతాచ్ఛ్లథంహరతిపుష్పమనోకహానాం
సంసృజ్యతేసరసిజైరరుణాంశుభిన్నైః

పంచమాశ్వాసము.

ముప్రిఁడైముందునరుగుచు ♦ నగరమందుఁ । బ్రీతిరఘుపుత్త్రు నజునిఁ బ్ర♦వేశపెట్టి
రులనర్చించుభోజునిఁ ♦ బురమువార । లెంచి రతిథిగ నజుని గృ♦హేశుఁగాఁగ॥

ఉ॥ మంగళపూర్ణకుంభచయ ♦ మండితవేదిని నొప్పమోసలన్
రంగుదలిర్పనూత్నభవ♦నంబును రాజనియుక్తపూరుషుల్
వంగినమస్కరించి తెలు♦పన్ రఘుకల్పుఁడు సొచ్చి బాల్యమే
గంగను వచ్చుప్రాయమునఁ ♦ గంతుఁడువోలె వసించెవేడుకన్॥

చ॥ ధరణిపులన్ స్వయంవర వి♦ధానముచేనటు చేర్చినట్టి యా
సురుచిరకన్యకామణిని ♦ శుద్ధమతిన్ గనుకోర్కెనున్న యా
నరవరుకన్నులన్ నిదుర ♦ నాఁటి నిశన్ గడుఁబ్రొద్దువోవఁగాఁ
దటిసెనుభావమున్ గనక ♦ తాఁగలుషించిన కాంతకైవడిన్॥

వృషకోకిల. అగలిపానుపుమీఁదరాలిన ♦ యంగరాగమువానిఁ జే
రెగుభుజంబులు పోగులంటు నృ♦పేంద్రసూను మహాత్మునిన్
దగువయస్కులు సూతపుత్త్రు లు♦దారవాఙ్నిచయంబులన్
నుగతినిట్టులు మేలుకొల్పిరి ♦ శుభ్రమైనయుషస్సునన్॥

మత్తకోకిల. రాత్రిపోయెను శయ్యవీడుము ♦ రాజపూజ్యమహామతీ
ధాత్రిభారమురెండుసేసెను ♦ ధాత వింటె శ్రియఃపతీ
చిత్రమందుభరించెనిద్రఁ ద్య♦జించినీగురుఁ డొక్కటిన్
బాత్రుఁ జేవు మఱొండుదాల్పఁగ ♦ భవ్యరూపరఘూపమా॥

ఉ॥ భద్రుఁడవైననీపయిని ♦ బద్మకు నెంతటి మోహముండినన్
నిద్రకువశ్యుఁడై నిశిని ♦ నీవటులున్న నుపేక్షచేసి తా
రౌద్రముఁదాల్చి ఖండిత తె♦ఱంగున నెవ్వనితో వినోదమున్
దద్రిమసల్పె నాశశియుఁ ♦ దన్ముఖకాంతిని వీడిజారెడిన్॥

ఉత్సాహము. రెండునొక్కసారి రమ్య ♦ రీతి విచ్చి యిప్పుడే
నిండుగాసమానమౌచు ♦ నింపుగాతమింపులన్
ఒండులోనమెదలుపాప ♦ యొండునీదుకన్ను వే
ఱొండులోఁజలించుభృంగ ♦ ముండునట్టిపద్మమున్॥

మ॥ [illegible]యాననవాయువందలి స్వభా♦వంబైన సౌరభ్యమున్
వివిధాన్యైకగుణంబులంగలిపి గ♦ల్పింపంగ వాంఛించి యి

స్వాభావికంపరగుణేనవిభాతవాయుః
సౌరభ్యమీప్సురివతేముఖమారుతస్య|| ౬౯
తామ్రోదరేషుపతితంతరుపల్లవేషు
నిర్ధౌతహారగులికావిశదంహిమాంభః
ఆభాతిలబ్ధపరభాగతయాధరోష్ఠే
లీలాస్మితంసదశనార్చిరివత్వదీయం|| ౭౦
యావత్ప్రతాపనిధిరాక్రమతేనభాను
రహ్నాయతావదరుణేనతమోనిరస్తం
ఆయోధనాగ్రసరతాంత్వయివీరయాతే
కింవారిపూంస్తవగురుఃస్వయముచ్ఛినత్తి|| ౭౧
శయ్యాంజహత్యుభయపక్షవినీతనిద్రాః
స్తంబేరమాముఖరశృంఖలకర్షిణస్తే
యేషాంవిభాంతితరుణారుణరాగయోగా
ద్భిన్నాద్రిగైరికతటాఇవదంతకోశాః|| ౭౨
దీర్ఘేష్వమీనియమితాఃపటమండపేషు
నిద్రాంవిహాయవనజాక్షవనాయుదేశ్యాః
వక్త్రోష్మణామలినయంతిపురోగతాని
లేహ్యానిసైంధవశిలాశకలానివాహాః|| ౭౩
భవతివిరళభక్తిర్మ్లానపుష్పోపహారః
స్వకిరణపరివేషోద్భేదశూన్యాఃప్రదీపాః
అయమపిచగిరంనస్త్వత్ప్రబోధప్రయుక్తా
మనువదతిశుకస్తేమంజువాక్పంజరస్థః|| ౭౪
ఇతివిరచితవాగ్భిర్బందిపుత్రైఃకుమారః
సపదివిగతనిద్రస్తల్పముజ్ఝాంచకార
మదపటునినదద్భిర్బోధితోరాజహంసైః
సురగజఇవగాంగంసైకతంసుప్రతీకః|| ౭౫
అథవిధిమవసాయ్యశాస్త్రదృష్టం
దివసముఖోచితమంచితాక్షిపక్ష్మా

బ్బువి వృక్షంబులనుండి జారిపడునా ♦ పూలం బ్రభాతానిలం
బవధానంబున బాలసూర్యకరభి♦న్నాబ్జాళితోఁ గూర్చెడిన్॥ ౧౯

ఉ॥ క్రొంజిగిరాజితుత్తెమల♦కున్ సరిమించెడు మంచుబిందువుల్
కెంజిగురాకులం బొలుచు ♦ లీలలు చూడఁగఁ గ్రించి నాతెఱన్
రంజిలుదంతకాంతులప♦రంపరఁ గూడి వెలుంగుచుండు నీ
మంజుతరస్మితంబులను ♦ మానక తెల్పు నరేంద్రనందనా॥ ౨౦

ఉ॥ ఆకసమున్ బ్రతాపనిధి ♦ యర్కుఁడు చేరకమున్నె చీఁకటిన్
వీఁక ననూరుఁ డంతయును ♦ వే యెగజిమ్మెను వీరకోటిలోఁ
బ్రాకటనాయకుండవయి ♦ భాసిలుచుండఁగ నీవు వైరులన్
దాఁకి వధించు నేలొకో రణస్థలి నీ జనకుండు రాఘవా॥ ౨౧

చ॥ ఇరుగడ నిద్రదీరి కర ♦ లెంతయు మోగుచునుండ సంకిళుల్
తొలఁగెను సెజ్జ నంత నటఁ ♦ దోఁచిన సూర్యుని రక్తరశ్మిచే
నరుణతరప్రభాతతుల ♦ నందిన యగ్గజవంతకోశముల్
వఱలెను గైరికాద్రితటి ♦ వ్రచ్చిన కైవడి నింపునించుచున్॥ ౨౨

చ॥ నిడుపుగఁ గట్టినట్టి పట♦నిర్మితమండపపాళియందుఁ బెం
పడరెడు పారసీకతుర♦గావళి నిద్రను బాపి ముందు సా
పడనిడినట్టి సైంధవపుఁ ♦ బల్కులనెల్లను నోటి యావిరిన్
గడుమలినంబు సేసెడిని ♦ గన్గొనుమో యరవిందలోచనా॥ ౨౩

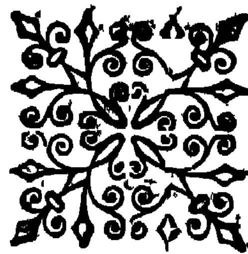
ఉ॥ పాడుటచేఁ గడున్ శిథిల♦భావముఁ గాంచె సుమోపహారముల్
వీడెను దీప్తిమండలము ♦ వెల్గెడు దివ్వెల నీవు మేలుకో
నాడెడు మానువాక్యముల ♦ కందము గాఁ బ్రతిఁబల్కు ముద్దుమా
ట్లాడుచుఁ బంజరమ్మున వి♦హారము సల్పెడు నీదుకీరమున్॥ ౨౪

ఉ॥ వందికుమారు లిప్పగిది ♦ వాగ్విభవంబులు చూపి లేపఁగాఁ
జెందిన వేడ్కనంచలు ర♦చించెడు శబ్దము చేత లేచి యా
నందముతోడ గాంగపులి♦నంబుల వీడెడు సుప్రతీక మ
ట్లొందిన ప్రీతి మేల్కని న♦రోత్తమసూతి తొలంగెఁ దల్పమున్॥ ౨౫

ఉ॥ అం[illegible]ప్రభాతకృత్యముల ♦ నన్నియుఁ దీర్చి యథావిధిజ్ఞతన్
గాంతిమలైన రెప్పలను ♦ గ్రాలుక న్నుంగవ యొప్పనయ్యజుం

కుశలవిరచితానుకూలవేషః
క్షితిపసమాజమగాత్స్వయంవరస్థం॥ ౭౬

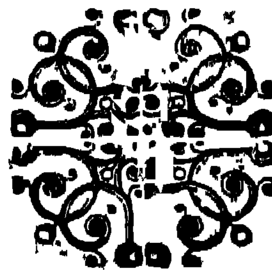
ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతా వజస్వయంవరాభి
గమనో నామ పంచమఃసర్గః.

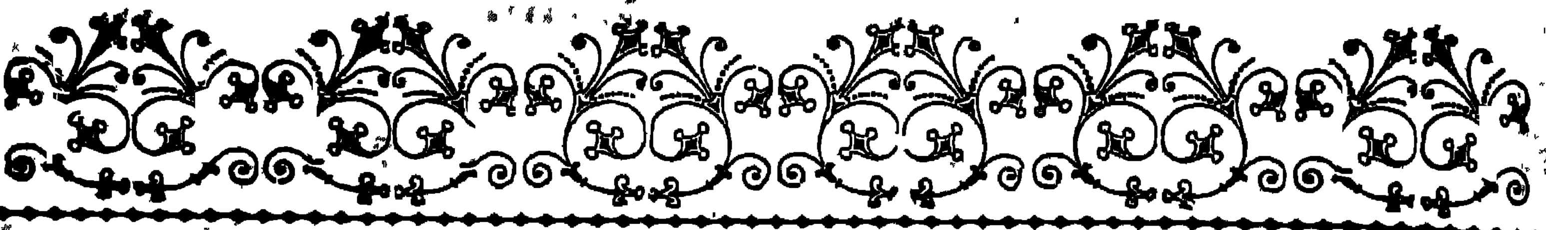

డెంతయును దత్తు లర్థిరచి◆యించిన వేషము(బూని చేరె భూ
కాంతులు దత్స్వయంవరపు(◆ గాంతనుగూడిన యాసభాస్థలిన్॥ 82

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నజస్వయంవరాభిగమనంబను
పంచమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

షష్ఠః సర్గః

—:o:—

సతత్ర మంచేషు మనోజ్ఞ వేషాన్ । సింహాసనస్థా నుపచారవత్సు
వైమానికానాం మరుతా మపశ్య । దాకృష్టలీలా న్నరలోక పాలాన్॥ ౧
రతే ర్గృహీతానునయేన కామం । ప్రత్యర్పిత స్వాంగ మివేశ్వరేణ
కాకుత్స్థ మాలోకయతాం నృపాణాం । మనో బభూవేందుమతీ నిరాశం॥ ౨
వైదర్భ నిర్దిష్ట మసౌ కుమారః క్లృప్తేనసోపాన పథేన మంచం
శిలావిభంగై ర్మృగరాజ శాబ । స్తుంగం నగోత్సంగ మివారురోహ॥ ౩
పరార్ధ్యవర్ణా స్తరణోపపన్న । మాసేదివాన్ రత్నవదాసనం సః
భూయిష్ఠమాసీ దుపమేయకాంతి । ర్మయూర పృష్ఠాశ్రయిణాగుహేన॥ ౪
తాసుశ్రియా రాజపరంపరాసు । ప్రభావిశేషోదయదుర్నిరీక్ష్యః
సహస్రధాత్మా వ్యరుచద్విభక్తః । పయోముచాం పంక్తిషు విద్యుతేవ॥ ౫
తేషాం మహార్హాసన సంస్థితానా । ముదార నేపథ్య భృతాం సమధ్యే
రరాజధామ్నా రఘుసూను రేవ । కల్పద్రుమాణా మివ పారిజాతః॥ ౬
నేత్రవ్రజాః పౌరజనస్య తస్మిన్ । విహాయ సర్వా న్నృపతీ న్నిపేతుః
మదోత్కటే రేచిత పుష్పవృక్షా । గంధద్విపే వన్యఇవ ద్విరేఫాః॥ ౭
అథస్తుతే వందిభి రన్వయజ్ఞైః । సోమార్కవంశ్యే నరదేవలోకే
సంచారితే చాగరుసారయోనౌ । ధూపే సముత్సర్పతి వైజయంతీః॥ ౮
పురోపకంఠోపవనా శ్రియాణాం । కలాపినా ముద్ధతనృత్యహేతౌ
ప్రధ్మాతశంఖే పరితో దిగంతాం । స్తూర్యస్వనే మూర్ఛతి మంగళార్థే॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

షష్ఠాశ్వాసము.

:o:

గీతములు.

దివి విమానాళి విహరించు ♦ దివిజవరుల । లీలలనుగ్రాలి పర్యంక ♦ పాళిమీఁద
సింహపీఠములందుండి ♦ చెలఁగునృపుల । రమ్యవేషుల నటఁగాంచె ♦ రఘుని సుతుఁడు॥ ౧

హరుని రతికాంతవేఁడఁగా ♦ నతనికరుణ । మరల దేహంబుదాల్చిన ♦ మరుఁడనంగ
నొప్పు కాకుత్థ్సమణిఁ గాంచి ♦ యుర్విపాలు । రిందుమతిఁ గూరిచి నిరాశఁ ♦ జెందిరంత॥

తాళ్ళపై తాళ్లమీఁదుగా ♦ రమ్యశిఖరి । శిఖరమెక్కెడుసింహంపు ♦ శిశువువోలె
నవ్విదర్భాధిపతిచూప ♦ నక్కుమార । విభుఁడు మెట్టులమీఁదుగాఁ ♦ బీఠమెక్కె॥ 3

రత్నకంబళరాజిచేఁ ♦ బ్రభదలిర్చు । నాసనంబునఁ గూర్చున్న ♦ యయ్యజుండు
చిత్రకాంతుల నెమ్మిపైఁ ♦ జెలఁగుచుండు । స్కందుతోఁ బోల్పనెంతయుఁ ♦ జాలియుండె॥

అంబుదాళిని వేరూపు ♦ లంది మెఱపు । చెలఁగి కనులకు మిఱుమిట్లు ♦ గొలుపునట్లు
రాజపంక్తుల రాజిల్లు ♦ రాజ్యలక్ష్మి । యధికకాంతిని దుస్సహ ♦ మయ్యెఁజూడ॥ ౫

శ్రేష్ఠ సింహాసనంబులఁ ♦ జెన్నుమీఱి । యుజ్జ్వలంబగు వేషాల ♦ నొప్పియున్న
రాజులందఱలో రఘు ♦ రాజసుతుఁడె । సురతరులఁబారిజాతంబు ♦ కరణిమెఱసె॥ ౬

భృంగముల్ పుష్పవృక్షమ్ము ♦ లెల్లఁబాసి । వచ్చిమదగంధ గజముపై ♦ వ్రాలినట్లు
పౌరజనముల సకలదృగ్ ♦ వ్రాతములును । బాసిరాజుల నజునిపై ♦ వచ్చివ్రాలె॥ ౭

సోమసూర్యకులంబుల ♦ భూమిపతుల । వంశచరితలు దెలిసిన ♦ వందితతులు
పాఠములు సల్ప నగరుధూ ♦ పమ్ములడరి । పర్వి చుట్టును ధ్వజముల ♦ పయికి నెగసె॥ ౮

శంఖమం[illegible]తూర్య ని ♦ స్వానచయము । కడలకును ముట్టియంతటఁ ♦ గలసినెఱయ
నగర కంఠోపవనముల ♦ నెగడుచుండు । నెమళులకు నృత్యహేతువై ♦ యమరెనపుడు॥ ౯

మనుష్యవాహ్యం చతురస్రయాన । మధ్యాస్య కన్యా పరివారశోభి
వివేశ మంచాంతర రాజమార్గం । పతింవరా క్లృప్త వివాహవేషా॥ ౧౦

తస్మి న్విధానాతిశయే విధాతుః । కన్యామయే నేత్రశతైక లక్ష్యే
నిపేతు రంతఃకరణై ర్నరేంద్రా । దేహైః స్థితాః కేవలమాసనేషు॥ ౧౧

తాంప్రత్యభివ్యక్త మనోరథానాం । మహీపతీనాం ప్రణయాగ్రదూత్యః
ప్రవాళశోభా ఇవపాదపానాం । శృంగారచేష్టా వివిధా బభూవుః॥ ౧౨

కశ్చిత్కరాభ్యా ముపగూఢనాళ । మాలోల పత్రాభి హతద్విరేఫం
రజోభిరంతః పరివేషబంధి । లీలారవిందం భ్రమయాం చకార॥ ౧౩

విస్రస్త మంసా దపరోవిలాసీ । రత్నానువిద్ధాం గదకోటిలగ్నం
ప్రాలంబ ముత్కృష్య యథావకాశం । నినాయ సాచీకృత చారువక్త్రః॥ ౧౪

ఆకుంచితాగ్రాంగులినా తతోన్యః । కించిత్స మావర్జిత నేత్రశోభః
తిర్యగ్విసంసర్పి నఖప్రభేణ । పాదేనహైమం విలిలేఖ పీఠం॥ ౧౫

నివేశ్యవామం భుజమాసనార్ధే । తస్మి న్నివేశాదధికోన్నతాం సః
కశ్చిద్వివృత్త త్రికభిన్నహారః । సుహృత్సమాభాషణతత్పరోభూత్॥ ౧౬

విలాసినీ విభ్రమదంతపత్ర । మాపాండురం కేతకబర్హ మన్యః
ప్రియానితంబోచిత సంనివేశై । ర్విపాటయామాస యువానఖాగ్రైః॥ ౧౭

కుశేశయా తామ్రతలేన కశ్చిత్ । కరేణరేఖా ధ్వజలాంఛనేన
రత్నాంగుళీయ ప్రభయానువిద్ధా । నుదీరయామాస సలీలమక్షాన్॥ ౧౮

కశ్చిద్యథాభాగ మవస్థితోపి । స్వసంనివేశా ద్వ్యతిలంఘినీవ
వజ్రాంశుగర్భాంగులి రంధ్రమేకం । వ్యాపారయామాస కరం కిరీటే॥ ౧౯

తతోనృపాణాం శ్రుతవృత్తవంశా । పుంవత్ప్రగల్భా ప్రతిహార రక్షీ
ప్రాక్సన్నికర్షం మగధేశ్వరస్య । నీత్వా కుమారీ మవదత్సునందా॥ ౨౦

అసౌశరణ్యః శరణోన్ముఖానా । మగాధసత్త్వో మగధప్రతిష్ఠః
రాజాప్రజా రంజనలబ్ధవర్ణః । పరంతపో నామ యథార్థనామా॥ ౨౧

కామం నృపాః సంతు సహస్రశోన్యే । రాజన్వతీ మాహు రనేన భూమిం
నక్షత్రతారా గ్రహసంకులాపి । జ్యోతిష్మతీ చంద్రమసైవ రాత్రిః॥ ౨౨

పరిచరులతోడ నొప్పి వి♦వాహవేష । కలితరైన పతింవర ♦ కన్య నరులు
మోయు పల్లకి నెక్కి ప్ర ♦ మోదమతిని । రాజపర్యంక మధ్యమా ♦ ర్గమునఁ జొచ్చె॥ ౧౦

వందలకొలంది వీక్షణ ♦ వ్రాతములకు । గుఱియగుచు బ్రహ్మసృష్టి న ♦ బ్బురమునగుచు
నెసఁగు నాకన్నె పైవ్రాలె ♦ నృపులమనము । లంగములు మాత్రముండె సిం♦హాసనముల॥ ౧౧

ఆమెయందలి తమప్రేమ ♦ వ్యక్తపఱుచు । భూతలేంద్రుల ప్రణయాగ్ర ♦ దూతలనఁగ
వివిధ శృంగార చేష్టలు ♦ వెలసెనపుడు । నృత్యములయందుఁ బల్లవ ♦ శ్రీలువోలె॥ ౧౨

కదలి రేకులు తేంట్లను ♦ గడకునెట్ట । వరపరాగంబు లోపలఁ ♦ బరిధిగట్ట
నాళమును జేతఁబట్టి భూ ♦ నాథుఁడొక్కఁ । డందముగఁ ద్రిప్పె లీలార♦విందమపుడు॥

వేత్రాకవిలాసి పూదండ ♦ జారిభుజము । రత్నఖచితవరాంగదా ♦ గ్రమునఁ దగులు
కొనిన సుందరముఖమును ♦ గొంతత్రిప్పి । దానిసవరించి యిడె యథా ♦ స్థానమందు॥

మఱియొకఁడు గొంతవెనుకకుఁ ♦ బఱపిదృష్టి । కాళ్ల మునివేళ్ళ వంచి బం ♦ గారుపాద
పీఠమును ద్రావయుచుండెను ♦ విమలనఖర । పక్రికాంతులు దానిపైఁ ♦ బర్వ్వమండ॥ ౧౫

మించియెత్తుగ మూపు గా ♦ న్పించురీతి । వామభుజమూంచి పీఠార్ధ ♦ భాగమందు
విరసరము జారనొకయింత ♦ వెన్నుద్రిప్పి । యొకఁడు మాట్లాడఁగడఁగెను ♦ సకునితోడ॥

మఱియొకఁడు స్వప్రియాంగన ♦ పిఱుఁదుమీఁద । నునుచు కొనగోటఁ గామినీ♦జనవిలాస
మునకునా దంతపత్రాళి ♦ కనువుగాఁగఁ । బచ్చగేదంగి రేకును ♦ బట్టిచీల్చె॥ ౧౭

ధ్వజము మొదలగు రేఖలఁ ♦ దనరుచుండి । పద్మము లెట్టగానుండు ♦ పాణితోడ
రత్నముల యుంగరమ్ముల ♦ ప్రభలు గ్రమ్మ । పాచికలు వైచె నొక్కండు ♦ పార్థివుండు॥

తలనుయొక్క స్థలంబునఁ ♦ దనరుచున్న । మకుట మొక్కఁడు దలఁచిన ♦ మాడ్కిదాని
నంటఁజొచ్చెను గరమున ♦ నక్కిరీటి । వజ్రరుచి వేళ్ళసందులఁ ♦ బడిపెంపొంగ॥ ౧౯

అంత రాడ్వంశచరితంబు ♦ లన్నితెలిసి ♦ పురుషులంతటి ప్రౌఢరై ♦ పఱిచియుండు
ద్వారపాలసునంద తే♦కన్యకప్పుడు । తొలుత మగధేశుకడ నిల్పి ♦ పలికెనిట్లు॥ ౨౦

అమితసత్త్వుఁడు మగధర♦క్షోప్రదుండు । శరణుజొచ్చినవారికి ♦ శరణమగుచుఁ
బ్రజలరంజింపఁజేసెడు ♦ భవ్యయశుఁడు । సార్థకపరంతపాఖ్యుఁ డీ♦క్ష్మావరుండు॥ ౨౧

పృథ్వివర[illegible]న్యులున్నను ♦ వేలకొలఁది । నితఁడు రాజన్వతినిజేసె ♦ క్షితితలమును
లెక్కలేనన్ని గ్రహములు ♦ చుక్కలున్న । నిశ నిజ్యోత్స్నవతినిజేయు ♦ శశివిధమ్మున॥ ౨౨

క్రియాప్రబంధా దయమధ్వరాణా । మజస్రమాహూత సహస్రనేత్రః
శచ్యాశ్చిరం పాండుకపోలలంబాన్ । మందారశూన్యా నలకాం శ్చకార॥ ౨౩

అనేనచేదిచ్ఛసి గృహ్యమాణం । పాణిం వరేణ్యేన కురుప్రవేశే
ప్రాసాదవాతాయన సంశ్రితానాం । నేత్రోత్సవం పుష్పపురాంగనానాం॥ ౨౪

ఏవంతయోక్తే తమవేక్ష్యకించిత్ । విస్రంసి దూర్వాంక మధూకమాలా
ఋజుప్రణామ క్రియయైవతన్వీ । ప్రత్యాదిదేశైన మభాషమాణా॥ ౨౫

తాం సైవ వేత్ర గ్రహణే నియుక్తా । రాజాంతరం రాజసుతాం నినాయ
సమీరణోత్థేవ తరంగరేఖా । పద్మాంతరం మానసరాజహంసీం॥ ౨౬

జగాదచైనా మయమంగనాథః । సురాంగనా ప్రార్థిత యౌవనశ్రీః
వినీతనాగః కిలసూత్రకారై । రైంద్రం పదం భూమిగతోపి భుంక్తే॥ ౨౭

అనేనపర్యాస యతాశ్రు బిందూన్ । ముక్తాఫలస్థూల తమాన్స్తనేషు
ప్రత్యర్పితాః శత్రువిలాసినీనా । మున్ముచ్యసూత్రేణ వినైవహారాః॥ ౨౮

నిసర్గభిన్నాస్పద మేకసంస్థ । మస్మిన్ద్వయం శ్రీశ్చ సరస్వతీచ
కాంత్యాగిరా సూనృతయాచ యోగ్యా । త్వమేవకల్యాణి తయోస్తృతీయా॥ ౨౯

అథాంగరాజా దవతార్యచక్షు । ర్యాహీతి జన్యా మవదత్కుమారీ
నాసౌనకామ్యో నచవేదసమ్య । గ్ద్రష్టుంనసా భిన్నరుచిర్హిలోకః॥ ౩౦

తతఃపరం దుఃప్రసహం ద్విషద్భి । ర్నృపం నియుక్తా ప్రతిహారభూమౌ
నిదర్శయామాస విశేషదృశ్య । మిందుం నవోత్థాన మివేందుమత్యై॥ ౩౧

అవంతినాథోయ ముదగ్రబాహు । ర్విశాలవక్షా స్తనువృత్తమధ్యః
ఆరోప్యచక్ర భ్రమ ముష్ణతేజా । స్త్వష్ట్రేవ యత్నోల్లిఖితోవిభాతి॥ ౩౨

అస్యప్రయాణేషు సమగ్రశక్తే । రగ్రేసరై ర్వాజిభి రుత్థితాని
కుర్వంతి సామంత శిఖామణీనాం । ప్రభాప్రరోహా స్తమయం రజాంసి॥ ౩౩

అసౌమహాకాల నికేతనస్య । వసన్నదూరే కిల చంద్రమౌళేః
తమిస్రపక్షేపి సహప్రియాభి । ర్జ్యోత్స్నావతో నిర్విశతిప్రదోషాన్॥ ౩౪

అనేనయూనా సహపార్థివేన । రంభోరుకచ్చి న్మనసోరుచిస్తే
సిప్రాతరంగానిల కంపితాసు । విహర్తుముద్యాన పరంపరాసు॥ ౩౫

ఎడతెగక జన్మములు సేసి ♦ యెప్పుడు నిందుఁ । బిల్చి శచివెల్లచెక్కిళ్ళ ♦ వ్రేలునట్టి
ముంగురులయందు మందార ♦ పుష్పచయము । చేరకుండఁగఁ జేసెను ♦ జిరమితండు॥

ఈవరేణ్యుని చేపట్టు ♦ దేని నీవు । బుష్పపురమును జొచ్చి యా ♦ పురములోని
యమలప్రాసాదనాతాయ ♦ నములఁ జూచు । చానలకు నేత్రపర్వంబు ♦ సలుపఁగలవు॥

అనుచుఁ జెప్పిన నాలించి ♦ యతనిఁ గాంచి । గరికెతో నొప్పు నిప్పుపూ ♦ సరము గదల
బుజుగతిని గ్రాలుమతి నమ ♦ స్కృతి నొనర్చి । తన్వి మానముతోడ నా ♦ తని డొలంగె॥

మానసమరాళి నొండు ప ♦ ద్మమున జేర్చు । గాలిచేఁ గల్గు తరఁగల ♦ పాళిపగిది
రాజపుత్రిని మతియొక ♦ రాజుఁ జేర్చి । యనిరొ వేత్రమ్ము దాల్చిన ♦ యానసనంద॥ ౨౭

అంగనాథుఁ డితండు సు ♦ రాంగనాళి । కోరు యౌవనకాంతిఁ జె ♦ న్నారువాఁడు
గజముఖకుశిక్షు బుషులచేఁ ♦ గఱపినాఁడు । ధగణిపై నింద్రవిభవంబు ♦ దాల్చినాఁడు॥

అశ్రుబిందులు ముత్తెమ్ము ♦ లంత లేసి । వైరికాంతల చనులపైఁ ♦ బ్రస్తరించి
యితఁడు మున్గొన్న సరులకుఁ ♦ బ్రతిగ నిడిన । హారములు లేని వండల ♦ తీరు గొలిపె॥ ౨౮

భిన్నవాసస్వభావనలై ♦ యున్న నిటను । శ్రీసరస్వతు లిర్వురుఁ ♦ జేరి రొకట
సత్యవాక్పూతసౌందర్య ♦ శాలి నీవు । గూడియుంటకు యోగ్యవు ♦ మూఁడవదిగ॥ ౨౯

అనుడు నాతని పై దృష్టి ♦ నట్టె దింపి । పదయనుచుఁ జెప్పెఁ జెలికి న ♦ బ్రభుకుమారి
తా నెఱుంగఁగఁ జాలదా? ♦ తగఁడ యితఁడు । అవని నభిరుచి భిన్నమా ♦ సంతె గాక॥ ౩౦

అంత దౌవారికనునంద ♦ యరికెతులకు । దుష్ప్రసహ్యుని నూత్న చం ♦ ద్రుండువోలెఁ
జూడ వెంతయు యోగ్యుని ♦ సుభగు నృపుని । నింకొకనిఁ జూపి యిట్లనె ♦ నిందుమతికి॥ ౩౧

నిడుదలైనట్టి బాహువుల్ ♦ వెడఁద రొమ్ము । గుంద్రమగు సన్నని నడుమును ♦ గొమరుమిగులఁ
దృష్టిచక్రభ్రమంబుపైఁ ♦ దవిలి రాయ । వఱలు రవిఁ బోలు నీతఁ డ ♦ వంతివిభుఁడు॥ ౩౨

శక్తిసంపూర్ణుఁ డీతని ♦ జైత్రయాత్ర । ముందు నడిచెడు హారితతిఁ ♦ బొడమునజము
లఖిలసామంతరాజ తే ♦ జాంకురముల । కస్తమానంబు గల్పించు ♦ నద్భుతముగ॥ ౩౩

అమ్మహాకాలనిలయు శ ♦ శాంకమౌళి । కెలన వసియించుఁ గావునఁ ♦ గృష్ణపక్ష
మందుఁ గూడను దనప్రియ ♦ రాండ్రతోడ । ననుభవించును జంద్రికా ♦ యామినులను॥

ఈపడుచు [illegible]నితోఁ గూడి ♦ యరుపుమీఱ । విమలసిప్రాతరంగాళి ♦ విడలు గాలి
వలనఁ గంపించు నుద్యాన ♦ పాళియందుఁ । గెలఁగఁ గోరదె రంభోరు ♦ తెలుపుమనిన॥ ౩౪

తస్మిన్నభిద్యోతిత బంధుపద్మే । ప్రతాపసంశోషిత శత్రుపంకే
బబంధ సా నోత్తమ సౌకుమార్యా । కుముద్వతీ భానుమతీవ భావమ్॥ ౩౬

తామగ్రతస్తామరసాంతరాభా । మనూపరాజస్య గుణైరనూనామ్
విధాయ సృష్టిం లలితాం విధాతు । ర్జగాద భూయః సుదతీం సునందా॥ ౩౭

సంగ్రామనిర్విష్ట సహస్రబాహు । రష్టాదశద్వీప నిఖాత యూపః
అనన్యసాధారణ రాజశబ్దో । బభూవ యోగీ కిల కార్తవీర్యః॥ ౩౮

అకార్యచింతా సమకాలమేవ । ప్రాదుర్భవం శ్చాపధరః పురస్తాత్
అంతః శరీరేష్వపి యః ప్రజానాం । ప్రత్యాదిదేశా వినయం వినేతా॥ ౩౯

జ్యాబంధ నిష్పంద భుజేన యస్య । వినిఃశ్వసద్వక్త్ర పరంపరేణ
కారాగృహే నిర్జిత వాసవేన । లంకేశ్వరే ణోషిత మాప్రసాదాత్॥ ౪౦

తస్యాన్వయే భూపతిరేష జాతః । ప్రతీప ఇత్యాగమ వృద్ధసేవీ
యేన శ్రియః సంశ్రయదోషరూఢం । స్వాభావలోలేత్యయశః ప్రమృష్టం॥ ౪౧

ఆయోధనే కృష్ణగతిం సహాయ । మవాప్య యః క్షత్రియ కాలరాత్రిం
ధారాం శితాం రామపరశ్వధస్య । సంభావయ త్యుత్పలపత్రసారాం॥ ౪౨

అస్యాంకలక్ష్మీ ర్భవ దీర్ఘబాహో । ర్మాహిష్మతీ వప్రనితంబకాంచీం
ప్రాసాదజాలై ర్జలవేణిరమ్యాం । రేవాం యది ప్రేక్షితు మస్తి కామః॥ ౪౩

తస్యాః ప్రకామం ప్రియదర్శనోపి । న స క్షితీశో రుచయే బభూవ
శరత్ప్రమృష్టాంబుధరోపరోధః । శశీవ పర్యాప్త కలో నలిన్యాః॥ ౪౪

సాశూరసేనాధిపతిం సుషేణ । ముద్దిశ్య లోకాంతరగీతకీర్తిం
ఆచారశుద్ధోభయవంశదీపం । శుద్ధాంతరక్ష్యా జగదే కుమారీ॥ ౪౫

నీపాన్వయః పార్థివ ఏష యజ్వా । గుణైర్యమాశ్రిత్య పరస్పరేణ
సిద్ధాశ్రమం శాంత మివైత్య సత్త్వై । ర్నైసర్గికోప్యుత్ససృజే విరోధః॥ ౪౬

యస్యాత్మగేహే నయనాభిరామా । కాంతి ర్హిమాంశో రివ సన్నివిష్టా
హర్మ్యాగ్రసంరూఢ తృణాంకురేషు । తేజోవిషహ్యం రిపుమందిరేషు॥ ౪౭

యస్యావరోధ స్తనచందనానాం । ప్రక్షాళనా ద్వారివిహారకాలే
కళిందకన్యా మథురాంగతాపి । గంగోర్మిసంసక్త జలేవభాతి॥ ౪౮

బంధుపద్మమ్ములలరించి ♦ వైరిపంక । మింకఁజేసిప్రతాపాన ♦ నెసఁగునతని
యందు మృదుల కుముద్వతి ♦ యాత్మభావ । బంధమునుభానుమతివలెఁ♦బఱుపదయ్యె॥ ౩౬

అంతఁగంజాతగర్భంపుఁ ♦ గాంతికలిగి । వనజగర్భునిసృష్టికి ♦ వన్నెయిడెడు
రూపనుగుణాఢ్యసుదతి న ♦ నూపనృపతి । యెదుటఁజేర్చిసునంద దా♦నిట్లుపలికె॥ ౩౭

యూపములఁబదునెన్మిది ♦ ద్వీపములను । నిల్పివేయిభుజమ్ములఁ ♦ గొల్పియాజిఁ
బరులుగనఁగాని రాజశ♦బ్దంబుఁబడసి । యుండెఁగాకార్తవీర్యుఁడ♦యోగిరొకఁడు॥ ౩౮

సలుపఁదగనివి సలుపంగఁ ♦ దలఁచునంత । నెక్కిడినచాపమునుదాల్చి ♦ యెదుటనిల్చి
చెడుతలంపులుమనములఁ ♦ జెందకుండఁ । బ్రజలశిక్షించిరక్షించు ♦ వాఁడతండు॥ ౩౯

అల్లెత్రాటనుభుజము ల♦ ల్లాడకుండఁ । గట్టనిట్టూర్పువెట్టి వ♦ క్త్రములయందు
నతనిచెఱనుండెఁగరుణించి ♦ యనుపుదాఁక । నిందుగెల్చినయట్టి లం♦కేశ్వరుండు॥ ౪౦

అతనికులమున నీప్రతీ♦పాఖ్యనృపతి । జ్ఞానవృద్ధులఁగొల్చు న♦జ్ఞానిగలిగి
సిరికినాశ్రితదోషాళి ♦ చేతఁబోడము । ప్రకృతి చంచలయనునిందఁ ♦ బాపివైచె॥ ౪౧

వహ్నిసాయంబుయుద్ధానఁ ♦ బడసియితఁడు । క్షత్రియులకాలరాత్రియై ♦ చన్నయట్టి
పరశురామునివాఁడియౌ ♦ పరశుధారఁ । గలువరేకులసారంబు ♦ గాఁగనెంచె॥ ౪౨

మించిమాహిష్మతీపురి ♦ కాంచియైన । విమలరేవానదీపూర ♦ విభవములను
హర్మ్యములనుండిచూడఁగా ♦ నాసయున్న । నగుము నీవీమహాభుజు ♦ నంకలక్ష్మి॥ ౪౩

ఎంతప్రియదర్శనుండైన ♦ నిందుమతికి । నన్నృపాలుఁడురుచియింపఁ ♦ డయ్యెఁ గోర
మొగిలువీడి శరత్కాల♦పూర్ణుఁడయ్యు । నిందుఁ డబ్జంబులకు రుచి ♦ యింపనట్లు॥ ౪౪

అంత నకన్యకిట్లనె ♦ నాసునంద । యుభయకులదీపమును మఱి ♦ శుభచరిత్రుఁ
డగుచు లోకాంతరములను ♦ యశముగాంచి । చెలఁగునాశూరసేను ను♦షేణుఁజూపి॥

ఇతఁడునీపాన్వయుఁడుయాజి ♦ యితనిఁబొంది । గుణములన్యోన్యవైరంబు ♦ గొనకపొదలు
శాంతసిద్ధాశ్రమముఁబొంది ♦ సత్త్వచయము । ప్రకృతివైరమ్ములనుమాని ♦ పరఁగురీతి॥

కనులకభిరామమాచంద్రి ♦ కాంతివంటి । కాంతితనమందిరమ్మునఁ ♦ గ్రాలఁజేసె
భూరిహర్మ్యాగ్రములగడ్డి ♦ మొలచియున్న । శత్రుగృహములదుస్సహ ♦ శౌర్యమంచె॥

ఇతఁడు జలకేళిశుద్ధాంత ♦ సతులఁగూడి । సలుపఁదత్కుచచందన ♦ ములనుగలసి
యమునమధురాపురప్రాంత ♦ మందునున్న । గంగతరఁగలఁగూడిన ♦ కరణినొప్పు॥ ౪౭

త్రస్తేన తార్ క్ష్యాత్కిల కాలియేన । మణింవిసృష్టం యమునౌకసాయః
వక్షఃస్థల వ్యాపి రుచందధానః । సకౌస్తుభం హ్రేపయతీవకృష్ణం॥ ౪౯

సంభావ్య భర్తారమముం యువానం । మృదుప్రవాళోత్తర పుష్పశయ్యే
బృందావనే చైత్రరథా దనూనే । నిర్విశ్యతాం సుందరి యౌవనశ్రీః॥ ౫౦

అధ్యాస్య చాంభః పృషతోక్షితాని । శైలేయగంధీని శిలాతలాని
కలాపినాంప్రావృషి పశ్యనృత్యం । కాంతాసు గోవర్ధన కందరాసు॥ ౫౧

నృపంతమావర్త । మనోజ్ఞనాభిః । సావ్యత్యగా దన్యవధూ ర్భవిత్రీ
మహీధరం మార్గవశాదుపేతం । స్రోతోవహా సాగరగామినీవ॥ ౫౨

అథాంగదాశ్లిష్టభుజం భుజిష్యా । హేమాంగదం నామకళింగ నాథమ్
ఆసేదుషీం సాదితశత్రుపక్షం । బాలామబాలేందుముఖీం బభాషే॥ ౫౩

అసౌమహేంద్రాద్రిసమానసారః । పతిర్మహేంద్రస్య మహోదధేశ్చ
యస్యక్షర త్సైన్య గజచ్ఛలేన । యాత్రాసుయాతీవ పురోమహేంద్రః॥ ౫౪

జ్యాఘాతరేఖే సుభుజో భుజాభ్యాం । బిభర్తి యశ్చాపభృతాం పురోగః
రిపుశ్రియాం సాంజన బాష్పసేకే । బందీకృతానా మివ పద్ధతీద్వే॥ ౫౫

యమాత్మనః సద్మని సన్నికృష్టో । మంద్రధ్వని త్యాజిత యామతూర్యః
ప్రాసాదవాతాయన దృశ్యవీచిః । ప్రబోధయ త్యర్ణవ ఏవసుప్తం॥ ౫౬

అనేనసార్థం విహరాంబురాశే । స్తీరేషు తాళీవనమర్మరేషు
ద్వీపాంతరానీత లవంగపుష్పై । రపాకృత స్వేదలవామరుద్భిః॥ ౫౭

ప్రలోభితా ప్యాకృతి లోభనీయా । విదర్భరాజావర జాతయైవం
తస్మాదపావర్తత దూరకృష్టా । నీత్యేవలక్ష్మీః ప్రతికూలదైవాత్॥ ౫౮

అథోరగాఖ్యస్య పురస్యనాథం । దౌవారికీ దేవసరూప మేత్య
ఇతశ్చకోరాక్షి విలోకయేతి । పూర్వానుశిష్టాం నిజగాదభోజ్యాం॥ ౫౯

పాండ్యోఽయమంసార్పిత లంబహారః । క్లృప్తాంగరాగో హరిచందనేన
ఆభాతిబాలాతప రక్తసానుః । సనిర్ఝరోద్గార ఇవాద్రిరాజః॥ ౬౦

వింధ్యస్య సంస్తంభయితామహాద్రే । ర్నిశ్శేషపీతోజ్ఝిత సింధురాజః
ప్రీత్యాశ్వమేధావభృథార్ద్రమూర్తేః । సౌస్నాతికో యస్య భవత్యగస్త్యః॥ ౬౧

షష్ఠాశ్వాసము.

గరుడునకునోడి యమునలోఁ ♦ గాఁపురంబు। సలుపు కాళీయుఁ డిచ్చిన ♦ వెలుఁగుమణిని
వక్షమునఁదాల్చుఁగౌస్తుభ ♦ వజ్రమాను । కృష్ణనకులజ్జగొల్పెడు ♦ క్రియనితండు॥ ౪౯

ఈపడుచు తేని భర్తగా ♦ నెంచినీవు । చిగురు లునిచిన మెత్తపూ ♦ సెజ్జమీఁద
యౌవనశ్రీలసుందరీ ♦ యనుభవింపు । చైత్రరథతుల్యబృందావి ♦ చిత్రవనిని॥ ౫౦

రాతిపూపరిమళముల ♦ రమ్యమగుచుఁ । జినుకులనుగాఁచి తడిసిన ♦ శిలలనుండి
కనుము గోవర్ధనాచింత ♦ కందరములఁ । గలుగుశిఖినృత్యముల వాన ♦ కాలునందు॥ ౫౧

అన్య పత్నిగఁదెలిసి తన్నక్కుమారి । నుడిపగిదినాభిచెన్నారు ♦ సుందరాంగి
యబ్ధిఁజనుచున్నవడ్డమై ♦ యదిరిరాఁగఁ । దప్పనదివలెఁ దన్నుఁబ్రవుఁ ♦ దప్పిచనియె॥ ౫౨

అంత రిపుపక్షభంగు హే♦మాంగదాఖ్యు । నంగదాంచితబాహు క♦ళింగనాథు
నెదుటిబాలకుఁబూర్ణేందు ♦ వదనకనియె । నమలదౌవారికామణి ♦ యా సునంద॥ ౫౩

ఇతఁడు బలమునఁబోలు మ♦హేంద్రగిరిని । నేలుచుండుమహాబ్ధి మ♦హేంద్రములను
ఇతనియాత్రలముందు మ♦హేంద్రశైల । మరుగుమదగజతతిమిష ♦ ననఁగఁదోఁచు॥ ౫౪

కార్ముకధరాగ్రగణ్యుఁడై ♦ క్రాలునితఁడు । గలనఁగొనిచనురిపులక్ష్మి ♦ కజ్జలాశ్రు
ధారఁబడిసినరెండు ప♦థమ్ములనఁగ । భుజములఁగిణాంకరేఖలు ♦ పూనినాఁడు॥ ౫౫

అబ్ధియీతనినిలయంబు ♦ నంటియుంట । నతులరవముల యామతూ♦ర్యములమించి
సౌధజాలాళివీచి ద♦ర్శనమొసంగి । మేలుకొలుపును సుప్త నృ♦పాలునితని॥ ౫౬

పడసిద్వీపాంతరలవంగ ♦ పరిమళమును । జెమటలార్చెడువాయువు ♦ తమలఁజెలఁగి
తాళవనములమర్మర ♦ ధ్వనులమించు । జలధితటములనితనితో ♦ సలుపుకేళి॥ ౫౭

నుచు లోభమ్మునెంతఁ గో♦ల్పినసువినక । రూపవతిభోజుచెల్లెలా ♦ భూపుఁదొలఁగఁ
దన్నుదూరాననుండి య♦త్నమునదేఁగ । సిరితలంపక దురదృష్టుఁ ♦ దొలఁగుకరణి॥ ౫౮

అంతభోజాన్వయనుగూడి ♦ యమరరూపు । నాగపురనృపుఁజేరి సు♦నందపలికె
నిందుమతితోడ నెప్పటి ♦ చందముననుఁ । గాంచుమిటను జకోరాక్షి ♦ యంచుఁజూపి॥

పాండ్యుఁడీతఁడుచందన ♦ పంకములఁది । మూఁపుననుహారములువ్రేలఁ ♦ బొదలుచుండు
నెల్లసైసానువొప్ప లే ♦ యెండచేత । నెల్లదిగఁబాఱఁగ్రాలు స♦గేదుపగిది॥ ౬౦

అశ్వమేధావభృథముచే ♦ నంగమెల్ల । [illegible] ♦[illegible] ఖ్యాతుఁడు
వింధ్యము నణఁచి సంద్రమ్ము♦ క్షీణించనీఁ । [illegible] యగస్త్యమౌని॥ ౬౧

అస్త్రంహరాదాప్తవతా దురాపం । యేనేంద్రలోకావజయాయ దృప్తః
పురాజనస్థానవిమర్దశంకీ । సంధాయ లంకాధిపతిః ప్రతస్థే॥ ౬౨

అనేనపాణౌ విధివద్గృహీతే । మహాకులీనేన మహీవగుర్వీ
రత్నానువిద్ధార్ణవమేఖలాయాః । దిశః సపత్నీ భవదక్షిణస్యాః॥ ౬౩

తాంబూలవల్లీ పరిణద్ధపూగా । స్వేలాలతాలింగిత చందనాసు
తమాలపత్రాస్తరణాసు రంతుం । ప్రసీదశశ్వన్మలయస్థలీషు॥ ౬౪

ఇందీవరశ్యామ తనుర్నృపోసౌ । త్వంరోచనాగౌర శరీరయష్టిః
అన్యోన్యశోభా పరివృద్ధయేవాం । యోగస్తటిత్తోయదయోరివాస్తు॥ ౬౫

స్వసుర్విదర్భాధిపతేస్తదీయో । లేభేంతరం చేతసి నోపదేశః
దివాకరాదర్శన బద్ధకోశే । నక్షత్రనాథాంశు రివారవిందే॥ ౬౬

సంచారిణీ దీపశిఖేవ రాత్రౌ । యంయంవ్యతీయాయ పతింవరాసా
నరేంద్రమార్గాట్ట ఇవప్రపేదే । వివర్ణభావం ససభూమిపాలః॥ ౬౭

తస్యాంరఘోః సూనురుపస్థితాయాం । వృణీతమాంనేతి సమాకులోభూత్
వామేతరః సంశయమస్య బాహుః । కేయూరబంధోచ్ఛ్వసితైర్నునోద॥ ౬౮

తంప్రాప్య సర్వావయవానవద్యం । వ్యావర్తతాన్యోప గమాత్కుమారీ
నహిప్రఫుల్లం సహకారమేత్య । వృక్షాంతరం కాంక్షతి షట్పదాళిః॥ ౬౯

తస్మిన్సమావేశిత చిత్తవృత్తి । మిందుప్రభామిందుమతీ మవేక్ష్య
ప్రచక్రమేవక్తు మనుక్రమజ్ఞా । సవిస్తరంవాక్య మిదం సునందా॥ ౭౦

ఇక్ష్వాకువంశ్యః కకుదంనృపాణాం । కకుత్స్థ ఇత్యాహితలక్షణోభూత్
కాకుత్స్థ శబ్దంయతఉన్నతేచ్ఛాః । శ్లాఘ్యం దధత్యుత్తర కోసలేంద్రాః॥ ౭౧

మహేంద్రమాస్థాయ మహోక్షరూపం । యఃసంయతి ప్రాప్తపినాకిలీలః
చకారబాణై రసురాంగనానాం । గండస్థలీః ప్రోషితపత్రలేఖాః॥ ౭౨

ఐరావతాస్ఫాలన విశ్లథంయః । సంఘట్టయన్నంగదమంగదేన
ఉపేయుషః స్వామపిమూర్తి మగ్ర్యా । మర్ధాసనం గోత్రభిదోధితస్థౌ॥ ౭౩

జాతఃకులేతస్య కిలోరుకీర్తిః । కులప్రదీపో నృపతిర్దిలీపః
అతిష్ఠదేకోన శతక్రతుత్వే । శక్రాభ్యసూయా వినివృత్తయేయః॥ ౭౪

కారుని చేనస్త్రమునంది దు♦రాపుఁడైన । యీతఁడోర్చు జనస్థాన♦మేచియందుఁ
గొలుతసంధినినీతని ♦ తోడసలిపి । యింద్రుపై నేగెఁ జేర్చి లం♦కేశ్వరుండు॥ ౬౨

విధివిహితమైనయట్టి స♦ద్విధులతోడ । నిమ్మహాసులుకరము గ్రహించినీవు
మణిమయతార్ణవమేఖలా ♦ మండితయగు । వసుధవలె దక్షిణాశాస ♦ పత్నివగుము॥ ౬౩

ఏలకులుబాహుచందన ♦ వృక్షములను । నాగవల్లులుపెనగొన్న ♦ పూగములను
జైఁబయినిరాలిన తమాల ♦ పత్రములను । జెలఁగుమలయస్థలులకేళి ♦ సలుపుమీవు॥ ౬౪

ఎసఁగునీలోత్పలశ్యామ ♦ మితనిమేను । నెగడుగోరోజనపుఁజాయ ♦ నీదుతనువు
మీసమాగమ మాతటి ♦ స్మేఘములను । మించి యన్యోన్యశోభను ♦ బెంచుఁగాత॥ ౬౫

అనెడుచెలిబోధయవకాశ ♦ మందదయ్యె । నావిదర్భేశుచెలియలి ♦ యాత్మయందు
వర్కుఁగానమిమోడ్చిన ♦ యబ్జమందు । నిందుకిరణాళి యవకాశ ♦ మందనట్లు॥ ౬౬

అవతిం వరయొక్కొక్క ♦ భూపుదాఁటి । పోవవైవర్ణ్యమాఁ జెనిఁ ♦ బొందుచుండె
రాత్రిదివ్వటిఁగొనిచన ♦ రాజవీధిఁ । గడచినగృహంబుచీఁకటిఁ ♦ బడయుపగిది॥ ౬౭

అంతరఘునూతితినుడాయు ♦ నామెఁజూచి । వలచునోలేదోయనిమదిఁ ♦ గలఁగఁజొచ్చె
సడలభుజకీర్తియాతని ♦ కుడిభుజమ్ము । వడిగఁగంపించి సంశయ ♦ మెడలఁజేసె॥ ౬౮

అతనిసర్వాంగసుందరు ♦ నక్కుమారి । చేరియన్యులడాయంగఁ ♦ గోరదయ్యెఁ
బుష్పితరసాలభూజంబు ♦ పొంతఁజేరి । యన్యవృక్షంబుఁగోరునే ♦ యళికులంబు॥ ౬౯

మానసపువృత్తినాతని ♦ లోనఁజేర్చి । యిందుకాంతినిజెన్నారు ♦ నిందుమతిని
గాంచి పల్కులకక్రమముఁ జ♦క్కఁగనెఱుంగు । నానునంద సని స్మృతి♦ననియెనిట్లు॥ ౭౦

అతఁడుమైఁదుండ్లకిక్ష్వాకు ♦ కులమునందు । ఖ్యాతగుణుఁడు కకుత్స్థుఁడు ♦ గలిగెఁగాన
నుత్తరపుఁగోసలేశ్వరు ♦ లున్నతేచ్ఛ । లందికాకుత్స్థపూజ్యాంక ♦ మలరుచుందు॥ ౭౧

వృషభరూపంబుదాల్చిన ♦ యింద్రునెక్కి । యాజముననాపినాకిని ♦ లీలఁబోలిచి
రాక్షసస్త్రీలచెక్కిళ్ళ ♦ వాసిసియున్న । చిత్రములబాణములచేతఁ♦జెటిపెనతఁడు॥ ౭౨

అగ్గిరివిభేదితనపూజ్య ♦ మైనరూప । మందినపుడును నతని పీఠార్ధమందు
సమరకరిఁదట్టుసడలిన ♦ యంగదమ్ము । నంగదమురాయఁగూర్చుండి ♦ యలరఁగలిగె॥ ౭౩

అతనికులమునఁగులదీపుఁ ♦ డౌదలీప । నృపతియూరుకీర్తి జన్మించి ♦ యెలమినించి
శతక్రతునియమూయమాన్పఁగా ♦ సలిపెనొకటి । దక్కనగ నూఱుజన్నముల్ ♦ధరణిమీఁద॥

యస్మిన్మహీం శాసతి వాణినీనాం । నిద్రాం విహారార్ధపథే గతానాం
వాతోఽపి నాస్రంసయదంశుకాని । కో లంబయేదాహరణాయ హస్తం॥ ౭౫

పుత్రో రఘుస్తస్య పదం ప్రశాస్తి । మహాక్రతోర్విశ్వజితః ప్రయోక్తా
చతుర్దిగావర్జితసంభృతాం యో । మృత్పాత్రశేషామకరోద్విభూతిం॥ ౭౬

ఆరూఢమద్రీనుదధీన్వితీర్ణం । భుజంగమానాం వసతిం ప్రవిష్టం
ఊర్ధ్వంగతం యస్య న చానుబంధి । యశః పరిచ్ఛేత్తుమియత్తయాలం॥ ౭౭

అసౌ కుమారస్తమజోఽనుజాతః । త్రివిష్టపస్యేవ పతిం జయంతః
గుర్వీం ధురం యో భువనస్య పిత్రా । ధుర్యేణ దమ్యః సదృశం బిభర్తి॥ ౭౮

కులేన కాంత్యా వయసావవేన । గుణైశ్చ తైస్తైర్వినయప్రధానైః
త్వమాత్మనస్తుల్యమముం వృణీష్వ । రత్నం సమాగచ్ఛతు కాంచనేన॥ ౭౯

తతః సునందావచనావసానే । లజ్జాం తనూకృత్య నరేంద్రకన్యా
దృష్ట్యా ప్రసాదామలయా కుమారం । ప్రత్యగ్రహీత్సంవరణస్రజేవ॥ ౮౦

సా యూని తస్మిన్నభిలాషబంధం । శశాక శాలీనతయా న వక్తుం
రోమాంచలక్ష్యేణ స గాత్రయష్టిం । భిత్త్వా నిరాక్రామదరాలకేశ్యాః॥ ౮౧

తథాగతాయాం పరిహాసపూర్వం । సఖ్యాం సఖీ వేత్రభృదాబభాషే
ఆర్యే వ్రజామోఽన్యత ఇత్యథైనాం । వధూరసూయాకుటిలం దదర్శ॥ ౮౨

సా చూర్ణగౌరం రఘునందనస్య । ధాత్రీకరాభ్యాం కరభోపమోరూః
ఆసంజయామాస యథాప్రదేశం । కంఠే గుణం మూర్తమివానురాగం॥ ౮౩

తయా స్రజా మంగళపుష్పమయ్యా । విశాలవక్షఃస్థలలంబయా సః
అమంస్త కంఠార్పితబాహుపాశాం । విదర్భరాజావరజాం వరేణ్యః॥ ౮౪

శశినముపగతేయం కౌముదీ మేఘముక్తం
జలనిధిమనురూపం జహ్నుకన్యావతీర్ణా
ఇతి సమగుణయోగప్రీతయస్తత్ర పౌరాః
శ్రవణకటు నృపాణామేకవాక్యం వివవ్రుః॥ ౮౫

ప్రముదితవరపక్షమేకతస్తత్
క్షితిపతిమండలమన్యతో వితానం

అతఁడుధర నేలచుండ వి♦హారభూమి । కరుగుదారిని నిద్రించు ♦ నట్టిమత్తు
రాలిపల్వలుముట్టఁడు ♦ గాలికూడఁ । బరుఁడెవఁడు చూచుహస్తంబు ♦ వానిగొనఁగ॥

విశ్వజిద్యాగమొనరించి ♦ వెలయుచుండు । నతనిపుత్రుండు రఘువేలు ♦ నతనిపదము
నలుదెసలనోర్చికొన్నట్టి ♦ కలిమినెల్ల । నొక్కమృత్పాత్రగామార్చి ♦ యొప్పువాఁడు॥

అచలములనెక్కఁదాఁటె మ♦హార్ణవముల । నురగులనివాసమునుజొచ్చె ♦ నూర్ధ్వమరిగె
నడ్డులేకయె విహరించె ♦ నతనియశము । దానిఁగొల్వంగ శక్యమే ♦ దేవునైన॥ ౬౮

స్వర్గపతికిజయంతుని ♦ చందమందు । నతనికిఁగుమారుఁ డితఁ డజుఁ ♦ డవతరించి
తండ్రితోఁదుల్యముగఁదాల్చె ♦ ధరణిభరము । మత్తవృషభముసరిమోచు ♦ గిత్తవోలె॥

వినయముప్రధానమైయొప్పు ♦ విమలకాంతి । కులగుణప్రియములనీకుఁ ♦ దులయితండు
గోరివరియింపుమీతనిఁ ♦ గూర్మిమీఱఁ । గనకమునుగూడి రత్నమ్ము ♦ గ్రాలుఁగాత॥ ౬౯

అనుచుసఖిపల్కఁ గావిని ♦ యంతమందు । నించుకతొంగిలజ్జ న♦రేంద్రకన్య
ప్రవిమలామోదసృష్టితో ♦ రాకొమారు । స్రజముతోవలె వరియించి ♦ సంతసించె॥ ౭౦

రఘుసుతునిమీఁదితన యను ♦ రాగమపుడు । బాలసిగ్గునఁబ్రకటింపఁ ♦ జాలదయ్యెఁ
గాననావక్రకుంతల ♦ గాత్రయష్టి । ప్రచ్చుకొనివిచ్చెఁబులకలఁ ♦ బ్యాజమునను॥ ౭౧

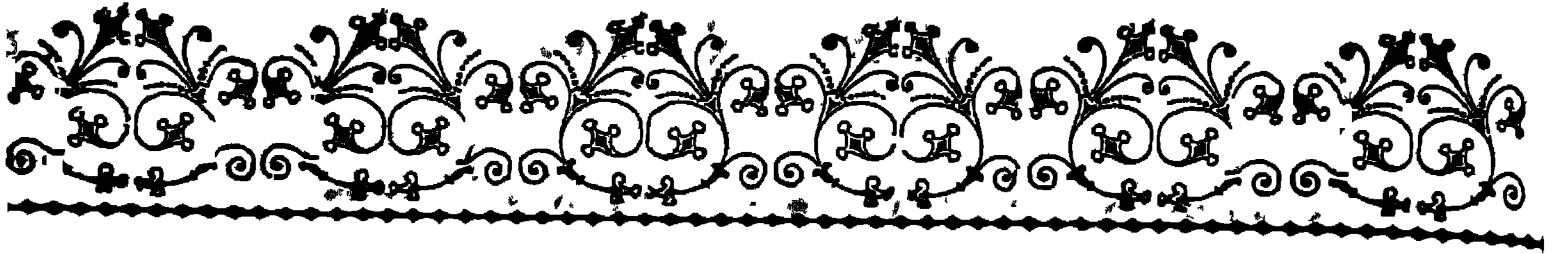
ఇప్పుగిదినుండునెచ్చెలి ♦ కిందుమతికిఁ । బలికెనప్పుడలకౌ వేత్ర ♦ పాణియిట్లు
పోదమాయన్యుఁగూరిచి ♦ పూజ్యురాల । యనిననోర్వక యబ్బాల ♦ యలిగిచూచె॥ ౭౨

అంతఁ గరభోరువకన్య ♦ యానరేంద్ర । నందనునికంఠమందు సు♦నందచేత
స్వర్ణదేశానఁబెట్టించె ♦ నమలచూర్ణ । గౌరమును రాగమూర్తినాఁ ♦ గ్రాలుస్రజము॥ ౭౩

మంగళముఁదెల్పు పుష్పదా ♦ మమ్మజుండు । విపులవక్షస్థలంబున ♦ వ్రేలఁగాంచి
యవ్విదర్భేశుననుజాత ♦ యాత్మకంఠ । మందిడినబాహుపాశమ్మ ♦ టంచుఁదలఁచె॥ ౭౪

ధృవకోకిల. సుగుణతుల్యులయోగమచ్చటఁ ♦ జూచిపౌరులు ప్రీతులై
మొగిలువీడిన చంద్రుఁగూడిన ♦ పూర్ణచంద్రిక యెంతయున్
దగినవార్నిధిఁజొచ్చిపొల్చెడు ♦ ధన్యజాహ్నవి యీమెగా
జగతిలోననిపల్కిరొక్కట ♦ క్ష్మావరుల్ వినఁజేదుగాన్॥ ౭౫

ధృవకోకిల. వరునిపక్షమువారుదామొక ♦ వంకసంతసమందగాఁ
బరనృపాలగణంబువేఱొక ♦ వంకదైన్యముఁజెందఁగా

శ్రీ

రఘువంశమ్

సప్తమః సర్గః

—:o:—

అథోపయంత్రా సదృశేన యుక్తాం । స్కందేన సాక్షాదివ దేవసేనాం
స్వసారమాదాయ విదర్భనాథః । పురప్రవేశాభిముఖో బభూవ॥ ౧

సేనానివేశాన్పృథివీక్షితోఽపి । జగ్ముర్విభాతగ్రహ మందభాసః
భోజ్యాంప్రతి వ్యర్థమనోరథత్వా । ద్రూపేషు వేషేషు చ సాభ్యసూయాః॥ ౨

సాన్నిధ్యయోగాత్కిల తత్రశచ్యాః । స్వయంవరక్షోభకృతా మభావః
కాకుత్స్థముద్దిశ్య సమత్సరోఽపి । శశామ తేనక్షితిపాల లోకః॥ ౩

తావత్ప్రకీర్ణాభి నవోపచార । మింద్రాయుధద్యోతిత తోరణాంకం
వరఃసవధ్వా సహరాజమార్గం । ప్రాపధ్వజచ్ఛాయ నివారితోష్ణం॥ ౪

తతస్తదాలోకన తత్పరాణాం । సౌధేషుచామీకర జాలవత్సు
బభూవురిత్థం పురసుందరీణాం । త్యక్తాన్యకార్యాణి విచేష్టితాని॥ ౫

ఆలోకమార్గంసహసా వ్రజంత్యా । కయాచిదుద్వేష్టనవాంత మాల్యః
బంధుంనసంభావిత ఏవతావత్ । కరేణరుద్ధోఽపిచ కేశపాశః॥ ౬

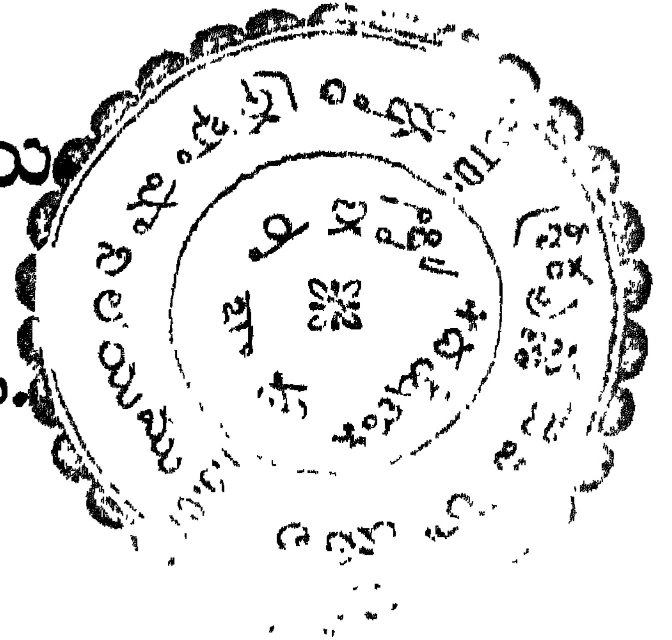
ప్రసాధికాలంబిత మగ్రపాద । మాక్షిప్యకాచిద్ద్రవరాగమేవ
ఉత్సృష్టలీలాగతి రాగవాక్షా । దలక్తకాంకాం పదవీం తతాన॥ ౭

విలోచనం దక్షిణమంజనేన । సంభావ్య తద్వంచిత వామనేత్రా
తథైవవాతాయన సన్నికర్షం । యయౌశలాకా మపరా వహంతీ॥ ౮

జాలాంతరప్రేషిత దృష్టిరన్యా । ప్రస్థానభిన్నాం నబబంధనీవీం
నాభిప్రవిష్టాభరణప్రభేణ । హస్తేన తస్థావవలంబ్య వాసః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము

సప్తమాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

దేవసేనానితోఁ జెన్ను ♦ దేవసేన । పగిదిఁ నిస్వతుల్యుఁ డైనట్టి ♦ పతిని గూడి
పొలుచు చెల్లెలిఁ దోకొని ♦ పురముగూర్చి । వెడలెను విదర్భనాథుండు ♦ వేడ్కమీఱ॥ ౧

భోజకులజాతయాశలఁ ♦ బోనడంప । రూపవేషములనుగూర్చి ♦ రోఁతపడుచు
మేకువను జిక్కులట్టులు ♦ వెల్లఁబోయి । శిబిరములఁ జేరె నప్పు డా ♦ క్షితిపచయము॥ ౨

అప్పుడట శచిసన్నిధి ♦ యమరియుంట । నాస్వయంవరమును విఘ్న ♦ మంటదయ్యె
శక్రుకుస్థకులోత్పన్ను ♦ నందునృపుల । కెంతపగయున్న నామె చే ♦ శాంతమయ్యె॥ ౩

క్రొన్ననలచేత నెలకట్టు ♦ కోమటునింపఁ । దోరణము లింద్రచాపమ్ము ♦ సొరుఁ బెంపఁ
డెక్కెములనీడ వేఁడిమి ♦ యుక్కడంప । దంపతులు రాజమార్గానఁ ♦ దరలి రపుడు॥ ౪

అంత సౌధాళిఁ బైడి గ♦వాక్షములను । వారిఁ గాంచెదు వేడ్కతోఁ ♦ బౌరనారు
లిల్లు తమతమ పనిపాటు ♦ లెల్లవీడి । మూఁకలుగ వచ్చి మూఁగిరి ♦ మోదమిడుచు॥ ౫

వీడిముడి దారిపొడుగున ♦ విరులురాల । వడిగ నొక్కతె జాలమ్ము ♦ వంకఁ బాఱెఁ
జేతఁ గురులున్న చోఁ బట్టుఁ ♦ జేరదాఁక । వేయుఁ దలఁ బదుముడిని సం♦ ప్వాలఁ దిమిన్న॥ ౬

ఓర్తు లత్తుక కైచాచి ♦ రయున్న కాలు । దీసి వడిగను జాలమ్ము ♦ కేఁ పిపతీచె
లలితగతిమాని తారని ♦ లక్కరసపు । టడుగుజాడ లనించుచు ♦ నంతవఱకు॥ ౭

కాటుకను బెట్టి తనకుడి ♦ కంటికింత । నెడమకంటికి నిడకయే ♦ యింతియొకతె
ప్రుడక చేతనుబట్టి తాఁ ♦ బోయి చేరెఁ । దద్దయును వేడ్కతోడ గ♦వాక్షసమ్ము॥ ౮

జాలమున దృష్టి పఱచుచుఁ ♦ జానయోర్తు । పోవుచుండఁగ వీడిన ♦ పోకముడిని
గట్టకయె జారుచీరెను ♦ బట్టిచేత । భూషణప్రభ నాభిపైఁ ♦ బొదలనిలిచె॥ ౯

అర్ధాచితా సత్వరముత్థితాయాః । పదేపదేదుర్నిమితే గలంతీ
కశ్యాశ్చిదాసీద్రసనా తదానీ । మంగుష్ఠమూలార్పిత సూత్రశేషా॥ ౧౦

తాసాంముఖై రాసవగంధగర్భై । ర్వ్యాప్తాంతరాః సాంద్రకుతూహలానామ్
విలోలనేత్రభ్రమరై ర్గవాక్షాః । సహస్రపత్రాభరణా ఇవాసన్॥ ౧౧

తారాఘవం దృష్టిభిరాపిబంత్యో । నార్యోనజగ్ము ర్విషయాంతరాణి
తథాహి శేషేంద్రియ వృత్తిరాసాం । సర్వాత్మనా చక్షురివప్రవిష్టా॥ ౧౨

స్థానే వృతా భూపతిభిః పరోక్షైః । స్వయంవరం సాధుమమంస్త భోజ్యా
పద్మేవనారాయణ మన్యథాసౌ । లభేతకాంతం కథమాత్మతుల్యం॥ ౧౩

పరస్పరేణస్పృహణీయ శోభం । నచేదిదం ద్వంద్వ మయోజయిష్యత్
అస్మిన్ద్వయే రూపవిధాన యత్నః । పత్యుః ప్రజానాం వితథోభవిష్యత్॥ ౧౪

రతిస్మరౌ నూనమిమావభూతాం । రాజ్ఞాంసహస్రేషు తథాహిబాలా
గతేయమాత్మ ప్రతిరూపమేవ । మనోహి జన్మాంతర సంగతిజ్ఞం॥ ౧౫

ఇత్యుద్గతాః పౌరవధూముఖేభ్యః । శృణ్వన్ కథాః శ్రోత్రసుఖాః కుమారః
ఉద్భాసితం మంగళసంవిధాభిః । సంబంధినః సద్మసమాససాద॥ ౧౬

తతోవతీర్యాశుకరేణు కాయాః । సకామరూపేశ్వర దత్తహస్తః
వైదర్భనిర్దిష్ట మథోవివేశ । నారీమనాంసీవ చతుష్కమంతః॥ ౧౭

మహార్హసింహాసన సంస్థితోసౌ । సరత్నమర్ఘ్యం మధుపర్కమిశ్రం
భోజోపనీతంచ దుకూలయుగ్మం । జగ్రాహసార్ధం వనితాకటాక్షైః॥ ౧౮

దుకూలవాసాః సవధూసమీపం । నిన్యేవినీతై రవరోధదక్షైః
వేలాసకాశంస్ఫుట ఫేనరాజి । ర్నవైరుదన్వా నివచంద్రపాదైః॥ ౧౯

తత్రార్చితో భోజపతేః పురోధా । హుత్వాగ్నిమాజ్యాదిభి రగ్నికల్పః
తమేవచాధాయ వివాహసాక్ష్యే । వధూవరౌ సంగమయాంచకార॥ ౨౦

హస్తేనహస్తం పరిగృహ్య వధ్వాః । సరాజసూనుః సుతరాంచకాసే
అనంతరాశోకలతా ప్రవాళం । ప్రాప్యేవచూతః ప్రతిపల్లవేన॥ ౨౧

ఆసీద్వరః కంటకితప్రకోష్ఠః । స్విన్నాంగుళిః సంవవృతేకుమారీ
వృత్తిస్తయోః పాణిసమాగమేన । సమంవిభక్తేవ మనోభవస్య॥ ౨౨

సతియొకర్తుక మొలనూలు ♦ సగముగ్రుచ్చి । సత్వరమ్ముగలేచి స♦సంభ్రమమునఁ
బోవనడుగడ్డునకుజారి ♦ పోయి మణులు । కాలిబొటవ్రేలిదారంబె ♦ కడకుమిగిలె॥

మధునుగంధముచేనొప్పి ♦ మంజుగతిని । దమినిజలియించుకన్నులకా ♦ భ్రమరతతుల
నలరుచుండెడునుదతుల ♦ యాననములు । పద్మభూషలైదోఁచె గ♦వాక్షములకు॥ ౧౧

చూపులనురాఘవునిద్రాగు ♦ సుందరులకు । నన్యవిషయంబులకు మనం♦బరుగదయ్యెఁ
దక్కుటింద్రియవృత్తులు ♦ దనరుచుండెఁ । గంటిలోపల నే స్థితిఁ ♦ గాంచినట్లు॥ ౧౨

ఎందఱో పరోక్షముగఁదన్ను ♦ నెన్నునృపతు । లున్నసంరవణంబు య♦థోచితముగ
నెఱపెఁగాకున్నశ్రీదేవి ♦ హరినిబోలె । ననుగుణునిగాంచియున్నె భో♦జానుజాత॥ ౧౩

ఇట్టు లన్యోన్యమునుమించు ♦ నట్టిశోభ । గాంచునీమిథునంబును ♦ గలుపకున్న
వీరిలోనట్టిరూపంబు ♦ వెట్టుటకును । విధియొనర్చినయత్నంబు ♦ వృథయొకాదె॥ ౧౪

వీర రతిమన్మథులె యిట్లు ♦ వెలసినారు । భూపకోటిని దనప్రతి ♦ రూపుఁడైన
నిమ్మహాత్మునివరియించె ♦ నిక్కమారి । మననుజన్మాంతరపుగతిఁ ♦ గనునుగాదె॥ ౧౫

అనుచుఁజెవికింపుగాఁగఁ బౌ♦రాంగనాళి । యాడుమాటలనాలించు ♦ చజుఁడుసేరె
రమ్యమంగళశోభా వి♦రాజితమ్ము । పూతనిలయము కన్యాప్ర♦దాతగృహము॥ ౧౬

కరిణిపైనుండి యటదిగ్గి ♦ సరభసమునఁ । గామరూపాధినాథుని ♦ కరమువట్టి
చొచ్చెలోపలిచవికె భో♦జుండునూప । సుందరులమానసంబును ♦ జొచ్చునట్లు॥ ౧౭

ఆ ర్వసింహాసనంబున ♦ నధివసించి । పట్టుపుట్టముజత మధు♦పర్క మొప్ప
మణిముక్తార్ఘ్యంబుగొనె భోజ♦మహిపుఁడిడఁగ । నంగనారత్నములకటా♦క్షాళితోడ॥

శ్వేతవస్త్రిని రఘునుతుఁ ♦ జేర్చిరపుడు । పడఁతు లంతఃపురమువారు ♦ వధువుకడకు
నూత్నచంద్రనికిరణాళి ♦ నురుగుతోడి । సింధువును దీరమునకును ♦ జేర్చునట్లు॥ ౧౯

భోజగృహమునఁ బూజ్యుఁడై♦పొల్చుచున్న । యగ్నిసముఁడు పురోహితుఁ♦డగ్నియందు
వ్రేల్చె యాజ్యాదిహవ్యాళి ♦ వీతిహోత్రు । సాక్షిగవధూవరులఁగూర్చె ♦ శాస్త్రవిధిని॥

అంత నారాజసుతుఁడు మం♦త్రింతపాల్చెఁ । జెలఁగుసతిహస్తమును దన ♦ చేతఁబట్టి
ప్రబ్బినయశోకలతలోని ♦ పల్లవమునఁ । బల్లవముఁజేర్చిక్రొమ్మావి ♦ వఱలుకరణి॥ ౨౧

చెలఁగెఁ బులకలు వరునిమం♦జేతికడను । వెలసెఁజెమటలు కన్నియ ♦ వ్రేళ్ళకడను
బాగుగానిట్లు పాణి స♦మాగమమున । నిర్వరకుఁ బ్రేమ సమమయి ♦ పర్వెనంత॥ ౨౨

తయోరపాంగప్రతిసారితాని । క్రియాసమాపత్తినివర్తితాని
హ్రీయంత్రణామానశిరే మనోజ్ఞా । మన్యోన్యలోలాని విలోచనాని॥ ౨౩

ప్రదక్షిణప్రక్రమణాత్కృశానో । రుదర్చిషస్తన్మిథునం చకాసే
మేరోరుపాంతేష్వివ వర్తమాన । మన్యోన్యసంసక్తమహస్త్రియామం॥ ౨౪

నితంబగుర్వీ గురుణాప్రయుక్తా । వధూర్విధాతృప్రతిమేన తేన
చకార సా మత్తచకోరనేత్రా । లజ్జావతీ లాజవిసర్గమగ్నౌ॥ ౨౫

హవిశ్శమీపల్లవలాజగంధీ । పుణ్యః కృశానోరుదియాయ ధూమః
కపోలసంసర్పిశిఖః స తస్యా । ముహూర్తకర్ణోత్పలతాం ప్రపేదే॥ ౨౬

తదంజనక్లేదసమాకులాక్షం । ప్రమ్లానబీజాంకురకర్ణపూరం
వధూముఖం పాటలగండలేఖ । మాచారధూమగ్రహణాద్బభూవ॥ ౨౭

తౌ స్నాతకైర్బంధుమతా చ రాజ్ఞా । పురంధ్రిభిశ్చ క్రమశః ప్రయుక్తం
కన్యాకుమారౌ కనకాసనస్థా । వార్ద్రాక్షతారోపణమన్వభూతాం॥ ౨౮

ఇతి స్వసుర్భోజకులప్రదీపః । సంపాద్య పాణిగ్రహణం స రాజా
మహీపతీనాం పృథగర్హణార్థం । సమాదిదేశాధికృతానధిశ్రీః॥ ౨౯

లింగైర్ముదః సంవృతవిక్రియాస్తే । హ్రదాః ప్రసన్నా ఇవ గూఢనక్రాః
వైదర్భమామంత్ర్య యయుస్తదీయాం । ప్రత్యర్ప్య పూజాముపదాచ్ఛలేన॥ ౩౦

స రాజలోకః కృతపూర్వసంవి । దారంభసిద్ధౌ సమయోపలభ్యం
ఆదాస్యమానః ప్రమదామిషం త । దావృత్య పంథానమజస్య తస్థౌ॥ ౩౧

భర్తాపి తావత్క్రథకైశికానా । మనుష్ఠితానంతరజావివాహః
సత్వానురూపాహరణీకృతశ్రీః । ప్రాస్థాపయద్రాఘవమన్వగాచ్చ॥ ౩౨

తిస్రస్త్రిలోకప్రథితేన సార్ధ । మజేన మార్గే వసతీరుషిత్వా
తస్మాదపావర్తత కుండినేశః । పర్వాత్యయే సోమ ఇవోష్ణరశ్మేః॥ ౩౩

ప్రమన్యవః ప్రాగపి కోసలేంద్రే । ప్రత్యేకమాత్తస్వతయా బభూవుః
అతో నృపాశ్చక్షమిరే సమేతాః । స్త్రీరత్నలాభం న తదాత్మజస్య॥ ౩౪

తముద్వహంతం పథి భోజకన్యాం । రురోధ రాజన్యగణః స దృప్తః
బలిప్రదిష్టాం శ్రియమాదదానం । త్రైవిక్రమం పాదమివేంద్రశత్రుః॥ ౩౫

ఒండొరులఁజూచువేడ్కచే ♦ నొప్పునట్టి । యోరచూపులఁబ్రసరించు ♦ చుండునట్టి
దృష్టి దృష్టినిగలసినఁ ♦ ద్రిప్పునట్టి । వారికన్నులు సిగ్గుచే ♦ వాలివఱలె॥ ౨౩

దంపతులు దీప్తివంతమై ♦ తనరుచుండు । నగ్నిచుట్టు ప్రదక్షిణ ♦ మాచరించి
కలసి మేరుగిరీంద్రంబు ♦ బలిసితిరుగు । పగలు రేయి తెఱంగున ♦ వఱలిరపుడు॥ ౨౪

గురునితంబిని మత్తచ♦కోరనేత్ర । లజ్జచేఁగ్రాలువధువు పే♦లాలఁ వ్రేల్చె
వహ్నిలోపలఁబ్రహ్మకుఁ ♦ బ్రీతిమొదవఁగ । నొప్పగురువర్యుచేత ని♦యుక్తయగుచు॥ ౨౫

జమ్మిచిగురుల లాజల ♦ చారుహవ్య । ముల సుగంధమ్ముచేఁ బరి ♦ పూతమగుచు
నగ్నిఁబొడమి కపోలమ్ము♦ నంటుధూమ । కళికతత్కర్ణభూషగాఁ♦ జెలఁగెనపుడు॥ ౨౬

హోమధూమము మానిని ♦ మోముఁ గ్రమ్మఁ । గజ్జలజలంబుచేఁగనుల్ ♦ గలకవాఱెఁ
గర్ణభూషలు మొలకల ♦ గతినివాడె । నెంతయుఁ గపోలరేఖ దా ♦ నెట్టనయ్యె॥ ౨౭

పైఁడిపీటల వధువును ♦ వరుఁడునుండి । క్రమముగా స్నాతకులు బంధు♦రాజితోడి
రాజమత్తైదువులు ననుఁ♦రాగమొప్పఁ । జల్లు తడియక్షతలఁదాల్చి ♦ యుల్లసిలిరి॥ ౨౮

భోజకులదీపకుండగు ♦ భూపతిలకుఁ ; డధికసంపన్నుఁడివ్విధి ♦ ననుజపెండ్లి
సాంతముగఁజేసి తక్కభూ♦కాంతులకును । బూజలొనరింప నధికార♦రాజిఁ బనిచె॥

మకరములుగల్గి తేఁటలొ ♦ మడుఁగులట్లు । దాఁచి క్రోధంబు వెలికి మో♦దమునుజూపి
మాఱుసత్కృతికట్నాల ♦ పేరనొసఁగి । చనిరి వైదర్భునుమతి ♦ సకలనృపులు॥ ౩౦

మున్నె తమకార్యసిద్ధికై ♦ భూపవితతి । యేర్పఱచుకొన్నవిధమున ♦ నేపుమీఱ
భోగ్యవస్తువుఁజేకొని ♦ పోవునట్టి । యజునిమార్గమ్ములో నిల్చి ♦ రడ్డముగను॥ ౩౧

అంతఁ జెల్లెలిపెండిలి ♦ యాచరించి । యున్నకథకై శికేశ్వరుం ♦ డుచితరీతి
నర్ణముగశ్రీలనర్పించి ♦ యజునకపుడు । వెడలసెలవిచ్చి తానును ♦ వెంటఁజనియె॥ ౩౨

ముజ్జగంబులవిఖ్యాతిఁ ♦ బొందినట్టి । యజునితోఁగుండినేశ్వరుఁ ♦ డధ్వమందు
మూఁడురాత్రులువసియించి ♦ వీడుకొలె । విధుఁడుపర్వాంతమునసూర్యు ♦ వీడునట్లు॥

కోసలేంద్రుఁడు తమ ధన ♦ కోశములను । గొల్లకొనియుంటచే మున్నె ♦ క్రోధముంట
ధరణిపతులోర్చియుందురే ♦ తత్సుతుండు । గాంచుస్త్రీరత్నలాభంబు♦ గాంచికాంచి॥

భోజకన్యనుగొని చను ♦ భూపనుతుని । దర్పమున నడ్డగించిరి ♦ ధరణిపతులు
బలిశిరంగొనువామను ♦ పదము మున్ను । శక్రరిపుఁ డడ్డగించిన ♦ చందమునను॥ ౩౫

తస్యాః స రక్షార్థ మనల్పయోధ । మాదిశ్య పిత్ర్యం సచివం కుమారః
ప్రత్యగ్రహీత్పార్థివ వాహినీం తాం । భాగీరథీం శోణ ఇవోత్తరంగః॥ ౩౬

పత్తిః పదాతిం రథినం రథేశ । స్తురంగసాదీ తురగాధిరూఢం
యంతా గజస్యాభ్యపతద్గజస్థం । తుల్యప్రతిద్వంద్వి బభూవ యుద్ధం॥ ౩౭

నదత్సు తూర్యేష్వవిభావ్యవాచో । నోదీరయంతి స్మ కులోపదేశాన్
బాణాక్షరై రేవ పరస్పరస్య । నామోర్జితం చాపభృతః శశంసుః॥ ౩౮

ఉత్థాపితః సంయతి రేణురశ్వైః । సాంద్రీకృతః స్యందనవంశచక్రైః
విస్తారితః కుంజర కర్ణతాలై । ర్నేత్రక్రమేణోపరురోధ సూర్యం॥ ౩౯

మత్స్యధ్వజా వాయువశాద్విదీర్ణై । ర్ముఖైః ప్రవృద్ధధ్వజినీరజాంసి
బభుః పిబంతః పరమార్థమత్స్యాః । పర్యావిలానీవ నవోదకాని॥ ౪౦

రథో రథాంగధ్వనినా విజజ్ఞే । విలోలఘంటాక్వణితేన నాగః
స్వభర్తృనామగ్రహణాద్బభూవ । సాంద్రే రజస్యాత్మపరావబోధః॥ ౪౧

ఆవృణ్వతో లోచనమార్గమాజౌ । రజోంధకారస్య విజృంభితస్య
శస్త్రక్షతాశ్వద్విపవీరజన్మా । బాలారుణో భూద్రుధిరప్రవాహః॥ ౪౨

సచ్ఛిన్నమూలః క్షతజేన రేణు । స్తస్యోపరిష్టాత్పవనావధూతః
అంగారశేషస్య హుతాశనస్య । పూర్వోత్థితో ధూమ ఇవాబభాసే॥ ౪౩

ప్రహారమూర్ఛాపగమే రథస్థా । యంతౄనుపాలభ్య నివర్తితాశ్వాః
యైః సాదితా లక్షితపూర్వకేతూం । స్తానేవ సామర్షతయా నిజఘ్నుః॥ ౪౪

అప్యర్ధమార్గే పరబాణలూనా । ధనుర్భృతాం హస్తవతాం పృషత్కాః
సంప్రాపురేవాత్మజవానువృత్త్యా । పూర్వార్ధభాగైః ఫలిభిః శరవ్యం॥ ౪౫

ఆధోరణానాం గజసన్నిపాతే । శిరాంసి చక్రైర్నిశితైః క్షురాగ్రైః
హృతాన్యపి శ్యేననఖాగ్రకోటి । వ్యాసక్తకేశాని చిరేణ పేతుః॥ ౪౬

పూర్వం ప్రహర్తా న జఘాన భూయః । ప్రతిప్రహారాక్షమమశ్వసాదీ
తురంగమస్కంధనిషణ్ణదేహం । ప్రత్యాశ్వసంతం రిపుమాచకాంక్ష॥ ౪౭

తనుత్యజాం వర్మభృతాం వికోశై । ర్బృహత్సు దంతేష్వసిభిః పతద్భిః
ఉద్యంతమగ్నిం శమయాంబభూవు । ర్గజా వివిగ్నాః కరశీకరేణ॥ ౪౮

తనకుఁ దండ్రికి నాప్తుఁడై ♦ తనరుసచివుఁ । బ్రబలసేనలతో సతి ♦ రక్షకునిచి
రాకొమారుఁడెదిర్చెను ♦ రాజసేనఁ । బేర్చి గంగను శోణ రయి ♦ దుర్చునట్లు॥ ౩౭

రౌతురౌతును రథికుఁడు ♦ రథికవరుఁడు । గాలరియుఁ గాలరియు వజి ♦ గజముమీఁది
వాఁడు కరిమీఁదివాఁడును ♦ బ్రతిగ నిలిచి । సమముగాద్వంద్వయుద్ధంబు ♦ సలిపిరప్పుడు॥

అధికతూర్యస్వనంబుల ♦ నాడుమాట । వినఁబడమి వంశకీర్తన ♦ విధముఁవీడి
తమపరువుఁజాటుచుండిరి ♦ తాముపజూచు । శరములనునక్షరంబులఁ ♦ జాపధరులు॥ ౩౮

అశ్వఖురముల లేచిన ♦ యట్టిధూళి । యురదములచక్రచయముల ♦ నతిశయించి
కరులవీనులనిహ్వతిచేఁ ♦ గరముఁబెరిగి । భానునకునడ్డు తెఱయయ్యె ♦ బవరమందు॥ ౩౯

అనిలవశమున ముఖములు ♦ నట్టె తెఱచి । సైన్యఘట్టనలేచు ర ♦ జమ్ముఁగొనెడు
మత్స్యకేతనములుచూడ ♦ మలినమాత్మ । జలముఁగొనఁ జేఁపలేయనఁ ♦ జాలియుండె॥

రథములను జక్రములుసేయు ♦ రవముచేతఁ । గరులఁగదలెడుగంటల ♦ క్వణముచేతఁ
దమ్ముఁ బరులను బతులనా ♦ మమ్ముచేత । నెఱుఁగుచుండిరి దట్టమై ♦ యొగయధూళి॥ ౪౧

ఆజిలో దృష్టిమార్గంబు ♦ నావరించి । రజముగొల్పిన యంధకా ♦ రమ్మునకును
బాలరవియయ్యె భటగజా ♦ శ్వములగముల । క్షతములఁదుండిపాఱు ర ♦ క్తంపుఁజేఱు॥ ౪౨

తేజమూలము రుధిరమ్ముఁ ♦ ద్రెంచివైవఁ । బవనహతిదానిమీఁద నే ♦ పడినరజము
మండిమిగిలిననిప్పుపై ♦ నుండునట్టి । తొలుత లేచినపొగ్గయన ♦ వెలుఁగుచుండె॥ ౪౩

దెబ్బదాఁకినమూర్ఛిల్లి ♦ తెప్పిరిలిన । రథికమణిసారథినిదూఱి ♦ రథ్యములను
మరలఁగొల్పించి ధ్వజముల ♦ గుఱుతుపట్టి । తన్నుఁగొట్టినమా ర్తురఁ ♦ దరిగెఁగెరలి॥ ౪౪

చాపధరముక్తశరమ్ములు ♦ శత్రువర్గుల । బాణములమార్గమధ్యాన ♦ భగ్నమైన
ముందుసగములు లోనింపు ♦ మొనలతోడఁ । దమజడంబున లక్ష్యముల్ ♦ దాఁకుచుండె॥

కరులపోరున క్షురధార ♦ కలిగియుండు । చక్రములమాడ్కిఁ దమశీర్ష ♦ చయముఁద్రుంపఁ
గురులు డేగలగోళ్ళఁ జి ♦ క్కుకొనియుండఁ । దడవునకుఁగానిక్రాలదు ♦ ధరణిమీఁద॥ ౪౬

తొలుతఁ దనచేతిదెబ్బచేఁ ♦ దూలితురగ । కంధరమ్మునఁబడి తనుఁ ♦ గదముసెత్తి
కొట్టఁజాలనిరిపుమతి ♦ కొట్టకుండ । నతనిమనుగడరౌతు దా ♦ నభిలషించె॥ ౪౭

కత్తులనుద్రాసి తెంపరుల్ ♦ కవచధరులు । తమబృహద్దంతములపైఁ ♦ దగులనట్టి
హస్తిఁ జల్లార్చుచుండెను ♦ భయముగొన్న । సింధురమ్ములు దమ కర ♦ శీకరముల॥ ౪౮

శిలీముఖోత్కృత్తశిరఃఫలాఢ్యా । చ్యుతైః శిరస్త్రైశ్చషకోత్తరేవ
రణక్షితిః శోణితమద్యకుల్యా । రరాజమృత్యోరివపానభూమిః॥ ౪౯

ఉపాంతయోర్నిష్కుషితంవిహంగై । రాక్షిప్య తేభ్యః పిశితప్రియాపి
కేయూరకోటిక్షతతాలుదేశా । శివాభుజచ్ఛేదమపాచకార॥ ౫౦

కశ్చిద్ద్విషత్ఖడ్గహృతోత్తమాంగః । సద్యోవిమానప్రభుతాముపేత్య
వామాంగసంసక్తసురాంగనఃస్వం । నృత్యత్కబంధంసమరేదదర్శ॥ ౫౧

అన్యోన్యసూతోన్మథనాదభూతాం । తావేవసూతౌరథినౌచకౌచిత్
వ్యశ్వౌగదావ్యాయతసంప్రహారౌ । భగ్నాయుధౌబాహువిమర్దనిష్ఠౌ॥ ౫౨

పరస్పరేణక్షతయోఃప్రహర్త్రో । రుత్క్రాంతవాయ్వోఃసమకాలమేవ
అమర్త్యభావేపికయోశ్చిదాసీ । దేకాప్సరఃప్రార్థితయోర్వివాదః॥ ౫౩

వ్యూహావుభౌతావితరేతరస్మా । ద్భంగంజయంచాపతురవ్యవస్థం
పశ్చాత్పురోమారుతయోఃప్రవృద్ధౌ । పర్యాయవృత్త్యేవమహార్ణవోర్మీ॥ ౫౪

పరేణభగ్నేపిబలేమహౌజా । యయావజఃప్రత్యరిసైన్యమేవ
ధూమోనివర్త్యేతసమీరణేన । యతోహికక్షస్తతఏవవహ్నిః॥ ౫౫

రథీనిషంగీకవచీ ధనుష్మాన్ । దృప్తఃసరాజన్యకమేకవీరః
నివారయామాసమహావరాహః । కల్పక్షయోద్వృత్తమివార్ణవాంభః॥ ౫౬

సదక్షిణంతూణముఖేనవామం । వ్యాపారయన్హస్తమలక్ష్యతాజౌ
ఆకర్ణకృష్టాసకృదస్యయోద్ధు । ర్మౌర్వీవబాణాన్సుషువేరిపుఘ్నాన్॥ ౫౭

సరోషదష్టాధికలోహితోష్ఠై । ర్వ్యక్తోర్ధ్వరేఖాభృకుటీర్వహద్భిః
తస్తారగాంభల్లనికృత్తకంఠై । ర్హుంకారగర్భైర్ద్విషతాంశిరోభిః॥ ౫౮

సర్వైర్బలాంగైర్ద్విరదప్రధానైః । సర్వాయుధైఃకంకటభేదిభిశ్చ
సర్వప్రయత్నేనచభూమిపాలా । స్తస్మిన్ప్రజహ్రుర్యుధిసర్వఏవ॥ ౫౯

సోస్త్రవ్రజైశ్ఛన్నరథఃపరేషాం । ధ్వజాగ్రమాత్రేణబభూవలక్ష్యః
నీహారమగ్నోదినపూర్వభాగః । కించిత్ప్రకాశేనవివస్వతేవ॥ ౬౦

ప్రియంవదాత్ప్రాప్తమసౌకుమారః । ప్రాయుంక్తరాజస్వధిరాజసూనుః
గాంధర్వమస్త్రంకుసుమాస్త్రకాంతః । ప్రస్వాపనంస్వప్ననివృత్తలౌల్యః॥ ౬౧

బాణవిచ్ఛిన్న శిరములు ♦ పండ్లుగాఁగ । ధరఁబడినపాగ లానుపా ♦ త్రములుగాఁగ
రక్తమే మద్యకుల్యగ ♦ రణతలమ్ము । మృత్యుదేవత పానభూ ♦ మిగఁ జెలంగె॥ ౪౯

చేరి యొకనక్క పత్తులు ♦ చీల్చుచున్న । బాహుఖండమ్ము గొనియును ♦ బాహుపురిని
గలుగు ఘనచేతఁ దాలువు ♦ గాయమగుడుఁ । బలలమందెంత ప్రియమున్నఁ ♦ బాఱవైచె॥

వీరుఁడొక్కఁడు దనతల ♦ వైరిగఱక । వ్యోమయానప్రభుత్వంబు ♦ నొందియపుడె
యెడమవైపు సురాంగన ♦ యొసఁగనుండి । యాజిఁ జూచెను దనమొండె ♦ మాడుచుంట॥

తమపరస్పరసారథుల్ ♦ ధరణిఁగూల । రథికులిర్వురు సారథి ♦ రథికులైరి
పాలయగుత్తాలు పోరిరి ♦ పూనిగదలు । దునియ నవియును భుజయుద్ధ ♦ మునకు దిగిరి॥

ఒండొరుల వ్రేట్లనిర్వురు ♦ నొక్కమాఱె । యసువులను వీడి యమరత్వ ♦ మందికూడ
నపుడు వారిద్ద ఱొక్కతే ♦ యప్సరసను । గోరియుండుటచేఁ బోరు ♦ తీఱదయ్యె॥ ౫౩

వ్యూహములరెంటియందు నొం ♦ డొరులవలని । భంగజయములు నియమంబు ♦ బడయవయ్యె
వెనుకముందులగాడ్పుల ♦ వెనుకముందు । వృద్ధిగ్రమముగఁ గనునబ్ధి ♦ వీచులట్లు॥ ౫౪

పరబలముచేతఁ దనసేన ♦ భంగపడిన । నజుఁడెతాఁకెను రిపులను ♦ దగ్రమూర్తి
ధూమమును గాలితఱిమిన ♦ దూరముగను । వహ్నిమాత్రము గడ్డిపై ♦ వఱలుఁగాదె॥ ౫౫

ఏకవీరుఁడు ధానుష్క ♦ లోకవిభుఁడు । రథియఁగవచియఁదూణియై ♦ రాజతతుల
నర్ణవజలంపుఁబొంగుఁగ ♦ ల్పాంతమందు । నాపెడుమహావరాహమ ♦ ట్లాపెనజుఁడు॥

పాదముఖంబునఁగుడిచెయ్యి ♦ పాదలుచుండ । నజుఁడు దుస్సహతేజుఁడై ♦ యలరుచుండె
నతని చెవిదాఁక శింజిని ♦ యరులఁజంపు । నస్త్రములనీనుచున్నదా ♦ యనఁగఁదోఁచె॥

అలుకఁగొటికిన నెత్తురా ♦ నధరములును । బొల్చునిగిడిన గీతల ♦ బొమముడులును
హుంకృతులు గల్గి శరముల ♦ నత్తురింపఁ । బడిన రిపుక్షత్రముల నేలఁ ♦ బఱచెనజుఁడు॥

సమదగజముఖ్య సర్పమై ♦ న్యములతోడఁ । గవచభేదిని మొదలు కై ♦ దువులతోడఁ
దమకువను వైన యన్నియ ♦ త్నములతోడఁ । రాజులందఱు నజునిపై ♦ నాజిఁబడిరి॥

రథము రిపుబాణహతిచేతఁ ♦ గ్రమ్మఁబడిన । నజునిదెలియంగ నయ్యె ధ్వ ♦ జాగ్రమున నె
మంచుతన్నావరించిన ♦ నించుకంత । కాంతి బాలార్కు నెఱుఁగనౌ ♦ కరణినందు॥

హెచ్చరిల్లి ప్రియంవదుఁ ♦ డిచ్చినట్టి । నిద్రగొల్పెడు గాంధర్వ ♦ నిరుపమాస్త్ర
మా నృపాలురపైఁబుచ్చె ♦ నయ్యజుండు । ప్రసవశరసుందరుఁడు మహా ♦ రాజసుతుఁడు॥

నిద్రకును లొంగి యంతనా ♦ నృపులసేన । యల్లెత్రాడీడ్వఁజాలని ♦ హస్తములును
మాఁపులకు నొక్కడనువాలు ♦ బొమిడికములు । గలిగియొరగెను డెక్కెంపుఁ ♦ గంబములను॥

తతో ధనుష్కర్షణమూఢహస్త । మేకాంసపర్యస్తశిరస్త్రజాలం
తస్థౌ ధ్వజస్తంభనిషణ్ణదేహం । నిద్రావిధేయం నరదేవసైన్యం॥ ౬౨
తతః ప్రియోపాత్తరసేధరోష్ఠే । నివేశ్య దధ్మౌ జలజం కుమారః
తేన స్వహస్తార్జితమేకవీరః । పిబన్యశో మూర్తమివాబభాసే॥ ౬౩
శంఖస్వనాభిజ్ఞతయా నివృత్తా । స్తం సన్నశత్రుం దదృశుః స్వయోధాః
నిమీలితానామివ పంకజానాం । మధ్యే స్ఫురంతం ప్రతిమాశశాంకం॥ ౬౪
సశోణితైస్తేన శిలీముఖాగ్రై । ర్నిక్షేపితాః కేతుషు పార్థివానాం
యశో హృతం సంప్రతి రాఘవేణ । న జీవితం వః కృపయేతి వర్ణాః॥ ౬౫
స చాపకోటీనిహితైకబాహుః । శిరస్త్రనిష్కర్షణభిన్నమౌళిః
లలాటబద్ధశ్రమవారిబిందు । ర్భీతాం ప్రియామేత్య వచో బభాషే॥ ౬౬
ఇతః పరానర్భకహార్యశస్త్రా । న్వైదర్భి పశ్యానుమతా మయాసి
ఏవంవిధేనాహవచేష్టితేన । త్వం ప్రార్థ్యసే హస్తగతా మమైభిః॥ ౬౭
తస్యాః ప్రతిద్వంద్విభవాద్విషాదాత్ । సద్యో విముక్తం ముఖమాబభాసే
నిఃశ్వాసబాష్పాపగమాత్ప్రపన్నః । ప్రసాదమాత్మీయమివాత్మదర్శః॥ ౬౮
హృష్టాపి సా హ్రీవిజితా న సాక్షా । ద్వాగ్భిః సఖీనాం ప్రియమభ్యనందత్
స్థలీ నవాంభఃపృషతాభివృష్టా । మయూరకేకాభిరివాభ్రబృందం॥ ౬౯
ఇతి శిరసి స వామం పాదమాదాయ రాజ్ఞా
ముదవహదనవద్యాం తామవద్యాదపేతః
రథతురగరజోభిస్తస్య రూక్షాలకాగ్రా
సమరవిజయలక్ష్మీః సైవ మూర్తా బభూవ॥ ౭౦
ప్రథమపరిగతార్థస్తం రఘుః సన్నివృత్తం
విజయినమభినంద్య శ్లాఘ్యజాయాసమేతం
తదుపహితకుటుంబః శాంతిమార్గోత్సుకోభూ
న్న హి సతి కులధుర్యే సూర్యవంశ్యా గృహాయ॥ ౭౧

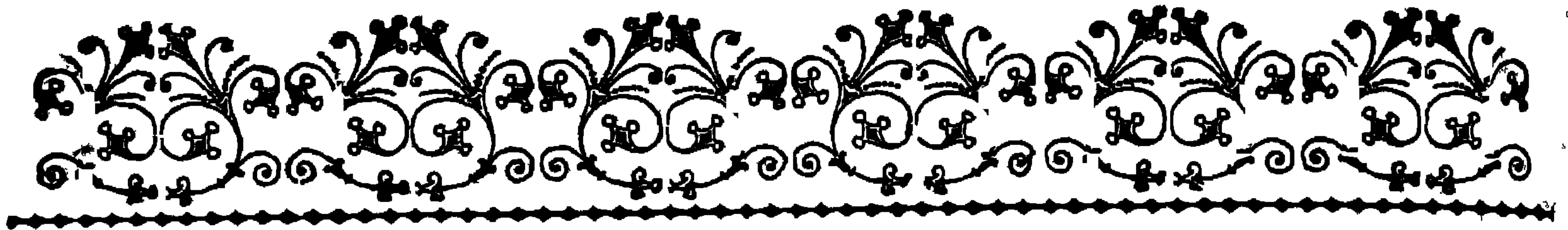
గద్య.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతౌ వజ్రపాణి
గ్రహణో నామ సప్తమః సర్గః

అంతఁ బ్రియురాలి మోముఁ జూచిన ♦ యధరమందు । మించు శంఖంబుఁ బెట్టి పూరించు వజ్రుఁడు
స్వార్జితయశంబుఁ గ్రోలు లో ♦ నైకవీర । మూర్తి యోయన నెంతయుఁ ♦ బొల్చుచుండె॥
శంఖశబ్దమ్మున నెఱింగి ♦ సరగ మరలి । యతనియోధులు గాంచిరి ♦ యరులనెల్ల
నిద్రపుచ్చి మొగిడ్చిన ♦ నీరజములఁ । బోలియుండు సమ్మోహాస్త్ర ♦ మూర్ఛితుల॥ ౭౭
ఇపుడు మీకీర్తి రాఘవుం ♦ డపహరించెఁ । బ్రాణముల నంటలేదు కృ ♦ పాళువగుట
ననెడు వర్ణమ్ములను గూర్చె ♦ నర్జునుడు నృపుల । ధ్వజములం దంప మొనలర ♦ క్తమ్ము చేత॥
చాపకోటిని బాహువు ♦ మోపినట్టి । బోమిడికిమీఁదియ జారిన ♦ ముడిగలట్టి
చెమటబొట్టులు నుదుటను ♦ జెందినట్టి । యర్జునుడు భయపడ్డ ప్రియఁ జేరి ♦ యనియె నిట్లు॥
నెలవొసంగితిఁ జూడుము ♦ శిశువులేని । దమశరంబుల హరియింపఁ ♦ దగినరిపుల
నన్నుఁ బొందిన వైదర్భి ♦ నిన్ను నిట్టి । యవస్థ చేసితిఁ గోరంగ ♦ నా నృపుల॥ ౭౮
అనిన శత్రులవలని భ ♦ యమ్ము వాసి । యామె ముఖమండలమ్ము పొ ♦ ల్పమరు ముద
నాత్తనిః శ్వాసబాష్పముల్ ♦ జారిపోవఁ । దద్దయును దేటఁ బొల్చు న ♦ ద్దమ్ము పగిది॥ ౭౯
మెచ్చియును బ్రియు సిగ్గుచే ♦ మెచ్చఁ దలఁచదు । పలుకులను గాక సఖులప ♦ ల్కులను బొగడె
మెట్ట క్రొంజిన్కులను నాని ♦ మేఘతతిని । నెమ్మికేకలఁ బొగడు న ♦ ధమ్ము గాఁగ॥
ఉ॥ ఈవిధి వామపాదము న ♦ రేశశిరంబులఁ బెట్టి నిర్మలుం
డావసుధేంద్రపుత్త్రుఁ డజుఁ ♦ డాత్మసతిన్ గొనివచ్చె స్యందనా
శ్వావళి లేచు ధూళి యల ♦ కాగ్రములం బరుషంబుఁ గూర్పఁ ద
త్పావనశీల తేజరిలె ♦ భవ్యసమిజ్జయలక్ష్మిరూపమై॥ ౮౦
మాలిని. అన్నియమున్నెఱింగిన యారఘు ♦ వట్లురుదెంచిన యాయజునిన్
సన్నుతధర్మసతీజయశోభితు ♦ సారెకు మెచ్చి తదాత్మజుపైఁ
దిన్నగ నుంచి కుటుంబభరంబు ప్రశాంతిగ ♦ నిన్ గనుత్సుకుఁ డయ్యెఁ గడున్
గన్నమతిన్ గులధుర్యుని శిల్పామగా గృహావరం జినవంశభవుల్॥ ౮౧

గద్యము.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత కవితావిలసిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నజస్వాణిగ్రహణంబను
సప్తమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

అష్టమః సర్గః

—:౦:—

అథతస్య వివాహకౌతుకే । లలితం బిభ్రతఏవపార్థివః
వసుధామపిహస్తగామినీ । మకరోదిందుమతీమివాపరాం॥ ౧
దురితైరపి కర్తుమాత్మసాత్ । ప్రయతంతే నృపసూనవోహియత్
తదుపస్థిత మగ్రహీదజః । పితురాజ్ఞేతి నభోగతృష్ణయా॥ ౨
అనుభూయవసిష్ఠసంభృతైః । సలిలైస్తేన సహాభిషేచనం
విశదోచ్ఛ్వసితేన మేదినీ । కథయామాస కృతార్థతామివ॥ ౩
సబభూవ దురాసదః పరైః । ర్గురుణాథర్వవిదా కృతక్రియః
పవనాగ్ని సమాగమోహ్యయం । సహితంబ్రహ్మయదస్త్రతేజసా॥ ౪
రఘుమేవనివృత్తయౌవనం । తమమన్యంత నరేశ్వరంప్రజాః
సహితస్యన కేవలాంశ్రియం । ప్రతిపేదే సకలాన్గుణానపి॥ ౫
అధికం శుశుభే శుభంయునా । ద్వితయేనద్వయమేవ సంగతం
పదమృద్ధమజేన పైతృకం । వినయేనాస్యనవంచయౌవనం॥ ౬
సదయం బుభుజే మహాభుజః । సహసోద్వేగమియం వ్రజేదితి
అచిరోపనతాం సమేదినీం । నవపాణిగ్రహణాం వధూమివ॥ ౭
అహమేవమతో మహీపతే । రితిసర్వః ప్రకృతిష్వచింతయత్
ఉదధేరివనిమ్నగాశతే । ష్వభవన్నాస్య విమాననాక్వచిత్॥ ౮
నఖరోనచ భూయసామృదుః । పవమానః పృథివీరుహానివ
సపురస్కృత మధ్యమక్రమో । నమయామాస నృపాననుద్ధరన్॥ ౯

ర ఘు వం శ ము.

అ ష్ట మా శ్వా స ము.

గీతములు.

అంత నుద్వాహ సూచక ♦ మైన తనర్చు । లలితకంకణకలితుఁడై ♦ చెలఁగుచుండు
నజుని కపవేందుమతియున ♦ నలరునట్టి । పృథివిఁ గరగత మొనరించె ♦ నృపతిరఘువు॥ ౧

చేయరానట్టిదుష్కృతుల్ ♦ చేసియైన । దేనిఁబడయంగనృపసుతుల్ ♦ పూనుచుందు
రట్టిరాజ్యంబు దానయి ♦ యతనిఁజేర । నాశచేఁగాక పితృనాజ్ఞ ♦ నజుఁడుగొనియె॥ ౨

అజునితోడ వసిష్ఠమ ♦ హర్షిచేతి । యమలసలిలాభిషేకంబు ♦ ననుభవించి
తేఁటలౌ యూపిరులచేతఁ ♦ దేఁటపఱచుఁ । దనకృతార్థతయున ధర ♦ దనరుచుండె॥ ౩

అజుఁ డథర్వజ్ఞుఁడైయొప్పు ♦ నవ్వసిష్ఠు । చేత నభిషిక్తుఁడై రిపు ♦ వారితములను
దుస్సహుండయ్యె వాతమ్ము ♦ తోడిపహ్ని । వంటిదౌక్షాత్రమున గూడు ♦ బ్రాహ్మ్యమరయ॥

మరలయౌవనమును గాంచి ♦ వఱలురఘువె । యీయజనరేంద్రుఁడని ప్రజ ♦ యెంచుచుండె
రాజ్యలక్ష్మి నెగాక యా ♦ రఘునృపాలు । నఖిలగుణములఁ గాంచి ♦ యలరుకతన॥ ౫

అమలగతి రెండు రెంటినిఁ ♦ గ్రమముగాఁగఁ । గూడి యొండొంటికిని శోభ ♦ గూర్చుచుండె
నలరుపైతృకపద మజు ♦ నందుటొకటి । పడముఁడనమునవినయంబు ♦ పరఁగుటొకటి॥ ౬

భూమి తన్నుఁ బ్రొద్దప్పుడే ♦ పొందియుంట । సాహసముఁ జూపభీతిల్లుఁ ♦ జనదటంచుఁ
గ్రొత్తగాఁగొన్న పెండిలి ♦ కూఁతునట్లు । భూరిదయ నేలె నమ్మహా ♦ భుజుఁడజుఁడు॥ ౭

ప్రభున కేమాన్యుఁడని ప్రతి ♦ వాఁడు నెంచు । ననధిచేవందలకొలంది ♦ నదులయందు
నొక్కటే నియూ నసమాన ♦ మొందనట్టు । లజునిచే నవమతి నెవ్వఁ ♦ డందకుండు॥ ౮

అతివృదులతీక్ష్ణమార్గమ్ము ♦ లందుఁజనక । యనిలమధ్యర హంబుల ♦ యందుఁ జూపు
నడిమిపథమున నాగికొని ♦ నరపతులను । వంచె నేకాని పెకలింప ♦ నెంచఁడయ్యె॥ ౯

అథవీక్ష్యరఘుః ప్రతిష్ఠితం । ప్రకృతిష్వాత్మజమాత్మవిత్తయా
విషయేషు వినాశధర్మసు । త్రిదివస్థేష్వపినిః స్పృహోఽభవత్॥ ౧౦

గుణవత్సుతరోపితశ్రియః । పరిణామే హి దిలీపవంశజాః
పదవీం తరువల్కవాససాం । ప్రయతాః సంయమినాం ప్రపేదిరే॥ ౧౧

తమరణ్యసమాశ్రయోన్ముఖం । శిరసా వేష్టన శోభినాసుతః
పితరం ప్రణిపత్య పాదయో । రపరిత్యాగమయాచతాత్మనః॥ ౧౨

రఘురశ్రుముఖస్య తస్యతత్ । కృతవానీప్సిత మాత్మజప్రియః
నతుసర్ప ఇవత్వచంపునః । ప్రతిపేదేవ్యపవర్జితాం శ్రియం॥ ౧౩

సకిలాశ్రమ మంత్యమాశ్రితో । నివసన్నావసథే పురాద్బహిః
సముపాస్యత పుత్రభోగ్యయా । స్నుషయే వావికృతేంద్రియః శ్రియా॥ ౧౪

ప్రశమస్థిత పూర్వపార్థివం । కులమభ్యుద్యతనూతనేశ్వరం
నభసానిభృతేందునాతులా । ముదితార్కేణ సమారురోహతత్॥ ౧౫

యతిపార్థివ లింగధారిణౌ । దదృశాతే రఘురాఘవౌ జనైః
అపవర్గమహోదయార్థయో । ర్భువమంశా విప ధర్మయోర్గతౌ॥ ౧౬

అజితాధిగమాయమంత్రిభి । ర్యుయుజేనీతి విశారదైరజః
అనపాయిపదోప లబ్ధయే । రఘురాప్తైః సమియాయయోగిభిః॥ ౧౭

నృపతిః ప్రకృతీరవేక్షితుం । వ్యవహారాసనమాదదేయువా
పరిచేతుముపాంశు ధారణాం । కుశపూతం ప్రవయాస్తువిష్టరం॥ ౧౮

అనయత్ప్రభుశక్తి సంపదా । వశమేకోనృపతీననంతరాన్
అపరః ప్రణిధాన యోగ్యయా । మరుతః పంచశరీరగోచరాన్॥ ౧౯

అకరోదచిరేశ్వరః క్షితౌ । ద్విషదారంభఫలాని భస్మసాత్
అపరోదహనేస్వకర్మణాం । వవృతేజ్ఞానమయేన వహ్నినా॥ ౨౦

పణబంధముఖాన్గుణానజః । షడుపాయుంక్త సమీక్ష్యతత్ఫలం
రఘురప్యజయద్గుణత్రయం । ప్రకృతిస్థం సమలోష్టకాంచనః॥ ౨౧

నసవః ప్రభు రాఫలోదయాత్ । స్థిరకర్మా విరరామకర్మణః
నచయోగవిధేర్నవేతరః । స్థిరధీరాపరమాత్మదర్శనాత్॥ ౨౨

ప్రజలలోపలఁబుత్రుండు ♦ పదిలముగను । నెలకొనుటఁగాంచిరఘువు దా ♦ విలయమొందు
నాకసంబంధవిషయమ్ము ♦ లందుఁగూడ । స్వాంతమిడఁడయ్యెనాత్మవి♦జ్ఞానగరిమ॥ ౧౦

అద్దిలీపకులోత్పన్ను ♦ లైనవారు । వరగుణములొప్పసుతునకు ♦ సిరులొసంగి
గెలిచివిషయాళి నారచీ♦రలనుదాల్చి । మునిపదవినొందుదురుగద ♦ ముదిమియందు॥ ౧౧

కానఁ గానకు రఘువు పోఁ ♦ గడఁగుచుండ । నందమొప్పఁగతలనొప్ప ♦ నట్టిసుతుఁడు
పాదములవ్రాలి తను నెడఁ♦బాయవలవ । దంచు నెంతయుభక్తిఁ బ్రా♦ర్థించెనతని॥ ౧౨

సుతునిదద్దయుఁబ్రీతితోఁ ♦ జూచురఘువు । కంటఁదడిపెట్టునాయజు ♦ కాంక్షనొసఁగెఁ
గాని వీడినసిరి మఱేఁ ♦ బూనలేదు । తానువీడినపొరఁబాము ♦ తాల్పనట్లు॥ ౧౩

అంతిమాశ్రమమున విష♦యాళిగెల్చి । యూరివెలుపలనొక్కచో ♦ నొప్పుచుండు
రఘునకుపచారమొనరించె ♦ రాజ్యలక్ష్మి । కొడుకనుభవింపయోగ్యమా ♦ కోడలట్లు॥

శాంతిదశయందుఁబూర్వభూ♦కాంతుఁడుండి । యభ్యుదయమందునవనృపుఁ♦డలరుచుండఁ
బ్రింపుచంద్రునిబాలార్కుఁ♦గూడియుండు । నాకసముతోడఁదులఁదూఁగె♦నక్కులంబు॥

యతినృపతిలక్షణంబుల ♦ నలరుచుండు । రఘువు రాఘవులనుజూచు ♦ ప్రజలకెల్ల
నమలమోక్షోదయార్థ ధ♦ర్మములురెండు । నంశములభువిఁబుట్టెనో ♦ యనఁగఁదోఁచె॥

మించియజితులఁజేరి ని♦ర్జించుకొఱకు । నజుఁడు నీతిజ్ఞులగు సచి♦వాళిఁగూర్చె
స్థిరతరంబైనముక్తి నా♦ర్జించుకొఱకు । రఘువుపరమాప్తయోగీంద్ర ♦ రాజిఁగూర్చె॥ ౧౭

యౌవనంబుననలరారు ♦ నట్టిరాజు । న్యాయమునుదీర్ప ధర్మాస♦నముననుండె
విమలదర్భాసనముఁజేరి ♦ వృద్ధరాజు । ధారణాభ్యాసమున నేక♦తముగనుండె॥ ౧౮

ఒకఁడు రాష్ట్రాంతరమ్ముల ♦ నున్ననృపులఁ । బ్రబలప్రభుశక్తిచే వశ♦పఱుచుకొనియె
మఱియొకఁడు మేనఁబొల్చెడు♦మారుతములఁ । బరఁగుప్రణిధానమున వశ♦పఱుచుకొనియె॥

ఒకఁడు నాశ్నవరేశ్వరుం ♦ దుర్విలోన । భస్మమొనరించె రిపుకార్య ♦ ఫలములెల్ల
మఱియొకఁడువృద్ధుజ్ఞానాగ్ని ♦ మహిమచేతఁ । దద్దయును గాల్చెఁ దనకర్మ♦తతులనెల్ల॥

సంధియాదిగ నొప్పారు ♦ షడ్గుణముల । నరసి యాయాఫలంబుల ♦ నజుఁడు గూర్చెఁ
గాంచనమమన్నసమముగాఁ♦గాంచురఘువు । ప్రకృతినుండెడు తద్గుణ♦త్రయమునోర్చె॥

పనులఁదిరముగఁబొలుచునా♦తనుఁడునృపుఁడు । విడఁడుకార్యాళి ఫలములు♦పడయుదాఁక
దృఢమనస్కత నొప్పెడు♦వృద్ధనృపతి । విడఁడు యోగంబు పరమాత్మఁ♦బడయుదాఁక॥

ఇతిశత్రుషు చేంద్రియేషుచ । ప్రతిసిద్ధ ప్రసరేషు జాగ్రతౌ
ప్రసితా వుదయాపవర్గయో । రుభయీం సిద్ధి ముభావవాపతుః॥ ౨౩

అథకాశ్చిద జవ్యపేక్షయా । గమయిత్వా సమదర్శనః సమాః
తమసః పరమాపదవ్యయం । పురుషం యోగసమాధినారఘుః॥ ౨౪

శ్రుతదేహవిసర్జనః పితు । శ్చిరమశ్రూణి విముచ్యరాఘవః
విదధే విధిమస్య నైష్ఠికం । యతిభిః సార్ధమనగ్ని మగ్నిచిత్॥ ౨౫

అకరోచ్చత దౌర్ధ్వ దైహికం । పితృభక్త్యా పితృకార్య కల్పవిత్
నహి తేనపథా తనుత్యజ । స్తనయావర్జిత పిండకాంక్షిణః॥ ౨౬

సపరార్ధ్యగతే రశోచ్యతాం । పితురుద్దిశ్య సదర్థ వేదిభిః
శమితాధిరధిజ్యకార్ముకః । కృతవాన ప్రతిశాసనం జగత్॥ ౨౭

క్షితిరిందు మతీచభామినీ । పతిమాసాద్యత మగ్ర్యపౌరుషం
ప్రథమా బహురత్నసూ రభూ । దపరావీర మజీజనత్సుతం॥ ౨౮

దశరశ్మిశతోపమద్యుతిం । యశసాదిక్షుదశస్వపిశ్రుతం
దశపూర్వరథంయమాఖ్యయా । దశకంఠారిగురుంవిదుర్బుధాః॥ ౨౯

ఋషిదేవగణస్వధాభుజాం । శ్రుతయాగప్రసవైఃసపార్థివః
అనృణత్వముపేయివాన్బభౌ । పరిధేర్ముక్తఇవోష్ణదీధితిః॥ 30

బలమార్తభయోపశాంతయే । విదుషాంసన్నతయేబహుశ్రుతం
వసుతస్యవిభోర్నకేవలం । గుణవత్తాపిపరప్రయోజనా॥ 3౧

సకదాచిదవేక్షితప్రజః । సహదేవ్యావిజహారసుప్రజాః
నగరోపవనేశచీసఖో । మరుతాంపాలయితేవనందనే॥ 3౨

అథరోధసిదక్షిణోదధేః । శ్రితగోకర్ణనికేతమీశ్వరం
ఉపవీణయితుంయయౌరవే । రుదయావృత్తిపథేననారదః॥ 33

కుసుమైర్గ్రథితామపార్థివైః । స్రజమాతోద్యశిరోనివేశితాం
అహరత్కిలతస్యవేగవా । నధివాసస్పృహయేవమారుతః॥ 3౪

భ్రమరైఃకుసుమానుసారిభిః । పరికీర్ణాపరివాదినీమునేః
దదృశేపవనావలేపజం । సృజతీబాష్పమివాంజనావిలం॥ 3౫

ఇట్టుల దయాపవర్గమ్ము ♦ లిచ్చియుంచి । యమనులకు లాగు వైరీంద్రి♦యములయందు
వప్రిమత్తత మెుఁగెను ♦ నట్టివేర । లిప్పుడును బూర్తిఁబడసిర ♦ భీష్టములను॥ ౨౩

అంత సమవర్తుఁడయి ♦ యలరఘువు । తనయుకోరికఁ గొన్నియ ♦ బ్దములుగడపి
మహితమైనట్టి యోగస ♦ మాధిచేతఁ । జేరెఁ బరమాత్మమాయాని ♦ దూయవజను॥ ౨౪

వదలె దేహము జనకుఁడనఁ ♦ వార్త విని వనుప్రుల నెంతయును రాల్చి♦యాహితాగ్ని
యజుఁడు యతులనుగూడి దే ♦ హాంతవిధుల । నగ్నివర్జించి నిష్ఠతో ♦ నాచరించె॥ ౨౫

జనకునందలి భక్తితో ♦ శ్రాద్ధవిధుల । నెఱుఁగు నయ్యజుఁ డౌర్ధ్వ దై♦హిక మొనర్చెఁ
దనువు నిట్టుల యోగప♦థానఁ దొరఁగు । వారు మతులిడు పిండముల్ ♦ గోరరుగద॥

పరమగతిఁ గన్న జనకుకై ♦ పరితపింపఁ । జనదను నధర్వవేదియా ♦ మునిపలుకులఁ
దక్కచింత నజుండు వి ♦ ల్లెక్కుపెట్టి । యొంచుఁ బ్రతిశాసనము లేక ♦ యేలె జగతి॥

క్షితియు స్త్రీరత్న మగు నిందు♦మతియు నజుని । నతిపరాక్రమవంతునిఁ♦బతిగఁబడసి
ప్రథమ బహురత్నముల నీని ♦ వఱలుచుండె । రెండవదిగనె నాత్మజుఁ ♦ జండతేజు॥

దశశతాంశుని తేజంబుఁ ♦ దాల్చి యితఁడు । దశకు రథశబ్దమును గూర్పఁ♦దనరు పేర
దశముఖారి గుణుండయి ♦ దశదిశలను । యశము గనునని తెలిసిరి ♦ యార్యులెల్ల॥ ౨౯

అధ్యయనయాగ సంతతు ♦ లమరియిట్లు । ఋషుల యమరుల పితరుల ♦ ఋణమునుండి
ముక్తుఁడయ్యెను పార్థివ ♦ పుంగవుండు । పరిధిచే ముక్తుఁడౌ చిత్ర ♦ భానుపగిది॥ ౩౦

ఆర్తభయశాంతికయ్యె న ♦ య్యజునిబలము । పండితులనతికయ్యె న ♦ ప్ప్రభునివిద్య
యవ్విభుని విత్తమే గాక ♦ యతని సుగుణ । వృత్తముఁబరప్రయోజనా♦యత్తమయ్యె॥ ౩౧

ప్రజలకుఁబ్రియుండు నప్రజుఁ♦డజుఁడు రాణితోడ విహరించె నొకనాఁడు♦తోఁటయందు
శచికి సఖుఁడగు దేవతా ♦ స్వామి వజ్రి । నందనంబున విహరించు ♦ చందమునను॥ ౩౨

అంత దక్షిణ సాగరో ♦ పాంతమందు । నలరు గోకర్ణమునకుఁ ♦ నభవుచెంత
నారదుఁడువీణవాయింపఁ ♦ గోరివెడలెఁ । ధరణియుత్తరమునుండి ♦ మరలుత్రోవ॥ ౩౩

అతని వీణాశిరంబున ♦ నపుడు గ్రాలు । దివ్యకుసుమాళిచేనైన ♦ భవ్యమాల
గాలి చివ్వునఁగొనిపోయెఁ ♦ గడు బ్రియమునఁ । దాను వాసవమూడఁగఁ♦దలఁచెననఁగ॥

సుమములనుబట్టి మునివీణె ♦ మట్టుఁదిరుగు । భ్రమరములుమూఁగ వల్లకి ♦ పవనువలనఁ
గన్నవమతి కై కార్చు ♦ కజ్జలమ్ము । తోడి కన్నీటిబొట్లు నాఁ ♦ దోఁచుచుండె॥ ౩౫

అభిభూయవిభూతిమార్తవీం । మధుగంధాతిశయేనవీరుధాం
నృపతేరమరస్రగాపసా । దయితోరుస్తనకోటిసుస్థితిం॥ ౩౬

క్షణమాత్రసఖీంసుజాతయోః । స్తనయోస్తామవలోక్యవిహ్వలా
నిమిమీలనరోత్తమప్రియా । హృతచంద్రాతమసేవకౌముదీ॥ ౩౭

వపుషాకరణోజ్ఝితేనసా । నిపతంతీపతిమప్యపాతయత్
నను తైలనిషేకబిందునా । సహదీపార్చిరుపైతి మేదినీం॥ ౩౮

ఉభయోరపిపార్శ్వవర్తినాం । తుములేనార్తరవేణవేజితాః
విహగాఃకమలాకరాలయాః । సమదుఃఖాఇవతత్రచుక్రుశుః॥ ౩౯

నృపతేర్వ్యజనాదిభిస్తమో । నునుదేసాతుతథైవసంస్థితా
ప్రతికారవిధానమాయుషః । సతి శేషే హి ఫలాయకల్పతే॥ ౪౦

ప్రతియోజయితవ్యవల్లకీ । సమవస్థామథసత్త్వవిప్లవాత్
సనినాయనితాంతవత్సలః । పరిగృహ్యోచితమంకమంగనాం॥ ౪౧

పతిరంకనిషణ్ణయాతయా । కరణాపాయవిభిన్నవర్ణయా
సమలక్ష్యతబిభ్రదావిలాం । మృగలేఖాముషసీవచంద్రమాః॥ ౪౨

విలలాపసబాష్పగద్గదం । సహజామప్యపహాయధీరతాం
అభితప్తమయోపిమార్దవం । భజతేకైవకథాశరీరిషు॥ ౪౩

కుసుమాన్యపిగాత్రసంగమాత్ । ప్రభవంత్యాయురపోహితుంయది
నభవిష్యతిహంతసాధనం । కిమివాన్యత్ప్రహరిష్యతోవిధేః॥ ౪౪

అథవామృదువస్తుహింసితుం । మృదునైవారభతేప్రజాంతకః
హిమసేకవిపత్తిరత్రమే । నలినీపూర్వనిదర్శనంమతా॥ ౪౫

స్రగియంయదిజీవితాపహా । హృదయేకింనిహితానహంతిమాం
విషమప్యమృతంక్వచిద్భవే । దమృతంవావిషమీశ్వరేచ్ఛయా॥ ౪౬

అథవామమభాగ్యవిప్లవా । దశనిఃకల్పితఏవవేధసా
యదనేననపాతితస్తరుః । క్షపితాతద్విటపాశ్రయాలతా॥ ౪౭

కృతవత్యసినావధీరణా । మపరాద్ధేపియదాచిరంమయి
కథమేకపదేనిరాగసం । జనమాభాష్యమిమంనమన్యసే॥ ౪౮

మధునుగంధాతిశయముల ♦ మహిమచేత । నవ్వసంతర్తులతసొంపు ♦ నవ్వసేయు
నవ్యసుమదామ మానృప ♦ తిలకు నజుని । సతికుచాగ్రములందు ను♦ స్థితినిగాంచె॥ ౩౬

అన్న రేందుని ప్రియపత్ని ♦ యట్లు నిమిష । ముత్తమ స్తన మైత్రిని ♦ నొప్పసరముఁ
గాంచినంతనె వివశయై ♦ కనులుమోడ్చె । శశినిరాహువుమ్రింగినఁ ♦ జంద్రికట్లు॥ ౩౭

అసువులఁదొఱంగినట్టిదే ♦ హంబుతోడఁ । బడెనుభువినామె తనతోడఁ♦బతియుఁబడఁగ
దీపశిఖ దీపమునువీడి ♦ దిగువఁబడిన । దానితోఁ దైలబిందువు ♦ ధాత్రిఁబడదె॥ ౩౮

వారలిర్వుర సేవకా ♦ వళి రొయినర్చు । నార్తసంకులరవముల ♦ నచటనున్న
సరసులందలిపక్షులు ♦ కరము బెదరి । సమముగా దుఃఖపడినట్లు ♦ సలిపె రొదలు॥ ౩౯

తేఱె విభుఁడంత వ్యజనోప ♦ చారవిధులఁ । గాని యామె యథాస్థితిఁ ♦ గదలకుండె
నాయువుండినవారికే ♦ యగును గాదె । యౌషధాదులఫలము లీ ♦ యవనియందు॥ ౪౦

ఎంతయును బ్రేమమీఱ నా ♦ నృపతిమౌళి । శ్రుతితొలంగిన వీణియ♦గతినిఁ బ్రాణ
మెడలియున్నట్టిపడఁతిని ♦ నెత్తిపట్టి । పెట్టికొనెఁ గూర్పయోగ్యమౌ♦ నట్టియొడిని॥ ౪౧

ప్రాణమెడలినభిన్నవ ♦ ర్ణంబుదాల్చి । యంకమందుండు సతితోడి ♦ యయ్యజుండు
వేఁకువనుజింకగుఱుతుతో ♦ వికృతిఁజెంది । యున్నచంద్రునివలెఁదోఁచు♦చుండెఁజూడ॥

అజుఁడు దనకున్న సహజధై♦ర్యమును బాసి । మాటతడఁబడ నేడ్చెఁ గ♦న్నీటమున్గి
కాచమార్దవమినుమును ♦ గాంచుననినఁ । దనువుదాల్చినవారలఁ ♦ దడవనేల॥ ౪౩

సుమములునుగూడ దేహంబు ♦ సోఁకియిట్టు । లసువులనుదీయఁజాలిన ♦ వక్కటకట
చంపఁగోరినవిధికి నీ ♦ జగతియందు । నన్యమెయ్యది గాకుండు ♦ నాయుధంబు॥ ౪౪

కాని మృదువస్తువ్రను మృదు♦వైనదాని । వలననేచంపఁగడఁగెఁ గా♦వలయు యముఁడు
గలదుదీనికిఁ బూర్వతా♦ర్కాణమరయ । మంచుపడిపద్మములమృతిఁ ♦ గాంచుటొకటి॥

ఈ యలరు దండ ప్రాణముల్ ♦ దీయు నేని । నేల చంపదు వక్షమం ♦ దిడిననన్ను
నొక్కచో విష మమృతమౌ ♦ నొక్కచోట । నెన్న నమృతంబు విషమగు ♦ నీశ్వరేచ్ఛ॥

అరయఁగా నిది నాదు భా ♦ గ్యమునడంప । విధివినిర్మిత మైనట్టి ♦ వింత పిడుగు
గాకయుండిన శాఖలఁ ♦ బ్రాఁకులతను । గాల్చిపీడునె వృక్షంబుఁ ♦ గాల్పకుండ॥ ౪౭

గొప్ప తప్పిదమును జేసి ♦ నప్పుడైన । నవమతిని జూపి రోయుఁగని ♦ యన్నమిన్న!
నిరపరాధిని నన్ను మ♦న్నింపవేల । యొప్పగాఁబల్కరించి నీ ♦ వొక్కమాఱు॥ ౪౮

ధ్రువమస్మిశఠశ్శుచిస్మితే । విదితః కైతవవత్సల స్తవ
పరలోకమసన్నివృత్తయే । యదనాపృచ్ఛ్యగతాసిమామితః॥ ౪౯

దయితాంయదితావదన్వగా । ద్వినివృత్తంకిమిదంతయావినా
సహతాంహతజీవితంమమ । ప్రబలామాత్మకృతేనవేదనాం॥ ౫౦

సురతిశ్రమసంభృతోముఖే । ధ్రియతేస్వేదలవోద్గమోపి తే
అథచాస్తమితాత్వమాత్మనా । ధిగిమాందేహభృతామసారతాం॥ ౫౧

మనసాపినవిప్రియంమయా । కృతపూర్వంతవకింజహాసిమాం
ననుశబ్దపతిఃక్షితేరహం । త్వయిమేభావనిబంధనారతిః॥ ౫౨

కుసుమోత్ఖచితాన్వలీమత । శ్చలయన్భృంగరుచ స్తవాలకాన్
కరభోరుకరోతిమారుత । స్త్వదుపావర్తనశంకిమేమనః॥ ౫౩

తదపోహితుమర్హసిప్రియే । ప్రతిబోధేనవిషాదమాశుమే
జ్వలితేనగుహాగతంతమ । స్తుహినాద్రేరివనక్తమోషధిః॥ ౫౪

ఇదముచ్ఛ్వసితాలకంముఖం । తవవిశ్రాంతకథందునోతిమాం
నిశిసుప్తమివైకపంకజం । విరతాభ్యంతరషట్పదస్వనం॥ ౫౫

శశినంపునరేతిశర్వరీ । దయితాద్వంద్వచరంపతత్రిణం
ఇతితౌవిరహాంతరక్షమౌ । కథమత్యంతగతానమాందహేః॥ ౫౬

నవపల్లవసంస్తరేపి తే । మృదుదూయేతయదంగమర్పితం
తదిదంవిషహిష్యతేకథం । వదవామోరుచితాధిరోహణం॥ ౫౭

ఇయమప్రతిబోధశాయినీం । రశనాత్వాంప్రథమారహఃసఖీ
గతివిభ్రమసాదనీరవా । నశుచానానుమృతేవలక్ష్యతే॥ ౫౮

కలమన్యభృతానుభాషితం । కలహంసీషుమదాలసంగతం
పృషతీషువిలోలమీక్షితం । పవనాధూతలతాసువిభ్రమః॥ ౫౯

త్రిదివోత్సుకయాప్యవేక్ష్యమాం । నిహితాఃసత్యమమీగుణాస్త్వయా
విరహేతవమేగురుర్వ్యథం । హృదయంనత్వవలంబితుంక్షమాః॥ ౬౦

మిథునంపరికల్పితంత్వయా । సహకారఃఫలినీచనన్విమౌ
అవిధాయవివాహసత్క్రియా । మనయోర్గమ్యతఇత్యసాంప్రతం॥ ౬౧

అడుగకయె నీవు నా నుండి ♦ యక్కటకట । మరలి రాకుండఁ బరలోక ♦ మరుగఁ కతన
నోశుచిస్మిత సత్యమై ♦ యొప్పు ప్రేమ । నీయెడల లేని శఠుఁడనే ♦ నిజము దెలిసె॥ ౫౦

పాడుజీవితమా! ప్రియ ♦ పత్నితోడ । నరిగియును వీడియాపెను ♦ మరలి యేల
యంతి మొదవెడుపలు కోర్చి ♦ యనుభవింపు । మధికదుస్సహ దుఃఖమ్ము ♦ నాత్మకృతము॥

కలిగి సురతశ్రమంబునఁ ♦ గలికి నీదు । వదనమందున్న స్వేదల ♦ వంబుగూడ
నస్తమింపదు నీయాత్మ ♦ యస్తమించె । నహహ దేహుల స్థితి యెంత ♦ యస్థిరంబు॥ ౫౧

అప్రియము నీకు మున్నెన్నఁ ♦ డాచరింపఁ । జిత్తమునఁ గూడ నన్నుఁ ద్య ♦ జింపనేల
పేరునకు భూమిపతిఁ గాని ♦ ప్రేమచేత । బద్ధుఁడను నేను నీయందు ♦ భావమందు॥ ౫౨

సుమచయముతోడ భృంగవ ♦ ర్ణములనొప్పి । గాలిఁ గదలెడు నీకుటి ♦ లాలకములఁ
జూడఁ నూపిరి మరల ని ♦ న్గాడు నేమొ । యనెడు శంకజనించు నా ♦ మనమునందు॥ ౫౩

కాన నో ప్రియ! ప్రాణంబు ♦ గాంచి మరల । హిమగిరిగహ్వరమ్ములఁ ♦ దమము నిశిని
భవ్యకాంతుల నోషధుల్ ♦ పాపుపగిది । నాపఁగా నట్టి నాపగఁ ♦ బాపఁదగదె॥ ౫౪

లోని భృంగాళి రొదలను ♦ మానియుండ । రేయినిదురించు నేక నీ ♦ రేజమట్లు
లలకలిటునటుఁ జెదరి మా ♦ టలను వీడి । యున్న నీమోము నన్నేఁచు ♦ చున్నదకట॥ ౫౫

జంటఁదిరుగుఖగాళిలోఁ ♦ జక్రవాకి । చక్రవాకమ్ముతో రాత్రి ♦ చంద్రతోడ
మరలఁగూడును గావున ♦ విరహమోర్చుఁ । గ్రమ్మరకచన్న నీవు న ♦ న్నాల్పవెట్లు॥ ౫౬

క్రొంజిగురుపాన్పు సోఁకినఁ ♦ గూడ నీదు । మృదుతనువు నొచ్చు మండెడు ♦ మెలఁత మిన్న
యీచితిని బెట్టఁబడుటకు ♦ నెవ్విధమున । నోర్చియుండఁగఁ గలవో కో ♦ యుఃదచెప్పుమ॥

నీకు మొదటి రహస్యంపు ♦ నెయ్యురాలిఁ । బోలు మెలనూలు నీకూర్చు ♦ లీలలేమి
తనరవము మానితోఁచె మే ♦ లొల్లననినిద్ర । గాంచు నీతోడ పగచి గ ♦ తించెననఁగ॥ ౫౮

లలితభాషలఁ గోకిల ♦ కులమునందు । నందమా మందగతులరా ♦ యంచలందుఁ
దరళతరవీక్షణంబుల ♦ హరిణులందు । లీలలను గాలిఁ గదలు ల ♦ తాళియందు॥ ౫౯

కూర్చితివి నాకునయి నీదు ♦ గుణములిట్టు । లమరపురి కేగు కౌతూహ ♦ లమున నున్నఁ
గాని నీవిరహంబునఁ ♦ గన్న శోక । కీలి నోర్వంగ మది కివి ♦ చాలియున్నె॥ ౬౦

తియ్యమామిడి గున్నను ♦ నెయ్యమునను । ఫలినితోడనఁ గూర్చి దం ♦ పతులఁ జేసి
వీనికి వివాహవిధి నెఱ ♦ వేర్పకుండ । వీడి యివ్విధిఁ బోవుట ♦ పాడియగునె॥ ౬౧

కుసుమంకృతదోహదస్త్వయా । యదశోకోయముదీరయిష్యతి
అలకాభరణంకథంనుతత్ । తవనేష్యామినివాపమాల్యతాం॥ ౬౧

స్మరతేవసశబ్దనూపురం । చరణానుగ్రహమన్యదుర్లభం
అమునాకుసుమాశ్రువర్షిణా । త్వమశోకేనసుగాత్రిశోచ్యసే॥ ౬౨

తవనిశ్వసితానుకారిభి । ర్బకులైరర్ధచితాంసమంమయా
అసమాప్యవిలాసమేఖలాం । కిమిదంకిన్నరకంఠిసుప్యతే॥ ౬౩

సమదుఃఖసుఖఃసఖీజనః । ప్రతిపచ్చంద్రనిభోయమాత్మజః
అహమేకరసస్తథాపితే । వ్యవసాయఃప్రతిపత్తినిష్ఠురః॥ ౬౪

ధృతిరస్తమితారతిశ్చ్యుతా । విరతంగేయమృతుర్నిరుత్సవః
గతమాభరణప్రయోజనం । పరిశూన్యంశయనీయమద్యమే॥ ౬౫

గృహిణీసచివః సఖీమిథః । ప్రియశిష్యాలలితేకళావిధౌ
కరుణావిముఖేనమృత్యునా । హరతాత్వాంవదకింనమేహృతం॥ ౬౬

మదిరాక్షిమదాననార్పితం । మధుపీత్వారసవత్కథంనుమే
అనుపాస్యసిబాష్పదూషితం । పరలోకోపనతంజలాంజలిం॥ ౬౭

విభవేపిసతిత్వయావినా । సుఖమేతావదజస్యగణ్యతాం
అహృతస్యవిలోభనాంతరైః । మమసర్వేవిషయాస్త్వదాశ్రయాః॥ ౬౮

విలపన్నితికోసలాధిపః । కరుణార్థగ్రథితంప్రియాంప్రతి
అకరోత్పృథివీరుహానపి । స్రుతశాఖారసబాష్పదుర్దినాన్॥ ౭౦

అథతస్యకథంచిదంకతః । స్వజనస్తామపనీయసుందరీం
విససర్జకృతాంత్యమండనా । మనలాయాగరుచందనైధసే॥ ౭౧

ప్రమదామనుసంస్థితఃశుచా । నృపతిః సన్నితివాచ్యదర్శనాత్
నచకారశరీరమగ్నిసాత్ । సహదేవ్యానతుజీవితాశయా॥ ౭౨

అథతేనదశాహతఃపరే । గుణశేషాముపదిశ్యభామినీం
విదుషావిధయోమహర్ద్ధయః । పురఏవోపవనేసమాపితాః॥ ౭౩

సవివేశపురీంతయావినా । క్షణదాపాయశశాంకదర్శనః
పరివాహమివావలోకయన్ । స్వశుచఃపౌరవధూముఖాశ్రుషు॥ ౭౪

వు దోహదమొనరింప ♦ నెగడుచుండు । నయ్యశోకము నీవును ♦ లంచునిదేను
నూపురగనిచ్చుపుష్పాలఁ ♦ బుష్పబోణి । యొట్టుచర్పించు దాహాక ♦ కృత్యమందు॥ ౬౨

అన్యులకు దుర్లభంబయి ♦ యందె మోవయు । చరణమువనీవుచూపిన ♦ కరుణఁదలఁచి
పనునబాష్పంబుల నశోక ♦ మజమునురిసి । కరముశోకించెనేకయి ♦ గదె సుగాత్రి॥ ౬౩

ఆటలకునిట్లు నీయూర్పు ♦ ననుకరించు । పొగడపుష్పాలమొలనూలు ♦ సగమువాకు
సమముగాఁగూర్చిపరిపూర్తి ♦ సలుపకుండఁ । గనులమోడ్చుట కిన్నర ♦ కంఠి తగునె॥ ౬౪

సఖులునుఖదుఃఖములయందు ♦ సమలు వీరు । పుత్త్రిఁడిదె బాలచంద్రునిఁ ♦ బోలువాఁడు
నేనొ చెదరనిప్రేమతో ♦ నిన్నుఁజూతు । నీకుకార్యంబు కేవల ♦ నిష్ఠురంబు॥ ౬౫

దైన్యమెసలెను భోగముల్ ♦ తలఁగిపోయె । వీడె గానంబు ఋతువుల ♦ వేడ్కయుఁగిసె
భూషణాళిప్రయోజన ♦ ములు నడంగె । నకట పానుపుశ్శరిశూన్య ♦ మయ్యెనేఁడు॥ ౬౬

ఏకపత్నివి మంత్రిసం ♦ వేకతంపుఁ । జెలివి సుకుమారి! కళలందు ♦ శిష్యవుగద
నిష్కరుణమృత్యుదేవత ♦ నిన్నురింప । నేని నాయదిహరియింప ♦ లేదుచెప్పుము॥ ౬౭

నేను జవిగొన్నరసవంత ♦ మైనమధువు । నాకుమదిరాక్షి పరలోక ♦ మందునీవు
బాష్పదూషితమైన త ♦ ర్పణజలంబు । లెట్లుసేవింతువక్కటా ♦ యేనొసంగ॥ ౬౮

అన్యశోభాళికొగ్గని ♦ యట్టివాడు । విషయములకీవె కుదురయి ♦ వెలయుకతన
నెన్నివిభవంబులుండిన ♦ నీవులేమి । నియ్యజునిసౌఖ్యమంతయు ♦ నింతవఱకె॥ ౬౯

కోసలాధిపుఁడివ్విధిఁ ♦ గూర్మిసతిని । గూర్చివిలపించి జాలిని ♦ గొల్పురీతి
వృక్షములుకూడరసబాష్ప ♦ బిందువులను । గొమ్మలందుండివృష్టిగాఁ ♦ గురియఁజేసె॥ ౭౦

అంత బంధువులజానంక ♦ మందునుండి । యెంతయునుగష్టమునఁదీసి ♦ యిందుమతిని
నంత్యసుమదామశోభిత ♦ నగ్నినిడితి । యగరుచందనముల నింధ ♦ నాళిఁజేసి॥ ౭౧

ఎంత తెలిసినన్పృపుఁడు దాఁ ♦ గాంతకొఱకుఁ । జింతనుగలించెననునింద ♦ చెందవెఱచి
యామెతోనగ్నినిడఁడు దే ♦ హంబునజుఁడు । గానిప్రాణంబుపైనుండు ♦ కాంక్షఁగాదు॥

అంతఁ బదిదినములమీఁద ♦ నధిపమౌళి । యమలగుణశేషురాలగు ♦ నాత్మసతికి
నప్పురోద్యానమందె మ ♦ హావిభూతి । విధివిహితకార్యములనెల్ల ♦ వెలయఁజేసె॥ ౭౩

రేయిఁబాసినచంద్రుని ♦ చాయనుండు । భార్యఁబాసినపతి తన ♦ పట్టణంబు
పౌరకాంతలముఖముల ♦ బాష్పజలము । తనదుశోకంబునలదగాఁ ♦ గనుచుఁజొచ్చె॥ ౭౪

అథతంసవనాయదీక్షితః । ప్రణిధానాద్గురురాశ్రమస్థితః
అభిషంగజడంవిజజ్ఞివా । నితిశిష్యేణకిలాన్వబోధయత్॥ ౭౫

అసమాప్తవిధిర్యతోమునిః । స్తవవిద్వానపితాపకారణం
నభవంతముపస్థితఃస్వయం । ప్రకృతౌస్థాపయితుంపథశ్చ్యుతం॥ ౭౬

మయితస్యసువృత్తవర్తతే । లఘుసందేశపదాసరస్వతీ
శృణువిశ్రుతసత్త్వసారతాం । హృదిచైనాముపధాతుమర్హసి ౭౭

పురుషస్యపదేష్వజన్మనః । సమతీతంచభవచ్చభావిచ
సహినిష్ప్రతిఘేనచక్షుషా । త్రితయంజ్ఞానమయేనపశ్యతి॥ ౭౮

చరతఃకిలదుశ్చరంతపః । తృణబిందోఃపరిశంకితఃపురా
ప్రజిఘాయసమాధిభేదినీం । హరిరస్మైహరిణీంసురాంగనాం॥ ౭౯

సతపఃప్రతిబంధమన్యునా । ప్రముఖావిష్కృతచారువిభ్రమాం
అశపద్భవమానుషీతితాం । శమవేలాప్రలయోర్మిణామునిః॥ ౮౦

భగవన్పరవానయంజనః । ప్రతికూలాచరితంక్షమస్వమే
ఇతిచోపనతాంక్షితిస్పృశం । కృతవానాసురపుష్పదర్శనాత్॥ ౮౧

క్రథకైశికవంశసంభవా । తవభూత్వామహిషీచిరాయసా
ఉపలబ్ధవతీదివశ్చ్యుతం । వివశాశాపనివృత్తికారణం॥ ౮౨

తదలంతదపాయచింతయా । విపదుత్పత్తిమతాముపస్థితా
వసుధేయమవేక్ష్యతాంత్వయా । వసుమత్యాహినృపాఃకలత్రిణః॥ ౮౩

ఉదయేమదవాచ్యముజ్ఝతా । శ్రుతమావిష్కృతమాత్మవత్త్వయా
మనసఃసముపస్థితేజ్వరే । పునరక్లీబతయాప్రకాశ్యతాం॥ ౮౪

రుదతాకుతఏవసాపున । ర్భవతానానుమృతాపిలభ్యతే
పరలోకజుషాంస్వకర్మభి । ర్గతయోభిన్నపథాహిదేహినాం॥ ౮౫

అపశోకమనాఃకుటుంబినీ । మనుగృహ్ణీష్వనివాపదత్తిభిః
స్వజనాశ్రుకిలాతిసంతతం । దహతిప్రేతమితిప్రచక్షతే॥ ౮౬

మరణంప్రకృతిఃశరీరిణాం । వికృతిర్జీవితముచ్యతేబుధైః
క్షణమప్యవతిష్ఠతేశ్వసన్ । యదిజంతుర్ననులాభవానసౌ॥ ౮౭

అష్టమాశ్వాసము.

అంతగురుఁడు వసిష్ఠుండు ♦ యాగదీక్ష । నాశ్రమంబుననుండి య♦య్యాజుఁడు దుఃఖ
మునమునుంగుట ప్రణిధాన♦మున నెఱింగి । చింతఁబాపఁగఁబనిచిన ♦ శిష్యుఁడనియె॥ ౭౫

కనుఁగొని యునచాని నీదుఃఖ ♦ కారణంబు । స్వయముగావచ్చిశోకంబు ♦ శాంతిపఱిచి
నివ్యథాస్థితినిల్పంగ ♦ నేరఁజయ్యెఁ । బూనియున్నట్టియాగంబు ♦ పూర్తిగామి॥ ౭౬

అతనివాక్యములనొప్పుచు ♦ మితముగల్గి । యున్ననాదెచ్చుసందేశ ♦ మో సుజాత
ఖ్యాతధైర్యగుణోపేత ♦ యాలకించి । స్వాంతమునవిల్పనెంతయు ♦ నర్హుఁడీవు॥ ౭౭

పరమపురుషుని త్రిభువన ♦ పదములందు । వర్తమానము భూతము ♦ భావియనెడు
మూటినెఱుఁగునుగాదె య♦మ్మునివరుండు । విఘ్నమొందనివిజ్ఞాన ♦ వీక్షణమున॥ ౭౮

తొల్లితృణబిందువను ఋషి ♦ వల్లభుండు । తీవ్రతపమొనరింప భీ♦తిల్లి వజ్రి
పంపెనతనిసమాధి భే♦దింపఁజాలు । హరిణియను దేవతాంగన ♦ నతనికడకు॥ ౭౯

శాంతితీరమ్మునకు లయ ♦ సమయజనిత । భంగమననొప్పి తనతపో♦భంగమునను
గనినయల్కను మునితిట్టె ♦ మనుజసతివి । గమ్మనుచుముందు నెమ్మెలఁ♦గాల్చుదాని॥ ౮౦

దానురాలఁ బరాధీనఁ ♦ దప్పిదమ్ము ♦ దయనుక్షమియింపవేఁడెద ♦ ధర్మమూర్తి
యనుచు నదిమ్రొక్క నురకను♦మాళిఁగూడు దనుకధరనుండుమనియెనా♦మునివరుండు

అమలక్రిథకైశికాన్వయ ♦ మందుఁబుట్టి । నీకుఁబట్టంపురాణివై ♦ నెగడుచుండి
కడకు శాపనివృత్తికిఁ ♦ గారణంబు । జార దివినుండిస్వర్గంబుఁ ♦ జేరెహరిణి॥ ౮౨

చాలుఁ జింతిల్లఁబోకుము ♦ చావమృతికిఁ । జేరుమరణంబు పుట్టిన ♦ వారినెల్ల
నృపతులుగళతవంతులు ♦ పృథివిపలనఁ । గాననేలుముక్షితిని భూ♦కాంతమాళి॥ ౮౩

అభ్యుదయమందు మదనింద ♦ యంటకుండ । స్వాంతమోర్చివివేకంబు ♦ జాటినావు
హృదయమునఁదాపమొదవిన ♦ యిపుడుగూడ । ధైర్యమునవట్టితెల్వియై ♦ తగదెమాప॥

కడుపగవనిట్టు లామెను ♦ బడయఁగలవె । వెంటమృతిగన్నఁగూడ ల ♦ భింపదామె
పరమునన్వేఱువేఱగు ♦ పథములందు । స్వస్వకర్మలదేహులు ♦ జనుచునుంట॥ ౮౫

బంధులుదొఱంగుకన్నీరు ♦ పరమునందుఁ । బ్రేతలదహించుననిశాస్త్ర ♦ వితతిచెప్పుఁ
గాన శోకించుటలుమాని ♦ కాంతకిడుము । సాదరమ్ముగ నీతర్ప ♦ ణోదకముల॥ ౮౬

ప్రకృతిమరణంబు ప్రాణికి ♦ వికృతిచూడ । జీవితమటంచుబుధులెల్లఁ ♦ జెప్పుచుంద్రు
గాన క్షణమాత్రమూపిరి ♦ గాంచియున్న । లాభమేకద జీవికి ♦ లాతలమున॥ ౮౭

అష్టమః సర్గః.

అవగచ్ఛతిమూఢచేతనః । ప్రియనాశంహృదిశల్యమర్పితం
స్థిరధీస్తుతదేవమన్యతే । కుశలద్వారతయాసముద్ధృతం॥ ౮౮

స్వశరీరశరీరిణావపి । శ్రుతసంయోగవిపర్యయౌయదా
విరహఃకిమివానుతాపయే । ద్వదబాహ్యైర్విషయైర్విపశ్చితం॥ ౮౯

నపృథగ్జనవచ్ఛుచోవశం । వశినాముత్తమగంతుమర్హసి
ద్రుమసానుమతాంకిమంతరం । యదివాయౌద్వితయేపితేచలాః॥ ౯౦

సతథేతివినేతురుదారమతేః । ప్రతిగృహ్యవచోవిససర్జమునిం
తదలబ్ధపదంహృదిశోకఘనే । ప్రతియాతమివాంతికమస్యగురోః॥ ౯౧

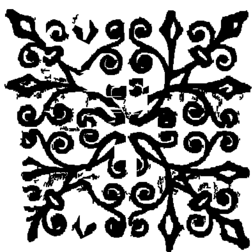
తేనాష్టౌపరిగమితాఃసమాఃకథంచి । ద్బాలత్వాదవితథసూనృతేనసూనోః
సాదృశ్యప్రతికృతిదర్శనైఃప్రియాయాః । స్వప్నేషుక్షణికసమాగమోత్సవైశ్చ॥ ౯౨

తస్యప్రసహ్యహృదయంకిలశోకశంకుః । ప్లక్షప్రరోహఇవసౌధతలంబిభేద
ప్రాణాంతహేతుమపితంభిషజామసాధ్యం । లాభంప్రియానుగమనత్వరయాసమేనే॥

సమ్యగ్వినీతమథవర్మహరంకుమార । మాదిశ్యరక్షణవిధౌవిధివత్ప్రజానాం
రోగోపసృష్టతనుదుర్వసతింముముక్షుః । ప్రాయోపవేశనమతిర్నృపతిర్బభూవ॥ ౯౪

తీర్థేతోయవ్యతికరభవేజహ్నుకన్యాసరయ్వో
ర్దేహత్యాగాదమరగణనాలేఖ్యమాసాద్యసద్యః
పూర్వాకారాధికచతురయాసంగతఃకాంతయాసౌ
లీలాగారేష్వరమతపునర్నందనాభ్యంతరేషు॥ ౯౫

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాస కృతౌ అజవిలాపో నామాష్టమఃసర్గః.

ప్రియవినాశనమునుమాధుఁ♦డయినవాఁడు । హృదయశల్యముగా మది ♦ నెంచుచుండుఁ
బరమధీరుఁడు కుశలక ♦ వాటమరయఁ । దెఱవఁబడెననిమనములోఁ ♦ దెలియుచుండు॥

ఆత్మసంబంధమైన దే♦హాత్మలందె । యోగముఃయోగమునుజూచ ♦ చుండికూడ
బాహ్యమైనట్టి విషయసం♦బంధమైన । విరహమునఁజింతనొందునే ♦ విబుధవరుఁడు॥ ౮౯

నిర్జితేంద్రియవర్యుఁడై ♦ నెగడుచుండి । యన్యులట్టులువగఁజిక్క ♦ నర్హమగునె
తరులుగిరులునుగూడ వా ♦ తమునఁగదలఁ । బృథ్విలోనింకరెంటికి ♦ భేదమెద్ది॥ ౯౦

అనినగురుఁడు నుదారుఁడౌ ♦ నవ్వసిష్ఠు । వచనమాడఁడువిని మునిఁ ♦ బనిచెఁగాని
యది యమితశోకు నాతని ♦ మదినిలుపక । గురునిదరికినిమరలిన ♦ కరణినుండె॥ ౯౧

ఆత్మజుఁడు బాలుఁడౌట న♦ష్టాబ్దములను । దనప్రియాంగనప్రతికృతి ♦ దర్శనముల
స్వప్నములనామెతోఁగల్గు ♦ క్షణికమైన । యుత్సవమ్ములఁబుచ్చె నా ♦ యుచితభాషి॥

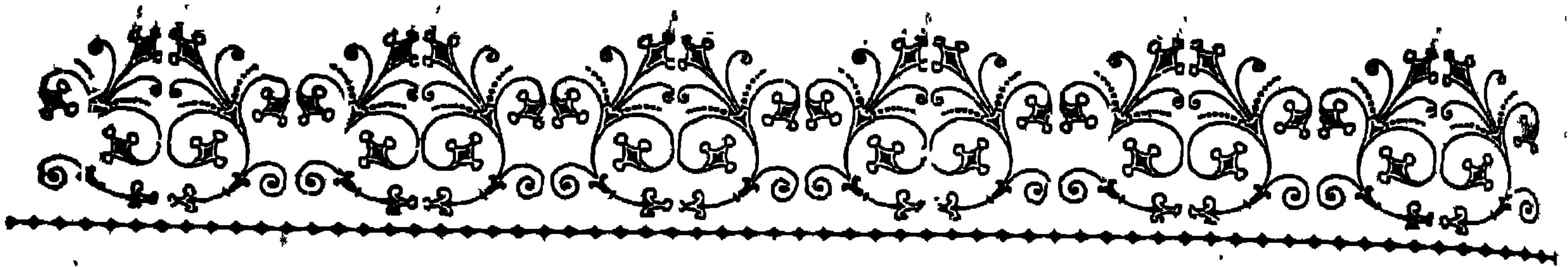
కావిచిలుమెల్క సౌధముఁ ♦ నరిచ్చునట్లు । స్వాంతమునుద్రవచ్చుశోకశ♦ల్యంబునజుఁడు
వైద్యులకసాధ్యమును బ్రాణ♦భంగకరము । నైనఁ బ్రియఁజేరుతమిలాభ ♦ మంచునెంచె॥

పూర్ణశిక్షితుఁగవచిరై ♦ పొదలుకొమరు । శాస్త్రవిధిఁబ్రజనేల రా♦జ్యమునునిచి
తెవులుచేనుండఁగూడని ♦ దేహమజుఁడు । వీడఁ బ్రాయోపవేశన ♦ విధికిఁగడఁగె॥ ౯౨

చ॥ సరయువు జాహ్నవింగలయు ♦ సంగమమందు స్వకీయదేహముఁ
దొఱఁగి యజుండు దేవతల ♦ తో సమభావమునొంది యప్పుడే
మరిపెముచ్చటంగలిగి ♦ మందటికంటె వెలుంగు కాంతతో
నరుదగు కేళికాగృహము ♦ లందుఁ జరించెను నందనంబులోఁ॥

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు న
జవిలాపంబను నష్టమాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

నవమః సర్గః

—:o:—

పితురనంతరముత్తరకోసలాన్ । సమధిగమ్యసమాధిజితేంద్రియః
దశరథఃప్రశశాసమహారథో । యమవతామవతాంచధురిస్థితః॥ ౧

అధిగతంవిధివద్యదపాలయత్ । ప్రకృతిమండలమాత్మకులోచితం
అభవదస్యతతోగుణవత్తరం । సనగరంనగరంధ్రకరౌజసః॥ ౨

ఉభయమేవవదంతిమనీషిణః । సమయవర్షితయాకృతకర్మణాం
బలనిషూదనమర్థపతించతం । శ్రమనుదంమనుదండధరాన్వయం॥ ౩

జనపదేనగదఃపదమాదధా । వభిభవఃకృతఏవసపత్నజః
క్షితిరభూత్ఫలవత్యజనందనే । శమరతేమరతేజసిపార్థివే॥ ౪

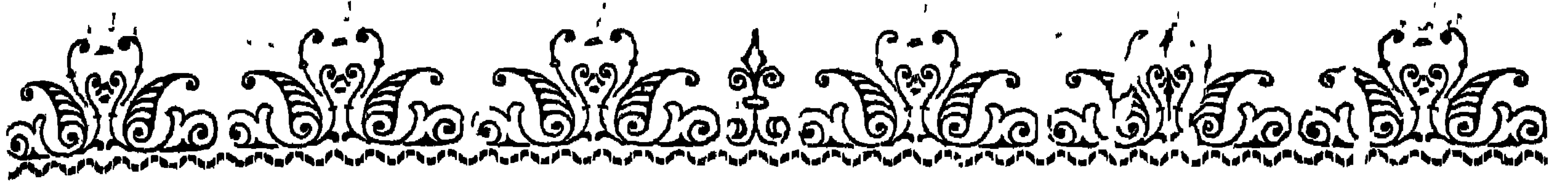
దశదిగంతజితారఘుణాయథా । శ్రియమపుష్యదజేనతతఃపరం
తమధిగమ్యతథైవపునర్బభౌ । ననమహీనమహీనపరాక్రమం॥ ౫

సమతయావసువృష్టివిసర్జనై । ర్నియమనాదసతాంచనరాధిపః
అనుయయౌయమపుణ్యజనేశ్వరౌ । సవరుణావరుణాగ్రసరంరుచా॥ ౬

నమృగయాభిరతిర్నదురోదరం । నచశశిప్రతిమాభరణంమధు
తముదయాయనవానవయౌవనా । ప్రియతమాయతమానమపాహరత్॥ ౭

నకృపణాప్రభవత్యపివాసవే । నవితథాపరిహాసకథాస్వపి
నచసపత్నజనేష్వపితేనవా । గపరుషాపరుషాక్షరమీరితా॥ ౮

ఉదయమస్తమయంచరఘూద్వహా । దుభయమానశిరేవసుధాధిపాః
సహినిదేశమలంఘయతామభూత్ । సుహృదయోహృదయఃప్రతిగర్జతాం॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

నవమాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

ఇంద్రియమ్ములరిపుల జ ♦ యించి మించి । యతుల కవనీపతుల కగ్రి ♦ మంధుఁ బోల్చి
దశరథమహారథుండు దాఁ ♦ దండ్రిపిదపఁ । గూర్మితోనేలె నుత్తర ♦ కోసలంబు॥ ౧

ప్రజలతోనొప్పురాష్ట్రముల్ ♦ రాజధానిఁ । దనకులోచితముగువాని ♦ ధర్మవిధిని
గాంచనగభేది తేజాన ♦ మించునతఁడు । పాలనముసేయ నవిగడుఁ ♦ బ్రబలుచుండె॥ ౨

కర్మరులశ్రమదీఱ స♦కాలవృష్టి । గురియువారిర్వ్యరంచుఁ బ♦లుక్కుదురుబుధులు
బలినిర్జించిమించిన ♦ వజ్రియొకఁడు । మనునృపకులమందు దశరథ ♦ ధనపుఁడొకఁడు॥ ౩

అజునినుతుఁడగుదశరథుఁ ♦ డమరనిభుఁడు । క్షమనుబాలించుచుండఁగా ♦ క్షమవహించి
యుర్విఫలియించెఁ గా లిడ♦కుండె వ్యాధి । యింక రిపునృపబాధల ♦ కెడముగలదె॥ ౪

దశదిశలగెల్చి రఘువేల ♦ ధరణి మెఱసె ! నంత నజుపాలనంబున ♦ నట్లె చెలఁగె
నెంతయును వారిఁబోలు న♦హీనతేజుఁ । డితఁడు రక్షింప నవ్విధి ♦ నెసఁగకున్నె॥ ౫

సమతధనవృష్టిఖలదండ♦నములయందు । యమధనేశ్వరవరుణుల ♦ నమలరుచుల
నరుణుసారథిగానొప్పు ♦ నరుణకిరణు । ననుసరించెను దశరథా ♦ వనిపమౌళి॥ ౬

అభ్యుదయమందుఁగడఁగెడు ♦ నన్నరేంద్రు । స్వాంతమును హరియింపఁగాఁ ♦ జాలవయ్యె
వేఁటజూదంబుచంద్రుని ♦ సాటినొప్పు । పానమును నూత్నయౌవన ♦ యైనప్రియయుఁ॥ ౭

ఇందుఁగడనైనఁజూపఁడు ♦ కృపణవృత్తి । హాస్యమందైనఁ గల్లల ♦ నాడఁబోఁడు
పరుషవాక్కులరిపునైనఁ ♦ బలుకఁడెపుడు । కోపమెఱుఁగనిదశరథ ♦ భూపమౌళి॥ ౮

ఆరఘూద్వహుచే నుద♦యాస్తమయము । లుభయములుఁ బొందుచుండిరి ♦ యుర్విపాలు
రత్నిమనము విధేయుల ♦ కతిప్రసన్న । మలుకనెదిరించువారి క♦యస్సమంబు॥ ౯

అజయదేకరథేనస మేదినీ । ముదధినేమిమధిజ్యశరాసనః
జయమఘోషయదస్యతు కేవలం । గజవతీజవతీవ్రహయాచమూః॥ ౧౦

అవనిమేకరథేనవరూథినా । జితవతఃకిలతస్యధనుర్భృతః
విజయదుందుభితాంయయురర్ణవా । ఘనరవానరవాహనసంపదః॥ ౧౧

శమితపక్షబలశ్శతకోటినా । శిఖరిణాంకులిశేనపురందరః
సశరవృష్టిముచాధనుషాద్విషాం । స్వనవతానవతామరసాననః॥ ౧౨

చరణయోర్నఖరాగసమృద్ధిభి । ర్మకుటరత్నమరీచిభిరస్పృశన్
నృపతయశ్శతశోమరుతోయథా । శతమఖంతమఖండితపౌరుషం॥ ౧౩

నివవృతేసమహార్ణవరోధసః । సచివకారితబాలసుతాంజలీన్
సమనుకంప్యసపత్నపరిగ్రహా । ననలకానలకానవమాంపురీం॥ ౧౪

ఉపగతోపిచమండలనాభితా । మనుదితాన్యసితాతపవారణః
అజితమస్తినృపాస్పదమిత్యభూ । దనలసోనలసోమసమద్యుతిః॥ ౧౫

క్రతుషుతేనవిసర్జితమౌలినా । భుజసమాహృతదిగ్వసునాకృతాః
కనకయూపసముచ్ఛ్రయశోభినో । వితమసాతమసాసరయూతటాః॥ ౧౬

అజినదండభృతంకుశమేఖలాం । యతగిరంమృగశృంగపరిగ్రహాం
అధివసంస్తనుమధ్వరదీక్షితా । మసమభాసమభాసయదీశ్వరః॥ ౧౭

అవభృథప్రయతోనియతేంద్రియః । సురసమాజసమాక్రమణోచితః
నమయతిస్మసకేవలమున్నతం । వనముచేనముచేరరయేశిరః॥ ౧౮

తముపహాయకకుత్స్థకులోద్భవం । పురుషమాత్మభువంచపతివ్రతా
నృపతిమన్యమసేవతదేవతా । సకమలాకమలాఘవమర్థిషు॥ ౧౯

సకిలసంయుగమూర్ధ్నిసహాయతాం । మఘవతఃప్రతిపద్యమహారథః
స్వభుజవీర్యమగాపయదుచ్ఛ్రితం । సురవధూరవధూతభయాశ్శరైః॥ ౨౦

అసకృదేకరథేనతరస్వినా । హరిహయాగ్రసరేణధనుర్భృతా
దినకరాభిముఖారణరేణవో । రురుధిరేరుధిరేణసురద్విషాం॥ ౨౧

తమలభంతపతింపతిదేవతాః । శిఖరిణామివసాగరమాపగాః
మగధకోసలకేకయశాసినాం । దుహితరోహితరోపితమార్గణం॥ ౨౨

నవమాశ్వాసము.

జలధివలయితమేదినీ ♦ తలము నెల్ల । నొక్కరథమునగెల్చె వి♦ల్లెక్కువెట్టి
శైవలంబుగ నాతని ♦ గెల్వఁజాటు । మండె గజతురగాళితో ♦ నిండుసేన॥ ౧౦
రక్షితంబగునొక్కటే ♦ రథము చేత । ధరణిగెల్చిన యోధను ♦ ధ్వారిమణికి
సంపదఁ గుబేరుఁబోలెడు ♦ సారగుణికి । నయ్యె జయభేరి ఘనరవం ♦ బబ్ధిజలధి॥ ౧౧
వాఁడిగలశతధారల ♦ వాలుచేత । గిరుల రెక్కలబలమును ♦ హరిహరించె
నితఁడు నవపద్మముఖుఁ డరి♦తతిహరించె । బహుళటంకారయుతఘోర ♦ బాణధార॥
సురలు శతమఖువంఘ్రుల ♦ కెఱఁగుకరణి । వందలకొలందిదివ్యపతులీ ♦ పరమశూరు
కాళ్లకెఱఁగిరి నఖరాగ ♦ కాంతితోడఁ । దమకిరీటాళి మణిఘృణి ♦ తతులునెఱయ॥ ౧౩
అలుక్లలనలంకరింపరి ♦ యయులసతులు । సచివులనుగొల్పి సుతులయం♦జలులఁగూర్పఁ
దెలిలెఁ గరుణించియలకకుఁ ♦ దీసిపోని । తనపురికి తేఁడు వారిధి ♦ తటమువీడి॥ ౧౪
మాఱులేనిసితచ్ఛత్రి ♦ మహిమతోడ । నఖిలమండలనాభిత్వ ♦ మందికూడ
వజితజయరాజధర్మంబు ♦ నతఁడుతలఁచి । యపరిమ త్తతవెల్గెఁ జం♦ద్రాగ్నిదీప్తి॥ ౧౫
క్రతువులఁగిరీటమునువీడి ♦ క్రాలువాఁడు । కడలసిరులనుభుజశక్తిఁ ♦ గన్న తేఁడు
తమసయొద్దునసరయువు ♦ తటినిఁగూర్చెఁ । గనకయూపాళిమాగాంధ ♦ కారహేళి॥
జింకతోలును దండమ్ము ♦ జింకకొమ్ము । దర్భమేఖలమానంబు ♦ దాల్చియుండు
యజ్ఞదీక్షితునృపుని దే♦హమ్మునందు । నసమరుచిఁగూర్చెనీశ్వరుఁ ♦ డధివసించి॥ ౧౬
అవభృథామలుఁడయి యింద్రి♦యములగెల్చి । యమరసభయందుఁగాల్రఁగా♦ నర్హుఁడైన
దశరథుఁడువంచెఁ దనయున్న♦తంపుశిరము । నుదకములనిచ్చునిందుర్న ♦ కొక్కరునకె॥
ఆశ్రితోదారపురుషుని ♦ నాత్మభువుని । నక్కకుత్స్థకులోద్భవు ♦ నసమువీడి
భాగ్యదేవత తమ్మితో ♦ వఱలుగరిత । యన్యనరపాలుసేవింప ♦ నరుగఁగలదె॥ ౧౭
అమ్మహారథుఁ డాహవా♦గ్రమ్మునందు । శకున్నకుఁదోడుగానిల్చి ♦ సలిపిరణము
బాణములనురసతులకుఁ ♦ బాపిభయముఁ । గొలిపెఁ గీర్తింపఁదనబాహు♦బలముకలిమి॥
చాపధరుఁ డేకరథుఁడు ప్ర♦శస్తబలుఁడు । హరిహయుని ముందుఁబోల్చెడు ♦ నరవరుండు
రవి కెదుటలేచు రణధూళి ♦ రాక్షసాళి । రక్తధారలచే నివా♦రణముచేసె॥ ౨౧
మగధకోసలకేకయ ♦ క్ష్మాపసుతలు । పతిని దేవునిగానెంచు ♦ భవ్యమతులు
పతిగఁబడసిరి శరజిత ♦ వైరి నతనిఁ । బతిగఁగడలిని సెలయేళ్ళు ♦ వడసినట్లు॥ ౨౨

నవమః సర్గః

ప్రియతమాభిరసౌతిసృభిర్బభౌ । తిసృభిరేవభువం సహశక్తిభిః
ఉపగతోఽవినినీషురివప్రజా । హరిహయోఽరిహయోగవిచక్షణః॥ ౨౩

అథసమావవృతేకుసుమైర్నవై । స్తమివసేవితుమేకనరాధిపం
యమకుబేరజలేశ్వరవజ్రిణాం । సమధురంమధురంజితవిక్రమం॥ ౨౪

హిమవిపన్నితచందనపల్లవం । విరహయన్ మలయాద్రిముదఙ్ముఖః
విహగయోఃకృపయేవశనైర్యయౌ । రవిరహర్విరహధ్రువభేదయోః॥ ౨౫

జిగమిషుర్ధనదాధ్యుషితాందిశం । రథయుజాపరివర్తితవాహనః
దినముఖానిరవిర్హిమనిగ్రహై । ర్విమలయన్మలయంనగమత్యజత్॥ ౨౬

కుసుమజన్మతతోనవపల్లవా । స్తదనుషట్పదకోకిలకూజితం
ఇతియథాక్రమమావిరభూన్మధు । ర్ద్రుమవతీమవతీర్యవనస్థలీం॥ ౨౭

సురభిసంగమజంవనమాలయా । నవపలాశమధార్యతభంగురం
రమణదత్తమివార్ద్రనఖక్షతం । ప్రమదయామదయాపితలజ్జయా॥ ౨౮

ఉపహితంశిశిరాపగమశ్రియా । ముకుళజాలమశోభతకింశుకే
ప్రణయినీవనఖక్షతమండనం । ప్రమదయామదయాపితలజ్జయా॥ ౨౯

పరభృతామదనక్షతచేతసాం । ప్రియసఖీలఘువాగివయోషితాం
ప్రియతమావకరోత్కలికాంతరే । మృదురవామదనాపసమాగమాన్॥ ౩౦

వ్రణగురుప్రమదాధరదుస్సహం । జఘననిర్విషయీకృతమేఖలం
నఖలుతావదశేషముపోహితుం । రవిరలంవిరలంకృతవాన్హిమం॥ ౩౧

విశదచంద్రకరంసుఖమారుతం । కుసుమితద్రుమమున్మదకోకిలం
తదుపభోగరసంహిమవర్షిణః । పరమృతోరమృతోపమతాంయయౌ॥ ౩౨

అభినయాన్పరిచేతుమివోద్యతా । మలయమారుతకంపితపల్లవా
అమదయత్సహకారలతామనః । సకలికాకలికామజితామపి॥ ౩౩

నయగుణోపచితామివభూపతేః । సదుపకారఫలాంశ్రియమర్థినః
అభియయుఃసరసోమధుసంభృతాం । కమలినీమలినీరపతత్రిణః॥ ౩౪

దశనచంద్రికయావ్యవభాసితం । హసితమాసవగంధిమధోరివ
వకుళపుష్పమసేవ్యతషట్పదైః । శుచిరసంచిరసంచితమీప్సుభిః॥ ౩౫

అరులనోర్చునుపాయాన ♦ నాతితేతి । ప్రియలమువ్వురతోఁబోల్చు ♦ నృపుఁడతండు
మూఁడుశక్తులతోఁగూడి ♦ భూమిప్రజల । నేలవచ్చినయింద్రునిఁ ♦ బోలుచుండె॥ ౨౩

అంత మధువేకనరపాలుఁ ♦ డైతనర్చు । యమకుబేరేంద్రవరుణుల ♦ సమతఁబోలుచు
నంచితపరాక్రమంబున ♦ మించునతనిఁ । గొలుచుగతివచ్చెఁ గ్రొత్త పు♦వ్వులుధరించి॥

ఇనుఁడువడిచెడ్డగంధంపుఁ ♦ జివురులున్న । మలయగిరివీడి యుత్తర ♦ మార్గమునుఁడు
పగలుమెల్లఁగఁజనెఁ జక్ర♦వాకములకు । సంజఁగలుగువియోగంపు ♦ జాలిననఁగ॥ ౨౪

ధనదుదిశఁబట్టిపోవఁగాఁ ♦ దలఁచియంత । సారథినిగొల్పి వెన్క క♦శ్వములఁద్రిప్పి
భానుఁడివముహరించి ప్ర♦భాతములను । విమలములుసేసి మలయాద్రి ♦ వీడివెడలె॥ ౨౬

పూలుపూచెను నవపల్ల ♦ వాళితోఁచెఁ । గోకిలలు షట్పదమ్ములు ♦ గూయఁజొచ్చె
వృక్షములనొప్పవనముల ♦ నీక్రమమున । వింతగాదిగి యావిర్భ♦వించె మధువు॥ ౨౭

మాధవునిసంగతిని వన♦ మాలయపుడు । వక్రమైనపలాశపు ♦ ష్పంబుదాల్చె
సిగ్గువదలినమదవతి ♦ చెలువుఁడిడిన । యార్ద్రమైననఖక్షత ♦ మందినట్లు॥ ౨౮

వీడశిశిరము మధులక్ష్మి ♦ పెట్టినట్టి । యప్పలాశముపైఁ గోర♦కాళియొప్పెఁ
బ్రమదమదమునలజ్జను ♦ బాసి ప్రియుని । పయిని నిడినఖక్షతా ♦ భరణమనఁగ॥ ౨౯

ప్రణయకలహాంతమందు న ♦ బ్జాభవజాత । విశిఖహతచిత్తులైనట్టి ♦ ప్రియులకపుడు
సఖసమాగమకారియై ♦ సొంపునింపె । రమ్యవాక్సఖివలె మృదు ♦ రవపికమ్ము॥ 30

వెలఁదులకుఁ గటిఁగాంచిని ♦ వీడఁజేసి । పంటినొక్కుల పెదవుల ♦ ప్రమదలకును
దుస్సహంబగు మంచును ♦ దొలఁచెఁగొంత । యంతయును మాపలేకున్న♦ నయ్యునండు॥

తేటవెన్నెల హాయియా♦ తెమ్మెరయును। గుసుమములనొప్పభూజముల్ ♦క్రొవ్విరయుండు
నట్టిపికములు గల్గి భో ♦ గార్హమైన । హిమగతవసంత మొంతయు ♦ నమృతసమము॥

అభినయమునేర్పుగతి మల ♦ యానిలమునఁ । బల్లవములాడఁ గోరక ♦ పాళితోడఁ
బొదలులేమావితీవియ ♦ ఖదముఁగొల్పె । రాగరోషము లోర్చిన ♦ యోగులకును॥ 33

సముపకారార్థమై నీతి ♦ శాస్త్రరీతిఁ । బొందువృపుసిరి కర్థులు ♦ మూఁగునట్లు
సరసిలోపల మధుపికా♦సమునఁబొదలు । కమలముల మూఁగె జలవిహం♦గములునళులు॥

ఆసవసుగంధయుక్తమై ♦ యలరుచుండు । దంతికాంతివెలుంగు వ ♦ సంతునవ్వుఁ
బోలుచుండెడు పొగడపు♦వ్వును జిరంబు । కోరిసేవించె భృంగాళి ♦ కూర్మిమీఱ॥ 34

కుసుమమేవనకేవలమార్తవం । నవమశోకతరోః స్మరదీపనం
కిసలయప్రసవోపివిలాసినాం మదయితాదయితాశ్రవణార్పితః॥ ౩౬

విరచితామధునోపవనశ్రియా । మభినవాఇవపత్త్రవిశేషకాః
మధులిహాంమధుదానవిశారదాః । కురవకారవకారణతాంయయుః॥ ౩౭

సువదనావదనాసవసంభృత । స్తదనువాదిగుణఃకుసుమోద్గమః
మధుకరైరకరోన్మధులోలుపై । ర్బకుళమాకులమాయతపంక్తిభిః॥ ౩౮

గమయితుంప్రభురేషసుఖేనమాం । నమహతీంబతపాంథవధూజనః
ఇతిదయాత్ఇవాభవదాయతా । నరజనీరజనీశవతీమధౌ॥ ౩౯

ప్రథమమన్యభృతాభిరుదీరితాః । ప్రవిరళాఇవముగ్ధవధూకథాః
సురభిగంధిషుశుశ్రువిరేగిరః । కుసుమితాసుమితావనరాజిషు॥ ౪౦

శ్రుతిసుఖభ్రమరస్వనగీతయః । కుసుమకోమలదంతరుచోబభుః
ఉపవనాంతలతాః పవనాహతైః । కిసలయైఃసలయైరివపాణిభిః॥ ౪౧

లలితవిభ్రమబంధవిచక్షణం । సురభిగంధపరాజితకేసరం
పతిషునిర్వివిశుర్మధుమంగనాః । స్మరసఖంరసఖండనవర్జితం॥ ౪౨

తిలకమస్తకహర్మ్యకృతాస్పదైః । కుసుమమధ్వనుషంగసుగంధిభిః
కలమగీయతభృంగవిలాసినాం । స్మరయుతైరయుతైరబలాసఖైః॥ ౪౩

శుశుభిరేస్మితచారుతరాననాః । స్త్రియఇవశ్లథశింజితమేఖలాః
వికచతామరసాగృహదీర్ఘికా । మదకలోదకలోలవిహంగమాః॥ ౪౪

లఘయతిస్మనపత్యపరాధజం । నసహకారతరుస్తరుణీధృతం
కుసుమితోనమితోలిభిరున్మదైః । స్మరసమాధిసమాధికరోపితం॥ ౪౫

ఉపయయౌతనుతాంమధుఖండితా । హిమకరోదయపాండుముఖచ్ఛవిః
సదృశమిష్టసమాగమనిర్వృతిం । వనితయానితయారజనీవధూః॥ ౪౬

అపతుషారతయావిశదప్రభైః । సురతసంగపరిశ్రమనోదిభిః
కుసుమచాపమతేజయదంశుభి । ర్హిమకరోమకరోర్జితకేతనం॥ ౪౭

హుతహుతాశనదీప్తి వనశ్రియః । ప్రతినిధిఃకనకాభరణస్యయత్
యువతయఃకుసుమందధురాహితం । తదలకేదలకేసరపేశలం॥ ౪౮

త్రమని నశోకతరువుల ♦ నమరునట్టి । భవ్యసుందరకుసుమవి ♦ భ్రమమె గాక
ప్రియులు మోహింపఁ బ్రియురాండ్రు♦వీనులందుఁ। గూర్చు పల్లవపాళియుఁ♦గోలిపె బాళి॥

త్రవ్వసంతుఁడు వనలక్ష్మి ♦ యంగమందుఁ । గూరిచిన పత్త్రములఁ బోలు ♦ కురువకాళి
యమలమధుదాన దక్షమై ♦ యలరుకతనఁ । గారణంబయ్యె మధుపర్కం ♦ కారమునకు॥

అమలవదనల వదనాస ♦ వమునఁబుట్టి । యట్టిగుణమునె గలవయి ♦ యలరులుంట
వరుసలుగ వచ్చినిండెను ♦ వకుళమందు । మధువునానెడు కాంక్షచే ♦ మధుపకులము॥

*విరహిణులుచాల దీర్ఘమై ♦ వెలయుతన్ను । హాయిగా దాఁటలేరని ♦ యాత్మయందు
దయఁదలఁచినట్లు చంద్రుతోఁ♦డనరురాత్రి । యెంతయును హ్రస్వమయ్యె వ♦సంతమందు॥

ననలచేతను గమ్మవా ♦ సనలచేత । నలరు వనములఁ బికములు ♦ తొలుతసలుపు
ముగ్ధవధువుల మితవాక్య ♦ ములనుబోలు । విరళమౌ కూజితమ్ములు ♦ వినఁగనయ్యె॥ ౪౦

భ్రమర రవములు శ్రావ్యమౌ ♦ పాటగాఁగఁ । గాంతనుమరుచిమృదుదంత♦కాంతిగాఁగఁ
జేతనభినయమును బట్టు ♦ చెలువుఁజూపెఁ । దలిరుగమిగాలిఁ గదలు న♦ద్యానలతలు॥

జగ్గని విలాసమును గూర్పఁ ♦ దగినయట్టి । పొగడపూ మించువాసన ♦ పొదలునట్టి
సతుల యనురాగమును భంగ ♦ పఱుపనట్టి । స్మరసఖము మధువానిరి ♦ మగువఃప్రదు॥

*తిలకవృక్షాగ్ర మనుహర్మ్య ♦ తలమునందుఁ । గమ్మపూఁదేనె వాసనల్ ♦ గ్రమ్ముచుండ
భృంగములు వేలకొలఁదిగఁ♦ బ్రియలఁగూడి । హాయిగాఁ బాడె నెంతయు♦హర్షమునను॥

నవ్వుమోములు ప్రోసెడు ♦ మువ్వలుండు । జాఱు మెఱలనూళ్ళ గలయట్టి♦ సతులకరణి
నలరుదమ్ములు కలరవ ♦ జలఖగాళి । గలిగి చెన్నారు గృహదీర్ఘి♦కలు చెలంగ॥ ౪౪

*పాలయలఁకఁబుట్టి మారుఁడు ♦ గొలిపినట్టి । చిరమనోవ్యథ గాసిలు ♦ చేడియలకు
ధైర్యమునుజార్చి మదభృంగ ♦ తతులచేత । వంగిపూచిన సహకార ♦ పాదపంబు॥ ౪౫

ఆవసంతుఁడు ఖండింప ♦ రేవెలంది । సోముఁ డుదయింప వెల్లని ♦ మోమువెట్టి
నాఁడునాటికిఁ గృశియించె ♦ నాథుతోడి । సంగమప్రాప్తి కలుగని ♦ చానపగిది॥ ౪౬

మంచులేనట్టి శుభ్రమై ♦ మించునట్టి । జాతనురతశ్రమము దీర్పఁ ♦ జాలునట్టి
చారుకిరణాళిచే సుమ ♦ చాపధరుని । మీనకేతనుఁ జలివెల్గు ♦ మెఱయఁజేసె॥ ౪౭

ప్రజ్వలితవహ్నిఁ బోలెడు ♦ వ్రిభలదాని । వనరమఁ బైడి నగమాఱు ♦ వఱలుదాని
మృదుతరంబగు రేకుల ♦ మించుదానిఁ । గురులఁ బ్ర[illegible]లిడఁదాల్చి ర♦వ్వరని సతులు॥

అలిభిరంజనబిందుమనోహరైః । కుసుమపంక్తినిపాతిభిరంకితః
నఖలుశోభయతిస్మవనస్థలీం । నతిలకస్తిలకః ప్రమదామివ॥ ౪౯

అమదయన్మధుగంధసనాథయా । కిసలయాధరసంతతయామనః
కుసుమసంభృతయానవమల్లికా । స్మితరుచాతరుచారువిలాసినీ॥ ౫౦

అనలసాన్యభృతానలసాన్మనః । కమలధూళిభృతామరుతేరితా
కుసుమభారనతాధ్వగయోషితా । మసమశోకమశోకలతాకరోత్॥ ౫౧

అరుణరాగనిషేధిభిరంశుకైః । శ్రవణలబ్ధపదైశ్చయవాంకురైః
పరభృతావిరుతైశ్చవిలాసినః । స్మరబలైరబలైకరసాః కృతాః॥ ౫౨

ఉపచితావయవాశుచిభిఃకణైః । రలికదంబకయోగముపేయుషీ
సదృశకాంతిరలక్ష్యతమంజరీ । తిలకజాలకజాలకమౌక్తికైః॥ ౫౩

ధ్వజపటంమదనస్యధనుర్భృత । శ్ఛవికరంముఖచూర్ణమృతుశ్రియః
కుసుమకేసరరేణుమలివ్రజాః । సపవనోపవనోత్థితమన్వయుః॥ ౫౪

అనుభవన్నవదోలమృతూత్సవం । పటురపిప్రియకంఠజిఘృక్షయా
అనయదాసనరజ్జుపరిగ్రహే । భుజలతాంజలతామబలాజనః॥ ౫౫

త్యజతమానమలంబతవిగ్రహై । ర్నపునరేతిగతంచతురంవయః
పరభృతాభిరితీవనివేదితే । స్మరమతేరమతేస్మవధూజనః॥ ౫౬

అథయథాసుఖమార్తవముత్సవం । సమనుభూయవిలాసవతీసఖః
నరపతిశ్చకమేమృగయారతిం । సమధుమన్మధుమన్మథసన్నిభః॥ ౫౭

పరిచయంచలలక్ష్యనిపాతనే । భయరుషోశ్చతదింగితబోధనం
శ్రమజయాత్ప్రగుణాంచకరోత్యసౌ । తనుమతోనుమతః సచివైర్యయౌ॥ ౫౮

మృగవనోపగమక్షమవేషభృ । ద్విపులకంఠనిషక్తశరాసనః
గగనమశ్వఖురోద్ధతరేణుభి । ర్నృసవితాసవితానమివాకరోత్॥ ౫౯

ప్రథితమౌళిరసౌవనమాలయా । తరుపలాశసవర్ణతనుచ్ఛదః
తురగవల్గనచంచలకుండలో । విరురుచేరురుచేష్టితభూమిషు॥ ౬౦

తనులతావినివేశితవిగ్రహా । భ్రమరసంక్రమితేక్షణవృత్తయః
దదృశురధ్వనితం వనదేవతాః । సునయనం నయనందితకోసలం॥ ౬౧

అంజనకజాలిపలె హృద్య ♦ మైతనర్చి । యారుబంతుల ద్రావిడ ♦ సళులనొప్ప
తిలకవృక్షమ్ముతో వని ♦ తేజరిల్లెఁ । దిలకమునఁ దేజరిలు సతీ ♦ తిలకమట్లు॥ ౪౯

కుజములకుఁ గ్రొత్తసొగసును ♦ గూర్చుచుండి । పొల్చు నవమల్లికాలత ♦ పూలచేతఁ
జిలుగుగవుచెల్వఁ జూపుచుఁ ♦ జిగురుపెదవు । లందు మధుగంధమందియా ♦ నందమొసఁగె॥

తమ్మిపుప్పొడి దాల్చి వా ♦ తము నఁగడలి । గండుఁగోయిల గుంపులఁ ♦ గ్రాలుచుండి
నువభృతిని పెంగినట్టియ ♦ శోకశాఖి । చిచ్చుగాఁజేసె విరహిణీ ♦ చిత్తములను॥ ౫౧

అరుణకాంతిని మించిన ♦ యంబరములు । చెవులఁ జేర్చిన యాకువే ♦ చిలుమొలకలు
పరికిణమ్మ లనియెడు ♦ మరుజలములు । చేడియల రంగమునమించెఁ ♦ గోడెకాండ్రు॥

అమల సుమరేణువుల బలు ♦ పండినట్టి । యాయనము లొప్ప మీఁద భృం ♦ గాళిగప్పఁ
దిలకవృక్షపు బాగతి ♦ చెలఁగెఁగాంతిఁ । గరలఁ జేర్చిన మాక్రికా ♦ ధరణివట్లు॥

ధన్యరై యొప్ప దర్పకు ♦ ధ్వజపటంబొ । శోభయుతలక్ష్మి కీడమొ ♦ చూర్ణమో కొ
యనఁగ గాలికి నపన ♦ మందులేచు । సుమరజము పెంటనంటెను ♦ భ్రమరకులము॥

యువతు లుయ్యేలలను వసం ♦ తోత్సవముల । బాగుగా నూఁగఁగఁగ్గియ ♦ బాహులతలు
పతిని నాలింగనముసేయు ♦ కుతుకమునను । గను జడిమ పీఠగజ్జల ♦ గ్రహణమందు॥ ౫౫

అలుకమానఁడు శైవుల్ ♦ తొలఁగివనఁడు । యౌవనము వోవరెలర ♦ దరదవరని
మతము పికతతిచే విన్న ♦ గతిని సతులు । లలితకేళీ విలాసముల్ ♦ సలిపిరపుడు॥ ౫౬

మధుహరుని మన్మథుని మణి ♦ మధునిబోలు । మనజవిభుఁడు విలాసిని ♦ మణులతోడ
నమ్మధూత్సవ వేళమితో ♦ ననుభవించి । కోరె మృగయావిహారంబుఁ ♦ గూర్మిసలుప॥

ఇట్టునట్టుఁ జలించు లక్ష్యమ్ము ♦ లేయఁగజుపు । నలుక నెఱపుల లక్షణ ♦ మలను రెలుపు
నోర్పు మొదలగుగుణముల ♦ నొడలఁగొలుపు । వేఁటయని మంత్రులొప్పఁగా ♦ పడతి విభుఁడు॥

వేఁటకనుపయి పొల్చెడు ♦ వేషమూని । విపులకంఠస్థలము నంట ♦ విల్లుదాల్చి
తురగరింఖాసముద్ధూత ♦ ధూళిఁగొలిపెఁ । గలపడమ్మట్లు నింగి భూ ♦ కాంతమాళి॥ ౫౯

మహితవనమాలకలితమై ♦ మార్తితనర । మోదుగాకులరంగును ♦ బోలమరువు
కలుకుగుజ్జంపుస్వారిపో ♦ గులచలింప । రురువిహారపుభూమియై ♦ నలరెఁబో భువ॥ ౬౦

తనువ్వలనగూర్చితనులతా ♦ తతులయందుఁ । గంటిచూపులఁజొనిపి భృం ♦ గములయందుఁ
గనిరివనదేవతాస్త్రీలు ♦ గవలనయనఁ । గొనలకుఁ బ్రీతినీతిఁ ♦ గొలుపధన్య॥ ౬౧

శ్వగణివాగురికైః ప్రథమాస్థితం । వ్యపగతానలదస్యువివేశ సః
స్థిరతురంగమభూమినిపానవత్ । మృగవయోగవయోపచితంవనం॥ ౬౨

అథనభస్యఇవత్రిదశాయుధం । కనకలింగతటిద్గుణసంగతం
ధనురధిజ్యమనాధిరుపాదదే । నరవరోనవరోషితకేసరీ॥ ౬౩

తస్యస్తనప్రణయిభిర్ముహురేణశాబై । ర్వ్యాహన్యమానహరిణీగమనం పురస్తాత్
ఆవిర్బభూవకుశగర్భముఖంమృగాణాం । యూథంతదగ్రసరగర్వితకృష్ణసారం॥ ౬౪

తత్ప్రార్థితంజవనవాజిగతేనరాజ్ఞా । తూణీముఖోద్ధృతశరేణవిశీర్ణపఙ్క్తిః
శ్యామీచకారవనమాకులదృష్టిపాతై । ర్వాతేరితోత్పలదలప్రకరైరివార్ద్రైః॥ ౬౫

లక్ష్యీకృతస్యహరిణస్యహరిప్రభావః । ప్రేక్ష్యస్థితాంసహచరీంవ్యవధాయదేహం
ఆకర్ణకృష్టమపికామితయాసధన్వీ । బాణంకృపామృదుమనాః ప్రతిసంజహార॥ ౬౬

తస్యాపరేష్వపిమృగేషుశరాన్ముముక్షోః । కర్ణాంతమేత్యబిభిదేనిబిడోపిముష్టిః
త్రాసాతిమాత్రచటులైఃస్మరయత్సునేత్రైః । ప్రౌఢప్రియానయనవిభ్రమచేష్టితాని॥

ఉత్తస్థుషఃశిశిరపల్వలపంకమధ్యాత్ । ముస్తాప్రరోహకబలావయవానుకీర్ణం
జగ్రాహసద్రుతవరాహకులస్యమార్గం । సువ్యక్తమార్ద్రపదపఙ్క్తిభిరాయతాభిః॥ ౬౮

తంవాహనాదవనతోత్తరకాయమీష । ద్విధ్యంతముద్ధతసటాఃప్రతిహంతుమీషుః
నాత్మానమస్యవివిదుః సహసావరాహా । వృక్షేషువిద్ధమిషుభిర్జఘనాశ్రయేషు॥ ౬౯

తేనాభిఘాతరభసస్యవికృష్యపత్రీ । వన్యస్యనేత్రవివరేమహిషస్యముక్తః
నిర్భిద్యవిగ్రహమశోణితలిప్తపుంఖ । స్తంపాతయాంప్రథమమాసపపాతపశ్చాత్॥ ౭౦

ప్రాయోవిషాణపరిమోక్షలఘూత్తమాంగాన్ । ఖడ్గాంశ్చకారనృపతిర్నిశితైఃక్షురప్రైః
శృంగంసదృప్తవినయాధికృతఃపరేషా । మత్యుచ్ఛ్రితంనమమృషేనతుదీర్ఘమాయుః॥ ౭౧

వ్యాఘ్రానభీరభిముఖోత్పతతోగుహాభ్యః । ఫుల్లాసనాగ్రవిటపానివవాయురుగ్ణాత్
శిక్షావిశేషలఘుహస్తతయానిమేషాత్ । తూణీచకారశరపూరితవక్త్రరంధ్రాన్॥ ౭౨

నిర్ఘాతోగ్రైః కుంజలీనాన్ జిఘాంసు । ర్జ్యానిర్ఘోషైః క్షోభయామాస సింహాన్
నూనం తేషా మభ్యసూయాపరోభూ । ద్వీర్యోదగ్రే రాజశబ్దే మృగేషు॥ ౭౩

తాన్హత్వా గజకులబద్ధతీవ్రవైరాన్ । కాకుత్స్థః కుటిలనఖాగ్రలగ్నముక్తాన్
ఆత్మానం రణకృతకర్మణాం గజానా । మానృణ్యం గతమివమార్గణైః॥

వలుకుకక్కులుగల పరి ♦ వారమున్న । చిచ్చుమిచ్చుల నెడలి తే ♦ జీలునడుచు
దృఢపథంబులఁ గొలకులఁ ♦ దీఱియున్న । మృగగవయపక్షిమయవని ♦ నృపుఁడుసొచ్చె‖

ఘుంఘుమబంగారుపచ్చని ♦ మెఱపునారి । తనరుసురచాపమునుభాద్రి ♦ దాల్చుకరణి
సెక్కిడినవిల్లుఁగొనెఁజింత ♦ లెఱుఁగనట్టి । హరులఁడంకృతిఁగెరలింను ♦ నట్టినృపతి‖ ౯౩

క్రొలమునుముందునల్లని ♦ గండులేడి । తఱిసిపొదుగులఁదల్లుల ♦ నరుగనీక
ప్రూటికినినాఁపఁబిల్లలు ♦ నోటఁగుళల । నిడికొనిన లేళ్లమంద గ ♦ న్నడియె నెదుట‖ ౯౪

తీసిపొనియల్లునడిగల ♦ తేజినెక్కి । క్షితిపుఁడెనుదైనఁజెవరియూ ♦ జింకపిండు
భేదరుపడిచూపులను నల్లఁ ♦ జఱచెవనిని । వాయుపుష్పలదళతతిఁ ♦ బఱచునట్లు‖ ౯౫

హరిసముఁడు తేఁడుగురియిడ్డ ♦ హరిణమునకు । హరిణియడ్డుగఁదనువిడ ♦ నతఁడు స్వాయము
క్షామముకుండొట మదిదయఁ ♦ గరఁగధన్వి । బింపెళరమును జెవిదాఁకఁ ♦ దీసియున్న‖ ౯౬

అన్యమృగముల నేయను ♦ న్నృపుఁడుహూఁడఁ । జకితతరళంబు లొకనుల్ ♦ చతురలైన
దఖుతలవిలాసదృక్కులఁ ♦ దలఁపుగొలుప । నొడయుచెవిసోఁకుదృఢముష్టి ♦ సడలుచుండె‖

వన్యసూకరములుతడి ♦ పడియఁదొఱఁగి । రాలిపడనొటిగడ్డ క్షీ ♦ ఘ్రిముగఁబాఱ
వథునునపుగులవరుసలు ♦ పొడవుగాను । బడినపథమునుబట్టెను ♦ బార్థివుండు‖ ౯౭

గుజ్జమందుండిపైమేను ♦ గొంతవంచి । పొడుచున్నృపుపయి సటవిచ్చి ♦ పడఁగఁదొడఁగు
నడఘిపందులెఱుంగవు ♦ నడుములాను । తరులఁదామంటఁ బడియుంట ♦ దచ్ఛరములు‖ ౯౮

కడుపడినిమీఁదఁ బడనచ్చు ♦ కారెనుమును । బ్రిదరమునుదీసికంటెరం ♦ ధ్రిమున నేయ
దడ్డలనొప్పెడు బాణ మం ♦ గమ్మునర్చిచ్చి । నెత్తురంటకపడెదాని ♦ నేలఁగూల్చి‖ ౭౦

కఱకుటమ్ముల శృంగభం ♦ గమ్ముసేసి । ఖడ్గమృగశీర్ష భారముల్ ♦ కడఁకడించె
దుష్టనిగ్రహుఁడోర్చునే ♦ దుష్టతతుల । యున్నతిఁజిరాయువోర్చిన ♦ నోర్చుఁగాక‖

గాలికాననపుల్ల ఖా ♦ ఖాళియట్టు । లెడలిగుహలను బులులేచి ♦ యెదుటఁబడిన
శాతుకన్నుగన్నశరలాఘు ♦ వమునవపుడె । పొదివిశరములనొల్లను ♦ బొదులఁజేసె‖ ౭౧

పొదలడాగినసింహాళిఁ ♦ జదియనెంచి । తేఁడుగర్త్తోగ్రటంకృతి ♦ రేపెవానిఁ
బ్రిబల తేజంబుమృగరాజ ♦ పదముఁజూచి । యెంతయునునాత్మనోర్వని ♦ హేతువునను‖

వక్రనఖములముత్యముల్ ♦ వఱలుచుండు । సింధురభయంకరారులొ ♦ సింహములను
జంపి శరముల్ల నాజిలో ♦ పాయపడిన । హస్తితతిముప్పదీఱిన ♦ దంచునెంచె‖ ౭౨

చమరాన్ పరితః ప్రవర్తితాశ్వః । క్వచిదాకర్ణ వికృష్ట భల్లవర్షీ
నృపతీ నివ తాన్వియోజ్య సద్యః । సితబాలవ్యజనైర్జగామ శాంతిం॥ ౬౫

అపి తురగ సమీపాదుత్పతంతం మయూరం । న స రుచిరకలాపం బాణలక్ష్యీచకార
సపది గత మనస్కశ్చిత్రమాల్యానుకీర్ణే । రతివిగలిత బంధే కేశపాశే ప్రియాయాః॥

తస్య కర్కశ విహార సంభవం । స్వేదమానన విలగ్నజాలకం
ఆచచామ సతుషార శీకరో । భిన్నపల్లవపుటో వనానిలః॥ ౬౭

ఇతి విస్మృతాన్య కరణీయమాత్మనః । సచివావలంబితధురం నరాధిపం
పరివృద్ధరాగ మనుబంధ సేవయా । మృగయా జహార చతురేవ కామినీ॥ ౬౮

స లలిత కుసుమప్రవాళ శయ్యాం । జ్వలిత మహౌషధి దీపికా సనాథాం
నరపతి రతివాహయాంబభూవ । క్వచిదసమేత పరిచ్ఛదస్త్రియామాం॥ ౬౯

ఉషసి స గజయూథ కర్ణతాలైః । పటుపటహధ్వనిభిర్వినీతనిద్రః
అరమత మధురాణి తత్ర శృణ్వన్ । విహగవికూజిత వందిమంగళాని॥ ౭౦

అథ జాతు రురోర్గృహీతవర్త్మా । విపినే పార్శ్వచరైరలక్ష్యమాణః
శ్రమఫేనముచా తపస్విగాఢాం । తమసాం ప్రాపనదీం తురంగమేణ॥ ౭౧

కుంభపూరణభవః పటురుచ్చై । రుచ్చచారనినదోంభసి తస్యాః
తత్ర స ద్విరదబృంహిత శంకీ । శబ్దపాతినమిషుం విససర్జ॥ ౭౨

నృపతేః ప్రతిషిద్ధమేవ తత్ । కృతవాన్ పంక్తిరథో విలంఘ్య యత్
అపథే పదమర్పయంతి హి । శ్రుతవంతోపి రజోనిమీలితాః॥ ౭౩

హా తాతేతి క్రందితమాకర్ణ్య విషణ్ణ । స్తస్యాన్విష్యన్ వేతసగూఢం ప్రభవం సః
శల్యప్రోతం ప్రేక్ష్య సకుంభం మునిపుత్రం । తాపాదంతః శల్య ఇవాసీత్ క్షితిపోపి॥ ౭౪

తేనావతీర్య తురగాత్ప్రథితాన్వయేన । పృష్టాన్వయః సజలకుంభ నిషణ్ణదేహః
తస్మై ద్విజేతరతపస్విసుతం స్ఖలద్భి । రాత్మానమక్షరపదైః కథయాంబభూవ॥ ౭౫

తచ్చోదితశ్చ తమనుద్ధృతశల్యమేవ । పిత్రోః సకాశమవసన్నదృశోర్నినాయ
తాభ్యాం తథాగతముపేత్య తమేకపుత్ర । మజ్ఞానతః స్వచరితం నృపతిః శశంస॥ ౭౬

తౌ దంపతీ బహు విలప్య శిశోః ప్రహర్త్రా । శల్యం నిఖాతముదహారయతామురస్తః
సోభూత్పరాసురథ భూమిపతిం శశాప । హస్తార్పితైర్నయనవారిభిరేవ వృద్ధః॥ ౭౭

తేజిపైఁ జమరీమృగ ♦ రాజిమట్టుఁ । దిరిగి శరములఁ జెవిదాఁకఁ ♦ దీసి గురిసి
లీలనెడలించి చామర ♦ వాలములను । దృష్టిగనె వేఁడు తక్కిన ♦ నృపతులట్లు॥ ౭౫

వీడి రతికేళి పరిసరుల్ ♦ గూడి యుండు । తనసతీ కేశపాశమున్ ♦ దలఁపు గొలుప
నెమ్మి నేయఁడు నృపుఁడు పిం ♦ ఛమ్ము విప్పి । నశ్వసామీప్యమునఁ జెర ♦ లాడు నున్న।
కరము బడలిన నృపతి యుం ♦ గుఱుల నంటి । వదనమునఁ గ్రాలు చెమటపై ♦ వ్రాలి వ్రాలి
చల్లఁ దుంపరతోఁ గూడి ♦ పల్లవములు । విప్పఁగ నానిలము ముద్దు ♦ వెట్టుకొనియె॥ ౭౭

ఇట్లు కార్యాంతరమ్ముల ♦ నెల్ల మఱచి । ధరణి భారమ్ము సచివుల ♦ తలను బెట్టి
యెడ తెగని సేవనను రాగ ♦ మెచ్చ నతఁడు । లొంగె వేఁటకుఁ జతురకు ♦ లొంగు పగిది॥ ౭౮

ఒక్క పరిచరుఁడును లేని ♦ యొక్క చోటఁ । దేజరిల్లఁగ నోషధీ ♦ దీపవితతి
పల్లవమ్ముల పువ్వుల ♦ పాన్పు మీఁదఁ । రాత్రిగడపెను దశరథ ♦ రాజమౌళి॥ ౭౯

వనకరుల కర్ణతాళముల్ ♦ పటహరవము । లీలఁ జెలఁగిన వేఁకువ ♦ మేలుకాంచి
వందిశుభగీతముల చంద ♦ మొందు విహగ । మధురరుతముల నాలించి ♦ మహిపుఁడలరె॥ ౮౦

లేడి విపినంబులోఁ జన్న ♦ జాడఁ బట్టి । పార్శ్వచరులకుఁ దాఁ గనఁ ♦ బడక యుండఁ
జేరె వరపక్షి మునిజన ♦ సేవ్యఁ దమస । నుఱుగు బడలిన గుఱ్ఱము ♦ నోటఁ గాఱ॥ ౮౧

కడవ నానది ముంచఁ గాఁ ♦ బొడము దీర్ఘ । కలరవమ్మును ద్విరదఘీం ♦ కారమంచు
నెంచి యాశబ్దపథము గు ♦ ర్తించి విడిచెఁ । దీవ్రశరమును నరపాల ♦ తిలకమపుడు॥ ౮౨

నృపులకు నిషిద్ధమే యయు ♦ నిట్టిపథము । ధర్మమును దాఁటి మెట్టెను ♦ దశరథుండు
ప్రాజ్ఞులే నిరజోగుణ ♦ బద్ధులైనఁ । బదము నిడుదురు గాదె దు ♦ ష్పథమునందు॥ ౮౩

అంత హా తండ్రి! యని యను ♦ నార్తరవము । వినఁబడిన వేఁడు దీనుఁడై ♦ వెదకి యచట
వేశసని రూఢు మునిసుతు ♦ విశిఖవిద్ధు । ఘటయుతుని గాంచి చింతాస్త్ర ♦ ఘటితుఁడయ్యె॥

ప్రభీతుఁడై యవనిభుఁడు గు ♦ ఱ్ఱంబు డిగ్గి । కులము మునిసుతు నడిగినఁ ♦ గుంభమూని
మాట తడఁబడ నాతఁడు ♦ మాఱు పలికెఁ । దాద్విజేతర తాపస ♦ తనయుఁడంచు॥ ౮౫

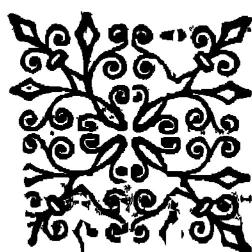
అతఁడు గోరఁగ శరముఁ గో ♦ నక నృపుఁడు । కనులు లేనట్టి జనకుల ♦ కడకుఁ దెచ్చి
యేకపుత్రుని మునిఁ గిడి ♦ యెఱుకపఱచె । నజ్ఞతను దానొనర్చిన ♦ యట్టి తప్పు॥ ౮౬

దంపతులు వారలెంతయుఁ ♦ దల్లడిల్లి । హర్తచేతను శరము దీ ♦ యంగఁ జేయఁ
దనయుఁడు గతించె వృద్ధుఁడౌ ♦ జనకుఁడంతఁ । దిట్టఁదొడఁగెను గన్నీరు ♦ పట్టి చేత॥ ౮౭

దిష్టాం తమాప్స్యతి భవానపి పుత్రశోకా । దంత్యేవయస్యహమివేతి త ముక్తవంతం
ఆక్రాంతపూర్వ్వ మివముక్త విషం భుజంగం । ప్రోవాచ కోసలపతిః ప్రథమాపరాద్ధః॥
శాపోప్యదృష్టతనయానన పద్మశోభే । సానుగ్రహో భగవతామయిపాతితోయం
కృష్యాం దహన్నపి ఖలుక్షితిమింధనేద్ధో । బీజప్రరోహజననీం జ్వలనః కరోతి॥
ఇత్థంగతే గతఘృణః కిమయం విధత్తాం । వధ్యస్తవేత్యభిహితో వసుధాధిపేన
ఏధాన్హుతాశనవతః సమునిర్యయాచే । పుత్రం పరాసుమనుగంతుమనాః సదారః॥

ప్రాప్తానుగః సపదిశాసనమస్యరాజా
సంపాద్యపాతక విలుప్తధృతిర్నివృత్తః
అంతర్నివిష్టపదమాత్మ వినాశహేతుం
శాపం దధజ్జ్వలన మౌర్వమివాంబురాశిః॥ ౮౧

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతౌ
మృగయావర్ణనో నామ నవమః సర్గః.

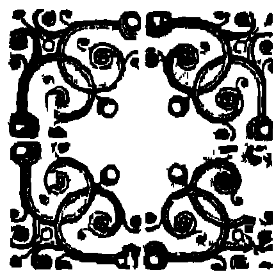

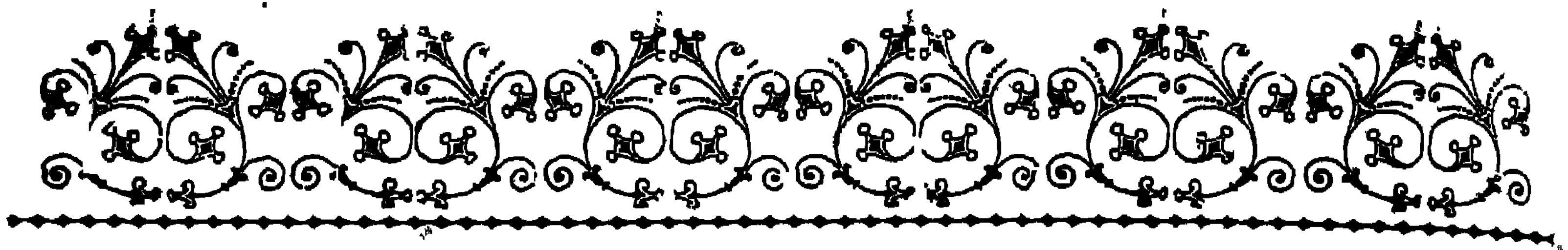
కావలెనె వార్ధకంబున ♦ నీవుగూడఁ। బుత్త్రశోకంబుచే మృతిఁ ♦ బొందుమంచుఁ
గ్రొక్కి నహితోత్తలవిషమును ♦ గ్రక్కుకరణిఁ। బల్కెఁ బ్రథమాపరాధి నృ ♦ పాలుఁడనిరొ॥
సుతునిముఖపద్మకాంతిని ♦ జూడనట్టి। నాకు మీ రిట్టు దీవెన ♦ నాఁ దనర్చె
నగ్నికల్పులతో మండి ♦ యవనితలముఁ। గాల్చినన్ సస్యహేతువై ♦ క్రాలుఁగాదె॥ ౮౯
వధ్యుఁడను మీకుఁ గరుణావి ♦ వర్జితుండ। నేమి సెలవనియెడుఁగ భూ ♦ మీశునతఁడు
సుతునికడ కేగెదను నాదు ♦ సతినిగూడి। కూర్పు మా కగ్ని నీవని ♦ కోరెమౌని॥ ౯౦

చ॥ అనుచరరాజిఁ బంచి ముని ♦ యానతిఁ దీర్చి తత్క్షణంబ య
జ్జనపతి మర్త్యుఁ బాపమున ♦ స్వాంతము శాంతముఁ బాయ నాత్మలోఁ
దననిరయంపుఁ గారణము ♦ తాపసుశాపము వేరుపాఱఁగా
ఘనబడబానలంబుగల ♦ కంధినిబోలుచు రాజధానికిన్॥ ౯౧

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ అదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు మృగయావర్ణనంబను
నవమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

దశమః సర్గః

పృథివీంశాసతస్తస్య । పాకశాసనతేజసః
కించిదూనమనూనర్ద్ధేః । శరదామయుతంయయౌ॥ ౧

నచోపలేభేపూర్వేషా । మృణనిర్మోక్షసాధనం
సుతాభిధానంసజ్యోతిః । సద్యఃశోకతమోపహం॥ ౨

*మనోర్వంశశ్చిరంతస్మి । న్ననభివ్యక్తసంతతిః
నిమజ్యపునరుత్థాస్య । న్నదఃశోణఇవాభవత్॥ ౩

అతిష్ఠత్ప్రత్యయాపేక్ష । సంతతిఃసచిరంనృపః
ప్రాఙ్మంథాదనభివ్యక్త । రత్నోత్పత్తిరివార్ణవః॥ ౪

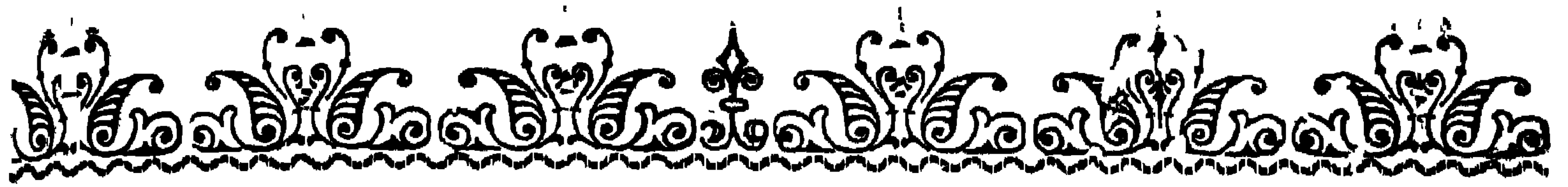
ఋష్యశృంగాదయస్తస్య । సంతఃసంతానకాంక్షిణః
ఆరేభిరేజితాత్మానః । పుత్రీయామిష్టిమృత్విజః॥ ౫

తస్మిన్నవసరేదేవాః । పౌలస్త్యోపప్లుతాహరిం
అభిజగ్ముర్నిదాఘార్తా । శ్ఛాయావృక్షమివాధ్వగాః॥ ౬

తేచప్రాపురుదన్వంతం । బుబుధేచాదిపూరుషః
అవ్యాక్షేపోభవిష్యంత్యాః । కార్యసిద్ధేర్హిలక్షణం॥ ౭

భోగిభోగాసనాసీనం । దదృశుస్తందివౌకసః
తత్ఫణామండలోదర్చి । ర్మణిద్యోతితవిగ్రహం॥ ౮

శ్రియఃపద్మనిషణ్ణాయాః । క్షౌమాంతరితమేఖలే
అంకేనిక్షిప్తచరణ । మాస్తీర్ణకరపల్లవే॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వం శ ము.

ద శ మా శ్వా స ము.

:o:

గీతములు.

పాకశాసనతేజోవి ♦ భాసితుండు । ధనసమృద్ధినిగాంచిన ♦ దశరథుండు
ధరణి నేలఁగనించుక ♦ తక్కువగను । దశసహస్రంబుఁగొలఁది య♦బ్దములుగడచె॥ ౧

కాని యానృపరత్నంబు ♦ గాంచఁడయ్యె । సంతతపితృఋణనిర్మోక్ష ♦ సాధనంబు
పరమశోకాంధకార ని♦వారణంబు । సుతుఁడనెడు శుభ్రతేజంబు ♦ శుభకరంబు॥ ౨

అప్పటికిఁ జూడ సంతతి ♦ సనఁగితలని । బాణమం డెడుశోణమ్ముకై ♦ వడినిదోఁచె
సంతుగాంచనిదశరథే ♦ శ్వరునియందు । సనఁగియుండెడు మనునృపు ♦ నన్వయంబు॥ 3

కలచుటకు మందురత్నసం ♦ తతికినైన । కారణమునకు వేఁచిన ♦ కంధివోలెఁ
జాలకాలము వేఁచెను ♦ సంతతికిని । దగినకారణమునకయి ♦ ధరణిధవుఁడు॥ ౪

ఋష్యశృంగాదినిర్జితేం ♦ ద్రియులు బుధులు । సంతతినిగోరు దశరథ ♦ జనపమణికిఁ
దగినపుత్రులుగలుగఁగా ♦ ధర్మశోధని । యాగమొనరింపఁదొడఁగిరి ♦ యాజ్ఞికులుగ॥ ౫

అపుడు పౌలస్త్యబాధచే ♦ నమరులరిగి । హరికిశరణంబుసొచ్చిరి ♦ యార్తులగుచు
మండువేసవియందలి ♦ యెండవడికి । బడలిఛాయాతరువుఁజేరు ♦ పాంథులట్లు॥ ౬

అర్ణవము వారుచేరిన ♦ యాక్షణంబ । పాలకుండాదిపురుషుఁడు ♦ మేలుకాంచె
దైవికార్యార్థసిద్ధికి ♦ భవ్యమైన । లక్షణము కాదెచూడ జా♦లమ్ము లేమి॥ ౭

ఆదిశేషునితనువున ♦ నలరువానిఁ । బలుపుపడగలమణికాంతి ♦ పటలములను
నిగనిగలనీనుదేహంపు ♦ నిగ్గువానిఁ । గాంచె నానందమున దివౌ ♦ కశ్చయంబు॥ ౮

శ్రీత్రమొనసులు పేలుదు ♦ కూలమమరు । సబ్జపీఠస్థయౌ లక్ష్మి ♦ యంకమందుఁ
బరవశోమలశర్కర ♦ పల్లవములఁ । జాచియున్నట్టిచరణకం ♦ జములవాని॥ ౯

ప్రబుద్ధపుండరీకాక్షం । బాలాతపనిభాంశుకం
దివసం శారదమివ । ప్రారంభసుఖదర్శనం॥ ౧౦

ప్రభానులిప్తశ్రీవత్సం । లక్ష్మీవిభ్రమదర్పణం
కౌస్తుభాఖ్యమపాంసారం । బిభ్రాణంబృహతోరసా॥ ౧౧

బాహుభిర్విటపాకారై । ర్దివ్యాభరణభూషితైః
ఆవిర్భూతమపాంమధ్యే । పారిజాతమివాపరం॥ ౧౨

దైత్యస్త్రీగండలేఖానాం । మదరాగవిలోపిభి
ర్హేతిభిశ్చేతనావద్భి । రుదీరితజయస్వనం॥ ౧౩

ముక్తశేషవిరోధేన । కులిశవ్రణలక్ష్మణా
ఉపస్థితం ప్రాంజలినా । వినీతేనగరుత్మతా॥ ౧౪

యోగనిద్రాంతవిశదైః । పావనైరవలోకనైః
భృగ్వాదీననుగృహ్ణంతం । సౌఖశాయనికానృషీన్॥ ౧౫

ప్రణిపత్యసురాస్తస్మై । శమయిత్రేసురద్విషాం
అథైనంతుష్టువుస్తుత్య । మవాఙ్మనసగోచరం॥ ౧౬

నమోవిశ్వసృజేపూర్వం । విశ్వంతదనుబిభ్రతే
అథవిశ్వస్యసంహర్త్రే । తుభ్యంత్రేధాస్థితాత్మనే॥ ౧౭

రసాంతరాణ్యేకరసం । యథాదివ్యంపయోశ్నుతే
దేశేదేశేగుణేష్వేవ । మవస్థాస్త్వమవిక్రియః॥ ౧౮

*ఏకఃకారణతస్తాంతా । మవస్థాంప్రతిపద్యసే
నానాత్వంరాగసంయోగాత్ । స్ఫాటికస్యేవదృశ్యతే॥ ౧౯

అమేయోమితలోకస్త్వ । మనర్థీప్రార్థనావహః
అజితోజిష్ణురత్యంత । మవ్యక్తోవ్యక్తకారణం॥ ౨౦

హృదయస్థమనాసన్న । మకామంత్వాంతపస్వినం
దయాళుమనఘస్పృష్టం । పురాణమజరంవిదుః॥ ౨౧

సర్వజ్ఞస్త్వమవిజ్ఞాతః । సర్వయోనిస్త్వమాత్మభూః
సర్వప్రభురనీశస్త్వ । మేకస్త్వంసర్వరూపభాక్॥ ౨౨

అలరువెలిదమ్మికన్నుల ♦ నలరువాని । వఱలుతేరెయెండఁబోలెడు ♦ వలువవాని
శారదదినాదివలెయోగి ♦ జనులకెపుడు । చూడఁజూడంగనొప్పెడు ♦ సొబగువాని॥ ౧౦

తళుకుశ్రీవత్సమునకుఁదాఁ ♦ గొలువునట్టి । పద్మ కానందముకరమై ♦ పరఁగునట్టి
జలధిసారంబునానొప్పి ♦ చెలఁగునట్టి । కౌస్తుభమువక్షమునఁదాల్చి గ్రాలువాని॥ ౧౧

దివ్యభూషణదీప్తిచేఁ ♦ దేజరిల్లి । విటపములఁబోలుబాహువుల్ ♦ [illegible]కతనఁ
గడలినడుమనుమరలఁదాఁ ♦ బొడమినట్టి । పారిజాతంబువలెఁగడు ♦ [illegible]గాని॥ ౧౨

దానవస్త్రీలచెక్కిళ్లఁ ♦ దనరుచుండు । మదముచేఁగల్గురక్తిమ ♦ మాఫ్ప
జీవముంగలశస్త్రాళి ♦ చేతఁగలుగు । దశదిశలఁబొల్చుజయునినా ♦ దము[illegible] ౧౩

పగనహీంద్రునితోమాని ♦ పరఁగునట్టి । కులిశఘాతాంకములచేతఁ ♦ జెలఁగునట్టి
వినతుఁడైకేలుమోడ్చి సే ♦ వించునట్టి । గరుడుఁడుండెడుకొల్వులోఁ ♦ గ్రాలువాని॥

సుఖశయనపరిశ్నసలిపెడు ♦ శుద్ధమతుల । భృగువుమొదలైనవారల ♦ విశదవిమల
యోగనిద్రాంతదృక్కుల ♦ నొప్పమీఱఁ । గాంచిధన్యులఁజేయుచు ♦ మించువాని॥

వాఙ్మనంబులకందక ♦ వఱలువానిఁ । బొగడయోగ్యునిభగవంతుఁ ♦ బొగడిరపుడు
సురరిపులమానజీవముల్ ♦ సూరగొనెడు । వల్లభునియంఘ్రులకుఁబ్రణ ♦ మిల్లిసురలు॥

మొదటవిశ్వముసృజియించి । పిదపదానిఁ । బోషణమొనర్చికడపట ♦ బ్రింగఁజేయు
త్రివిధరూపాత్మకుండైన ♦ దేవనీకు । భక్తిసల్పుచునున్నాము ♦ వందనములు। ౧౪

తొలుతదివినుండిజాఱెడు ♦ జలమునందు । నొక్కటేరుచియున్నను ♦ పెక్కులైన
దేశములమాఱునట్టులు ♦ త్రిగుణములను । మారుదువుమార్పులేనట్టి ♦ మహితుఁడీవు॥ ౧౫

*పెక్కులైనయుపాధుల ♦ నొక్కఁడయ్యు । వివిధరూపాలఁగనఁబడి ♦ వెలయుదీవు
స్ఫటికయాయాయిరంగుల ♦ వస్తువులను । బట్టి పలువితములఁగానఁ ♦ బడెడునట్లు॥ ౧౬

కొలఁతకందవులోకముల్ ♦ గొలుతువీవు । కోరికలులేవు తీర్తువు ♦ కోర్కెలెల్ల
నజితుఁడవునీకుజయమగు ♦ నన్నికథల । వ్యక్తకారణుఁడగుచుని ♦ వ్యక్తుఁడగుచు॥ ౨౦

ప్రాజ్ఞులాత్మస్థుఁడైన దూ ♦ రస్థుఁడంచు । వాంఛలేశమ్ము లేనిత ♦ పస్వియంచు
వగపుఁజిక్కనిపరమకృ ♦ పాళువంచు । నిన్నుజగలేనివృద్ధంచు ♦ నెన్నుచుంద్రు॥ ౨౧

తెలివికందక యన్నియుఁ ♦ దెలియుదీవు । అన్నిటికినీకుఁగారణం ♦ బగుదువీవు
ప్రభురహితుఁడైనయందటి ♦ ప్రభుఁడవీవు । ఒక్కరుఁడవన్నిరూపాల ♦ నొప్పుదీవు॥

సప్తసామోపగీతంత్వాం । సప్తార్ణవజలేశయం
సప్తార్చిర్ముఖమాచఖ్యుః । సప్తలోకైకసంశ్రయం॥

చతుర్వర్గఫలంజ్ఞానం । కాలావస్థాచతుర్యుగా
చతుర్వర్ణమయోలోక । స్త్వత్తఃసర్వంచతుర్ముఖాత్॥

అభ్యాసనిగృహీతేన । మనసాహృదయాశ్రయం
జ్యోతిర్మయంవిచిన్వంతి । యోగినస్త్వాంవిముక్తయే॥

అజస్యగృహ్ణతోజన్మ । నిరీహస్యహతద్విషః
స్వపతోజాగరూకస్య । యాథార్థ్యంవేదకస్తవ॥

శబ్దాదీన్విషయాన్భోక్తుం । చరితుందుశ్చరంతపః
పర్యాప్తోసిప్రజాఃపాతు । మౌదాసీన్యేనవర్తితుం॥

బహుధాప్యాగమైర్భిన్నాః । పంథానఃసిద్ధిహేతవః
త్వయ్యేవనిపతంత్యోఘా । జాహ్నవీయాఇవార్ణవే॥

త్వయ్యావేశితచిత్తానాం । త్వత్సమర్పితకర్మణాం
గతిస్త్వంవీతరాగాణా । మభూయఃసన్నివృత్తయే॥

ప్రత్యక్షోప్యపరిచ్ఛేద్యో । మహ్యాదిర్మహిమాతవ
ఆప్తవాగనుమానాభ్యాం । సాధ్యంత్వాంప్రతికాకథా॥

కేవలంస్మరణేనైవ । పునాసిపురుషంయతః
అనేనవృత్తయఃశేషా । నివేదితఫలాస్త్వయి॥

ఉదధేరివరత్నాని । తేజాంసీవవివస్వతః
స్తుతిభ్యోవ్యతిరిచ్యంతే । దూరాణిచరితానితే॥

అనవాప్తమవాప్తవ్యం । నతేకించనవిద్యతే
లోకానుగ్రహఏవైకో । హేతుస్తేజన్మకర్మణోః॥

మహిమానంయదుత్కీర్త్య । తవసంహ్రియతేవచః
శ్రమేణతదశక్త్యావా । నగుణానామియత్తయా॥

ఇతిప్రసాదయామాసు । స్తేసురాస్తమధోక్షజం
భూతార్థవ్యాహృతిఃసాహి । నస్తుతిఃపరమేష్ఠినః॥

సప్తసామంబులుమునిస్నె ♦ సంస్తుతించు । సప్తజలధులునీకగు ♦ శయనతలము
సప్తలోకంబులకునీవు ♦ సంశ్రయంబు । సప్తజిహ్వుఁడునీకునా ♦ స్యమనియండ్రు॥

నాల్గుపురుషార్థములఫల ♦ జ్ఞానమెల్ల । నాలుగుయుగంబులమరెడు ♦ కాలమెల్ల
నాల్గువర్ణంబులొప్పుజ ♦ నంబులెల్లఁ । గలుగునీనుండిమేకద ♦ నలువదేవ॥ ౨౪

సంతతాభ్యాసనిగ్రహ ♦ స్వాంతములను । హృదయపద్మస్థతేజమై ♦ యొసఁగునిన్ను
మోక్షసామ్రాజ్యమునకును ♦ ముత్తునైన । యోగులందఱుధ్యానించు ♦ చుండ్రుదేవ॥

జన్మమెత్తుచునుందువ ♦ జన్ముఁడవయ్యు । రిపులఁదెగటార్చెదవుని ♦ ష్క్రియుఁడవయ్యు
నుండుదువునిద్రజాగరూ ♦ కుండవయ్యు । నీయథాస్థితిఁదెలియంగ ♦ నేర్చునెవఁడు॥

అధిపశబ్దాదివిషయంబు ♦ లనుభవింప । నధికదుశ్చరమౌ తప ♦ మాచరింపఁ
బ్రజలఁబెంపఁ దటస్థభా ♦ వముువహింప । మహిమగలయట్టిసర్వస ♦ మర్థుఁడీవు॥ ౨౬

శాస్త్రములయందుఁబురుషార్థ ♦ సాధకములు । భిన్నభిన్నమ్ములుగనున్న ♦ నన్నికడకు
నైక్యమందుననీలోన ♦ నద్దియంచు । నఖిలగంగాప్రవాహమ్ము ♦ లౌ తెఱఁగున॥ ౨౭

స్వాంతమును బెట్టినీయందు ♦ సకలమైన । కర్మములునీకునర్పింపఁ ♦ గలిగినట్టి
వీతరాగులయోగుల ♦ విమలమతుల । కామితంబైన ముక్తికి ♦ గతివినీవు॥ ౨౮

భూమిముఖభూతములనీదు ♦ భూరిమహిమ । గోచరంబయ్యు వాచామ♦గోచరమగు
నింక నూహాలకు్రతుల నూ♦హింపఁదగిన । నిన్నుఁదెలియంగనెవ్విధి ♦ నేర్చునెవఁడు॥

స్మరణచేసినమాత్రన ♦ నరునినీవు । పావనునొనర్చుచుందువు ♦ పరమపురుష
యిదియె తెలుపునుగాదె యిం ♦ కెట్టిఫలము । దర్శనాములఁగలుగునో ♦ ధన్యచరిత॥ ౩౧

రత్ననిలయంబునందలి ♦ రత్నరాశి । తరణిలోపలనొప్పెడు ♦ కిరణచయము
గణనకందకదూరమై ♦ కాలుకరణి । నీచరిత్రం బవాఙ్మనో ♦ గోచరంబు॥ ౩౨

అన్నియుంబొందియుండెడు ♦ నధిపనీకుఁ । బొందఁగాఁగోరునదియుఁ నెన్నె ♦ పూర్ణపురుష
జన్మకర్మమ్ములనునీవు ♦ జగతిఁదాల్చు । టెల్లలోకమ్ములననుగ్ర ♦ హింపఁగాక॥ ౩౩

దేవభవదీయదివ్యప్ర ♦ భావగరిమఁ బొగడివాక్కులుకొఱవడి ♦ పోదలకుంట
బడలికనొ శక్తిలేకయొ ♦ పొడముఁగాని । త్వద్గుణావధిఁగాంచుట ♦ వలనఁగాదు॥ ౩౪

అయ్యధోక్షజువిష్ణుని ♦ య్యందమందు । వినుతులఁబ్రసన్నుఁగాఁజేసి ♦ కొనిరిసురలు
కానిపరమేష్ఠికవినుతుల్ ♦ గాకయతని । నైజగుణబోధకముగఁజె ♦ న్నారుచుండె॥

తస్మైకుశలసంప్రశ్న । వ్యంజితప్రీతయేసురాః
భయమప్రలయోద్వేలా । దాచఖ్యుర్నైఋతోదధేః॥ ౩౬

అథవేలాసమాసన్న । శైలరంధ్రానువాదినా
స్వరేణోవాచభగవాన్ । పరిభూతార్ణవధ్వనిః॥ ౩౭

పురాణస్యకవేస్తస్య । వర్ణస్థానసమీరితా
బభూవకృతసంస్కారా । చరితార్థైవభారతీ॥ ౩౮

బభౌసదశనజ్యోత్స్నా । సావిభోర్వదనోద్గతా
నిర్యాతశేషాచరణా । ద్గంగేవోర్ధ్వప్రవర్తినీ॥ ౩౯

జానేవోరక్షసాక్రాంతా । వనుభావపరాక్రమౌ
అంగినాంతమసేవోభౌ । గుణౌప్రథమమధ్యమౌ॥ ౪౦

విదితంతప్యమానంచ । తేనమేభువనత్రయం
అకామోపనతేనేవ । సాధోర్హృదయమేనసా॥ ౪౧

కార్యేషుచైకకార్యత్వా । దభ్యర్థ్యోస్మినవజ్రిణా
స్వయమేవహివాతోగ్నేః । సారథ్యంప్రతిపద్యతే ౪౨

స్వాసిధారాపరిహృతః । కామచక్రస్యతేనమే
స్థాపితోదశమోమూర్ధా । లభ్యాంశఇవరక్షసా॥ ౪౩

స్రష్టుర్వరాతిసర్గాచ్చ । మయాతస్యదురాత్మనః
అత్యారూఢంరిపోఃసోఢం । చందనేనేవభోగినః॥ ౪౪.

ధాతారంతపసాప్రీతం । యయాచేసహిరాక్షసః
దైవాత్సర్గాదవధ్యత్వం । మర్త్యేష్వాస్థాపరాఙ్ముఖః॥ ౪౫

సోహందాశరథిర్భూత్వా । రణభూమేర్బలిక్షమం
కరిష్యామిశరైస్తీక్ష్ణై । స్తచ్ఛిరఃకమలోచ్చయం॥ ౪౬

అచిరాద్యజ్వభిర్భాగం । కల్పితంవిధివత్పునః
మాయావిభిరనాలీఢ । మాదాస్యధ్వేనిశాచరైః॥ ౪౭

వైమానికాఃపుణ్యకృత । స్త్యజంతుమరుతాంపథి
పుష్పకాలోకసంక్షోభం । మేఘావరణతత్పరాః॥ ౪౮

శలసంప్రశ్న మొనరించి ♦ కూర్మి నెఱపి । నట్టివానికి హరికి న ♦ య్యమరులపుడు
శ్రీలయ మొందక రాక్షస ♦ జలధి పొంగి । కలుగఁజేయు విపత్తును ♦ దెలిపిరంత॥ ౩౬

క్షబ్ధితీరాన శైలగు ♦ హాంతరమునఁ । గలుగునట్టి ప్రతిధ్వని ♦ కరణిఁ గ్రాలి
జలధిఘోషంబుఁ దెగడును ♦ స్వరముతోడఁ । బలికె భగవంతుఁడతులకృ ♦ పాపయోధి॥

అప్సరాణకవీందుప్రని ♦ యందునుండి । తగినవర్ణస్థలంబులఁ ♦ దగలుచుండి
విమలసంస్కారమును బొంది ♦ వెలయునట్టి । భారతి కృతార్థురాలైన ♦ పగిది దోఁచె॥

అంఘ్రిఁ బ్రవహించి మిగిలిన ♦ యమలగంగ । యూర్ధ్వముఖమునఁ బ్రవహించు ♦ నోజనొప్ప
దంతరుచిచంద్రికలతోడఁ ♦ దనరుచుండు । పూతమైనట్టి విభునివా ♦ క్పూరమిట్లు॥ ౩౯

తనువు దాల్చినవారిలోఁ ♦ దనరు సత్త్వ । గుణరజోగుణములఁ దమో ♦ గుణమడంచు
కరణిరఘుప్రకృత్ప్రభావవి ♦ క్రమము లెల్ల । నడఁచె రాక్షసుఁడెలుఁగుదు ♦ నమరులార॥ ౪౦

సాధువుమనంబు తెలియక ♦ సలిపినట్టి । పాతకము చేతఁ దప్తమౌ ♦ పగిదినిపుడు
దనుజుచే మజ్జగంబులు ♦ తప్తమగుట । తెలిసియున్నది నాకనో ♦ త్రిదశులార॥ ౪౧

ఏకకార్యార్థపరులమై ♦ యొసఁగుచుండ । వజ్రి యిక్కార్యముల వేఁడ ♦ వలెనె నన్ను
వహ్నిప్రార్థింపకయె గాలి ♦ స్వయముగాను । బూనదే దానిసారథ్య ♦ మును దలంప॥ ౪౨

దనుజపతిదనశితఖడ్గ ♦ ధారకిడక । నాదుచక్రంబు చేతను ♦ నఱకఁదగిన
భాగముగ నిల్పియున్నాఁడు ♦ పదిలముగను । దనదుపదియగు శిరమును ♦ దథ్యమరయ॥

బ్రహ్మయొసఁగినయట్టివ ♦ రమ్మకతన । నద్దురాత్ముని దశకంఠు ♦ నమితవృద్ధి
నింతవఱకును నేసహి ♦ యింపవలసె । నురగవృద్ధిని జందన ♦ మోర్చునట్లు॥ ౪౪

తపమునకుఁ బ్రీతుఁడైనట్టి ♦ ధాతఁ గూర్చి । మనుజులను లెక్కసేయని ♦ దనుజవిభుఁడు
దానుమరణంబుసురలచే ♦ తను జగానఁ । బడయకుండెడునట్లుగా ♦ వరము వేఁడె॥ ౪౫

దశరథనృపాలతనయుఁడై ♦ ధరణిఁ బుట్టి । యుద్ధరంగమునకుఁ గడు ♦ యోగ్యమైన
బలిగ నర్పింతు వానివా ♦ తలల నేను । గమలచయముగ శితశర ♦ కాండములను॥ ౪౬

తడవు లేదింక మరల న ♦ ధ్వరములందు । విధివిహితరీతి యాజ్ఞికుల్ ♦ వేల్చునట్టి
యధముల్ మాయరక్కసు ♦ లంటనట్టి । వరహవిర్భాగములమీరు ♦ వడయఁగలరు॥ ౪౭

అంబుదము చాటు గాఁగొని ♦ యంబరమున । వెలుపున విమానముల నెక్కి ♦ తిరుగుమీరు
పుష్కలాలకసంక్షోభ ♦ మును దొలంగి । సుకముగానుండుఁడిక నో ♦ సుకృతులార॥

మోత్స్యద్వేస్వర్గబందీనాం । వేణీబంధానదూషితాన్
శాపయంత్రితపౌలస్త్య । బలాత్కారకచగ్రహైః॥ ౪౯

రావణావగ్రహాక్లాంత । మితివాగమృతేనసః
అభివృష్యమరుత్సస్యం । కృష్ణమేఘస్తిరోదధే॥ ౫౦

పురుహూతప్రభృతయః । సురకార్యోద్యతంసురాః
అంశైరనుయయుర్విష్ణుం । పుష్పైర్వాయుమివద్రుమాః॥ ౫౧

అథతస్యవిశాంపత్యు । రంతేకామ్యస్యకర్మణః
పురుషఃప్రబభూవాగ్నే । ర్విస్మయేనసహర్త్విజాం॥ ౫౨

హేమపాత్రగతందోర్భ్యా । మాదధానఃపయశ్చరుం
అనుప్రవేశాదాద్యస్య । పుంసస్తేనాపిదుర్వహం॥ ౫౩

ప్రాజాపత్యోపనీతంత । దన్నంప్రత్యగ్రహీన్నృపః
వృషేవపయసాంసార । మావిష్కృతముదన్వతా॥ ౫౪

అనేనకథితారాజ్ఞో । గుణాస్తస్యాన్యదుర్లభాః
ప్రసూతించకమేతస్మిం । స్త్రైలోక్యప్రభవోపియత్॥ ౫౫

సతేజోవైష్ణవంపత్న్యో । ర్విభేజేచరుసంజ్ఞితం
ద్యావాపృథివ్యోఃప్రత్యగ్ర । మహర్పతిరివాతపం॥ ౫౬

అర్చితాతస్యకౌసల్యా । ప్రియాకేకయవంశజా
అతఃసంభావితాంతాభ్యాం । సుమిత్రామైచ్ఛదీశ్వరః॥ ౫౭

తేబహుజ్ఞస్యచిత్తజ్ఞే । పత్న్యౌపత్న్యుర్మహీక్షితః
చరోరర్ధార్ధభాగాభ్యాం । తామయోజయతాముభే॥ ౫౮

సాపిప్రణయవత్యాసీత్ । సపత్న్యోరుభయోరపి
భ్రమరీవారణస్యేవ । మదనిష్యందలేఖయోః॥ ౫౯

తాభిర్గర్భఃప్రజాభూత్యై । దధ్రేదేవాంశసంభవః
సౌరీభిరివనాడీభి । రమృతాఖ్యాభిరమ్మయః॥ ౬౦

సమమాపన్నసత్త్వాస్తా । రేజురాపాండురత్విషః
అంతర్గతఫలారంభాః । సస్యానామివసంపదః॥ ౬౧

పరసతీకచములబల్మిఁ ♦ బట్టుకొండ । శాపమునఁగట్టువడిదశా♦స్యసుతులవాఁడు
మైలపడుపనిదేవబం ♦ దీజడల । ముడుములవదలింపుఁ డెంతయు ♦ ముదముతోడ॥ ౪౯

రావణాగ్రహముచేఁ గ♦రమ్ము వాఁడు । నమరసస్యాళిమీఁద వా♦గమృతవృష్టి
నివ్విధంబునఁగురిసియ♦క్కృష్ణమేఘు । మెంతయునువింతదోఁప న♦దృశ్యమయ్యె॥ ౫౦

ఉచితసురకార్యమందు ను♦ద్యుక్తుఁడైన । విష్ణువును దేవవిభుఁడాది ♦ విబుధులెల్ల
ననుగమించిరితమతమ ♦ యంశములను । విరులతో గాలివెనుజను ♦ తరులపగిది॥ ౫౧

అంతదశరథుకామ్యాధ్వ♦రాంతమందు । సకలఋత్విగ్గణంబు వి♦స్మయమునొంద
నగ్నిలోనుండివొడమె మ♦హాత్ముఁడొకఁడు । పరమదివ్యాంశశోభిత ♦ పురుషవరుఁడు॥

అప్రభుండాద్యుఁ డందున♦నుప్రవిష్టుఁ । డగుటఁదనకునుదుర్వహ ♦ మైనయట్టి
స్వర్ణపాత్రంబులోపలి ♦ పాయసంబు । నతఁడు గేలనుదాలిచి ♦ యలరుచుండె॥ ౫౩

అప్ప్రజాపతియొసఁగిన ♦ యన్నమంత । వాసవుఁడువార్ధిలోపలి ♦ వారిసార
మైనయమృతంబుగొన్నట్టి ♦ యందమందు । నన్నృపాలుఁడుగొనెఁగడు ♦ హర్షమునను॥

మూఁడుజగములఁబుట్టించు ♦ వాఁడుగూడఁ । బుత్రుఁడైయాతనికిఁదాను ♦ బుట్టఁగోరెఁ
గాననారాజునుకృతంబు ♦ గలుగఁగలదె । యన్యులకునంచునుడివిరి ♦ యార్యులెల్ల॥

చరువునానొప్పు విష్ణుతే♦జంబునతఁడు । భార్యలిరువురకప్పుడు ♦ పంచిపెట్టె
నరుణకిరణుఁడుదాను బా♦లాతపంబు । దివిభువులఁబంచిపెట్టెడు ♦ తీరుదోఁప॥ ౫౬

తనకుఁగౌసల్యమాన్యయై ♦ తనరుకతనఁ । గైకయెంతయుఁబ్రియయయి ♦ క్రాలుకతన
వారిఁగోరెనుమిత్రకు ♦ వారివారి । భాగమిడిగారవింపంగ ♦ భర్తయపుడు॥ ౫౭

అన్నియును నెఱింగిచిత్తజ్ఞుఁ ♦ డైనమగని । యిష్టమునుబట్టియబ్భార్య ♦ లిరువురంతఁ
జెలిసగము నేసితమపాలి ♦ చరువునందు । మించుప్రేమనుదాని సు♦మిత్రకిడిరి॥ ౫౮

ఆమెయిర్వురుసవతుల ♦ యందుఁబ్రేమ । సమము గాఁజూపుచుండెఁబ్ర♦సన్నమతిని
గరికినిరుపక్కఁగటములఁ♦గారుమదము । సమముగానెంచిపేర్మింపు ♦ భ్రమరిమాడ్కి॥

అర్కకిరణమ్ములనునాడు ♦ లమృతమనెడు । సలిలగర్భముధరియించు ♦ సరణివారు
జనులసిరికయి దేవాంశ ♦ జనితమైన । గర్భమునుదాల్చియెంతయుఁ ♦ గ్రాలిరపుడు॥

ఫలములనులోనవహియించి ♦ పరిబలుచుండు । సస్యసంపదతోఁబోల్పఁ ♦ జాలిరాణు
లొక్కరూపుగగర్భమ్ము ♦ లొందిమిగులఁ । దెల్లఁబాఱినతనులతోఁ ♦ దేజరిలిరి॥ ౬౧

గుప్తం దదృశురాత్మానం । సర్వాః స్వప్నేషు వామనైః
జలజాసిగదాశార్ఙ్గ । చక్రలాంఛితమూర్తిభిః॥ ౬౨

హేమపక్షప్రభాజాలం । గగనే చ వితన్వతా
ఉహ్యంతే స్మ సుపర్ణేన । వేగాకృష్టపయోముచా॥ ౬౩

బిభ్రత్యా కౌస్తుభన్యాసం । స్తనాంతరవిలంబినం
పర్యుపాస్యంత లక్ష్మ్యా చ । పద్మవ్యజనహస్తయా॥ ౬౪

కృతాభిషేకైర్దివ్యాయాం । త్రిస్రోతసి చ సప్తభిః
బ్రహ్మర్షిభిః పరం బ్రహ్మ । గృణద్భిరుపతస్థిరే॥ ౬౫

తాభ్యస్తథావిధాన్స్వప్నాన్ । శ్రుత్వా ప్రీతో హి పార్థివః
మేనే పరార్ధ్యమాత్మానం । గురుత్వేన జగద్గురోః॥ ౬౬

విభక్తాత్మా విభుస్తాసా । మేకః కుక్షిష్వనేకధా
ఉవాస ప్రతిమాచంద్రః । ప్రసన్నానామపామివ॥ ౬౭

అథాగ్ర్యమహిషీ రాజ్ఞః । ప్రసూతిసమయే సతీ
పుత్రం తమోపహం లేభే । నక్తం జ్యోతిరివౌషధిః॥ ౬౮

రామ ఇత్యభిరామేణ । వపుషా తస్య చోదితః
నామధేయం గురుశ్చక్రే । జగత్ప్రథమమంగళం॥ ౬౯

రఘువంశప్రదీపేన । తేనాప్రతిమతేజసా
రక్షాగృహగతా దీపాః । ప్రత్యాదిష్టా ఇవాభవన్॥ ౭౦

శయ్యాగతేన రామేణ । మాతా శాతోదరీ బభౌ
సైకతాంభోజబలినా । జాహ్నవీవ శరత్కృశా॥ ౭౧

కైకేయ్యాస్తనయో జజ్ఞే । భరతో నామ శీలవాన్
జనయిత్రీమలంచక్రే । యః ప్రశ్రయ ఇవ శ్రియం॥ ౭౨

సుతౌ లక్ష్మణశత్రుఘ్నౌ । సుమిత్రా సుషువే యమౌ
సమ్యగారాధితా విద్యా । ప్రబోధవినయావివ॥ ౭౩

నిర్దోషమభవత్సర్వ । మావిష్కృతగుణం జగత్
అన్వగాదివ హి స్వర్గో । గాంగతం పురుషోత్తమం॥ ౭౪

శంఖచక్రగదాఖడ్గ ♦ శార్ఙ్గములను । చిహ్నములఁదాల్చివామనుల్ ♦ చెంతఁజేరి
ఛదిగ్రముగఁదమ్మునెపుడు గా ♦ పాడునట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య ♦ సతులుసతులు॥
వింగిబంగారుచెక్కుల ♦ నిగ్గునెఱపి । వేగమునకంబుదమ్ములు ♦ వెంటఁబడఁగ
గరుడుఁడెక్కించుకొనితమ్ము ♦ నరిగినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య ♦ సతులుసతులు॥
భూఁడుదనయొద్దనిడిన కౌ ♦ స్తుభముతనదు । వక్షమునవ్రేలుచుండఁగాఁ ♦ బద్మమనెడు
జీవనముబట్టిలక్ష్మి సే ♦ వించినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య ♦ సతులుసతులు॥ ౧౭
అభ్రగంగానదీస్నాన ♦ మాచరించి । వేదపాఠంబుతోవచ్చి ♦ విమలభక్తి
సప్తఋషులనుదమపూజ ♦ సలిపినట్లు । స్వప్నమునఁగాంచిరప్పుణ్య ♦ సతులుసతులు॥
సతులువినిచినవినియట్టి ♦ స్వప్నములకు । ధరణిపాలుఁడుబాలసం ♦ తసముఁబొంది
తానుదైవలోకగురునకుఁ ♦ దండ్రియగుట । రూఢిఁగిరియెంతయుశ్రేష్ఠుఁగా ♦ నెంచెఁదన్ను॥
విమలసలిలంబులోపల ♦ విధునిబింబ । మొక్కటయ్యునుపెక్కులై ♦ యుండురీతి
నొక్కఁడయ్యునుప్రభుఁడుదాఁ ♦ బెక్కులైన । భాగములనుండెవారిగ ♦ ర్భములయందు॥
ప్రసవసమయానదశరథ ♦ ప్రథమమహిషి । శోకమెల్లనుమాపెడు ♦ నుత్సనిఁబడసె-
దమమునూయించుశక్తితోఁ ♦ దనరుచుండు । ప్రభమురాత్రిరవోషధి ♦ పడయునట్లు॥ ౧౮
పుత్రునిమనోహరంబైన ♦ పోలుపుఁగాంచి । యెంతయునుసంతసించెను ♦ సంతసమున
జగములకునాదిమంగళ ♦ శబ్దమైన । రామనామంబునిడెఁదండ్రి ♦ రమ్యగుణము॥ ౧౯
దివ్యరఘువంశమునకుఁ బ్ర ♦ దీపమగుచు । ననుపమంబగుకాంతిచే ♦ నలరునతని
ప్రభమునశయ్యాగృహంబు దీ ♦ పంబులెల్లఁ । దగడఁబడినట్లులుండెను ♦ దీప్తితలిగి॥ ౨౦
శిశువురాముఁడుశయ్యపైఁ ♦ జెన్నుమీఱ । సన్నగిలినట్టియుదరంబు ♦ గన్నమాత
యమలసైకతపద్మోప ♦ హారమమరి । సన్నగిలినశరద్గంగ ♦ సరణినొప్పె॥ ౨౧
పుట్టెకైకేయికంతఁదాఁ ♦ బుత్రుఁడగుచు । శీలవంతుఁడుభరతాఖ్యుఁ ♦ డెలఁగువాఁడు
సిరినివినయంబుగైసేయు ♦ తెలఁగుదోఁప । లలితగతిఁదల్లిశాతఁ డ ♦ లంకరించె॥ ౨౨
అంతలక్ష్మణశత్రుఘ్ను ♦ లనెడుసుతులఁ । గవలసద్గుణవంతులఁ ♦ గనెసుమిత్ర
చక్కఁగానభ్యసించిన ♦ శాస్త్రవరయు । జ్ఞానవినయంబులనుగాంచు ♦ చందమునను॥
విశ్వవిభుఁడైవెలుంగున ♦ విష్ణువెంట । స్వర్గమేవచ్చినట్లులు ♦ జగతివొప్ప
దక్షిణోదధివిము క్తరై ♦ యలరుచుండె । నెల్లసద్గుణములఁగాంచి ♦ రొలమినించె॥ ౨౩

తస్యోదయేచతుర్మూర్తేః । పౌలస్త్యచకితేశ్వరాః
విరజస్కైర్నభస్వద్భి । ర్దిశఉచ్ఛ్వసితా ఇవ॥ ౭౫

కృశానురపధూమత్వాత్ । ప్రసన్నత్వాత్ప్రభాకరః
రక్షోవిప్రకృతావాస్తా । మపవిద్ధశుచావివ॥ ౭౬

దశాననకిరీటేభ్య । స్తత్క్షణంరాక్షసశ్రియః
మణివ్యాజేనపర్యస్తాః । పృథివ్యామశ్రుబిందవః॥ ౭౭

పుత్రజన్మప్రవేశ్యానాం । తూర్యాణాంతస్యపుత్రిణః
ఆరంభంప్రథమంచక్రు । ర్దేవదుందుభయోదివి॥ ౭౮

సంతానకమయీవృష్టి । ర్భవనేచాస్యపేతుషీ
సన్మంగళోపచారాణాం । సైవాదిరచనాభవత్॥ ౭౯

కుమారాఃకృతసంస్కారా । స్తేధాత్రీస్తన్యపాయినః
ఆనందేనాగ్రజేనేవ । సమంవవృధిరేపితుః॥ ౮౦

స్వాభావికం వినీతత్వం । తేషాంవినయకర్మణా
ముమూర్ఛసహజంతేజో । హవిషేవహవిర్భుజాం॥ ౮౧

పరస్పరవిరుద్ధాస్తే । తద్రఘోరనఘంకులం
అలముద్ద్యోతయామాసు । ర్దేవారణ్యమివర్తవః॥ ౮౨

సమానేపిహిసౌభ్రాత్రే । యథోభౌరామలక్ష్మణౌ
తథాభరతశత్రుఘ్నౌ । ప్రీత్యాద్వంద్వంబభూవతుః॥ ౮౩

తేషాంద్వయోర్ద్వయోరైక్యం । బిభిదేనకదాచన
యథావాయువిభావస్వో । ర్యథాచంద్రసముద్రయోః॥ ౮౪

తేప్రజానాంప్రజానాథా । స్తేజసాప్రశ్రయేణచ
మనోజహ్రుర్నిదాఘాంతే । శ్యామాభ్రాదివసాఇవ॥ ౮౫

సచతుర్ధాబభౌవ్యస్తః । ప్రసవః పృథివీపతేః
ధర్మార్థకామమోక్షాణా । మవతారఇవాంగభాక్॥ ౮౬

గుణైరారాధయామాసు । స్తేగురుంగురువత్సలాః
తమేవచతురంతేశం । రత్నైరివమహార్ణవాః॥ ౮౭

పొదలిహరినాల్గుమూర్తుల ◆ నుదయమంద । ధూళిలేకుండవీచెడు ◆ గాలిచూడ
దశవదనభీతపతియుత ◆ దిశలుభయము । మానివిడిచినయూపిరి ◆ మాడ్కిఁదోఁచె॥ ౨౫

వీతిహోత్రుఁడుపొగవీడి ◆ వెలుఁగుచుండఁ । దరణినిర్మలకిరణాళిఁ ◆ దనరుచుండఁ
జెడుగురక్కసుచేబాధ ◆ పడినవార । లపుడుదుఃఖవిముక్తులై ◆ నట్లుతోఁచె॥ ౨౬

అత్తఱిదశాస్యమకుటంబు ◆ నందునుండి । రాలిపడుచుండునట్టి ర ◆ త్నాళియనెడు
వ్యాజమునరాల్చుచుండెఁ గ్ర ◆ వ్యాదలక్ష్మి । నేలపైబొటబొటను గ ◆ న్నీటిబొట్లు॥ ౨౭

పుత్రవంతునిదశరథుఁ ◆ బుత్రజన్మ । సూచకంబుగఁబొల్చుచు ◆ శుభముఁదెల్పు
తూర్యములకెల్లనురల దుం ◆ దుభులెమెుఁడటఁ । దేవులకెంతయునింపుగ ◆ దివినిమ్రోసె॥

మానవేంద్రునిసుందర ◆ మందిరమున । సురతరుసుమాళిజలజలఁ ◆ గురిసెనృపుని
తనయజన్మోత్సవంబునఁ ◆ దనరుచుండు । సమశుభకార్యములకుఁదా ◆ నాదియయ్యె॥

జాతకర్మాదులనుబొంది ◆ జనపసుతులు । దాదులిచ్చెడుచనుబాలఁ ◆ ద్రావుచుండి
వర్ధిలిరియగ్రజన్ముని ◆ పగిదినొప్ప । జనకహర్షంపుఁబెంపుతో ◆ సమముగాను॥ ౩౦

వారికెంతయుసహజమై ◆ వఱలునట్టి । వినయమభివృద్ధిఁజెందెను ◆ విద్యచేత
వహ్నికెంతయుసహజమై ◆ వఱలునట్టి । కాంతివాయువ్వుచేవృద్ధిఁ ◆ గాంచునట్లు॥ ౩౧

పరమమైత్రిమెలంగు న ◆ వ్వారివలన । రాజిలెనఘంబుగాంచని ◆ రఘుకులమ్ము
నాకవాసులదైనట్టి ◆ నందనమ్ము । చెలఁగుఋతువులవలన రం ◆ జిల్లునట్లు॥ ౩౨

ఏకసౌభ్రాత్రమునవార ◆ లెసఁగుచున్నఁ । బ్రీతితోఁగూడిమెలఁగెడు ◆ రీతిఁజూడ
జతగనుండిరి రామల ◆ క్ష్మణులుగలిసి । భరతశత్రుఘ్నులునువారి ◆ వలెఁజరింప॥ ౩౩

అనిలపావకులందుఁ జం ◆ ద్రాబ్ధులందు । నుండుసఖ్యమునకుభేద ◆ మొదవనట్లు
లాజతలయందునుండు న ◆ న్యోన్యతకును । గలుగదువిభేదమెన్నఁడే ◆ కరణినైన॥ ౩౪

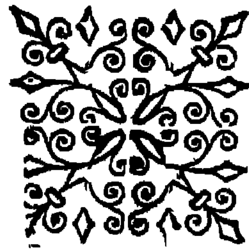
వేసవికిఁదుదనల్లగా ◆ వేయునట్టి । మబ్బుగల్గినదినమట్లు ◆ మహితమైన
వినయతేజమ్ములనుబ్రజా ◆ విభులుప్రజల । మనములాకర్షణమొనర్చి ◆ తనరిరపుడు॥ ౩౫

నాల్గుభాగమ్ములుగను జె ◆ న్నారుచుండు । నరవరేందునివిమలసం ◆ తానమెల్ల
సాంగధర్మార్థకామమో ◆ క్షావతార । మనఁగనొప్పారెనెంతయు ◆ నద్భుతముగ॥ ౩౬

నలుదెసలనేలునాథుఁడై ◆ యలరుజనకు । సంద్రములునాల్గునవరత్న ◆ సమితిచేతఁ
బూజసలిపెడురీతి సం ◆ పూర్ణభక్తి । నుగుణములచేతఁబూజించె ◆ సుతచయంబు॥ ౩౭

సురగజఇవదంతైర్భగ్నదైత్యాసిధారై
ర్నయఇవపణబంధవ్యక్తయోగైరుపాయైః
హరిరివయుగదీర్ఘైర్దోర్భిరంశైస్తదీయైః
పతిరవనిపతీనాంతైశ్చకాశేచతుర్భిః॥

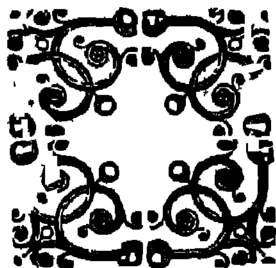
ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతౌ రామావ
తారోనామ దశమఃసర్గః

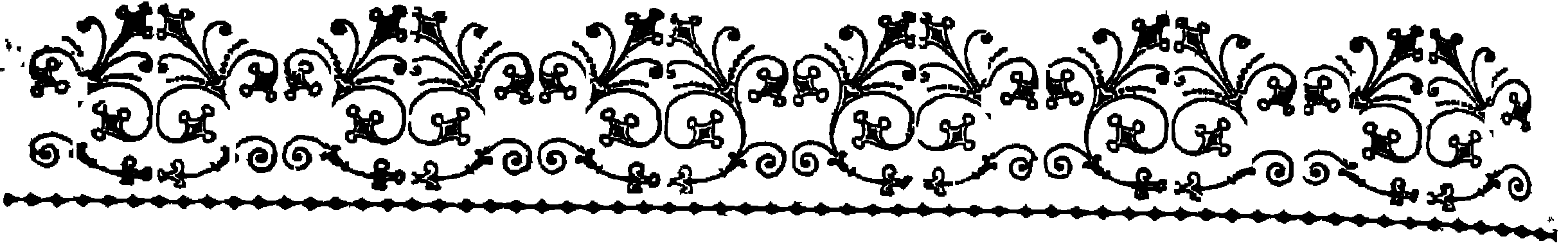

సీ॥ రాజులనందఱ ♦ రణమునవోడించి । రాజిల్లునశరథ ♦ రాజరాజు
దైత్యులఖడ్గాళి ♦ ధారఁబోనడఁచిన । దంతమ్ములొప్ప చౌ♦దంతిమాడ్కి
ఫలసిద్ధినూహింప ♦ వలయునుపాయాల । చేతమించెడురాజ ♦ నీతిరీతిఁ
బాడవులైకాడిక్కై ♦ వడిఁగ్రాలుబాహువుల్ । గలిగివెల్గెడురమా ♦ కాంతుపగిది॥
భగవదంశమ్ములనుబుట్టి ♦ ప్రబలుచుండు । నిర్మలానందకారులై ♦ నెగడుచుండు
సుగుణవంతులనల్వుర ♦ సుతులఁగూడి । యెంతయును దేజరిల్లె న♦త్యంతమహిమ॥ ౭౭

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు రామావతారమను దశమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ఏకాదశః సర్గః

——:o:——

కౌశికేనసకిలక్షితీశ్వరో । రామమధ్వరవిఘాతశాంతయే
కాకపక్షధరమేత్యయాచిత । స్తేజసాంహినవయః సమీక్ష్యతే॥ ౧

కృచ్ఛ్రలబ్ధమపిలబ్ధవర్ణభాక్ । తందిదేశమునయేసలక్ష్మణం
అప్యసుప్రణయినాం రఘోఃకులే । నవ్యహన్యతకదాచిదర్థితా॥ ౨

యావదాదిశతిపార్థివస్తయో । ర్నిర్గమాయపురమార్గసంస్క్రియాం
తావదాశువిదధేమరుత్సఖైః । సాసపుష్పజలవర్షిభిర్ఘనైః॥ ౩

తౌనిదేశకరణోద్యతౌపితు । ర్ధన్వినౌచరణయోర్నిపేతతుః
భూపతేరపితయోఃప్రవత్స్యతో । ర్నమ్రయోరుపరిబాష్పబిందవః॥ ౪

తౌపితుర్నయనజేనవారిణా । కించిదుక్షితశిఖండకావుభౌ
ధన్వినౌతమృషిమన్వగచ్ఛతాం । పౌరదృష్టికృతమార్గతోరణౌ॥ ౫

లక్ష్మణానుచరమేవరాఘవం । నేతుమైచ్ఛదృషిరిత్యసౌనృపః
ఆశిషంప్రయుయుజేనవాహినీం । సాహిరక్షణవిధౌతయోఃక్షమా॥ ౬

మాతృవర్గచరణస్పృశౌమునే । స్తౌప్రపద్యపదవీంమహౌజసః
రేజతుర్గతివశాత్ప్రవర్తినౌ । భాస్కరస్యమధుమాధవావివ॥ ౭

వీచిలోలభుజయోస్తయోర్గతం । శైశవాచ్చపలమప్యశోభత
తోయదాగమఇవోద్ధ్యభిద్యయో । ర్నామధేయసదృశంవిచేష్టితం॥ ౮

తౌబలాతిబలయోః ప్రభావతో । విద్యయోఃపథిమునిప్రదిష్టయోః
మమ్లతుర్నమణికుట్టిమోచితౌ । మాతృపార్శ్వపరివర్తినావివ॥ ౯

శ్రీ

ర ఘు వ ం శ ము.

ఏ కా ద శా శ్వా స ము.

---:o:---

గీతములు.

కౌశికుం డొక్కనాఁడు భూ ♦ కాంతుఁ జేరి । కాకపక్షము దాలిచి ♦ క్రాలు రాము
యజ్ఞవిఘ్నంబుఁ బాపఁగా ♦ నంపఁగోరెఁ । బ్రాయ మెంచరుఁగా శౌర్య ♦ వంతులందు॥

బుధుల సేవించు నారాజ ♦ పుంగవుండు । కష్టమునఁ గన్న రాము ల ♦ క్ష్మణునితోడఁ
బనిచె మునివెంటఁ గోరినఁ ♦ బ్రాణమైన । నియ్యకుందురె రఘువంశ ♦ నృపతు లెపుడు॥

వార లరుగఁగఁ బురరాజ ♦ పథము నెల్ల । నృపుఁడు గైసేయ నానతి ♦ యిడినతోనె
వాయువును మిత్రుఁ గాఁగొని ♦ వారిదములు । పుష్పజలవృష్టి విభునాజ్ఞఁ ♦ బూర్తిసేసె॥

చాపములఁ దాల్చి పిత్రాజ్ఞ ♦ సలుపనున్న । వారు వ్రాలిరి యాతని ♦ పాదములను
భూపతియు నట్లు నమ్రులై ♦ మ్రొక్కియున్న । సుతులపై బాష్పబిందుల ♦ వితతి రాల్చె॥

తండ్రి కన్నీటఁ గూకటుల్ ♦ దడిసినట్టి । చాపములఁ దాల్చినట్టియా ♦ జనపసుతులు
పౌరదృక్పాళి పురమార్గ ♦ తోరణాళి । గాఁగ నాఋషి వెంటను ♦ గదలి రపుడు॥ ౫

వెంటఁ గొని చన సౌమిత్రి ♦ వెంటనుండు । రాము నేకోరె ఋషి గాన ♦ రాజమౌళి
యిడెను దీవెన సేనల ♦ నిడక వెంట । నదియె చాలును రక్షింప ♦ నంచు నెంచి॥ ౬

మాతల పదాబ్జముల నంటి ♦ మౌనివరుని । చండతేజుని పథమునఁ ♦ జనెడువారు
మించి రవిగతిఁ బట్టి వ ♦ ర్తించుచుండు । దివ్యమధుమాధవములట్లు ♦ తేజరిలిరి॥ ౭

ఉద్ధ్యభిద్యాఖ్యనదముల ♦ నొప్పునట్టి । వర్షకాలపుఁ జేష్టకుఁ ♦ బాటియగుచుఁ
దరఁగలట్టులు చంచల ♦ తరములైన । బాహువుల చాపలం బొప్పె ♦ బాల్యమగుట॥ ౮

బలయు నతిబలయను విద్య ♦ లెలమితోడ । మౌని యొసఁగినఁ ద్రోవఁ ద ♦ న్మంత్రమహిమ
వరమణిస్థలి విహరించు ♦ బాలురయ్యుఁ । బడలకుండిరి తమతల్లి ♦ కడను బోలె॥ ౯

పూర్వవృత్తకథితైః పురావిదః । సానుజః పితృసఖస్య రాఘవః
ఉహ్యమాన ఇవ వాహనోచితః । పాదచారమపి న వ్యభావయత్ ॥ ౧౦

తౌ సరాంసి రసవద్భిరమ్బుభిః । కూజితైః శ్రుతిసుఖైః పతత్త్రిణః
వాయవః సురభిపుష్పరేణుభిః । శ్ఛాయయా చ జలదాః సిషేవిరే॥ ౧౧

నామ్భసాం కమలశోభినాం తథా । శాఖినాం చ పరిశ్రమచ్ఛిదాం
దర్శనేన లఘునా యథా తయోః । ప్రీతిమాపురుభయోస్తపస్వినః॥ ౧౨

స్థాణుదగ్ధవపుషస్తపోవనం । ప్రాప్య దాశరథిరాత్తకార్ముకః
విగ్రహేణ మదనస్య చారుణా । సోऽభవత్ప్రతినిధిర్న కర్మణా॥ ౧౩

తౌ సుకేతుసుతయాఖిలీకృతే । కౌశికాద్విదితశాపయా పథి
నిన్యతుః స్థలనివేశితాటనీ । లీలయైవ ధనుషీ అధిజ్యతాం॥ ౧౪

జ్యానినాదమథ గృహ్ణతీ తయోః । ప్రాదురాస బహులక్షపాచ్ఛవిః
తాటకా చలకపాలకుండలా । కాలికేవ నిబిడా బలాకినీ॥ ౧౫

తీవ్రవేగధుతమార్గవృక్షయా । ప్రేతచీవరవసా స్వనోగ్రయా
అభ్యభావి భరతాగ్రజన్మయా । వాత్యయేవ పితృకాననోత్థయా॥ ౧౬

ఉద్యతైకభుజయష్టిమాయతీం । శ్రోణిలంబిపురుషాంత్రమేఖలాం
తాం విలోక్య వనితావధే ఘృణాం । పత్త్రిణా సహ ముమోచ రాఘవః॥ ౧౭

యచ్చకార వివరం శిలాఘనే । తాటకోరసి స రామసాయకః
అప్రవిష్టవిషయస్య రక్షసాం । ద్వారతామగమదంతకస్య తత్ ॥ ౧౮

బాణభిన్నహృదయా నిపేతుషీ । సా స్వకాననభువం న కేవలాం
విష్టపత్రయపరాజయస్థిరాం । రావణశ్రియమపి వ్యకంపయత్ ॥ ౧౯

రామమన్మథశరేణ తాడితా । దుస్సహేన హృదయే నిశాచరీ
గంధవద్రుధిరచందనోక్షితా । జీవితేశవసతిం జగామ సా॥ ౨౦

నైఋతఘ్నమథ మంత్రవన్మునేః । ప్రాపదస్త్రమవదానతోషితాత్
జ్యోతిరింధననిపాతి భాస్కరాత్ । సూర్యకాంత ఇవ తాటకాంతకః॥ ౨౧

వామనాశ్రమపదం తతః పరం । పావనం శ్రుతమృషేరుపేయివాన్
ఉన్మనాః ప్రథమజన్మచేష్టితాన్ । యస్మరన్నపి బభూవ రాఘవః॥ ౨౨

వాహనంబుల కలవాటు ♦ పడినరాముఁ । డనుజునింగూడి కాల్నడ ♦ నరుగుచున్నఁ
జిత్రసఖుఁడు పూర్వచారిత్ర ♦ విదుఁడు దెలుపు । కథల నాయాసమెఱుఁగక ♦ పథమునడచె॥

రుచిరుచిరవారిచేత స ♦ రోవరములు । హారికూజితములచే వి ♦ హంగమములు
సౌరభలతాంతరజముచే ♦ మారుతములు । నీడచే మేఘములు గొల్చె ♦ నృపతిసుతుల॥

జలజముల నొప్పు జలముల ♦ వలనఁగాని । బహలికను దీర్చు తరువుల ♦ వలనఁగాని
తాపసులు వారిదర్శనో ♦ త్సవమువలన । గన్న సంప్రీతి నెప్పుడుఁ ♦ గాంచలేదు॥ ౧౭

హరనయనదగ్ధ మదనుని ♦ యాశ్రమంబు । చేత ధనువున్న రాముఁడు ♦ సేరియచటఁ
గార్యములఁగాక సుందర ♦ కాయమునను । మరుని ప్రతినిధియో యన ♦ వఱలెనంత॥

ప్రీతి మునితెల్పినట్టి సు ♦ కేతుతనయ । శాపహతచేరి చెఱచిన ♦ యాపథమున
మోపి కోటుల నిలవీఁదఁ ♦ జాపయుగము । నెక్కువెట్టిరి లీల నృ ♦ పేంద్రసుతులు॥

వీనులను బున్కపోగులు ♦ వ్రేలుచుండ । బహుళరాత్రిని బోలెడు ♦ వన్నెగల్గి
బకచయముతోడి మేఘాళి ♦ భాతిఁదోఁచె । నెదుటఁదాటక వారిటం ♦ కృతి గ్రహించి॥

వేగభరమున వృక్షముల్ ♦ విఱిగిపడఁగఁ । బీనుఁగుల మీఁది పేలికల్ ♦ మేనఁదాల్చి
ప్రేతభూమిని లేచెడు ♦ వాతమట్టు । లార్చుచును వచ్చి రాము నె ♦ దిర్చెనసుర॥ ౧౮

కట్టనలె నెత్తియున్నట్టి ♦ కరముదాని । వ్రేలుపేర్వుల మొలనూలు ♦ గ్రాలుదానిఁ
గాంచి రాముఁడు విడిచెను ♦ గఱకుటమ్ము । తోడ స్త్రీవధఁ గలదయఁ ♦ గూడనపుడు॥

రాతిఁబోలిన తాటకో ♦ రస్స్థలమున । రాముబాణంబు సల్పిన ♦ రంధ్రమరయ
నింతవఱకును రాక్షస ♦ ప్రాంతమందుఁ । జొరనియమునకు ద్వారంబు ♦ కరణినొప్పె॥

శరదళిత వక్ష యివ్విధి ♦ ధరణిఁబడిన । దానికానన భూమిమా ♦ త్రమెగ్గాక
త్రిజగముల గెల్చి తిరమయి ♦ తేజరిలిన । పదితలలవాని సిరియుఁ గం ♦ పంబునొందె॥

ఆ నిశాచరి సహియింప ♦ రానిరామ । కామశరమున హృదయంబు ♦ ఘాతమొంద
గంధయుత రక్తచందన ♦ గంధమలఁది । జీవితేశు నివాసంబుఁ ♦ జేరసరిగె॥ ౨౦

కడఁక మెచ్చినమునినుండి ♦ పడసె రాముఁ । డసురలనుజంపుమంత్రయు ♦ తాస్త్రమపుడు
సూర్యకాంతపు శిల తాను ♦ సూర్యునుండి । కాష్ఠములఁగాల్చు కాంతిని ♦ గాంచునట్లు॥

అంత ఋషిచేత వినియుండి ♦ యమలమైన । భస్యతరవామ నాశ్రమ ♦ పదముఁజేరి
పూర్వజన్మస్మరణముఁదాఁ ♦ బొందకున్న । నెంతియును రాముఁ డుత్సాహ ♦ వంతుఁడయ్యె॥

ఏ కా ద శః స ర్గః

ఆససాదమునిరాత్మనస్తతః । శిష్యవర్గపరికల్పితార్హణం
బద్ధపల్లవపుటాంజలిద్రుమం । దర్శనోన్ముఖమృగంతపోవనం॥ ౨౩

తత్రదీక్షితమృషింరరక్షతు । ర్విఘ్నతోదశరథాత్మజౌశరైః
లోకమంధతమసాత్క్రమోదితౌ । రశ్మిభిఃశశిదివాకరావివ॥ ౨౪

వీక్ష్యవేదిమథరక్తబిందుభి । ర్బంధుజీవపృథుభిఃప్రదూషితాం
సంభ్రమోభవదపోఢకర్మణా । మృత్విజాంచ్యుతవికంకతస్రుచాం॥ ౨౫

ఉన్ముఖఃసపదిలక్ష్మణాగ్రజో । బాణమాశ్రయముఖాత్సముద్ధరన్
రక్షసాంబలమపశ్యదంబరే । గృధ్రపక్షపవనేరితధ్వజం॥ ౨౬

తత్రయావధిపతీమఖద్విషాం । తౌశరవ్యమకరోత్సనేతరాం
కింమహోరగవిసర్పివిక్రమో । రాజిలేషుగరుడఃప్రవర్తతే॥ ౨౭

సోస్త్రముగ్రజవమస్త్రకోవిదః । సందధేధనుషివాయుదైవతం
తేనశైలగురుమప్యపాతయత్ । పాండుపత్రమివతాటకాసుతం॥ ౨౮

యఃసుబాహురితిరాక్షసోపర । స్తత్రతత్రవిససర్పమాయయా
తంక్షురప్రశకలీకృతంకృతీ । పత్రిణాంవ్యభజదాశ్రమాద్బహిః॥ ౨౯

ఇత్యపాస్తమఖవిఘ్నయోస్తయోః । సాంయుగీనమభినంద్యవిక్రమం
ఋత్విజఃకులపతేర్యథాక్రమం । వాగ్యతస్యనిరవర్తయన్క్రియాః॥ ౩౦

తౌప్రణామచలకాకపక్షకౌ । భ్రాతరావవభృథాప్లుతోమునిః
ఆశిషామనుపదంసమస్పృశ । ద్దర్భపాటితతలేనపాణినా॥ ౩౧

తంన్యమంత్రయతసంభృతక్రతు । ర్మైథిలఃసమిథిలాంవ్రజన్వశీ
రాఘవావపినినాయబిభ్రతౌ । తద్ధనుఃశ్రవణజం కుతూహలం॥ ౩౨

తైఃశివేషువసతిర్గతాధ్వభిః । సాయమాశ్రమతరుష్వగృహ్యత
యేషుదీర్ఘతపసఃపరిగ్రహో । వాసవక్షణకలత్రతాంయయౌ॥ ౩౩

ప్రత్యపద్యతచిరాయయత్పున । శ్చారుగౌతమవధూఃశిలామయీ
స్వంవపుఃసకిలకిల్బిషచ్ఛిదాం । రామపాదరజసామనుగ్రహః॥ ౩౪

రాఘవాన్వితముపస్థితంమునిం । తంనిశమ్యజనకోజనేశ్వరః
అర్థకామసహితంసపర్యయా । దేహబద్ధమివధర్మమభ్యగాత్॥ ౩౫

అర్భకయి శిష్యులిడిన పు ♦ ష్పాదికములఁ । బల్లవాంజలిఁ గూర్చిన ♦ పాదపములఁ
జూడ మోముల నెత్తిన ♦ లేడిగములఁ । దనరు తనయాశ్రమముఁజేరె ♦ మునివరుండు॥

దశరథాత్మజులటు దీక్షఁ ♦ దనరు ఋషిని । విఘ్నములనుండి కాచిరి ♦ విశిఖములను
గ్రమముగాఁ దోఁచి శశిరవుల్ ♦ దమమునుండి । కిరణములచేతజగముర ♦ క్షించుమాడ్కి॥

వేదిమంకెన పూలంత ♦ పెద్దవైన । నెత్తురిబొట్టులచే నప ♦ విత్రమైనఁ
జూచియట్టె వికంకత ♦ స్రుక్కులెడలి । స్వక్రియలు మాని ఋత్విజుల్ ♦ భయముపడిరి॥

అపుడు రాముఁడు పొదినుండి ♦ యాశుగంబు । దీనిమోమెత్తి దివికిఁదా ♦ దృష్టిఁజఱపి
గ్రద్దలాడింను రెక్కల ♦ గాలిఁగదలు । పడగలను గల్గు దనుజుల ♦ దడముఁగాంచె॥

యజ్ఞరిపులగు వారిలో ♦ నధిపులైన । వారిగుఱిపెట్టె రాముండు ♦ వదలిపరుల
ఘనభుజంగాళి కడరెడు ♦ గరుడుఁడెందు । నీటిపాముల మీఁదికి ♦ ధాటియిడు నె॥

అస్త్రకోవిదుఁడగురాముఁ ♦ డమితజవము।గలుగుననిలాస్త్రమునుగూర్చెఁ ♦ గార్ముకమున
దానిచేఁ గొండబరువుఁడు ♦ తాటకేయుఁ । డవనిమీఁదను బడెఁ బండు ♦ టాకువోలె॥

అంతట సుబాహు వనియెడు ♦ నన్యదనుజుఁ । డేదిమాయల నటునిటుఁ ♦ దిరుగువాని
రాముఁడేత్తైఱఁ జెక్కుతు ♦ రప్రమునను । వనికి నవల ఖగాళికిఁ ♦ బంచిపెట్టె॥ ౨౯

కులపతియు మానియైనట్టి ♦ కుశికపుత్రు । యజ్ఞ విఘ్నముఁబాపి య ♦ థార్థవిధిని
గ్రతువు నెఱవేరఁ జేసిన ♦ రాజసుతుల । యాజితేజంబుఁ గొనియాడె ♦ యాజకాళి॥

కదలఁగాఁ గాక పక్షముల్ ♦ కాళ్లకెఱఁగు । నన్నదమ్ముల దీవించి ♦ హర్షమునను
దర్భనొఱసిన యఱచేతఁ ♦ దనువులంటె । నవభృథస్నాన మొనరించి ♦ యలరుమౌళి॥

యజ్ఞమొనరింప సంసిద్ధుఁ ♦ డైనజనకు । ప్రార్థనంబున మిథిలకు ♦ నరుగుమౌని
తాము విన్నట్టి జనకుని ♦ ధనువుఁజూడ । వేడ్కపడు రాఘవులఁగూడ ♦ వెంటఁగొనియె॥

నడచి మార్గంబు సాయంత ♦ నమునవారు । వరతపోధను గౌతము ♦ పత్నిక్షణము
శమ్రిని కళత్రమైన యా ♦ శ్రమమునందుఁ । దరులక్రింద వసించిరి ♦ కరముఁ బ్రీతి॥

ఎంతయో కాలముగ శిలా ♦ కృతినినున్న । గౌతమునిభార్య మరల సం ♦ ప్రీతి మెఱయ
నఘహరంబగు రాముపా ♦ దారవింద । రజముచేఁ గాంచెనటఁ దన ♦ రమ్యతనువు॥ ౩౪

మౌని యరుదెంచె రాముల ♦ తమ్ములతోడ । ననఁగ వినిచనె నెదురుగ ♦ జనకనృపతి
నర్ఘకామ సమేత ధ ♦ ర్మాత్రవతోర । మనఁగ నొప్పెడు ఋషికిన ♦ ర్ఘ్యమ్ముగొసఁగ॥

ఏకాదశః సర్గః

తౌవిదేహనగరీనివాసినాం । గాంగతావివదివఃపునర్వసూ
మన్యతేస్మపిబతాంవిలోచనైః । పక్ష్మపాతమపివంచనాంమనః॥ ౩౬

యూపవత్యవసితేక్రియావిధౌ । కాలవిత్కుశికవంశవర్ధనః
రామమిష్వసనదర్శనోత్సుకం । మైథిలాయకథయాంబభూవసః॥ ౩౭

తస్యవీక్ష్యలలితంవపుఃశిశోః । పార్థివఃప్రథితవంశజన్మనః
స్వంవిచింత్యచధనుర్దురానమం । పీడితోదుహితృశుల్కసంస్థయా॥ ౩౮

అబ్రవీచ్చభగవన్ మతంగజై । ర్యద్బృహద్భిరపికర్మదుష్కరం
తత్రనాహమనుమంతుముత్సహే । మోఘవృత్తికలభస్యచేష్టితం॥ ౩౯

హ్రేపితాహిబహవోనరేశ్వరా । స్తేనతాతధనుషాధనుర్భృతః
జ్యానిఘాతకఠినత్వచోభుజాన్ । స్వాన్విధూయధిగితిప్రతస్థిరే॥ ౪౦

ప్రత్యువాచతమృషిర్నిశమ్యతాం । సారతోఽయమథవాకృతంగిరా
చాపఏవభవతోభవిష్యతి । వ్యక్తశక్తిరశనిర్గిరావివ॥ ౪౧

ఏవమాప్తవచనాత్సపౌరుషం । కాకపక్షకధరేఽపిరాఘవే
శ్రద్దధేత్రిదశగోపమాత్రకే । దాహశక్తిమివకృష్ణవర్త్మని॥ ౪౨

వ్యాదిదేశగణశోఽథపార్శ్వగాన్ । కార్ముకాభిహరణాయమైథిలః
తైజసస్యధనుషఃప్రవృత్తయే । తోయదానివసహస్రలోచనః॥ ౪౩

తత్ప్రసుప్తభుజగేంద్రభీషణం । వీక్ష్యదాశరథిరాదదేధనుః
విద్రుతక్రతుమృగానుసారిణం । యేనబాణమసృజద్వృషధ్వజః॥ ౪౪

ఆతతజ్యమకరోత్ససంసదా । విస్మయస్తిమితనేత్రమీక్షితః
శైలసారమపినాతియత్నతః । పుష్పచాపమివపేశలంస్మరః॥ ౪౫

భజ్యమానమతిమాత్రకర్షణాత్ । తేనవజ్రపరుషస్వనంధనుః
భార్గవాయదృఢమన్యవేపునః । క్షత్రముద్యతమివన్యవేదయత్॥ ౪౬

దృష్టసారమథరుద్రకార్ముకే । వీర్యశుల్కమభినంద్యమైథిలః
రాఘవాయతనయామయోనిజాం । పార్థివఃశ్రియమివన్యవేదయత్॥ ౪౭

మైథిలఃసపదిసత్యసంగరో । రాఘవాయతనయామయోనిజాం
సన్నిధౌద్యుతిమతస్తపోనిధే । రగ్నిసాక్షికఇవాతిసృష్టవాన్॥ ౪౮

అవ్విదేహులు దివినుండి ♦ యవనిదిగిన । యప్పునర్వసులను బోలి ♦ యలరుచుండు
రాఘవుల రూపులను గంటఁ ♦ దా(వి)విరపుడు । వంచకములని తమ కెప్ప ♦ పాట్లసెంచి॥

యూపవతియయి క్రతువంత ♦ మొందఁగాంచి । సమయమిదుగాదైనకుశికవం♦శప్రసూతి
కార్ముకముచూడ రాముని ♦ కౌతుకంబు । నెఱుఁగఁ జేసెను జనక పృ ♦ థ్వీశునకును॥

ఖ్యాత వంశమ్ములోఁ బుట్టి ♦ కొ(ం)లు నృపతి । తనయునిమనోహరంబైన♦తనువుఁజూచి
వంచ దుస్సాధ్య మైన చా♦ పముదలంచి।పుత్రియుంకువ కెంతయుఁ ♦ బొక్కె విభుఁడు॥

గంధ సింధురమునకును ♦ గష్టమైన । పనులబాలగజంబుదా ♦ వ్యర్థముగను
గడఁగుటకు నేను సమ్మతి ♦ నిడఁగలేను । వినుఁడు మౌనీంద్ర యని యొఁడు♦విన్నవించె॥

ఎందఱో చాపధరులగు ♦ నృపులువచ్చి । భంగపడి దీనిచే గుణ ♦ ప్రతినిఘాత
పటల కఠినతరాత్మీయ ♦ బాహుబలముఁ । దెగడికొం చేగి రనియును ♦ దెలిపె నతఁడు॥

అనుఁడు మునిపల్కె వినుమీతఁ ♦ డమితబలుఁడు । పలుకులేటికి నీచాప ♦ బలమునెల్లఁ
బట్టి పరికించుఁ దనబాహు ♦ బలముచేత । మించి పిడుగ్రుడులను బరీ ♦ క్షించునట్లు॥

అవనిమీఁగురు పురుగంత ♦ యగ్ని యందు । దాహశక్తి యనంతమై ♦ తనరుకరణి
నమితమౌ తేజమబ్బాలు ♦ నందునుండు । ననునృపుఁడెంచె నాప్తుఁడౌ ♦ మునిశచింప॥

అనుచరుల గుంపు గుంపుగ ♦ నంపెనపుడు । తనదు బాణాసనముదేఁగ ♦ జనకనృపతి
వేయికన్నులు గలవాఁడు ♦ తోయదముల । మించు విలుదెచ్చుపనికయి ♦ పంచునట్లు॥

సుప్త ఫణిపతి గతిభీతిఁ ♦ జూపునట్టి । వీడి క్రతువును బాలెను ♦ లేడులకును
దివ్యశరమును హరుఁడు సం ♦ ధించినట్టి । చాపమీక్షించి చేపట్టె ♦ భూపుపట్టి॥ ౭౭

రెప్పవేయక నివ్వెఱ ♦ నృపకుమారు । సభ్యులందఱు వీక్షింప ♦ సరసగతిని
గొండబరువుండు ధనువున ♦ గుణముఁగూర్చె । వేడ్కవిరివింట మరుఁడెక్కు♦వెట్టునట్లు॥

రాముఁడెక్కువగా నీడ్వ ♦ వ్రక్కలగుచు । నుఱిమినట్టులు ధ్వనిచేసె ♦ హరునిధనువు
బద్ధవైరంబు పూనిన ♦ భార్గవునకు । క్షత్రమిదె పుట్టె మతియని ♦ చాటుకరణి॥ ౭౮

భగ్నని ధనువున రాముని ♦ బలముఁజూచి । శౌర్యశుల్కముఁ గొనియాడి ♦ జనకనృపతి
యతని కిచ్చెదనని తెల్పె ♦ సుతనుహితను । రమకుఁదుల్యను సీతను ♦ రమ్యగుణను॥ ౭౯॥

తనదుపుత్రినయోనిజఁ ♦ దత్క్షణంబ । సత్యసంధుఁడుజనకుఁడు ♦ శౌర్యనిధికి
రామచంద్రునకత్తపో ♦ ధాముసెదుట । నగ్నియెదుటనువలెనిచ్చె ♦ హర్షమతిని॥ ౮౦

ప్రాహిణోచ్చమహితంమహాద్యుతిః । కోసలాధిపతయేపురోధసం
భృత్యభావిదుహితుః పరిగ్రహా । ద్దిశ్యతాంకులమిదంనిమేరితి॥ ౪౯

అన్వియేషసదృశీంసచస్నుషాం । ప్రాపచైనమనుకూలవాగ్ద్విజః
సద్యఏవసుకృతాంహిపచ్యతే । కల్పవృక్షఫలధర్మికాంక్షితం॥ ౫౦

తస్యకల్పితపురస్క్రియావిధేః । శుశ్రువాన్వచనమగ్రజన్మనః
ఉచ్చచాలబలభిత్సఖోవశీ । సైన్యరేణుముషితార్కదీధితిః॥ ౫౧

ఆససాదమిథిలాంసవేష్టయన్ । పీడితోపవనపాదపాంబలైః
ప్రీతిరోధమసహిష్టసాపురీ । స్త్రీవకాంతపరిభోగమాయతం॥ ౫౨

తౌసమేత్యసమయస్థితావుభౌ । భూపతీవరుణవాసవోపమౌ
కన్యకాతనయకౌతుకక్రియాం । స్వప్రభావసదృశీంవితేనతుః॥ ౫౩

పార్థివీముదవహద్రఘూద్వహో । లక్ష్మణస్తదనుజామథోర్మిలాం
యౌతయోరవరజౌవరౌజసౌ । తౌకుశధ్వజసుతేసుమధ్యమే॥ ౫౪

తేచతుర్థసహితాస్త్రయోబభుః । సూనవోనవవధూపరిగ్రహాః
సామదానవిధిభేదనిగ్రహాః । సిద్ధిమంతఇవతస్యభూపతేః॥ ౫౫

తానరాధిపసుతానృపాత్మజైః । తేచతాభిరగమన్కృతార్థతాం
సోభవద్వరవధూసమాగమః । ప్రత్యయప్రకృతియోగసన్నిభః॥ ౫౬

ఏవమాత్తరతిరాత్మసంభవాం । స్తాన్నివేశ్యచతురోపితత్రసః
అధ్వసుత్రిషువిసృష్టమైథిలః । స్వాంపురీందశరథోన్యవర్తత॥ ౫౭

తస్యజాతుమరుతఃప్రతీపగా । వర్త్మసుధ్వజతరుప్రమాథినః
చిక్లిశుర్భృశతయావరూథినీ । ముత్తటాఇవనదీరయాఃస్థలీం॥ ౫౮

లక్ష్యతేస్మతదనంతరంరవి । ర్బద్ధభీమపరివేషమండలః
వైనతేయశమితస్యభోగినో । భోగవేష్టితఇవచ్యుతోమణిః॥ ౫౯

శ్యేనపక్షపరిధూసరాలకాః । సాంధ్యమేఘరుధిరార్ద్రవాససః
అంగనాఇవరజస్వలాదిశో । నోబభూవురవలోకనక్షమాః॥ ౬౦

భాస్కరశ్చదిశమధ్యువాసయాం । తాంశ్రితాఃప్రతిభయంవవాశిరే
క్షత్రశోణితపితృక్రియోచితం । చోదయంత్యఇవభార్గవంశివాః॥ ౬౧

నిమికులపుఁగన్యకనుమీరు ♦ నెమ్మిమీఱఁ । గోడలుగఁగొండుభృత్యుని ♦ కోర్కిపండు
ననుమ దశరథునకుఁదెల్ప ♦ ననిచెఁబూజ్యుఁ । డనపురోహితుజనకుఁ డు♦దారయశుఁడు॥
తగినకోడలివెదకెడు ♦ దశరథేశుఁ । జేరె ననుకూలముగను ప♦ంచింపద్విజుఁడు
కల్పవృక్షపుఫలమట్లు ♦ కాంక్షితంబు । తలఁచినంతనెపండదే ♦ ధన్యులకును॥ ౫౦
అర్చితుండైన విప్రవా♦క్యములకలరి । యింద్రసఖుఁడును పశియకా న♦రేంద్రమాళి
యేఁచిసైన్యంబులరుగుచో ♦ లేచుదుమ్ము । తరణికిరణాళిఁగప్పఁగాఁ ♦ దరలెవేడ్క॥ ౫౧
చేరెమిథిలను జుట్టును ♦ సేనవిడిసి । పీడలొనరించెఁ దోఁటల ♦ వృక్షములకుఁ
గ్రీతినిడుబాధకోర్చెఁ బు♦రీమతల్లి । యూపతిపతిచేష్టలకును దా♦ నోర్చునట్లు॥ ౫౨
అన్నియూచారములెఱింగి ♦ యున్నవారు । వజ్రిపరుణులఁబోలెడు ♦ వారునృపులు
చేరియిర్వురు పెండ్లిండ్లు ♦ సేసిరపుడు । పుత్త్రిపుత్త్రికలకుఁదగు ♦ భూరిమహిమ॥ ౫౩
అవనిజనురాముఁ డామెకు ♦ ననుజయైన । యూర్మిళనులక్ష్మణుఁడు శౌర్య ♦ మొప్పవారు
వారియనుజన్ము లాకుశ♦ధ్వజునినుతల । నిర్వురనుమధ్యలఁ బరిగ్ర♦హించిరెలమి॥ ౫౪
నవపథూయుక్తులైన నం♦దనులునల్వు । రామహీధవుఫలయుత ♦ సామదాన
భేదదండమ్ములనియెడు ♦ భేదములను । జెలఁగెడునుపాయములఁబోలి ♦ యలరిరపుడు॥
రాచకన్నెలు మఱియును ♦ రాజసుతులు । వడసిరికృతార్థతను ఒర♦స్వరముఁగూడి
యవ్వధూవరపూజ్య స♦మాగమంబు । ప్రకృతియునుప్రత్యయముగూడు ♦ పగిదిమెఱసె॥
ఇట్లు లనురాగవంతులై ♦ యొసఁగునుతుల । నల్వురకుఁబెండ్లిగావించి ♦ చెల్వుమీఱ
మూఁడుదినములదారితో ♦ వీడిజనకుఁ । దరలెఁ దనపురమునుబట్టి ♦ దశరథుండు॥ ౫౭
ఎంతయును జండమారుత ♦ మెదురువీచి । ధ్వజతరుల నేలఁ బడవైచి ♦ దారియందు
దడములను జిక్కువెట్టెను ♦ దటుముమీఱి । పొలములనుముంచు నయ్యేటి♦పోటుమాడ్కి॥
అంత భయమిడు కోటతో ♦ నంబరమునఁ । గానుపించెను భానుండు ♦ వైనతేయు
వలన మృతిఁగన్న ఫణి తన ♦ ఫణపుమణిని । బెట్టితాఁ జుట్టిపడినట్టి ♦ విధము దోఁప॥
శ్యేనపక్షాళి మూసిన ♦ చికురములుగ । సంజమబ్బులు రక్తవ ♦ స్త్రములుగాఁగఁ
గన రజస్వలలైన యం♦గనల పగిదిఁ । గడలుకనుఁగొన యోగ్యముల్ ♦ గాకయుండె॥
అర్కుఁడు వసించి యరిగిన ♦ యట్టిదిక్కు । నందు భీకరముగ నక్క ♦ లఱవఁజొచ్చె
క్షత్రియక్తంబుచేఁ బిత్రు ♦ కార్యములను । జేయు భార్గవు రమ్మని ♦ పిలుచునట్లు॥ ౬౧

తత్ప్రతీపపవనాదివైకృతం । ప్రేక్ష్య శాంతిమధికృత్య కృత్యవిత్
అన్వయుంక్త గురుమీశ్వరః క్షితేః । స్వంతమిత్యలఘయత్స తద్వ్యథామ్॥ ౬౨

తేజసః సపది రాశిరుత్థితః । ప్రాదురాస కిల వాహినీముఖే
యః ప్రమృజ్య నయనాని సైనికై । ర్లక్షణీయపురుషాకృతిశ్చిరాత్॥ ౬౩

పిత్ర్యమంశముపవీతలక్షణం । మాతృకం చ ధనురూర్జితం దధత్
యః ససోమ ఇవ ఘర్మదీధితిః । సద్విజిహ్వ ఇవ చందనద్రుమః॥ ౬౪

యేన రోషపరుషాత్మనః పితుః । శాసనే స్థితిభిదోఽపి తస్థుషా
వేపమానజననీశిరశ్ఛిదా । ప్రాగజీయత ఘృణా తతో మహీ॥ ౬౫

అక్షబీజవలయేన నిర్బభౌ । దక్షిణశ్రవణసంస్థితేన యః
క్షత్త్రియాంతకరణైకవింశతే । ర్వ్యాజపూర్వగణనామివోద్వహన్॥ ౬౬

తం పితుర్వధభవేన మన్యునా । రాజవంశనిధనాయ దీక్షితం
బాలసూనురవలోక్య భార్గవం । స్వాం దశాం చ విషసాద పార్థివః॥ ౬౭

నామ రామ ఇతి తుల్యమాత్మజే । వర్తమానమహితే చ దారుణే
హృద్యమస్య భయదాపి చాభవ । ద్రత్నజాతమివ హారసర్పయోః॥ ౬౮

అర్ఘ్యమర్ఘ్యమితి వాదినం నృపం । సోఽనవేక్ష్య భరతాగ్రజో యతః
క్షత్రకోపదహనార్చిషం తతః । సందధే దృశముదగ్రతారకాం॥ ౬౯

తేన కార్ముకనిషక్తముష్టినా । రాఘవో విగతభీః పురోగతః
అంగులీవివరచారిణం శరం । కుర్వతా నిజగదే యుయుత్సునా॥ ౭౦

క్షత్రజాతమపకారవైరి మే । తన్నిహత్య బహుశః శమం గతః
సుప్తసర్ప ఇవ దండఘట్టనా । ద్రోషితోఽస్మి తవ విక్రమశ్రవాత్॥ ౭౧

మైథిలస్య ధనురన్యపార్థివై । స్త్వం కిలానమితపూర్వమక్షిణోః
తన్నిశమ్య భవతా సమర్థయే । వీర్యశృంగమివ భగ్నమాత్మనః॥ ౭౨

అన్యదా జగతి రామ ఇత్యయం । శబ్ద ఉచ్చరిత ఏవ మామగాత్
వ్రీడమావహతి మే స సంప్రతి । వ్యస్తవృత్తిరుదయోన్ముఖే త్వయి॥ ౭౩

బిభ్రతోఽస్త్రమచలేష్వకుంఠితం । ద్వౌ రిపూ మమ మతౌ సమాగసౌ
ధేనువత్సహరణాచ్చ హైహయ । స్త్వం చ కీర్తిమపహర్తుముద్యతః॥ ౭౪

గాలి మొదలగు దుర్నిమి ♦ త్తాళిఁజూచి । శాంతిఁ గూరిచి గురుని భూ ♦ జానియడుగఁ
గడకు శుభమగునని తెల్పి ♦ కార్యవిదుని । చింత తగ్గించెఁ గొంత వ ♦ సిష్ఠమౌని॥ ౬౨

అంత క్షణమాత్రమునను సై ♦ న్యములముందు । నగపడియె గొప్ప తేజ మ ♦ త్యద్భుతముగ
నళిమికొని కన్నులను సైని ♦ కులు గనంగ । నెట్టకేలకుఁ బూరుషా ♦ కృతిగఁదోఁచె॥ ౬౩

సోముతోఁ గూడియున్నట్టి ♦ సూర్యుపగిది । భుజగముండెడు చందన ♦ భూజమట్లు
జనకు నంశము చూపెడు ♦ జన్నిదంబుఁ । దల్లియంశపు ధనువును ♦ దాల్చినట్టి॥ ౬౪

అల్కఁ గఠినంపు మతిని మ ♦ ర్యాదదప్పి । యున్న జనకుని యాజ్ఞలో ♦ నుండి చనక
కరమునఁడఁకెడు తల్లిదో ♦ శిరమునఱికి । గెలిచి కరుణను ధారుణి ♦ గెలిచినట్టి॥ ౬౫

ఉర్విలో క్షత్రియుల నిర్వ ♦ దొక్కమాఱు । తాను జంపిన సంఖ్యను ♦ దలఁపుగొలుప
నమల రుద్రాక్ష మాలయన్ ♦ వ్యాజమునను । దనదు కుడిచెవి మీఁదను ♦ దాల్చినట్టి॥

ఆత్మ పిత్రృవధచేఁ గన్న ♦ యాగ్రహమున । భూపకులములఁ బరిమార్పఁ ♦ బూనినట్టి
భార్గవునిఁ జూచి బాలుఁడౌ ♦ పట్టిఁజూచి । తనదుపశఁగూర్చి చింతిల్లె ♦ దశరథుండు॥

పుత్త్రినందును దారుణ ♦ శత్రునందు । వర్తిలెడు రామనామంబు ♦ పార్థివునకుఁ
బ్రియము భయమును గొలిపెను ♦ హృదయమందు । హారి ఘణులందుమణిజాతి ♦ యట్టులపుడు॥

భార్గవుం డర్ఘ్య మిదెయని ♦ పలుకునృపుని । నైపుమాడక రాముని ♦ నైపుఁబఱపె
మహిపులకు మండు కోపంపు ♦ మంటఁబోలు । వెఱపు గొలిపెడు గ్రుడ్డుల ♦ వేఁడిచూపు॥

ఘోరునకుఁ గాలుఁద్రఘ్నమ ♦ పుష్టిచేతఁ । జాపమునుబట్టి వ్రేళుల ♦ సందులందు
నిషువుగూర్చినభార్గవుం ♦ డెట్టయెదుట । భయపడకయున్నరాముతోఁ ♦ బలికెనిట్లు॥

శత్రుపదమయ్యెనపకృతి ♦ క్షత్రజాతి । దానిఁబల్మఱుగూల్చి శాం ♦ తంబుగనియుఁ
గఱ్ఱదెబ్బనునుప్తాహి ♦ కనలునట్లు । కనలితినినీపరాక్ర మా ♦ కర్ణనమున॥ ౭౧

ఇతరనరపతులెవ్వరు ♦ నింతవఱకు । వంచియెఱుఁగని జనకుచా ♦ పంబునీవు
విఱువవినియెంచితిని నాదు ♦ విక్రమంబు । శృంగభంగంబుగాంచెనీ ♦ చేతనంచు॥ ౭౨

నోటిలోనుండిరామయన్ ♦ మాటవెడల । లోకమునఁజెల్లుచుండెను ♦ నాకెమున్న
అట్టిపేరున విపరీత ♦ మైనవృత్తి । నీవువర్తిల్ల లజ్జ వ ♦ హించినాఁడ॥ ౭౩

అద్రియందునుజెడనట్టి ♦ యస్త్రమూను । నాకుసమశత్రులిర్వు రే ♦ లోకమందు
నావుదూడనుగొనిచన్న ♦ హైహయుండు । నావిమలకీర్తిఁగొననున్న ♦ నీవొకఁడవు॥

క్షత్రియాంతకరణోఽపివిక్రమ । స్తేనమామవతినాజితేత్వయి
పావకస్యమహిమాసగణ్యతే । కక్షవజ్జ్వలతిసాగరేఽపియః॥ ౭౫

విద్ధిచాత్తబలమోజసాహరే । రైశ్వరంధనురభాజియత్త్వయా
ఖాతమూలమనిలోనదీరయైః । పాతయత్యపిమృదుస్తటద్రుమం॥ ౭౬

తన్మదీయమిదమాయుధంజ్యయా । సంగమయ్యసశరంవికృష్యతాం
తిష్ఠతుప్రధనమేవమప్యహం । తుల్యబాహుతరసాజితస్త్వయా॥ ౭౭

కాతరోఽసియదివోద్గతార్చిషా । తర్జితఃపరశుధారయామమ
జ్యానిఘాతకఠినాంగుళిర్వృథా । బధ్యతామభయయాచనాంజలిః॥ ౭౮

ఏవముక్తవతిభీమదర్శనే । భార్గవేస్మితవికంపితాధరః
తద్ధనుర్గ్రహణమేవరాఘవః । ప్రత్యపద్యతసమర్థముత్తరం॥ ౭౯

పూర్వజన్మధనుషాసమాగతః । సోఽతిమాత్రలఘుదర్శనోఽభవత్
కేవలోఽపిసుభగోనవాంబుదః । కింపునస్త్రిదశచాపలాంఛితః॥ ౮౦

తేనభూమినిహితైకకోటితత్ । కార్ముకంచబలినాధిరోపితం
నిష్ప్రభశ్చరిపురాసభూభృతాం । ధూమశేషఇవధూమకేతనః॥ ౮౧

తావుభావపిపరస్పరస్థితౌ । వర్ధమానపరిహీనతేజసౌ
పశ్యతిస్మజనతాదినాత్యయే । పార్వణౌశశిదివాకరావివ॥ ౮౨

తంకృపామృదురవేక్ష్యభార్గవం । రాఘవఃస్ఖలితవీర్యమాత్మని
స్వంచసంహితమమోఘమాశుగం । వ్యాజహారహరసూనుసన్నిభః॥ ౮౩

నప్రహర్తుమలమస్మినిర్దయం । విప్రఇత్యభిభవత్యపిత్వయి
శంసకింగతిమనేనపత్రిణా । హన్మిలోకముతతేమఖార్జితం॥ ౮౪

ప్రత్యువాచతమృషిర్నతత్త్వత । స్త్వాంనవేద్మిపురుషంపురాతనం
గాంగతస్యతవధామవైష్ణవం । కోపితోఽహ్యసిమయాదిదృక్షుణా॥ ౮౫

భస్మసాత్కృతవతఃపితృద్విషః । పాత్రసాచ్చవసుధాంససాగరాం
ఆహితోజయవిపర్యయోఽపిమే । శ్లాఘ్యఏవపరమేష్ఠినాత్వయా॥ ౮౬

తద్గతింమతిమతాంవరేప్సితాం । పుణ్యతీర్థగమనాయరక్షమే
పీడయిష్యతినమాంఖిలీకృతా । స్వర్గపద్ధతిరభోగలోలుపం॥ ౮౭

క్షత్రియులసంహరించిన ♦ శౌర్యమయ్యెఁ । గడఁగినినుగెల్వదేని నా♦కిడునెత్రు పి
గ్గిమోపునెట్టులో ♦ కడలినట్లె । కాలినంగాదె గణియింత్రు ♦ కీలిమహిమ॥ ౭౫
ఎఱుఁగుమీవ ప్రైతుంచిన ♦ యీశుధనువు । హరిబలంబుననిస్సార ♦ మైనదంచు
నేఱు వేరులదోలఁచినఁ ♦ దీరతరువు । గూలదే సన్న గాలికిఁ ♦ గూడజగతి॥ ౭౬

నాయధనువిదెదీనికి ♦ నారితొడిగి । శరముసంధించిలాగుము ♦ సమర మేల
యింతచేసినఁజాలునే ♦ నెంతునీకు । సమబలునకోడినట్టులు ♦ సంగరమున॥ ౭౭

మంటలెగయుచునుండెను ♦ మత్కుఠార । ధారకడఁలుచు ధైర్యంబు ♦ జాఱెనేని
కట్టిగానారిదెబ్బల ♦ గట్టిపడిన । వైరిశ్రేణియిటనభయంబు ♦ వేఁడు చెడకు॥ ౭౮

భార్గవుఁడుభీమరూపుఁడు ♦ పలుకనిట్లు । పెదవిచిఱునవ్వుచేతను ♦ గదలనతని
ధనువుగొనెరాఘవుండిదె ♦ తగినయట్టి । యుత్తరంబనియెంచితాఁ ♦ జిత్తమందు॥ ౭౯

తొంటిజన్మంపుఁదనదగు ♦ వింటితోడఁ । గూడిరాఘవుఁడెంతయుఁ ♦ జూడనొప్పెఁ
దొలిమొగిలెచూడసొగసుగాఁ ♦ దోఁచుచుండ । నింద్రచాపంబుతోఁగూడ ♦ నెంచఁదరమె॥

ధరణిపైమోపికోటిని ♦ ధనువునందు । భూరిబలుఁడగురాముఁడు ♦ నారితొడుగ
భార్గవుఁడురాజశత్రుఁడు ♦ ప్రిభఁదొఱంగి । పొగయెమిగిలినయయ్యగ్ని ♦ పగిదినుండె॥

ఉభయులన్యోన్యమెదురుగా ♦ నుండిపర్థ । మానపరిహీనతేజులై ♦ కాననైరి
చుట్టుఁజూచుచునుండెను ♦ చూపరులకుఁ । బూర్వణదినాంతహిమకర ♦ భానులట్లు॥ ౮౨

స్కందుఁబోలినదశరథ ♦ నందనుండు । వింటమిడివోనితనశర ♦ మింటఁజూచి
తనకునోడినభార్గవు ♦ దశనుజూచి । పరమకరుణార్ద్రహృదయుఁడై ♦ పలికెనిట్లు॥ ౮౩

ఎంతమర్యాదమీఱిన ♦ నీవువిప్రుఁ । డౌటఁగొట్టనునిన్నునే ♦ నదయవృత్తి
నెద్దినాశరమునసేయ ♦ నిత్తువిపుడు । గమనమో యాగఫలితలో♦కమ్మొ చెపుమ॥ ౮౪

అనుశుబుషిపల్కెఁబరమేశ ♦ యాదిపురుష । క్షితిగతముపిష్ణుతేజమ్మ ♦ క్షించుకోర్కె
నాగ్రహమునీకుఁగొల్పితి ♦ నంతెకాని । నిన్నునెఱుఁగమిచేఁగాదు ♦ నిఖిలవేద్య॥ ౮౫

మజ్జనకశత్రుతతుల భ♦స్మంబుసేసి । వార్ధియుతభూమి పాత్రుల ♦ పశముసేసి
యెంతయుఁగృతార్థుఁడౌనాకు ♦ నీవుగొల్పు । నపజయంబేనిశ్లాఘ్యమే ♦ యగును దేవ॥

పుణ్యతీర్థమ్ములకునేగ ♦ బుధవరేణ్య । నాదుగమనమ్ముకాపాడి ♦ మోదమిడుము
నాకసౌఖ్యంబునందునా ♦ కాసలేమి । యదిచెడినవంతగల్గ దా♦వంతయైన॥ ౮౬

ఏకాదశః సర్గః

ప్రత్యపద్యత తథేతి రాఘవః । ప్రాఙ్ముఖశ్చ విససర్జ సాయకం
భార్గవస్య సుకృతో౽పి సో౽భవత్ । స్వర్గమార్గపరిఘో దురత్యయః॥ ౮౮

రాఘవో౽పి చరణౌ తపోనిధేః । క్షమ్యతామితి వదన్ సమస్పృశత్
నిర్జితేషు తరసా తరస్వినాం । శత్రుషు ప్రణతిరేవ కీర్తయే॥ ౮౯

రాజసత్త్వమవధూయ మాతృకం । పిత్ర్యమస్మి గమితః శమం యదా
నన్వనిందితఫలో మమ త్వయా । నిగ్రహో౽ప్యయమనుగ్రహీకృతః॥ ౯౦

సాధయామ్యహమవిఘ్నమస్తు తే । దేవకార్యముపపాదయిష్యతః
ఊచివానితి వచః సలక్ష్మణం । లక్ష్మణాగ్రజమృషిస్తిరోదధే॥ ౯౧

తస్మిన్ గతే విజయినం పరిరభ్య రామం
స్నేహాదమన్యత పితా పునరేవ జాతం
తస్యాభవత్ క్షణశుచః పరితోషలాభః
కక్షాగ్నిలంఘితతరోరివ వృష్టిపాతః॥ ౯౨

అథ పథి గమయిత్వా క్లృప్తరమ్యోపకార్యే
కతిచిదవనిపాలః శర్వరీః శర్వకల్పః
పురమవిశదయోధ్యాం మైథిలీదర్శనీనాం
కువలయితగవాక్షాం లోచనైరంగనానాం॥ ౯౩

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతౌ
భార్గవవిజయో నామైకాదశః సర్గః.

ఆశ్లేయని రాఘవుండు మ♦హాద్భుతముగఁ । దూర్పుదెసఁజూచిరయమునఁ ♦ దూఁపువదలె
భార్గవుఁడుపుణ్యధనుఁడయ్యు ♦ స్వర్గమార్గ । మతనికెంతయుదుర్గమం ♦ బయ్యెనంత॥ ౫౮

ఆత్తపోనిధిచరణంబు ♦ లంటి రాముఁ । డెంతయునునమ్రుఁడై క్షమి ♦ యింపుఁడనుమ
శౌర్యమునుజూపిగెల్చిన ♦ శత్రులందు । వినయమేకదక్షత్రికి ♦ విమలపథము॥ ౫౯

జననిసంబంధమగురాజ ♦ సమ్ముఁ దొలఁచి । జనకసంబంధమయినట్టి ♦ శాంతిఁ గొలిపి
హితముగాఁగూర్చినా వనిం♦దితఫలంబు । నిగ్రహంబయ్యెనయ్యె స♦నుగ్రహంబు॥ ౬౦

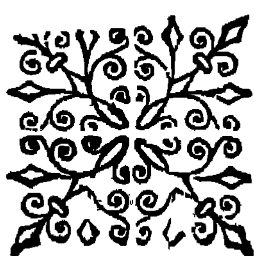
దేవకార్యమ్ములనుదీర్చు ♦ దివ్యచరిత । యరిగెదనునీకునిర్విఘ్న ♦ మగును గాక
యనుచులక్ష్మణుతోడిరా♦మునకునుడివి । గృష్టిగతికిమునీంద్రుఁ డ♦దృశ్యుఁడయ్యె॥ ౬౧

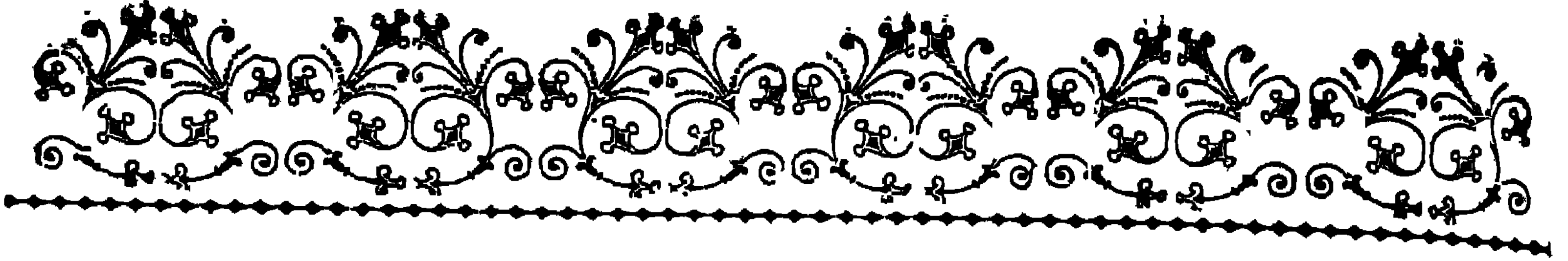
చ॥ మునియటులేఁగ గెల్పుఁగొని ♦ మోదముఁగూర్చినరాము కౌఁగిటన్
జనకుఁడు చేర్చిపట్టికిఁ బు♦నర్జననంబని యెంచెఁ బ్రేమమై
వనటరయొకింతగాంచిన నృ♦పాలుని కాపలిహర్ష మెన్నఁగా
ఘనశిఖితప్తశాఖికగు ♦ వర్షముభాతిఁగనొప్పె నెంతయున్॥ ౬౨

ఉత్సాహము. దారిగడచి యారియపలఁ ♦ దనరుపటగృహంబులన్
భూరిమహిమఁ గొన్నిరేలు ♦ పుచ్చి యేఁడుసొచ్చె మా
రారిసముఁడుసీతఁజూచు ♦ నంగనాళినయనముల్
సోరణములఁగల్వపూల ♦ సొగసుఁగననయోధ్యలోన్॥ ౬౩

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు భార్గవవిజయంబను నేకాదశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ద్వాదశః సర్గః

నిర్విష్టవిషయస్నేహః । సదశాంతముపేయివాన్
ఆసీదాసన్న నిర్వాణః । ప్రదీపార్చిరివోషసి॥ ౧

తంకర్ణ మూలమాగత్య । రామే శ్రీర్న్యస్యతామితి
కైకేయీ శంకయేవాహ । పలితచ్ఛద్మనాజరా॥ ౨

సా పౌరాన్ పౌరకాంతస్య । రామస్యాభ్యుదయశ్రుతిః
ప్రత్యేకం హ్లాదయాం చక్రే । కుల్యోద్యానపాదపాన్॥ ౩

తస్యాభిషేక సంభారం । కల్పితం క్రూరనిశ్చయా
దూషయామాసకైకేయీ । శోకోష్ణైః పార్థివాశ్రుభిః॥ ౪

సాకిలాశ్వాసితాచండీ । భర్త్రాతత్సంశ్రుతౌవరౌ
ఉద్వవామేంద్రసిక్తా భూః । బిలమగ్నా వివోరగౌ॥ ౫

తయోశ్చతుర్దశైకేన । రామంప్రావ్రాజయత్సమాః
ద్వితీయేన సుత స్యైచ్ఛ । ద్వైధవ్యైకఫలాం శ్రియం॥ ౬

పిత్రాదత్తాం రుదన్రామః । ప్రాఙ్మహీం ప్రత్యపద్యత
పశ్చాద్వనాయగచ్ఛేతి । తదాజ్ఞాం ముదితోఽగ్రహీత్॥ ౭

దధతో మంగళక్షౌమే । వసానస్యచవల్కలే
దదృశుర్విస్మితాస్తస్య । ముఖరాగం సమంజనాః॥ ౮

స సీతాలక్ష్మణసఖః । సత్యాద్గురు మలోపయన్
వివేశ దండకారణ్యం । ప్రత్యేకంచ సతాం మనః॥ ౯

ర ఘు వం శ ము.

ద్వా ద శా శ్వా స ము.

—:0:—

గీతములు.

పీల్చి చమురెల్లఁ బ్రాభాత ♦ వేళయందు । వత్తి కొన నారనున్న దీ♦పంబుపగిది
నఖిలవిషయాళిసౌఖ్యంబు ♦ లనుభవించి । మోక్షునికటాంతదశనుండె ♦ భూవిభుండు॥ ౧

వెల్లనెండు ప్రికలనుమిష ♦ వెట్టిముదిమి । కైకయందలిశంక భూ♦కాంతు చెవికి
మూలమునఁ జేరి సిరిని రా♦మునికి నియ్య । మనవి చేయుచున్నదో ♦ యనఁగఁదోఁచె॥ ౨

పురవనములోని యొక్కొక్క ♦ తరువునకును । గాల్వ హర్షంబుగూర్చెడు ♦ కరణినపుడు
శ్రీకరుని రాము పట్టాభి♦షేకవార్త । ప్రజలలో నెల్లవారికిఁ ♦ బ్రమదమిడియె॥ ౩

రామరాజ్యాభిషేక కా♦ర్యములనెల్లఁ । గఠినవనిశ్చయురాలైన ♦ కైక చెఱిచెఁ
గడువగపు చేత వెచ్చగాఁ ♦ గారుచుండు । భూమిపాలునికన్నీటి ♦ బోటచేత॥ ౪

ఊరడించెడు పతి కతఁ♦డోసఁగనున్న । రెండువరములవెలిఁబుచ్చెఁ ♦ జండి కైక
వృష్టిఁ దడిసినభూమిదా ♦ బిలమునుండి । రెండు పాములవెలిఁబుచ్చు ♦ రీతిదోఁప॥ ౫

రామునొక్కవరాన న♦రణ్యమునకు । నేగఁ జేసెను బదునాలు ♦ గేండ్ల దాఁకఁ
దనకు వైధవ్య మొక్కటే ♦ దక్కునట్టి । సూను రాజ్యము నన్య వ♦రానఁగోరె॥ ౬

మొదటఁ దండ్రియొసంగిన ♦ భూభరమ్ము । రాఘవుఁడుగొనె నశ్రువుల్ ♦ రాలుచుండ
నంతవని కేగుమని యెడు ♦ నతని యాజ్ఞ । నతులసంతోషమునఁగొనె ♦ నబ్బురముగ॥ ౭

పట్టువల్వలశుభముగఁ ♦ గట్టునపుడు । తగని వానారచీరెలఁ ♦ దాల్చునపుడు
సమముగానుండు ముఖవికా♦సమునఁ జొప్ప । రాముఁగని ప్రజ విస్మయా♦క్రాంతమయ్యె॥ ౮

సత్యమందుండి జనకుండు ♦ జారకుండ । విడక సీతయు సౌమిత్రి ♦ వెంటనుండ
దండకారణ్యమునుమతి ♦ ధరణినుండు । ప్రతినుజనచిత్తమును జొచ్చె ♦ రాఘవుండు॥ ౯

రాజా పితద్వయోగార్తః । స్మృత్వా శాపం స్వకర్మజం
శరీరత్యాగమాత్రేణ । శుద్ధిలాభ మమన్యత॥ ౧౦

విప్రోషిత కుమారంత । ద్రాజ్యమస్తమితేశ్వరం
రంధ్రాన్వేషణదక్షాణాం । ద్విషామామిషతాం యయౌ॥ ౧౧

అథానాథాః ప్రకృతయో । మాతృబంధు నివాసినం
మౌలైరానాయయామాసు । ర్భరతం స్తంభితాశ్రుభిః॥ ౧౨

శ్రుత్వా తథావిధం మృత్యుం । కైకేయీ తనయః పితుః
మాతుర్న కేవలం స్వస్యాః । శ్రియోప్యాసీ త్పరాఙ్ముఖః॥ ౧౩

ససైన్యశ్చాన్వగాద్రామం । దర్శితానాశ్రమాలయైః
తస్యపశ్యన్ ససౌమిత్రే । రుదశ్రుర్వసతి ద్రుమాన్॥ ౧౪

చిత్రకూట వనస్థంచ । కథితస్వర్గతిర్గురోః
లక్ష్మ్యాని మంత్రయాం చక్రే । తమనుచ్ఛిష్ట సంపదా॥ ౧౫

సహిప్రథమజేతస్మిన్ । నకృత శ్రీపరిగ్రహే
పరివేత్తారమాత్మానం । మేనే స్వీకరణాద్భువః॥ ౧౬

తమశక్యమపాక్రష్టుం । నిదేశాత్స్వర్గిణః పితుః
యయాచే పాదుకే పశ్చాత్ । కర్తుం రాజ్యాధి దేవతే॥ ౧౭

సవిసృష్టస్తథేత్యుక్త్వా । భ్రాత్రా నైవావిశత్పురీం
నందిగ్రామగతస్తస్య । రాజ్యంన్యాస మివాభునక్॥ ౧౮

దృఢభక్తి రితిజ్యేష్ఠే । రాజ్యతృష్ణాపరాఙ్ముఖః
మాతుః పాపస్య శుద్ధ్యర్థం । ప్రాయశ్చిత్త మివాకరోత్॥ ౧౯

రామోపి సహవైదేహ్యా । వనేవన్యేనవర్తయన్
చచార సానుజః శాంతో । వృద్ధేక్ష్వాకు వ్రతం యువా॥ ౨౦

ప్రభావస్తంభితచ్ఛాయ । మాశ్రితః సవనస్పతిం
కదాచిదంకే సీతాయాః । శిశ్యేకించిదివశ్రమాత్॥ ౨౧

ఐంద్రిః కిలన ఖైస్తస్యా । విదదారస్తనౌద్విజః
ప్రియోపభోగ చిహ్నేషు । పౌరోభాగ్య మివాచరన్॥ ౨౨

నయము నెడఁబాసి యేఁడును ♦ దల్లడిల్లి । స్వక్రియ నుగ్గినట్టి శా♦పమును వలఁచి
శాన్తోనర్చినపాపకృ♦త్యమునకరయఁ । దనువు దొఱఁగుటె పరిహార ♦ మనుచు నెంచె॥ ౧౦

ప్రస్తమించినరాజును ♦ నడవిఁ జన్న । రాజసుతులును గలయట్టి ♦ రాజ్యమపుడు
లోపములఁ జక్కఁగని పెట్ట ♦ నోఁపునట్టి । యరినృపాలుర కెరయగు ♦ నట్టులుండె॥ ౧౧

అంతఁ బతిలేని మంత్రు ల♦త్యంతనృతిని । నక్షులను నీరు రానీని ♦ యాప్తవరుల
చేతఁ గప్పించి రప్పుడు ♦ మాతృబంధు । నిలయమందున్న భరతుని ♦ నీతిపరుని॥ ౧౨

జనకుఁ డవ్విధి మరణంబు ♦ గనినవార్త । వినినయంత నాకైకేయి ♦ తనయుఁ డాత్మ
జననికే గాక విపుల రా♦జ్యంపుసిరికి । విషయసౌఖ్యాళికిని గూడ ♦ విముఖుఁ డయ్యె॥ ౧౩

అనుజు సౌమిత్రితోఁ గూడి ♦ యగ్రజుండు । విశ్రమించినవృక్షమ్ము ♦ లాశ్రమస్థ
లాతనికిఁ జూపఁ గాన్పుచు ♦ నశ్రువులను । బలముతో రాము దారిని ♦ భరతుఁ డేగె॥ ౧౪

చిత్రకూటస్థుఁడౌ రాము ♦ చెంతఁ జేరి । దివికి జనకుఁడు చనుటను ♦ దెలియఁ బఱిచి
యన్యులంటంగఁ గాని రా♦జ్యంపుసిరికిఁ । బిలిచె రమ్మంచు భరతుఁడు ♦ వినయరతుఁడు।

రాజ్యరమన గ్రజుండైన ♦ రాఘవుండు । చేకొనక యుండ దానిఁ దా ♦ స్వీకరింప
నన్నకును ముందుఁ బెండ్లాడి ♦ నట్టిపాపి । యగుదునని యెంచె భరతుండు ♦ న్యాయవిదుఁడు॥

స్వర్గవాసుని జనకు శా♦సనము దాఁటఁ । దనకుఁ గాదని రాఘవుం♦ డనినఁ దుదకుఁ
బాదుకల నేని యియ్యఁగా ♦ భరతుఁ డడిగెఁ । బూజ్యదేవతలుగ నుంచ ♦ రాజ్యమునకు॥

అగ్రజుని పల్కి పంపిన ♦ నన్న వీడి । చేరక పురమున యోధ్యను ♦ భరతుఁ డంత
నంది యను పేరనొప్పెడు ♦ నగరి నుండి । యుడిన నిక్షేపమును వలె ♦ నేలె భువిని॥ ౧౮

తల్లి యొనరించినట్టి పా♦తకమునకును । దగినపరిహారమో యన ♦ ధర్మనిరతి
రాజ్యతృష్ణను దొఱఁగి య♦గ్రజుని యందుఁ । బరమదృఢభక్తిఁ గల్గి య♦బ్భరతుఁ డుండె॥ ౧౯

ధరణి నిక్ష్వాకుకులులు వృ♦ద్ధ్యమందుఁ । బొందు చరితమును యౌవన♦మందె దాల్చి
భార్యతో లక్ష్మణునితోడ ♦ వనము వనము । శాంతమతి రాఘవుండును ♦ సంచరించె॥ ౨౦

ఒక్కతఱి రఘుకులమణి ♦ యొక్కయింత । బడలినట్టులు జానకి ♦ తొడను దాను
బండి యొంత యు విశ్రాంతి ♦ వడయుచుండెఁ । దనమహిమ చేతఁ గదలని ♦ తరువు నీడ॥

చేరి రాముని యుపభోగ ♦ చిహ్నములకు । దోప మెంచినయట్టులు ♦ ధూర్తుఁడైన
యమరపతి నందనుండు కా♦కాసురుండు । గోళ్ళ చేఁ జీరె జానకి ♦ కుచయుగంబు॥ ౨౨

తస్మిన్నాస్థదిషీకాస్త్రం । రామో రామావబోధితః
భ్రాంతశ్చ ముముచేతస్మాత్ । దేకనేత్రవ్యయేనసః॥ ౨౩

రామస్త్వాసన్న దేశత్వాత్ । ద్భరతాగమనంపునః
ఆశంక్యోత్సుక సారంగాం । చిత్రకూటస్థలీం జహౌ॥ ౨౪

ప్రయయావాతిథేయేషు । వసన్నృషికులేషుసః
దక్షిణాందిశమృక్షేషు । వార్షికేష్వివ భాస్కరః॥ ౨౫

బభౌతమను గచ్ఛంతీ । విదేహాధిపతేఃసుతా
ప్రతిషిద్ధాపికైకేయ్యా । లక్ష్మీరివగుణోన్ముఖీ॥ ౨౬

అనసూయాతిసృష్టేన । పుణ్యగంధేన కాననం
సాచకారాంగ రాగేణ । పుష్పోచ్ఛలితషట్పదం॥ ౨౭

సంధ్యాభ్రకపిశస్తస్య । విరాధోనామ రాక్షసః
అతిష్ఠన్మార్గ మావృత్య । రామస్యేందోరి వగ్రహః॥ ౨౮

సజహారతయోర్మధ్యే । మైథిలీంలోకశోషణః
నభోనభస్యయోర్వృష్టి । మవగ్రహ ఇవాంతరే॥ ౨౯

తంవినిష్పిష్య కాకుత్స్థౌ । పురాదూషయతి స్థలీం
గంధేనాశుచినాచేతి । వసుధాయాం నిచఖ్నతుః॥ 30

పంచవట్యాంతతోరామః । శాసనాత్కుంభ జన్మనః
అనపోఢ స్థితిస్తస్థౌ । వింధ్యాద్రిః ప్రకృతావివ॥ 3౧

రావణావర జాతత్ర । రాఘవం మదనాతురా
అభిపేదే నిదాఘార్తా । వ్యాలీవమలయద్రుమం॥ 3౨

సాసీతాసన్నిధావేవ । తంవవ్రేకథితాన్వయా
అత్యారూఢోహి నారీణా । మకాలజ్ఞో మనోభవః॥ 33

కళత్రవానహంబాలే । కనీయాంసం భజస్వమే
ఇతిరామోవృషస్యంతీం । వృషస్కంధః శశాసతాం॥ 3౪

జ్యేష్ఠాభిగమనాత్పూర్వం । తేనాప్యనభినందితా
సాభూద్రామాశ్రయాభూయో । నదీవోభయకూలభాక్॥ 3౫

అంతఁ బ్రియురాలు లేపఁగా ♦ ననురమీఁద | నెల్లుతూపును జానకి ♦ వల్లభుండు
పఱపె వాఁడును గిరగిరఁ ♦ దిరిగి తిరిగి | తన్ను రక్షించుకొనెనొక ♦ కన్ను నొసఁగి॥ ౨౩

చేరువ నుండు భరతుండు ♦ చేరు మరల | ననెడు శంకను సౌమిత్రి ♦ యగ్రజుండు
జెంకగమితమిఁదనుఁ జూచు ♦ చిత్రకూట | గిరివరప్రాంతమును వీడి ♦ తరలె ముందు॥ ౨౪

కూర్మి నాతిథ్యమిడు ఋషి ♦ కులములందు | దాశరథియుండి దక్షిణ ♦ దేశమరిగె
వర్షమిడునట్టి వక్షతరి ♦ వర్గమందు | నర్కుఁడు వసించి దక్షిణ ♦ మరుగునట్లు॥ ౨౫

జనకసుత రాము వెనుకను ♦ జనుట చూడఁ | బ్రవిమలగుణాళి నరయించు ♦ రాజ్యలక్ష్మి
కైక వారింప నిలువక ♦ కడఁగి యతని | వెనుక నేచను దెంచెనో ♦ యనఁగఁ దోఁచె॥ ౨౬

తనకు ననసూయ యొసఁగఁగాఁ ♦ దనరుచుండు | నంగరాగంబు లోపల ♦ నమరునట్టి
పుణ్యగంధంబు చే సీత ♦ పుష్పములను | నడవిలోఁ దుమ్మెదలు వీడు ♦ నట్లు చేసె॥ ౨౭

సంజఁ గ్రాలెడు మేఘంపుఁ ♦ జాయవాఁడు | ప్రబలబలుఁడు విరాధుఁడన్ ♦ రాక్షసుండు
దాశరథి త్రోవ కడ్డమై ♦ తాను నిలిచెఁ | జంద్రు దారికి రాహువు ♦ చందమునను॥ ౨౮

రామలక్ష్మణులకు మధ్యఁ ♦ గ్రాలు సీత | నెత్తికొని పోయె లోకంబు ♦ నేర్చు నసుర
దవిలి శ్రావణభాద్రప ♦ దాలనడిమి | వృష్టి ననుగ్రహంబు హ ♦ రించునట్లు॥ ౨౯

అంతఁ గాకుత్స్థులిర్వురా ♦ యధముఁ జంపి | ముందు దుర్గంధమున బుషి ♦ భూమి చెడక
యుండు నిధమును దలపోసి ♦ యుర్వియందు | దనుజదేహంబుఁ బూడ్చిరి ♦ ధర్మరతులు॥

అంతఁ గుంభజు ననుమతి ♦ నాత్మనియతిఁ | బంచవటిలో నశ్రీరామ ♦ భద్రుఁడుండె
నమ్మునీంద్రు నియాజ్ఞ విం ♦ ధ్యాచలంబు | తనయథాస్థితిలోపలఁ ♦ దనరునట్లు॥ ౩౦

అప్పుడా రావణానుజ ♦ చుప్పనాతి | రాముకడఁ జేరెఁ గామాతు ♦ రత్వమునను
నధికగర్విష్ఠ తపార్తయౌ ♦ నాఁడుఁ బాము | చందనపుఁ జెట్టుకడఁ జేరు ♦ చందమునను॥

సీతయెదుట నెవంశంబు ♦ చెప్పికొనుచు | వెలిపటిచె రామునకుఁ దన ♦ వలపు నసుర
యతిశయోద్రిక్తయైనట్టి ♦ యతివలందు | స్మరునకుండును సమయంబు ♦ నెఱుఁగు తెలిః

భార్యగలవాఁడనే గాన ♦ బాలనాదు | తమ్ము లక్ష్మణు సేవింపఁ ♦ బొమ్మటంచు
మూఁపులాఁ బోతు మూఁపులఁ ♦ బోలువాఁడు | రాఘవుఁడు దెల్పెఁ గాముక ♦ రాలికంత

నగ్రజుని చెంతఁ జేరిన ♦ దగుటఁ దనకు | స్వామి గాదని సౌమిత్రి ♦ యంపివేయ
మరల రాముని గదిసి దు ♦ ర్మార్గురాలు | రెండు దరులంటు నదివలె ♦ నుండెఁ జూడ॥

సంరంభం మైథిలీహాసః । క్షణసౌమ్యాం నినాయ తాం
నివాతస్తిమితాం వేలాం । చంద్రోదయ ఇవోదధేః॥ ౩౬

ఫలమస్యోపహాసస్య । సద్యః ప్రాప్స్యసి పశ్య మాం
మృగ్యాః పరిభవో వ్యాఘ్ర్యా । మిత్యవేహి త్వయా కృతం॥ ౩౭

ఇత్యుక్త్వా మైథిలీం భర్తు । రంకం నిర్విశతీం భయాత్
రూపం శూర్పణఖా నామ్నః । సదృశం ప్రత్యపద్యత॥ ౩౮

లక్ష్మణః ప్రథమం శ్రుత్వా । కోకిలా మంజుభాషిణీం
శివాఘోరస్వనాం పశ్చాత్ । బుబుధే వికృతేతి తాం॥ ౩౯

పర్ణశాలా మథక్షిప్రం । వికృష్టాసిః ప్రవిశ్య సః
వైరూప్య పౌనరుక్త్యేన । భీషణాం తామయోజయత్॥ ౪౦

సా వక్రనఖధారిణ్యా । వేణుకర్కశ పర్వయా
అంకుశాకారయాంగుళ్యా । తావతర్జయదంబరే॥ ౪౧

ప్రాప్య చాశు జనస్థానం । ఖరాదిభ్య స్తథావిధం
రామోప క్రమమాచఖ్యౌ । రక్షః పరిభవం నవం॥ ౪౨

ముఖావయవలూనాం తాం । నైఋతా యత్పురో దధుః
రామాభియాయినాం తేషాం । తదేవాభూదమంగళం॥ ౪౩

ఉదాయుధానాపతత । స్తాన్ దృప్తాన్ ప్రేక్ష్య రాఘవః
నిదధే విజయాశంసాం । చాపే సీతాంచ లక్ష్మణే॥ ౪౪

ఏకో దాశరథిః కామం । యాతుధానాః సహస్రశః
తే తు యావంత ఏవాజౌ । తావాంశ్చ దదృశే స తైః॥ ౪౫

అసజ్జనేన కాకుత్స్థః । ప్రయుక్త మథదూషణం
నచక్షమే శుభాచారః । సదూషణమివాత్మనః॥ ౪౬

తం శరైః ప్రతిజగ్రాహ । ఖరత్రిశిర సౌ చ సః
క్రమశస్తే పునస్తస్య । చాపాత్సమమివోద్యయుః॥ ౪౭

తైస్త్రయాణాం శితైర్బాణై । ర్యథాపూర్వ విశుద్ధిభిః
ఆయుర్దేహాతిగైః పీతం । రుధిరంతు పతత్రిభిః॥ ౪౮

ద్వాదశాశ్వాసము.

అప్పటికిసౌమ్యముగనున్న ♦ యసురరూపు । జనకసుతనవ్వనంతనె ♦ కనెనువికృతి
గాలితెమినిశాంతంబు ♦ గాంచియున్న । కదలిశశిదోషఁగదలికఁ ♦ గాంచునట్లు॥ ౩౬

చాన ననుఁగాంచినవ్వన ♦ దానిఫలము । గుడుతువిప్పడెచూడుము ♦ తడవులేదు
ఈవొనర్చినయవమతి ♦ యెంచనాకు । లేడిపులికినొనర్చిన ♦ జాడయంచు॥ ౩౭

అమితభీతినిబ్రయనంక ♦ మందువాప్రిలు । సీతతోనని యాముప్ప ♦ నాతియంతఁ
దనదుశూర్పణఖాఖ్యకుఁ ♦ దగినయట్టి । భయముగొల్పెడు నట్టిరూ♦పంబుఁదాల్చె॥ ౩౮

అంతఁగోకిలవలె మనో♦హరముగాను । బలికి యావలనక్కఁకూఁ ♦ తలనుగూయ
లక్ష్మణుఁడెటింగదానిదౌ ♦ లక్షణముల । మనుజాలకువైరి మాయాల♦మారియంచు॥ ౩౯

సత్వరమ్ముగనాపన్న ♦ శాలఁజొచ్చి । పూసిఖడ్గంబు నానుమి♦త్రిసుతుండు
భీతిఁగొల్పెడునట్లుగా ♦ వికృతిఁగూర్చెఁ । జూడఁబునరుక్తిగాఁదోఁప ♦ శూర్పణఖకు॥

కొక్కివలెఁజాలపంకరఁ ♦ గొన్నగోళ్ళ । వెదురువలెగట్టిపాటిన ♦ వింతకేళ్ళ
వ్రేళ్ళు లంకుశగతిఁబట్టి ♦ కూళదనుజ । భయముగొలుపుచునిలిచె నం♦బరమునందు॥ ౪౧

చనిరయంబునదిజన ♦ స్థానమునకు । రాక్షసులకవ్వధంబున ♦ రాఘవుండు
క్రొత్తయవమతిఁగూర్పసా ♦ యత్తమగుటఁ । ఒక్కఁగాఁడెల్పఖరుఁడాది ♦ రక్కసులకు॥

వదనమందలియవయవ ♦ పాళిజొల్లఁ । దరుగఁబడినట్టిదానిని ♦ దమకుముందుఁ
గల్గియుండుటయే యమం♦గళముఁదెల్ప । రాముపైనెత్తివచ్చెడు ♦ రాక్షసులకు॥ ౪౩

దానవులు మీఁదపైవ శ♦స్త్రములనెత్తి । గర్వమునరాగ రాముఁడు ♦ గాంచియుంచె
జానకినిగాదుబరువు ల♦క్ష్మణునిమీఁద । విజయభారమ్మునంతను ♦ వింటిమీఁద॥ ౪౪

రాఘవుండొక్కఁడేయుండె ♦ రణమునందుఁ । గానిరాక్షసులుండిరి ♦ వేనవేలు
అయినఁదామెందఱుండిరో ♦ యంతమంది । రాములగుపడుచుండిరి ♦ రక్కసులకు॥ ౪౫

ఆత్మదూషణమోర్వని ♦ యట్టివాఁడు । పరిమలాచారవంతుఁడు ♦ రాఘవుండు
దుర్జనులుపంపినట్టియా ♦ దూషణాఖ్యు । నెవ్వధంబునఁదాను స♦హింపనేర్చు॥ ౪౬

త్రిశిరఖరదూషణులమీఁదఁ ♦ ద్రిశిరుమీఁద । నొకటివెనుకమఱొండు కా♦ర్ముకమునుండి
తూపులఁబ్రయోగమొనరింపఁ ♦ జూపరులకు । మూఁడునొకసారియేసిన ♦ జాడఁదోఁచె॥

దేహములఁదూటియెప్పటి ♦ తీరునందు । విమలముగనుండుతీవ్ర బా♦ణములుముగురి
ప్రాణంబాత్మావులనుదాము ♦ పట్టిపీల్చె । రక్తమునిపాండుమన్నుల ♦ రాజిపీల్చె॥ ౪౭

తస్మిన్ రామశరోత్కృత్తే । బలేమహతిరక్షసాం
ఉత్థితం దదృశేన్యచ్చ । కబంధేభ్యోనకించన॥ ౪౯

సాబాణవర్షిణం రామం । యోధయిత్వాసురద్విషాం
అప్రబోధాయ సుష్వాప । గృధ్రచ్ఛాయేవరూథినీ॥ ౫౦

రాఘవాస్త్ర విదీర్ణానాం । రావణంప్రతిరక్షసాం
తేషాం శూర్పణఖైవైకా । దుష్ప్రవృత్తిహరాభవత్॥ ౫౧

నిగ్రహాత్స్వసురాప్తానాం । వధాచ్చధనదానుజః
రామేణనిహితం మేనే । పదం దశసుమూర్ధసు॥ ౫౨

రక్షసామృగరూపేణ । వంచయిత్వా సరాఘవౌ
జహారసీతాంపక్షీంద్ర । ప్రయాసక్షణ విఘ్నితః॥ ౫౩

తౌసీతాన్వేషిణౌగృధ్రం । లూనపక్షమపశ్యతాం
ప్రాణైర్దశరథప్రీతే । రనృణం కంఠవర్తిభిః॥ ౫౪

సరావణహృతాంతాభ్యాం । వచసాచష్టమైథిలీం
ఆత్మనః సుమహత్కర్మ । వ్రణైరావేద్య సంస్థితః॥ ౫౫

తయోస్తస్మిన్నవీభూత । పితృవ్యాపత్తిశోకయోః
పితరీవాగ్ని సంస్కారాత్ । పరావవృతిరేక్రియాః॥ ౫౬

వధనిర్ధూతశాపస్య । కబంధస్యోపదేశతః
ముమూర్చ్ఛ సఖ్యంరామస్య । సమానవ్యసనేహరౌ॥ ౫౭

సహత్వా వాలినం వీర । స్తత్పదేచిరకాంక్షితే
ధాతోః స్థాన ఇవాదేశం । సుగ్రీవం సంన్యవేశయత్॥ ౫౮

ఇతస్తతశ్చవైదేహీ । మన్వేష్టుం భర్తృచోదితాః
కపయశ్చేరురార్తస్య । రామస్యేవమనోరథాః॥ ౫౯

ప్రవృత్తావుపలబ్ధాయాం । తస్యాః సంపాతదర్శనాత్
మారుతిః సాగరం తీర్ణః । సంసారమివనిర్మమః॥ ౬౦

దృష్టావిచిన్వతాతేన । లంకాయాం రాక్షసీవృతా
జానకీవిషవల్లీభిః । పరీతేవమహౌషధిః॥ ౬౧

శరములను రామచంద్రుఁడు ◆ తరిగినట్టి । ప్రబలమాఘోరదానవ ◆ బలమునందు
మొండెములుతప్పనిలఁబడి ◆ యుండునట్టి । వెవ్వియును గానరాకుండె ◆ నెచటఁగనిన॥

శరపరంపరసృష్టిగాఁ ◆ గురియుచుండు । రామచంద్రునితోడను ◆ రణమొనర్చి
యసురులదళంబు లేనని ◆ యట్టిదీర్ఘ । నిద్రనుబరుండె గద్దల ◆ నీడలందు॥ ౫౦

రాఘవునియస్త్రములయుద్ధ ◆ రంగమందు । నిహతమైనట్టిగాత్రుసా ◆ నీకమందుఁ
బదితలలవానికీదుష్ట ◆ వార్తఁదెలుప । దూతగానిల్చె నాచుప్ప ◆ నాతియొకతె॥ ౫౧

చెల్లెలికినిట్టు లపకృతి ◆ చేయుకతన । నాస్తఖరదూషణాదుల ◆ నార్చుకతన
ధనదుతమ్ముఁడుతనపది ◆ తలలమీఁద । నుంచెరాముఁడుపదమని ◆ యెంచెమదిని॥ ౫౨

జింకరూపపురక్కసు ◆ చేతనంత । రాఘవులమోసపుచ్చి యా ◆ రావణుండు
కష్టమునకోర్చి ఖగపతి ◆ కలియఁబడుచుఁ । గొంతయడ్డిడినను సీతఁ ◆ గొంచునరిగె॥ ౫౩

అవనిజాతను వెదకు రా ◆ ఘవులుగనిరి । తెగిన రెక్కలతోడను ◆ మ్రుగియనున్న
ప్రాణములతోడ దశరథు ◆ ప్రాణసఖుని । బుణముదీర్చినయట్టియా ◆ గృధ్రవిభుని॥ ౫౪

రావణునిచేతసీత గొం ◆ పోవఁబడుట । తెలిపిమాటలవాత్మీయ ◆ దేహమందుఁ
గన్నప్రాణములఁదన మహా ◆ కార్యములను । బ్రకటపఱిచిజటాయువు ◆ వదలెనంతు॥ ౫౫

అతనిమృతిచేతఁ బితృమరణా ◆ ర్తిమరలఁ । గనినవారలు రాముల ◆ క్ష్మణులుభక్తి
జనకునికివలె నగ్నిసం ◆ స్కారమాది । యపరకర్మములొనరిచి రంతనికంత॥ ౫౬

చంపఁబడుటను శాపమో ◆ క్షంబుగన్న । యక్కబంధునియుపదేశ ◆ మనుసరింప
మైత్రివర్ధిల్లెఁదనతో స ◆ మానచింతఁ । గ్రుగువానరపతితోడ ◆ రాఘవునకు॥ ౫౭

వాలిఁజరిమార్చి యాతని ◆ పదమునందుఁ । జిరతరంబుగ దాని వాం ◆ ఛించునట్టి
మిత్రుసుగ్రీవు దశరథ ◆ పుత్రుఁడునిచెఁ । దుడిచిధాతువు నాదేశ ◆ మిడెడునట్లు॥ ౫౮

దెసలదెసలను జానకీ ◆ దేవివెదుక । వానరేంద్రుఁడు శాసింప ◆ వనచరములు
దేశదేశములనుజుట్టి ◆ తిరుగుచుండె । రాము విరహార్తుచలమునో ◆ రథములట్లు॥ ౫౯

సాధ్విసీతామహాదేవి ◆ సత్యవార్తఁ । దానువినఁగల్గిసంపాతి ◆ దర్శనమున
సాగరముదాఁటెమారుతి ◆ సంభ్రమమున । దళితమోహాంబుఁడుభవమును ◆ దాఁటునట్లు॥ ౬౦

చుట్టుశిపమయమాలతో ◆ చుట్టుకొన్న । ప్రవిమలంపుమహాంబుధి ◆ నగిదినుండు
రాత్రుసీమ్యతనైనట్టి ◆ రాముసతిని । గాంచెఁ బావని లంకను ◆ గలయవెదకి॥ ౬౧

తస్మై భర్తురభిజ్ఞాన । మంగుళీయం దదౌ కపిః
ప్రత్యుద్గతమివానుష్ణై । స్తదానందాశ్రు బిందుభిః॥ ౬౨

నిర్వాప్య ప్రియసందేశైః । సీతామక్షవధోద్ధతః
సదదాహపురీం లంకాం । క్షణసోఢారినిగ్రహః॥ ౬౩

ప్రత్యభిజ్ఞాన రత్నంచ । రామాయాదర్శయత్కృతీ
హృదయం స్వయమాయాతం । వైదేహ్యా ఇవమూర్తిమత్॥ ౬౪

సప్రాప హృదయన్యస్త । మణిస్పర్శ నిమీలితః
అపయోధర సంసర్గాం । ప్రియాలింగన నిర్వృతిం॥ ౬౫

శ్రుత్వారామః ప్రియోదంతం । మేనేతత్సంగమోత్సుకః
మహార్ణవపరిక్షేపం । లంకాయాః పరిఖాలఘుం॥ ౬౬

సప్రతస్థేరి నాశాయ । హరిసైన్యైరనుద్రుతః
నకేవలం భువః పృష్ఠే । వ్యోమ్నిసం బాధవర్త్మభిః॥ ౬౭

నివిష్టముదధేః కూలే । తంప్రపేదే విభీషణః
స్నేహాద్రాక్షస లక్ష్మ్యేవ । బుద్ధిమావిశ్యచోదితః॥ ౬౮

తస్మై నిశాచరైశ్వర్యం । ప్రతిశుశ్రావ రాఘవః
కాలే ఖలుసమారబ్ధాః । ఫలం బధ్నంతి నీతయః॥ ౬౯

ససేతుం బంధయామాస । ప్లవగైర్లవణాంభసి
రసాతలాదివోన్మగ్నం । శేషం స్వప్నాయశార్ఙ్గిణః॥ ౭౦

తేనోత్తీర్య్యపథాలంకాం । రోధయామాస పింగళైః
ద్వితీయం హేమప్రాకారం । కుర్వద్భిరివవానరైః॥ ౭౧

రణః ప్రవవృతేతత్ర । భీమః ప్లవగరక్షసాం
దిగ్విజృంభితకాకుత్స్థ । పౌలస్త్యజయఘోషణః॥ ౭౨

పాదపావిద్ధ పరిఘః । శిలానిష్పిష్టముద్గరః
అతిశస్త్రనఖన్యాసః । శైలరుగ్ణమతంగజః॥ ౭౩

అథరామశిరశ్ఛేద । దర్శనోద్భ్రాంతచేతనాం
సీతాంమాయేతిశంసంతీ । త్రిజటా సమజీవయత్॥ ౭౪

త్రినిదెలిపెనుతంగ్రమ్మఁ ◆ బరమభక్తి । నంజనీసుతుఁడొసఁగె న◆య్యవనిసుతకుఁ
బతిత్రోదానినామె ప◆రిగ్రహించెఁ । జల్లగాహర్ష బిందువుల్ ◆ జారఁగవల॥ ౧౨

ప్రియునిసందేశమునసీతఁ ◆ బ్రీతిపఱిచి । యక్షునిందెగటార్చి యు◆ద్ధతివహించి
శత్రుబంధనములనొక ◆ క్షణముసైఁచి । కినిసిహనుమంతుఁడంత లం◆కనుదహించె॥ ౧౩

అకృతార్థుఁడు కపివర్యుఁ ◆ డమలయశుఁడు । సీతహృదయంబురూపంబు ◆ చెందినట్లు
తేజరిలువట్టిగుర్తుగఁ ◆ దెచ్చినట్టి । రత్నరాజంబుఁజూపెను ◆ రాఘవునకు॥ ౧౪

పత్నినిక్షిప్తరత్న సం◆స్పర్శనమునఁ । గన్నహర్షమ్ముచేతను ◆ గనులుమోడ్చి
మానినీమణి కుచసంగ◆మంబులేని । కౌఁగిటనురాముఁడానంద ◆ కంధిఁదేలె॥ ౧౫

తనప్రియాంగనవార్తను ◆ వినినయంత । నామెఁగనువేడ్కయెంతయు ◆ నధికమగుచు
లంకఁజుట్టినయమ్మహా ◆ లవణవార్ధి । చిఱుతకందకముగఁదోఁచె ◆ సీతపతికి॥ ౧౬

ఆశఁకువెనలెను శత్రుసం◆హారమునకు । భూతలమ్మునఁగాక పై ◆ వ్యోమతలము
నందుఁగూడను దారిలే ◆ నట్లునిండి । కపిబలమ్ములువెనువెంటఁ ◆ గదలిరాఁగ॥ ౧౭

ఉదధితీరానరాఘవుఁ ◆ డుండుతఱిని । రాక్షసులలక్ష్మిపరమాను ◆ రాగమునను
జేయఁదగినట్టికార్యముల్ ◆ చెప్పిపంప । సన్నిధినిజేరుగతి విభీ◆షణుఁడువచ్చె॥ ౧౮

రావణునిశమ్మునకునంత ◆ రాఘవుండు । రాక్షసైశ్వర్యమిడునట్లు ◆ ప్రతినసలిపె
నగ్రసమయానఁగొల్చిన ◆ యట్టినీతు । లుచితఫలములఁదప్పక ◆ యొసఁగుఁగాదె॥ ౧౯

కపులచేవార్ధిసేతువుఁ ◆ గట్టఁజేసి । లీలనారాయణుఁడు పన్న ◆ గించుకొలను
నాదిశేషుఁడు పాతాళ ◆ మందునుండి । లేచివచ్చినగతి దోఁప ◆ రాచపట్టి॥ ౨౦

దానిమీఁదుగసంద్రంబు ◆ దాఁటియతఁడు । పైఁడికోటమహోక్కటి ◆ పససెలంక
యనఁగబంగారుమినుకులు ◆ గనినకపులఁ । జుట్టుముట్టును బెట్టి వే◆ముట్టడించె॥ ౨౧

అచటఁగూడినకపులకు ◆ నసురులకును । గలిగెఁగడుఘోరమైన సం◆గ్రామమపుడు
రామరావణజయజయ ◆ రవములడరి । దశదిగంతములకుఁబోయి ◆ తాఁకుచుండ॥ ౨౨

వృక్షములచేతఁబరిఘలు ◆ విరిగిపడియె । రాళ్ళచేముద్గరమ్ములు ◆ వ్రయ్యలయ్యె
శస్త్రహతులనఖక్షత ◆ చయముమించె । గిరులునదకుంజరమ్ముల ◆ గీటడంచె॥ ౨౩

సీతరాముని తెగినట్టి ◆ శిరముఁగాంచి । ప్రాణములుతల్లడిల్లఁగాఁ ◆ బడియెఁబుడమి
మాయమునివక్కఁగాఁదెల్పి ◆ మరలనునుచుఁ । ద్రిజట గొలిపెను జానకీ◆దేవికెలమి॥ ౨౪

కామం జీవతి మేనాథ । ఇతిసావిజహౌ శుచం
ప్రాఙ్మత్వాసత్యమస్యాంతం । జీవితాస్మీతి లజ్జితా॥ ౭౫

గరుడాపాత విశ్లిష్ట । మేఘనాదాస్త్ర బంధనః
దాశరథ్యోః క్షణక్లేశః । స్వప్నవృత్త ఇవాభవత్॥ ౭౬

తతోబిభేద పౌలస్త్యః । శక్త్యావక్షసిలక్ష్మణం
రామస్త్వనాహతోప్యాసీ । ద్విదీర్ణహృదయః శుచా॥ ౭౭

సమారుతి సమానీత । మహౌషధిహృతవ్యథః
లంకాస్త్రీణాం పునశ్చక్రే । విలాపాచార్యకం శరైః॥ ౭౮

సనాదం సమేఘనాదస్య । ధనుశ్చేంద్రాయుధప్రభం
మేఘస్యేవ శరత్కాలో । నకించిత్పర్యశేషయత్॥ ౭౯

కుంభకర్ణః కపీంద్రేణ । తుల్యావస్థః స్వసుః కృతః
రురోధరామం శృంగీవ । టంకచ్ఛిన్నమనః శిలః॥ ౮౦

అకాలే బోధితోభ్రాత్రా । ప్రియస్వప్నోవృథాభవాన్
రామేషుభిరితీవాసౌ । దీర్ఘనిద్రాం ప్రవేశితః॥ ౮౧

ఇతరాణ్యపి రక్షాంసి । పేతుర్వానరకోటిషు
రజాంసి సమరోత్థాని । తచ్ఛోణిత నదీష్వివ॥ ౮౨

నిర్యయావథపౌలస్త్యః । పునర్యుద్ధాయమందిరాత్
అరావణ మరామంవా । జగదద్యేతి నిశ్చితః॥ ౮౩

రామంపదాతి మాలోక్య । లంకేశంచవరూథినం
హరియుగ్యం రథంతస్మై । ప్రజిఘాయపురందరః॥ ౮౪

తమాధూతధ్వజపటం । వ్యోమగంగోర్మివాయుభిః
దేవసూత భుజాలంబీ । జైత్రమధ్యాస్త రాఘవః॥ ౮౫

మాతలిస్తస్య మాహేంద్ర । మాముమోచ తనుచ్ఛదం
యత్రోత్పలదళక్లైబ్య । మస్త్రాణ్యాపుః సురద్విషాం॥ ౮౬

అన్యోన్యదర్శన ప్రాప్త । విక్రమావసరంచిరాత్॥
రామరావణయోర్యుద్ధం । చరితార్థమివాభవత్॥ ౮౭

బ్రిదికియున్నాఁడుసత్యంబు ♦ ప్రాణనాథుఁ । డనుచుశోకంబుమానియు ♦ జనకతనయ
విభుఁడుమృతినొందెననుచు భా♦వించినపుడు । బ్రదికినందులకై సిగ్గు ♦ పడుచునుండె॥ ౨౬

రాఘవులకిర్వురకుఁగూడ ♦ మేఘనాదు । నస్త్రబంధమ్మునసుగల్గి ♦ నట్టిపీడ
క్షణములోవీడి గరుడునా ♦ గమనమునను । స్వప్నమునఁగన్నవృత్తంబు ♦ పగిదియయ్యె॥

రావణాసురుఁడంత నా♦రాముతమ్ము । నురము భేదించె శక్తి ప్ర♦యోగమునను
గొట్టఁబడకయెరాఘవు ♦ గుండెలవిసెఁ । బట్టరానట్టి సంతాప ♦ భగముచేత॥ ౨౭

పవనపుత్రుని చేతఁదేఁ ♦ బడినయట్టి । యమ్మహౌషధిచేబాధ ♦ యపనయించు
లంకఁగలసతులకు మఱి ♦ లక్ష్మణుండు । శరతతులవంత నేర్ప నా♦చార్యుఁడయ్యె॥ ౨౮

మేఘనాదేంద్రచాపముల్ ♦ మృగ్యములుగ । సలిపియుల రాయ నాశర♦శ్సనుయమట్లు
మేఘనాదునినాదంబు ♦ మించుధనువు । మృగ్యములుసేసి యలరె ♦ సౌమిత్రియంత॥ ౨౯

తోడఁబుట్టువుదశతోడి ♦ తుల్యదశను । గుంభకర్ణుఁడు కపిరాజు ♦ గోలుపఁగాంచి
యులినిదొలిచినమణిశిల ♦ గలిగినట్టి । యచలమునుబోలిరాముని ♦ నడ్డగించె॥ ౩౦

నిద్రనెంతయుఁబ్రేమించు ♦ నిన్నునన్న । మేలుకొలిపెను బాప ము♦కాలమందు
ననుచునొదార్చుగతి రాము ♦ నాతుగమ్మ । లాతనికిఁగొల్పె దీర్ఘ మై♦నట్టినిద్ర॥ ౩౧

అచటదురమునలేచిన ♦ యట్టిదుమ్ము । శోణనదిమీఁదఁగప్పిన ♦ చొప్పుదోఁప
ననువుఁలెడలిన తక్కురర♦క్తనులుగూడఁ । గూలిరప్పుడు వానర♦కోటిమీఁద॥ ౩౨

రావణుఁడు నేఁడు లోకమ♦రావణంబొ । రామశూన్యంబొ యైతీరుఁ ♦ బ్రధనమందు
ననెడుదృఢనిశ్చయముతోడ ♦ నాలయంబు ; వీడెఁగ్రిమ్మరసంగర ♦ క్రీడకొఱకు॥ ౩౩

రాఘవుఁడుపాదచారియు ♦ రావణుండు । రథిగనుంటనుజూచి పు♦రందరుండు
రథ్యములఁగూడియందమై ♦ క్రాలుచుండు । నరదమునుబంపెఁ బంక్తిర♦థాత్మజునకు॥

అభ్రగంగానదీ తరం♦గానిలమున । ధ్వజపటమ్ములులాడెడు ♦ వజ్రిరథము
జయకరము నెక్కె శ్రీరామ ♦ చంద్రుఁడపుడు । మాతలికరమ్మునూఁతఁగాఁ ♦ జేతఁబట్టి॥

అనురచయములువఱపెడు ♦ నస్త్రతతినిఁ । గలువపూలనుబోలె ని♦ష్ఫలముసలుపు
మఘవుకవచంబుమాతలి ♦ మహితరీతి । లక్ష్మణాగ్రజు మేన న♦లంకరించె॥ ౩౬

రామరావణసంగర ♦ క్రమముచూడ । వారు తమతమశౌర్యంబు ♦ ప్రకటపఱుప
నింగిగాగకాలమును నిరీ♦క్షించియున్న । వాంఛితమ్ముఫలించిన ♦ పగిదిదోఁచె॥ ౩౭

భుజమూర్ధోరుబాహుల్యా । దేకో౽పి ధనదానుజః
దదృశే౽సౌ యథాపూర్వో । మాతృవంశ ఇవస్థితః॥ ౮౮

జేతారం లోకపాలానాం । స్వముఖైరర్చితేశ్వరం
రామస్తులితకైలాస । మరాతిం బహ్వమన్యత॥ ౮౯

తస్య స్ఫురతి పౌలస్త్యః । సీతాసంగమశంసిని
నిచఖానాధికక్రోధః । శరం సవ్యేతరే భుజే॥ ౯౦

రావణస్యాపి రామాస్త్రో । భిత్త్వా హృదయమాశుగః
వివేశ భువమాఖ్యాతు । మురగేభ్య ఇవ ప్రియం॥ ౯౧

వచసైవ తయోర్వాక్య । మస్త్రమస్త్రేణ నిఘ్నతోః
అన్యోన్యజయసంరంభో । వవృధే వాదినోరివ॥ ౯౨

విక్రమవ్యతిహారేణ । సామాన్యాభూద్ద్వయోరపి
జయశ్రీరంతరావేది । ర్మత్తవారణయోరివ॥ ౯౩

కృతప్రతికృతప్రీతై । స్తయోర్ముక్తాం సురాసురైః
పరస్పరశరవ్రాతాః । పుష్పవృష్టిం న సేహిరే॥ ౯౪

అయః శంకుచితాం రక్షః । శతఘ్నీమథ శత్రవే
హృతాం వైవస్వతస్యేవ । కూటశాల్మలిమక్షిపత్॥ ౯౫

రాఘవో రథమప్రాప్తాం । తామాశాంచ సురద్విషాం
అర్ధచంద్రముఖైర్బాణై । శ్చిచ్ఛేద కదలీసుఖం॥ ౯౬

అమోఘం సంధధే చాస్మై । ధనుష్యేకధనుర్ధరః
బ్రాహ్మమస్త్రం ప్రియాశోక । శల్యనిష్కర్షణౌషధం॥ ౯౭

తద్వ్యోమ్ని శతధా భిన్నం । దదృశే దీప్తిమన్ముఖం
వపుర్మహోరగస్యేవ । కరాళఫణమండలం॥ ౯౮

తేన మంత్రప్రయుక్తేన । నిమేషార్ధాదపాతయత్
స రావణశిరఃపంక్తి । మజ్ఞాతవ్రణవేదనాం॥ ౯౯

బాలార్కప్రతిమేవాప్సు । వీచిభిన్నా పతిష్యతః
రరాజ రక్షఃకాయస్య । కంఠచ్ఛేదపరంపరా॥ ౧౦౦

అక్కఁ జేరనితమ్ముఁడౌ ♦ ననురవిభుఁడు । యుద్ధరంగాననొక్కఁడే ♦ యున్నఁగూడఁ
దల్లకడఁజుట్టములతోడఁ ♦ దనరినట్లె । వెలసె శీర్షోరుహస్తముల్ ♦ వెక్కులంట॥ ౮౮

శైలిమైలోకపాలుర ♦ గెలిచినట్టి । శీర్షములొసంగి శివుని బూ♦జించినట్టి
యింతయునువింతఁ గైలాస ♦ మెత్తినట్టి । యరినిగొప్పగమదిని దా♦శరథియెంచె॥ ౮౯

సీతఁగాంచెడుశుభము సూ♦చించియదరు । రాముకుడిభుజమునవాల్బె ♦ రావణుండు
క్రోధసంతప్తచిత్తుఁడై ♦ క్రూరమైన । బాణరాజంబునొక్కటిఁ ♦ బటురయమ్మున॥ ౯౦

అంతరాముఁడుపఱపిన ♦ యట్టిశరము । రావణాసురవక్షంబు ♦ వ్రచ్చివైచి
భూమిలోపలఁజొచ్చెను ♦ భుజగములకు । నాప్రియోదంతమును దెల్ప ♦ నరిగినట్లు॥ ౯౧

మాటవారలుదమమటు ♦ మాటతోడ । శరమువారలుదమమటు ♦ శరముతోడ
మించిఖండింపజయకాంక్ష ♦ మీఁదమీఁద । నతిశయిల్లెనువాదుల ♦ యందుఁబోలె॥ ౯౨

ఒకరితరువాతనొకరుగా ♦ యుద్ధమందు । నేఁపునూపంగజయలక్ష్మి ♦ యిర్వురకును
సమముగానుండెజగడంబు ♦ సలుపురెండు । ద్వారదములమధ్యనుండెడు ♦ వేదియట్లు॥

జయమునఁబరాపజయమ్మున ♦ సంతసిల్లి । కురియునసురులసురలడా ♦ కుసుమవృష్టి
రామరక్షోధిపతుల ప♦రస్పరంపు । సాయకవ్రాతమెవ్విధి ♦ సైఁపదయ్యె॥ ౯౪

రావణుఁడువైచెశక్తి వా ♦ రాముమీఁద । యమగదాదండమును బోలి ♦ నట్టిదాని
బాపమ్మునవార్జించి ♦ నట్టిదానిఁ । బ్రకటకోపాగ్నిలోపకం♦టక శతఘ్ని॥ ౯౫

రథముఁజేరకమున్నె శ్రీ♦రాఘవుండు । కదళిఖండించుమీల ను♦ఖమ్ముగాను
రాక్షసులయాశతోఁగూడ ♦ నాక్షణంబ । యర్ధచంద్రాస్త్రమునదాని ♦ హతమొనర్చె॥

ఆత్మలోనాటియున్న ప్రి ♦ యావియోగ । శోకశల్యంబుఁబాపఁగా ♦ నూటియైన
యాపధంబగుబ్రహ్మాస్త్ర ♦ మసమధన్వి । దాశరథిపంటసంధించె ♦ దైత్యుఁజంప॥ ౯౭

పదిముఖమ్ములతోడ నం ♦ బరమునందుఁ । బ్రజ్వరిల్లుచునుండెడు ♦ బ్రహ్మశరము
భీషణములగుపడగల ♦ శేషుకాయ । మట్లుకనఁబడుచుండె భ ♦ యంకరముగ॥ ౯౮

అట్టిమంత్రిప్రయుక్తమై ♦ యడరినట్టి । బాణముననేలఁగూలె రా ♦ వణునితలలు
పదియునొకయింతయేనియు ♦ వ్రణముబాధ । నొందకుండఁగనిమిషార్ధ ♦ మందునపుడు॥

రావణునికాయమందుండి ♦ రాలినట్టి । శీర్షచయములుచూడవీ ♦ చికలచేతఁ
గదలుచుండెడునీటను ♦ గానఁబడెడు । బాలరవిప్రతిబింబాళి ♦ లీలమెఱసె॥ ౧౦౬

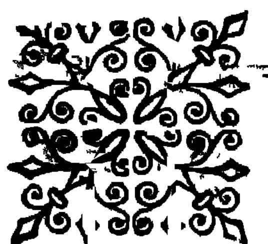
మరుతాంపశ్యతాంతస్య । శిరాంసిపతితాన్యపి
మనోనాతివిశశ్వాస । పునఃసంధానశంకినాం॥ ౧౦౧

అథమదగురుపక్షైర్లోకపాలద్విపానా । మనుగతమలిబృందైర్గండభిత్తీర్విహాయ
ఉపనతమణిబంధేమూర్ధ్నిపౌలస్త్యశత్రోః । సురభిసురవిముక్తంపుష్పవర్షంపపాత॥

యంతాహరేఃసపదిసంహృతకార్ముకజ్య
మాపృచ్ఛ్యరాఘవమనుష్ఠితదేవకార్యం
నామాంకరావణశరాంకితకేతుయష్టి
మూర్ధ్వంరథంహరిసహస్రయుజంనినాయ॥ ౧౦౩

రఘుపతిరపిజాతవేదోవిశుద్ధాంప్రగృహ్యప్రియాం
ప్రియసుహృదివిభీషణేసంగమయ్యశ్రియంవైరిణః
రవిసుతసహితేనతేనానుయాతఃససౌమిత్రిణా
భుజవిజితవిమానరత్నాధిరూఢఃప్రతస్థేపురీం॥ ౧౦౪

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవిశ్రీ కాళిదాసకృతౌ
రావణవధో నామ ద్వాదశస్సర్గః.

ప్రతనిశిరములు ధరమీఁద ♦ నట్లు పడుటఁ । గనుఁగొనియు నశిక్రమ్మఁ ♦ దనువుతోడ
సతికి శిరోమనసనశంకతో ♦ నమరులప్పుడు । నమ్మకుండిరి తద్వధ ♦ నెమ్మనమున॥ ౧౦౧

అంతఁ బట్టాభిషిక్తుఁడై ♦ యలరనున్న । రావణాంతకుమీఁద ని♦ర్జరులవిరుల
వానఁ గురిసెను మదభార ♦ పక్షులళులు । దిక్కరికటంబులనువీడి ♦ దీనిఁదగుల॥ ౧౦౨

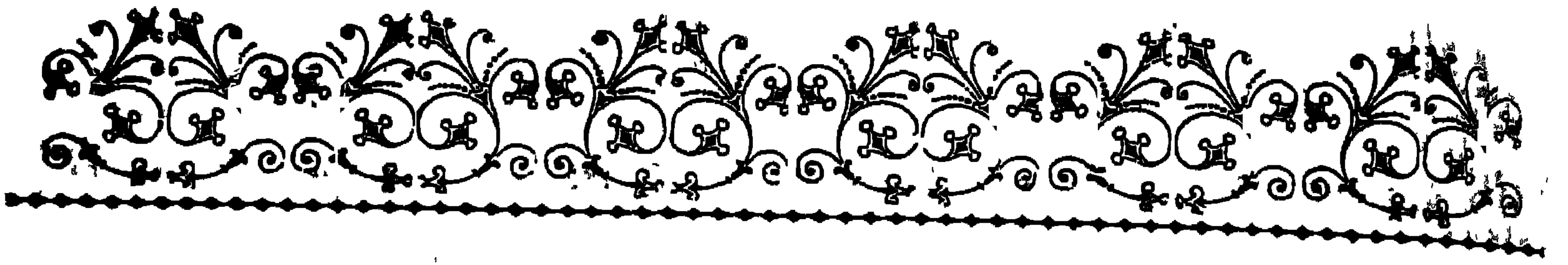
చ॥ దివిజులకార్యమెంతయును ♦ దీర్చి గుణంబునుడించియున్న యా
ప్రవిమలురామునానతి పు♦రందరుసారథి స్వర్గమేగె దా
నవపతిసాయకాళిఁ దన ♦ నామము చెక్కిన కేతుదండమున్
బవనజవాశ్వముల్ పదులు ♦ వందలు గ్రాలు రథంబుఁ దోలుచున్॥ ౧౦౩

ఉ॥ పావకుఁ జొచ్చి శుద్ధయగు ♦ భామను జూచి పరిగ్రహించి యా
రావణురాజ్యమందు గుణ♦రమ్యవిభీషణు మిత్రు నిల్పి సు
గ్రీవుఁడు తోఁడు లక్ష్మణుఁడు ♦ ప్రీతిని గొల్చుచు వెంబడింప సం
భావితశక్తిఁ గాంచిన వి ♦ మానము పైఁ జనె రాముఁ డూరికిన్॥ ౧౦౪

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు
రావణవధయను ద్వాదశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

త్రయోదశః సర్గః

అథాత్మనః శబ్దగుణం గుణజ్ఞః । పదం విమానేన విగాహమానః
రత్నాకరం వీక్ష్యమిథః సజాయాం । రామాభిధానో హరిరిత్యువాచ॥ ౧

వైదేహి ప శ్యామలయాద్విభక్తం । మత్సేతునా ఫేనిలమంబురాశిం
ఛాయాపథేనేవ శరత్ప్రసన్న । మాకాశమా విష్కృత చారుతారం॥ ౨

గురోర్నియక్షోః కపిలేన మేధ్యే । రసాతలం సంక్రమితే తురంగే
తదర్థముర్వీ మవదారయద్భిః । పూర్వైః కిలాయం పరివర్ధితో నః॥ ౩

గర్భం దధత్యర్కమరీచయోఽస్మా । ద్వివృద్ధిమత్రాశ్నువతేవసూని
అబింధనం వహ్నిమసౌబిభర్తి । ప్రహ్లాదనం జ్యోతిరజన్యనేన॥ ౪

తాంతామవస్థాం ప్రతిపద్యమానం । స్థితం దశవ్యాప్య దిశోమహిమ్నా
విష్ణోరివాస్యా నవధారణీయ । మీదృక్తయారూపమియత్తయా వా॥ ౫

నాభిప్రరూఢాంబురుహాసనేన । సంస్తూయమానః ప్రథమేనధాత్రా
అముంయుగాంతోచిత యోగనిద్రః । సంహృత్యలోకాన్ పురుషోఽధిశేతే॥ ౬

పక్షచ్ఛిదాగోత్రభిదాత్తగంధాః । శరణ్యమేనం శతశోమహీధ్రాః
నృపా ఇవోపప్లవినః పరేభ్యో । ధర్మోత్తరం మధ్యమమాశ్రయంతే॥ ౭

రసాతలాదాదిభవేన పుంసా । భువః ప్రయుక్తోద్వహనక్రియాయాః
అస్యాచ్ఛమంభః ప్రలయప్రవృద్ధం । ముహూర్తవక్త్రాభరణంబభూవ॥ ౮

ముఖార్పణేషు ప్రకృతిప్రగల్భాః । స్వయంతరంగాధరదానదక్షః
అనన్యసామాన్య కలత్రవృత్తిః । పిబత్యసౌపాయయతేచసింధూః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

త్రయోదశాశ్వాసము.

గీతములు.

శబ్దగుణయుక్తమై తన ♦ చరణమైన । నభమునందలి నరవిమా♦నంబునుండి
రామనామంబు హరి యంత♦రంగమందు । రమణికిట్లని రత్నాక♦రంబుఁజూపి॥ ౧

సీతయది నాదు సేతువు ♦ చేతమలయ । గిరిసఱుకుఁజీలు ఫేనిల ♦ శరధిఁజూడు
మభ్రనదిచేతరెండు పా♦యలుగఁజీలి । వఱలుతారల శారదాం♦బరముఁబోలె॥ ౨

యజ్ఞదీక్షితు తమతండ్రి ♦ యజ్ఞహయము । కపిలుఁడుహరించి నాకలో♦కమునకరుగ
నద్దిగొనిరాఁగ మాపెద్ద ♦ లవనిఁద్రవ్వ । నెంతయును వార్ధివర్ధిల్లె ♦ నిట్టులరయ॥ 3

అమృతగర్భంబురవిరశ్ము ♦ లందునిచట । నమితరత్నాదిధనరాసు ♦ లమరునిచట
వారిచేవహ్నివర్ధిల్లి ♦ వఱలునిచట । మోదమిడుచంద్రుఁడను జ్యోతి ♦ పుట్టెనిచట॥ ౪

వివిధరూపంబులనుదాల్చి ♦ వెలయునట్టి । దశదిశలనిండుమహిమచేఁ ♦ దనరునట్టి
విష్ణుఁబోలినయట్టి యీ♦విపులవార్ధి । యిట్టిదంతనివర్ణింప ♦ నెవరితరము॥ ౫

పూర్ణపురుషుఁడు జగములఁ ♦ బొలియఁజేసి । యోగనిద్రను జెంది యీ♦యుదధిమీఁద
నాభిపద్మాసనస్థుఁడౌ ♦ నలువపొగడ । హాయిగాఁబవ్వళించుఁ గ♦ల్పాంతమందు॥ ౬

ఱెక్కలనువజ్రిచెక్కఁ ♦ దక్కమనము । గిరులువందలుగాదిని ♦ శరణుసొచ్చె
దాయభయమున వేండ్లు మ♦ధ్యమనృపాలు । శూరధర్మాత్ముశరణంబు ♦ సొచ్చునట్లు॥ ౭

ఆదిపురుషుండు పాతాళ♦మందునుండి । పూనిమీఁదికిఁదెచ్చెడు ♦ భూమిసతికి
క్షణముమోమునుంగుగాఁ ♦ గడుఁజెలంగఁ । బ్రళయమునఁబొంగుదీనిపా♦వనజలంబు॥

సాజముగమోములర్పించు ♦ జాణలెల్ల । తనతరంగాధరములియ్య ♦ దట్టుఁడితఁడు
శ్రీలుమనెతాను గ్రోలించు ♦ కొనెడునితని । మహితభోగంబనన్యసా♦మాన్య మరయ॥

ససత్త్వమాదాయనదీముఖాంభః । సంమీలయంతో వివృతాననత్వాత్
అమీశిరోభిస్తిమయః సరంధ్రై । రూర్ధ్వం వితన్వంతి జలప్రవాహాన్॥

మాతంగనక్రైః సహసోత్పతద్భి । ర్భిన్నాన్ ద్విధాపశ్య సముద్రఫేనాన్
కపోలసంసర్పితయాయఏషాం । వ్రజంతి కర్ణక్షణచామరత్వం॥

వేలానిలాయ ప్రసృతాభుజంగా । మహోర్మివిస్ఫూర్జథునిర్విశేషాః
సూర్యాంశుసంపర్కసమృద్ధరాగై । ర్వ్యజ్యంత ఏతే మణిభిః ఫణస్థైః

తవాధరస్పర్ధిషు విద్రుమేషు । పర్యస్తమేతత్సహసోర్మివేగాత్
ఊర్ధ్వాంకురప్రోతముఖంకథంచిత్ । క్లేశాదపక్రామతి శంఖయూథం॥

ప్రవృత్తమాత్రేణపయాంసిపాతు । మావర్తవేగాద్భ్రమతాఘనేన
ఆభాతిభూయిష్ఠమయం సముద్రః । ప్రమథ్యమానో గిరిణేవభూయః॥

దూరాదయశ్చక్రనిభస్యతన్వీ । తమాలతాలీవనరాజినీలా
ఆభాతివేలా లవణాంబురాశే । ర్ధారానిబద్ధేవకలంకరేఖా॥

వేలానిలః కేతకరేణుభిస్తే । సంభావయత్యాననమాయతాక్షి
మామక్షమం మండనకాలహానే । ర్వేత్తీవబింబాధరబద్ధతృష్ణం॥

ఏతేవయంసైకతభిన్నశుక్తి । పర్యస్తముక్తాపటలంపయోధేః
ప్రాప్తాముహూర్తేన విమానవేగాత్ । కూలంఫలావర్జితపూగమాలం॥

కురుష్వతావత్కరభోరుపశ్చా । న్మార్గేమృగప్రేక్షిణి దృష్టిపాతం
ఏషావిదూరీభవతః సముద్రాత్ । సకాననానిష్పతతీవ భూమిః॥

క్వచిత్పథా సంచరతే సురాణాం । క్వచిద్ఘనానాం పతతాంక్వచిచ్చ
యథావిధో మే మనసోభిలాషః । ప్రవర్తతేపశ్యతథావిమానం॥

అసౌమహేంద్రద్విపదానగంధీ । త్రిమార్గగావీచి విమర్దశీతః
ఆకాశవాయుర్దిన యౌవనోత్థా । నాచామతి స్వేదలవాన్ముఖే తే॥

కరేణవాతాయనలంబితేన । స్పృష్టస్త్వయాచండి కుతూహలిన్యా
ఆముంచతీవాభరణం ద్వితీయ । ముద్భిన్న విద్యుద్వలయోఘనస్తే॥

అమీజనస్థానమపోఢవిఘ్నం । మత్వాసమారబ్ధనవోటజాని
అధ్యాసతే చీరభృతోయథాస్వం । చిరోజ్ఝితాన్యాశ్రమ మండలాని॥

తెఱచియుండినవోళ్ళ న♦దీముఖాంబు । జలచరమ్ములనిండఁ ద♦త్క్షణమమూసి
యింతిరో తిమింగిలములవె ♦ యెగయఁజిమ్మఁ । దలలరంధ్రాల సలిలధా♦రలనుజూడు॥ ౧౦

సింధుఫేనము రెండుగాఁ ♦ జీలుగతిని । జలములోదూఁకునీటి యే♦నుగులనుగంటె
యొక్కక్షణమాత్రమదె వాని ♦ చెక్కిళులను । నురుఁగుఁగన్పట్టెఁ గర్ణచా♦మరములట్లు॥ ౧౧

ఉదధితీరానిలముఁగ్రోలి ♦ మెదలుపాము । లచ్చముగఁబొంగుతరఁగల ♦ యట్టులుండ
భానుకిరణాళి నెంతయుఁ ♦ బ్రజ్వరిల్లు । ఫణామణులచేతఁదెలియంగఁ ♦ బడెనుగంటె॥ ౧౨

మొదళులకునంటియుండెడు ♦ ముఖములంపు । శంఖతతియూర్మివేగాన ♦ సకియనీదు
వాతెఱలఁగేరుమండెడు ♦ పవడములను । దాఁకివెన్కకుఁగష్టానఁ ♦ దరలెనవిగొ॥ ౧౩

నీరములుద్రాగఁదొడఁగిన ♦ నీరదంబు । నుడిసిబడి యట్టెతిరుగఁ గాఁ ♦ జూచుటకును
మదలగిరిచేత వారిధి ♦ తఱువఁబడిన । పగిదిఁబోల్చను గంటివే ♦ పడఁతిమిన్న॥ ౧౪

కడలికాన్పించె లోహచ♦క్రంబుపగిది । వేలతాళీతమాలవ ♦ నాళిచేత
నీలమైదానిమీఁదను ♦ నెగడుచుండు । తుప్పుకైవడినతివరో ♦ యొప్పెఁజూడు॥ ౧౫

అధరబింబపుఁద్రుష్ణచే ♦ నాయతాక్షి । సైఁపఁగైనేఁత జాగను ♦ జాడఁదెలిసె
ననఁగ వేలానిలంబు నీ♦యాస్యమునకుఁ । బొలుపుగూరిచె మొగిలి పు♦ప్పొడులఁగనుము॥ ౧౬

చిప్పముత్తెములినుకపైఁ ♦ జెదరియున్న । పండ్లబరువునఁబూగాళి ♦ వంగియున్న
కడలియొడ్డు విమానవే♦గంబువలన । క్షణములోఁజేరఁగంటిమి ♦ కలికిమిన్న॥ ౧౭

తిరిగిచూడుము కలకంఠి ♦ హరిణనయన । యంతకంతకుమూరమై ♦ నబ్ధినుండి
వెడలివచ్చినయట్టులే ♦ యడవితోడి । పుడమియింతఁగ మనకుఁగ♦న్పడఁగఁజొచ్చె॥ ౧౮

ఒక్కతటినుదమార్గాన ♦ నొక్కతూఁటి । వారిదపుదారి నొకసారి ♦ పక్షులరుగు
త్రోవనే నెట్లుకోరినఁ ♦ బోవునట్లు । చూచితె విమానరాజంబు ♦ సుగుణనిలయ॥ ౧౯

ఇంద్రగజమదగంధంబు ♦ నెలమిఁదాల్చి । యభ్రగంగోర్మికల చల్ల♦నైనగాలి
మిట్టమధ్యాహ్నమిప్పుడు ♦ మెలఁతనీదు । వదనమంటిన స్వేదల♦వంబులానె॥ ౨౦

జాలమునునుండి హస్తంబుఁ ♦ జాచివేడ్క । మొగిలు నీవంట దానిలోఁ ♦ బొదలుమెఱపు
వలయగతినుంటఁనోఁచెను ♦ వెలఁదినీకుఁ । గ్రొత్తతొడవు మఱొక్కటి ♦ గూర్చెననఁగ॥

విగతభయము జనస్థాన ♦ విపినమునుమ । నెఱఁగిమానులు చిక్కుగ ♦ నెదలియున్న
స్వాశ్రమమ్ములఁజేరి ప♦ర్ణాలయములఁ । గ్రొత్తగాఁగట్టుచున్నారు ♦ కొమ్మకంటె॥ ౨౨

త్రయోదశః సర్గః

సైషా స్థలీ యత్ర విచిన్వతా త్వాం । భ్రష్టం మయా నూపురమేకముర్వ్యాం
అదృశ్యత త్వచ్చరణారవింద । విశ్లేషదుఃఖాదివ బద్ధమానం॥ ౨౩

త్వం రక్షసా భీరు యతోపనీతా । తంమార్గమేతాః కృపయాలతామే
అదర్శయన్ వక్తుమశక్నువంత్యః । శాఖాభిరావర్జిత పల్లవాభిః॥ ౨౪

మృగ్యశ్చదర్భాంకుర నిర్వ్యపేక్షా । స్త్వాగతిజ్ఞం సమబోధయన్మాం
వ్యాపారయంత్యోదిశి దక్షిణస్యా । ముత్పక్ష్మరాజీని విలోచనాని॥ ౨౫

ఏతద్గిరేర్మాల్యవతః పురస్తా । దావిర్భవత్యంబరలేఖిశృంగం
నవంపయో యత్ర ఘనైర్మయాచ । త్వద్విప్రయోగాశ్రుసమం విసృష్టం॥ ౨౬

గంధశ్చధారాహత పల్వలానాం । కాదంబ మర్ధోద్గత కేసరంచ
స్నిగ్ధాశ్చ కేకాః శిఖినాంబభూవు । ర్యస్మిన్నసహ్యాని వినాత్వయా మే॥ ౨౭

పూర్వానుభూతం స్మరతా చ యత్ర । కంపోత్తరం భీరుతవోపగూఢం
గుహావిసారీణ్యతివాహితాని । మయాకథంచిద్ఘనగర్జితాని॥ ౨౮

ఆసారసిక్త క్షితిబాష్పయోగా । న్మామక్షిణోద్యత్రవిభిన్నకోశైః
విడంబ్యమానా నవకందలైస్తే । వివాహధూమారుణలోచనశ్రీః॥ ౨౯

ఉపాంతవానీరవనోపగూఢా । న్యాలక్ష్యపారిప్లవ సారసాని
దూరావతీర్ణా పిబతీవఖేదా । దమూనిపంపా సలిలాని దృష్టిః॥ 30

అత్రావియుక్తాని రథాంగనామ్నా । మన్యోన్యదత్తోత్పలకేసరాణి
ద్వంద్వానిదూరాంతరవర్తినాతే । మయాప్రియేసస్పృహమీక్షితాని॥ 31

ఇమాంతటాశోకలతాంచతన్వీం । స్తనాభిరామ స్తబకాభినమ్రాం
త్వత్ప్రాప్తిబుద్ధ్యాపరిరబ్ధుకామః । సౌమిత్రిణా సాస్రమహంనిషిద్ధః॥ 32

అమూర్విమానాంతరలంబినీనాం । శ్రుత్వాస్వనంకాంచనకింకిణీనాం
ప్రత్యుద్వ్రజంతీస్వనముత్పతంత్యో । గోదావరీ సారసపంక్తయస్త్వాం॥ 33

ఏషాత్వయా పేశలమధ్యయాపి । ఘటాంబుసంవర్ధిత బాలచూతా
ఆహ్లాదయత్యున్ముఖకృష్ణసారా । దృష్టాచిరాత్పంచవటీమనో మే॥ 34

అత్రానుగోదంమృగయానివృత్త । స్తరంగవాతేనవినీతఖేదః
రహస్త్వదుత్సంగనిషణ్ణమూర్ధా । స్మరామివానీరగృహేషు సుప్తః॥ 35

ఊడిపడినీదుచరణాబ్జ ♦ యోగరహిత । పాట దుఃఖమ్ముచే మౌన♦మందినట్టు
లున్న నీనూపురంబును ♦ గన్నులారఁ । గాంచినస్థల మ్మిదేసుమ్ము ♦ కంజనయన॥ ౨౩

నిన్ను దనుజుఁడుగొనిచన్న ♦ తెన్నుఁజెప్పఁ । జాలకుండెడునీలతల్ ♦ శాఖలందు
వంగివ్రేళ్ళనుబోలెడు ♦ పల్లవముల । నడ్డెసనజూపె డయతో భ♦యస్వభావ॥ ౨౪

ఆఁడుజింకలుగూడ ద♦ర్భాంకురముల । వీడి దక్షిణదిక్కున ♦ వీక్షణములఁ
బఱపియెత్తినరెప్పల ♦ పంక్తితోడఁ । దెలిపె నీజాడ నెఱుఁగక ♦ తిరుగునాకు॥ ౨౫

అదిగొ శిఖరంబుగగనంబు ♦ నంటుచుండు । మాల్యవంతమూచూడుము ♦ మగువయిచట
నేను నినుఁబాసికన్నుల ♦ నీరుగురియఁ । గురిసెనాతోడజలదము ♦ గ్రొత్తనీరు॥ ౨౬

వర్షధారాహతంబగు ♦ పడియలందుఁ । గల్గుగంధంబు నఱవిచ్చు ♦ కడిమిపూలు
నెమలికేకారవంబులు ♦ నీవులేమి । నెంతయునసహ్యమైతోఁచె ♦ నిచటనాకు॥ ౨౭

కంపమునమున్నునీవునన్ ♦ గౌఁగిలించు । కొన్నసంగతి స్మరియించు ♦ కొన్న నేను
దాళఁజాలుదునెట్టులు ♦ తరళనేత్ర । గిరిగుహలఁజర్వమండెడు ♦ నుఱుఁగులకును॥ ౨౮

వానచేభూమిఁబొడమిన ♦ బాష్పమంది । యలరి యిచ్చటఁగలక్రొత్త ♦ యరఁటిమొగ్గ
లతివనీపెండ్లిపాగ నెత్తి♦నైనకనుల । ననుకరించుచుఁబీడించె ♦ ననుఁగరమ్ము॥ ౨౯

గట్టులనుబేపవనములు ♦ గప్పియున్న । పఱచుకొంగలుకొంత క♦న్పడుచునున్న
పంపపైదూరమందుండి ♦ వాలితెనాదు । చూడ్కితన్నీరమున్నిద్రావు ♦ మాడ్కి శ్రమను॥

ఈసరసిలోనియుత్పల ♦ కేసరములఁ । గూర్మినన్యోన్యము నమర్చి ♦ కొనుచువిడని
కోకమిథునాళి నెంతయుఁ ♦ గూర్మిఁగంటి । నీకుదూరమ్ముగానుంట ♦ నెలఁతమిన్న॥ ౩౦

సన్నదై పూలగుత్తులన్ ♦ జనులవాలు । తీరపుటశోకశాఖను ♦ దీనిఁగాంచి
చిక్కితీవనియక్కునఁ ♦ జేర్పఁబోవఁ । గంటనీర్వెట్టియాపె ల♦క్ష్మణుఁడునన్ను॥ ౩౧

ఇవ్విమానంబునను వ్రాలి ♦ యింపునింపు । పైడిగంటలసడివిని ♦ పైకిసెగసెఁ
జారుగోదావరీతీర ♦ సారసములు । నినునెదుర్కొనవచ్చెనో ♦ యనెడునట్లు॥ ౩౩

నీవుతనుమధ్యకడవతో ♦ నీరువోసి । కూర్మిఁబెంచినమామిడి ♦ గున్నయున్న
దొత్తిమోములుగనుకృష్ణ ♦ మృగములున్న । పంచవటిచూడనెక్కడం ♦ బ్రమదమిడిరో॥

తలఁపునకువచ్చెనిదిగొ గౌ♦తమితటంబు । మాని యిటవేఁట వీచికా ♦ మారుతముల
నెఱలిబడలికవప్పలి ♦ యింటనొంటి । నీదుతొడమీఁదఁదలనిడి ♦ నిద్రగనుట॥ ౩౫

భ్రూభేదమాత్రేణపదాన్మఘోనః । ప్రభ్రంశయాంయో నహుషంచకార
తస్యావిలాంభఃపరిశుద్ధిహేతో । ర్భౌమోమునేఃస్థానపరిగ్రహోయం॥ ౩౬

త్రేతాగ్నిధూమాగ్రమనింద్యకీర్తే । స్తస్యేదమాక్రాంతవిమానమార్గం
ఘ్రాత్వాహవిర్గంధిరజోవిముక్తః । సమశ్నుతేమేలఘిమానమాత్మా॥ ౩౭

ఏతన్మునేర్మానినిశాతకర్ణేః । పంచాప్సరోనామవిహారవారి
ఆభాతిపర్యంతవనంవిదూరా । న్మేఘాంతరాలక్ష్యమివేందుబింబం॥ ౩౮

పురాసదర్భాంకురమాత్రవృత్తి । శ్చరన్మృగైఃసార్ధమృషిర్మఘోనా
సమాధిభీతేనకిలోపనీతః । పంచాప్సరోయౌవనకూటబంధం॥ ౩౯

తస్యాయమంతర్హితసౌధభాజః । ప్రసక్తసంగీతమృదంగఘోషః
వియద్గతఃపుష్పకచంద్రశాలాః । క్షణంప్రతిశ్రున్ముఖరాఃకరోతి॥ ౪౦

హవిర్భుజామేధవతాంచతుర్ణాం । మధ్యేలలాటంతపసప్తసప్తిః
అసౌతపస్యత్యపరస్తపస్వీ । నామ్నాసుతీక్ష్ణశ్చరితేనదాంతః॥ ౪౧

అముంసహాసప్రహితేక్షణాని । వ్యాజార్ధసందర్శితమేఖలాని
నాలంవికర్తుంజనితేంద్రశంకం । సురాంగనావిభ్రమచేష్టితాని॥ ౪౨

ఏషోక్షమాలావలయంమృగాణాం । కండూయితారంకుశసూచిలావం
సభాజనేమేభుజమూర్ధ్వబాహుః । సవ్యేతరంప్రాధ్వమితఃప్రయుంక్తే॥ ౪౩

వాచంయమత్వాత్ప్రణతింమమైష । కంపేనకించిత్ప్రతిగృహ్యమూర్ధ్నః
దృష్టింవిమానవ్యవధానముక్తాం । పునఃసహస్రార్చిషిసన్నిధత్తే॥ ౪౪

అదఃశరణ్యంశరభంగనామ్నః । స్తపోవనం పావనమాహితాగ్నేః
చిరాయసంతర్ప్యసమిద్భిరగ్నిం । యోమంత్రపూతాంతనుమప్యహౌషీత్॥ ౪౫

ఛాయావినీతాధ్వ పరిశ్రమేషు । భూయిష్ఠసంభావ్య ఫలేష్వమీషు
తస్యాతిథీనామధునాసపర్యా । స్థితాసు పుత్రేష్వివపాదపేషు॥ ౪౬

ధారాస్వనోద్గారిద రీముఖోసౌ । శృంగాగ్ర లగ్నాంబుదవప్రపంకః
బధ్నాతి మే బంధురగాత్రిచక్షు । ర్దృప్తః కకుద్మాని వచిత్రకూటః॥ ౪౭

ఏషాప్రసన్నస్తిమితప్రవాహా । సరిద్విదూరాంతరభావతన్వీ
మందాకినీభాతినగోపకంఠే । ముక్తావళీకంఠగతేవభూమేః॥ ౪౮

వఁడుబోమముడిమాతొ్రిన ♦ నిందిపదవి । నుండిజార్చెనో నహుషుని ♦ దుండగీని
నవఁడుకలుషాంబుశుద్ధికి ♦ హేతువగునో । యట్టిమానికి నిర్భ్బవి ♦ యాశ్రమంబు॥ ౩౬
అయ్యగస్త్యుఁడు నిర్మల ♦ యశుఁడువెల్ప । హవ్యగంధంబుతోఁ వచ్చి ♦ యభ్రయాన
మంటి తేజిత్రాగ్నిధూమాగ్ర ♦ మస్మదాత్మ । దేల్చె సత్త్వగుణంబులోఁ ♦ దుల్చిరజము॥ ౩౭
శాతకర్ణుఁడు జలకేళి ♦ సలుపునట్టి । కొలనుపంచాప్సరంబిది ♦ గుణగణాఢ్య
చుట్టువనముంటదూరానఁ ♦ జూచుటకును । దోయదంబులనడిమి చంద్రుగతిఁదోఁచె॥
లేతదర్భలెతినిమున్న ♦ లేళ్ళఁగూడి । తిరుగుచీతని నిష్ఠకు ♦ వెఱచిపజ్రి
యంపపచ్చినపంచాప్స ♦ రోబ్జముఖుల । యౌవనంబనుపలఁజిక్కి ♦ నటునితండు॥ ౩౯
అక్కొలనిలోనిసౌధంబు ♦ నందునుండి । యాతనివమృదంగవాద్య సంగీతరవము
చదలనంటుచుఁబుష్పక ♦ చంద్రశాల । లందుఁబొతిశబ్దములనీనె ♦ నిఁదువదన॥ ౪౦
ఇతఁడుమతియొకతపసి జి♦తేంద్రియుండు । మాన్యతముఁడు సుతీక్ష్ణనా♦మంబువాఁడు
నలుదెసలనగ్నిమండఁగా ♦ నడుమనిలిచి । తపనుఁడులలాటమునుగాల్పఁ ♦ దపమొనర్చె॥
ఇంద్రునికిళంకగొల్పెడు ♦ నితనిమనము । గలఁపఁజాలవు నవ్వుచూ ♦పులునుగాని
కడఁగిమిపునఱచూపు మే♦ఖలలుగాని । స్వర్గకాంతల యే విలా♦సములుగాని॥ ౪౨
అక్షమాలయొపలయమై ♦ యలరుచున్న । కుశలఁగోయఁగజిరికల ♦ గోకుటకును
సాధనంబైనకుడిచేయి ♦ చాచెనిటకు । సత్కరింపఁగనూర్థ్వభ♦జంపుడా ని॥ ౪౩
మౌననియమంబునీబుషి ♦ పూనియుంట । మత్ప్రణతిగైకొనెఁగడల్చి ♦ మస్తకంబు
నభ్రియానంబుచేఁగన్న ♦ యడ్డుదాయఁ । గొలిపెదృష్టినివరల వే♦వెలఁగఁకృప॥ ౪౪
పూతమిదిశరభంగుత♦పోవనమ్ము । ఆర్తరక్షణుఁడిమ్మౌని ♦ యాహితాగ్ని
యింధనమ్ములఁజిరమగ్నిఁ ♦ దృప్తిపఱచి । నెమ్మివేల్చెను మంత్రపూ♦తమ్మతనువు॥ ౪౫
ఇప్పుడిటశ్రమఁదమనీడ ♦ నెడలఁజేసి । తృప్తిగాఁబక్వఫలములఁ ♦ దినఁగనొసఁగు
నతిథిసత్కారమాతని ♦ యమలపుత్రు । లనఁగనొప్పెడుతరువుల ♦ యందునిలిచె॥ ౪౬
దరియొమొమటధారల ♦ ధ్వనియొ తేన్పు । శృంగములెకొమ్మలఁగానఁ ♦ జేరుమొగిలె
చెలఁగుకోరాటయడుప్పిట్లు ♦ చిత్రకూట । మగపడెప్పుడేంద్రమన బంధు♦ రాంగిచూడు॥
దూరమునమంటపన్నగాఁ ♦ దోఁచుచుండి । నిలిచినిర్మలముగశైల ♦ నికటమందుఁ
బొఱమందాకినింజూడు ♦ పడఁతిమిన్న । ధరయఱతనిడ్డముత్యాల ♦ సరముఁబోలె॥ ౪౮

అయంసుజాతోఽను గిరంతమాలః । ప్రవాళమాదాయసుగంధియస్య
యవాంకురా పాండుకపోలశోభీ । మయావతంసః పరికల్పితస్తే॥ ౪౯

అనిగ్రహత్రాసవినీతసత్త్వ । మపుష్పలింగాత్ఫలబంధి వృక్షం
వనంతపః సాధనమేతదత్రే । రావిష్కృతోదగ్రతరప్రభావం॥ ౫౦

అత్రాభిషేకాయ తపోధనానాం । సప్తర్షిహస్తోద్ధృతహేమపద్మాం
ప్రవర్తయామాసకిలానసూయా । త్రిస్రోతసంత్ర్యంబకమౌళిమాలాం॥ ౫౧

వీరాసనైర్ధ్యానజుషామృషీణా । మమీసమధ్యాసితవేదిమధ్యాః
నివాతనిష్కంపతయా విభాంతి । యోగాధిరూఢా ఇవశాఖినోఽపి॥ ౫౨

త్వయాపురస్తాదుపయాచితోయః । సోఽయంవటః శ్యామఇతిప్రతీతః
రాశిర్మణీనా మివగారుడానాం । సపద్మరాగః ఫలితోవిభాతి॥ ౫౩

క్వచిత్ప్రభాలేపిభిరింద్రనీలై । ర్ముక్తామయీ యష్టిరివానువిద్ధా
అన్యత్రమాలాసిత పంకజానా । మిందీవరైరుత్ఖచితాంతరేవ॥ ౫౪

క్వచిత్ఖగానాం ప్రియమానసానాం । కాదంబ సంసర్గవతీవ పంక్తిః
అన్యత్రకాలాగరుదత్తపత్త్రా । భక్తిర్భువశ్చందన కల్పితేవ॥ ౫౫

క్వచిత్ప్రభాచాంద్రమసీతమోభి । శ్ఛాయావిలీనైః శబలీకృతేవ
అన్యత్రశుభ్రాశరదభ్రలేఖా । రంధ్రేష్వివాలక్ష్యనభః ప్రదేశా॥ ౫౬

క్వచిచ్చకృష్ణోరగభూషణేవ । భస్మాంగరాగా తనురీశ్వరస్య
పశ్యానవద్యాంగి విభాతిగంగా । భిన్నప్రవాహాయమునాతరంగైః॥ ౫౭

సముద్రపత్న్యోర్జలసంనిపాతే । పూతాత్మనామత్ర కిలాభిషేకాత్
తత్త్వావబోధేన వినాపిభూయ । స్తనుత్యజాం నాస్తి శరీరబంధః॥ ౫౮

పురం నిషాదాధిపతేరిదంత । ద్యస్మిన్మయా మౌళి మణింవిహాయ
జటాసుబద్ధాస్వరుదత్సుమంత్రః । కైకేయి కామాః ఫలితాస్తవేతి॥ ౫౯

పయోధరైః పుణ్యజనాంగనానాం । నిర్విష్టహేమాంబుజరేణు యస్యాః
బ్రాహ్మం సరః కారణమాప్తవాచో । బుద్ధేరివావ్యక్త ముదాహరంతి॥ ౬౦

జలానియాతీర నిఖాతయూపా । వహత్యయోధ్యా మనురాజధానీం
తురంగమేధావభృథావతీర్ణై । రిక్ష్వాకుభిః పుణ్యతరీకృతాని॥ ౬౧

ర్వతము చెంతనెంతయుఁ ♦ బరిమళించు । నిత్తవాలంపుఁదళిరుచే ♦ నింతనీకు
హావగల్పించితినివెల్ల ♦ బుగ్గమీఁద । నెసఁగెమయవాంకురంబట్లు ♦ నింపునింపు॥ ౪౯

ఉత్రితపమున కిదిసాధ ♦ నాశ్రమంబు । భయములేకయొమచ్చిక ♦ పక్షిమృగాళి
గ్రాలులేకయొపండ్లిడి ♦ భూజపాళి । యతనియమహిమాతిశయమిదు ♦ వ్యక్తపఱచు॥ ౫౦

హాలియాదలముత్యాల ♦ మాలయగుచు । హేమపద్మమ్ములను సప్త ♦ ఋషులుగోయ
నిచ్చునీగంగననఘాత్మ ♦ యిచటమునుల । కెలమిస్నానార్థమై ప్రవ♦హించఁజేసె॥ ౫౧

గాలిలేమినొకింతయుఁ ♦ గదలకుండ । వేనెమధ్యాహ్నజైన్నాను ♦ వృక్షగణము
లచ్చలవీరాసనమున యోగా♦గాథిరూఢు । లైనమునితత్తులనుబోలె ♦ నతిశచూతు॥ ౫౨

మున్ను నీచేత సేవను ♦ గన్నవటము । శ్యామనామముసత్ఫల ♦ సహితమగుచుఁ
బద్మరాగాలఁగూడిన ♦ పచ్చరాళ్ల । రాశియోయన రాజిల్లె ♦ రమణికంటె॥ ౫౩

నిర్మలప్రభలీనెడు ♦ నీలమణుల । నొనరుముత్యాలసరమట్లు ♦ లొకచోట
నుత్పలమ్ములతోఁగూడి ♦ యుల్లసిల్లు । చుండువెలిదమ్మిదండయ♦ట్లొకచోట॥ ౫౪

కృష్ణహంసలతోడ సం♦కీర్ణమైన । యుత్తమమరాళపంక్తియ ♦ ట్లొకచోటఁ
బత్రముల్ నల్లయగరుచే ♦ వ్రాయఁబడిన । నొప్పుచందనభూమియ♦ట్లొకచోట॥ ౫౫

నీడలందలిచీఁకటుల్ ♦ నెఱయమెఱయు । చుండుచంద్రాతపంబట్లు ♦ లొకచోట
నడిమిసందులనింగి క♦న్పడఁగనమరు । చున్నశరదంబుదాళి య♦ట్లొకచోట॥ ౫౬

వెల్లబూడిదెపూఁతపై ♦ నల్లచారఁము । లున్నశంకరుతనువట్లు ♦ లొకచోట్ల
నీలయమునానదీ తరం♦గాళిఁగలసి । పాలుగంగానదినిజూడు ♦ పాపనాంగి॥ ౫౭

గంగయమునయుఁగలియు నీ ♦ సంగమమునఁ । గ్రుంకులిడునట్టి పుణ్యాత్మ ♦ కోటులకును
దనువుశెడలిన దేహబం♦ధములఁ మరలఁ । గలుగనేరవు తత్త్వంబు ♦ తెలియకున్న॥ ౫౮

ఇదినిషాదాధిపతిపురం ♦ బింతినేను । దీనిమకుటంబుజడల బం♦ధింపఁజూచి
కైకనీకోర్కెసఫలతఁ ♦ గాంచెనంచు । సచివుఁడుసుమంత్రుఁడేడ్చిన ♦ స్థలమ్మునమ్మ॥

సరయువిదిపూతదీనికి ♦ జన్మభూమి । యక్షకాంతలకుచములు ♦ పూటకాజ్జ
రజమనుభవించుచాప్రవాస ♦ రంబటంచు । నాప్తవరులంద్రుబుద్ధి క♦వ్యక్తమట్ల॥ ౬౦

తేటులనాటినయూప సం♦తతులనొప్పి । వాజిమేధావభృథము ని♦క్ష్వాకుకులులు
సలుపఁగాఁబావనంబైన ♦ జలముతోడఁ । దనరిప్రవహించె నిదిశాజ ♦ ధానినంటి॥ ౬౧

యాం సైకతోత్సంగ సుఖోచితానాం । ప్రాజ్యైః పయోభిః పరివర్ధితానాం
సామాన్యధాత్రీమివమానసం మే । సంభావయత్యుత్తరకోసలానాం॥ ౬౨

సేయంమదీయా జననీవ తేన । మాన్యేనరాజ్ఞా సరయూర్వియుక్తా
దూరేవసంతం శిశిరానిలైర్మాం । తరంగహస్తైరుపగూహతీవ॥ ౬౩

విరక్తసంధ్యాకపిశంపురస్తా । ద్యతోరజః పార్థివముజ్జిహీతే
శంకేహనూమత్కథితప్రవృత్తిః । ప్రత్యుద్గతోమాం భరతః ససైన్యః॥ ౬౪

అద్ధాశ్రియం పాలితసంగరాయ । ప్రత్యర్పయిష్యత్యనఘాం ససాధుః
హత్వానివృత్తాయమృధేఖరాదీన్ । సంరక్షితాంత్వామివలక్ష్మణోమే॥ ౬౫

అసౌపురస్కృత్యగురుంపదాతిః । పశ్చాదవస్థాపితవాహినీకః
వృద్ధైరమాత్యైఃసహచీరవాసా । మామర్ఘ్యపాణిర్భరతోభ్యుపైతి॥ ౬౬

పిత్రావిసృష్టాంమదపేక్షయాయః । శ్రియంయువాప్యంకగతామభోక్తా
ఇయంతివర్షాణితయాసహోగ్ర । మభ్యస్యతీవవ్రతమాసిధారం॥ ౬౭

ఏతావదుక్తవతిదాశరథౌతదీయా । మిచ్ఛాంవిమానమధిదేవతయావిదిత్వా
జ్యోతిష్పథాదవతతారసవిస్మయాభి । రుద్వీక్షితంప్రకృతిభిర్భరతానుగాభిః॥ ౬౮

తస్మాత్పురస్సరవిభీషణదర్శితేన । సేవావిచక్షణహరీశ్వరదత్తహస్తః
యానాదవాతరదదూరమహీతలేన । మార్గేణభంగిరచితస్ఫటికేనరామః॥ ౬౯

ఇక్ష్వాకువంశగురవేప్రయతఃప్రణమ్య । సభ్రాతరంభరతమర్ఘ్యపరిగ్రహాంతే
పర్యశ్రుణస్వజతమూర్ధనిచోపజఘ్రౌ । తద్భక్త్యపోఢపితృరాజ్యమహాభిషేకే॥ ౭౦

శ్మశ్రుప్రవృద్ధిజనితాకృతివిక్రియాంశ్చ । ప్లక్షాన్ప్రరోహజటిలానివమంత్రివృద్ధాన్
అన్వగ్రహీత్ప్రణమతఃశుభదృష్టిపాతై । ర్వార్తానుయోగమధురాక్షరయాచవాచా॥

దుర్జాతబంధురయమృక్షహరీశ్వరోమే । పౌలస్త్యఏషసమరేషుపురఃప్రహర్తా
ఇత్యాదృతేనకథితౌరఘునందనేన । వ్యుత్క్రమ్యలక్ష్మణముభౌభరతోవవందే॥ ౭౨

సౌమిత్రిణాతదనుసంససృజేసచైన । ముత్థాప్యనమ్రశిరసంభృశమాలిలింగ
రూఢేంద్రజిత్ప్రహరణవ్రణకర్కశేన । క్లిశ్యన్నివాస్యభుజమధ్యమురఃస్థలేన॥ ౭౩

రామాజ్ఞయాహరిచమూపతయస్తదానీం । కృత్వామనుష్యవపురారురుహుర్గజేంద్రాన్
తేషుక్షరత్సుబహుధామదవారిధారాః । శైలాధిరోహణసుఖాన్యుపలేభిరేతే॥ ౭౪

సైకతోత్సంగమునసౌఖ్య ♦ చయముగాంచి । యతిశయంబుగఁ బెరిగి ప♦యస్సమృద్ధి
పల్లులుత్కళకోసల ♦ ప్రభులకెల్ల । నెంతయుసమానధాత్రిగా ♦ నెంతుదీని॥ ౧౨

మాన్యనృపుఁబాసినట్టి మ♦న్మాతవోలె । నురుకృపనునన్నుదూరమం♦దుండఁగానె
సరయువిదిచల్లగాలితో ♦ వరతరంగ । హస్తములఁగౌఁగిలించిన ♦ యట్లుతోఁచె॥ ౧౩

ఎదుటలేచెడుభూరజం ♦ బెట్టిగాను । సంజకెంజాయనైలెనుంట ♦ నాంజనేయుఁ
డెఱుఁగఁదెల్పిన వినినన్ను ♦ నెదురుకొనఁగ । వచ్చునని యెంతుభరతుండు ♦ బలముఁగూడి॥

దురమునఖరాదులనుజంపి ♦ మరలునాకు । నెలమినినుఁగాంచిలక్ష్మణుం ♦ డిచ్చినట్లు
ప్రీతినదీర్చినవాకు వి♦గ్రమలపుసిరిని । సాధువౌభరతుండిడు ♦ సత్యముగను॥ ౧౫

వెంటవృద్ధులసచివుల ♦ వెనుకసేన । ముందుగురునిడియర్ఘ్యంబుఁ ♦ బూనిచేత
వల్కలంబులుదాల్చి ♦ భరతుఁడడిగో । యెదురుకొనఁబాదచారియై ♦ యేగుదెంచె॥ ౧౬

ననుఁదలంచియెతోడనున్న ♦ జనకుఁడిడిన । ననుభవింపఁడు పడుచువాఁ♦డయ్యొసిరిని
నతికఠినమైనయసిధార ♦ యనెడువ్రతము । నిన్నియేండ్లామెతోసల్పు ♦ చున్నయట్లు॥

ఇట్లువచియించురాముని ♦ యిచ్చనెఱిఁగి । భరతువెంబడిలోకు ల♦బ్బురముతోడఁ
గనుఁగొనుచునుండ దివినుండి ♦ గగనయాన । మనువిమానాధిదేవత ♦ భువికిదించె॥ ౧౮

ముందటవిభీషణుఁడునిల్చి ♦ భూమిఁదటిను । పటికరామెట్లమార్గంబు ♦ భక్తిఁజూప
సేవమెప్పించునుగ్రీవు ♦ చేయిపట్టి । రాఘవుఁడుడిగ్గెను విమాన ♦ రాజమపుడు॥ ౧౯

సలిపెవందనమిక్ష్వాకు ♦ కులగురునకుఁ । బడసియర్ఘ్యంబుఁగౌఁగిట ♦ భరతుఁజేర్చి
కనులనీరొల్కమూర్కొనెఁ ♦ దనకుఁగాను । జనకరాజ్యాభిషేకంబుఁ ♦ గొననిశిరము॥

కరముఁబెరిగినశ్మశ్రులఁ ♦ గాంచివికృతి । వ్రేలునూడలప్లక్ష వృ♦క్షాలఁబోలు
వృద్ధసచివులుభక్తితో ♦ వినతులైనఁ । గూర్మిఁగని మంజువాక్కులఁ ♦ గుశలమరసె॥ ౨౧

ఈతఁడాప్తుండు బుక్షక♦పీశ్వరుండు । ఇతఁడుపౌలస్త్యుఁ డనిమొన ♦ నేఁచువీరుఁ
డనుచురఘునందనుఁడు గొని♦యాడ భరతుఁ । డెరఁగెవారికిలక్ష్మణుఁ♦ డొఱఁగియపుడు॥

భరతుఁడావల లక్ష్మణుఁ ♦ దటిసిశిరము । వాల్చనతఁడెత్తి యిందజి♦త్ప్రహరణములఁ
గఠినమైనట్టియురమునఁ ♦ గౌఁగిలించె । నతనివక్షమునొప్పించు ♦ నట్లుతోఁప॥ ౨౩

కపిచమూపతితతులుఁ రా♦ఘవునియాజ్ఞ । నెక్కగజముల మానవా♦కృతులతోడ
వానిపైనుండిమదధార ♦ పడుచునుండ । ఘననగారోహణసుఖంబు ♦ ననుభవించె॥ ౨౪

సానుప్లవః ప్రభురపి క్షణదాచరాణాం । భేజే రథాన్ దశరథప్రభవానుశిష్టః
మాయావికల్పరచితైరపి యే తదీయై । ర్న స్యందనైస్తులితకృత్రిమభక్తిశోభాః॥ ౭౫

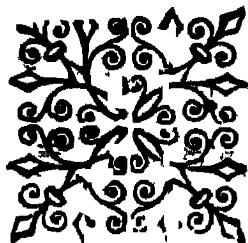
భూయస్తతో రఘుపతిర్విలసత్పతాక । మధ్యాస్త కామగతి సావరజో విమానం
దోషాతనం బుధబృహస్పతియోగదృశ్య । స్తారాపతిస్తరలవిద్యుదివాభ్రబృందం॥ ౭౬

తత్రేశ్వరేణ జగతాం ప్రళయాదివోర్వీం । వర్షాత్యయేన రుచమభ్రఘనాదివేందోః
రామేణ మైథిలసుతాం దశకంఠకృచ్ఛ్రాత్ । ప్రత్యుద్ధృతాం ధృతిమతీం భరతో వవందే॥

లంకేశ్వరప్రణతిభంగదృఢవ్రతంత
ద్వంద్యం యుగం చరణయోర్జనకాత్మజాయాః
జ్యేష్ఠానువృత్తిజటిలం చ శిరోఽస్య సాధో
రన్యోన్యపావనమభూదుభయం సమేత్య॥ ౭౮

క్రోశార్ధం ప్రకృతిపురస్సరేణ గత్వా
కాకుత్స్థః స్తిమితజవేన పుష్పకేణ ।
శత్రుఘ్నప్రతివిహితోపకార్యమార్యః
సాకేతోపవనముదారమధ్యువాస॥ ౭౯

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీ కాళిదాసకృతౌ దండక
ప్రత్యాగమనో నామ త్రయోదశః సర్గః

కాముకుసుపున రాక్షస♦రాజుగూడ । ననుచరులతోడరథముల ♦ నధివసించె
నెంతమాయాకళలచేత ♦ నెసఁగుచున్నఁ । దాళపయ్యెను వీనికిఁ ♦ దనరథములు॥ ౨౧

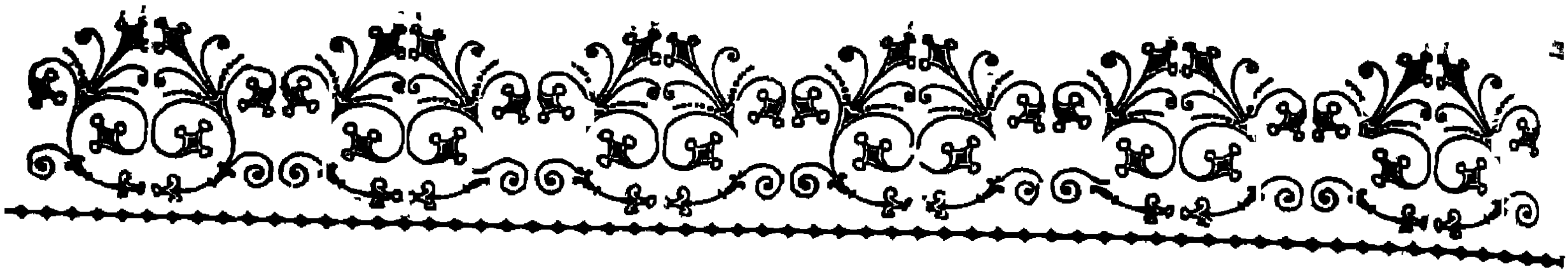
సఁజమించుల మించెడు ♦ జలదతతిని । బుధగురులతోడి చంద్రుండు ♦ వోలెమరలఁ
గావఁగతిఁ గొప్ప ధ్వజముల♦గాలిసభ్రి । యానమెక్కెను రాముఁడు ♦ సానుజుండు॥
ప్రళయమందుండి ధరను వ♦రాహమూర్తి । శరదృతువు మేఘములనుండి ♦ చంద్రకాంతిఁ
గాచుగతి రాముఁ డద్దశ♦కంఠునుండి । కాచిన సుధీరకెరఁగెను ♦ గైకకొడుకు॥ ౨౨

చ॥ పరిణతులు సేయు రాజుని ♦ భంగి మొనర్చు దృఢవ్రతంబుతో
జనులకు వంద్యమై చెలఁగు ♦ జానకి పాదయుగంబు శ్రేష్ఠ జ్యే
ష్ఠనిగతి ద్రష్టమై తనరు♦చుండు జడల్ ధరియించియున్న య
య్యనఘు శిరంబునుంగలసి ♦ యయ్యెఁ బరస్పరముక్ పవిత్రముల్॥ ౨౩

సీ॥ భూమిపై ముందఱ ♦ మోదంబుతోఁ బొంగి । జనులు గుంపులుగూడి ♦ చనుచునుండ
మీఁదనభంబుపై ♦ మిసిమికాంతులతోడఁ । గ్రాలుచుండెడు పుష్ప♦కంబునందు
నానంద మునమంద ♦ యానమొప్పారఁగాఁ । దానలుకొసెడు ♦ దారిఁగడచి
శత్రుఘ్నురచితమై ♦ చాల నొప్పుచునుండు । పటమండపమ్ముల ♦ భవ్యమైన
గీ॥ యతులసాకేత పురపరో♦ద్యానసీమ
పచ్చివిడిసెను గాకుత్స్థ♦వంశదీప
మై వెలింగెడునట్టి స♦త్యానువర్తి
సర్వనుతకీర్తి శ్రీరామ ♦ చంద్రమూర్తి॥ ౨౪

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు దండకప్రత్యాగమనంబను త్రయో
దశాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

చతుర్దశః సర్గః

—:o:—

భర్తుః ప్రణాశాదథ శోచనీయం । దశాంతరం తత్రసమం ప్రపన్నే
అపశ్యతాం దాశరథీ జనన్యౌ । ఛేదాదివోపఘ్నతరోర్వ్రతత్యౌ॥ ౧

ఉభావుభాభ్యాం ప్రణతౌ హతారీ । యథాక్రమం విక్రమశోభినౌ తౌ
విస్పష్ట మస్రాంధతయా నదృష్టౌ । జ్ఞాతౌ సుతస్పర్శ సుఖోపలంభాత్॥ ౨

ఆనందజః శోకజమశ్రుబాష్ప । స్తయోరశీతం శిశిరోబిభేద
గంగాసరయ్వో ర్జలముష్ణతప్తం । హిమాద్రి నిష్యంద ఇవావతీర్ణః॥ ౩

తేపుత్రయో ర్నైఋతశస్త్రమార్గా । నార్ద్రానివాంగేసదయంస్పృశంత్యౌ
అపీప్సితంక్షత్రకులాంగనానాం । నవీరసూశబ్దమకామయేతాం॥ ౪

క్లేశావహాభర్తురలక్షణాహం । సీతేతినామస్వముదీరయంతీ
స్వర్గప్రతిష్ఠస్యగురోర్మహిష్యౌ । వభక్తిభేదేనవధూర్వవందే॥ ౫

ఉత్తిష్ఠవత్సే నను సానుజోసౌ । వృత్తేన భర్తాశుచినాతవైవ
కృచ్ఛ్రం మహత్తీర్ణ ఇతిప్రియార్హాం । తామూచతుస్తే ప్రియమప్యమిథ్యా॥ ౬

అథాభిషేకం రఘువంశకేతోః । ప్రారబ్ధమానంద జలైర్జనన్యోః
నివర్తయామాసు రమాత్యవృద్ధా । స్తీర్థాహృతైః కాంచనకుంభతోయైః॥ ౭

సరిత్సముద్రాన్ సరసీశ్చగత్వా । రక్షఃకపీంద్రై రుపపాదితాని
తస్యాపతన్మూర్ధ్ని జలానిజిష్ణో । ర్వింధ్యస్య మేఘప్రభవా ఇవాపః॥ ౮

తపస్వివేష క్రియయాపితావ । ద్యఃప్రేక్షణీయః సుతరాంబభూవ
రాజేంద్ర నేపథ్యవిధానశోభా । తస్యోదితాసీ త్పునరుక్తదోషా॥ ౯

రఘువంశము.

చతుర్దశాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

ప్రాపుగానున్నవృక్షంబుఁ ♦ బాసినట్టి | తీఁగెలనుబోలె భర్తృవి♦యోగజనిత
శోకమునను న్నతల్లులఁ ♦ జూచిరొకట | రామలక్ష్మణులంత నా♦రామమందు॥ ౧

అరులఁ దెగటార్చి శౌర్యాన ♦ నలరుపుత్రు | లిర్వురను మ్రొక్కి తల్లుల ♦ కిర్వురకును
గరము నీరొల్కు కనులకుఁ ♦ గానరాక | తనుజసంస్పర్శసుఖముచేఁ ♦ గనఁగనైరి॥ ౨

హిమగిరిఁ గఱఁగి పాఱెడు ♦ హిమఝరంబు | లుష్ణగంగానదీ సర♦యూజలములఁ
బాపుగతి వారిశోకోష్ణ ♦ బాష్పములను | హర్షశీతాశ్రువులు వాపె ♦ నద్భుతముగ॥ ౩

దనుజశస్త్రవ్రణంబు లా♦త్మజులనంటు | తల్లులకుఁ బచ్చిపుండ్లుగాఁ ♦ దాఁకుటయును
క్షత్రసుతులెల్లఁ గాంక్షించు ♦ శబ్దమైన | వీరసూపదమునఁ గోర్కి ♦ వారికెడలె॥ ౪

పతికిఁ గష్టంబు గూర్చెడు ♦ పాపచరిత | సీత నేనని పేరును ♦ జెప్పికొనుచు
దివిజనినమామ పట్టపు ♦ దేవులకును | సమవిమలభక్తిఁ గోడలు ♦ సలిపె వినతి॥ ౫

లెమ్ము కోడల నీనువృ♦త్తమెమ్మ కాదె | తమ్మతోఁ గూడఁ బతిని దుః♦ఖమ్మునుండి
దాఁటఁ జేసినదనుచుఁ ద♦థ్యంపుఁ బ్రియము | వారు పేర్మార్తురాలితోఁ ♦ బలికిరంత॥ ౬

ఆదితల్లుల హర్షబా♦ష్పాళిగాఁగ | స్వర్ణఘటములతీర్థంపు ♦ సలిలములను
వృద్ధసచివులు రఘువంశ ♦ వీరమణికి | సల్పిరభిషేకమెంతయు ♦ సంతసమున॥ ౭

కపిదనుజనాయకుల్ చని ♦ కడలనుండి | తెచ్చిన సముద్రసరసీ న♦దీజలములు
గురిసె జయశీలు రాముని ♦ శిరముమీఁద | శరదములనీరు వింధ్యపైఁ ♦ గురియునట్లు॥ ౮

తాపసులవేషమును దాను ♦ దాల్చినపుడె | యెంతయో చూడనందమై ♦ యొసఁగినట్టి
రామచంద్రున కెన్నఁగా ♦ రాజచంద్రు | వేషమంతయుఁ బునరుక్తి ♦ దోషమయ్యె॥ ౯

సమాల రక్షోహరిభిః ససైన్య । స్తూర్యస్వనానందిత పౌరవర్గః
వివేశ సౌధోద్గత లాజవర్షా । ముత్తోరణా మన్వయరాజధానీం॥ ౧౦

సౌమిత్రిణా సావరజేనమంద । మాధూతవాలవ్యజనో రథస్థః
ధృతాతపత్రో భరతేనసాక్షా । దుపాయసంఘాత ఇవప్రవృద్ధః॥ ౧౧

ప్రాసాదకాలాగరుధూమరాజి । స్తస్యాః పురో వాయువశేనభిన్నా
వనాన్నివృత్తేన రఘూద్వహేన । ముక్తాస్వయంవేణి రివాబభాసే॥ ౧౨

శ్వశ్రూజనా నుష్ఠితచారువేషాం । కర్ణీరథస్థాం రఘువీరపత్నీం
ప్రాసాదవాతాయ నదృశ్యబంధైః । సాకేతనార్యోం జలిభిః ప్రణేముః॥ ౧౩

స్ఫురత్ప్రభామండనమాన సూయం । సాబిభ్రతీ శాశ్వతమంగరాగం
రరాజశుద్ధేతి పునఃస్వపుర్యై । సందర్శితా వహ్నిగతేవ భర్త్రా॥ ౧౪

వేశ్మానిరామః పరిబర్హవంతి । విశ్రాణ్యసౌహార్దనిధిః సుహృద్భ్యః
బాష్పాయమాణో బలిమన్నికేత । మాలేఖ్యశేషస్య పితుర్వివేశ॥ ౧౫

కృతాంజలిస్తత్ర యదంబసత్యా । న్నాభ్రశ్యత స్వర్గఫలాద్గురుర్నః
తచ్చింత్యమానంసుకృతంతవేతి । జహారలజ్జాంభరతస్యమాతుః॥ ౧౬

తథాచసుగ్రీవవిభీషణాదీ । నుపాచరత్కృత్రిమసంవిధాభిః
సంకల్పమాత్రోదితసిద్ధయస్తే । క్రాంతాయథాచేతసివిస్మయేన॥ ౧౭

సభాజనాయోపగతాన్సదివ్యా । న్మునీన్పురస్కృత్యహతస్యశత్రోః
శుశ్రావతేభ్యఃప్రభవాదివృత్తం । స్వవిక్రమేగౌరవమాదధానం॥ ౧౮

ప్రతిప్రియా తేషుతపోధనేషు । సుఖాదవిజ్ఞాతగతార్ధమాసాన్
సీతాస్వహస్తోపహృతాగ్ర్యపూజాన్ । రక్షఃకపీంద్రాన్విససర్జరామః॥ ౧౯

తచ్చాత్మచింతాసులభంవిమానం । హృతంసురారేఃసహజీవితేన
కైలాసనాథోద్వహనాయభూయః । పుష్పందివఃపుష్పకమన్వమంస్త॥ ౨౦

పితుర్నియోగాద్వనవాసమేవం । నిస్తీర్యరామః ప్రతిపన్నరాజ్యః
ధర్మార్థకామేషుసమాంప్రపేదే । యథాతథైవావరజేషువృత్తిం॥ ౨౧

సర్వాసుమాతృష్వపివత్సలత్వాత్ । సనిర్విశేషప్రతిపత్తిరాసీత్
షడాననాపీతపయోధరాసు । నేతాచమూనామివకృత్తికాసు॥ ౨౨

ఎవరాక్షసకపిసైన్య ♦ చయముతోడఁ । బ్రజలుతూర్యధ్వనుల నల♦రారఁజొచ్చె
ఘువుఁడుతోరణోపేత ♦ రాజధాని । సౌధములనుండి లాజవ♦ర్షములుగురియ॥ ౧౦

నుజుఁడులక్ష్మణుఁడువైవ ♦చామరములు । గొడుగుభరతుండుపట్టఁగాఁ ♦ గూడిపోదలు
తురపాయసమంచిత ♦ సంఘమట్లు । పరిజ్వరిల్లెరథస్థుఁడౌ ♦ రాఘవుండు॥ ౧౧

హరిస్సౌధమ్ములందుండి ♦ పొడమివెడలు । వగరుధూమము చెదరి మం♦దానిలమున
నమునందుండిమరలితా ♦ స్వాయము రాముఁ । డెడలిచినవీటివేనలి ♦ ముడిగఁదోఁచె॥ ౧౨

ౖతిశ్వశ్రులుగూర్చిన ♦ వేషమూని । యలరుకర్ణీరథంబున ♦ నధివసించి
కుగుసీతకుసౌధవా ♦ తాయనముల । మోడ్పులగపడ్రమొక్కిరి ♦ పురముసతులు॥ ౧౩

నకునసూయ నిత్యమై ♦ తనర నిడిన । యంగరాగప్రభావళి ♦ నవనిజాత
మెఱసెఁదాశుద్ధయనుచును ♦ మఱలఁబ్రజకుఁ । దెలుపఁబతికోరసహ్నిలో ♦ నిలిచినట్లు॥

శాంత సౌజన్యనిధిరాముఁ ♦ డాత్మసఖుల । సర్వపరికరయుక్త వే♦శ్మములనునిచి
ండిరిపటమున్న పూజకా ♦ ద్రవ్యమున్న । నిలయమునుజొచ్చెఁగన్నుల ♦ నీరుగార॥ ౧౪

అంజలినిగూర్చి కైకేయి ♦ యమ్మఁజూచి । స్వర్గఫలమిదుసత్యంబు ♦ వలనమాదు
తండ్రిజారమి నీనుకృ♦తమునఁగాదె । యనుచు రాముఁడుపోఁగొట్టె ♦ నామెలజ్జ॥ ౧౬

సిద్ధిసంకల్పమాత్రనఁ ♦ జెందఁగలుగు । నట్టిసుగ్రీవ దానవేం♦ద్రాదులెల్ల
విస్మయాక్రాంతమతులగు ♦ విధమునందు । సలిపెనుపచారములు వస్తు♦సమితిఁగూర్చి॥

తన్నుఁగొనియాడనరుదెంచి ♦ యున్నదివ్య । మునివరులనుండితనశౌర్య ♦ మునకుమహిమఁ
గొలుపుదానినిదాఁబోరి ♦ గొన్నవైరి । జననమాదిచరిత్రను ♦ వినియెనతఁడు॥ ౧౮

ఉత్తపోధను లరుగ సౌ♦ఖ్యములమున్గి । యర్ధమాసము నెలుఁగని ♦ యట్లుగడపి
భూమిజయొయిడ్డరయుత్తమ ♦ పూజలంది । వెలయుకపిరాక్షసేంద్రుల ♦ వీడుకొలిపె॥

తలఁపఁగనెవచ్చునట్టి త♦ద్దైత్యవిభుని । ప్రాణములతోడఁగొన్నట్టి ♦ ప్రసవమట్లు
దివివెలింగెడునట్టి య♦ద్దివ్యయాన । మంపె మరలఁ గుబేరు వా♦హనము గాఁగ॥ ౨౦

సలిపిపవనవాసమిట్టులు ♦ జనకువాజ్ఞ । రాజ్యభారమువహియించి ♦ రామనృపతి
యమలధర్మార్థకామమ్ము ♦ లందువలెనె । తమ్ములందునుసమముగాఁ ♦ దామెలఁగె॥

ఆఱుమోములఁజనుబాలు ♦ నానుగుహుఁడు । కృత్తికలసమముగ సత్క♦రించుకరణిఁ
దల్లులందఱఁ బ్రేమించు ♦ తనయుఁడగుట । సమముగావారిరాముఁడు ♦ సత్కరించె॥ ౨౨

తేనార్థవాఁల్లోభపరాఙ్ముఖేన । తేనఘ్నతా విఘ్నభయం క్రియావాన్
తేనాస లోకః పితృమాన్వినేత్రా । తేనైవశోకాపనుదేన పుత్రీ॥ ౨౩

సపౌరకార్యాణిసమీక్ష్య కాలే । రేమేవిదేహాధిప తేర్దుహిత్రా
ఉపస్థితశ్చారువపుస్తదీయం । కృత్వోపభోగోత్సుకయేవలక్ష్మ్యా॥ ౨౪

తయోర్యథాప్రార్థితమింద్రియార్థా । నాసేదుషోః సద్మసుచిత్రవత్సు
ప్రాప్తానిదుఃఖాన్యపిదండకేషు । సంచింత్యమానానిసుఖాన్యభూవన్॥ ౨౫

అథాధికస్నిగ్ధవిలోచనేన । ముఖేనసీతాశరపాండురేణ
ఆనందయిత్రీపరిణేతురాసీ । దనక్షరవ్యంజితదోహదేన॥ ౨౬

తామంకమారోప్యకృశాంగయష్టిం । వర్ణాంతరాక్రాంతపయోధరాగ్రాం
విలజ్జమానాంరహసిప్రతీతః । పప్రచ్ఛరామాంరమణోఽభిలాషం॥ ౨౭

సాదృష్టనీవారబలీనిహింస్రైః । సంబద్ధవైఖానసకన్యకాని
ఇయేషభూయఃకుశవంతిగంతుం । భాగీరథీతీరతపోవనాని॥ ౨౮

తస్యైప్రతిశ్రుత్యరఘుప్రవీర । స్తదీప్సితంపార్శ్వచరానుయాతః
ఆలోకయిష్యన్ ముదితామయోధ్యాం । ప్రాసాదమభ్రంలిహమారురోహ॥ ౨౯

ఋద్ధాపణంరాజపథంసపశ్యన్ । విగాహ్యమానాంసరయూంచనౌభిః
విలాసిభిశ్చాధ్యుషితానిపౌరైః । పురోపకంఠోపవనానిరేమే॥ 30

సకింవదంతీంవదతాంపురోగః । స్వవృత్తముద్దిశ్యవిశుద్ధవృత్తః
సర్పాధిరాజోరుభుజోఽపసర్పం । పప్రచ్ఛభద్రంవిజితారిభద్రః॥ 3౧

నిర్బంధపృష్టఃసజగాదసర్వం । స్తువంతిపౌరాశ్చరితంత్వదీయం
అన్యత్రరక్షోభవనోషితాయాః । పరిగ్రహాన్మానవదేవదేవ్యాః॥ 3౨

కళత్రనిందాగురుణాకిలైవ । మభ్యాహతంకీర్తివిపర్యయేణ
అయోఘనేనాయఇవాభితప్తం । వైదేహిబంధోర్హృదయంవిదద్రే॥ 33

కిమాత్మనిర్వాదకథాముపేక్షే । జాయామదోషాముతసంత్యజాని
ఇత్యేకపక్షాశ్రయవిక్లబత్వా । దాసీత్సదోలాచలచిత్తవృత్తిః॥ 3౪

నిశ్చిత్యచానన్యనివృత్తివాచ్యం । త్యాగేనపత్న్యాఃపరిమార్ష్టుమైచ్ఛత్
అపిస్వదేహాత్కిముతేంద్రియార్థా । ద్యశోధనానాంహియశోగరీయః॥ 3౫

తయతఁడౌటఁబ్రజ లెల్ల ♦ ధనికులైరి । విష్ణుహరుఁడౌట సత్కార్య ♦ విహితులైరి
మవాఁడౌట చేఁబిత్రు ♦ మంతులైరి । చింతఁబాపుట చేఁ బుత్ర ♦ వంతులైరి॥ ౨౩

సులపసులనుదతిఁగని ♦ జక్కఁదీర్చి । యతఁడుతనతోడఁ గ్రీడింప ♦ నందమైన
సువుదాల్చినలక్ష్మిరయో ♦ యనఁగనొప్పు । జానకినిగూడివిహరించు ♦ సంతసమున॥ ౨౪

ౡంద్రియార్థములందు య♦ థేచ్ఛముగను । జిత్రపటములగృహములఁ ♦ జెలఁగునప్పుడు
దండకారణ్యదుఃఖమ్ముఁ ♦ దలఁచుకొన్నఁ । దోఁచెనుఖముగ నాదంప ♦ తులకుమదిని॥ ౨౫

జనకసుతనిగ్గులీనెడు ♦ కనులతోడ । రెల్లువలెఁజూడ నెంతయుఁ ♦ దెల్లనగుచుఁ
జెప్పకయె చెప్పఁగర్భంపుఁ ♦ జిహ్నమైన । మోముతో భర్తకానంద ♦ మూర్తియయ్యె॥

నిగ్గునొన్నట్టిమిక్కిలి ♦ చిక్కివట్టి । చన్నుమొనలు వల్లఁబడివట్టి ♦ యనుఁగుఁ జెలువ
నెలమిఁదొడఁజేర్చి యేమి కా♦ వలెనటంచు । నడిగెరమణుండు రాముఁడే♦కాంతమందు॥ ౨౭

ఇడినబలిఁగూరిమృగముల్లు ♦ గుడువనట్టి । చెలిమి మునికన్యకలతోడఁ ♦ గలుగునట్టి
గంగయొడ్డునదర్భలఁ ♦ గ్రాలునట్టి । మునివనులకేగమదిఁగోరె ♦ జనకపుత్త్రి॥ ౨౮

ఆమెకోరికదీర్పంగ ♦ ననుమతించి । యనుచరులతోడ నాకస ♦ మంటుమేడ
నెక్కెరఘుకులమణితన ♦ యేలుబడిని । బ్రిమదమందునయోధ్య వై♦భవముఁజూడ॥ ౨౯

విపణిసంవృద్ధిగలరాజ ♦ వీధిఁజూచి । పఱచునోడల సరయువుఁ ♦ బాఱఁజూచి
ప్రియములుపిరియరాంద్రుపౌరులు♦ వేడ్కఁ దిరుగు । పురవనోద్యానములఁజూచి ♦ పొంగెనృపతి॥

చారుశేషోరుభుజుఁడు జి♦తారినరుఁడు । వాఙ్మలకునగ్రిగామియై ♦ వఱలువాఁడు
భద్రచరితుండు రాముఁడు ♦ భద్రునడిగెఁ । దననడతఁగూర్చి జనులేమి ♦ యనుదురనుచు॥

ఒత్తియడిగినననెనిట్లు ♦ లుర్వీపాల । రాక్షసునియింటనుండిన ♦ రాణినీవు
స్వీకరించినయదితప్ప ♦ వీటిజనులు । నీచరితలెల్లవినుతింత్రు ♦ నిక్కముగను॥ ౩౨

అతిపరోదవిననిందాఖ్య ♦ యశముపినుట । నలన సీతేశుహృదయంబు ♦ వ్రియ్యలయ్యె
గట్టిగాఁబడ్డసమ్మెట ♦ పెట్టుచేతఁ । దప్తలోహంబువ్రయ్యవి ♦ ధమ్మదోఁప॥ ౩౩

నాదునిందనుపేక్షింప ♦ న్యాయమగునొ । శుచిని గాంతనువిడుచుట ♦ యుచితమగునొ
యనుచు రాముని మనము చ♦లించుచుండె । నుయ్యెలంబోలెస్థిరగతి ♦ నొందకుండ॥ ౩౪

ఇంతివదలక యపవాద ♦ మెడలదంచు । నవ్విధిని తేఁడునిందఁ బా♦యంగఁగోరె
ఖ్యాతిధనులకు దేహంబు ♦ కంటెఁగీర్తి । గొప్పదననింద్రియార్థముల్ ♦ చెప్పవలెనె॥ ౩౫

సస న్నిపాత్యావరజాన్ హతౌజా । స్తద్విక్రియాదర్శనలుప్తహర్షాన్
కౌలీనమాత్మాశ్రయమాచచక్షే । తేభ్యఃపునశ్చేదమువాచవాక్యం॥

రాజర్షివంశస్యరవిప్రసూతే । రుపస్థితఃపశ్యతకీదృశోఽయం
మత్తఃసదాచారశుచేఃకలంకః । పయోదవాతాదివదర్పణస్య॥

పౌరేషుసోఽహంబహులీభవంత । మపాంతరంగేష్వివతైలబిందుం
సోఢుంనతత్పూర్వమవర్ణమీశే । ఆలానికంస్థాణుమివద్విపేంద్రః॥

తస్యాపనోదాయఫలప్రవృత్తా । వుపస్థితాయామపినిర్వ్యపేక్షః
త్యక్ష్యామివైదేహసుతాంపురస్తాత్ । సముద్రనేమింపితురాజ్ఞయేవ॥

అవైమిచైనామనఘేతికింతు । లోకాపవాదోబలవాన్మతోమే
ఛాయాహిభూమేఃశశినోమలత్వే । నారోపితాశుద్ధిమతఃప్రజాభిః॥

రక్షోవధాంతోనచమేప్రయాసో । వ్యర్థఃసవైరప్రతిమోచనాయ
అమర్షణఃశోణితకాంక్షయాకిం । పదాస్పృశంతందశతిద్విజిహ్వః॥

తదేషసర్గఃకరుణార్ద్రచిత్తై । ర్నమేభవద్భిఃప్రతిషేధనీయః
యద్యర్థితానిర్హృతవాచ్యశల్యాన్ । ప్రాణాన్మయాధారయితుంచిరంవః॥

ఇత్యుక్తవంతంజనకాత్మజాయాం । నితాంతరూక్షాభినివేశమీశం
నకశ్చనభ్రాతృషుతేషుశక్తో । నిషేద్ధుమాసీదనువర్తితుంవా॥

సలక్ష్మణంలక్ష్మణపూర్వజన్మా । విలోక్యలోకత్రయగీతకీర్తిః
సౌమ్యేతిచాభాష్యయథార్థభాషీ । స్థితంనిదేశేపృథగాదిదేశ॥

ప్రజావతీదోహదశంసినీతే । తపోవనేషుస్పృహయాలురేవ
సత్వంరథీతద్వ్యపదేశనేయాం । ప్రాపయ్యవాల్మీకిపదంత్యజైనాం॥

సశుశ్రువాన్మాతరిభార్గవేణ । పితుర్నియోగాత్ప్రహృతంద్విషద్వత్
ప్రత్యగ్రహీదగ్రజశాసనంత । దాజ్ఞాగురూణాంహ్యవిచారణీయా॥

అథానుకూలశ్రవణప్రతీతా । మత్రస్నుభిర్యుక్తధురంతురంగైః
రథంసుమంత్రప్రతిపన్నరశ్మి । మారోప్యవైదేహసుతాంప్రతస్థే॥

సానీయమానారుచిరాన్ప్రదేశాన్ । ప్రియంకరోమేప్రియఇత్యనందత్
నాబుద్ధకల్పద్రుమతాంవిహాయ । జాతంతమాత్మన్యసిపత్రవృక్షం॥

కప్పింగిరాముఁడుదనుఁజూచి ♦ కుందునట్టి । తమ్ములనుగూర్చివారికిఁ ♦ దనకుఁగల్గి
నట్టినిందనుదెల్లమౌ ♦ నట్లుదెలిపి । మఱియునిట్లనెవారితో ♦ మనుజవిభుఁడు॥ ౩౬

ప్రవిమలాచారవంతమై ♦ రవికిఁబుట్టి । యొసఁగునీరాజఋషికుల ♦ మెట్టికందు
నంద నాచేతఁ గంటిరే ♦ యాపిగాలి । చేతనుగళంకమద్దంబు ♦ చెందినట్లు॥ ౩౭

నీటితరఁగలపైఁబడి ♦ నెఱయునట్టి । తైలబిందువువలెఁ బౌర♦జాలమందుఁ
బర్వునూత్నాపవాదంబు ♦ నోర్వఁజాల । నగ్గజముకట్టుకంబంబు ♦ నోర్వనట్లు॥ ౩౮

పూర్ణగర్భంబుతోడను ♦ బొల్చుచున్న । వీడఁగానిందవైదేహి ♦ వీడువాఁడ
మున్నుసంక్రందంబుచుట్టిన ♦ భూమినెల్ల । జనకునానతివీడిన ♦ చందముననుఁ॥ ౩౯

భూమినీడనుబరిశుద్ధ ♦ సోముమీఁది । మైలగాఁబ్రజవాడుట ♦ మనమువినమె
దేవిపావనురాలని ♦ తెలిసియున్నఁ । దలఁతుగొప్పగలోక నిం♦దనుగరితి॥ ౪౦

రావణునివధపగను దీ♦ర్పఁగనెయాట । వ్యర్థమైచనలేదు ప్ర♦యాసమెన్నఁ
శామునకోపించితోక్కిన ♦ వానిఁబట్టి । కఱచునే రక్తమునుదాఁవు ♦ కాంతుచేత॥ ౪౧

పాసి యపవాదశల్యంబు ♦ ప్రాణములను । దాల్చినేను జిరంబుండఁ ♦ దలఁతునేని
నాదునిశ్చయమునుదీని ♦ మీదయార్ద్రి । భానములఁజేసియాటంక ♦ పలుపఁజనదు॥ ౪౨

ఇట్లుజనకాత్మజనుగూర్చి ♦ యెన్నఁగాని । పరుషమునుదాల్చియున్నట్టి ♦ ప్రభువునకును
భ్రాతలందెవ్వరునుమాఱు ♦ పల్కఁగాని । చనియనుసరింపఁగాఁగాని ♦ చాలరైరి॥ ౪౩

అఖిలజగములకీర్తించు ♦ యశమువాఁడు । సత్యసంధుఁడురాముఁడు ♦ సౌమ్యయనుచు
నాజ్ఞమన్నించులక్ష్మణు ♦ నపలఁబిలిచి । యతనిశాసించె నిట్లులే♦కాంతమందు॥ ౪౪

దేవిగర్భిణియాటఁ దపో♦వనమ్ము । చూడవాంఛించె నామిష ♦ తోడ నామె
రథమునందుంచికొనిపోయి ♦ రమ్మువిడిచి । యమ్మహామునివాల్మీకి ♦ యాశ్రమమున॥ ౪౫

పరశురాముఁడు జనకుని ♦ పనుపుఁజేసి । శత్రువునువలెఁదల్లినిఁ ♦ జంపెననుచు
విన్నసౌమిత్రితలఁదాల్చె ♦ నన్నయాజ్ఞ । గురులయానతిశంకింపఁ ♦ గూడదుగద॥ ౪౬

విని నువాగ్రను బొంగెడు ♦ జనకసుతను । బెదురులేనట్టిగుఱ్ఱాలఁ ♦ బొదలునట్టి
వాగెలనుమంతుఁడనువుగాఁ ♦ బట్టినట్టి । యరదమునసంచిసౌమిత్రి ♦ యరిగెవెంట॥ ౪౭

చనుచుమార్గానరమ్యదృ♦శ్యములఁజూచి । కాంతుఁడెంతయుఁబ్రియుఁడని♦ కాంతతలఁచెఁ
దల్పవృక్షత్వమునుమాని ♦ క్షిద్రపత్రి । వృక్షభావముఁగొనియుంట ♦ నెఱుఁగదయ్యె॥ ౪౮

జుగూహ తస్యాః పథి లక్ష్మణో యత్ । సవ్యేతరేణ స్ఫురతా తదక్ష్ణా
ఆఖ్యాతమస్యై గురు భావి దుఃఖ । మత్యంతలుప్తప్రియదర్శనేన॥

సా దుర్నిమిత్తోపగతాద్విషాదాత్ । సద్యః పరిమ్లానముఖారవిందా
రాజ్ఞః శివం సావరజస్య భూయా । దిత్యాశశంసే కరణైరబాహ్యైః॥

గురోర్నియోగాద్వనితాం వనాంతే । సాధ్వీం సుమిత్రాతనయో విహాస్యన్
అవార్యతేవోత్థితవీచిహస్తై । ర్జహ్నోర్దుహిత్రా స్థితయా పురస్తాత్॥

రథాత్స యంత్రా నిగృహీతవాహా । త్తాం భ్రాతృజాయాం పులినే ప్రతార్య
గంగాం నిషాదాహృతనౌవిశేష । స్తతార సంధామివ సత్యసంధః॥

అథ వ్యవస్థాపితవాక్కథంచిత్ । సౌమిత్రిరంతర్గతబాష్పకంఠః
ఔత్పాతికో మేఘ ఇవాశ్మవర్షం । మహీపతేః శాసనముజ్జగార॥

తతోఽభిషంగానిలవిప్రవిద్ధా । ప్రభ్రశ్యమానాభరణప్రసూనా
స్వమూర్తిలాభప్రకృతిం ధరిత్రీం । లతేవ సీతా సహసా జగామ॥

ఇక్ష్వాకువంశప్రభవః కథం త్వాం । త్యజేదకస్మాత్ పతిరార్యవృత్తః
ఇతి క్షితిః సంశయితేవ తస్యై । దదౌ ప్రవేశం జననీ న తావత్॥

సా లుప్తసంజ్ఞా న వివేద దుఃఖం । ప్రత్యాగతాసుః సమతప్యతాంతః
తస్యాః సుమిత్రాత్మజయత్నలబ్ధో । మోహాదభూత్ కష్టతరః ప్రబోధః॥

న చావదద్భర్తురవర్ణమార్యా । నిరాకరిష్ణోర్వృజినాదృతేఽపి
ఆత్మానమేవ స్థిరదుఃఖభాజం । పునఃపునర్దుష్కృతినం నినింద॥

ఆశ్వాస్య రామావరజః సతీం తా । మాఖ్యాతవాల్మీకినికేతమార్గః
నిఘ్నస్య మే భర్తృనిదేశరౌక్ష్యం । దేవి క్షమస్వేతి బభూవ నమ్రః॥

సీతా సముత్థాప్య జగాద వాక్యం । ప్రీతాస్మి తే సౌమ్య చిరాయ జీవ
బిడౌజసా విష్ణురివాగ్రజేన । భ్రాత్రా యదిత్థం పరవానసి త్వం॥

శ్వశ్రూజనం సర్వమనుక్రమేణ । విజ్ఞాపయ ప్రాపితమత్ప్రణామః
ప్రజానిషేకం మయి వర్తమానం । సూనోరనుధ్యాయత చేతసేతి॥

వాచ్యస్త్వయా మద్వచనాత్స రాజా । వహ్నౌ విశుద్ధామపి యత్సమక్షం
మాం లోకవాదశ్రవణాదహాసీః । శ్రుతస్య కిం తత్సదృశం కులస్య॥

గారినిమఱంది దెల్పక ♦ డాచియున్న । విభునిప్రియదర్శనంబిఁక ♦ వీడెననెడు
యందురాఁబోవుకీడును ♦ మొదలె తెలిపె । నదరికుడికన్నుసీతకు ♦ నమలగుణకు॥ ౪౯

పర్నిమిత్తంబు చేఁగన్న ♦ దుఃఖమునను । వాడియున్నట్టియాననా ♦ బ్జంబుతోడ
తపాఘ్రరించెననుజస ♦ మేతముగను । నృపతినుఖముగనుండంగ ♦ హృదయమందు॥ ౫౦

అన్నయానతి లక్ష్మణుం♦డడవిలోన । విమలసాధ్విని జానకి ♦ విడువనున్న
ఱలనెడుహస్తములనెత్తి ♦ యడ్డుపడెనొ । యనఁగఁదోఁచెనుజాహ్నవి♦ యతనిముందు॥

రథ్యములనిల్పసారథి ♦ రథమునుండి । సత్యసంధుఁడు సౌమిత్రి ♦ సైకతమున
పదినెడింపి నిషాదుని ♦ పడవనెక్కి । గంగను బ్రతిజ్ఞదీర్చిన ♦ గతినిడాఁటె॥ ౫౨

బాష్పరోధంబుచేతను ♦ బల్కుచెడిన । కంఠమును సద్దుకొని కడుఁ♦గష్టమునను
ఘనశిలావృష్టి నుత్పాత ♦ ఘనముగురియు । నట్లువెలిఁబుచ్చెలక్ష్మణుం♦డథిపునాజ్ఞ॥ ౫౩

పరిభవానిలమునఁగొట్టఁ ♦ బడినసీత । రత్నభూషణపుష్పముల్ ♦ రాలుచుండఁ
కనశరీరంపుమాలమై ♦ తనరుచుండు । ధాత్రిపైఁదీఁగెవలెఁ బడెఁ ♦ దత్క్షణంబు॥ ౫౪

ప్రట్టెనిక్ష్వాకుకులమునఁ ♦ బుణ్యమూర్తి । యేలవిడుచునునిన్ను ని♦ర్హేతుకముగ
ననుచుశంకించినట్టులు ♦ జననిధరణి । చేరనీలేదులోనికి ♦ సీతనపుడు॥ ౫౫

మూర్ఛలోఁజింతయామెను ♦ ముట్టలేదు । లేచినంతనె హృదయంబు ♦ నేచఁజొచ్చె
మూర్ఛలోకంటెసౌమిత్రి ♦ తేర్చినపుడె । దుఃఖమెంతయు నధికమై ♦ తోఁచెసతికి॥

ఆర్యరాలామెనిర్దోషి♦యైన తన్నుఁ । దొఱఁగిననుభర్తనెప్పుడు ♦ దూఱలేదు
దుఃఖములకైజనించిన ♦ దుష్టరాల । ననుచుఁ దనుఁదానె నిందించు ♦ కొనును సతము॥

సాధ్వినోదార్చి వాల్మీకి ♦ సదనమునకు । నరుగుమార్గముఁజూపి రా♦మానుజుండు
తల్లి పతియాజ్ఞనేఁ బర♦తంత్రుఁడగుట । కార్యముత్క్షమింపవేయని ♦ కాళ్లకెరఁగె॥

సీతయాతనినెత్తి యీ♦రీతిఁబలికెఁ । బ్రీతనైతిని జిరము జీ♦వింపుమయ్య
జిష్ణునకు విష్ణువట్లు నీ♦జ్యేష్ఠునకును । నీవు పరతంత్రగతినుంట ♦ నిక్కమయ్య॥ ౫౯

అత్తలందఱకెరఁగితి ♦ ననుచుఁదెలిపి । నాదుగర్భాన వారినం♦దనునిచేతఁ
బొదలుచుండెడుబిడ్డకు ♦ ముదముతోడఁ । బెంపుమదిఁగోరఁగా విన్న♦వింపుమయ్య॥

నాదుమాటలననుమిట్లు ♦ సాధుకడను । నీయెదుట నగ్నినిల్వానే ♦ నిర్మలనని
యట్టినన్ లోకులనుమాటఁ ♦ బట్టివిడువ । నీకులప్రజ్ఞలకుఁ దగ్గ ♦ నీతియగునె॥ ౬౧

కల్యాణబుద్ధేరథవాతవాయం । నకామచారోమయిశంకనీయః
మమైవజన్మాంతరపాతకానాం । విపాకవిస్ఫూర్జథురప్రసహ్యః॥

ఉపస్థితాంపూర్వమపాస్యలక్ష్మీం । వనంమయాసార్థమసిప్రపన్నః
తదాస్పదంప్రాప్యతయాతిరోషాత్ । సోఢాస్మినత్వద్భవనేవసంతీ॥

నిశాచరోపప్లుతభర్తృకాణాం । తపస్వినీనాంభవతఃప్రసాదాత్
భూత్వాశరణ్యాశరణార్థమన్యం । కథంప్రపత్స్యేత్వయిదీప్యమానే॥

కింవాతవాత్యంతవియోగమోఘే । కుర్యాముపేక్షాం హతజీవితేస్మిన్
స్యాద్రక్షణీయంయదిమేనతేజ । స్త్వదీయమంతర్గతమంతరాయః॥

సాహంతపఃసూర్యనివిష్టదృష్టి । రూర్ధ్వంప్రసూతే శ్చరితుంయతిష్యే
భూయోయథా మేజననాంతరేపి । త్వమేవభర్తానచవిప్రయోగః॥

నృపస్యవర్ణాశ్రమపాలనంయత్ । సఏవధర్మోమనునాప్రణీతః
నిర్వాసితాప్యేవమతస్త్వయాహం । తపస్విసామాన్య మవేక్షణీయా॥

తథేతితస్యాఃప్రతిగృహ్యవాచం । రామానుజేదృష్టిపథంవ్యతీతే
సాముక్తకంఠంవ్యసనాతిభారా । చ్చక్రందవిగ్నాకురరీవభూయః॥

నృత్యంమయూరాఃకుసుమానివృక్షా । దర్భానుపాత్తాన్విజహుర్హరిణ్యః
తస్యాఃప్రపన్నేసమదుఃఖభావ । మత్యంతమాసీద్రుదితంవనేపి॥

తామభ్యగచ్ఛద్రుదితానుసారీ । కవిఃకుశేధ్మాహరణాయయాతః
నిషాదవిద్ధాండజదర్శనోత్థః । శ్లోకత్వమాపద్యతయస్యశోకః॥

తమశ్రునేత్రావరణంప్రమృజ్య । సీతావిలాపాద్విరతావవందే
తస్యైమునిర్దోహదలింగదర్శీ । దాశ్వాన్సుపుత్రాశిషమిత్యువాచ॥

జానేవిసృష్టాం ప్రణిధానతస్త్వాం । మిథ్యాపవాదక్షుభితేన భర్త్రా
తన్మావ్యథిష్ఠావిషయాంతరస్థం । ప్రాప్తాసి వైదేహి పితుర్నికేతం॥

ఉత్ఖాతలోకత్రయకంటకేపి । సత్యప్రతిజ్ఞేప్యవికత్థనేపి
త్వాం ప్రత్యకస్మాత్ కలుషప్రవృత్తా । వస్త్యేవ మన్యుర్భరతాగ్రజే మే॥

తవోరుకీర్తిః శ్వశురః సఖా మే । సతాంభవోచ్ఛేదకరః పితా తే
ధురిస్థితాత్వం పతిదేవతానాం । కింతన్నయేనాసి మమానుకంప్యా॥

మేలెఱయొనరించుబుద్ధితో ♦ మెలఁగునీవు । కోరి యిటుసల్పితని యను♦కొనఁగఁజాల
నాపురాకృతపాపమ్మె ♦ నైఁపరాని । వజ్రపాతమ్ముపలెనిట్లు ♦ పరిణమించె॥ ౬౨

నిన్నుఁబొందిన లక్ష్మిని ♦ మున్నువదలి । నన్నుఁగూడి వనంబీవు ♦ చన్నకతన
నతికుపితయామె నీయాల♦యంబునందు । నేను వసియించియుంట స♦హింపదయ్యె॥

దనుజపీడితపతులగు ♦ మునిసతులకు । శరణమునొసంగిభవదీయ ♦ కరుణచేతఁ
బెరలనేనెట్టులభయంబు ♦ వేఁడఁబోదు । నీవు దేదీప్యమానుఁడై ♦ వెగడుచుండ॥ ౬౪

రక్ష్యముగ నీవు నాదు గ♦ర్భమ్మునందు । నునిచిన నుతేజమడ్డమై ♦ యుండదేని
యీపవికెపిడియుండనే ♦ జీవితంబు । నీవియోగానెంతయు ♦ నిష్ఫలంబు॥ ౬౫

ప్రసవమగుడును దృష్టిని ♦ రవినిజేర్చి । యెంతయుచు ఘోరతపమొన♦రింతునేను
మాఱుజన్మమునను గూడ ♦ మరలనీవె । భర్తయౌనట్టులెడబాటు ♦ వడయనట్లు॥ ౬౬

వర్ణములయాశ్రమమ్ముల ♦ పాలనంబు । నృపతులకుధర్మమని విధి♦యించెమనువు
గాన విడనాడినను గూడఁ ♦ గరుణతోడ । ముచలతోఁబాటు నన్నును ♦ మనుపవలయు॥

అనినవిని యామె పలుకుల ♦ కనుమతించి । తొలఁగి సౌమిత్రికంటికి ♦ దూరమగుడుఁ
బట్టరానట్టిశోకాన ♦ భయముగొన్న । కురరివలెసీతకంఠంబు ♦ దెలిచియేడ్చె॥ ౬౮

వృక్షములు పూలనెమళులు ♦ నృత్యములను । లేదు లాస్యంపుదర్భల ♦ వీడియుండె
నామెతో సమముగదుఃఖ♦మందియున్న । వనమునందునురోదన ♦ ధ్వనులునిండె॥ ౬౯

సమిధలనుదర్భలనుగూర్పఁ ♦ జనెడునట్టి । బోయచంపినపక్షికిఁ ♦ బొగులునుడులు
పద్యమైనట్టి వాల్మీకి ♦ ప్రథమనుకవి । వచ్చెనాక్రందనధ్వనిఁ ♦ బట్టియటకు॥ ౭౦

తుడిచికొని కన్నులేడుపు ♦ నుడిగిసీత । యమ్మహర్షికివందన ♦ మాచరించె
నామె గర్భిణిగానుంట ♦ నతఁడు దెలిసి । కాంచుము సుపుత్రిననుచు దీ♦వించిపలికె॥

కల్లయపవాదమున మది ♦ కలఁగిభర్త । తొలఁగె నినుధ్యానముహోమచే ♦ నెఱిఁగినాఁడ
నడలఁబోకుముపరదేశ ♦ మందునుండు । జనకునిలునేరితివి నీవు ♦ జనకతనయ॥ ౭౨

అజ్జగత్కంటకునిఁబోలి ♦ యంగఁజేసి । పూనిసత్యంబుదంభంబు ♦ మానియున్నఁ
గారణములేక నీయందు ♦ గర్హ్యవృత్తిఁ । జూపుటను నాకు రాముపైఁ ♦ గోపమొదవె॥

సర్వనుతకీర్తిమీమామ ♦ సఖుఁడు నాకు । సజ్జనభవాళిఁదొలఁచు నీ♦జనకుఁడరయ
గరితలందెల్ల నీవగ్ర ♦ గణ్యురాల । వింక నాదయ నీమీఁద ♦ నేలరాదు॥ ౭౪

తపస్విసంసర్గవినీతసత్త్వే । తపోవనే వీతభయావసాస్మిన్
ఇతోభవిష్యత్యనఘప్రసూతే । రపత్యసంస్కారమయోవిధిస్తే॥ ౭౫

అశూన్యతీరాం మునిసన్నివేశై । స్తమోపహంత్రీం తమసాంవిగాహ్య
తత్సైకతోత్సంగ బలిక్రియాభిః । సంపత్స్యతేతే మనసః ప్రసాదః॥ ౭౬

పుష్పం ఫలం చార్తవమాహరంత్యో । బీజంచబాలేయమకృష్టరోహి
వినోద యిష్యంతి నవాభిషంగా । ముదారవాచో మునికన్యకాస్త్వాం॥ ౭౭

పయోఘటైరాశ్రమబాలవృక్షాన్ । సంవర్ధయంతీ స్వబలానురూపైః
అసంశయం ప్రాక్తనయోపపత్తేః । స్తనంధయప్రీతి మవాప్స్యసిత్వం॥ ౭౮

అనుగ్రహప్రత్యభినందినీంతాం । వాల్మీకిరాదాయ దయార్ద్రచేతాః
సాయంమృగాధ్యాసితవేదిపార్శ్వం । స్వమాశ్రమం శాంతమృగం నినాయ॥ ౭౯

తామర్పయామాసచశోకదీనాం । తదాగమ ప్రీతిషు తాపసీషు
నిర్విష్టసారాం పితృభిర్హిమాంశో । రంత్యాంకలాందర్శ ఇవౌషధీషు॥

తాఇంగుదీస్నేహకృతప్రదీప । మాస్తీర్ణమేధ్యాజిన తల్పమంతః
తస్యైసపర్యానుపదం దినాంతే । నివాసహేతోరుటజం వితేరుః॥ ౮౦

తత్రాభిషేకప్రయతావసంతీ । ప్రయుక్తపూజా విధినాతిథిభ్యః
వన్యేనసా వల్కలినీశరీరం । పత్యుః ప్రజాసంతతయే బభార॥ ౮౧

అపిప్రభుః సానుశయోధునాస్యా । దిత్యుత్సుకః శక్రజితోపిహంతా
శశంససీతా పరిదేవనాంత । మనుష్ఠితం శాసనమగ్రజాయ॥ ౮౨

బభూవరామః సహసాసబాష్ప । స్తుషారవర్షీవ సహస్యచంద్రః
కౌలీనభీతేన గృహాన్నిరస్తా । నతేనవైదేహ సుతామనస్తః॥ ౮౩

నిగృహ్యశోకం స్వయమేవధీమాన్ । వర్ణాశ్రమావేక్షణ జాగరూకః
సభ్రాతృసాధారణభోగమృద్ధం । రాజ్యం రజోరిక్తమనాః శశాస॥ ౮౪

తామేకభార్యాం పరివాదభీరోః । సాధ్వీమపిత్యక్తవతోనృపస్య
వక్షస్య సంఘట్టసుఖం వసంతీ । రేజేసపత్నీరహితేవలక్ష్మీః॥ ౮౫

సీతాంహిత్వా దశముఖరిపుర్నోపయేమేయదన్యాం
తస్యాఏవప్రతికృతిసఖో యత్క్రతూనాజహార

మునులసంగతిమాలిమి ♦ గనెమ్ము గాళి । భయమెడలియుండు మీతపో ♦ వనమునందు
సుఖముగా నీవు ప్రసవింప ♦ శుభములొసఁగు । జాతకర్మాదివిధులిట ♦ జరుగఁగలవు॥

తాపసకుటీరపూర్ణమా ♦ తటులుగల్గి । తమముఁబోఁగొట్టుతమసను ♦ దానమాడి
దేవతలపూజ నినుకపైఁ ♦ దీర్చనిచట । హర్షమున నీదునుస్వాంత ♦ మలరఁగలదు॥ ౭౮

శ్రోత్రదుఃఖంబుచేతను ♦ గుందునీకుఁ । దఱినిగల్గెడుఫలపుష్ప ♦ తతులఁగూర్చి
యవియెబండెడుధాన్యమ్ము ♦ లర్పకొసఁగి । మునినుతలుమాట నేర్పరుల్ ♦ ముదమునింత్రు॥

బలముకొలఁదిపరయోషుట ♦ ములనుబ్రీతి । నాశ్రమపుబాలవృక్షమ్ము ♦ లరయుకతన
శిశువుగాంచుటకునుమున్నె ♦ శిశువుప్రేమ । ననుభవింతువు నిస్సంశ ♦ యముగననుచు॥

మౌనివాల్మీకికరుణార్ద్ర ♦ మాననుండు । తనదయనుతించుసీతను ♦ గొనుమనరిగె
శాంతమృగమయి వేదిపా ♦ ర్శ్వమున సంజఁ । దనరుజింకలుగల తన ♦ వనమునకును॥ ౭౯

శోకదీనను మునియామె ♦ రాకకలరు । నచటి తాపసవనితల ♦ కప్పగించెఁ
బెదరులానంగ మిగిలిన ♦ విధునికళను । గడకునోషధులకుదర్శ ♦ యిడెడునట్లు॥ ౮౦

అర్హసత్కృతిగాంచిన ♦ యామెకంతఁ । బడకకై వేయఁబడినట్టి ♦ పావనంపుఁ
జర్మమింగుదీతైలంపుఁ ♦ జారుదీప । మెసఁగెడు కుటీగమీఁబడె ♦ నిసివసింప॥ ౮౧

జలకమొనరించి నారచీ ♦ రెలనుగట్టి । యతిథులను సత్కరించుచు ♦ నర్హవిధులఁ
దనువుఁబోషించుకొనుచుండె ♦ వనఫలముల । నచటఁ బతి సంతువర్ధిల్ల ♦ నానుశీల॥ ౮౨

ఇంద్రజిద్ధంతలక్ష్మణుం ♦ డిప్పుడైన । నన్నచిత్తముకరగుఁనం ♦ చనెడునాశ
సీతపరివేదనము తుదిఁ ♦ జేసితెల్పె । నాతనికినాజ్ఞఁజెల్లించి ♦ నట్టివిధము॥ ౮౩

మననుచేఁగాక యపవాద ♦ మునకు వెఱచి । రామనెడఁబాసెఁగావున ♦ రాముఁడపుడు
తొఱఁగెబాష్పంబులను గన్ను ♦ దోయినుండి । మంచు శశిపుష్యమందు వ ♦ ర్షించునట్లు॥

అప్రమత్తతసకల వ ♦ ర్ణాశ్రమముల । నరయుధీమంతుఁడు రజంబు ♦ పౌరయకుండు
మనముతో శోకమునణంచి ♦ ఘనసమృద్ధ । మనుజసామాన్యభోగ్యరా ♦ జ్యంబునేలె॥

లోకనిందకు భయపడి ♦ యేకపత్ని । సాధ్వినెడఁబాసియున్నట్టి ♦ స్వామియైన
వక్షమున సౌఖ్యముగను స ♦ పత్నిలేని । దాసిపలె లక్ష్మికాంతితోఁ ♦ దనరుచుండె॥ ౮౪

ఉత్సాహము॥ సీతఁబాసి మాఱుపెండ్లి ♦ చేసికొనక రాముఁడా
సీతిప్రతిమతో నక్రతువుఁ ♦ జేసెననెడువార్త నా

చతుర్దశః సర్గః.

స్మృత్వాం తేనశ్రవణ విషయప్రాపిణా తేనభర్తుః
సాదుర్వారంకథమపి పరిత్యాగదుఃఖం విషేహే॥ ౮౭

గద్యం.

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ సీతాపరిత్యాగో నామ చతుర్దశఃసర్గః

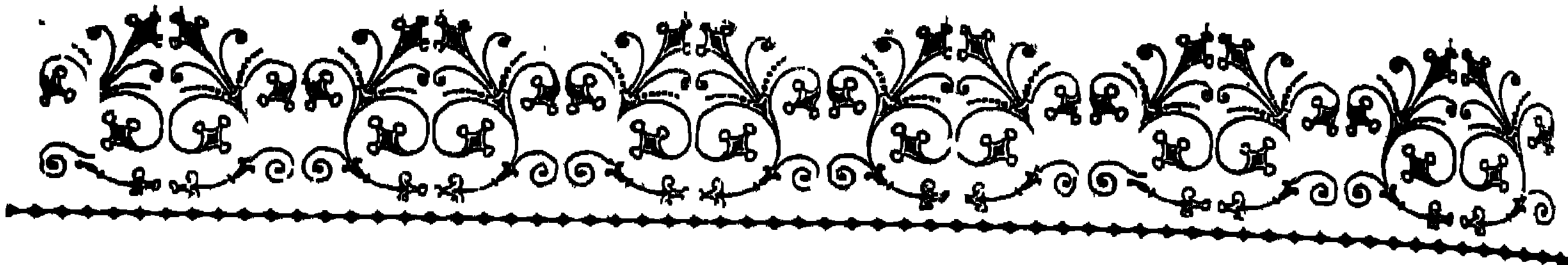

సీతవిన్న నావియోగ ♦ చింత యెంతకష్టమా
రీతినోర్వఁగల్గెనో యె ♦ తెంగి తెల్పశక్యమే॥

గద్య.

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు సీతాపరిత్యాగమను చతుర్దశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

పంచదశః సర్గః

—:o:—

కృతసీతాపరిత్యాగః । సరత్నాకరమేఖలాం
బుభుజే పృథివీపాలః । పృథివీమేవకేవలాం॥ ౧

లవణేన విలుప్తేజ్యా । స్తామిస్రేణ తమభ్యయుః
మునయో యమునాభాజః । శరణ్యం శరణార్థినః॥ ౨

అవేక్ష్య రామం తేతస్మి౯ । నప్రజహ్రుః స్వతేజసా
త్రాణాభావేహి శాపాస్త్రాః । కుర్వంతి తపసోవ్యయం॥ ౩

ప్రతి శుశ్రావకాకుత్స । స్తేభ్యో విఘ్నప్రతిక్రియాం
ధర్మసంరక్షణార్థైవ । ప్రవృత్తిర్భువిశార్ఙ్గిణః॥ ౪

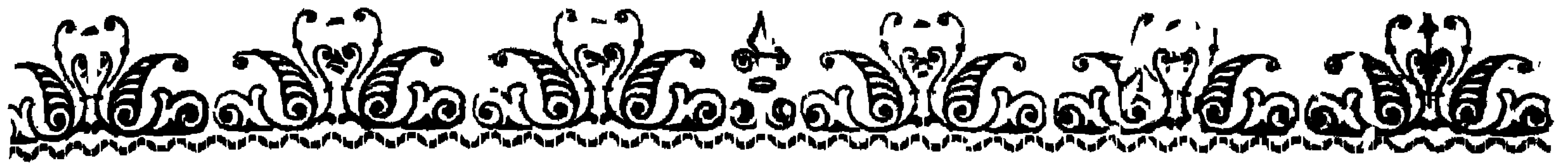
తేరామాయ వధోపాయ । మాచఖ్యుర్విబుధద్విషః
దుర్జయోలవణః శూలీ । విశూలః ప్రార్థ్యతామితి॥ ౫

ఆదిదేశాథ శత్రుఘ్నం । తేషాం క్షేమాయ రాఘవః
కరిష్యన్నివనామాస్య । యథార్థమరి నిగ్రహాత్॥ ౬

యః కశ్చనరఘూణాంహి । పరమేకః పరంతపః
అపవాద ఇవోత్సర్గం । వ్యావర్తయితుమీశ్వరః॥ ౭

అగ్రజేనప్రయుక్తాశీ । స్తతోదాశరథీరథీ
యయౌవనస్థలీః పశ్య౯ । పుష్పితాః సురభీరభీః॥ ౮

రామాదేశాదనుగతా । సేనాతస్యార్థసిద్ధయే
పశ్చాదధ్యయనార్థస్య । ధాతోరధిరివాభవత్॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

పంచదశాశ్వాసము.

---:o:---

గీతములు.

విమలచరితను సీతను ♦ వీడియట్లు । రామభూపతి రత్నాక♦రంబె తనకు
నొప్పమొలనూలుగాఁ గ్రాలు ♦ చుండునట్టి । యవనిమాత్రమె కేవల ♦ మనుభవించె॥ ౧

లవణదనుజుఁడు చెలుగుచుఁగా ♦ సవనములను । యమునదడ్డున వసియించు ♦ నట్టిమునులు
రాముఁ డర్థులపాలి శ♦రణ్యమంచు । వచ్చి యాతని శరణంబు ♦ సొచ్చి రపుడు॥ ౨

రక్షకుండంచు వారలు ♦ రాము నెఱిఁగి । తమ తపశ్శక్తిచే దైత్యుఁ ♦ దఱుఁగ లేదు
శాపమే శరమ్ముగాఁగల ♦ సాధులెపుడు । త్రాపు లేకున్నఁ గద తపో ♦ వ్యయమొనర్తు॥ ౩

అక్కకుత్స్థకులోద్భవుఁ ♦ డైన రేఁడు । వానిఁ జెడను శత్రుఘ్నుఁ డని ప్రతి ♦ వచనమిచ్చె
శార్ఙ్గమును దాల్చి పాల్చెడు ♦ స్వామి యరయ । ధర్మమును గాచుటకె కద ♦ ధరకుఁ డిగిరె॥ ౪

అసురారివధోపాయ♦ మవ్వనహర్త । లిట్లు దెల్పిరి రామ మ♦హీంద్రునకును
గెలుపుకాలము గొనవాని ♦ గెలువఁ గాదు । కానఁ గవియంగవలె నది ♦ లేని యపుడె॥ ౫

మునితతికి సేమమును గూర్చ ♦ పనికిగాను । బనిచె శత్రుఘ్ను రాఘవుం♦ డనఘుఁ డంత
నరిని జంపుట వలన నా♦యనుజు పేరు । సార్థకము చేయ నెంచెనో ♦ యనెడునట్లు॥ ౬

అమలమైనట్టి రఘుకుల ♦ మందుఁ బుట్టి । తనరు నొక్కొక్కఁడును బరం♦తపుఁడు గాన
విధివిశేషంబు సామాన్య ♦ విధిని బోలెఁ । బరుని బాధింపశక్తుఁడై ♦ పరఁగుచుండు॥ ౭

అన్నదీవెన నంది ప్ర♦సన్నమతిని । స్యందనము నెక్కి దశరథ ♦ నందనుండు
పూతగంధంబులీనెడు ♦ పుష్పతరుల । నలరు వనముల జూచుచు ♦ నరిగె ముందు॥ ౮

అధ్యయనమర్థమిచ్చెడు ♦ నట్టిధాతు । వనకు నధియను నుపసర్గ ♦ వోలె నయ్యె
వెన్క రామనియాజ్ఞను ♦ వెడలివచ్చు । సేన శత్రుఘ్నునకు సర్థ♦సిద్ధియౌఁద॥ ౯

ఆదిష్టవర్త్మా మునిభిః । సగచ్ఛం స్తపతాం వరః
విరరాజరథప్రష్ఠై । ర్వాలఖిల్యై రివాంశుమాన్ ॥ ౧౦

తస్యమార్గవశా దేకా । బభూవవసతి ర్యతః
రథస్వనోత్కంఠ మృగే । వాల్మీకీయేతపోవనే॥ ౧౧

తమృషిః పూజయామాస । కుమారం క్లాంతవాహనం
తపః ప్రభావ సిద్ధాభి । ర్విశేషప్రతిపత్తిభిః॥ ౧౨

తస్యామేవాస్యయామిన్యా । మంతర్వత్నీ ప్రజావతీ
సుతావసూత సంపన్నౌ । కోశదండా వివక్షితిః॥ ౧౩

సంతానశ్రవణా ద్భ్రాతుః । సౌమిత్రిః సౌమనస్యవాన్
ప్రాంజలిర్మునిమామంత్ర్య । ప్రాతర్యుక్తరథోయయౌ॥ ౧౪

సచప్రాపమధూపఘ్నం । కుంభీనస్యాశ్చకుక్షిజః
వనాత్కర మివాదాయ । సత్త్వరాశి ముపస్థితః॥ ౧౫

ధూమధూమ్రో వసాగంధీ । జ్వాలాబభ్రు శిరోరుహః
క్రవ్యాద్గణపరీవార । శ్చితాగ్నిరివ జంగమః॥ ౧౬

అపశూలం తమాసాద్య । లవణంలక్ష్మణానుజః
రురోధ సంముఖీనోహి । జయోరంధ్ర ప్రహారిణాం॥ ౧౭

నాతిపర్యాప్తమాలక్ష్య । మత్కుక్షేరద్యభోజనం
దిష్ట్యాత్వమసిమేధాత్రా । భీతేనేవోపపాదితః॥ ౧౮

ఇతిసంతర్జ్య శత్రుఘ్నం । రాక్షసస్తజ్జిఘాంసయా
ప్రాంశుముత్పాటయామాస । ముస్తాస్తంబ మివద్రుమం॥ ౧౯

సౌమిత్రేర్నిశితై ర్బాణై । రంతరాశకలీకృతః
గాత్రం పుష్పరజః ప్రాప । నశాఖీనైఋతేరితః॥ ౨౦

వినాశాత్తస్య వృక్షస్య । రక్షస్తస్మైమహోపలం
ప్రజిఘాయకృతాంతస్య । ముష్టిం పృథగివస్థితం॥ ౨౧

ఐంద్రమస్త్రముపాదాయ । శత్రుఘ్నేన సతాడితః
సికతాత్వాదపిపరాం । ప్రపేదే పరమాణుతాం॥ ౨౨

ముందు నవ్వాలఖిల్యులు ♦ పోవుచుండ । వెనుకరథమునవెల్గు నే♦వెలుఁగుకరణి
మునులుమార్గంబుచూపఁగా♦వెనుకఁజనెను । ననుతేజుండు శత్రుఘ్నుఁ♦డెసఁగుచుండె॥

తరలిపోవుచుఁబోవుచు ♦ దారియందు । నరదమునఁగల్గురవమున ♦ కన్నులెత్తి
కనెడుమృగముల వాల్మీకి♦వనముఁగాంచి । యచట నొకరాత్రిగడపె రా♦మానుజుండు॥

అలసినట్టిహరుల్ గల ♦ యక్కుమారు । నమ్మహామునియెంతయు ♦ నాదరించెఁ
వినతిపోమహిమంబునఁ ♦ దనరినట్టి । సకలసామగ్రితో నుప♦చారమొసఁగి॥ ౧౨

గర్భిణిగనున్న యగ్రజు ♦ కాంతసీత । కాంచెనారాత్రియే యటఁ ♦ గవలసుతుల
మునిసర్వవిధంబుల ♦ నలరునట్టి । సైన్యకోశములను గాంచు ♦ చందమునను॥ ౧౩

అన్నకబ్బెను సంతాన ♦ మనెడువార్త । నాలకించిన సౌమిత్రి ♦ హర్షమొంది
ప్రాంజలిఘటించి మునికిఁ బ్ర♦భాతమందుఁ । బడసి యనుమతి రథమెక్కి ♦ పస్తెఁబథము॥

అమ్మధూపఘ్నమును జేర ♦ నచటనుండెఁ । దనుజ కుంభీనసకుఁబుట్టి ♦ తనరువాఁడు
అడవియందుండి కొన్నట్టి ♦ యరియవంగ । నొప్పుమృగములతోఁగూడి ♦ యున్నవాఁడు॥

కొవ్వుఁగంపును బొగనల్పుఁ♦గొన్నరొయిడలు । నెత్తిగామంటలనుబోలి♦ తొంగరొమతురులఁ
గలిగిపలలాశనులుచుట్టు ♦ బలిసియుండ । ననురదోఁచెను దిరుగ్రపే ♦ తాగ్నివోలె॥

కేలశూలంబులేని యా♦కీలెటింగి । యడరె లక్ష్మునిపై లక్ష్మ♦ణానుజుండు
కాంచి మర్మంబు వైరిపైఁ♦గవియువారు । జయము గాంతురుగాదె యా♦జగతియందు॥

నేఁడు నాయొద్దనుండెదు ♦ కూడు నాకుఁ । బొట్టనిండుటకై సరి♦పోమిగాంచి
భయపడినయట్లు నాభాగ్య ♦ వశమునలన । బాగుగానిప్డుఁగూర్చెఁబో♦బ్రహ్మయిచట॥

అనుచు జడిపించి శత్రుఘ్ను♦ననురయుపుడు । కొట్టఁగాఁగోరి పొడుగాటి♦చెట్టునొకటి
యూడఁబెరికెనువేళ్లతోఁ ♦ గూడరాఁగఁ । దుంగఁబెకలించునట్లు లుం♦త్తుంగశక్తి॥ ౧౯

దాని నడుమనె యానుమి ♦ తాగ్నిమతుండు । కేఅకుటముల్మన ముక్కలు ♦ గాఁగఁగొట్టి
దనుజుఁ డడరుచు వైచిన ♦ తరువుగాక । తాని సుమిత్రజావేశ రొలఁ ♦ దనువుమీఁద॥

వృత్తు మగ్గతి నశియింప ♦ రాక్షసుండు । యముని హస్తమునుండి వే ♦ యైనయట్టి
పిపీలికని బోలుచుండెడు ♦ పెద్దశిలను । బట్టి చేతను శత్రుఘ్ను ♦ పయికివిసరె॥ ౨౧

తతిని సౌమిత్రి వాసవా ♦ స్త్రముతుదీసి । సూటిగాఁగొట్టె నాశిలఁ ♦ జూడఁజూడ
నిసుక కంటెను సూక్ష్మమై ♦ యొసఁగుచుండు । చిన్నపరమాణువుల గతిఁ ♦ జెందునట్లు॥

తముపాద్రవ దుద్యమ్య । దక్షిణం దోర్నిశాచరః
ఏకతాల ఇవోత్పాత పవనప్రేరితో గిరిః॥ ౨౩

కార్ష్ణేనపత్త్రిణాశత్రుః । సభిన్నహృదయః పతన్
ఆనినాయభువః కంపం । జహారాశ్రమవాసినాం॥ ౨౪

వయసాం పంక్తయః పేతు। ర్హతస్యోప రిరక్షసః
తత్ప్రతిద్వంద్వినోమూర్ధ్ని । దివ్యాః కుసుమవృష్టయః॥ ౨౫

సహత్వా లవణంవీర । స్తదా మేనే మహౌజసం
భ్రాతుః సోదర్యమాత్మాన । మింద్రజిద్వధశోభినః॥ ౨౬

తస్యసంస్తూయమానస్య । చరితార్థై స్తపస్విభిః
శుశుభే విక్రమోదగ్రం వ్రీడయావనతం శిరః॥ ౨౭

ఉపకూలం సకాళింద్యాః । పురీం పౌరుషభూషణః
నిర్మమే నిర్మమోఽర్థేషు । మథురాంమధురాకృతిః॥ ౨౮

యాసౌరాజ్య ప్రకాశాభి । ర్బభౌ పౌరవిభూతిభిః
స్వర్గాభిష్యందవమనం । కృత్వేవోపనివేశితా॥ ౨౯

తత్రసౌధగతః పశ్యన్ । యమునాంచక్రవాకినీం
హేమభక్తిమతీం భూమేః । ప్రవేణీమివపి ప్రియే॥ ౩౦

సఖా దశరథస్యాపి । జనకస్యచ మంత్రకృత్
సంచస్కారోభయప్రీత్యా । మైథిలేయౌ యథావిధి॥ ౩౧

సతౌ కుశలవోన్మృష్ట । గర్భక్లేదౌ తదాఖ్యయా
కవిః కుశలవావేవ । చకారకిలనామతః॥ ౩౨

సాంగంచవేద మధ్యాప్య । కించిదుత్క్రాంతశైశవౌ
స్వకృతింగాపయామాస । కవిప్రథమపద్ధతిం॥ ౩౩

రామస్య మధురం వృత్తం । గాయంతౌ మాతురగ్రతః
తద్వియోగవ్యథాం కించి । చ్ఛిథిలీచక్రతుః సుతౌ॥ ౩౪

ఇతరేపి రఘోర్వంశ్యా । స్త్రయస్త్రేతాగ్ని తేజసః
తద్యోగాత్పతిమత్నీషు । పత్నీష్వాసన్ద్విసూనవః॥ ౩౫

తాళవృక్షమ్ము దొక్కఁ జే ◆ తనరుచుండు । శిఖరియుత్పాతవాతమ్ము ◆ చేతఁగదలి
పఱచు కైవడి శత్రుఘ్ను ◆ పైకిఁబఱచె । వడిగ దనుజుఁడు దక్షిణ ◆ పాణినెత్తి॥ ౨౩
వైష్ణవాస్త్రంబుచేతను ◆ వక్షమగలి । వైరియైనట్టి లవణుఁడు ◆ పడియెఁబడిన
వసుధకంపించె నాశ్రిమ ◆ వాసతతికి । నంతలోఁ గంపమంతయు ◆ నంతరించె॥ ౨౪
అట్లు హతుఁడైన యట్టియా ◆ యసురమీఁదఁ । బక్షిగణములు పైఁబయి ◆ వచ్చినెఱసె
నద్దనుజవైరి శిరముపై ◆ నమరతతుల । విరుల వానలు పైఁ బయి ◆ విరివిఁగురిసె॥ ౨౫
త్రుంచి లవణుని నిట్లు శ ◆ త్రుఘ్నుఁడెంచె । నింద్రజిద్వధశోభచే ◆ నెసఁగుచుండు
భ్రాతయగు లక్ష్మణునకుఁ బ్ర ◆ భావనిధికిఁ । దాను సోదరుఁడౌట తథ్యంబటంచు॥
ఎంతయుఁ గృతార్థులైనట్టి ◆ ఋషులచేత । వినుతిగాంచుచు నుండెడు ◆ విమలయశుఁడు
విక్రమముచేత నెత్తియు ◆ వ్రీడచేత । వంచిన శిరంబుచేఁ జాల ◆ వఱలుచుండె॥ ౨౬
విషయముల నిస్పృహుండును ◆ వీరమణియు । సుందరుండైన లక్ష్మణ ◆ సోదరుండు
సారు యమునాతరంగిణీ ◆ తీరమందుఁ । బ్రీతినిర్మించె మధురాపు ◆ రీమతల్లి॥ ౨౭
అతనిసుఖరాజ్య మహిమచే ◆ నచటి ప్రజలు । గన్నవైభవములఁ బురి ◆ గ్రాలుచుండె
స్వర్గమునఁ జోటు లేమి దే ◆ వతలువచ్చి । వలసగొనినట్టి సుందర ◆ నిలయమనఁగ॥ ౨౮
అచట సౌమిత్రి సౌధాగ్ర ◆ మందునుండి । కనక భూపలనొప్పు భూ ◆ వనితజడయొ
యనఁగఁ గోకాళిఁ దనరెడు ◆ యమునఁగాంచి । యెంతయునుసంతసిల్లెను ◆ స్వాంతమందు॥
జనక దశరథ నృపులకు ◆ సఖుఁడు మఱియు । మంత్రవేత్తయు నై యొప్పు ◆ మౌనిరత్న
మిరువురకు సీతనుతులకు ◆ నెలమితోడ । జాతకర్మాదు లొనరించె ◆ శాస్త్రవిధిని॥ ౩౧
కుశలవమ్ముల చేతను ◆ గుశలముగను । గర్భమందలి క్లేదంబు ◆ గడపఁబడుట
నాదికవియైన వాల్మీకి ◆ హర్షమునను । గుశలవాఖ్యల నొసఁగె నా ◆ శిశువులకును॥ ౩౨
శైశవము కొంతకడచిన ◆ సాంగముగను । వేదమున్నేర్పి కవితను ◆ నాదియగుచు
వఱలు స్వకృతిని వారిచేఁ ◆ బాడఁజేసె । లోకపూజితుఁడైనవా ◆ ల్మీకిమౌని॥ ౩౩
రమ్యమైనట్టి శ్రీరఘు ◆ రామచరిత । మాతముందటఁ బాడుచుఁ ◆ బ్రీతితోడఁ
దనయులైనట్టి కుశలవుల్ ◆ తద్వియోగ । చింతఁబాపుచునుండిరి ◆ కొంతవఱకు॥ ౩౪
ధరణిఁ ద్రేతాగ్ని తేజులై ◆ తనరువారు తక్కుమువ్వురు రఘుకులుల్ ◆ తమ్ముఁగూడి
ధన్యలైనటి సతులతోఁ ◆ దలకు నిర్వ । రేసి పుత్త్రులఁ బడసిరి ◆ ప్రాసిమీఱ॥ ౩౫

శత్రుఘాతిని శత్రుఘ్నః । సుబాహౌ చ బహుశ్రుతే
మధురావిదిశేస్వూనో । ర్నిదధే పూర్వజోత్సుకః॥ ౩౬

భూయస్తపోవ్యయోమాభూ । ద్వాల్మీకే రితిసోత్యగాత్
మైథిలీతనయోద్గీత । నిః ష్పందమృగమాశ్రమం॥ ౩౭

వశీవివేశ చాయోధ్యాం । రథ్యాసంస్కారశోభినీం
లవణస్యవధాత్పౌరై । రీక్షితోత్యంత గౌరవం॥ ౩౮

సదదర్శసభామధ్యే । సభాసద్భిరుపస్థితం
రామంసీతాపరిత్యాగా । దసామాన్యపతిం భువః॥ ౩౯

తమభ్యనంద త్ప్రణతం । లవణాంతకమగ్రజః
కాలనేమివధాత్ప్రీత । స్తురాషాడివశార్ఙ్గిణం॥ ౪౦

సపృష్టః సర్వతోవార్త । మాఖ్యద్రాజ్ఞేన సంతతిం
ప్రత్యర్పయిష్యతః కాలే । కవేరాద్యస్య శాసనాత్॥ ౪౧

అథజానపదోవిప్రః । శిశుమప్రాప్తయౌవనం
అవతార్యాంక శయ్యాస్థం । ద్వారిచక్రందభూపతేః॥ ౪౨

శోచనీయాసివసుధే । యాత్వం దశరథాచ్చ్యుతా
రామహస్త మనుప్రాప్య । కష్టాత్కష్టతరంగతా॥ ౪౩

శ్రుత్వాతస్యశుచోహేతుం । గోప్తాజిహ్రియ రాఘవః
నహ్యకాలభవోమృత్యు । రిక్ష్వాకుపదమస్పృశత్॥ ౪౪

సముహూర్తం సహస్వేతి । ద్విజమాశ్వాస్యదుఃఖితం
యానం సస్మారకౌబేరం । వైవస్వతజిగీషయా॥ ౪౫

ఆత్తశస్త్రస్తదధ్యాస్య । ప్రస్థితః సరఘూద్వహః
ఉచ్చచార పురస్తస్య । గూఢరూపా సరస్వతీ॥ ౪౬

రాజన్ప్రజాసుతేకశ్చి । దపచారః ప్రవర్తతే
తమన్విష్యప్రశమయే । ర్భవితాసి తతః కృతీ॥ ౪౭

ఇత్యాప్తవచనాద్రామో । వినేష్య న్వర్ణవిక్రియాం
దిశః పపాతపత్త్రేణ । వేగనిష్కంపకేతునా॥ ౪౮

అన్నఁ గనువేడ్కఁ శత్రుఘ్నుఁ ♦ డాత్మజులను । బండితులు నాచుఁ దనరెడు ♦ వారియంద
శత్రుఘాతిని మధుర రా ♦ జ్యమున నునిచి । విదిశకును బాహుళువును నిల్పె ♦ విభునిఁ గాఁగ॥

సీతపుత్త్రులు పాడెడు ♦ గీతములను । గదల మెదలక వినుచు మ్రా ♦ గంబులుండు
నవల వాల్మీకి యాశ్రమం ♦ బరఁటి చనిరొ । మునితపం బింక వచ్చిరంపఁ ♦ జనదటంచు॥

వివిధసంస్కారశోభిత ♦ వీథులమరు । నయోధ్యాజి తేరఁ దిరయుం ♦ దైవయతఁ డేరు
లవకుశఁ జంపిన తన్ను గా ♦ రవముతోడఁ । బౌరులెల్లఁ బంపఁ జొచ్చె ♦ భవనము మీఁద॥

సీత నెడబాసియుండుట ♦ చేత భువికిఁ । దాను కేవలభర్త ♦ యైన వానిఁ
గొల్చుచుండ సభాసదుల్ ♦ గొలువనడుమఁ । జెలఁగుచుండెడు రాము నీ ♦ క్షించె నంత॥

దనుజు లవణునిఁ జంపిన ♦ యనుజుఁ డేరఁగ । నతనిఁ గొనియాడె రాఘవుం ♦ డగ్రజుండు
కాలనేమి వధక దాను ♦ గన్నప్రీతి । విష్ణువును వజ్రికొనియాడు ♦ విధమునందెఁ॥ ౪౦

క్షితిపుఁ డడిగిన సర్వంబు ♦ సేమమంచు । వినిచి యాతనితనయుల ♦ విషయమేమి
చెప్పకుండెను దటివారి ♦ నొప్పఁ జెప్ప । నాదికవి పల్కుటయుంట రా ♦ మానుజుండు॥

అంత గ్రామనివాసి బ్రా ♦ హ్మణుఁ డొకండు । బాల్యమందే గతించిన ♦ బాలుఁ దెచ్చి
రాజ ద్వారమ్మునను డించి ♦ దీనుఁ డగుచు । నంకమందుంచికొని యిట్టు ♦ లడలఁ జొచ్చె॥

వసుమతీనీకు నెంతటి ♦ వంతగలిగె । దశరథన్ప పెందుచి విమలహ ♦ స్తములవీడి
రాముకరములఁ బడినీవు ♦ సేమముడిగి । చెప్పరానట్టి కష్టాలఁ ♦ జిక్కితకట॥ ౪౩

విమలు లిక్ష్వాకులు లేలు ♦ విపులభూమి । పడయదెన్నఁడు నపమృత్యు ♦ భయము గానఁ
జంతకారణమాలించి ♦ సిగ్గుపడిరొ । రక్షకుం డైనయట్టి యా ♦ రాఘవుండు॥ ౪౪

ఒక్క క్షణమోర్చుకొమ్మని ♦ వెక్కియేడ్చు । విప్రునోదార్చి యమునిపై ♦ వడల నెంచి
తలఁ చె మదిలోన రాముఁ డు ♦ దారచరితుఁ । డక్కుబేరుని పుష్పక ♦ యానమపుడు॥ ౪౫

పూనిశస్త్రాస్త్రములనెక్కి ♦ పుష్పకంబు । రఘుకులోద్వహుఁ డైనట్టి ♦ రామనృపతి
వెడలిపోవంగ నెదుటను ♦ వింతగదురఁ । బల్కి విగ్గత నశరీర ♦ వాణిరొట్లు॥ ౪౬

రాజచంద్రమవినుము నీ ♦ ప్రజలయందుఁ । గలిగె నపచారమంతటఁ ♦ గలయవెదకి
దానిఁ గని పెట్టి పోఁగొట్టి ♦ తేనినీవు । కార్యసాఫల్యమును బొంది ♦ క్రాలఁ గలవు॥ ౪౭

అట్లు వినఁబడ్డ యాప్తవా ♦ క్యమును నమ్మి । జానకీపతి వర్ణాప ♦ చారమరయ
దిక్కుతెలవిమానంబు ♦ నెక్కితిరిగె । జవము చేత ధ్వజమ్ము ని ♦ శ్చలతఁ దాల్ప॥ ౪౮

అథ ధూమాభితామ్రాక్షం । వృక్షశాఖావలంబినం
దదర్శకంచిదైక్ష్వాక । స్తపస్యంతమధోముఖం॥ ౪౯

పృష్టనామాన్వయో రాజ్ఞా । సకిలాచష్టధూమపః
ఆత్మానం శంబుకం నామ । శూద్రంసురపదార్థినం॥ ౫౦

తపస్యనధికారిత్వాత్ । ప్రజానాం తమఘావహం
శీర్షచ్ఛేద్యం పరిచ్ఛిద్య । నియంతా శస్త్రమాదదే॥ ౫౧

సతద్వక్త్రం హిమక్లిష్ట । కింజల్కమివపంకజం
జ్యోతిష్కణాహతశ్మశ్రు । కంఠనాళాదపాతయత్॥ ౫౨

కృతదండః స్వయంరాజ్ఞా । లేభేశూద్రః సతాంగతిం
తపసాదుశ్చరేణాపి । నస్వమార్గవిలంఘినా॥ ౫౩

రఘునాథోప్యగస్త్యేన । మార్గసందర్శితాత్మనా
మహౌజసాసంయుయుజే । శరత్కాల ఇవేందునా॥ ౫౪

కుంభయోనిరలంకారం । తస్మై దివ్యపరిగ్రహం
దదౌదత్తం సముద్రేణ । పీతేనేవాత్మనిష్క్రయం॥ ౫౫

తందధన్మైథిలీకంఠ । నిర్వ్యాపారేణబాహునా
పశ్చాన్నివవృతే రామః । ప్రాక్పరాసుర్ద్విజాత్మజః॥ ౫౬

తస్యపూర్వోదితాంనిందాం । ద్విజఃపుత్రసమాగతః
స్తుత్యానివర్తయామాస । త్రాతుర్వైవస్వతాదపి॥ ౫౭

తమధ్వరాయముక్తాశ్వం । రక్షఃకపినరేశ్వరాః
మేఘాఃసస్యమివాంభోభి । రభ్యవర్షన్నుపాయనైః॥ ౫౮

దిగ్భ్యోనిమంత్రితాశ్చైన । మభిజగ్ముర్మహర్షయః
నభౌమాన్యేవధిష్ణ్యాని । హిత్వాజ్యోతిర్మయాన్యపి॥ ౫౯

ఉపశల్యనివిష్టైస్తై । శ్చతుర్ద్వారముఖీబభౌ
అయోధ్యా సృష్టలోకేవ । సద్యఃపైతామహీతనుః॥ ౬౦

శ్లాఘ్యస్త్యాగోపి వైదేహ్యాః । పత్యుఃప్రాగ్వంశవాసినః
అనన్యజానేస్సైవాసీ । ద్యస్మాజ్జాయా హిరణ్మయీ॥ ౬౧

పొగకుఁగందోయియెఱ్ఱనై ♦ పొదలుచుండఁ । తపసితలక్రిందుగా నొక ♦ తరువుశాఖ
వ్రేలుచుండుటవీక్షించె ♦ వీరవరుఁడు । పావనేక్ష్వాకుకుల నభో ♦ భాస్కరుండు॥

నామకులములనడిగిన ♦ రామునకును । బొగనుబీల్చెడుయోగి యి♦వ్వగిదివినిచె
శూద్రుఁడను శంబుకాఖ్యుఁడ ♦ సురపదమ్ముఁ । బ్రీతితోఁగోరి తపమాచ♦రించువాఁడ॥

తపమున కనర్హుఁడును మఱి ♦ ధరణిప్రజకు । దుఃఖకారణుఁడౌట శూ♦ద్రుండు వీఁడు
దలనఱకివేయఁబడుటకుఁ ♦ దగునటంచు । రాజు రాముఁడుచేత శ♦స్త్రంబుదాల్చె॥

మిడుఁగురులచేత మ్రింగిన ♦ మీసలుంట । మంచుచేఁ గేసరాలు న♦శించినట్టి
పంకజముబోలుచుండెడు ♦ వానితలను । జెండెఁ దత్కాంతవాశంబు ♦నుండిపడఁగ॥ ౫౨

స్వయముగా రాజుశిక్షింప ♦ శంబుకుండు । శూద్రకులజుఁడు దాఁ బరి♦శుద్ధుఁడగుచుఁ
దనకు మాలినదుష్కర ♦ తపముచేతఁ । గాంచఁగా నట్టిసద్గతిఁ ♦ గాంచెనంత॥ ౫౩

కడుమెఱయు చంద్రునా శర♦త్కాలమట్టు । లమితతేజంబుతో నొప్పు ♦ నయ్యగస్త్య
దారిలోపలఁ గాంచె ను♦దారకీర్తి । రఘుకులోద్ధారుఁడైన శ్రీ♦రామమూర్తి॥ ౫౪

తాను బీల్చిన సంద్రంబు ♦ తనకునిడిన । దేవతలుదాల్పఁ దగినట్టి ♦ దీప్తిగన్న
భూషణంబును శ్రీరామ ♦ భూమిపతికిఁ । గుంభసంభవుఁడొసఁగెను ♦ గూర్మితోడ॥

అఱుత నదిదాల్పజానకి ♦ సరసలేమి । భుజమునకు మండనంబుగఁ ♦ బూనిదాని
మరలె రాముఁడు ధారుణీ ♦ సురతనూజు । ప్రాణమంతకుఁ బూర్వమే ♦ వచ్చియుండ॥

తన సుతుఁడు ప్రాణయుతుఁడైనఁ ♦ దద్ద్విజుండు । జమునినుండియుఁ గావంగ ♦ శక్తుఁడైన
నృపమణికి మున్నుదా నిడ్డ♦నిందలెల్లఁ । దొలఁచివైచెను దాను బ్ర♦స్తుతులనంత॥ ౫౫

యజ్ఞమున కశ్వమును వీడి♦నట్టి రాము । పైని గాన్కలఁ గురిసిరి ♦ మానవేంద్రు
దానవేంద్రకపీంద్రులు ♦ దక్షిణంబ । శరదములు పైరుపైనీరు ♦ గురియునట్లు॥ ౫౬

పిలువనంపిన వెంటనే ♦ వెడలిమౌను । లెల్లదిక్కులనుండియు ♦ మల్లమలర
నాశ్రమమ్ములెగాక ది♦వ్యాశ్రమముల । వదలివచ్చిరి రాముని ♦ సదనమునకు॥ ౫౭

అవలఁ జుట్టునువిడిసి మ♦హర్షులుండ । ద్వారములునాల్గుగల యయో♦ధ్యాపురంబు
పుట్టఁజేసిన ప్రాణులు ♦ చుట్టునుండ । నలరు బ్రహ్మస్వరూపమో ♦ యనఁగనొప్పె॥

మరలఁ బెండ్లాడనట్టియా ♦ ధరణిపతికి । సవనశాలను వసియించు ♦ సమయమందు
జనకసుత పైడిప్రతిమయై ♦ సతిగనుంట । నాపైవీడియు నతఁడు శ్లా♦ఘార్హుఁడయ్యె॥

విధేరధికసంభార । స్తతః ప్రవవృతే మఖః
ఆసన్యత్ర క్రియావిఘ్నా । రాక్షసా ఏవ రక్షిణః॥ ౬౨

అథ ప్రాచేతసోపజ్ఞం । రామాయణ మితస్తతః
మైథిలేయౌ కుశలవౌ । జగతుర్గురు చోదితౌ॥ ౬౩

వృత్తం రామస్య వాల్మీకేః । కృతిస్తౌ కిన్నరస్వనౌ
కిం తద్యేన మనో హర్తు । మలం స్యాతాం న శృణ్వతాం॥ ౬౪

రూపే గీతే చ మాధుర్యం । తయోస్తద్జ్ఞైర్నివేదితం
దదర్శ సానుజో రామః । శుశ్రావ చ కుతూహలీ॥ ౬౫

తద్గీత శ్రవణైకాగ్రా । సంసదశ్రుముఖీ బభౌ
హిమనిష్యందినీ ప్రాత । ర్నిర్వాతేవ వనస్థలీ॥ ౬౬

వయోవేష విసంవాది । రామస్య చ తయోస్తదా
జనతా ప్రేక్ష్య సాదృశ్యం । నాక్షికంపం వ్యతిష్ఠత॥ ౬౭

ఉభయోర్న తథా లోకః । ప్రావీణ్యేన విసిష్మియే
నృపతేః ప్రీతిదానేషు । వీతస్పృహతయా యథా॥ ౬౮

గేయే కేన వినీతౌ వాం । కస్య చేయం కృతిః కవేః
ఇతి రాజ్ఞా స్వయం పృష్టౌ । తౌ వాల్మీకి మశంసతాం॥ ౬౯

అథ సానుగజో రామః । ప్రాచేతస ముపేయివాన్
ఊరీకృత్యాత్మనో దేహం । రాజ్యమస్మై న్యవేదయత్॥ ౭౦

స తావాఖ్యాయ రామాయ । మైథిలేయౌ తదాత్మజౌ
కవిః కారుణికో వవ్రే । సీతాయాః సంపరిగ్రహం॥ ౭౧

తాం శుద్ధాం సమక్షం నః । స్నుషాం తే జాతవేదసి
దౌరాత్మ్యా ద్రక్షసస్తాం తు । నాత్రత్యాః శ్రద్దధుః ప్రజాః॥ ౭౨

తాః స్వచారిత్ర ముద్దిశ్య । ప్రత్యాయయతు మైథిలీ
తతః పుత్రవతీ మేనాం । ప్రతిపత్స్యే త్వదాజ్ఞయా॥ ౭౩

ఇతి ప్రతిశ్రుతే రాజ్ఞా । జానకీమాశ్రమాన్మునిః
శిష్యైరానాయయామాస । స్వసిద్ధిం నియమైరివ॥ ౭౪

సిద్ధికిమించిన సంభార ♦ సితతియంట । సవనమెంతయు శీఘ్రతో ♦ జరగఁదొడఁగె
విఘ్నకారకమని యని♦పించుకొన్న । రాక్షసాళియొదానికి ♦ రత్నయఱ్యె॥ ౬౨

మొదట వాల్మీకిమానిచే ♦ భూమియందు । నచటనచ్చటఁ బ్రిచలిత ♦ మైనయట్టి
రామచరితను మైథిలీ♦రామసుతులు । కశలవులు పాడిరచ్చోట ♦ గురునియాజ్ఞ॥ ౬౩

చరితయన్నదో శ్రీరామ♦చంద్రచరిత । కవితయన్నదో వాల్మీకి♦కవినుకవిత
గాయకరవంబో కిన్నర ♦ కలరవంబు । ఇంకవినఁగ మనోహరం♦బేలకాదు॥ ౬౪

తద్జ్ఞలో వారుదెల్పినఁ ♦ దమినివారి । రూపగానములందలి ♦ రూఢమైన
యమల మాధుర్యమునుగాంచి ♦ యాలకించెఁ । దమ్ములనుగూడి శ్రీరామ♦ధరణీధవుఁడు॥

గానమాలించి యేకాగ్ర♦మానసముల । నఖిలముఖ్యులు నొప్పారు ♦ నట్టికొలువు
గాలిఁగదలక మంచును ♦ గార్చుచుండు । భాసురంబైన పారిభాత♦వనముఁబోలె॥ ౬౬

నయనువేషఁబులనుదప్ప ♦ వారలిర్వు । రన్నిటను రామచంద్రుని♦ యట్టులున్న
గుంపుగుంపులుగా జనుల్ ♦ కూడికూడి । వచ్చిచూచిరి తెప్పల ♦ వాల్పకుండ॥ ౬౭

జనులు రాముఁడొసంగెడు ♦ సకలవస్తు । జాలమునఁ గొంచెమేనియు ♦ సక్తిలేని
వారినిస్పృహతకువింత ♦ పడినయట్లు । వింతపడలేదు వారిపా♦వీణ్యముకకు॥ ౬౮

మీకు గానంబునేర్పిన ♦ మేటియెవ్వఁ । డీకృతిరచించినట్టి క♦వీంద్రుఁడెవ్వఁ
డనుచు రాజుస్వయమ్ముగా ♦ నడుగవారు । మాన్యుఁడైనట్టి వాల్మీకి♦మౌనియనిరి॥ ౬౯

తమ్ములందఱితోఁగూడి ♦ ధరణీధవుఁడు । చేరివాల్మీకి భక్తితో ♦ శిరమువంచి
యుక్కతనదేహమునదప్పఁ ♦ దక్కినట్టి । రాజ్యమంతయు నతనిక♦ర్పణముసేసె॥ ౭౦

మైథిలీపుత్రులగు వీరు ♦ మానవేంద్ర । తనయులేనిక్కటంచు రా♦మునకుఁదెలిపి
కరుణనిండినమదివాఁడు ♦ కవివరుండు । సీతఁగైకొనవేయని ♦ చేరవేఁడె॥ ౭౧

అయ్యామికొడలానాఁడె ♦ యగ్నినిల్చి । శుద్ధయనినాదుసన్నిధిఁ ♦ జూపెఁగాని
రాక్షసుఁడుదుష్టుఁడౌట నీ♦రాజధాని । ప్రజలునమ్మరుపావను ♦ రాలటంచు॥ ౭౨

తానుదనచరితనుగూర్చి ♦ ధరణిపాలజను । నమ్మఁగొల్పినమీయాజ్ఞ♦ నెమ్మినిట్టి
సుతులతోఁగూడ జానకీ♦సతినిమరల । స్వీకరింతున వినుము లో♦కైకవినుత॥ ౭౩

నమ్మఁజెప్పఁగ జేఁడిట్టు ♦ లమ్మహర్షి । శిష్యులనుబంపిరప్పించె♦ సీతగరితఁ
దనతపోవనమందుండి ♦ తత్క్షణంబ । సిద్ధిదపథమునరప్పించు ♦ చెన్నుదోఁప॥ ౭౪

అస్యేద్యు రథకాకుత్స్థః । సన్నిపాత్యపురౌకసః
కవిమాహ్వాయయామాస । ప్రస్తుతప్రతిపత్తయే॥ ౭౫

స్వరసంస్కారవత్యాసౌ । పుత్రాభ్యామథసీతయా
ఋచేవోదర్చిషం సూర్యం । రామం మునిరుపస్థితః॥ ౭౬

కాషాయపరివీతేన । స్వపదార్పితచక్షుషా
అన్వమీయతశుద్ధేతి । శాంతేనవపుషైవసా॥ ౭౭

జనాస్తదాలోకపథాత్ । ప్రతిసంహృత చక్షుషః
తస్థుస్తేవాఙ్ముఖాః సర్వే । ఫలితా ఇవశాలయః॥ ౭౮

తాందృష్టి విషయేభర్తు । ర్మునిరాస్థిత విష్టరః
కురునిస్సంశయం వత్సే । స్వవృత్తే లోకమిత్యశాత్॥ ౭౯

అథ వాల్మీకి శిష్యేణ । పుణ్యమావర్జితం పయః
ఆచమ్యోదీరయామాస । సీతా సత్యాం సరస్వతీం॥ ౮౦

వాఙ్మనః కర్మభిః పత్యౌ । వ్యభిచారో యథానమే
తథావిశ్వంభరేదేవి । మామంతర్ధాతు మర్హసి॥ ౮౧

ఏవముక్తే తయాసాధ్వ్యా । రంధ్రాత్సద్యో భవాద్భువః
శాతహ్రద మివజ్యోతిః । ప్రభామండల ముద్యయౌ॥ ౮౨

తత్రనాగఫణోత్క్షిప్త । సింహాసన నిషేదుషీ
సముద్రరశనా సాక్షాత్ । ప్రాదురాసీ ద్వసుంధరా॥ ౮౩

సాసీతామంకమారోప్య । భర్తృప్రణిహితేక్షణాం
మామేతివ్యాహరత్యేవ । తస్మిన్పాతాళ మభ్యగాత్॥ ౮౪

ధరాయాం తస్య సంరంభం । సీతాప్రత్యర్పణైషిణః
గురుర్విధిబలాపేక్షీ । శమయామాస ధన్వినః॥ ౮౫

ఋషీన్విసృజ్యయజ్ఞాంతే । సుహృదశ్చ పురస్కృతాన్
రామః సీతాగతం స్నేహం । నిదధేతదపత్యయోః॥ ౮౬

యుధాజితశ్చ సందేశాత్ । సదేశం సింధునామకం
దదౌదత్తప్రభావాయ । భరతాయధృతప్రజః॥ ౮౭

సరిపాటినిఁ గాకుత్స్థ ♦ వంశతిలకుఁ । డంతమఱునాఁడు గూరిచి ♦ యమ్మహర్షిఁ
బుపనంపెను బ్రస్తుత ♦ విషయ మెల్లఁ । దెల్లమొనరింప నెంచి తా ♦ నుల్లమందు॥ ౨౫

మలశబ్దస్వరముల సా ♦ విత్రితోడ । సూర్యుఁ జేరెడునట్టులు ♦ సుతులతోడ
సదోకొని వాల్మీకి ♦ చేరవచ్చె । రాముఁ బ్రకటతేజో వి ♦ రాజమాను॥ ౨౬

ఇంతమెప్పెడు తనువుతోఁ ♦ జరణములనా । జెట్టియున్నట్టిదృష్టితోఁ ♦ గట్టుకొన్న
పవిత్రంబుతో నామె ♦ కాంచువారి । తలఁపుననుశుద్ధయనునూహ ♦ గొలుపుచుండె॥

గొరులా మెనుజూచెడు ♦ పదమునుండి । దృష్టులనుదత్క్షణంబునఁ ♦ దిప్పివైచి
తల్చి మోములఁగదలక ♦ నిల్చిరప్పుడు । ఫలము చేపంగి వరినిల్వఁ ♦ బడినయట్లు॥ ౨౮

కల్యాలోకలఁ జీకానఁ ♦ గూరుచుండి । మానివాల్మీకియిట్లనె ♦ మగుడఁజూచి
యమ్మనీయందుఁగలసంశ ♦ యమ్ము సెల్లఁ । బాపుమీ లోకులకు నీదు ♦ భర్తయిదుట॥ ౨౯

అనివాల్మీకిశిష్యుల ♦ యందొకండు । చేతఁబోసిన యట్టియా ♦ పూతజలము
నాచమనముఁజేసి ♦ సీతసాధ్వి । పలికెనిట్టులు సత్యంబు ♦ దోలఁకుచుండ॥ ౩౦

వాఙ్మనఃకర్మములచేతఁ ♦ బతికి నేను । దప్పకుండుట సత్యమై ♦ తనరునేని
విశ్వమంతయుఁ దాలిచి ♦ వెలుఁగు దేవి । ధాత్రి నీగర్భమున నన్ను ♦ దాచికొనుము॥ ౩౧

పరమపావనసతి యిట్లు ♦ పల్కఁగానె । పగిలె భువి; దానిలోనుండి ♦ బయలువెడలె
విద్యుదగ్నినిబోలుచు ♦ వెలుఁగుచుండు । కాంతిమండలమొక్కటి ♦ వింతగదుర॥ ౩౨

దానిలో శేషఫణులపైఁ ♦ దనరుచుండు । చారుసింహాసనంబునఁ ♦ గూరుచుండి
రమ్యరత్నాకరమె తన ♦ రశనయగుచుఁ । దేజరిల్లు వసుంధరా ♦ దేవి దోఁచె॥ ౩౩

భర్తపైఁ దనచూపులఁ ♦ బఱపుచుండు । సీతనా దేవి తాఁ దోడఁ ♦ జేరఁదీసి
నెడఁగొంపోకుమని పతి ♦ పలుకులోన । మరలెఁ బాతాళలోకపుఁ ♦ దెరువుఁబట్టి॥ ౩౪

సీత మరలింపఁ ధనువును ♦ జేతఁబూని । భూమిపయిఁ బడరఁగనుండు ♦ రామచంద్రు
కోపమును శాంతిపఱచెను ♦ గురువు బ్రహ్మ । ప్రబలమైనట్టియవ్విధి ♦ బలమె తెంగి॥ ౩౫

యజ్ఞమంతయు ముగిసిన ♦ నంతమందు । సఖులఋషివర్యులను ఱేఁడు ♦ సత్కరించి
నెలవులకు నేగవారికి ♦ సెలవొసంగి । సతిపయి నిష్ప్రేమఁ బెట్టెఁ ద ♦ త్సుతులమీఁద॥ ౩౬

సిరులఁ దాము న్నెయొసఁగిన ♦ భరతునకును । సింధురాజ్యంబు నాయుధా ♦ జిత్తుకోర్కె
నెఱయ నుబ్రేమతో నిచ్చె ♦ నేలుటకును । ప్రజలఁ బాలింప నేర్చిన ♦ ప్రభువరుండు॥ ౩౭

భరతస్తత్ర గంధర్వాన్ । యుధి నిర్జిత్య కేవలం
ఆతోద్యం గ్రాహయామాస । సమత్యాజయదాయుధం॥ ౮౮

స తక్షపుష్కలౌ పుత్రౌ । రాజధాన్యోస్తదాఖ్యయోః
అభిషిచ్యాభిషేకార్హౌ । రామాంతికమగాత్పునః॥ ౮౯

అంగదం చంద్రకేతుంచ । లక్ష్మణోప్యాత్మసంభవౌ
శాసనాద్రఘునాథస్య । చక్రే కారాపథేశ్వరౌ॥ ౯౦

ఇత్యారోపితపుత్రాస్తే । జననీనాం జనేశ్వరాః
భర్తృలోకప్రపన్నానాం । నివాపాన్ విదధుః క్రమాత్॥ ౯౧

ఉపేత్య మునివేషోథ । కాలః ప్రోవాచ రాఘవం
రహః సంవాదినౌ పశ్యే । దావాం యస్తం త్యజేరితి॥ ౯౨

తథేతి ప్రతిపన్నాయ । వివృతాత్మా నృపాయ సః
ఆచఖ్యౌ దివమధ్యాస్వ । శాసనాత్ పరమేష్ఠినః॥ ౯౩

విద్వానపి తయోర్ద్వాఃస్థః । సమయం లక్ష్మణోభినత్
భీతో దుర్వాససః శాపా । ద్రామసందర్శనార్థినః॥ ౯౪

స గత్వా సరయూతీరం । దేహత్యాగేన యోగవిత్
చకారావితథాం భ్రాతుః । ప్రతిజ్ఞాం పూర్వజన్మనః॥ ౯౫

తస్మిన్నాత్మచతుర్భాగే । ప్రాఙ్నాకమధితస్థుషి
రాఘవః శిథిలం తస్థౌ । భువి ధర్మస్త్రిపాదివ॥ ౯౬

స నివేశ్య కుశావత్యాం । రిపునాగాంకుశం కుశం
శరావత్యాం సతాం సూక్తై । ర్జనితాశ్రులవం లవం॥ ౯౭

ఉదక్ప్రతస్థే స్థిరధీః । సానుజోగ్నిపురఃసరః
అన్వితః పతివాత్సల్యా । ద్గృహవర్జమయోధ్యయా॥ ౯౮

జగృహుస్తస్య చిత్తజ్ఞాః । పదవీం హరిరాక్షసాః
కదంబముకుళస్థూలై । రభివృష్టాం ప్రజాశ్రుభిః॥ ౯౯

ఉపస్థితవిమానేన । తేన భక్తానుకంపినా
చక్రే త్రిదివనిశ్శ్రేణిః । సరయూరనుయాయినాం॥ ౧౦౦

టిగంధర్వులజయించి ♦ యాజియందు । వివిధశస్త్రాస్త్రములనెల్ల ♦ విడిచివారి
ఖలనుపీనమాత్రమె ♦ పట్టఁజేసె । భరతుఁడత్యంతశౌర్య ప్ర♦భావయుతుఁడు॥ ౮౮

పుష్కలులనియెడు ♦ తనకొమరులఁ । దక్షతక్షశిలాభిధానముల రాజ♦ధానులందుఁ
భద్రులఁగాఁజేసి ♦ భరతుఁడంత । మరలనారామచంద్రుని ♦ సరసఁజేరె॥ ౮౯

గదుఁడుచంద్రకేతువు ♦ నఁగెడినుతులఁ । దండ్రిసౌమిత్రికారా జ్య♦ధంబునకుఁ
ధులుగఁజేసె రామభూ♦నాథమౌళి । పనుపునసుజేసి యత్యంత ♦ వైభవమున॥ ౯౦

నుతులనురాజ్యాల ♦ నేలనిల్పి । ప్రజలఁగావ సమర్థుండు ♦ రాఘవుండు
మముగాధర్త్రలోకంబుఁ ♦ గాంచినట్టి । తల్లులనుతరకిత్రియల్ ♦ పనరఁజేసె॥ ౯౧

ముఁడుమునివేషమునుదాల్చి ♦ యరుగుదెంచి । రాఘవునిఁజేరియిట్లనె ♦ రాజవర్య
నలనేకాంతముననుండి ♦ మాటలాడు । వారిఁగనువానిఁద్యజియించు♦వలయు నీవు॥ ౯౨

ననాఁగాకయనియొప్పె ♦ నపుడు పేని । కతఁడునిజరూపమునుజూపి ♦ యవనిపాల
ప్రశాసించెఁగావున ♦ స్వర్గమునకు । నింకనీవేగుమని పచి♦యించుచుండె॥ ౯౩

భువుదర్శనమునకయి ♦ వచ్చియున్న । యట్టిదూర్వాసుశాప భ♦యంబుచేత
ద్వారమునన్న సౌమిత్రి ♦ ప్రీతినఁగనియు । భంగమొనరించె వారిసం♦వాదమునకు॥ ౯౪

రాగమెఱిఁగిన లక్ష్మణుం♦డేగియపుడు । విమలసరయూతటంబున ♦ విడిచితనువు
గ్రజునిరామచంద్రుని ♦ దైనప్రీతిన । సత్యమైపొల్చునట్లుగా ♦ సలిపెనంత॥ ౯౫

నుజనుటకుముందె స్వ♦ర్గామమునకుఁ । దనచతుర్థాంశమరిగిన ♦ ధరణిమీఁది
గాఁడుపాదాలధర్మముణ ♦ బోలియుండె । శిథిలుఁడై రామచంద్రుఁడు ♦ చిట్టచివర॥

మదేభాంకుశంబయి ♦ యలరుకుశునిఁ । గుమునగోశ్పఁగుశావతిఁ ♦ గూర్మిమీఱ
తనూత్తులనుజనాథు ♦ లపముగొల్పు । లవుశరావతినేల రా♦ఘువుఁడునిల్పె॥ ౯౭

మచేతనుగృహములు ♦ వీడితన్ను । విడకసాకేతపురజనుల్ ♦ వెంబడింప
మజాలనుగూడిముందగ్ని ♦ తనరవెడలె । స్థిరమతినివెల్లు రాముఁడు♦త్తరపుదిశకు॥ ౯౮

డునగణబ్రజగార్చెడు ♦ కడిమిమెంగ్గ । లంతకన్నిటిబొట్లచే ♦ నవిరళముగఁ
డిసియున్నట్టి రాముప♦థానఁజనిరి । వానరుల్ దైత్యులాతని ♦ భావమెఱిఁగి॥ ౯౯

ప్రయాణంబుసిద్ధమై ♦ యులయుచుండ । భక్తవత్సలుఁడౌటఁదణ ♦ బట్టివచ్చు
ప్రజలువివికక్క సరయూస్ర♦వంతినొక్క । నిచ్చెనఁగ రామచంద్రుఁడు ♦ నిత్యభువిని॥

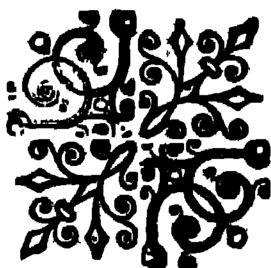
యద్గోప్రతరకల్పోభూ । త్సంమర్దస్తత్రమజ్జతాం
అతస్తదాఖ్యయాతీర్థం । పావనం భువి పప్రథే॥ ౧౦౧

సవిభుర్విబుధాంశేషు । ప్రతిపన్నాత్మమూర్తిషు
త్రిదశీభూత పౌరాణాం । స్వర్గాంతర మకల్పయత్॥ ౧౦౨

నిర్వర్త్యైవం దశముఖశిరశ్ఛేద కార్యం సురాణాం
విష్వక్సేనః స్వతనుమవిశ త్సర్వ లోకప్రతిష్ఠాం
లంకానాథం పవనతనయం చోభయం స్థాపయిత్వా
కీర్తిస్తంభద్వయమివగిరౌ దక్షిణే చోత్తరేచ॥ ౧౦౩

గద్యం

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ శ్రీరామ
స్వర్గారోహణో నామ పంచదశఃసర్గః

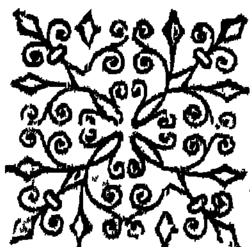
తరంగిణిఁగుఱింకెడు ♦ నట్టిపవిజల । యాధికసమ్మర్దమునుజూడ ♦ నాలయాంతరఁ
గలుటనుగోపతారాఖ్య ♦ పుణ్యతీర్థ । మై ప్రసిద్ధిననదివొందె ♦ నవనియందు॥ ౧౦౧

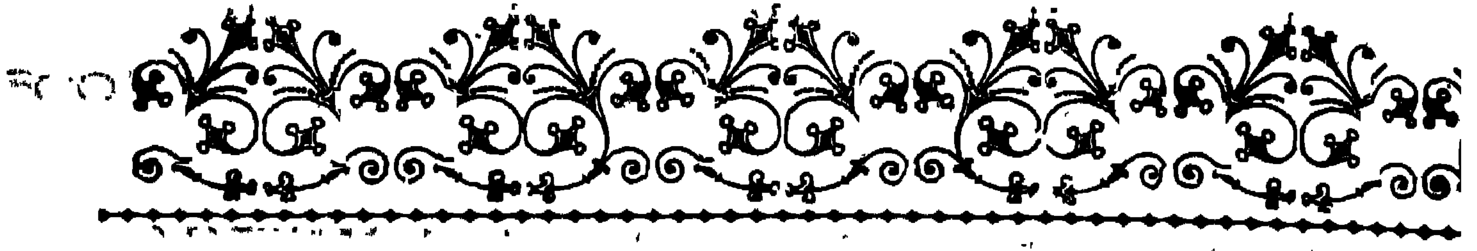
పలయరశిమ చేఁబుట్టి ♦ మరల నైజ । రూపమొందిననురత్వంబు ♦ దోఁపమెఱగు
గొరలువసింపనూతన ♦ స్వర్గమొకటి । విభుఁడుగల్పించె నెంతయు ♦ వింతగొల్ప॥ ౧౦౨

వ॥ హరీయిటు లాదశాన్వయపథ ♦ యఙ్ఞనురకార్యము దీర్చి దక్షిణో
త్తరగిరులన్ విభీషణుని ♦ ధైర్యనిధిన్ బవనాత్మజాతును
స్థిరమగువన్నె వానులను ♦ దెల్పెడుకంబములట్లు నిల్పి యం
దటికిళరణ్యమైతనరు ♦ నైజశరీరముఁజొచ్చెనయ్యెడన్॥ ౧౦౩

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు శ్రీరామస్వర్గారోహణంబను పంచద
శాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

షోడశః సర్గః

—:o:—

అథేతరే సప్త రఘుప్రవీరా । జ్యేష్ఠం పురోజన్మతయా గుణైశ్చ
చక్రుః కుశం రత్నవిశేషభాజం । సౌభ్రాత్రమేషాం హి కులానుసారి॥

తే సేతువార్తా గజబంధముఖ్యై । రభ్యుచ్ఛ్రితాః కర్మభిరప్యవంధ్యైః
అన్యోన్యదేశ ప్రవిభాగ సీమాం । వేలాం సముద్రా ఇవనవ్యతీయుః॥

చతుర్భుజాంశ ప్రభవః స తేషాం । దానప్రవృత్తే రనుపారతానాం
సురద్విపానా మివసామయోని । ర్భిన్నోష్టధా విప్రససారవంశః॥

అథార్ధరాత్రే స్తిమితప్రదీపే । శయ్యాగృహే సుప్తజనే ప్రబుద్ధః
కుశః ప్రవాసస్థ కళత్రవేషా । మదృష్టపూర్వాం వనితామపశ్యత్॥

సాసాధుసాధారణ పార్థివర్ద్ధేః । స్థిత్వా పురస్తాత్పురుహూతభాసః
జేతుః పరేషాం జయశబ్దపూర్వం । తస్యాంజలిం బంధుమతో బబంధ॥

అథానపోఢార్గళ మప్యగారం । ఛాయామివాదర్శతలం ప్రవిష్టాం
సవిస్మయో దాశరథేస్తనూజః । ప్రోవాచ పూర్వార్ధ విసృష్టతల్పః॥

లబ్ధాంతరాసావరణేపి గేహే । యోగప్రభావోనచలక్ష్యతే తే
బిభర్షి చాకార మనిర్వృతానాం । మృణాలినీ హైమమివోపరాగం॥

కాత్వం శుభే కస్య పరిగ్రహో వా । కింవా మదభ్యాగమకారణం తే
ఆచక్ష్వమత్వా వశినాం రఘూణాం । మనః పరస్త్రీ విముఖప్రవృత్తి॥

తమబ్రవీత్సా గురుణానవద్యా । యానీతపౌరా స్వపదోన్ముఖేన
తస్యాః పురః సంప్రతివీతనాథాం । జానీహి రాజన్నధిదేవతాం మాం॥

శ్రీ

రఘువంశము.

షోడశాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

సూనములఁబెద్దయై ♦ చన్నకుశుని । నితరరఘువీరసత్తముల్ ♦ చెలిమితోడ
వ్రణఁగ్యాలిభాగస్థుఁ ♦ జేసికొల్చి । నకులంబునసౌభాగ్య ♦ మక్కజంబె॥ ౧

బంధనకృషిగజ ♦ శిక్షణాది । కార్యములవారుపేరును ♦ గాంచికూడఁ
మనమపాలిసీమను ♦ దాఁటలేదు । జలధికనతీరమును దాఁటి ♦ చననియట్లు॥ ౨

సామజమురగజ ♦ వంశమట్లు । తెగనిదానప్రవృత్తిచేఁ ♦ దేజరిల్లి
వృష్ణుభుజావంశాన ♦ నైనవారి । యవ్వయంబష్టశాఖల ♦ నవనిఁబర్వె॥ 3

కటింటమనడురేయి ♦ పరిజనంబు । నిద్రనుండఁగదీపంబు ♦ నిలిచిమలుగఁ
దుగనివేలుకనిమొక్క ♦ క్రొత్తయింతి । నూరఁబతిలేనిసతివలె ♦ నుండుదాని॥ ౪

బుభుజించునిరులు సౌజన్యమూర్తి । గ్రైవభాగ్రకలు ఎజ్రమవానుభావ
పృథుకునకునెదుట నాహయంతినిలిచి । జయమునగుముగాకయంచు హస్తములుమోడ్చె॥ ౫

పండుండ్రిపూర్వార్ధ ♦ తనువునెత్తి । విస్మయముతోడరాముని ♦ ప్రియసుతుండు
మరమునచ్ఛాయయట్టులు ♦ మూసియుండు । గృహముసొచ్చినయామెను ♦ నిట్టులనియె॥ ౬

యిమూసినసగరెట్లు ♦ చొచ్చినావు । చూడయోగప్రభావంపు ♦ జాడలేదు
మముచేఁబీడనొందిన ♦ కమలమట్లు । తగనిదుఃఖాకృతిననీవు ♦ దాల్చినావు॥ ౭

తెవ్వరీవృకల్యాణి ♦ యెవనిసతివి । రఘుకులంబునఁబుట్టిన ♦ రాజులెల్ల
సవిషయములు పరసతీ ♦ విముఖులవుట । యెఱిఁగివచ్చినకారణం ♦ బెఱుఁగనిమ్ము॥ ౮

మనిర్దోషరాలామె ♦ యనియెనిట్లు । ప్రజలతోనీగురుఁడాత్మ ♦ పదముఁజనిన
నిపతియయ్యోసాకేత ♦ నగరియిపుడు । దానికేనధిదేవత ♦ ధరణినాథ॥ ౯

వస్వౌకసారా మభిభూయసాహం । సౌరాజ్యబద్ధోత్సవయా విభూత్యా
సమగ్రశక్తౌ త్వయిసూర్యవంశ్యే । సతిప్రపన్నా కరుణామవస్థాం॥ ౧౦

విశీర్ణతల్పాట్టశతో నివేశః । పర్యస్తశాలః ప్రభుణావినా మే
విడంబయత్యస్త నిమగ్నసూర్యం । దినాంతముగ్రానిల భిన్నమేఘం॥ ౧౧

నిశాసుభాస్వత్కలనూపురాణాం । యః సంచరోఽభూ దభిసారికాణాం
నదన్ముఖోల్కా విచితామిషాభిః । సవాహ్యతే రాజపథః శివాభిః॥ ౧౨

ఆస్ఫాలితం యత్ప్రమదాకరాగ్రై । ర్మృదంగధీరధ్వని మన్వగచ్ఛత్
వన్యైరిదానీంమహిషైస్తదంభః । శృంగాహతం క్రోశతి దీర్ఘికాణాం॥ ౧౩

వృక్షేశయా యష్టినివాసభంగా । న్మృదంగశబ్దాపగమాదలాస్యాః
ప్రాప్తాదవోల్కాహతశేషబర్హాః । క్రీడామయూరా వనబర్హిణత్వం॥ ౧౪

సోపానమార్గేషుచయేషు రామా । నిక్షిప్తవత్యశ్చరణాన్సరాగా
న్సద్యోహతన్యంకుభిరస్రదిగ్ధం । వ్యాఘ్రైః పదం తేషు నిధీయతేద్య॥ ౧౫

చిత్రద్విపాః పద్మవనావతీర్ణాః । కరేణుభిర్దత్తమృణాళభంగాః
నఖాంకుశాఘాత విభిన్నకుంభాః । సంరబ్ధసింహప్రహృతం వహంతి॥ ౧౬

స్తంభేషుయోషిత్ప్రతియాతనానా । ముత్క్రాంతవర్ణక్రమధూసరాణాం
స్తనోత్తరీయాణిభవంతిసంగా । న్నిర్మోకపట్టాః ఫణిభిర్విముక్తాః॥ ౧౭

కాలాంతరశ్యామసుధేషునక్త । మితస్తతోరూఢతృణాంకురేషు
తయేవముక్తాగుణశుద్ధయోపి । హర్మ్యేషుమూర్ఛంతిన చంద్రపాదాః॥ ౧౮

ఆవర్జ్యశాఖాః సదయంచయాసాం । పుష్పాణ్యుపాత్తాని విలాసినీభిః
వన్యైః పులిందైరివవానరైస్తాః । క్లిశ్యంత ఉద్యానలతా మదీయాః॥ ౧౯

రాత్రావనావిష్కృతదీపభాసః । కాంతాముఖశ్రీవియుతాదివాపి
తిరస్క్రియంతే క్రిమితంతుజాలై । ర్విచ్ఛిన్నధూమప్రసరా గవాక్షాః॥ ౨౦

బలిక్రియావర్జితసైకతాని । స్నానీయసంసర్గమనాప్నువంతి
ఉపాంతవానీరగృహాణిదృష్ట్వా । శూన్యానిదూయే సరయూజలాని॥

తదర్హసీమాం వసతిం విసృజ్య । మామభ్యుపైతుం కులరాజధానీం
హిత్వాతనుం కారణమానుషీంతాం । యథాగురుస్తే పరమాత్మమూర్తిం॥

మలసుఖరాజ్యసౌభాగ్య ♦ మబ్బియుంట । సంతతోత్సవవైభవా ♦ త్యంతశోభఁ
ద్రిదివమును మించి నేఁడిట్లు ♦ దీనమైతి । సురబలుఁడు సూర్యకులుఁడు నీ♦వుండికూడ॥ ౧౦

భుఁడు వీడిన నావీడు ♦ విఱిగిపడిన । చందలకోలంపి సౌధప ♦ ఙ్క్తులచేతఁ
బ్రింక సూర్యుఁడు ఘోరమా♦రుతమునఁ గలన । జలదసంతతి చెదరిన ♦ సంజఁబోలె॥ ౧౧

ల్లమన నందె లభిసారి ♦ కాగణమ్ము । రాత్రిఁ దిరుగాడుచుండిన ♦ రాజవీథి
నజుచు మోములఁ దూల్కోల ♦ నెరను వెదకు । నాఁడునక్కలుదిరుగాడె ♦ నేఁడునిశిని॥ ౧౨

చేడెలాడుచు మునివేళ్ల ♦ చేతఁదట్ట । ఘనధిమిధ్వానమిడుదీర్ఘి ♦ కాజలమ్ము
వన్యమహిషీగణంబులు ♦ పట్టిబలి సేఁడు । కొమ్ములను జిమ్మనీనెనా ♦ ఘోరరవము॥ ౧౩

ధామనిలయమ్ములిలఁగూలఁ ♦ దరులఁజేరి । మద్దెలరవంబు వోనాట ♦ మానివైచి
నెరగలిని గాలమిగిలిన ♦ పురులుగలిగి । గ్రామబర్హులు వనమయూ♦రమ్ములయ్యె॥ ౧౪

కాళ్లలత్తుకఁబూసిన ♦ కలికిమిన్న । లడుగులెప్పుడు నిడుచున్న ♦ యట్టిమెట్లఁ
జంపి జింకల రక్తంబుఁ ♦ జమరినట్టి । యంఘ్రులను బెట్టి వ్యాఘ్రమ్ము ♦ లకట నేఁడు॥ ౧౫

సరసిదిగి తూండ్లతునకలు ♦ కరిణులిడినఁ । బడయుచున్నట్టు చిత్రింపఁ ♦ బడినకరులు
కుంభములనంకుశమువంటి ♦ గోళ్ళఁజీల్చు । కుపితహరులప్రహారంబు ♦ లిపుడు గాంచె॥

వీటికంబాలవెలఁదుల ♦ విగ్రహముల । వన్నెమాసినకుచముల ♦ పైనిగప్పఁ
బడినపయ్యెదలనఁగఁ గ♦న్పట్టునచట । సప్పములు వీడియున్నట్టి ♦ కుప్పసములు॥ ౧౭

కాలవశమునఁ బ్రాసాద ♦ పాళిమీఁద । గచ్చునలు పెక్కుయటనట ♦ గడ్డిమొలవఁ
బ్రీతిఫలింపవును సుపటికి ♦ పగిదినచటఁ । దారగుణాశుభ్రశశికళల్ ♦ మాఱుకున్న॥ ౧౮

మెల్లఁగావంచి కొమ్మల ♦ మీఁదిపూల । నాసచిఱుఁగఁ జాచ్చి విలాసవతులు
పూనికోసెడు పూఁదోఁట ♦ లోనిలతలఁ । జెంచులట్టులు కోఁతులు ♦ నొంచె నేఁడు॥ ౧౯

రాత్రి వెలిఁగెడు దీపాల ♦ ప్రభలుముగిసెఁ । బగలు కాంతల మోముల ♦ సొగసువాసెఁ
జందనాగరుధూమంపు ♦ జాడమాసె । సాలెడులు జాలములనేసె ♦ జాలకముల॥ ౨౦

స్నానపరిమళవర్జిత ♦ మైనయట్టి । యినుకబలిపూజలెవ్వియు ♦ నెసఁగనట్టి
యొడ్డుపై నుత్తమప్రబ్బయిం♦డ్లుండునట్టి । సరయువును జూడనాగుండె ♦ జల్లుమనును॥

కారణంబగు మానుష ♦ కాయమెడలి । పూర్ణుఁబరమాత్మ నీతండ్రి ♦ పొందినట్లు
దీనిఁద్యజియించి కులరాజ ♦ ధానియైన । నన్నుఁబొందుట యెంతయు ♦ న్యాయమయ్య॥

తథేతి తస్యాః ప్రణయం ప్రతీతః । ప్రత్యగ్రహీత్ప్రాగ్రహరో రఘూణాం
పూరప్యభివ్యక్తముఖప్రసాదా । శరీరబంధేన తిరోబభూవ॥ ౨౩

తదద్భుతం సంసది రాత్రివృత్తం । ప్రాతర్ద్విజేభ్యో నృపతిః శశంస
శ్రుత్వా త ఏనం కులరాజధాన్యా । సాక్షాత్పతిత్వే వృతమభ్యనందత్॥ ౨౪

కుశావతీం శ్రోత్రియసాత్స కృత్వా । యాత్రానుకూలేఽహని సావరోధః
అనుద్రుతో వాయురివాభ్రబృందైః । సైన్యైరయోధ్యాభిముఖః ప్రతస్థే॥ ౨౫

సా కేతుమాలోపవనా బృహద్భిః । విహారశైలానుగతేవ నాగైః
సేనా రథోదారగృహా ప్రయాణే । తస్యాభవజ్జంగమరాజధానీ॥ ౨౬

తేనాతపత్రామలమండలేన । ప్రస్థాపితః పూర్వనివాసభూమిం
బభౌ బలౌఘః శశినోదితేన । వేలాముదన్వానివ నీయమానః॥ ౨౭

తస్య ప్రయాతస్య వరూథినీనాం । పీడామపర్యాప్తవతీవ సోఢుం
వసుంధరా విష్ణుపదం ద్వితీయం । మధ్యారురోహేవ రజశ్ఛలేన॥ ౨౮

ఉద్యచ్ఛమానా గమనాయ పశ్చాత్ । పురో నివేశే పథి చ వ్రజంతీ
సా యత్ర సేనా దదృశే నృపస్య । తత్రైవ సామగ్ర్యమతిం చకార॥ ౨౯

తస్య ద్విపానాం మదవారిసేకాత్ । ఖురాభిఘాతాచ్చ తురంగమాణాం
రేణుః ప్రపేదే పథి పంకభావం । పంకోఽపి రేణుత్వమియాయ నేతుః॥ ౩౦

మార్గైషిణీ సా కటకాంతరేషు । వైంధ్యేషు సేనా బహుధా విభిన్నా
చకార రేవేవ మహావిరావా । బద్ధప్రతిశ్రుంతి గుహాముఖాని॥ ౩౧

స ధాతుభేదారుణయాననేమిః । ప్రభుః ప్రయాణధ్వనిమిశ్రతూర్యః
వ్యలంఘయద్వింధ్యముపాయనాని । పశ్యన్ పులిందైరుపపాదితాని॥ ౩౨

తీర్థే తదీయే గజసేతుబంధాత్ । ప్రతీపగాముత్తరతోఽస్య గంగాం
అయత్నవాలవ్యజనీ బభూవుః । హంసా నభోలంఘనలోలపక్షాః॥ ౩౩

స పూర్వజానాం కపిలేన రోషాత్ । భస్మావశేషీకృతవిగ్రహాణాం
సురాలయప్రాప్తినిమిత్తమంభః । త్రైస్రోతసం నౌలులితం వవందే॥ ౩౪

ఇత్యధ్వనః కైశ్చిదహోభిరంతే । కూలం సమాసాద్య కుశః సరయ్వాః
వేదిప్రతిష్ఠాన్వితతాధ్వరాణాం । యూపానపశ్యచ్ఛతశో రఘూణాం॥ ౩౫

ఆమెకొగ్గి కిరీటమార్పించి ♦ యర్హమైయంచు । సమ్మతించెను రఘువంశ ♦ జనపమౌళి
యంతనగరాధిదేవత ♦ యాననాబ్జ । మలర దేహంబుతో నదృ♦శ్యతను గాంచె॥ ౨౩

రాత్రిజరగినవింతను ♦ రాజమౌళి । తేఁకువను దెల్పెఁ గొల్వులో ♦ విప్రులకును
దానినాలించి కులరాజ♦ధానిస్వయము । వలచుటను జేనిఁబొగడిరి ♦ వారలెలమి॥ ౨౪

ఆకుశావతి వేదవి♦దాళికొసఁగి । జలదతతితోడి గాలినా ♦ బలముతోడ
యోగ్యదినమున వెడలె న♦యోధ్యఁగూర్చి । రాణివాసంబుగొని వెంట ♦ రామసుతుఁడు॥

ధ్వజములుద్యానవనములై ♦ తనరుచుండఁ । గరులుకేళిడించు గిరులయి ♦ కాలుచుండ
నరదములు మేడలై మించ ♦ నరుగుసేన । నృపుని నడయాడు రాజధా♦నిగఁ జెలంగె॥ ౨౬

వెలిగొడుగు మించఁగాఁ దొంటి ♦ నెలవునకును । రాజు నడిపెడు తచ్చమూ♦రాజి చూడ
నుదితుఁడైన కళానిధి ♦ యొడ్డునకును । నడుపు జలరాశిపగిదిఁ గ♦న్పడుచునుండె॥ ౨౭

అరుగుచుండెడు నతని సై♦న్యములఁద్రొక్కి । యొసఁగుచుండెడు బాధకు ♦ నోర్వలేక
విష్ణుకొండపదమయి ♦ వెలయు దివికిఁ । ధరరజోమిషనెక్కెడు ♦ కరణిఁదోఁచె॥ ౨౮

అవలనరుగఁగ సిద్ధమౌ ♦ నపుడుగాని । యరిగి విడియంగనుండెడు ♦ నపుడుగాని
యధ్వమున మధ్యనడిచెడు ♦ నపుడుగాని । యెపుడు చూచినఁబూర్ణమౌ ♦ నృపునిసేన॥ ౨౯

ధరణిపతి సేననడుపుచో ♦ దారియందుఁ । గరులు మదవారిధారగాఁ ♦ గార్చుచుండ
గుఱ్ఱములు డెక్కలను బెట్టి ♦ కొట్టుచుండ । ధూళియడుసయ్యె నడుసుదా ♦ ధూళియయ్యె॥

వింధ్యకనుమలనడుమను ♦ విఱిగివిఱిగి । దారిగనుఁగొను సేనలు ♦ తరలితరలి
గుహలయందుఁ బ్రతిధ్వనుల్ ♦ గొలిపి కొలిపి । రేవయునమోఁ యఁజేసె వి♦రావములను॥ ౩౧

ధాతురజమున నెఱ్ఱనై ♦ తనరనేమి । కలకలము తూర్యరవములఁ ♦ గలయుచుండఁ
గరుణఁజూచి పులిందుల ♦ కానుకలను । వింధ్యపర్వతమును దాఁటి ♦ విభుఁడు సనియె॥ ౩౨

పంతెనగదంతులను గొల్పఁ ♦ బడవఁరకును । బాలుగంగను దాఁటుచోఁ ♦ బైకినెగయు
రాజహంసల రెక్కలు ♦ రాజమణికి । నయ్యెఁబో చామరమ్ము ల♦యత్నముగను॥ ౩౩

కపిలముని కోపమున దగ్ధ ♦ కాయులైన । తనదు పెతరులకెల్ల స్వ♦ర్గామమునకుఁ
గారణంబైన రోడలఁ ♦ గదలుచున్న । త్రిపథగానదికిడె నమ♦స్కృతి నిన్నృపతి॥ ౩౪

ఈవిధంబునఁ గొన్నాళ్ళు ♦ త్రోవఁగడపి । కుశుఁడు సరయూతటముఁ జేరి ♦ కూర్మి మీఱ
రఘుకులుల నల్పకదలఁ ♦ గాలుచుఁడు । నఁడెకొలఁది యజ్ఞయూ♦పములఁగాంచె॥

యంత్రప్రవాహైః శిశిరైః పరీతాన్ । రసేనధౌతాన్ మలయోద్భవస్య
శిలావిశేషా నధిశయ్యనిన్యు । ర్ధారాగృహేష్వా తపమృద్ధిమంతః॥ ౪౯

స్నానార్ద్రముక్తే ష్వనుధూపవాసం । విన్యస్తసాయంతన మల్లికేషు
కామోవసంతాత్యయమంద వీర్యః । కేశేషులేభే బలమంగనానాం॥ ౫౦

ఆపింజరా బద్ధరజః కణత్వా । న్మంజర్యుదారా శుశుభేర్జునస్య
దగ్ధ్వాపి దేహంగిరిశేనరోషాత్ । ఖండీకృతా జ్యేవ మనోభవస్య॥ ౫౧

మనోజ్ఞగంధం సహకారభంగం । పురాణశీధుం నవపాటలంచ
సంబధ్నతా కామిజనేషు దోషాః । సర్వేనిదాఘావధినాప్రమృష్టాః॥ ౫౨

జనస్యతస్మిన్ సమయే విగాఢే । బభూవతుర్ద్వౌ సవిశేషకాంతౌ
తాపాపనోదక్షమ పాదసేవౌ । సచోదయస్థౌ నృపతిః శశీచ॥ ౫౩

అథోర్మిలోలోన్మదరాజహంసే । రోధోలతాపుష్పవహే సరయ్వాః
విహర్తుమిచ్ఛావనితాసఖస్య । తస్యాంభసి గ్రీష్మసుఖేబభూవ॥ ౫౪

సతీరభూమౌ విహితోపకార్యా । మానాయిభిస్తా మపకృష్టనక్రాం
విగాహితుం శ్రీమహిమానురూపం । ప్రచక్రమే చక్రధరప్రభావః॥ ౫౫

సాతీరసోపాన పథావతారా । దన్యోన్యకేయూర విఘట్టినీభిః
సనూపురక్షోభపదాభిరాసీ । దుద్విగ్నహంసా సరిదంగనాభిః॥ ౫౬

పరస్పరాభ్యుక్షణ తత్పరాణాం । తాసాంనృపోమజ్జనరాగదర్శీ
నౌసంశ్రయః పార్శ్వగతాం కిరాతీ । ముపాత్తవాల వ్యజనాం బభాషే॥ ౫౭

పశ్యావరోధైః శతశోమదీయై । ర్విగాహ్యమానో గలితాంగరాగైః
సంధ్యోదయః సాభ్రఇవైషవర్ణం । పుష్యత్యనేకం సరయూప్రవాహః॥ ౫౮

విలుప్తమంతః పురసుందరీణాం । యదంజనం నౌలులితాభిరద్భిః
తద్బధ్నతీభిర్మదరాగశోభాం । విలోచనేషు ప్రతిముక్తమాసాం॥ ౫౯

ఏతాగురుశ్రోణిపయోధరత్వా । దాత్మానముద్వోఢుమశక్నువత్యః
గాఢాంగదైర్బాహుభిరప్సుబాలాః । క్లేశోత్తరం రాగవశాత్ప్లవంతే॥ ౬౦

అమీశిరీష ప్రసవావతంసాః । ప్రభ్రంశినోవారి విహారిణీనాం
పారిప్లవాః స్రోతసి నిమ్నగాయాః । శైవాలలోలాం శ్ఛలయంతి మీనాన్॥ ౬౧

ఱపుడుధనికులు ధారాగృహమ్ములందుఁ । జల్లతుంపురుయంత్రముల్ ♦ చల్లఁ జొట్టుఁ
జందనపుఁబీటఁగడగిన ♦ చలువరాళ్ళఁ । గడపెరి నిదాఘుతాపంబుఁ ♦ గడుముదమున॥ ౪౯

స్నానమున్నైనతడియార ♦ జారవిడిచి । ధూపమిడిసంజమల్లెల ♦ తోడఁదుఱుము
నంగనలువెట్టుకురులచే ♦ నంగజుండు । మధువుతోఁజన్నబలమును ♦ మరలఁబడసె॥ ౫౦

పుష్పాఢ్యనిగూడిరొట్టిన్నె ♦ పొదలుపాముగు । మద్దపూఁగొమ్మమాపఁగా ♦ మదికిఁదోఁచె
పాయఁడుమూరునిఁగాల్చిన ♦ యపలఁగూడఁ । గోపమునఁద్రుంచివైచిన ♦ గుణమనంగ॥ ౫౧

మావి వనలందుఁబ్రేతదో ♦ మద్యమందుఁ । గ్రొత్తపాదిరిపువులందుఁ ♦ జిత్తమలరు
గంధమునుకూర్చిగ్రీష్మంబు ♦ కాముకులకు । సలిపినసమస్తదోషముల్ ♦ దులిపికొనియె॥

మందునావేసవిని జూడ ♦ రెండెపగ్రిజకు । నెంతయును గాంతియుతములై ♦ యొసఁగుచుండెఁ
బాదములఁగొల్చు వారితా ♦ పములనార్చు । నుదయమందున్ననృపతియు ♦ నుడుపతియును॥

లలిని దరఁగల నదవురా ♦ శమ్ములాగు । తటములనుబువ్వుఁదీఁగెలు ♦ దనరుచుండు
సరయూ వృజలమ్ములనుగ్రీడ ♦ సలుపఁగోరె । సకులతోఁ జేఁదు కద్దిగ్రిష్మ ♦ సమయమందు॥

తీరములఁ బటగృహములు ♦ దీర్చినట్టి । ధీవరులు నక్రములఁబట్టి ♦ తెచ్చినట్టి
నదినివిహరింపఁదొడఁగె భూ ♦ నాథమాళి । చక్రితేజుండు దగుమహో ♦ త్సాహగతిని॥ ౫౫

గట్టుమెట్టులదిగియెడు ♦ కాంతలప్పు । డొండొరులవండకడియాల ♦ రొయకయికలను
నందెలనుజేయుశబ్దమ్ము ♦ లచటనుండు । హంసలనుభీతిఁజెదరెడు ♦ నట్లుచేసె॥ ౫౬

చల్లులాడంగనొండొరుల్ ♦ సంభ్రమించు । చేడియలకేళిఁజూడంగ ♦ నోడనుండు
ధరణిపతితనపక్కఁ జా ♦ మరముమైచు । నక్కరాతకులోద్భవ ♦ కనియెనిట్లు॥ ౫౭

అంగరాగంబుకరఁగిపో ♦ నంతిపురపు । సకులుపందలుక్రీడింప ♦ సరయూనదిగొ
యభ్రములతోడిసంధ్యోద ♦ యంబుకరణి । నెన్నఁగాఁగానియెన్నియో ♦ వన్నెలీనె॥

నగరివనితాజనంబుల ♦ నయనములను । జెలఁగుకాటుకనోడలు ♦ గలఁచునీరు
మాపినముగూడదానికి ♦ మాటుగాను । గూర్చుమదరాగమొప్పెడు ♦ గొప్పశోభ॥ ౫౯

కుచనితంబముతెంతయు ♦ గొప్పవాట । భారమాత్వనియట్టి యీ ♦ పడుచువారు
బాహుపురిబంధకుచవిన ♦ బాహువులను । గష్టమునఁనీదిరాటుకోఁ ♦ గలుగుతమిని॥ ౬౦

క్రీడసల్పెడువీరి శ ♦ రీషకుసుమ । భూషణంబులుపడి నదీ ♦ పూరమందుఁ
. . . । నమ్మమీనమ్ములకునదె ♦ భ్రాంతిఁగొలిపె॥ ౬౧

ఆసాంజలాస్ఫాలన తత్పరాణాం । ముక్తాఫలస్పర్ధిషు శీకరేషు
పయోధరోత్సర్పిషు శీర్యమాణః । సంలక్ష్యతే నచ్ఛిదురోపిహారః॥ ౬౨

ఆవర్తశోభానతనాభికాంతే । ర్భంగ్యోభ్రువాం ద్వంద్వచరాః స్తనానాం
జాతానిరూపావయవోపమానా । న్యదూరవర్తీని విలాసినీనాం॥ ౬౩

తీరస్థలీ బర్హిభిరుత్కలాపైః । ప్రస్నిగ్ధకేకై రభినంద్యమానం
శ్రోత్రేషు సంమూర్ఛతిరక్తమాసాం । గీతానుగం వారిమృదంగవాద్యం॥ ౬౪

సందష్టవస్త్రే ష్వబలానితంబే । ష్వింద్రుప్రకాశాం తరితోడుతుల్యాః
అమీజలాపూరిత సూత్రమార్గా । మౌనంభజంతే రశనాకలాపాః॥ ౬౫

ఏతాః కరోత్పీడితవారిధారా । దర్పాత్సఖీభి ర్వదనేషు సిక్తాః
వక్రేతరాగ్రై రలకై స్తరుణ్యా । శ్చూర్ణారుణాన్ వారిలవాన్ వమంతి॥ ౬౬

ఉద్బంధకేశశ్చ్యుత పత్రలేఖో । విశ్లేషిముక్తా ఫలపత్రవేష్టః
మనోజ్ఞఏవ ప్రమదాముఖానా । మంభోవిహారాకులితోపివేషః॥ ౬౭

సనౌవిమానా దవతీర్య రేమే । విలోలహారః సహతాభిరప్సు
స్కంధావలగ్నోద్ధృతపద్మినీకః । కరేణుభిర్వన్య ఇవద్విపేంద్రః॥ ౬౮

తతోనృపేణానుగతాః స్త్రియస్తా । భ్రాజిష్ణునాసాతిశయం విరేజుః
ప్రాగేవముక్తానయనాభిరామాః । ప్రాప్యేంద్రనీలం కిముతోన్మయూఖం॥ ౬౯

వర్ణోదకైః కాంచనశృంగముక్తై । స్తమాయతాక్ష్యః ప్రణయాదసించన్
తథాగతః సోతితరాం బభాసే । సధాతునిష్యంద ఇవాద్రిరాజః॥ ౭౦

తేనావరోధప్రమదాసఖేన । విగాహమానేన సరిద్వరాంతాం
ఆకాశగంగా రతిరప్సరోభి । ర్వృతోమరుత్వా ననుయాతలీలః॥ ౭౧

యత్కుంభయోనే రధిగమ్యరామః । కుశాయరాజ్యేన సమందిదేశ
తదస్య జైత్రాభరణం విహర్తు । రజ్ఞాతపాతం సలిలేమమజ్జ॥ ౭౨

స్నాత్వా యథాకామ మసౌసదార । స్తీరోపకార్యాం గతమాత్రఏవ
దివ్యేనశూన్యం వలయేనబాహు । మపోఢనేపథ్య విధిర్దదర్శ॥ ౭౩

జయశ్రియః సంవననం యతస్త । దాముక్తపూర్వం గురుణాచయస్మాత్
సేహేస్య నభ్రంశ మతోనలోభాత్ । సతుల్యపుష్పాభరణోహి ధీరః॥

జలముఁజిమ్ముటలోన నా♦సక్తులౌట । ముత్యములమించిశీకరాల్ ♦ పొదలుచుంట
హారములు తెగి కుచముల♦ జాఱుచున్నఁ । దెఱఁగలోకయింత నీనిచుఁ♦ దెలియ రైరి॥ ౬౨

బొడ్డునుశీఁబోలఁదరఁగలఁ ♦ బోలబొమలు । జక్కవలఁబోలఁగుచములు ♦ సౌరునంను
నంగములఁబోల్పవిఖ్యాతి ♦ మైనవెల్ల । వింత గావీరిచెంత నే ♦ వెలసెనిచట॥ ౬౩

జలములనుబుట్టుధింధిమి ♦ శబ్దమదిగొ । స్త్రీలగీతములనుగూడి ♦ తీరమందుఁ
బురులువిచ్చినమధురమౌ ♦ స్వరముగన్న । శిఖులుగొనియాడశ్రావ్యమై ♦ చెవినిబడియె॥

అతివలనితంబములనీట ♦ నంటికొన్న । వస్త్రములమీఁది మొలనూళ్ళు ♦ వఱలుచంద్ర
కాంతినడఁగినచుక్కల ♦ కరణినుండి । బెజ్జములనీరుసొచ్చిన ♦ వీడెరవము॥ ౬౫

కాంతలుజలమ్ముగర్వానఁ ♦ గరము లెత్తి । చిమ్మఁగామాఱుచిమ్మెడు ♦ చెలులజలము
గ్రిమ్మమోములసరళాల ♦ కములకొనలఁ । గుంగుమపురక్తబిందులఁ ♦ గురిసెనవిగొ॥ ౬౬

జలవిహారము చే నెంత ♦ కలఁగియున్నఁ । గురులుముడివీడిపత్త్రముల్ ♦ గరఁగియుంట
వెలయుముత్యాలజాముకాలు ♦ వ్రేలుచుంట । నింతుల మొగమ్ములొప్పారె ♦ నెంతయేని॥

ఓడనెగివారితోనీటఁ ♦ గ్రీడసలిపె । నిటునటుఁజలింపహారమ్ము ♦ నృపతిమౌళి
వనగజేంద్రంబు త్రోంచిన ♦ వనజలతను । మెపనిడికరేణులనుగూడి ♦ మెలఁగుకరణి॥ ౬౮

అట్టులొప్పెడునృపునితో ♦ ననుగమించి । యతివలెంతయువఱలిరి ♦ యందముగను
మొదటముత్తములేచూడ ♦ ముదముఁగొల్పు । నీలమునుగూడిమెఱయ వర్ణింపఁదరమె॥

పైఁడిచిమ్మనగ్రోవులఁ ♦ బడఁతులపుడు । రంగులజలమ్ములతనిపైఁ ♦ బొంగికురియ
నెంతయును గైరికపువాఁగు ♦ లెసఁగుచుండు । నద్రిరాజంబువలెఁబొల్చె ♦ నవనిధవుఁడు॥

ఆనదీరాజమునఁ దన ♦ యంతిపురపు । సతులతోడవిహారంబు ♦ సలుపునృపుఁడు
దివిజగంగను దేవతా ♦ స్త్రీలతోడఁ । గేళియొనరించు సురపతి ♦ లీలనొప్పె॥ ౭౦

కుంభభవదత్తమైగెల్పుఁ ♦ గొల్పునట్టి । భూరిరాజ్యముతో రామ ♦ భూధవుండు
పాదలికుశునకునిడినట్టి ♦ భూషసడలి । యేటఁబడెఁగుంరుతఅనతఁ ♦ డెఱుఁగకుండ॥ ౭౨

తృప్తిగాస్నానమొనరించి ♦ దేవితోడఁ । దీరపటభవనంబును ♦ జేరియతఁడు
వస్త్రములుదాల్చుచోఁగాంచె ♦ బాహువందు । దివ్యవలయంబులేకుంట ♦ దీనుఁడగుచు॥

జయకరమనుగూర్చుదివ్యమౌ ♦ సాధనంబు । మున్నుజనకుఁడు దాల్చిన ♦ భూషణంబు
గానతఁడొనఁడెపలలో♦భానఁగాను । ధీరునకుఁబూలువగలొక్క ♦ తీరుగాదె॥ ౭౪

తతః సమాజ్ఞాపయదాశు సర్వా । నానాయినస్తద్విచయే నదీష్ణాన్
వంధ్యశ్రమాస్తే సరయూం విగాహ్య । తమూచురమ్లానముఖప్రసాదాః॥ ౭౫

కృతః ప్రయత్నో నచదేవలబ్ధం । మగ్నం పయస్యాభరణోత్తమం తే
నాగేనలౌల్యాత్కుముదేననూన । ముపాత్తమంతర్హ్రదవాసినాతత్॥ ౭౬

తతః సకృత్వాధనురాతతజ్యం । ధనుర్ధరః కోపవిలోహితాక్షః
గారుత్మతం తీరగతస్తరస్వీ । భుజంగనాశాయ సమాదదేఽస్త్రం॥ ౭౭

తస్మిన్ హ్రదః సంహితమాత్రఏవ । క్షోభాత్సమావిద్ధతరంగహస్తః
రోధాంసి నిఘ్నన్నవపాతమగ్నః । కరీవవన్యః పరుషం రరాస॥ ౭౮

తస్మాత్సముద్రాదివమథ్యమానా । దుద్వృత్తనక్రాత్సహసోన్మమజ్జ
లక్ష్మ్యేవసార్థం సురరాజవృక్షం । కన్యాం పురస్కృత్య భుజంగరాజః॥ ౭౯

విభూషణప్రత్యుపహారహస్త । ముపస్థితం వీక్ష్యవిశాంపతిస్తం
సౌపర్ణమస్త్రం ప్రతిసంజహార । ప్రహ్వేష్వనిర్బంధరుషోహిసంతః॥ ౮౦

త్రైలోక్యనాథప్రభవం ప్రభావాత్ । కుశం ద్విషామంకుశమస్త్రవిద్వాన్
మానోన్నతేనాప్యభివంద్యమూర్ధ్నా । మూర్ధాభిషిక్తం కుముదోబభాషే॥ ౮౧

అవైమికార్యాంతరమానుషస్య । విష్ణోః సుతాఖ్యామపరాంతనుం త్వాం
సోహంకథంనామతవాచరేయ । మారాధనీయస్య ధృతేర్విఘాతం॥ ౮౨

కరాభిఘాతోత్థితకందుకేయ । మాలోక్యబాలాతికుతూహలేన
జవాత్పతజ్జ్యోతిరివాంతరిక్షా । దాదత్తజైత్రాభరణం త్వదీయం॥ ౮౩

తదేతదాజానువిలంబినా తే । జ్యాఘాతరేఖాస్థిరలాంఛనేన
భుజేనరక్షాపరిఘేణభూమే । రుపైతుయోగం పునరంసలేన॥ ౮౪

ఇమాంస్వసారంచ యవీయసీం మే । కుముద్వతీం నార్హసినానుమంతుం
ఆత్మాపరాధం నుదతీంచిరాయ । శుశ్రూషయాపార్థివ పాదయోస్తే॥ ౮౫

ఇత్యూచివానుపహృతాభరణః క్షితీశం । శ్లాఘ్యోభవాన్ స్వజన ఇత్యనుభాషితారం
సంయోజయాం విధివదాస సమేతబంధుః । కన్యామయేన కుముదః కులభూషణేన॥

తస్యాః స్పృష్టే మనుజపతినా సాహచర్యాయ హస్తే
మాంగల్యోర్ణావలయిని పురః పావకస్యోచ్ఛిఖస్య

దానివెదుకంగనదినీఁద ♦ దక్షులైన । జాలరులనెల్లఁబంచిన ♦ సరయూవందు
వెదకివేసారివారలు ♦ విఫలులగుచు । వచ్చి తెల్పిరిమాఘకాంతి ♦ వాడకిట్లు॥ ౨౫

చేసితిమియత్నములుగాని ♦ చిక్కలేదు । మునిఁగిపోయినభవదీయ ♦ భూషణంబు
పొదలుఁగుముదాఖ్యనాగుఁడీ ♦ హ్రదముక్రింద । వాఁడుహరియించియుండులో ♦ భమునఁదీని॥

అన్నఁడుగోపారుణాత్ముఁడై ♦ యానుధన్వి । ప్రాకటజలాధ్యుఁడౌ నర ♦ పాలమౌళి
చేరితీరంబుఁజాపానఁ ♦ జేర్చినారి । సర్పమునుజంప గారుడా ♦ స్త్రమునుదీసె॥ ౨౭

అలుఁగుఁగూర్చినమాత్రన ♦ సాహ్రదంబు । తద్దయుఁగలంగివీచి హ ♦ స్తములవీచి
తటులుదగఁబాతిగోతిలోఁ ♦ దగులువడిన । వన్యగజమట్లుఘోర ర ♦ వంబొనర్చె॥ ౨౮

అపుడుమకరాళిఁగలఁగుచా ♦ హ్రదమునుండి । పాదమెఁగన్యాసమేతుఁడై ♦ భుజగరాజు
తరవఁబడినట్టి పాలసం ♦ ద్రమ్మునుండి । పొడమినరమాయుతామర ♦ భుజవట్లు॥ ౨౯

మఱలఁదనకియ్యఁదెచ్చిన ♦ మండనంబు । నతనికరమునవీక్షించి ♦ యానృపాలుఁ
డక్కటెదించెను వైనతే ♦ యాస్త్రమపుడు । నతులరోడఁగోపదీక్షఁ ♦ దాలుతురెఘనులు॥ ౩౦

ఎంతమానోన్నతివిగని ♦ యొసఁగుచున్న । వైనతేయాస్త్రనాదుఁడౌట ♦ వంచిశిరము
వజ్జగన్నాథపుత్రున ♦ కవనిపతికిఁ । గుశునకుఁబరాంకుశునకు న ♦ తుకుముదుఁడనియె॥ ౩౧

వేఱుపనికయిమానుష ♦ వేషమూని । నట్టికౌశల్యనిసుతుఁడను ♦ నంకమునను
మాఱురూపంబునెత్తిన ♦ మాన్యుఁడీవు । నేనునీప్రీతిఁదెలుపంగ ♦ నెంతవాఁడ॥ ౩౨

చేతనెగయంగఁగొట్టిన ♦ చెండుకొఱకు । మీదికింజూచుశిబ్బాల ♦ మింటనుండి
చుక్కవలెవేగమునజాఱు ♦ చున్ననీదు । భూషఁగనుఁగొనివేడ్కపైఁ ♦ బుచ్చుకొనియె॥ ౩౩

స్థిరగుణకిణాంకములచేతఁ ♦ దేజరిల్లి । జానువులదాఁకవ్రేలాడి ♦ జగతిగాచు
పరిఘుండగునీదుబలమైన ♦ బాహువునను । మణులనిడిగూర్పఁబడుఁగాక ♦ మానవేంద్ర॥ ౩౪

చిరముగానీపదమ్ముల ♦ సేవఁజేసి । తాను నీకసొనర్చిన ♦ తప్పిదమ్ముఁ
దొలఁచికొనసెంచెనాదగు ♦ చెలియలీమె । తగదిగ్రహియింప నీకుమ ♦ ద్వతినిన్మణి॥ ౩౫

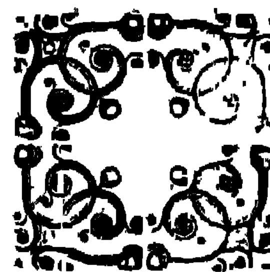
అంచుభూషణమొసఁగినఁ ♦ గాంచితన్ను । శ్లాఘ్యబంధుండవీవను ♦ తన్మెపరునకు
బంధువులఁగూడివిధ్యుక్త ♦ ఫణితిఁగూర్చెఁ । గుమణినిగన్యఁగుముదుండు ♦ హర్మ్యమున॥

ఉ॥ మంగళకంకణంబమరు ♦ మానినిహస్తము సాహచర్యకై
మంగళమూర్తిభూవిభుఁడు ♦ మండెడునగ్నికి ముందుఁబట్టినన్

దివ్యస్తూర్యధ్వని రుదచరద్వ్యశ్నువానో దిగంతాన్
గంధోదగ్రంత దనువవృషుః పుష్పమాశ్చర్యమేఘాః॥ ౮౭

ఇత్థంనాగస్త్రిభువనగురో రౌరసం మైథిలేయం
లబ్ధ్వాబంధుం తమపిచకుశః పంచమం తక్షకస్య
ఏకః శంకాం పితృవధరిపోరత్యజద్వైనతేయా
చ్ఛాంతవ్యాళా మవనిమపరః పౌరకాంతః శశాస॥ ౮౮

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ
కుముద్వతీపరిణయో నామ షోడశః సర్గః

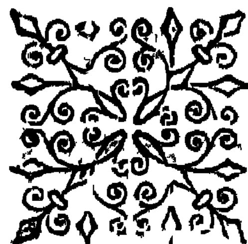

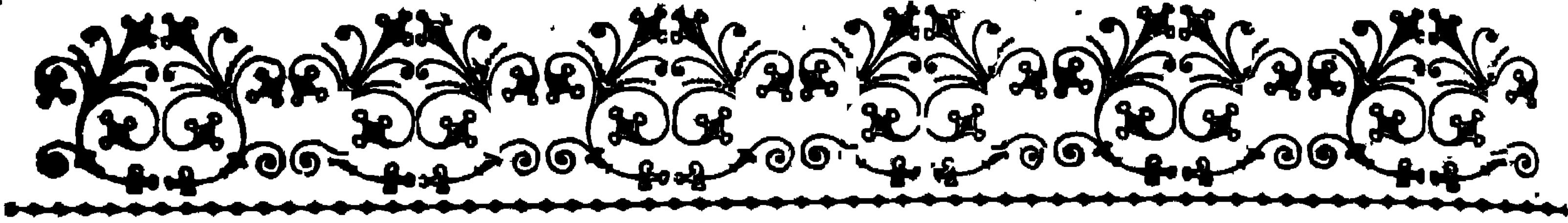
మంగళదేవతూర్యములు ♦ మానక మ్రోసె దిగంతమంటుచున్
మంగళమేఘముల్ గురిసె ♦ మంజులగంధసుమప్రవర్షముల్ ॥ ౮౭

సీ॥ ముజ్జగంబులకును ♦ మూలమైగురుసయి । రహింవహించినయట్టి ♦ రామునకును
ప్రవిమలగుణములఁ ♦ బావనమైనట్టి । చరితనొప్పారిన ♦ జానకికిని
బుత్రుఁడై పొల్చిన ♦ భూపశిరోమణి । యొప్పుచుట్టంబయ్యె ♦ నురగపతికిఁ
దక్షుకు సేనవ ♦ తరమువాఁడయినట్టి । కుముదుండు బంధువు ♦ కుశునకయ్యె
గీ॥ నొకఁడు పితృసఖశత్రుఁడై ♦ యుండినట్టి
వైనతేయునిభయమును ♦ వదలి మనియె
మఱియొకఁడు సర్వములుశాంతిఁ ♦ బరఁగ ప్రజకు
మిత్రుఁడై భూరిమహిమతో ♦ ధాత్రి నేలె॥ ౮౮

గద్య

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందుఁ
గుముద్వతీ పరిణయంబను షోడశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

సప్తదశః సర్గః

అతిథిం నామ కాకుత్స్థా । త్పుత్ర మాప కుముద్వతీ
పశ్చిమాద్యామినీయామాత్ । ప్రసాదమివ చేతనా॥ ౧

సపితుః పితృమాన్వంశం । మాతుశ్చానుపమద్యుతిః
అపునాత్సవితేవోభౌ । మార్గావుత్తరదక్షిణౌ॥ ౨

తమాదౌ కులవిద్యానా । మర్థమర్థవిదాంవరః
పశ్చాత్పార్థివ కన్యానాం । పాణిమగ్రాహ యత్పితా॥ ౩

జాత్యస్తేనాభిజాతేన । శూరః శౌర్యవతాం కుశః
అమన్యతైక మాత్మాన । మనేకం వశినావశీ॥ ౪

సకులోచిత మింద్రస్య । సాహాయ్యకముపేయివాన్
జఘానసమరే దైత్యం । దుర్జయం తేనచావధి॥ ౫

తం స్వసా నాగరాజస్య । కుముదస్య కుముద్వతీ
అన్వగాత్కుముదానందం । శశాంకమివకౌముదీ॥ ౬

తయోర్దివస్పతేరాసీ । దేకః సింహాసనార్ధభాక్
ద్వితీయాపి సఖీశచ్యాః । పారిజాతాంశభాగినీ॥ ౭

తదాత్మసంభవం రాజ్యే । మంత్రివృద్ధాః సమాదధుః
స్మరంతః పశ్చిమామాజ్ఞాం । భర్తుః సంగ్రామయాయినః॥ ౮

తేతస్య కల్పయామాసు । రభిషేకాయ శిల్పిభిః
విమానం నవముద్వేది । చతుఃస్తంభ ప్రతిష్ఠితం॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

సప్తదశాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

విశద కాకుత్స్థ మణియైన ♦ కుశునివలనఁ । గనెఁ గుముద్వతి యతిథినాఁ ♦ దనరుసుతుని
యామినికిఁ దుదనొప్పెడు ♦ జాముపలన । స్వాంత మెంతయుఁ దెలివిని ♦ బడయునట్లు॥

దక్షిణోత్తర మార్గముల్ ♦ తరణిద్యుమణి । వెలయఁజేసెడుకరణిఁ దా ♦ వెలయఁజేసెఁ
దల్లిదండ్రుల కులములఁ ♦ దండ్రిపంటి । యతుల తేజోనిధాన మ♦య్యతిథిసుమతి॥ ౧

అర్థవిదులందు నగ్రణి ♦ యైనతండ్రి । యాత్మజాతునిఁగులవిద్య ♦ లందుఁదొలుతఁ
గుశలునిగఁజేసి యావలఁ ♦ గూర్మిఁగొలిపె । రాచకన్నెలఁజేపట్టి ♦ రహిపహింప॥ ౨

నిర్మలాన్వయశౌర్యాత్మ ♦ నిగ్రహములఁ । బొందియులరారుచుండెడు ♦ పుత్రుఁగాంచి
నిర్మలాన్వయశౌర్యాత్మ ♦ నిగ్రహములఁ । గన్నకుశుఁడెంచెఁదా నొంటి♦గా నలంచు॥ ౩

తనకులోచితమైనట్టి ♦ ధర్మమునను । వజ్రికిసహాయమొనరించు ♦ పనికిఁబోయి
దుర్జయాసురుసమరానఁ ♦ ద్రుంచి వైచి । వానిచేఁబడె నప్పుడే ♦ తానుగూడ॥ ౪

కువలయానందుఁజంద్రుని ♦ గూడిచనెడు । వెన్నెలనుబోలెఁగుముదుఁడక్ ♦ వన్నగేంద్రు
ననుజయైనకుముద్వతి ♦ యనుగమించె । నవనిహర్షానహర్షమ్ము ♦ నందువిభుని॥ ౫

వారిలోనొకఁడయ్యెను ♦ వజ్రిదైన । యర్ధసింహాసనంబున ♦ కర్హభాగి
యొక్కతెయ్యెను శచికిఁదా ♦ నుచితసఖియుఁ । బారిజాతంబునందలి ♦ పాలికాఁపు॥ ౬

అంతసమరాన కేగుచో ♦ నవనివిభుఁడు । దమకునిడినట్టియాజ్ఞను ♦ దలఁచి యప్పు
డతనిసుతరత్నమైకాలు ♦ నతిథినిడిరి । రాజ్యమునవృద్ధసచివులు ♦ రాజభక్తి॥ ౭

చెలఁగివారలుపట్టాభి♦షేకమునకు । శిల్పులనుగొల్పినిర్మింపఁ ♦ జేసిరంత
నున్నతంబైనవేదియుఁ ♦ జెన్నుమీఱు । నాల్గుకంబాలుగల విమా♦నంబునొకటి॥ ౮

తత్రైనం హేమకుంభేషు । సంభృతైస్తీర్థవారిభిః
ఉపతస్థుః ప్రకృతయో । భద్రపీఠోపవేశితం॥ ౧౦

నదద్భిః స్నిగ్ధగంభీరం । తూర్యైరాహతపుష్కరైః
అన్వమీయత కల్యాణం । తస్యావిచ్ఛిన్నసంతతి॥ ౧౧

దూర్వాయవాంకుర ప్లక్ష । త్వగభిన్నపుటోత్తరాన్
జ్ఞాతివృద్ధైః ప్రయుక్తాన్ స । భేజే నీరాజనావిధీన్॥ ౧౨

పురోహిత పురోగాస్తం । జిష్ణుం జైత్రై రథర్వభిః
ఉపచక్రమిరే పూర్వ । మభిషేక్తుం ద్విజాతయః॥ ౧౩

తస్యౌఘ మహతీమూర్ధ్ని । నిపతంతీ వ్యశోభత
సశబ్ద మభిషేక శ్రీ । ర్గంగేవ త్రిపురద్విషః॥ ౧౪

స్తూయమానః క్షణే తస్మి । న్నలక్ష్యత సవందిభిః
ప్రవృద్ధ ఇవపర్జన్యః । సారంగై రభినందితః॥ ౧౫

తస్యసన్మంత్రపూతాభిః । స్నానమద్భిః ప్రతీచ్ఛతః
వవృధేవైద్యుతస్యాగ్నే । ర్వృష్టిసేకాదివద్యుతిః॥ ౧౬

సతావదభిషేకాంతే । స్నాతకేభ్యోదదౌవసు
యావతైషాంసమాప్యేరన్ । యజ్ఞాః పర్యాప్తదక్షిణాః॥ ౧౭

తేప్రీతమనసస్తస్మై । యామాశిషముదైరయః
సాతస్యకర్మనిర్వృత్తై । ర్దూరంపశ్చాత్కృతాఫలైః॥ ౧౮

బంధచ్ఛేదంసబద్ధానాం । వధార్హాణామవధ్యతాం
ధుర్యాణాంచధురోమోక్ష । మదోహంచాదిశద్గవాం॥ ౧౯

క్రీడాపతత్రిణోప్యస్య । పంజరస్థాఃశుకాదయః
లబ్ధమోక్షాస్తదాదేశా । ద్యథేష్టగతయోభవన్॥ ౨౦

తతఃకక్ష్యాంతరన్యస్త । గజదంతాసనంశుచి
సోత్తరచ్ఛదమధ్యాస్త । నేపథ్యగ్రహణాయసః॥ ౨౧

తంధూపాశ్యానకేశాంతం । తోయనిర్ణిక్తపాణయః
ఆకల్పసాధనైస్తైస్తై । రుపసేదుః ప్రసాధకాః॥ ౨౨

భద్రపీఠాననచ్చట ♦ నిలుచున్న | యతని చెంగటనుండిరి ♦ యమలతీర్థ
వారిపూరిత హేమకుంభములతోడ | సంభ్రమముమీఱ భక్తితో ♦ సచివులెల్ల॥ ౧౦

తెఱపఁబడినట్టి ముఖముల ♦ దీర్ఘమధుర | రవములీనుచునుండు తూర్యములె తెల్ప
నతఁడువిచ్ఛేదమెప్పుడు ♦ నందనట్టి | నిత్యకల్యాణముల చేత ♦ నెగడునంచు॥ ౧౧

గరికెయొయవాంకురమ్ములు ♦ గలిసినట్టి | పంచనామట్టిపట్టలు ♦ పల్లవములు
ప్రీతితో జ్ఞాతివృద్ధు లర్పించుచుండ | నతఁడునీరాజనముఁ గాంచె ♦ నర్హవిధిని॥ ౧౨

విప్రవరులు పురోహితుఁ ♦ బెట్టియుందు | విజయమును గొల్పుశక్తిచే ♦ వెలయుచుండు
నంచితాథర్వవేదమంత్రాళిచేత | దొరకు నభిషేక మొనరింపఁ ♦ దొడఁగి రపుడు॥ ౧౩

అతనితలమీఁద నభిషేక ♦ మందుమోసి | పడుచునుండెడు జలధార ♦ భవ్యమగుచుఁ
త్రిపురవైరిశిరంబున ♦ దివమునుండి | పడెడువిమలాంబువులగంగ ♦ పగిది మెఱసె॥ ౧౪

చాతకమ్ములు పొగడఁ బర్జన్యమూర్తి | యంతకంతకుఁ బొదలెడు ♦ నట్టులపుడు
వందిజనములు పొగడంగఁ ♦ బ్రభువుకూడ | నంతకంతకుఁ బొదలెను ♦ హర్షమునను॥ ౧౫

వృష్టిజలములచేతను ♦ విద్యుదగ్ని | ప్రజ్వరిల్లెడుకరణి నా ♦ ప్రభువరుండు
మంత్రపూతజలమ్ముల ♦ మజ్జనంబు | చేత దేదీప్యమానుఁడై ♦ చెలఁగుచుండె॥ ౧౬

అంతనభిషేక కార్యంబు ♦ సాంతమైన | వారియజ్ఞసమాప్తికి ♦ వలసినంత
సిరులనేగాక దక్షిణఁ ♦ జేర్చియిచ్చె | స్నాతకులకెల్ల నద్ధరా ♦ స్వామిమౌళి॥ ౧౭

ప్రీతి స్నాతకులిడ్డ దీవెనలఫలము | లపుడె గాఁ బొదవఁగనుండె ♦ నెపుడొ యుండు
భూపచంద్రపురాకృత ♦ పుణ్యమెల్ల | వెంట వెంట నె ఫలియించు ♦ చుండఁజేసి॥ ౧౮

బద్ధులగువారిబంధముల్ ♦ బాపివేయు | వధ్యులగువారిఁ జంపక ♦ వదలివేయు
బఱువుపశువుల పైమోపఁ ♦ బడకయుండ | నాలఁబిదుకకయుండంగ ♦ నాజ్ఞయొసఁగె॥

పంజరమ్ములఁ బెట్టంగఁ ♦ బడినయట్టి | కీరములు మొదలుగఁ గల్గు ♦ కేళికొఱకు
నైనపక్షులు కూడ న ♦ య్యతిథియాజ్ఞ | విడివడి విహారమును సల్పె ♦ విచ్చలవిడి॥ ౨౦

అన్నృపాలవరుండు హ ♦ ర్మ్యాంగణమున | నమలతరవస్త్రశోభిత ♦ మయినయట్టి
శుభ్రగజదంతపీఠిపై ♦ సొగసుమీఱ | నధివసించె నలంకృతి ♦ నందుకొఱకు॥ ౨౧

కడిగికొని చక్కఁగాసేటఁ ♦ గరతలములు | నతని కొనవెండ్రుకలనున్న ♦ యట్టితడిని
ధూపమున వార్చి భూషలఁ ♦ దొడుగ రాజు | నరవరుని చెంతనుండిరి ♦ నగలఁ దాల్చి॥ ౨౨

తేఽస్య ముక్తా గుణోన్నద్ధం । మౌళిమంతర్గతస్రజం
ప్రత్యూపుః పద్మరాగేణ । ప్రభామండల శోభినా॥ ౨౩

చందనే నాంగరాగంచ । మృగనాభి సుగంధినా
సమాపయ్య తతశ్చక్రుః । పత్త్రం విన్యస్త రోచనం॥ ౨౪

ఆముక్తాభరణః స్రగ్వీ । హంసచిహ్న దుకూలవాన్
ఆసీదతిశయ ప్రేక్ష్యః । సరాజ్యశ్రీ వధూవరః॥ ౨౫

నేపథ్య దర్శినశ్ఛాయా । తస్యాదర్శే హిరణ్మయే
విరరాజోదితే సూర్యే । మేరౌ కల్పతరోరివ॥ ౨౬

సరాజ కకుదవ్యగ్ర । పాణిభిః పార్శ్వ వర్తిభిః
యయావుదీరితాలోకః । సుధర్మానవమాం సభాం॥ ౨౭

వితానసహితం తత్ర । భేజే పైతృక మాసనం
చూడామణిభిరుద్ఘృష్ట । పాదపీఠం మహీక్షితాం॥ ౨౮

శుశుభే తేన చాక్రాంతం । మంగళాయతనం మహత్
శ్రీవత్సలక్షణం వక్షః । కౌస్తుభే నేవ కైశవం॥ ౨౯

బభౌ భూయః కుమారత్వా । దధిరాజ్యమవాప్య సః
రేఖాభావాదుపారూఢః । సామగ్ర్యమివ చంద్రమాః॥ ౩౦

ప్రసన్న ముఖరాగం తం । స్మితపూర్వాభిభాషిణం
మూర్తిమంత మమన్యంత । విశ్వాసమనుజీవినః॥ ౩౧

సపురం పురుహూతశ్రీః । కల్పద్రుమ నిభధ్వజాం
క్రమమాణ శ్చకారద్యాం । నాగేనైరావతౌజసా॥ ౩౨

తస్యైకస్యోచ్ఛ్రితం ఛత్త్రం । మూర్ధ్ని తేనా మలత్విషా
పూర్వరాజవియోగౌష్మ్యం । కృత్స్నస్య జగతో హృతం॥ ౩౩

ధూమాదగ్నేః శిఖాః పశ్చా । దుదయాదంశవో రవేః
సోఽతీత్య తేజసాం వృత్తిం । సమమేవోత్థితో గుణైః॥ ౩౪

తం ప్రీతివిశదైర్నేత్రై । రన్వయుః పౌరయోషితః
శరత్ప్రసన్నైర్జ్యోతిర్భి । ర్విభావర్య ఇవ ధ్రువం॥ ౩౫

యులదండలును త్రెంపు ♦ సరులుఁగూడి | యున్నయాతనిమాళిలో ♦ నుంచిరపుడు
పద్మరాగమణిప్రభల ♦ పర్వుచుండు | భూరిశోభాకరంబులు ♦ భూషణములు॥ ౨౩

చారుమృగమదపరిమళ ♦ చందనమున | నంగరాగంబుఁగూర్చి స♦మంచితముగ
మంచిగోరోజనముచేత ♦ మించునట్లు | చిత్రపత్త్రంబు లిడిరి వి♦చిత్రముగను॥ ౨౪

తొడవులిడి మేనఁబరిదండ ♦ మెడను బెట్టి | హంసచిత్రంబులంతట ♦ నమరునట్టి
దంబు మీఁదిన వరదుకూ♦లంబు గట్టి | మెఱసె నెంతయు రాజ్యల♦క్ష్మీవరుఁడు॥ ౨౫

తనదు సింగారమును హేమ ♦ దర్పణమున | వేడ్కఁగనునట్టి నృపు ప్రతి♦బింబ మొప్పె
భాస్కరోదయమున మేరు ♦ పర్వతమున | వెలయు కల్పతరుప్రతి ♦ బింబమట్లు॥ ౨౬

పాణులను రాజచిహ్నముల్ ♦ పట్టి కొలుచు | పార్శ్వవర్తులు జయజయ ♦ ధ్వనులు సేయ
దేవసభయౌ సుధర్మకుఁ ♦ దీసిపోని | సభకు వేంచేసె నా రాజ ♦ చంద్రుఁ డపుడు॥ ౨౭

రాజమౌళివిభూషణ ♦ రాజి నొరసి | కాంతులు పదపీఠమును వేలు ♦ వేలు కట్టు
గలిగి పైత్రుక మైకడఁ ♦ జెలఁగునట్టి | చారుసింహాసనంబునఁ ♦ గూరుచుండె॥ ౨౮

అతనితోఁ గూడి శ్రీవత్స ♦ మనఁగఁ బరఁగు | నాసభ చెలంగె మంగళా ♦ యతనమగుచు
నమలశ్రీవత్సచిహ్నిత ♦ మైతనర్చు | కౌస్తుభముతోడ విష్ణు వ♦క్షంబు కరణి॥ ౨౯

బాల్యమును వీడి వెంటనే ♦ భవ్యమైన | పూర్ణరాజ్యంబు దాల్చిన ♦ భూధవుండు
రేఖ రేఖగఁ గళలొక్క ♦ రేఖతోనె | పూర్ణతనుఁ గన్నశశివలెఁ ♦ బొల్చుచుండె॥ 3౦

ఎప్పుడును సోముఁ కళకళ ♦ లీనుచుండఁ | గూడి చిఱునవ్వుతో మాట ♦ లాడుచుంట
నిట్లు విశ్వాసమే రూప ♦ మెత్తెనంచు | నెంచుచుందురు పరిజను ♦ లెల్ల నతని॥ 3౧

కల్పతరువులఁబో లతా♦కంబులందు | పురినిఁ జౌదంతిబలమొప్ప ♦ కరిని నెక్కి
సిరుల శక్రోపముఁడు వాఁడు ♦ తిరుగుచుండి | దాని స్వర్గపురమ్ముగాఁ ♦ దనరఁజేసె॥ 3౨

పరసితచ్ఛత్రమాతని ♦ శిరము మీఁద | దివ్యమైనట్టి కాంతితోఁ ♦ దేజరిల్లి
పూర్వరాజవియోగానఁ ♦ బొడమినట్టి | జనులలో పలితాపముల్ ♦ జల్లపఱిచె॥ 33

పొగకు నాపలనగ్నిలోఁ ♦ బొడముమంట | పొద్దుపొడిచినపిమ్మటఁ ♦ బొడుచు రశ్మి
యిట్టి తేజమ్ములందలి ♦ వృత్తిమించి | యతఁ డుదయమందె సర్వగు♦ణాళితోనె॥ 3౪

పౌరసుందరులావర ♦ పాలచంద్రు | ననుగమించిరి ప్రేమచే ♦ నలరుకనుల
ధూళివనిశారదరాత్రులు ♦ తొలఁగకుండ | మించుచుక్కలతో వెంబ♦డించునట్లు॥ 3౫

స ప్త ద శః స ర్గః

అయోధ్యాదేవతాశ్చైనం । ప్రశస్తాయతనార్చితాః
అనుదధ్యురనుధ్యేయం । సాన్నిధ్యైః ప్రతిమాగతైః॥ ౩౬

యావన్నాశ్యాయతే వేది । రభిషేకజలాప్లుతా
తావదేవాస్య వేలాంతం । ప్రతాపః ప్రాప దుస్సహః॥ ౩౭

వసిష్ఠస్య గురోర్మంత్రాః । సాయకాస్తస్య ధన్వినః
కిం తత్సాధ్యం యదుభయే । సాధయేయుర్న సంగతాః॥ ౩౮

సధర్మస్థసఖః శశ్వ । దర్థిప్రత్యర్థినాం స్వయం
దదర్శ సంశయచ్ఛేద్యాన్ । వ్యవహారానతంద్రితః॥ ౩౯

తతః పరమభివ్యక్త । సౌమనస్యనివేదితైః
యుయోజ పాకాభిముఖై । ర్భృత్యాన్విజ్ఞాపనాఫలైః॥ ౪౦

ప్రజాస్తద్గురుణా నద్యో । నభసేవ వివర్ధితాః
తస్మింస్తు భూయసీం వృద్ధిం । నభస్యే తా ఇవాయయుః॥ ౪౧

యదువాచ న తన్మిథ్యా । యద్దదౌ న జహార తత్
సోఽభూద్భగ్నవ్రతః శత్రూ । నుద్ధృత్య ప్రతిరోపయన్॥ ౪౨

వయోరూపవిభూతీనా । మేకైకం మదకారణం
తాని తస్మిన్సమస్తాని । న తస్యోత్సిషిచే మనః॥ ౪౩

ఇత్థం జనితరాగాసు । ప్రకృతిష్వనువాసరం
అక్షోభ్యః స నవోఽప్యాసీ । ద్దృఢమూల ఇవ ద్రుమః॥ ౪౪

అనిత్యాః శత్రవో బాహ్యా । విప్రకృష్టాశ్చ తే యతః
అతః సోఽభ్యంతరాన్నిత్యాన్ । షట్పూర్వమజయద్రిపూన్॥ ౪౫

ప్రసాదాభిముఖే తస్మిం । శ్చపలాపి స్వభావతః
నికషే హేమరేఖేవ । శ్రీరాసీదనపాయినీ॥ ౪౬

కాతర్యం కేవలా నీతిః । శౌర్యం శ్వాపదచేష్టితం
అతః సిద్ధిం సమేతాభ్యా । ముభాభ్యామన్వియేష సః॥ ౪౭

న తస్య మండలే రాజ్ఞో । న్యస్తప్రణిధిదీధితేః
అదృష్టమభవత్కించి । ద్వ్యభ్రస్యేవ వివస్వతః॥ ౪౮

య్యాయోధ్యను దేవాల♦యంబులందు । నర్చనొందిన దేవత ♦ లాత్మఁబొంగి
గ్రిహమ్ములస్వయముగా ♦ వెలసియుండి । యన్నపూపునుగ్రహించిరి ♦ యర్హుఁడగుట॥
ద్రిభువ రేణ్యుని యభిషేక ♦ వారిచేత । నైనతడివేదిపైనారు ♦ నంతలోనె
దుమ్ముహోమహు దుస్సహ♦మైనశౌర్య । మబ్ధితీర్థమ్మనంటె మ♦హాద్భుతముగ॥ ౩౭
గన్యుఁడైనవసిష్ఠుని ♦ మంత్రములును । నృపుధనుర్ధారిసాయక ♦ నిచయములును
లిసియుండఁగ నీధరా ♦ తలమునందు । నొందఁగ నసాధ్యమైనది ♦ యుండు నెద్ది॥ ౩౮
ధర్మచరులకుసఖుఁడైన ♦ ధరణిధవుఁడు । వాదిప్రతివాది వాద వి♦వాదములను
సంశయముదీర్చుకొనుటకై ♦ స్వయమునోర్చి । యప్రమత్తతఁబలిదిన ♦ మరయుచుండు॥
మంచిమానసములచేత ♦ మనవిచేయు । నాత్మపరిజనములకోర్కు ♦ లన్నికూడ
సలిపెనృపుఁడు ఫలోన్ముఖ♦ములుగనంతఁ । గూర్మితోఁబ్రజమేలు నే ♦ కోరువాఁడు॥
గ్రామములోని నదులట్లు ♦ జనకుచేతఁ । బ్రబలియున్నట్టిప్రజలీ నృ♦పాలుపాల
నాతిశయమునఁబ్రబలిరి ♦ యంతకంటె । భాద్రపదమునవానదుల్ ♦ ప్రబలునట్లు॥ ౪౧
పల్కనేకానికల్లలఁ ♦ బల్కఁడతఁడు । ఇచ్చునేకాని మరలఁదాఁ ♦ బుచ్చుకొనఁడు
వెరులఁబెకల్చిక్రమ్మఱఁ ♦ బాదుకొల్పు । నతనిప్రతభంగమంతయు ♦ నందెయుండు॥ ౪౨
రూపయౌవనసంపదల్ ♦ రూఢిధరణి । నొక్కటొకటియె గర్వంబు ♦ నొందఁజేయు
నన్నియునుబూర్ణముగఁగూడి ♦ యున్నఁగూడ । నతనిమదికింతయును గర్వ♦మంటదయ్యె॥
గోత్రవాఁడయ్యునానాఁటఁ ♦ గూర్మిఁజూచు । ప్రజలలోపల నెలకొని ♦ పరనృపులకు
చలుఁడైక్రాలుచుండెఁడా ♦ నతిదృఢముగ । వేరుబారినయట్టియా ♦ వృక్షమట్లు॥ ౪౪
బాహ్యవైరులు సతముండు ♦ వారుగాక । దూరముగనుంద్రుగా పునఁ ♦ దూరదృష్టి
యతఁడునిత్యముఁదనయాత్మ ♦ యందెయుండు । రిపులనార్వురమొదట ని♦ర్జించిమించె॥
సిరి స్వభావమ్ముచేత న♦స్థిరయెయయ్యు । దానగుణనుప్రసన్నుఁడై ♦ తనరుచుండు
నతనియందుఁదిరమ్ముగా ♦ నలరుచుండెఁ । బైఁడిగెలఱయొఁరగల్లున ♦ వఱలునట్లు॥ ౪౬
విక్రమములేనియానీతి ♦ పిఱికితనము । శౌర్యమేనీతిలేకున్నఁ ♦ గ్రౌర్యనగును
గానసీరెంటినింగూర్చి ♦ కాంచనెంచె । విజయసంసిద్ధిపరిపక్వ ♦ విమలబుద్ధి॥ ౪౭
అభ్రములులేకవెల్గు న♦హస్కరుండు । గననిదెద్దియునుండని ♦ కరణిజగతి
నొక్కటియున్నపుఁడెఱుఁగని ♦ దుండదయ్యెఁ । జరులనెడుదీప్తులంతటఁ ♦ బఱపియుంట॥

రాత్రిందివవిభాగేషు । యదాదిష్టంమహీక్షితాం
తత్సిషేవేనియోగేన । సవికల్పపరాఙ్ముఖః॥ ౪౯

మన్త్రఃప్రతిదినంతస్య । బభూవసహమన్త్రిభిః
సజాతుసేవ్యమానోపి । గుప్తద్వారోనసూచ్యతే॥ ౫౦

పరేషుస్వేషుచక్షిప్తై । రవిజ్ఞాతపరస్పరైః
సోపసర్పైర్జజాగార । యథాకాలంస్వపన్నపి॥ ౫౧

దుర్గాణిదుర్గ్రహాణ్యాసం । స్తస్యరోద్ధురపిద్విషాం
నహిసింహోగజాస్కన్దీ । భయాద్గిరిగుహాశయః॥ ౫౨

భవ్యముఖ్యాఃసమారమ్భాః । ప్రత్యవేక్ష్యానిరత్యయాః
గర్భశాలిసధర్మాణ । స్తస్యగూఢంవిపేచిరే॥ ౫౩

అపథేనప్రవవృతే । నజాతూపచితోపిసః
వృద్ధౌనదీముఖేనైవ । ప్రస్థానంలవణాంభసః॥ ౫౪

కామంప్రకృతివైరాగ్యం । సద్యఃశమయితుంక్షమః
యస్యకార్యఃప్రతీకారః । సతన్నైవోదపాదయత్॥ ౫౫

శక్యేష్వేవాభవద్యాత్రా । తస్యశక్తిమతఃసతః
సమీరణసహాయోపి । నాంభఃప్రార్థీదవానలః॥ ౫౬

నధర్మమర్థకామాభ్యాం । బబాధే నచతేనతౌ
నార్థంకామేనకామంవా । సోర్థేనసదృశస్త్రిషు॥ ౫౭

హీనాన్యనుపకర్తృణి । ప్రవృద్ధానివికుర్వతే
తేనమధ్యమశక్తీని । మిత్రాణిస్థాపితాన్యతః॥ ౫౮

పరాత్మనోఃపరిచ్ఛిద్య । శక్త్యాదీనాంబలాబలం
యయావేభిర్బలిష్ఠశ్చేత్ । పరస్మాదాస్తసోన్యథా॥ ౫౯

కోశేనాశ్రయణీయత్వ । మితితస్యార్థసంగ్రహః
అంబుగర్భోహిజీమూత । శ్చాతకైరభినన్ద్యతే॥ ౬౦

పరకర్మాపహఃసోభూ । దుద్యతఃస్వేషుకర్మసు
ఆవృణోదాత్మనోరన్ధ్రం । రన్ధ్రేషుప్రహరన్రిపూన్॥ ౬౧

రేబవళ్లును జేయంగ ♦ రేఁడులకును । విధిగ నిర్మింపఁబడినట్టి ♦ వివిధకార్య
జాతములనెల్ల సేవించె ♦ సంశయమ్ము । వదలి యాభూపుఁడెంతయుఁ ♦ బట్టుదలను॥ ౪౯

ప్రతిదినము మంత్రులం గూడి ♦ ప్రభువరుండు । జరపెఁ గార్యవిచారంబు ♦ నొరులకద్ది
గుప్తమార్గంబు గానుంటఁ ♦ గొంచెమేని । బయలుపడదయ్యె సేవింపఁ ♦ బడుచునున్న॥ ౫౦

మిత్రశత్రులలోపల ♦ మెలఁగువట్టు । లొండొరులు దాము తెలియక ♦ యుండునట్లు
గూఢచారుల నాతఁడు ♦ గొలిపియుంటఁ । గాలమున నిద్రగొనియు మే♦ల్కాంచియుండె॥

వైరిరోధకుఁడతఁడు ని♦ర్భయుఁడెయయ్యెఁ । గలిగియుండెన భేద్య దు♦ర్గములగములు
మీటికరులను ద్రుంచు కం♦ఠీరవమ్ము । భయముచేఁ గాదు గద గుహఁ ♦ బండుకొనుట॥

శుభము నేకోరి యెప్పుడు ♦ శుద్ధబుద్ధి । నరసి యొనరించు నతని కా♦ర్యమ్ములెల్లఁ
గనక విఘ్నంబు గూఢంబు♦గా ఫలించె । గర్భమునఁ బండు వరిపైరు ♦ కరణి సతము॥ ౫౩

ఏంతవృద్ధిని గాంచిన ♦ నించుకేని । దుష్టపథమునఁ జొరఁడు ని♦ర్దోషియతఁడు
అబ్ధిలోపలవర్ధిల్లు ♦ నట్టి జలము । లేళ్ళ ముఖములఁ గాక వే♦ఱెట్లు చనును॥ ౫౪

ప్రజలలోని యశాంతిని ♦ ప్రభువరుండు । తత్క్షణమడంచి వేయఁగా♦దక్షుఁడయ్యె
దిద్దుకొనఁగను వలసిన♦ తెఱఁగునందుఁ । గార్యమును జేయుఁడెన్నఁడు ♦ కార్యవిదుఁడు॥ ౫౫

శక్తిమంతుఁడు జనపతి ♦ శక్యుఁడైన । శత్రుమీఁద నెదండెత్తి ♦ చనుచునుండు
గాలి సాయంబు గల్గియుఁ ♦ గాఱుచిచ్చు । సలిలములఁ గాల్పనెపుడైనఁ ♦ జనుటఁ గలదె॥

కాంచు సమముగ ధర్మార్థ ♦ కామములను । గాన ధర్మముచే నర్థ ♦ కామములకు
వానిచే ధర్మమునకును ♦ వానియందు । నొకటిచే నొక్కటికి బాధ ♦ యొదవదయ్యె॥ ౫౬

క్షీణదశనున్న మేలును ♦ జేయలేరు । ఒదవఁ జేయూదురున్నతి ♦ నున్నఁగీడు
గాననే భూమిపతి మిత్ర ♦ గణమునెల్ల । మధ్యదశయందునుంచెను ♦ మర్మమెఱిఁగి॥ ౫౭

స్వపరశక్త్యాదులును బలా ♦ బలము లెల్ల । నవనిపాలుఁడు చక్కఁగా ♦ నరసి యరసి
వైరిబలవంతుఁడేని దా ♦ బవరమునకు । వెడలుఁగాడేని యతని ను♦పేక్ష సేయు॥ ౫౮

సిరులుగలవాఁడె భువిలోన ♦ సేవ్యుఁడంచు । నతఁడు ధనమును గూర్చె న♦త్యంతముగను
నీరములచేత నెంతయు ♦ నిండియుండు । మేఘము నెవానకోయిల ♦ మెచ్చఁగాదె॥ ౬౦

రిపులకార్యాళిఁ జెఱుచుచు ♦ నృపవరుండు । తనపనులనెల్ల నెఱవేర్చ ♦ కొనుచునుండు
మర్మము లెఱింగి శత్రుల ♦ మనముడంచు । దాఁచి మెలఁకువ వాత్మ, రం♦ధ్రములనెల్ల॥ ౬౧

పిత్రా సంవర్ధితో నిత్యం । కృతాస్త్రః సాంపరాయికః
తస్య దండవతో దండః । స్వదేహాన్న వ్యశిష్యత॥ ౬౨

సర్పస్యేవ శిరోరత్నం । నాస్య శక్తిత్రయం పరః
స చకర్ష పరస్మాత్త । దయస్కాంత ఇవాయసం॥ ౬౩

వాపీష్వివ స్రవంతీషు । వనేషూపవనేష్వివ
సార్థాః స్వైరం స్వకీయేషు । చేరుర్వేశ్మస్వివాద్రిషు॥ ౬౪

తపో రక్షన్స విఘ్నేభ్య । స్తస్కరేభ్యశ్చ సంపదః
యథాస్వమాశ్రమైశ్చక్రే । వర్ణైరపి షడంశభాక్॥ ౬౫

ఖనిభిః సుషువే రత్నం । క్షేత్రైః సస్యం వనైర్గజాన్
దిదేశ వేతనం తస్మై । రక్షాసదృశమేవ భూః॥ ౬౬

స గుణానాం బలానాం చ । షణ్ణాం షణ్ముఖవిక్రమః
బభూవ వినియోగజ్ఞః । సాధనీయేషు వస్తుషు॥ ౬౭

ఇతి క్రమాత్ప్రయుంజానో । రాజనీతిం చతుర్విధాం
ఆతీర్థాద ప్రతీఘాతం । స తస్యాః ఫలమానశే॥ ౬౮

కూటయుద్ధ విధిజ్ఞేఽపి । తస్మిన్సన్మార్గయోధిని
భేజేఽభిసారికావృత్తిం । జయశ్రీర్వీరగామినీ॥ ౬౯

ప్రాయః ప్రతాపభగ్నత్వా । దరీణాం తస్య దుర్లభః
రణో గంధ ద్విపస్యేవ । గంధభిన్నాన్యదంతినః॥ ౭౦

ప్రవృద్ధౌ హీయతే చంద్రః । సముద్రోఽపి తథావిధః
స తు తత్సమవృద్ధిశ్చ । న చాభూత్తా వివ క్షయీ॥ ౭౧

సంతస్తస్యాభిగమనా । దత్యర్థం మహతః కృశాః
ఉదధేరివ జీమూతాః । ప్రాపుర్దాతృత్వమర్థినః॥ ౭౨

స్తూయమాన స్సజిహ్రాయ । స్తుత్యమేవ సమాచరన్
తథాపి వవృధే తస్య । తత్కారిద్వేషిణో యశః॥ ౭౩

దురితం దర్శనేన ఘ్నం । స్తత్త్వార్థేన నుదంస్తమః
ప్రజాః స్వతంత్రయాం చక్రే । శశ్వత్సూర్య ఇవోదితః॥ ౭౪

అస్త్రముల నేర్చి యుద్ధమం ♦ దాస్థగలిగి । తండ్రి పెంచిన తన సైన్య ♦ తతికిఁ దనదు
తనువునకు భేదమింతయుఁ ♦ దలఁపకుండె । నింద్రియముల నోర్చినట్టి మ ♦ హేంద్రు క్రియలి॥ ౬౨

సర్వగుణమణికరణి న ♦ సాధ్యమయ్యె । నతనిశక్తి తెయ్యంబరి ♦ కపహరింప
నతఁడు శత్రులమువ్వింత ♦ మైనశక్తి । లాఁగెనినుము మగాంతంబు ♦ లాఁగునట్లు॥ ౬౩

సార్థవాహులు స్వేచ్ఛతో ♦ సంచరించి । రద్రులనుమ్మందిరమ్ముల ♦ యందువలెనె
యడవులను గేళి కావను ♦ లందువలెనె । రూపగలయందు నాతుల ♦ యందువలెనె॥ ౬౪

సిరులరక్షించి దుష్టత ♦ స్కరులనుండి । తపమురక్షించి బహువిఘ్న ♦ తతులనుండి
వర్ణముల పరాశ్రమమ్ముల ♦ వారినుండి । యధిపుఁడాఱవ భాగంబు ♦ ననుభవించె॥ ౬౫

కాంచి బహువిధరత్నముల్ ♦ గనులనుండి । యములసస్యంబులీని క్షే ♦ త్రములనుండి
పరమ దేభమ్ములనుగని ♦ వనులనుండి । క్షితియతని రక్షకత్వమా ♦ జీత మొసఁగె॥ ౬౬

ఆఱు మోములవానికి ♦ డైన శూరుఁ । డతఁడు సాధింపఁ దగిన కా ♦ ర్యములయందు
నాలుగుణముల బలముల ♦ ననువుగాను । గొలుపు నేరుపుగడియించి ♦ కొని చెలంగె॥ ౬౭

ఇట్లు నాల్గువిధమ్ముల ♦ నెసఁగుచుండు । రాజనీతిని సకల తీ ♦ ర్థముల వలెను
నడ్డులేకుండఁ గొలిపి య ♦ య్యవనిధవుఁడు । పొందె వానిఫలమ్ములఁ ♦ బూర్ణముగను॥ ౬౮

కూటయుద్ధంబులోపలఁ ♦ గుశలుఁడయ్యు । ధర్మసంగ్రామమే సల్పు ♦ ధైర్యనిధిని
నతని వరియించె నభిసారి ♦ కానుగతిని । వీరునె వరించుచుండెడు ♦ విజయలక్ష్మి॥ ౬౯

విక్రమము చేత శత్రువుల్ ♦ విరిగియుంట । రణ మెదుర్లభమయ్యె నా ♦ రాజమణికి
వాసనకె యన్యగజములు ♦ భగ్నమౌట । మదకరికిఁ బోరె పొసఁగని ♦ మాడ్కిఁ దోఁప॥ ౭౦

పెరుగు చంద్రుండు దప్పక ♦ తరుగుచుండుఁ । గడలియును నవ్విధంబునే ♦ కాంచుచుండు
భూపుఁడు నువృద్ధి వానినే ♦ పోలుచుండు । వారివలె క్షైణ్యమింతయుఁ ♦ బడయకుండు॥

తగని దారిద్ర్యబాధచే ♦ తనుగృశించి । యర్థులైనట్టి విద్వాంసు ♦ లమ్మహాత్ముఁ
జేరినంత నెదాతలై ♦ చెలఁగుచుండ్రు । కడలిఁ జేరినయట్టి మే ♦ ఘములకరణి॥ ౭౨

శ్లాఘ్యమైనట్టి కార్యముల్ ♦ సలుపుతన్నుఁ । బొగడ నాతఁడు లజ్జను ♦ బొందుచుండె
నట్టులొనరించుచున్నట్టి ♦ యరులవలన । నంతకంతకు వర్ధిల్లె ♦ నతని కీర్తి॥ ౭౩

దర్శనము చేత దురితంబుఁ ♦ దలఁగఁ జేసి । తమముఁ బోఁగొట్టి తత్త్వ తే ♦ జమునఁ జేసి
యపుడు పుట్టిన సూర్యుని ♦ యట్టు లతఁడు । ప్రజలనిరతంబు స్వాతంత్ర్య ♦ పరులఁ జేసె॥ ౭౪

ఇందోరగతయః పద్మే । సూర్యస్య కుముదేంశవః
గుణాస్తస్య విపక్షేపి । గుణినో లేభిరేంతరమ్॥ ౭౫

పరాభి సంధానపరం । యద్యప్యస్య విచేష్టితమ్
జిగీషోరశ్వమేధాయ । ధర్మ్యమేవ బభూవ తత్॥ ౭౬

ఏవముద్యన్ప్రభావేణ । శాస్త్రనిర్దిష్టవర్త్మనా
వృషేవ దేవో దేవానాం । రాజ్ఞాం రాజా బభూవ సః॥ ౭౭

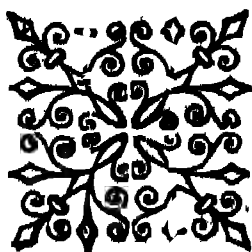
పంచమం లోకపాలానా । మూచుః సాధర్మ్యయోగతః
భూతానాం మహతాం షష్ఠ । మష్టమం కులభూభృతామ్॥ ౭౮

దూరాపవర్జితచ్ఛత్రై । స్తస్యాజ్ఞాం శాసనార్పితామ్
దధుః శిరోభిర్భూపాలా । దేవాః పౌరందరీమివ॥ ౭౯

ఋత్విజః స తథానర్చ । దక్షిణాభిర్మహాక్రతౌ
తథా సాధారణీభూతం । నామాస్య ధనదస్య చ॥ ౮౦

ఇంద్రాద్వృష్టిర్నియమితగదోద్రేకవృత్తిర్యమోభూ
ద్యాదోనాథః శివజలపథః కర్మణే నౌచరాణాం
పూర్వాపేక్షీ తదనువిదధే కోశవృద్ధిం కుబేర
స్తస్మిన్ దండోపనతచరితం భేజిరే లోకపాలాః॥ ౮౧

ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కవి శ్రీకాళిదాసకృతౌ
అతిథివర్ణనో నామ సప్తదశః సర్గః

ఇందుకిరణములప్పద్మ ♦ మందుఁజొరవు । అర్కకిరణములకల్వ ♦ యందుఁజొరవు
కానియీగుణిగుణములు ♦ కానివాని । స్వాంతమందునఁజొచ్చును ♦ వింతగదుర॥ ౭౫

అశ్వమేధంబుకైజయ ♦ యాత్రవెడలు । సర్వపతియొనరించు స♦దోర్యగమెల్లఁ
బగఱపం♦చుటకర్హైనఁ ♦ బరమధర్మ । మగుచునొప్పారెనతనికి ♦ నమలమతికి॥ ౭౬

శాస్త్రములచూ పమార్గానఁ ♦ జనుచునట్లు । తేజమనఁవాఁడునాట ప♦ద్దిల్లనతఁడు
దేవతలకెల్లదేవుఁడై ♦ తేజరిలిన । యింద్రుకైవడి రాజరా♦జేంద్రుఁడయ్యె॥ ౭౭

పంచముఁడవీవుదిక్పాల ♦ పాళియందు । షష్ఠుఁడవునీవు భూతసం♦చయమునందు
సప్తముఁడవీవు కులభూధ ♦ రాళియందు । నంచుఁబ్రజవల్కవానియ ♦ ట్లాతఁడుంట॥

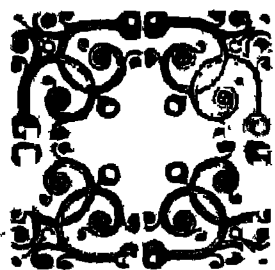
ఛత్రములదూరముగఁబెట్టి ♦ ధాత్రిపతులు । ప్రభువరునిశాసనస్థమా ♦ పనఃపురెల్ల
మించుభక్తినిశిరసా వ♦హించిరెప్పుడు । నింద్రునాజ్ఞను సురలుగ్ర♦హించునట్లు॥ ౭౯

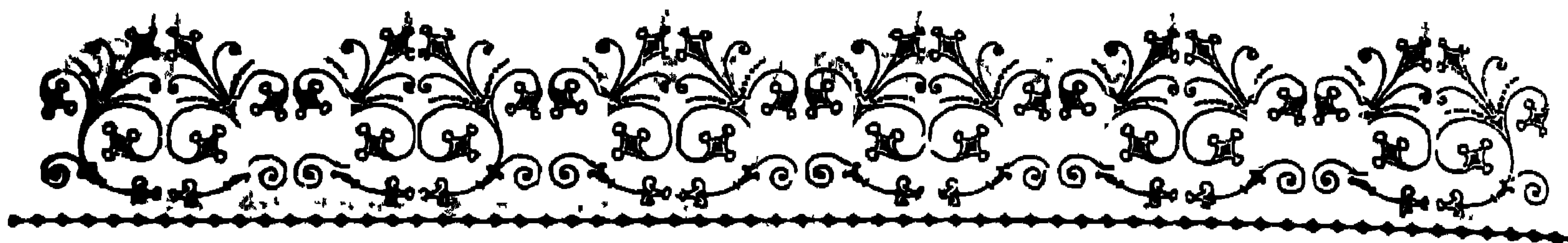
అశ్వమేధాంతమందు న♦య్యతిథిన్నృపతి । దక్షిణలబుత్విగాళిని ♦ దనిపివారి
సత్కరించినవిధముచే ♦ జగతియందు । నతనిధనదునినామంబు ♦ లయ్యెనొకటి॥ ౮౦

చ॥ సురపతివర్షముఙ్గురిసె ♦ సూర్యసుతుండుహరించె రోగముల్
వరుణుఁడుశాంతినిన్గొలిపె ♦ వార్ధిపథంబున నావికాళికిఙ్
సిరులనుగూర్చెఁగోశములఁ ♦ జేర్చెఁగుబేరుఁడు పూర్వపైలిచే
నరవరుఁగొల్చిరిట్లు శర♦ణాగతులట్టులు లోకపాలకుల్॥ ౮౧

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా
బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి
సోమనాధనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువం
శంబునందు నతిథివర్ణనంబను సప్తదశా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

అష్టాదశః సర్గః

స నైషధస్యార్థపతేః సుతాయా । ముత్పాదయామాస నిషిద్ధశత్రుః
అనూనసారం నిషధాన్నగేంద్రాత్ । పుత్రం యమాహుర్నిషధాఖ్యమేవ॥ ౧

తేనోరువీర్యేణ పితా ప్రజాయై । కల్పిష్యమాణేన ననంద యూనా
సువృష్టియోగాదివ జీవలోకః । సస్యేన సంపత్తిఫలాత్మకేన॥ ౨

శబ్దాది నిర్విశ్య సుఖం చిరాయ । తస్మిన్ ప్రతిష్ఠాపిత రాజశబ్దః
కౌముద్వతేయః కుముదావదాతై । ర్ద్యామర్జితాం కర్మభిరారురోహ॥ ౩

పౌత్రః కుశస్యాపి కుశేశయాక్షః । ససాగరం సాగరధీరచేతాః
ఏకాతపత్రాం భువమేకవీరః । పురార్గళాదీర్ఘభుజో బుభోజ॥ ౪

తస్యానలౌజాస్తనయస్తదంతే । వంశశ్రియం ప్రాపనలాభిధానః
యోనడ్వలానీవ గజః పరేషాం । బలాన్యమృద్నాన్నలినాభవక్త్రః॥ ౫

నభశ్చరైర్గీతయశాః స లేభే । నభస్తలశ్యామతనుం తనూజం
ఖ్యాతం నభశ్శబ్దమయేన నామ్నా । కాంతం నభోమాసమివ ప్రజానాం॥ ౬

తస్మై విసృజ్యోత్తరకోసలానాం । ధర్మోత్తరస్తత్ప్రభవే ప్రభుత్వం
మృగైరజర్యం జరసోపదిష్ట । మదేహబంధాయ పునర్బబంధ॥ ౭

తేనద్విపానామివ పుండరీకో । రాజ్ఞామజయ్యోఽజనిపుండరీకః
శాంతే పితర్యాహృతపుండరీకా । యంపుండరీకాక్షమివ శ్రితా శ్రీః॥ ౮

స క్షేమధన్వానమమోఘధన్వా । పుత్రం ప్రజాక్షేమవిధానదక్షం
క్ష్మాం లంభయిత్వా క్షమయోపపన్నం । వనే తపః క్షాంతతరశ్చచార॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

అష్టాదశాశ్వాసము.

గీతములు.

అర్థపతియనునిషధేంద్రు • నాత్మజాత । యందుఁ గాంచెను జితవైరి • యతిథి యనుఁగు
ఘనబలంబున నిషధాద్రి • కంటెఁ దీసి । పోనివానిని నిషధాఖ్యుఁ • గొల్చువాని॥ ౧

ఉరుపరాక్రమవంతుఁడై • యుర్విజనుల । నేలఁజాలు కుమారుని • నృపతి చూచి
యూర్ధ్వవృష్టిఫలోన్ముఖ • మైనపైరు । గాంచి పొంగెడు ప్రజయట్లు • కడుఁ జెలంగె॥ ౨

అనుభవించి చిరమ్ము శ • బ్దాదిసుఖము । లాత్మజాతుని కొసఁగి రా • జ్యంబు నతిథి
కుముదములవలె నెంతయుఁ • విమలములగు । కర్మములఁ గన్నయట్టి స్వ • ర్గమ్ము నెక్కె॥ ౩

జలధిగంభీరచిత్తుఁడు • జలజనయనుఁ । డర్గళాదీర్ఘభుజుఁడు గో • పైకవీరుఁ
డైనకులపౌత్రుఁ డేలె నే • కాతపత్ర । ముగను సాగరపర్యంత • భూమినెల్ల॥ ౪

అతని తరువాతఁ గులలక్ష్మి • నతనిసుతుఁడు । నలినముఖుఁ డగ్నితేజుఁడు • నలుఁడు దాల్చి
కసవు నేలను గజమట్లు • కసిమసంగి । పగబలమ్ముల మర్దించి • వఱలె నంత॥ ౫

ఖేచరచయంబు కీర్తింప • గీర్తివాని । గగనసమనీలతనువుతోఁ • గ్రాలువాని
శ్రావణంబట్లు ప్రియుఁడయి • చనెడువాని । నభుఁ డనెడు పుత్రు నిషధనం • దనుఁడు గాంచె॥ ౬

నలుఁడు ధర్మోత్తరుఁడు దన • నందనునకుఁ । బ్రాకటోత్తరకోసల • రాజ్య మొసఁగి
ముదిమి పేరిటి యెల్లతో • మొనలఁ జనియె । దేహబంధము మతిరాక • తీతిపోవ॥ ౭

నృపగజాళికిఁ దాఁ బుండ • రీకమగుచుఁ । బుండరీకుఁడు నభునకుఁ • బుట్టె నతనిఁ
బుండరీకముగాని సిరి • పుండరీక । నయనుఁ జేరెను గతిఁ జేర • నభుఁడు దివకు॥ ౮

క్షేమము నరింప దక్షు నా • క్షేమధన్వు । క్షమకుఁ గుమరగు పుత్రుని • క్షమకు నునిచి
మోక్షనిరతిని విలుదాల్చు • పుండరీకుఁ । డధికశాంతుఁడై నఁ దప • మాచరించె॥ ౯

అనీకినీనాం సమరేఽగ్రయాయీ । తస్యాపి దేవ ప్రతిమః సుతోఽభూత్
వ్యశ్రూయతానీకపదావసానం । దేవాది నామ త్రిదివేఽపి యస్య॥ ౧౦

పితా సమారాధన తత్పరేణ । పుత్రేణ పుత్రీ సయథైవ తేన
పుత్రస్తథై వాత్మజవత్సలేన । స తేనపిత్రా పితృమాన్ బభూవ॥ ౧౧

పూర్వస్తయోరాత్మ సమే చిరోత్థా । మాత్మోద్భవే వర్ణ చతుష్టయస్య
ధురం నిధాయైక నిధిర్గుణానాం । జగామయజ్వా యజమానలోకం॥ ౧౨

వశీసుతస్తస్య వశంవదత్వాత్ । స్వేషామివాసీ ద్ద్విషతామపీష్టః
సకృద్వివిక్తానపి హిప్రయుక్తం । మాధుర్యమీష్టే హరిణాన్గ్రహీతుం॥ ౧౩

అహీనగుర్నామ సగాం సమగ్రా । మహీనబాహుద్రవిణః శశాస
యోహీనసంసర్గ పరాఙ్ముఖత్వా । ద్యువాప్యనర్థైర్వ్యసనైర్విహీనః॥ ౧౪

గురోః సచానంతర మంతరజ్ఞః । పుంసాం పుమానాద్య ఇవావతీర్ణః
ఉపక్రమైరస్ఖలితైశ్చతుర్భి । శ్చతుర్దిగీశ శ్చతురోబభూవ॥ ౧౫

తస్మిన్ప్రయాతే పరలోకయాత్రాం । జేతర్యరీణాం తనయంతదీయం
ఉచ్చైః శిరస్త్వా జ్జితపారియాత్రం । లక్ష్మీః సిషేవే కిలపారియాత్రం॥ ౧౬

తస్యాభవత్సూనురుదారశీలః । శిలః శిలాపట్ట విశాలవక్షః
జితారిపక్షోఽపి శిలీముఖైర్యః । శాలీనతామవ్రజదీడ్యమానః॥ ౧౭

తమాత్మసంపన్న మనిందితాత్మా । కృత్వాయువానం యువరాజమేవ
సుఖానిసోఽభుంక్త సుఖోపరోధి । వృత్తం హిరాజ్ఞా ముపరుద్ధవృత్తం॥ ౧౮

తంరాగబంధిష్వవితృప్త మేవ । భోగేషు సౌభాగ్య విశేషభోగ్యం
విలాసినీనామరతిక్షమాపి । జరావృథామత్సరిణీజహార॥ ౧౯

ఉన్నాభ ఇత్యుద్గత నామధేయ । స్తస్యాయథార్థోన్నత నాభిరంధ్రః
సుతోఽభవత్పంకజ నాభకల్పః । కృత్స్నస్య నాభిర్నృపమండలస్య॥ ౨౦

తతః పరం వజ్రధరప్రభావ । స్తదాత్మజః సంయతి వజ్రఘోషః
బభూవ వజ్రాకరభూషణాయాః । పతిః పృథివ్యాః కిలవజ్రనాభః॥ ౨౧

తస్మిన్ గతేద్యాం సుకృతోపలబ్ధాం । తత్సంభవం శంఖణ మర్ణవాంతా
ఉత్ఖాత శత్రుం వసుధోపతస్థే । రత్నోపహారై రుదితైః ఖనిభ్యః॥ ౨౨

మొదట దేవపదంబును ♦ దుదనసీక । శబ్దము మెప్పెడు పేరుచే ♦ స్వర్గమునను
బరఁగుసమరాగ్రివర్తియౌ ♦ నురసముండు । దనయుఁడై పొల్చె క్షేమధ♦న్వుఁడను నంత॥
ఎంతయునుభక్తి సేవించు ♦ నితనిచేతఁ । దండ్రి తాఁబుత్రియనుకీర్తిఁ ♦ దనరినట్లె
యతిశయంబుగఁ బ్రేమించు ♦ నతనిచేత । నితఁడు పితృమంతుఁడను వాసి ♦ నెసఁగుచుండె॥
యాజిష్ఠుఁగునైకనిధియయి ♦ యలరుతండ్రి । తనసముండగుతనయుపైఁ ♦ దానుఁగరముఁ
దాల్చియుండిన వర్ణసం♦తానభరముఁ । బెట్టియరిగెను వేల్పుల ♦ వీడుపట్టి॥ ౧౨

అతనిసుతుఁడు జితేంద్రియుఁ ♦ డమలమధుర । వాణియగుటను బ్రజలకు ♦ వైరులకును
బ్రియుఁడుగానుండె బెదరిన ♦ మృగములైన । వశములగుఁగాదె తియ్యని ♦ పలుకులకును॥

హీనసంగతిగనక య♦హీనగుండు । పదుమవాఁడయ్యె వ్యసనాళిఁ ♦ బట్టువడక
బలిబలమైనట్టిభుజముల ♦ బలిమికలిమి । నేలఁజాలెడువాఁడయ్యె ♦ నెల్లభువిని॥ ౧౪

తండ్రిచనహృదయజ్ఞుఁడు ♦ దక్షుఁడతఁడు । భంగమొందక నాలుగు♦పాయములను
నాల్గుదిశలకుఁదానధి ♦ నాథుఁడయ్యె । భువికిదిగినట్టి యయ్యాది ♦ పురుషునట్లు॥ ౧౫

అరిహరుఁడతండుపరలోక ♦ యాత్రఁజనిన । నమ్మహాలక్ష్మినుచరిత్రు ♦ నతనిపుత్త్రు
నాత్మశిరోన్నతినిబారి ♦ యాత్రిగిరిని । గెల్చునాపారియాత్రునిఁ ♦ గొల్చెఁదమిని॥ ౧౬

అతఁడుగాంచెనుశిలుఁడను ♦ సుతునిహితుని । రావలకపంటిపేరుటు♦రమ్మువానిఁ
బగఱశరములగెల్చియుఁ ♦ బొగడికకును । లజ్జపడెడు నుదారశీ♦లమ్మువాని॥ ౧౭

అమలమతితండ్రిబుద్ధిచే ♦ నమరుకొమరు । నుంచియువరాజపదమున ♦ నొందెసుఖము
నృపతివృత్తంబు బందీల ♦ వృత్తిమట్లు । బంధకముగాదెసౌఖ్యాను ♦ భవమునకును॥ ౧౮

ప్రీతిఁగొల్పెడుభోగాలఁ ♦ దృప్తిగనక । పోయగముచేతనింకను ♦ సుందరులకు
భోగ్యుఁడౌనృపుమత్సర ♦ మునను పృథగఁ । దానుఁగొంపోయె భోగింప ♦ లేనిముదిమి॥ ౧౯

శిలునకున్నాభుఁడుదయించి ♦ పాలుపునించి । పేరునకుఁదగినట్లు గం♦భీరమైన
నాభినొప్పుచుఁ బంకజ♦నాభుఁబోలి । యఖిలనృపమండలికి నాభి♦యై వెలింగె॥ ౨౦

అతనికిజనించి వజ్రనా♦భాఖ్యసుతుఁడు । వజ్రితేజంబుబవరాన ♦ వజ్రిఘోష
మఘరవజ్రికరమ్ముతే ♦ ఘుందమిడెడు । నగలుగాఁగల పృథ్వికి ♦ నాథుఁడయ్యె॥ ౨౧

అతఁడుపుణ్యఫలంబగు ♦ నాకమరుగ । నహితులమ్రదుంచుశంఖణు ♦ నతనిపుత్త్రుఁ
గంధిపర్యంతమాధాత్రి ♦ కునుఁగన్న । విమలరత్నాళికాన్కగాఁ ♦ బెట్టిగొలిచె॥ ౨౨

తస్యావసానే హరిదశ్వధామా పిత్ర్యం ప్రపేదే పదమశ్విరూపః
వేలాతటే పూషిత సైనికాశ్వం । పురావిదో యం వ్యుషితాశ్వమాహుః॥ ౨౩

ఆరాధ్య విశ్వేశ్వర మీశ్వరేణ । తేనక్షితేర్విశ్వసహో విజజ్ఞే
పాతుం సహో విశ్వసఖః సమగ్రాం । విశ్వంభరా మాత్మజమూర్తి రాత్మా॥ ౨౪

అంశే హిరణ్యాక్షరిపోః సజాతే । హిరణ్యనాభే తనయే నయజ్ఞః
ద్విషా మసహ్యః సుతరాంతరూణాం । హిరణ్యరేతా ఇవసానిలో భూత్॥ ౨౫

పితా పితౄణామనృణస్తమంతే । వయస్యనంతాని సుఖాని లిప్సుః
రాజానమాజానువిలంబిబాహుం । కృత్వాకృతీ వల్కలవాన్ బభూవ॥ ౨౬

కౌశల్య ఇత్యుత్తర కోసలానాం । పత్యుః పతంగాన్వయ భూషణస్య
తస్యౌరసః సోమసుతః సుతో భూ । న్నేత్రోత్సవః సోమ ఇవద్వితీయః॥ ౨౭

యశోభిరాబ్రహ్మసభం ప్రకాశః । స బ్రహ్మభూయం గతిమాజగామ
బ్రహ్మిష్ఠమాధాయ నిజేధికారే । బ్రహ్మిష్ఠమేవ స్వతనుప్రసూతం॥ ౨౮

తస్మిన్ కులాపీడనిభేవిపీడం । సమ్యఙ్మహీం శాసతి శాసనాంకాం
ప్రజాశ్చిరం సుప్రజసి ప్రజేశే । ననందురానంద జలావిలాక్ష్యః॥ ౨౯

పాత్రీకృతాత్మా గురుసేవనేన । స్పష్టాకృతిః పత్త్రరథేంద్రకేతోః
తం పుత్రిణాం పుష్కరపత్రనేత్రః । పుత్రః సమారోపయదగ్రసంఖ్యాం॥ ౩౦

వంశస్థితిం వంశకరేణ తేన । సంభావ్య భావీ సఖా మఘోనః
ఉపస్పృశన్ స్పర్శనివృత్తలౌల్య । స్త్రిపుష్కరేషు త్రిదశత్వమాప॥ ౩౧

తస్య ప్రభానిర్జిత పుష్పరాగం । పౌష్యాంతిథౌ పుష్యమసూత పత్నీ
తస్మిన్నపుష్య న్నుదితే సమగ్రాం । పుష్టిం జనాః పుష్య ఇవద్వితీయే॥ ౩౨

మహీం మహేచ్ఛః పరికీర్య సూనౌ । మనీషిణే జైమినయేర్పితాత్మా
తస్మాత్సయోగా దధిగమ్యయోగ । మజన్మనేకల్పత జన్మభీరుః॥ ౩౩

తతః పరం తత్ప్రభవః ప్రపేదే । ధ్రువోపమేయో ధ్రువసంధిరుర్వీం
యస్మిన్నభూజ్జ్యాయసి సత్యసంధే । సంధిర్ధ్రువః సంనమతామరీణాం॥ ౩౪

సుతేశిశావేవ సుదర్శనాఖ్యే । దర్శాత్యయేందు ప్రియదర్శనే సః
మృగాయతాక్షో మృగయావిహారీ । సింహాదవాప ద్విపదం నృసింహః॥ ౩౫

ఆతఁడంతంబుగన హరి♦దశ్వతేజుఁ । డశ్వనుఁ గంటిసుందరుఁ ♦ డతనికిఁ గొమరుఁ
డందెజనకునిరాజ్యంబు ♦ నబ్ధితటిని । నశ్వబలమిడ వ్యుషితాశ్వుఁ ♦ డందురతని॥ ౨౩

ఆక్షితీశుఁడు విశ్వేశు ♦ నర్చసల్ప । విశ్వముఁ భరించుశక్తిచే ♦ వెలయువాఁడు
విశ్వసహానామమొప్పెడు ♦ విశ్వసఖుఁడు । దనసరూపమెయైపొల్చు ♦ తనయుఁడయ్యె॥

అతనికినయజ్ఞునకు హిర♦ణ్యాక్షువైరి । యంశమొప్పహిరణ్యనా ♦ భాఖ్యుఁడొదవ
రిపుతతికిదుస్సహుండయ్యె ♦ నృక్షములకు । వాతమునఁగూడిన హిరణ్య♦రేతుపగిది॥ ౨౫

పితృతతిఋణంబుఁదీర్చి ♦ కృతిగనుండు । తండ్రియా జానుబాహుఁడా ♦ తనయు నృపుఁగ
నిలిపి ముదిమిని వల్కల♦ములనుదాల్చె । సంతతానందమునుగోరి ♦ స్వాంతమందు॥ ౨౬

సూర్యకులభూషణుండును ♦ సోమయాజి । యైతనర్చె హిరణ్య నా♦భాంకనృపతి
చందురునిఁబోలెఁగనులకు ♦ విందొనర్చు । నారసునిగాంచెఁగౌశల్యుఁ ♦ డనెడువాని॥ ౨౭

బ్రహ్మసభదాఁకఁదనయశః ♦ ప్రభలుచన్న । యతఁడుబ్రహ్మిష్ఠుఁడనుతన ♦ యాత్మజాతు
బ్రహ్మవిదునుంచితనదైన ♦ పదమునందు । బ్రహ్మలోపలనైక్య భా♦వంబువడసె॥ ౨౮

అతఁడుసుపుత్రవంతుఁడై ♦ యన్వయంపు । భూషయైశాసనాంకపు ♦ భూమినేల
బాధలనుబాసియానంద ♦ బాష్పములను । గనులరాల్చిరిప్రజలెల్లఁ ♦ గాంచిసుఖము॥ ౨౯

తండ్రిసేవనుయోగ్యుఁడై ♦ తనరునట్టి । గరుడకేతనునాకృతి ♦ వఱలునట్టి
పుత్రుఁడనుపుత్రుఁడంబుజ ♦ నేత్రుఁడతనిఁ । బాత్రవంతులకగ్రానఁ ♦ బొదలఁజేసె॥ ౩౦

తృష్ణనుజయించిమునుముందు ♦ జిష్ణుతోడ । మైత్రిగనునన్నయాతఁడు ♦ పుత్త్రిచేతఁ
దిరముకులమనిమూఁడు పు♦ష్కరములందు । భక్తిమీఱఁగఁగ్రుంకి దే♦వత్వమందె॥ ౩౧

పుష్యపూర్ణిమనాడు త♦త్పుత్రుపత్ని । కాంతిచేఁబుష్యరాగంబు ♦ కంటెమించు
పుష్యునింగనెనాతఁడు ♦ పుష్యమట్లు । బొదలఁబ్రజలును సంపూర్ణ ♦ పుష్టిగనిరి॥ ౩౨

అమ్మహాత్ముఁడుసుతురాజ్య ♦ మందునిల్పి । యాత్మవిదుఁడైనజైమిని ♦ నాశ్రయించి
యతనితోయోగవిధులెల్ల ♦ నభ్యసించి । జన్మభీరువుగాంచె నా♦జన్మపదము॥ ౩౩

అంతఁబుష్యునిపుత్రుఁడై ♦ యలరునట్టి । ధ్రువసముఁడైనధ్రువసంధి ♦ యవనినేలె
శ్రేష్ఠుఁడునుసత్యసంధుఁడై ♦ చెలఁగుకతన । నరిరిపులసంధిధ్రువమయి ♦ సతమువెలిఁగె॥

మృగనయనుఁడానృసింహుఁడు ♦ మృతినిగాంచె । వేఁటలసమృగేంద్రుచే ♦ విపినమందు
దర్పతరువాతిశశియట్లు ♦ దర్శనీయుఁ । డగుసుదర్శనుపుత్రు బా♦ల్యంబునందె॥ ౩౫

స్వర్గామినస్తస్యత మైకమత్యా । దమాత్యవర్గః కులతంతు మేకం
అనాథదీనాః ప్రకృతీరవేక్ష్య । సాకేతనాథం విధివచ్చకార॥ ౩౬

నవేందునాతన్నభసోపమేయం । శాబైక సింహేన చకాననేన
రఘోః కులం కుట్మల పుష్కరేణ । తోయేన చాప్రౌఢ నరేంద్రమాసీత్॥ ౩౭

లోకేనభావీ పితురేవతుల్యః । సంభావితో మౌళి పరిగ్రహాత్సః
దృష్టోహివృణ్వన్ కలభప్రమాణో । ప్యాశాః పురోవాత మవాప్య మేఘః॥ ౩౮

తం రాజవీథ్యా మధిహస్తియంత్ర । మాధోరణాలంబిత మగ్ర్యవేషం
షడ్వర్ష దేశీయ మపిప్రభుత్వాత్ । ప్రైక్షంత పౌరాః పితృగౌరవేణ॥ ౩౯

కామం నసోకల్పత పైతృకస్య । సింహాసనస్య ప్రతిపూరణాయ
తేజోమహిమ్నా పునరావృతాత్మా । తద్వ్యాపచామీకరపింజరేణ॥ ౪౦

తస్మాదధః కించిదివావతీర్ణా । వసంస్పృశంతౌ తపనీయపీఠం
సాలక్తకౌ భూపతయః ప్రసిద్ధై । ర్వవందిరే మౌళిభిరస్య పాదౌ॥ ౪౧

మణౌ మహానీల ఇతిప్రభావా । దల్పప్రమాణేపి యథానమిథ్యా
శబ్దో మహారాజ ఇతిప్రతీత । స్తథైవ తస్మి న్యుయుజేర్భకేపి॥ ౪౨

పర్యంత సంచారితచామరస్య । కపోల లోలోభయ కాకపక్షాత్
తస్యా ననాదుచ్చరితో వివాద । శ్చస్ఖాల వేలాస్వపినార్ణవానాం॥ ౪౩

నిర్వృత్త జాంబూనదపట్టబంధే । న్యస్తం లలాటే తిలకం దధానః
తేనైవశూన్యా న్యరిసుందరీణాం । ముఖాని సస్మేర ముఖశ్చకార॥ ౪౪

శిరీష పుష్పాధిక సౌకుమార్యః । ఖేదం సయాయాదపి భూషణేన
నితాంతగుర్వీమపి సోనుభావా । ద్ధురంధరిత్ర్యా బిభరాంబభూవ॥ ౪౫

న్యస్తాక్షరామక్షర భూమికాయాం । కార్త్స్న్యేనగృహ్ణాతి లిపింనయావత్
సర్వాణితావచ్ఛ్రుత వృద్ధయోగాత్ । ఫలాన్యుపాయుంక్త సదండనీతేః॥ ౪౬

ఉరస్సపర్యాప్త నివేశభాగః । ప్రౌఢీభవిష్యంత ముదీక్షమాణః
సంజాతలజ్జేవ తమాతపత్ర । చ్ఛాయాచ్ఛలేనోప జుగూహలక్ష్మీః॥ ౪౭

అనశ్నువానేన యుగోపమాన । మబద్ధమౌర్వీ కిణలాంఛనేన
అస్పృష్టఖడ్గ త్సరుణాపిచాసీ । ద్రక్షావతీతస్య భుజేనభూమిః॥ ౪౮

అవనిపతియిట్లుదివికేగ ♦ ననదలైన । ప్రజలఁ గాంచియమాత్య వ♦ర్గంబుగూడి
వంశమునకేకతంతువై ♦ వఱలుబాలు । నాథుఁజేసిరి సాకేత ♦ నగరమునకు॥ ౩౬

బాలచంద్రునితోడి న♦భంబుకరణి । హరికిశోరమెఱుండెడు ♦ నడవిపగిదిఁ
దమ్మిమొగ్గయెక్రాలు స♦రమ్ముకరీతి । రఘుకులంబొప్పె నాచిన్ని♦రాజుఁగూడి॥ ౩౭

అతఁడుకిరీటముఁదాల్ప ♦ నవనిజనులు । తండ్రిఁబోలునితండని ♦ తలఁచిరొకటఁ
గరభమంతటమొగిలేని ♦ గాలియెదుట । పీచుఁదోఁపదె దిశల వ్యా♦పించునట్లు॥ ౩౮

సాదినస్త్రమ్ములనుబట్టి ♦ సామజమ్ము । నెక్కి రాజపథమ్మున ♦ నృపతివెడల
నాతఁడాలిండ్లవాఁడైన ♦ నధిపుఁడౌట । గారవించిరిజనకుని ♦ కరణిఁబ్రజలు॥ ౩౯

నిండికూర్చుండఁగాని బా♦లుండుకేఁడు । భూరితేజఃప్రభావంపుఁ ♦ జారుహేమ
కాంతివర్ధిల్లిపూర్ణుఁడై ♦ క్రాలుచుండె । జనకుసింహాసనంబుపై ♦ సంతసమున॥ ౪౦

భద్రపీఠముదిగజాతి ♦ పైఁడిపాప । పీఠమంటకలతుక ♦ వెలయ వ్రేలు
బాలనరపాలపదముల ♦ వందనములు । చారుమకుటాలకేఁడులు ♦ సలుపుచుండ్రి॥ ౪౧

చిన్నదైననుగాంపులఁ ♦ జిమ్ముమంట । నీలమునువాడరే మహా♦నీలమనుచు
శిశువెయైనను మిగులప్ర♦సిద్ధుఁడౌట । రాజునకుఁజెల్లెఁబో మహా ♦ రాజపదము॥ ౪౨

పార్శ్వములఁజామరమ్ములు ♦ భటులువీవ । గండములకాకపక్షముల్ ♦ గదలుచుండు
నతనిముఖమునవెడలెడు ♦ నట్టిమాట । సింధుతీరములందైనఁ ♦ జెడకయుండు॥ ౪౩

పైఁడిపట్టముతోఁగూడి ♦ పరిఢవిల్లి । నుదుటితిలకింబుచేతను ♦ బొదలునతని
నగుమొగమ్మరికాంతల ♦ మొగములందుఁ । గలుగుతిలకంబులనుమాపి ♦ చెలఁగుచుండు॥

దిరిసెనకుసుమమెత్తని ♦ దేహమమరి । భూష్ణుడైననుగష్టానఁ ♦ బూనుచుండు
నాతఁడెంతయుగొప్పదౌ ♦ యవనిభరముఁ । ఘనప్రభావంబుచేఁగాదె ♦ తాల్పఁగనుట॥

పలకమీఁదనువ్రాయంగఁ ♦ బడినయట్టి । యక్షరమ్ములనేర్చెడు ♦ నంతలోనె
దండనీతిఫలమ్ముల ♦ తత్త్వమెల్ల । బుధులసాంగత్యమునఁజేసి ♦ పొందఁగలిగె॥ ౪౬

స్థలముచాలమియుండ వ♦క్షమ్మునందుఁ । దనువుపొదలంగ లేచి ల♦జ్జనొయనంగ
నాతపత్రంపునీడయక్షీ ♦ వ్యాజమునను । మించిసిరిభూవరునిఁ గౌఁగి♦లించుకొనియె॥ ౪౭

కాడికింకనుబోల్పంగఁ ♦ గానియట్టి । గుణకిణంబులగుఱుతులు ♦ గొననియట్టి
కత్తిపిడియుంటనట్టి భూ♦కాంతమాళి । బాహుచేతనురక్షింపఁ ♦ బడియెఁబృథ్వి॥ ౪౮

నకేవలంగచ్ఛతి తస్యకాలే । యయుః శరీరావయవా వివృద్ధిం
వంశ్యాగుణాః ఖల్వపి లోకకాంతాః । ప్రారంభసూక్ష్మాః ప్రథిమానమాపుః॥ ౪౯

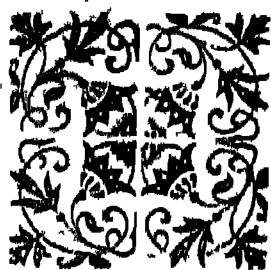
సపూర్వజన్మాంతర దృష్టపారాః । స్మరన్నివాక్లేశ కరోగురూణాం
తిస్రస్త్రివర్గాధిగమస్య మూలం । జగ్రాహవిద్యాః ప్రకృతీశ్చపిత్ర్యాః॥ ౫౦

వ్యూహ్యస్థితః కించిదివోత్తరార్ధ । మున్నద్ధచూడోంచిత సవ్యజానుః
ఆకర్ణమాకృష్ట సబాణధన్వా । వ్యరోచతాస్త్రేషు వినీయమానః॥ ౫౧

అథ మధువనితానాం నేత్రనిర్వేశనీయం
మనసిజతరు పుష్పం రాగబంధప్రవాళం
అకృతకవిధి సర్వాంగీణమాకల్పజాతం
విలసితపదమాద్యం యౌవనం సప్రపేదే॥ ౫౨

ప్రతికృతి రచనాభ్యోదూతి సందర్శితాభ్యః
సమధికతర రూపాః శుద్ధసంతానకామైః
అధి వివిదురమాత్యైరాహృతాస్తస్యయూనః
ప్రథమ పరిగృహీతే శ్రీభువౌ రాజకన్యాః॥ ౫౩

ఇతి శ్రీ రఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతౌ
వంశానుక్రమో నామాష్టాదశస్సర్గః

వయసుగడచినకోలఁదిని ♦ వినుమతీశు । నంగములెగాక సూక్ష్మమై ♦ యలరునట్టి
ప్రజలకెంతయుసంతోష ♦ పఱచునట్టి । కులగుణాళియుఁగూడ వ♦ర్ధిలఁగఁజొచ్చె॥ ౪౯

మూఁడువర్గాలమూలమౌ ♦ మూఁడువిద్య । లభ్యసించెను గురులకా♦యాసమిడక
చన్నజన్మంపుశాస్త్రసం ♦ స్మరణమనఁగఁ । బ్రజలసచివుల స్వాధీన ♦ పఱచుకొనిరి॥ ౫౦

పైశరీరమునొకయింత ♦ పఱపియుంచి । యొడమతోడపంచి సికపైకి ♦ ముడిచికట్టి
యిడిశరమువింటఁజెవిదాఁక ♦ నీడ్చిగుణము । మెఱయుచుండెనువిలువిద్య ♦ గఱచివిభుఁడు॥

సీ॥ కామినీజనములు ♦ కన్నులతోఁగ్రోలు, నచ్ఛమరందంబు ♦ యౌవనంబు
అనురాగపల్లవం ♦ బమరునంగజవృక్షు, మందుఁగల్గుసుమంబు ♦ యౌవనంబు
సకలావయవముల ♦ సహజమైయొప్పారు, నంచితాభరణంబు ♦ యౌవనంబు
అఖిలవిలాసమ్ము ♦ లవతరించెడునట్టి, మూదిమూలసదంబు ♦ యౌవనంబు

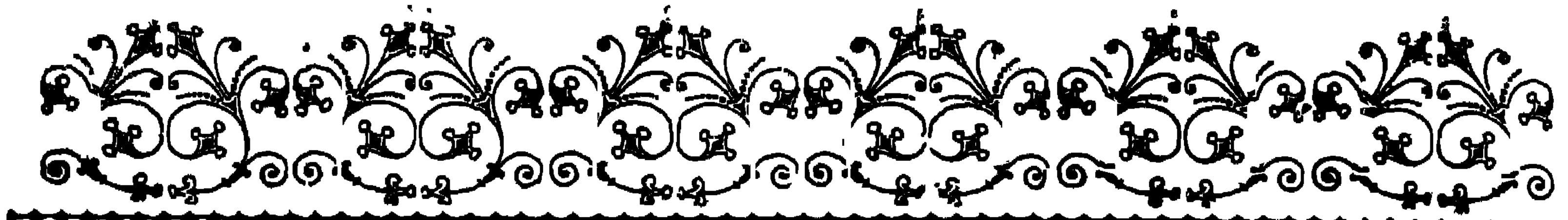
ఇట్టియౌవనమరుదెంచి ♦ యింపునింప । దివ్యసుందరమూర్తియై ♦ తేజరిల్లె
రాజరాజేంద్రపూజిత ♦ గమ్యయశుఁడు । దర్శనీయాఁడువిభుఁడు సు♦దర్శనుండు॥ ౫౨

సీ॥ దూతికల్ పరికించి ♦ యేతెంచిలిఖియించి, భూపకన్యందుగాఁ ♦ జూపినట్టి
చిత్రపటాళిలోఁ ♦ జెలఁగుచెల్వనకంటె, మించునందమ్ముతో ♦ మించువారు
వంశక్రమాగత ♦ పదవులలోపల, మన్నింపఁబడునట్టి ♦ మంత్రివరులు
మంచిసంతునురాజు ♦ గాంచనిమిత్తమై, యారసితెచ్చిన ♦ యట్టివారు

సన్నుతగుణాళినొప్పు రా♦కన్నెలపుడు । పరమసుగుణాభిరాముఁ డ♦ప్పడుచువాఁడు
మున్నెకైకొన్నయట్టియా ♦ భూమిరమల । సవతులుగఁజేసికొనికడు ♦ సంతసిలిరి॥ ౫౩

గద్య

ఇది శ్రీ పరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చి
వేంకయామాత్య తనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథ
నామధేయ ప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు
వంశానుక్రమమను నష్టాదశాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

శ్రీ

రఘువంశమ్

ఏకోనవింశః సర్గః

—:o:—

అగ్నివర్ణ మభిషిచ్య రాఘవః । స్వేపదేతనయమగ్నితేజసం
శిశ్రియే శ్రుతవతామ పశ్చిమః । పశ్చిమేవయసినైమిషం వశీ॥ ౧

తత్రతీర్థ సలిలేన దీర్ఘికా । స్తల్ప మంతరిత భూమిభిః కుశైః
సౌధవాసముటజేన విస్మృతః । సంచికాయఫలనిః స్పృహస్తపః॥ ౨

లబ్ధపాలన విధౌ నతత్సుతః । ఖేదమాప గురుణాహి మేదినీ
భోక్తుమేవ భుజనిర్జిత ద్విషా । నప్రసాధయితుమస్య కల్పితా॥ ౩

సోఽధికార మభికః కులోచితం । కాశ్చనస్వయమవర్తయత్సమాః
సం నివేశ్య సచివేష్వతః పరం । స్త్రీవిధేయ నవయౌవనోఽభవత్॥ ౪

కామినీ సహచరస్య కామిన । స్తస్యవేశ్మసు మృదంగనాదిషు
ఋద్ధిమంత మధికర్ద్ధిరుత్తరః । పూర్వముత్సవ మపోహదుత్సవః॥ ౫

ఇంద్రియార్థ పరిశూన్య మక్షమః । సోఢుమేక మపిసక్షణాంతరం
అంతరేవవిహరన్ దివానిశం । నవ్యపైక్షత సముత్సుకాః ప్రజాః॥ ౬

గౌరవాద్యదపి జాతుమంత్రిణాం । దర్శనం ప్రకృతి కాంక్షితం దదౌ
తద్గవాక్ష వివరావలంబినా । కేవలేన చరణేనకల్పితం॥ ౭

తం కృతప్రణత యోఽనుజీవినః । కోమలాత్మ నఖరాగరూషితం
భేజిరేనవ దివాకరాతప । స్పృష్టపంకజ తులాధిరోహణం॥ ౮

యౌవనోన్నత విలాసినీస్తన । క్షోభలోల కమలాశ్చదీర్ఘికాః
గూఢమోహన గృహాస్తదంబుభిః । సవ్యగాహత విగాఢ మన్మథః॥ ౯

శ్రీ

రఘువంశము.

ఏకోనవింశాశ్వాసము.

—:o:—

గీతములు.

అగ్నిసమతేజమునఁబోల్చు ♦ నగ్నివర్ణుఁ । దనయునభిషేక మొనరించి ♦ తనపదమునఁ
బండితాగ్రణిరఘుకుల ♦ మండనుండు । విషయములనోర్చి చేరె నై♦మిషముముదిమి॥ ౧

తీర్థసలిలము చేతను ♦ దీర్ఘికలను । ధరణిఁబఱచినకుశలచేఁ ♦ దల్పములను
బర్ణగృహముల చేసౌధ ♦ వాసములను । మఱచితపమాచరించె ని♦ర్మలినవృత్తి॥ ౨

అరులగెల్చినతనతండ్రి ♦ యల్లరులను । నణఁచుటకుఁ గాక కేవల ♦ మనుభవింప
భువినొసఁగెఁ గానఁగష్టంబుఁ ♦ బొందలేదు । రాజ్యమేలుట యందునా ♦ రాజసుతుఁడు॥ ౩

తనకులోచిత రాజ్యపా♦లనముసల్పి స్వాయమ్ముగాఁ గొన్నియేండ్లంత ♦ సచివులందుఁ
బెట్టియేల్బడిభారంబు ♦ వెలఁదులకును । దనదుయౌవనంబెల్ల ♦ ధారవోసె॥ ౪

కామినులఁగూడి క్రీడించు ♦ కాముకునకు । నుత్సవంబులపయిఁబయి ♦ నుత్సవమ్ము
లంతకంతకుఁ దీవితో ♦ నలరఁ జొచ్చెఁ । దనరనగరునసతము మృ♦దంగరవము॥ ౫

విషయములనొక్కక్షణమేని ♦ విడిచియుండ । నోర్వఁజాలనియట్టి యా ♦ యుర్వినాథుఁ
డంతిపురియందె కడపెన ♦ హర్నిశంబు । దర్శనోత్సుకయౌ ప్రజఁ ♦ దలఁపకుండ॥ ౬

సచివులందలి మోమాట ♦ జనులుఁగోరు । దర్శనంబియ్యనొక వేళఁ ♦ దలఁచెనేని
పాదమును జాచి చూపుగ♦వాక్షమందు । నదియె దర్శనమనుకొన ♦ నతనిప్రజలు॥ ౭

మృదునఖారుణకాంతులు ♦ మీఁదఁబర్వ । నెంతయును రమ్యమైన లే♦యెండనొప్పు
పద్మమును బోలుమందు న♦ప్పాదమునకె । భృత్యతతి భక్తి మ్రొక్కి య♦ర్పించె సేవ॥ ౮

కాంతల విలాసనతుల బొం♦గారు చనుల । చేతఁగలఁగి చలించు కం♦జాతములను
లోనసురతగృహమ్ములఁ ♦ బూనిచెలఁగు । దీర్ఘికలఁ బ్రౌఢమదనుండు ♦ దేలెఁ గేలి॥ ౯

తత్రసేక హృతలోచనాంజనైః । ధౌతరాగపరిపాటలాధరైః
అంగనాస్త మధికం వ్యలోభయ । న్నర్పిత ప్రకృతికాంతిభిర్ముఖైః॥ ౧౦

ఘ్రాణకాంత మధుగంధకర్షిణీః । పానభూమిరచనాః ప్రియాసఖః
అభ్యపద్యత సవాసితాసఖః । పుష్పితాః కమలినీరివద్విపః॥ ౧౧

సాతిరేక మదకారణం రహః । స్తేనదత్త మఖిలేషురంగనాః
తాభిరప్యుపహృతం ముఖాసవం । సోపిబ ద్వకుళతుల్య దోహదః॥ ౧౨

అంకమంక పరివర్తనోచితే । తస్యనిన్యతుర శూన్యతాముఖే
వల్లకీచ హృదయంగ మస్వనా । వల్గువాగపిచ వామలోచనా॥ ౧౩

సస్వయంప్రహత పుష్కరః కృతీ । లోలమాల్యవలయో హరన్మనః
నర్తకీ రభినయాతి లంఘినీః । పార్శ్వవర్తిషు గురుష్వలజ్జయత్॥ ౧౪

చారునృత్య విగమే చతన్ముఖం । స్వేదభిన్నతిలకం పరిశ్రమాత్
ప్రేమదత్త వదనానిలః పిబ । న్నత్యజీవ దమరాలకేశ్వరౌ॥ ౧౫

తస్యసావరణ దృష్టసంధయః । కామ్యవస్తుషు నవేషుసంగినః
వల్లభాభిరుపసృత్య చక్రిరే । సామిభుక్త విషయాః సమాగమాః॥ ౧౬

అంగుళీకిసలయాగ్ర తర్జనం । భ్రూవిభంగ కుటిలంచ వీక్షితం
మేఖలాభి రసకృచ్చ బంధనం । వంచయన్ ప్రణయినీరవాపసః॥ ౧౭

తేనదూతి విదితం నిషేదుషా । పృష్ఠతః సురతవార రాత్రిషు
శుశ్రువే ప్రియజనస్య కాతరం । విప్రలంభ పరిశంకినోవచః॥ ౧౮

లౌల్యమేత్య గృహిణీ పరిగ్రహా । న్నర్తకీష్వ సులభా సుతద్వపుః
వర్తతే స్మసకథం చిదాలిఖ । న్నంగుళీక్షరణ సన్నవర్తికః॥ ౧౯

ప్రేమగర్విత విపక్షమత్సరా । దాయతాచ్చ మదనాన్మహీక్షితం
నిన్యురుత్సవ విధిచ్ఛలేనతం । దేవ్యఉంఝిత రుషః కృతార్థతాం॥ ౨౦

ప్రాతరేత్య పరిభోగశోభినా । దర్శనేన కృతఖండనవ్యథాః
ప్రాంజలిః ప్రణయినీః ప్రసాదయన్ । సోధునోత్ప్రణయ మంథరః పునః॥ ౨౧

స్వప్నకీర్తిత విపక్షమంగనాః । ప్రత్యభైత్సురవదంత్య ఏవతం
ప్రచ్ఛదాంత గళితాశ్రుబిందుభిః । క్రోధభిన్న వలయైర్వివర్తనైః॥ ౨౨

కనులకాటుక చల్లులఁ ♦ గరఁగిపోవఁ । బెదవులందలిరంగెల్ల ♦ వీడిపోవ
సహజసుందరవదనలౌ ♦ చానలచట । నధిక మోహంబు గొల్పి ర♦య్యవనిపతికి॥ ౧౦

మధురమధుగంధములనీని ♦ మనముఁ గొల్పు । పానభూమినిఁ బ్రియలతోఁ ♦ బ్రభుడు సొచ్చె
బాగుగా వికసించిన ♦ పద్మవనముఁ । గరిణులనుగూడి కరిసొచ్చు ♦ కరణిదోఁప॥ ౧౧

అంగనలు గోరనేకత ♦ మందునొసఁగె । నతఁడు మదకారియైన ము♦ఖాసవంబు
వకుళ మట్టులు దానును ♦ వాంఛఁ గ్రోలె । నతివలొసఁగినవారి ము♦ఖాసవంబు॥ ౧౨

నిత్యమును దాము గ్రీడించు ♦ నెలవుగాన । రెండుమాత్రమె వీడ వా ♦ రేనితోడను
విమలహృద్యరవంబీను ♦ వీణయొకటి । రమ్యవాక్కులుగలిగిన ♦ రమణియొకతె॥ ౧౩

కంకణమ్ములు హారముల్ ♦ గదలుచుండ । నెంతయును మనోహరముగ వా♦యించి వీణ
నభినయంబొజ్జకడనుండు ♦ నపుడె తప్పు । నాటకత్రియలకుఁ గొల్పె ♦ నతఁడు లజ్జ॥ ౧౪

ముదముఁ గొల్పెడు నాట్యము ♦ ముగియబడలి । చెమటుఁ జెరిగిన తిలకంబు ♦ చెలఁగు సతుల
మోములను బ్రేమతో నూది ♦ భూవిభుండు । దేవధనపతులను మించె ♦ జీవితమున॥ ౧౫

పరులవలననొ స్వయమొ తాఁ ♦ బడసినట్టి । క్ష్మాతలేంద్రుని నూతన ♦ సంగమములు
సగము లైపోవుచుండెను ♦ సత్వరముగ । నున్నదున్నట్టు రాణులు ♦ దన్నుఁ జేర॥ ౧౬

ప్రియలవంచింపయత్నించు ♦ ప్రియుఁడు వడసె । చిగురువోల్ వారిమునివ్రేలి ♦ చేతివెలుపు
బొమలు విఱిచిన వక్రత ♦ నమరుచూపు । తఱచు మెలనూళ్ళ చేతి బం♦ధనపుఁదీపు॥ ౧౭

రతికి నిశ్చయమైనట్టి ♦ రాత్రులందు । వెనుకదూతిక చూపిన ♦ పీటనుండి
తన్ను శంకించి ప్రియురాండ్రు ♦ తఱచునాడు । విరహవాక్యంబులను విను ♦ వీనులలర॥ ౧౮

పత్నులాపినఁబతి దాను ♦ వారసతుల । దుర్లభలమీఁది తమి నేమి ♦ తోఁచకుండఁ
గడపె వారలఁ బ్రాయముఁ ♦ గాలమెల్లఁ । జెమట చే వ్రేళులను జారఁ ♦ జేతిపుల్ల॥ ౧౯

వలచెఁ బతి మమ్మె యని గర్వ ♦ పడెడునట్టి । సవతులకుమండి మన్మథ ♦ జ్వాలనుండి
యత్నసంబులమిషచేత ♦ నుడిగియలుక । నతనిఁ దెచ్చి కృతార్థలై ♦ రతనిసతులు॥ ౨౦

కుపితలఁ బ్రసన్నలఁగఁజేసి ♦ కొనఁగ నెంచి । వచ్చి వేఁడుచ కేల్మోడ్చె ♦ వంచకుండు
భోగమును దెల్పుకన్నుల ♦ పొలుపుతోడ । నదియొరే పెను వారిలో ♦ నలుకమరల॥ ౨౧

విభుఁడు కలలో నసవతుల ♦ పేరులెత్త । నతని విదలించి వైచిన ♦ యట్లు తిరిగి
వెనుక కుఁ బరుండి కన్నీరు ♦ విడిచి సెజ్జ । విఱిచి వైచిరి కంకణాల్ ♦ వెలఁదులలిగి॥ ౨౨

సృష్టపుష్పశయనాల్లతాగృహా । దేత్య దూతికృత మార్గదర్శనః
అన్వభూత్పరిజనాంగనారతం । సోవరోధభయవేపథూత్తరం॥ ౨౩

నామవల్లభజనస్య తే మయా । ప్రాప్య భాగ్యమపి తస్య కాంక్ష్యతే
లోలుపం బత మనో మమేతి తం । గోత్రవిస్ఖలిత మూచురంగనాః॥ ౨౪

చూర్ణబభ్రులులితస్రగాకులం । ఛిన్నమేఖలమలక్తకాంకితం
ఉత్థితస్య శయనం విలాసిన । స్తస్య విభ్రమరతాన్యపావృణోత్॥ ౨౫

సస్వయం చరణరాగమాదధే । యోషితాం న చ తథా సమాహితః
లోభ్యమాననయనః శ్లథాంశుకై । ర్మేఖలాగుణపదైర్నితంబిభిః॥ ౨౬

చుంబనే విపరివర్తితాధరం । హస్తరోధి రశనావిఘట్టనే
విఘ్నితేచ్ఛమపి తస్య సర్వతో । మన్మథేంధనమభూద్వధూరతం॥ ౨౭

దర్పణేషు పరిభోగదర్శినీ । ర్నర్మపూర్వమనుపృష్ఠసంస్థితః
ఛాయయా స్మితమనోజ్ఞయా వధూ । ర్హ్రీనిమీలితముఖీశ్చకార సః॥ ౨౮

కంఠసక్తమృదుబాహుబంధనం । న్యస్తపాదతలమగ్రపాదయోః
ప్రార్థయంత శయనోత్థితం ప్రియా । స్తం నిశాత్యయవిసర్గచుంబనం॥ ౨౯

ప్రేక్ష్య దర్పణతలస్థమాత్మనో । రాజవేషమతిశక్రశోభితం
పిప్రియే న స తథా యథా యువా । వ్యక్తలక్ష్మపరిభోగమండనం॥ 30

మిత్రకృత్యమపదిశ్య పార్శ్వతః । ప్రస్థితం తమనవస్థితం ప్రియాః
విద్మహే శఠపలాయనచ్ఛలా । న్యంజసేతి రురుధుః కచగ్రహైః॥ 31

తస్య నిర్దయరతిశ్రమాలసాః । కంఠసూత్రమపదిశ్య యోషితః
అధ్యశేరత బృహద్భుజాంతరం । పీవరస్తనవిలుప్తచందనం॥ 32

సంగమాయ నిశి గూఢచారిణం । చారదూతికథితం పురోగతాః
వంచయిష్యసి కుతస్తమోవృతః । కాముకేతి చకృషుస్తమంగనాః॥ 33

యోషితాముడుపతేరివార్చిషాం । స్పర్శనిర్వృతిమసావవాప్నువన్
ఆరురోహ కుముదాకరోపమాం । రాత్రిజాగరపరో దివాశయః॥ 34

వేణునా దశనపీడితాధరా । వీణయా నఖపదాంకితోరవః
శిల్పకార్య ఉభయేన వేజితా । స్తం విజిహ్మనయనా వ్యలోభయన్॥ 35

దూతికలుచూపుమార్గానఁ ♦ బ్రీతిసరిగి । తీర్చియుండినవిరిసెజ్జఁ ♦ దిఁగెయుండ్లఁ
బరిజనస్త్రీలతోసల్పెఁ ♦ బతిరతంబు । పత్నులభయంబుచేమేను ♦ వణఁకుచుండ॥ ౨౩

పిలిచితిఁకనన్నుఁబ్రియురాలి ♦ పేరువెట్టి । యామెభాగ్యమెనాకును ♦ నబ్బనిమ్మ
మదియునదెకోరెనంచని ♦ మగువలంద్రు । తప్పుపేళ్ళనుబిల్చుచు నా♦తనికిసతము॥ ౨౪

కలితరాగంబుచెదరిన ♦ యలరుసరులు । చెడినమొలనూళ్లు లత్తుక ♦ చిన్నెలుండు
నతఁడులేచినపానుపే ♦ యతనిపైన । సురతకేళీవిలాసముల్ ♦ చూపుచుండు॥ ౨౫

లలనలకుఁదానెపాదాల ♦ లక్కరసము । గూర్చునతనికిమదిదానఁ ♦ గదురదరోయ్య
నంకుకముజారివేఁకల ♦ యలరుచుండు । పిఱుఁదులకుదృష్టిమాటికిఁ ♦ బఱచుచుండు॥ ౨౬

ముద్దుగొనకుఁడవెన్క ♦ మోవిఁద్రిప్ప । పోకముడివిప్పహస్తంబుఁ ♦ బోవనెట్టు
వెలఁదులరతంబుగోర్కకి ♦ విఘ్నమిడియు । నతనికామాగ్నికింధన ♦ మైతనర్చె॥ ౨౭

అద్దమునసుపభోగచి♦హ్నములఁజూచు । చెలులకువెన్క వేడ్కమై ♦ నిలిచితనదు
నవ్యప్రతిబింబమునుజూపి ♦ నానచేత । వారుదలవంచుకొనఁజేసెఁ ♦ బార్థివుండు॥ ౨౮

కాంతుఁడెడఁబాయనెంచి ని♦శాంతమందుఁ । దల్పమునువీడఁబ్రియురాండ్రు♦తన్నుప్రేలు
కంఠమునుమృదుకరములఁ ♦ గౌఁగిలించి । ముద్దువేఁడిరిపాదాగ్రి ♦ మలనునిల్చి॥ ౨౯

భోగచిహ్నాళియనియెడు ♦ భూషణాళి । కలరినట్టులుపడుచుటేఁ ♦ డలరలేదు
శక్రమించెడురాజ వే♦షంబుతోడ । నద్దమునబింబితంబైన ♦ యప్పుడుకూడ॥ 30

ఆప్తుకార్యంబుపేర్వెట్టి ♦ యన్యకాంతఁ । జేరఁబోఁగఁదమకింపఁ ♦ జేరిప్రియలు
నీవుపరువెత్తుమిపలోని ♦ నిజముదెలిసె । నిలుశఠుఁడయంచుసిగఁబట్టి ♦ నిలిపిరతని॥ 3౧

అతనిరతిపీడనెంతయు ♦ నలసిసతులు । కౌఁగిలింతనెపమ్మున ♦ గంధమెల్ల
గొప్పపాలిండ్లచేడుల్చి ♦ విప్పటురమ । నందు నిద్రనుజెందిరి ♦ హాయిగాను॥ 3౨

గూఢముగరాత్రిఁబ్రియురాలిఁ ♦ గూడఁబోవు । సంగతినిదూతికలచేత ♦ సకియలెఱిఁగి
ముందుగానేగికాముకా ♦ మోసపుత్తె । చీఁకటినిననిస్వగృహముల్ ♦ చేర్చిరతని॥ 33

కామినీస్పర్శమనుచంద్రి ♦ కాంతిసలరి । మించుకేళినిరేయెల్ల ♦ మేలుకాంచి
పగటిపూఁటనువాయిగాఁ ♦ బవ్వళించి । రాజురంజిల్లెఁగుముదా ♦ క♦రంబువోలె॥ 3౪

వేణువునబంటినొక్కుల ♦ పెదవినునిచి । గోటినొక్కులతోడమీఁదఁ ♦ గూర్చిపీకెఁ
గట్టముసరెండుశిల్పముల్ ♦ గఱచుసతుల । కుటిలదృష్టులునృపునకుఁ ♦ గొలిపెబాళి॥ 3౫

అంగసత్త్వవచనాశ్రయం మిథః । స్త్రీషు నృత్య ముపధాయ దర్శయన్
స ప్రయోగ నిపుణైః ప్రయోక్తృభిః । సంజఘర్ష సహ మిత్రసన్నిధౌ ॥ ౩౬

అంసలంబి కుటజార్జున స్రజః । స్తస్య నీపరజసాంగరాగిణః
ప్రావృషి ప్రమద బర్హిణేష్వభూత్ । కృత్రిమాద్రిషు విహారవిభ్రమః ॥ ౩౭

విగ్రహాచ్చ శయనే పరాఙ్ముఖీః । ర్నానునేతు మబలాః స తత్వరే
ఆచకాంక్ష ఘనశబ్దవిక్లబాః । స్తా వివృత్య విశతీర్భుజాంతరం ॥ ౩౮

కార్త్తికీషు సవితానహర్మ్యభాక్ । యామినీషు లలితాంగనాసఖః
అన్వభుంక్త సురతశ్రమాపహాం । మేఘముక్త విశదాం స చంద్రికాం ॥ ౩౯

సైకతం చ సరయూం వివృణ్వతీం । శ్రోణిబింబమివ హంస మేఖలం
స్వప్రియా విలసితానుకారిణీం । సౌధజాల వివరై ర్వ్యలోకయత్ ॥ ౪౦

మర్మరై రగురుధూపగంధిభి । ర్వ్యక్తహేమరశనై స్తమేకతః
జహ్రురాగ్రథన మోక్ష లోలుపం । హైమనై ర్నివసనైః సుమధ్యమాః ॥ ౪౧

అర్పితస్తిమిత దీపదృష్టయో । గర్భవేశ్మసు నివాతకుక్షిషు
తస్య సర్వసురతాంత రక్షమాః । సాక్షితాం శిశిరరాత్రయో యయుః ॥ ౪౨

దక్షిణేన పవనేన సంభృతం । ప్రేక్ష్య చూత కుసుమం సపల్లవం
అన్వనైషుర విధూతవిగ్రహా । స్తం దురుత్సహ వియోగమంగనాః ॥ ౪౩

తాః స్వమంక మధిరోప్య దోలయా । ప్రేంఖయన్పరిజనాపవిద్ధయా
ముక్తరజ్జు నిబిడం భయచ్ఛలాత్ । కంఠబంధన మవాప బాహుభిః ॥ ౪౪

తం పయోధర నిషిక్తచందనై । ర్మౌక్తిక గ్రథితచారుభూషణైః
గ్రీష్మవేష విధిభిః సిషేవిరే । శ్రోణిలంబి మణిమేఖలైః ప్రియాః ॥ ౪౫

యత్స భగ్న సహకారమాసవం । రక్తపాటల సమాగమం పపౌ
తేన తస్య మధునిర్గమాత్కృశ । శ్చిత్తయోని రభవత్పునర్నవః ॥ ౪౬

ఏవమింద్రియ సుఖాని నిర్విశ । న్నన్యకార్య విముఖః స పార్థివః
ఆత్మలక్షణ నివేదితానృతూ । నత్యవాహయదనంగవాహితః ॥ ౪౭

తం ప్రమత్త మపి న ప్రభావతః । శేకురాక్రమితు మన్యపార్థివాః
ఆమయస్తు రతిరాగసంభవో । దక్షశాప ఇవ చంద్రమక్షిణోత్ ॥ ౪౮

అంగవాగ్భావములతోడి ♦ యభినయమ్ము । నతివలకు నంతరంగమ్ము ♦ నందు సేర్చి
చిత్రముగ మిత్రులందు ద ♦ ర్శింపఁజేసి । యభినయాచార్యులను మించి ♦ యలరుచుండె॥

భుజములనుమద్దిమల్లెల ♦ పూలసరులు । కడిమిపుష్పాడిపూఁత యం♦గమునఁబొదల
నాటసెమలులనొప్ప శ్రీ♦డాద్రులందుఁ । గేళిసలిపెను దద్వర్ష♦కాలమందు॥ ౩౯

ఉఋమమలకునుల్కి వారలే ♦ యురముఁజేర । పచ్చటనగోరియలుకచేఁ ♦ బడకయందుఁ
బెడమొకము వెట్టిపండిన ♦ ప్రియలసతుల । ననునయింపంగఁద్వరపడఁ ♦ డవనివిభుఁడు॥

రామలనుగూడికార్తిక ♦ రాత్రులందు । మేలుకట్టులనొప్పారు ♦ మేడలందు
రాజు సురతంబునను గన్న ♦ శ్రమముఁదొలఁచు । ఘనరహితశుభ్రచంద్రిక ♦ లనుభవించె॥

ఇనుకదిబ్బలుపిఱుఁదులై ♦ యింపునింప । హంసపిండులు మొలనూలి ♦ యందమొందఁ
దనప్రియలఁబోలుశరయువు ♦ ధరణిధవుఁడు । గాంచె మేడలసోరణ ♦ గండ్లనుండి॥ ౪౦

అగుపడఁగ హేమమేఖల ♦ లగరుధూప । వాసనలుగ్రీష్మమర్మర ♦ ధ్వనులునిగుడఁ
గటుల హేమంతవసనముల్ ♦ గట్టివిప్ప । నతనికినుమధ్యలెంతయు ♦ హర్షమిడెరి॥ ౪౧

గాలిలేనట్టిలోపలి ♦ గదులయందు । నిలిచి వెలిఁగెడుదీపముల్ ♦ నేత్రములుగ
మరుని కేళికిఁదగిన హే♦మంతరాత్రు । లతనికృత్యమ్ములకుసాక్షు ♦ లై చెలంగె॥ ౪౨

దక్షిణపుగాలిచేతఁ జూ♦తము చిగిర్చి । పూచుటనుజూచియతనితోఁ ♦ బొలఁతులంతఁ
బొలయలుకమాని స్నేహంబుఁ ♦ బూనిరింక । నోర్వసాధ్యంబుగాదు వి♦యోగమంచు॥ ౪౩

తూఁగుమంచానువిడలఁ ♦ దొడనుజేర్చి । యుండునాతఁడు సేవకు ♦ లూచియూచి
వీడఁబగ్గాలుపడిపోవు ♦ భీతిమిషను । బడసెఁగౌఁగిలి నెలఁతల ♦ బాహువులను॥ ౪౪

స్తనములనుజారుచందన ♦ చర్చఁగూర్చి । ముత్తెములనొప్పుభూషణ ♦ ములను దాల్చి
మొలలమణిమేఖలలుఁ ద్రవేలి ♦ చెలఁగుచుండ । స్వామిఁగొల్చిరిగ్రీష్మ వే♦షములఁబ్రియలు॥

పాటలీపుష్పముల నెత్తు♦సఱుపఁబడిన । మావిచిగురులచేనైన ♦ మద్యమాన
మధువువోయినఁగ్రోలియించు ♦ మదనుఁడంత । నతనిలోనూత్న భావంబు♦నం దెమరల॥ ౪౬

మన్మథప్రేరణంబున ♦ మనుజనాథుఁ । డనుభవించుచువిషయ సౌ♦ఖ్యములనిట్టు
లితరకార్యమ్ములనుమాని ♦ ఋతువులెల్లఁ । గడపెఁదల్లక్షణంబు లం♦గమునఁదాల్చి॥ ౪౭

వ్యసనపరుఁడయ్యు నతనిప్ర♦భావమునను । బరిభవింపంగలేరైరి ♦ పరులునృపులు
కాని రతిరాగజనిత రో♦గమునతఁడు । దక్షుశాపానశశివలెఁ ♦ దఱుఁగఁజొచ్చె॥ ౪౮

దృష్టదోషమపి తన్న సోఽత్యజత్ । సంగవస్తు భిషజామనాశ్రవః
స్వాదుభిస్తు విషయైర్హృతస్తతో । దుఃఖమింద్రియగణో నివార్యతే॥ ౪౯

తస్య పాండువదనాల్పభూషణా । సావలంబగమనా మృదుస్వనా
యక్ష్మణః పరిహాణిరాయయౌ । కామయానసమవస్థయా తులాం ౫౦

వ్యోమపశ్చిమకలాస్థితేందు వా । పంకశేషమివ ఘర్మపల్వలం
రాజ్ఞి తత్కులమభూత్ క్షయాతురే । వామనార్చిరివ దీపభాజనం॥ ౫౧

బాఢమేషు దివసేషు పార్థివః । కర్మ సాధయతి పుత్రజన్మనే
ఇత్యదర్శితరుజోఽస్య మంత్రిణః । శశ్వదూచురఘశంకినీః ప్రజాః॥ ౫౨

స త్వనేకవనితాసఖోఽపి సన్ । పావనీమనవలోక్య సంతతిం
వైద్యయత్నపరిభావినం గదం । న ప్రదీప ఇవ వాయుమత్యగాత్॥ ౫౩

తం గృహోపవన ఏవ సంగతాః । పశ్చిమక్రతువిదా పురోధసా
రోగశాంతిమపదిశ్య మంత్రిణః । సంభృతే శిఖిని గూఢమాదధుః॥ ౫౪

తైః కృతప్రకృతిముఖ్యసంగ్రహై । రాశు తస్య సహధర్మచారిణీ
సాధుదృష్టశుభగర్భలక్షణా । ప్రత్యపద్యత నరాధిపశ్రియం॥ ౫౫

తస్యాస్తథావిధనరేంద్రవిపత్తిశోకా । దుష్ణైర్విలోచనజలైః ప్రథమాభితప్తః
నిర్వాపితః కనకకుంభముఖోజ్ఝితేన । వంశాభిషేకవిధినా శిశిరేణ గర్భః॥ ౫౬

తం భావాయ ప్రసవసమయాకాంక్షిణీనాం ప్రజానా
మంతర్గూఢం క్షితిరివ నభో బీజముష్టిం దధానా
మౌలైః సార్ధం స్థవిరసచివైర్హేమసింహాసనస్థా
రాజ్ఞీ రాజ్యం విధివదశిషద్భర్తురవ్యాహతాజ్ఞా॥ ౫౭

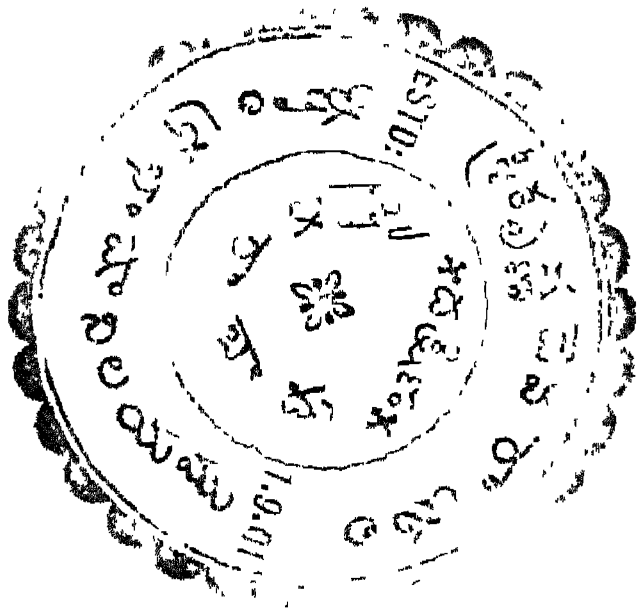
ఇతి శ్రీరఘువంశే మహాకావ్యే కాళిదాసకృతావగ్నివర్ణ
శృంగారో నామైకోనవింశః సర్గః

వినఁడువైద్యులమాటలు ♦ గనఁడుకీడు । మద్యసనితాదివిషయముల్ ♦ మానలేఁడు
ప్రీతికరమైనవ్యసనాళి ♦ చేతఁబడిన । నెంతకష్టమువారలింప ♦ నింద్రియముల॥ ౪౯
మోము తెలువెక్కె భూషణ ♦ ములునుగుఱఁగె । నుడిరసమునుఁగ్రుక్కఁజెరలచే ♦ నడపునెగ్గె
కాముకావస్థ రాజయ ♦ క్ష్మవ్యవస్థ । రెండునుసమానముగఁదోఁచు ♦ చుండెఁజూడ॥ ౫౦
అంత్యకళనిల్చుశశితోడి ♦ యభ్రమట్టు । లడుసెమిగిలిన వేసవి ♦ పడియపగిది
వట్టికోడిమాత్రమేగల్గు ♦ ప్రమిదకరణి । రఘుకులంబుండె క్షయరోగయుక్త ♦ రాజుఁగూడి॥
అతనిఁగూరిచిభీతాత్ము ♦ లైనప్రజలు । మాటిమాటికినడుగఁగా ♦ మంత్రివరులు
సంతతికివేఁడువిధులను ♦ సలుపుచుండు । సత్యమనిమూసిపెట్టిరి ♦ స్వామిరుజను॥ ౫౧
కాంతలెందఱికోతాను ♦ గాంతుఁడయ్యు । నమలమూసంతుగాంచని ♦ యతఁడసాధ్య
మైనరోగంపుధాటికి ♦ నాగఁడయ్యె । వాతహతికాగలేని దీ ♦ పంబుకరణి॥ ౫౩
ఎంతయునుగూఢముగఁ బ్రజ ♦ లెఱుఁగకుండ । నతనినిగృహోపవనమందె ♦ యపరవిధులఁ
దెలిసినపురోహితునిఁగూడి ♦ దీప్తశిఖిని । సచివులుంచిరి రోగోప ♦ శాంతిమిషను॥ ౫౪
ప్రజలలోముఖ్యులైనట్టి ♦ వారిఁగూడి । మంత్రులుసహాయమొనరింప ♦ మానవేంద్రు
ధర్మపత్నిశుభంబయి ♦ తనరుగర్భ । చిహ్నములరాణిరాజ్య ల ♦ క్ష్మినిసక్తించె॥ ౫౫
నృపతిమృతిశోకజనితోష్ణ ♦ నేత్రజలము । వలననుడికిన యామెగ ♦ ర్భమ్ముపిడపఁ
గనకకలశోద్గతాభిషే ♦ కప్రశస్త । శీతధారలఁజల్లారి ♦ చెన్నుమీఱె॥ ౫౬

సీ॥ వృద్ధిఁగర్భమ్మునఁ ♦ బిడికెడుధాన్యంబు, పొల్చుశాత్రవమునఁ ♦ దాల్చుకరణిఁ
ప్రసవంబునకువేడ్క ♦ పడివేచియుండెడు, ప్రజకువేల్గలుగగ ♦ ర్భమునుదాల్చి
సిరులమించెడు హేమ ♦ సింహాసనంబునఁ, గొలువులోశిశితోఁ ♦ గూరుచుండి
రాచకార్యంబులఁ ♦ బ్రవిమలభక్తితో, సచివులందఱుఁగూడి ♦ సాయపడఁగ
నుర్విఁదనయాజ్ఞకెదురులే ♦ కుండునట్లు, సర్వసమ్మతముగ యథా ♦ శాస్త్రముగను
బ్రబలమైనట్టితనపతి ♦ రాజ్యమెల్ల । నేలెఁదదాజ్ఞ లోకుల ♦ పాలిజనని॥ ౫౭

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వర కరుణాకలిత లలితకవితాకలిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చివేంకయామాత్యతనూజాత సకలసజ్జనవిధేయ ఆదిపూడి సోమనాథనామధేయప్రణీతంబయిన యాంధ్రరఘువంశంబునందు నగ్నివర్ణశృంగారంబను నేకోనవింశాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శ్లోకముల శుద్ధపత్రిక.

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧	౯	గత్వ	గత్వా
౩	౩౫	వశిష్ఠ	వసిష్ఠ
౫	౪౯	పత్యై	ప్రత్యై
,,	౫౨	మగై	మృగై
౭	౮౫	ద్ధాతేః	ద్ధాతైః
౧౦	౧౧	సభాభం	సఖాభం
౧౦	౧౨	తాభి	తాభిః
,,	౨౦	తృపా	తృపా
,,	౨౧	చానర్చ	చానర్చ్యై
౧౧	౨౪	నును	మను
,,	౩౫	తుల్యం	మిత్రం
౧౨	౩౭	అ ైన	అథైన
౧౩	౬౧	ససింహం	నసింహం
౧౬	౩	హ్యసాయే	హ్యపాయే
౧౭	౧౬	ఆదేయ	అదేయ
౧౮	౨౭	వ ్రినా	వత్రినా
,,	౨౯	ద్వివశ్చ	ద్విపశ్చ
౧౯	౩౮	మవ	మప
౨౦	౫౦	ఆలం	అలం
,,	౫౯	పత్రిణా	పత్త్రిణా
౨౪	౨౭	యాషితః	యోషితః
,,	౩౪	జయపదాన్	జనపదాన్
౨౫	౩౬	నేతానా	నేతాన్వా
,,	౪౮	మపిః	మపి
౨౭	౬౨	ర్గజస్య	రజస్య
౩౪	౫౧	నాశ	నాగ
౪౧	౩౯	ర్ఘవం	ర్భపం

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౪౧	౪౧	స్వాభావ	స్వభావ
౪౨	౬౧	మూరేః	మూర్తేః
౪౪	౮౪	ర్పిత్చ	ర్పిత
,,	,,	విదర	విదర్భ
౪౭	౧౦	కశ్యా	కస్యా
౪౮	౨౫	చకోర	చకార
,,	,,	మ	మత్త
౪౯	౩౯	పాండీ	పాండ్రీ
,,	౪౦	ధ్వజనీ	ధ్వజినీ
౫౬	౫౨	త్వయ	త్వయి
౬౫	౬౩	నవ	రవ
౬౬	౮౭	ఫతిం	పతిం
౭౦	౨౬	యాథాస్త్వ్యం	యాథార్థ్యం
,,	౩౫	రవ్యాప్థౌ	ర్థవ్యాపౌ
౭౪	౮౫	ర్ష్ణదాం	ర్ష్ణదా
౭౬	౨	కుతే	కులే
౭౭	౨౨	యస్త్ర	యస్నత్ర
౭౯	౩౯	దుహితు	దుహితృ
౮౧	౬౫	శిరచ్ఛిదా	శిరశ్ఛిదా
౮౯	౨౬	లక్ష్మీ	లక్ష్మీత్రి
౮౭	౩౮	శూర్పు	శూర్ప
౮౮	౫౨	రాస్తావాం	రాప్తానాం
౯౦	౭౯	మేఘస్వే	మేఘస్వ్యే
,,	౮౭	రామణ	రావణ
౩౯	౩	కవితే	కపితే
౯౪	౧౭	విమాప	విమాన
౯౫	౨౪	భీర	భిరు
౯౬	౪౨	వ్యాజాఖ్ఖ	వ్యాజార్థ
౧౦౧	౧౩	బందైః	బంధైః
౧౦౨	౨౭	పప్రిచ్చ	పప్రిచ్ఛ

పుట.	శ్లోకము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧౧౨	౩౫	ఋష	షఋ
౧౦౮	౪	త్స	త్థ్స
౧౧౦	౩౩	కవి	కవిః
౧౧౫	౯౮	ఐర్జ	ఐర్జశ్రీ
౧౧౭	౧౨	మిషాఖిః	మిషాభిః
,,	౧౫	న్యంకుఖిః	న్యంకుభిః
,,	౨౦	వివా	దివా
౧౨౦	౩౮	విసర్గాజ్	విసర్గాత్
,,	౪౪	సీతా	శీతా
౧౨౧	౫౫	ననకాం	నకాం
,,	౫౮	శ్లోద్రైః	శ్లోక్రై
,,	౫౯	తద్బుధ్న	తద్బుధ్న
౧౨౨	౬౩	వరీని	వర్తీని
,,	౬౭	కులితో	కులితో
౧౨౩	౭౬	వాగే	నాగే
,,	౮౧	తె)	తై)
౧౨౮	౪౧	నభసే	నభసీ
౧౩౩	౧౧	స్త్రైదై	స్త్రైథై
౧౩౪	౨౩	ప్రూషిత	ప్ర్యూషిత
,,	౨౫	ద్విషాం	ద్విషా
౧౩౮	౧౯	మఖిలేమ	మఖిలేమ
,,	౨౦	ఉంఝిత	ఉఝ్ఝిత
,,	౨౨	పవిత్ర్యాబై	పవిత్ర్యాబై
౧౪౦	౪౦	మేఖలం	మేఖలాం

పద్యముల శుద్ధపత్రిక.

పుట	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౧	౭	అఖిల	అఖిల
౫	౫౨	పణ	పర్ణ
,,	౫౭	రాజఋషి	రాచఋషి
౭	౯౦	దాఁటి	దాఁటు
౧౦	౧౦	నిజ్జనపాలు	నజ్జనపాలు
,,	౧౫	ధనువు	దనువు
౧౧	౩౨	M	ధి
,,	౩౫	నికుంభి	నికుంభ
౧౩	౫౧	యర్థమీ	యర్థమే
,,	౫౩	పథమున	పదమున
౨౦	౫౬	శిరము	శరము
౨౨	౧	పూర్వ్య	పూజ్య
,,	౬	సర్వతి	సరస్వతి
,,	౯	గుణమల	గుణముల
౨౮	౨౮	కరుగ	కొఱకు
౨౫	౩౬	తాఁకి	తాఁక
,,	,,	నాటి	నాటె
,,	౩౭	జేర్చి	బేర్చి
,,	౮౭	నయ్యో	నయ్యో
౨౬	౫౨	దాఁటి	దాఁటె
,,	౫౮	సంహార	సంచార
,,	౫౯	చిహ్నలు	చిహ్నముల్
౨౭	౬౫	గూఁపమండ	గూరుచుండి
,,	౬౭	సేర్చి	నేర్చి
౩౧	౧౦	సేర్చి	నేర్చి
,,	౧౫	శిష్టుఁడా	శిష్యుఁడా
,,	౧౭	అనుచు	అనుచు

పుట	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౩౩	౪౨	కానుకగ	కానగల
౩౫	౬౭	దమ్మృఖ	ద్యుమ్నృఖ
౩౬	౭౩	బాపి	బాసి
,,	౭౪	పాడుటచే	నాడుటచే
౩౯	౨౦	వెలసి	తెలిసి
౪౦	౩౩	తేజాంకుర	తేజోంకుర
,,	౩౫	గంభోరు	మగువరో
౪౧	౪౦	యనువు	యనుపు
౪౨	౫౧	నాచింత	నాంచిత
౪౩	౭౨	ఓనాకిని	ోనాకినా
౪౪	౭౫	నేలవుండ	నేలుదుండ
,,	,,	చూాము	చాము
,,	౭౮	చండవుందు	చండనునను
౪౬	౧	పగిచెని	పనిచెని
,,	౭	పటిచె	పఱచె
౪౭	౧౩	సంకణాంబు	సంకరణాంబు
౫౧	౭౦	బహుషంబుగూర్ప	బహుసాప్పగూర
౫౨	౬	సతము	పదము
౫౩	౧౬	రఘువు	రఘుని
,,	,,	రాఘువులను	రాఘువునిం
౫౪	౩౩	భరణి	పరణి
,,	౩౫	నసమతి	యాపమతి
౫౫	౪౪	వక్రోటకట	నక్రోటకట
౫౭	౬౭	మగాత్రిసం	మంత్రివీ
౫౮	౮౫	కర్మల	కర్మాల
౬౦	౩	కర్మరుల	కర్మకుల
౬౧	౧౬	శ	శక్తి
౬౨	౨౯	నిషినఖ	నిడీనఖ
౬౯	౧౯	౧౬	౧౯

పుట.	పద్యము.	తప్పు.	ఒప్పు.
౬౯	౧౯	యూయూయి	మాయూయి
౭౮	౨౬	దీని	దీసి
,,	౩౧	మహాళి	మహాని
౮౩	౮౯	లంటి	లంటె
౮౪	౪	బోటచేత	బోట్లచేత
౮౯	౭౧	జేసి	జేసె
౯౦	౭౫	సాణి	పాణి
౯౨	౧౦౪	గణరమ్య	గుణరమ్య
౯౪	౧౦	యింతిరో	రెయింతయుఁ
,,	,,	తిమింగిలము	దిమింగిలము
,,	౧౮	కలకంఠి	వెచుకకు
౯౫	౨౩	స్థలమ్మిదే	ప్రదేశమిదె
,,	౩౪	నెక్కుడు	నేటికిఁ
,,	,,	ప్రమద	బ్రమద
౯౬	౩౮	శాతకర్ణుఁడు	శాతకర్ణికి
,,	౪౨	మనముఁ	మనముఁ
,,	౪౪	పగల	మరల
,,	౪౭	మోమట	పక్కిమ్ము
౯౭	౪౯	నింత	నింతి
౧౦౫	౬౮	కురిలె	కురరివలె
,,	౭౪	నీగ్రి	నీవగ్రి
౧౦౬	౮౬	దాసివలె	దానివలె
౧౦౯	౨౦	గొట్టి	గొట్టె
౧౧౧	౩౬	వారియంద	వారియందు
౧౧౨	౫౭	దాను	జేయుం
౧౧౩	౭౧	తనయుంలేనీకటంచు	వినుమునీనుతులంచు
౧౧౪	౭౮	పదము	పథము
౧౧౮	౧౫	బెట్టి	బెట్టె
౧౧౯	౨౩	కోర్కికి	కోర్కికి